

L^y 18. 45.

A. Hurd & Co.

2380
BOSTON.

① S. IVLII FRONTINI
LIBRI QUATVOR
STRATEGEMATICON

CVM SELECTIS
OVDENDORPII, SCRIVERII, TENNVLI
ALIORVMQVE NOTIS.

HIS ACCEDVNT
IO. FRIDERICI HERELII
ANIMADVERSIONES CRITICAE.

CVRANTE
NICOLAO SCHWEBELIO
QVI ET SVAS ADNOTATIONES ADIECIT.

LIPSIÆ
SVMTV ENGELH. BENI. SVIKERTI
c1816ccclxxii.

L. f. 18. 45

BENEVOLO LECTORI

S. P. D.

NICOLAVS SCHWEBELIVS.

Quamquam tantum non omnia veterum de re militari scripta, quae ad nostram aetatem pervenerunt, prudentissimi viri, ob eximiam eorum vtilitatem, summis laudibus extulerunt: in iis tamen praecipue praedicari merentur, quae callida excellentium imperatorum consilia ad posteritatis memoriam propagarunt. Quamvis enim virtute militum, acieque bene prudenterque instructa, victoria ut plurimum comparari soleat: fortissimos tamen exercitissimosque exercitus, sollertibus ducum artibus, saepius fuisse perculsos atque prostratos, prisca annalium monumenta satis testantur. Longum autem foret, et a praesenti instituto alienum, si per singulas aetates rem exemplis probare vellemus. Quis est enim, ut alia non dicamus, qui nesciat, maximas, post hominum memoriam, cum terrestres, tum navales Xerxis copias,

pias, consilio magis Themistoclis, quam armis Graeciae fuisse deuictas? Qua re eximiam strategematum in bellica re utilitatem, antiquissimis iam illis et Heroicis aetatibus viri prudentiores cognitam perspectamque habuerunt. Vnde Troiam, illam fabulosis Graecorum carminibus inclutam urbem,

*Quam neque Tydides, nec Larissaeus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae,*

Vlyssis vnus fraude captam euersamque fuisse, ingeniosa finxit antiquitas: id quod etiam diserte probat poetarum Princeps:

Σὴ δ' ἤλω βουλῇ Πριάρμυ πόλις εὐρυάγυια:

quibus verbis Heroes illi Graeci Vlyssi victoriam tribuere, eumque πολυπόρθα nomine decorare non dubitarunt. Ipse quoque ab ingenii sollertia, qua omnes in Graecia natos tunc praestitit, maximam sibi laudem gloriamque vindicauit, his quidem verbis apud Poetam:

Εἴμ' Ὀδυσσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
Ἀνθρώποισι μέλω, καὶ μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.

Quid? quod antiquiora multo in sacris litteris strategematum vestigia reperiuntur: quale fuit illud, quo Iosua diuino iussu, urbem Ai, positus ab occidentali eius parte insidiis, memorabili victoria expugnauit. Quot-
quot

quot autem nullo non tempore exstiterunt magni copiarum duces, cum aequo Marte se pares non esse hostibus intelligerent, aliquid sibi noui consilii capiendum, doloque pugnandum existimarunt. Bene adeo sapienterque Vegetius, *Boni duces*, inquit, *non aperto Marte praelium, in quo est commune periculum; sed ex occulto semper attentant, ut integris suis, quantos possint, hostes interinant, vel certe terreant: cuius utilissimi praecepti vestigia in antiquissima Homeri Strategica reperiri, illa ἡ δόλος, ἡ βίηφι, nos dubitare haud sinunt.* Qua re Onosonder, eumque secuti strategici scriptores, ob res improuisas, quae in bellis accidere solent, atque inopinatas, ducem νοερόν, ἐπὶ πάντων ἀπορροῶν δι' ἀκρίτους ψυχῆς, inprimis laude dignum iudicarunt. Quae cum ita sint, nemo, ut mea quidem fert opinio, dubitabit, *Frontini*, viri rebus et bello et pace gestis clarissimi, *strategemata*, quae de sollertibus excellentium, tam barbarorum, quam Graecorum Romanorumque imperatorum factis dictisque, ex optimis antiquitatis monumentis collegit, et quibus tamquam luculentissimis consilii et prouidentiae exemplis alios ad similia excogitanda et gerenda instruxit, inter praestantissima rei militaris scripta merito referri: id quod etiam de *Polyaeni*, Graeci scriptoris, strategematibus dudum eruditi viri recte iudicarunt. Qua de re non incommode me facturum existimaui, si post Vegetium, quem nuper emisimus, in praesenti haec *Frontini strategematica*, quibus legendis litterarum cultores, adcura-

tiori vocum militarium explicatione, orationem Latinam; rei autem militaris studiosi bellicam scientiam efficient pleniorē, publicarem. Quamquam enim negari haud potest, eum hic illic humani quid passum, et ab aliis scriptoribus, qui eadem tradiderunt, discrepare; praeterea multa liberiorum oscitantia et errore inepte esse repetita, interpolata, corrupta: pleraque tamen ita sunt comparata, ut, siue rerum copiam atque varietatem spectemus, siue dictionis simplicitatem puritatemque consideremus, ab utriusque, et togatae et sagatae militiae, Palladis, inquam, et Martis cultoribus, non sine magna voluptate utilitateque legi possint. Nec vero sine ratione dolendum est, quod eximia eiusdem *de scientia militari*, itemque *de Tactica Homeri tempore usitata* scripta, quorum meminit Aelianus in *Tacticis*, per temporum iniuriam, communi litterarum iactura interciderunt. Fallitur enim *Stewechius*, qui quartum librum strategematum esse opus illud *de re militari*, temere pronunciauit: nec minus *Barthius*, cum nos, quod ad ipsa haec strategemata attinet, modo maioris operis habere epitomen, cui meliora detracta; deteriora vero a ludimagistro quodam adiecta fuerint, sine ratione suspicatur: ut post alios *Polenus* in elegantissima dissertatione, in qua de *Frontini vita per Consules distincta* exponit, quam nos huic editioni inferendam curauimus, obseruat. Quanti vero haec *Frontini strategemata*, cum primum ea, proximis post felicissimam illam litera-

tera-

terarum instaurationem annis, eruditis viris in lucem edita innotuerunt, fuerint habita, quamque communi applausu excepta, exinde nullo negotio potest intelligi, quod ea, nondum elapso saeculo decimo quinto, intra vndecim fere annorum spacium, quinquies typis excusa prodierunt. Princeps enim editio, teste Maittaireo Annal. Typ. T. I. part. post. p. 479. lucem adspexit Bononiae A. clccdlxxxvi. Fol. Hanc proxime excepit, quae una cum Vegetio et Aeliano impressa est per venerabilem virum Eucharium Silber, alias Franck, Romae A. clccdlxxxvii. vbi notat, librum quartum tertio praeire. v. Idem l. c. p. 486. Tertia editio ex eadem officina emissa est A. clccdxiv. 4to. Quam secuta est quarta, cura Philippi Beroaldi, impressa Bononiae per Platonem de Benedictis A. clccdxv. Ad-
ditus est Frontino Vegetius de re militari; Aelianus de informandis aciebus, Theodoro Thessalonicensi interprete; Modestus de vocabulis rei militaris A. clccdxvi. Fol. Quinta editio prodiit denuo cum aliis de re militari scriptoribus per Eucharium Silber Romae A. clccdxvii. 4to. Ex quibus patet, errasse, qui vel Romanam editionem A. 1494. vel Parisiensem A. 1515. in 4to., omnium primas habuerunt. Nec vero proximo sequenti saeculo defuerunt eruditi viri, qui, vt de aliis rei militaris scriptoribus, ita etiam de hisce Frontini strategematieis bene mereri, et contextum partim ingenio, partim MSS. Codd. ope pristinae integritati restituere, locaque dubia doctissimis com-

mentationibus illustrare studuerunt. Primus in hunc censum venit *Franciscus Modius, Brugenſis*, qui tamen, quod libris vetustis deficeretur, pauca tantum timide, ut ipsius verbis utar, aut ex diuersis lectionibus, quae ad oram editionis Parisiensis et Colonienſis adiectae leguntur; aut ex auctoribus, vnde exempla, de quibus agitur, sumpta videntur, notauit: cuius editio prodiit Coloniae A. C. cl6bLxxx. in 8vo. Hunc proxime secutus est *Godeſchalculus Steweſchius, Huſſonius*, qui et ipſe MSS. Codd. deſtitutus, ex ipsius ſcriptoris aeuo, ſtilo, instituto coniectanea confecit, primumque publicauit Antwerpiae A. cl6bLxxxv. in 4to. Felicius vero ſidus aſſuſit Frontino, cum Petrus Scriuerius, vir acutiſſimi ingenii magnaeque doctrinae, ad Frontinum emendandum animum appulit, ut qui multa, deplorata fere et conclamata antea loca, non ſuoſpte ſolum ingenio, ſed ſeptem quoque MSS. Codd. ope, facta eorum cum editis diligenti comparatione, perſanauit: cuius operam tanti fecerunt Reipublicae litterariae principes, Caſaubonus et Grotius, ut maximum beneficium, cui vix gratia par referri queat, in rem litterariam ab eo collatum exiſtimarint. Illae breues, ſed bonae frugis plenae animaduerſiones, in *Vegetii, Frontini*, aliorumque aliquot veterum de re militari librorum collectione, cum Steweſchii et Modii notis, primum ad marginem poſitae prodierunt Antwerpiae ex officina Plantin. A. cl6dcvii. in 4to. quas poſt calcem eorundem rei militaris ſcriptorum, ex interuallo

xxv. annorum, a se denūo recensitas et auctas, curauit recudendas Lugd. Bat. ex offic. Io. Maire A. clodcxxxiii. in 12mo. Proximus huic tempore, non doctrina, nouam omnium, quae adhuc supersunt, operum Frontini editionem adgressus est Robertus Keuchenius, Professor Amstelodamensis, publicauitque Amstelodami A. clodclxi. in 8vo. cuius quidem notas maxima ex parte Scriuerio, Casaubono, Salmasio aliisque subreptas, ut in sua editione conspicerentur, non visum fuit operae pretium Oudendorpio. Ampliorem multo laudabilioremque operam in emendando illustrandoque Frontino praestitit Samuel Tennulius, qui Maecenatum et amicorum beneuolentia decem praestantes nactus MSS. Codd. quorum ope multa male affecta emendauit, locaque obscuriora elegantissimis multaque eruditione refertis notis illustrauit, in lucem publicam opus emisit Lugd. Bat. A. clodclxxv. in 12mo. Sed omnium quos haecenus diximus, interpretum Frontini laborem atque industriam longissime superauit Franciscus Oudendorpius, verum illud non patriae solum, sed omnis reipublicae litterariae ornamentum, qui magno animo insignique eruditionis adparatu nouam strategematum Frontini editionem adgressus est. Nam praeter adhibitos a Tennulio, et in secundis curis a Scriuerio MStos, quorum varia excerpta suo exemplari, quod ex Schallbruchiana auctione comparatum habebat, adleuerat, vndecim ipse MSS. Codd. magna cura excussit; insu-

perque doctissimorum virorum excerpta et collationes; nec non historicos, qui eadem strategemata commemorauerunt; denique antiquissimas non minus, quam optimas recentioris aetatis editiones, earumque commentatores studiose adcurateque in consilium adhibuit. Quibus praestantissimis subsidiis instructus contextum, quantum fieri potuit, emendatum edidit; plenissimamque editionem cum notis integris Modij, Stewechij, Scriverij, Tennulij, aliorumque ineditis observationibus, adiectis suis adnotationibus, cum erudito orbe communicavit Lugd. Bat. A. 1731. in 8vo.

Post breuem hanc praecipuarum editionum recensionem, quam in gratiam eorum adiicere visum fuit, qui variarum editionum notitia delectantur, reliquum est, ut paucis rationem, quam in curanda hac editione secuti sumus, declaremus. Ante omnia hic monendum esse puto, cum spe veterum Codd. consulendorum me deiectum viderem, animum diu ancipitem fluctuasse, susciperemne Frontini editionem; an id consilium in aliud tempus, quo fortuna huic magis ex voto adspiraret labori, differrem. Tandem vero, cum mecum cogitarem, litterarum cultoribus, si non omni ex parte, aliquantulum tamen; certe rei militaris studiosis, criticarum deliciarum non aequo curiosis,

fis, noua editione consuli posse: initum semel consilium nihilo fecius persequendum existimaui; idque eo magis, quod doctissimorum virorum opera textum Auctoris, plurimorum codicum collatione, si non vbi-que, plurimis tamen in locis satis emendatum habemus. Nec mirabuntur adeo, vel vitio vertent aequiores rerum censores, si me vestigia tantorum virorum, per quos multum me profecisse gratus profiteor, in notanda scripturae varietate secutum videbunt. Eaque de causa Textum ad praestantissimam Oudendorpii supra laudatam editionem exprimendum curauit. In animaduersionibus autem id mihi negotii datum existimaui, ut in veterum librorum discrepantia, neglectis librariorum monstris, utiliores tantum et ad res, de quibus agitur, adcommodatiores lectiones seligrem; quae vero ad antiquitates, veteremque Strategicam pertinent, ex priscorum Tacticorum comparatione, quantum satis videbatur, explicarem illustraremque. In primis autem grato mecum animo, beneuole Lector, agnosces, quod doctissimus vir et promouendis elegantioribus studiis natus, *Ioannes Fridericus Herelius*, Professor Erfurtinus celeberrimus, pereruditae suae ingeniosaeque in Frontinum coniecturas humaniter mecum communicauit: quas ut commodius ac sine interpellatione perlustrare posses, serie haud interrupta

rupta excudendas iudicati. Denique copiosissimum indicem rerum et verborum, studio *Michaelis Benedicti* olim confectum, hic illic auctum, in communem literarum vtilitatem, cui quisque sine invidia consulere tenetur, adiiciendum constitui. Quos meos hosce conatus si eruditae lectoribus non penitus displicuisse intellexero, eorum humanitas animum ad continuandam, si Deus vitam ociumque concesserit, post *Onosandrum*, Graecorum Tacticorum editionem excitabit. Vale. Onoldi, v. Cal. April. A. clbcccxxii.

IOANNIS POLENI
AD
SEX. IULII FRONTINI
COMMENTARIUM
DE AQUAEDUCTIBVS VRBIS ROMAE
PROLEGOMENA.

CAPVT I.

Sex. Iulii Frontini Vita per Consules distincta.

I.

Iulia Gens in Patriciam Maiorum Gentium, ac Plebeiam diuisa, plures habuit Familias, seu cognomena. Patriciae quidem cognomina fuere Caesarum, Iulorum, Libonum, Mentonum: Plebeiae vero quae cognomina fuerint, non aequae certe constitui potest; cum de multis huiusce Familiae Viris, vtrum Patricii fuerint, an Plebei, monumentorum inopia incertum faciat. Illud tamen verisimillimum reor, Iulios, qui Vespasiano Imperatore ac posterioribus temporibus florere, ex antiquis Patriciis nequaquam fuisse; cum iam (teste Tacito in *Annal.* lib. x. cap. 25.) vel Claudii tempore pauci iam essent reliqui Familiarum, quas Romulus Maiorum, et L. Brutus Minorum Gentium appellauerant: quamobrem Claudius Caesar in numerum Patriciorum adsciuit vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant. Morem vero hunc secuti etiam alii Imperatores, ac Vespasianus (eodem Tacito in *Agricola* cap. 9. referente) Iulium Agricola, praeter ceteros, inter Patricios cooptauit. Quod cum notauerit Antonius Augustinus in Opere *de Gentibus Familiis*.

miliisque Romanorum, vbi Iulios Consules, etiam suffectos, post Caligulam ad Maximinum Imperatorem enumerat: miror sane, Iulium Frontinum nostrum fuisse ibi praetermissum. Quod vero Fulvius Ursinus, Richardusque Streinnius in eiusdem argumenti Operibus nihil de Iulio Frontino nostro dixerunt, mirandum non est; cum ad Traiani tempora hi non descenderint.

II. Porro ex iis, quae paullo ante dixi, conicio, Iulium Frontinum non fuisse ex veteri Patricia Familia; fuisse tamen Patricium; nimirum ex iis, qui aut ipsi, aut quorum parentes inter Patricios ab Imperatoribus fuerant adsciti. Cum enim disertè in Commentario *de Aquaeductibus* (Art. I.) testetur, *Officium Aquarum administratum semper per Principes Civitatis Viros*, ipse vero id Officium administrauerit, atque ideo vel hoc nomine liqueat, eum inter Civitatis Principes fuisse: obtinuisse quoque locum inter Patricios, credibile prorsus est. Vtrum vero Iulii Frontini Urbs Roma patria fuerit, an alia regione (vt Iulius Agricola Foroiulensium Colonia, Tacito teste) ortus, non coniciam: nihil enim vsquam, vnde coniecturas probabiles ordiri possem, inueni.

III. Nunc antequam annos propono, monebo, me in numerandis ab Urbe Condita annis secuturum in vita hac scribenda supputationem Varronis, vt notior. Quod si ab annis, qui proponentur, duos detrahes, habebis annos secundum Frontinianam supputationem, quae in Annotationibus ad ipsum Frontini Commentarium necessario sequenda fuit.

ANNO AERAE VVLG. CHR. LXX.

VRBIS CONDITAE DCCCXXIII.

T. FLAVIO VESPASIANO AVGVSTO II.

T. FLAVIO CAESARE COSS.

IV. Vt patria, ita res quoque in obscuro sunt a Frontino gestae vsque ad Praeturam. Quod enim primum

primum de Frontino memoratur, id est, ab eo Urbano Praetore Senatum fuisse vocatum. En verba Taciti, qui postquam in *Historiarum* l. iv. c. 38. narrauerat, Vespasianum iterum, ac Titum absentes consulatum iniisse, in cap. 39. ita pergit: *Kal. Ianuariis in Senatu, quem Iulius Frontinus Praetor Urbanus vocauerat, Legatis exercitibusque, ac Regibus laudes gratesque decretae. Et Tertio Iuliano Praetura, tamquam transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Caesar Domitianus Praeturam cepit.* Eiurauisse autem Frontinum existimo, ut Domitiano gratum faceret, qui non modo honorem Praeturae Urbanae, sed honorem (ut Suetonius in eius Vita cap. i. scribit) *Praeturae Urbanae cum potestate consulari suscepit.* Credibile etiam est, studuisse Frontinum, ut hoc facto Imperatorem ipsum Vespasianum Domitiani patrem demereretur. Hunc vero Frontinum nostrum fuisse, qui *de Aquaeductibus* scripsit, neminem inueni, qui negaret.

V. Stephanus Vinandus Pighius (ad annum ultimum l. xviii. *Annalium Romanorum*) suspicatur, superiore anno Praeturam gessisse Frontinum, cum *Kal. Ianuariis* citati a nobis anni, *posteaquam ipse Senatum (aberant enim noui Consules Vespasianus et Titus) conuocasset, abdicauerit:* pergitque Pighius ita: *alioquin vix vno die Praetorem fuisse dicendum erit, nisi forsan ante Kal. Ianuarias noui Praetores Magistratum tunc inibant; quod nusquam hactenus legi.* Sed, ubi Taciti verba considero, non possum non facere cum iis, qui rentur, Frontinum ante legitimum tempus deposuisse Magistratum: quod non contigisset, si in superiorem annum incidisset eius Praetura.

ANNO CHR. LXXIII.

V. C. DCCCXXVII.

T. FLAVIO VESPASIANO AVG. V.

T. FLAVIO CAESARE III. COSS.

VI. Hoc anno, aut circa hunc annum, Consulem fuffectum fuisse Frontinum, coniicio. Rationem coniecturae vt explicem, pro certo ponam, Frontinum Consulem fuisse, cum eum *consularem Virum* Aelianus, in Praefatione Operis *de instruendis aciebus*, perspicue nominet. Tum verisimillimum esse aio, eum in Britanniam iuisse Imperio Proconsulari, et Consulatu iam functum: nam ferme omnes, qui cum Imperio in eam Prouinciam mittebantur, Consulares erant, praeterea-que Frontinus eo tempore (vt paullo infra dicemus) missus fuit, quo tempore viro forti, atque praedito dignitate auctoritateque opus erat in ea regione. Deinde pono, credibile esse, Frontinum profectum fuisse in Britanniam anno V. C. 828. (vt mox exponam) quamobrem probabile fit, eum anno ante gessisse Consulatum; quemadmodum constat contigisse Iulio Agricolae Frontini successori, qui ad Britanniam regendam profectus est anno Consulatum ipsius insecuto. Adde, hoc anno V. C. 827. non alium reperiri fuffectum Consulem praeter Caesarem Domitianum, cui collega Frontinus noster esse potuit.

ANNO CHR. LXXV.

V. C. DCCCXXVIII.

T. FLAVIO VESPASIANO AVG. VI.

T. FLAVIO CAESARE IIII. COSS.

VII. Hoc anno, coniicio, Frontinum in Britanniam missum. Vnus autem Tacitus est, ex cuius scriptis coniecturam facere possimus. Is in *Vita Agricolae* cap. 17. haec habet: *Et cum Cerialis quidem alterius successoris curam, famamque obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus, vir magnus, quantum licebat, validamque,*

damque, et pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus. Ex his ergo colligendum videtur, et Cerialem rexisse Britanniam, et Ceriali successorem datum fuisse, cuius fama obruta gestorum praecessoris memoria, et huic Cerialis successor substitutum fuisse Frontinum: cui deinde successisse Iulium Agricolam, ea, quae paulo infra citatum Tacitus subiicit, aperte commonstrant. Porro doctis Viris probabile fit, Cerialem iuisse in Britanniam anno V. C. 824. Agricolam vero anno V. C. 831. Fateor tamen, non deesse, qui libentius in annum 832 profectionem Agricolae reiiciant; sed habita ratione eorum, quae in *Hist.* lib. v. et in *Agricolae Vita* Tacitus habet, primis illis (si quid iudico) est assentiendum. Itaque Cerialis, eius successor, et Frontinus septem annis Britanniam rexere: cumque probabile sit, eius, cuius parum felix Imperium fuit, brevius etiam tempus fuisse, tres anni Frontini Imperio assignari posse videntur; atque ideo eius Imperii initium in annum V. C. 828 posse referri.

VIII. Quod si quis dicat, huiusmodi diuisionem certam non esse, nihil quidem repugnabo: dummodo ne illud negetur, ex ea probabilissimum fieri, saltem circa illum annum (nimirum vel anno ante, vel anno post) Frontinum in Britanniam iuisse.

IX. Marcus autem Zuerius Boxhornius, et plerique interpretum in citato Cornelii Taciti loco anxie inquirunt, quo referantur verba ista, *quantum licebat*: ego vero facio cum Boxhornio, qui ad praecedentia verba, *sustinuit quoque molem*, illa referenda contendit. Quasdam enim alias interpretationes, quamuis hono-

rifi.

rificentiores gestis Frontini nostri, quod eas minus probabiles existimo, missas facio.

ANNO CHR. LXXVIII.

V. C. DCCCXXXI.

L. CEIONIO COMMODO

D. NOVIO PRISCO COSS.

X. His consulibus, cum Agricola (vt paullo ante diximus) Britanniae regimen suscepit, credibile est, Frontinum reuersum fuisse Romam, subacta iam proximis superioribus annis in Britannia Silurum gente, incolente regionem, quae nunc principatus Walliae pars est, et nouis hodie nominibus, (vt scribit Michael Virdungus in sua ad citatum locum Taciti nota) *Herefordshire, Radnorshire, Breconshire, Monmouthshire, Glamorgenshire* appellatur.

XI. Credibile etiam est, circa haec tempora Frontinum admouisse manum scribendis libris, qui *Strategematum*, siue *de solertibus ducum factis et dictis* inscribuntur. Nam in *Commentario de Aquaeductibus* (Art. 2.) profitetur, se alios libros, praeter ipsum *de Aquaeductibus* *Commentarium, post experimenta et usum* composuisse. Nonne itaque probabile sit, eum post experimenta et usum rerum in bello gesto aduersus Silurum gentem, libros ad bella omnino pertinentes coepisse scribere?

ANNO CHR. LXXXIII.

V. C. DCCCXXXVII.

IMPERATORE DOMITIANO AVG. X,

C. OPIIO SABINO COSS.

XII. Hoc anno *Strategematum* Libros Frontinum edidisse existimo. Cum enim in Libris hisce quinque

quies Domitianus nominetur, semperque Germanici belli mentio fiat, atque Germanici titulus ipsi Domitiano saepe addatur, nihil autem legatur in iisdem libris, quod ad posteriora bella, praecipue Dacica, a Domitiano gesta pertineat: videtur quidem probabilissimum, hosce libros fuisse editos post Domitiani e Germania reditum, ac post confirmatum ei Germanici titulum, quod (vt docti Viri colligunt) anno V. C. 837 contigisse credendum est.

XIII. Falluntur autem Raphaël Volaterranus (in *Comment. Urb. lib. XVI*: quo loco de Iuliis agit) et qui cum sunt secuti, putantes, quatuor *Strategematum* libros Traiano fuisse inscriptos. Quo enim modo id posset euinci? quo modo persuaderi posset, Frontinum inscripsisse Traiano libros, in quibus Traiani nulla, Domitiani autem honorificentissima mentio? Domitiani, inquam, cuius nomen Frontinus in *Commentario de Aquaeductibus*, edito Traiani tempore, ne inter Consules quidem ponere voluit, vt post Panuinium animaduertimus in Nota 27. Art. 102.

XIV. Sed ante hosce *Strategematum* libros (quanto tamen ante, incertum) Frontinus noster libros, nunc deperditos, de *Scientia militari* ediderat: quod ex verbis, quibus *Strategematum* libros exorditur, liquere contendit Gerardus Ioannes Vossius (*de Hist. Lat. lib. III*, quo loco agit de Sex. Iulio Frontino) et recte quidem contendit. Sunt autem ea verba huiusmodi: *Cum ad adstruendam rei militaris scientiam, unus ex numero studiosorum eius accesserim, eique destinationi, quantum cura nostra valuit, satisfacisse visus sum; debere adhuc institutae arbitror operae, ut solertia ducum facta etc.* Neque sane conferenti libri primi exordium cum exordio quarti libri dubium esse poterit, quin frustra sit

* * 2

doctissi.

doctissimus Stewechius (vtor Vossii verbis citato in loco) cum suspicatur, librum, qui quartus vocatur, esse opus de re militari: et ante Vossium hoc idem animaduertat Sixtus Arcerius in suis ad Aelianum Notis pag. 98. Porro Vegetius quoque in lib. I. de Re Militari cap. 8. fidem fecit, Frontinum libros de Re Militari scripsisse. habet enim: quae Cato ille Censorius de disciplina militari scripsit, quae Cornelius Celsus, quae Frontinus perstringenda duxerunt etc.

XV. Non modo autem Romanae, verum etiam Graecae militaris disciplinae peritus erat Frontinus noster, teste Aeliano, qui in *Tacticae* suae Prooemio ad *Adrianum Imperatorem* (vt de Graeco in Latinum vertit Sixtus Arcerius) ita scripsit: *At posteaquam cum Deo patre tuo Nerua super eo contuli, ac Formis transactis aliquot diebus apud Frontinum, et clarissimis consularibus virum, quique peritiae bellicae laudem asportauit, colatis cum eo quoque sermonibus comperi, non minore illum studio teneri disciplinae Graecis usitatae; coepi non amplius, quod de conscribendis Tacticis conceperam, vilipendere.* Caue autem hoc in loco a Francisci Robortelli interpretatione, in qua haec, inter cetera, habentur: *commoratus fui apud Frontinum, qui unus est inter consulares illustres; vbi verbum est nos in suspicionem posset inducere, Adriani tempore Frontinum nostrum vixisse: at cum Aeliani locum Graece ex optimo codice Mediceo emendatissimum dederit Iacobus Gronouius (in Thesaur. Antiq. Graec. Tomo III. pag. dddd) vel ex eo aperte liquet, verbum illud est vi veluti quadam fuisse intrusum.*

XVI. Incertum autem pariter remanet, quo tempore Frontinus ediderit opus (id quoque nunc deperditum) de *Tactica Homeri tempore usitata*, de quo Ope-
re

re idem Aelianus in *Tactica* cap. i. ita scribit: *Ac de Tactica Homeri tempore usitata legi scriptores, Stratonem, Hermiam, ac Frontinum, virum nostro tempore consularem.* Credibile tamen fit, hosce libros Frontinum, rerum potiente Domitiano, scripsisse; quo tempore probabile est, multum otii habuisse.

XVII. Nam circa annum supra commemoratum V. C. 837. atque etiam per reliqua Domitiani tempora, maximam partem, abfuisse Roma Frontinum, credibile arbitror: vt, dum frueretur quiete et otio (haec enim ab assentatoribus Domitiani commendata Agricolae, viro simili Frontino nostro, apud Tacitum legimus: ita etiam, Domitiano regnante, Tacitum ipsum Roma abfuisse *taedio temporum* autumat Lipsius in Taciti vita) vt, inquam, dum frueretur Frontinus quiete et otio, sibi cauere a Domitiano, cuius aures verberabat fortium virorum fama. Hoc autem in secessu Frontinus aliquando secum habuit (vt opinor) Valerium Martialem Poëtam, qui l. x. Epigramma 58. orditur hisce versibus:

*Anxuris aequorei placidos, Frontine, recessus,
Et propius Baias, littoreamque domum,
Et quod inhumanae cancro feruente cicadae
Non nouere nemus, flumineosque lacus,
Dum colui, doctas tecum celebrare vacabat
Pieridas: nunc nos maxima Roma terit,*

Vnde etiam liquere potest, Frontinum non abhorruisse ab amoenioribus studiis, et fuisse ex iis, qui Martialem fouerunt, atque amauerunt; quod ostendimus etiam in Nota i. Art. 88.

XVIII. Vt ut vero credibile est, Domitiani tempore secessisse Frontinum, satis tamen constat ex C. Plinii Caecilii Epistolis, illum Roma non prorsus caruisse: quandoquidem in Epistola I. l. v. de causa Curiani filii a matre exheredati verba faciens Plinius (qui unus erat ex institutis heredibus) haec habet: *Adhibui in consilium duos, quos tunc ciuitas nostra spectatissimos habuit, Cornelium et Frontinum.* Id autem Domitiano rerum potente contigisse, ex citata Epistola potest euinci, in qua Plinius scribit: *Coheredes mei componere, et transigere cupiebant; non diffidentia causae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumuirali iudicio capitis rei exirent.* Qui metus ad Domitiani tempora procul dubio referri debet.

XIX. Ex diligentia vero atque cura in recensendis Lege atque Senatusconsultis in Commentario de *Aquaeductibus*, et ex citato loco Plinii colligere licet, Iuris quoque peritum fuisse Frontinum nostrum. Quid autem velint Cuspinianus, et Catanaeus, qui de Frontino tradidere haec, *Summus Iurisconsultus Secundo interdum respondit*, nisi id totum elici posse credant ex supra allatis Plinii verbis, haud facile liquet: certe Petrus Scriuerius hunc eundem citatorum Auctorum locum respiciens (sub initium Editionis Operum Frontini, quam ipse adornauit) scribit: *Quid uterque velit, magis suspicari possum, quam intelligere.* Quod vero Hieronymus Magius in *Miscellaneorum* lib. IV. cap. 2. Iulium Frontinum appellat *maximum Geometram*, id non pertinet ad nos: ibi enim Magius verba facit de Frontino auctore Operis de *Re Agraria*, qui a Frontino nostro diuersus fuit, ut suo loco ostendetur. Ceterum, quae perspecta haberet in Aquarum Fluentium Doctrina Frontinus noster, et sparsim indicauimus variis

riis in Notis, et coniuncta exposuimus in Nota I. IV. Art. 113.

ANNO CHR. LXXXXVII.

V. C. DCCCL.

IMPERATORE NERVA AVG. III.

L. VERGINIO RVFO III. COSS.

XX. Hoc anno (quo integro Nerua regnauit) Frontinum fuisse iterum Consulem opinor. Porro de secundo Frontini Consulatu dubitandum non videtur: nam Martialis in Epigram. 48. lib. x. (in quo *consulium parat*) hos versus inter ceteros habet:

De Nomentana vinum sine faece lagena,

Quae bis Frontino Consule prima fuit.

Quoniam vero credibile prorsus est, vt mox ostendetur, Frontinum fuisse vnum ex duobus, qui fuere Consules III. et quoniam ii, qui Consules III. cum Traiano III. fuere, secundum consulatum cum Nerua gesserant (id aperte testante Plinio in Panegyrico hisce verbis: *uterque nuper consulatum alterum gesserat a Patre tuo datum*) iccirco, secundum Frontini Consulatum reiiciendum in citatum annum, opinor.

XXI. Hoc autem eodem anno factus fuit Frontinus noster Curator Aquarum (quod ad finem vergente eius consulatu contingere potuit, Nerua honores honoribus addente) vt ipse Frontinus in Art. 102. perspicue asserit: *Imperatore Nerua III. et Verginio Rufo III. Coss. ad nos Cura Aquarum translata est.*

XXII. Ac statim quidem Commentarium de *Aquae-ductibus* scribere Frontinus coepit: in ipso enim Commentarii (vt ita dicam) limine, Art. I. haec habet:

** 4

fitque

fitque mihi nunc ab Nerua Augusto, nescio diligentiore, an amantiore Reipublicae Imperatore, Aquarum iniunctum Officium; et Art. 2. sed, cum hic Commentarius inter initia adinistrationis meae scriptus sit. Commentarium tamen, quem hoc anno scribere coepit, Nerua vita functo persecutus est, et absoluit, ut suo loco aperte demonstrabo. Praeterea vero crediderim, ferme statim post susceptam Aquarum curam coepisse Frontinum Aquarum copiam distributionemque metiri; ut indicaui etiam in Nota 1. Art. 87.

ANNO CHR. C.

V. C. DCCCLIII.

IMPERATORE TRAIANO AVG. III.

SEX. IULIO FRONTINO COSS.

XXIII. Collegam Traiani in tertio Consulatu fuisse Frontinum, pluribus doctisque rationibus Henricus Noris in *Consulari Epistola* pag. 59. erudite defendit. At Antonius Pagi in *Critica in Annales Baronii* Tom. I. pag. 94. Norisium a priori sententia recessisse scribit; contenditque, Traiani Collegam Frontonem esse habendum. Ego, quamquam in Norisii verba ferne iuraueram, tanti tamen, quanti est facienda, faciebam Pagii auctoritatem; ac verebar, ne propensione in eum, cuius Librum commentandum susceperam, transuersus agerer: itaque rogaui Ioannem Baptistam Morgagnum, in nostro hoc Gymnasio Primarium Anatomes Professore doctissimum, celeberrimumque, cui meam hanc Frontini Editionem multum debere profiteor, rogaui (inquam) ut pro sua erga me benevolentia atque amicitia grauioribus studiis detraheret aliquid, et ad amoeniora studia haec, in quibus etiam vehementer excellit, diuerteret, aperiretque mihi suam de pro-

po-

posita controuersia sententiam, vnde reliquis nouum beneficium accederet. En vero, quae ille benigne respondit.

IO. BAPTISTA MORGAGNVS

Dottissimo, Ornatissimo Viro

I O A N N I P O L E N O

Rei Mathematicae Professori Celeberrimo

S. P. D.

XXIV. **E**t si tuae me litterae inuenerunt nihil minus,
 „quam Fastos cogitantem, morem tamen gessi: Fallop-
 „pium, et Eustachium deposui; Norisium, et Pagium
 „in manus sumpsi. Ille in Epistola Consulari, vbi
 „quaerit, anno *Aerae Christ.* 100. Fronto, an Fronti-
 „nus Traiani III. Consulis Collega fuerit ordinarius,
 „cum plura, quae infra memorabuntur, erudite, vt so-
 „let, in medium affert, tum vero, vt ad Frontinum
 „potius inclinem, duabus efficit rationibus. Quarum
 „altera a Fastorum auctoritate, altera autem est a ve-
 „terum Scriptorum testimoniis petita. Primum vide-
 „licet, vt fatetur, Prosperi Fastos, sed omnium vitio-
 „sissimos, itemque Cassiodori, sed Prosperum descri-
 „bentis, habere *Frontonem*; ita ostendit, Fastos Ano-
 „nymy apud Cuspinianum, qui omnium quidem pro-
 „cul dubio sunt optimi, habere *Frontinum*. Deinde
 „et si paullo ante agnouerat, Prosperi suffragatorem vi-
 „deri Dionem, cum de Frontone Consule, rerum po-
 „tiente Nerua, mentionem faciat; propterea quia is,
 „quo de quaerimus, Consul, Plinio in Panegyrica au-
 „ctore, *nuper consulatum alterum gesserat a Nerua da-*
 „*tum*; vicissim tamen producit, qui vel clarius illi

* * §

„Cuspi-

„Cuspiniani Anonymo suffragetur, Martialem scilicet;
 „de cuius quidem testimonii vi mox videbimus.

XXV. „Pagius autem in *Crit. Baron.* et Frontonem ipse retinet, et docet, *Norisium nuper ad se scripsisse, M. Iulium Frontonem probabilis Collegam Traiani poni.* Vir omnino fuit Norisius non modo dignitate, „atque eruditione, verum etiam moribus eminentissimus, quod intelligere plane licet vel ex ista ingenua „mutatione sententiae. Attamen, quod ne ipse quidem fecit, ut maiorem sui, quam veri rationem haberet, id nec a ceteris puto esse faciendum; sed „nouae ipsius sententiae rationes eo animo esse excutiendas, ut, si firmae sint, haec probetur; sin contra, prior illa retineatur. Excutiendi autem labor ipse quidem meus; firmae vero, an infirmae sint, „tuum, Vir Doctissime, erit iudicium, praesertim „quando Scriptores nobilissimi, Pagius et Tillemontius, firmas iam videntur existimasse.

XXVI. „Principio illud est animaduertendum, „prioris sententiae rationem primam non modo a Norisio, ut par erat, infirmatam non esse, sed ne memoratam quidem; credo, quia facilius confirmari „poterat, quam infirmari. Nam ut in Fastis Idatianis (quod Norisius minime ignorauit) scriptum legimus: *Traiano III. et Pontino*; ita proclive ad „modum est aliis ex Fastis suspicari, istud *Pontini* nomen forte esse mendosum, ac legendum esse *Frontino*. „Id enim scripturae vitium an facilius in *Frontino*, „quam in *Frontone* scribendo oriri potuerit, etsi Tillemontius in medio relinquit, haut tamen difficile est „existimare.

XXVII. „Sed quam Norisius rationem non attigit, hanc, si tibi videtur, in praesentia seponamus:
 „quas

„quas vero ad Pagium scripsit, eas omnes ex ordine
 „attendamus. *Dio*, inquit, in *Nerua Frontonem tunc*
 „*consulem nominat*. Non modo hoc Norisius, cum
 „scripsit Epistolam Consulare, vt supra ostendimus,
 „non ignorabat, sed ne illud quidem, Cuspinianum
 „vere *Frontinum* in *Dione* legendum putasse. Et sane
 „in Italorum nominibus perlaepe, et facile a Graecis
 „Auctoribus, vel certe librariis peccatum esse, cum
 „alii animaduertunt; tum praesertim Robortellus ad-
 „monuit, Plutarchum in Poplicola *Λαέτην* (Κλάεαν po-
 „tius, vel *Λάεον*, vt notauit Sigonius) scripsisse pro
 „*Lartem*; in Cicerone autem Clodiam illam *Quadrant-*
 „*tariam* vocasse *Κυαδραντίαν*: a Dionysio quoque A.
 „Verginium appellatum esse *Μοντανόν*, quem Latini di-
 „cebant *Coelmontanum*. Quid multis opus est? In
 „ipsis, de quibus loquimur, *Frontini* et *Frontonis*
 „nominibus permutandis lapsos esse librarios Aeliani
 „*Tactica* describentes, facile est ex Sixti Arcerii in haec
 „*Notis* intelligere. Cum enim primum, idque recte,
 „scripsissent *παρὰ Φρόντινῳ*, alio deinde in loco perpe-
 „ram scripsere *καὶ Φρόντωνι*: quos ille cum reprehen-
 „dere debuisset, in alium se errorem abripere passus
 „est, vt vnum atque eundem esse Virum crederet,
 „quem Aelianus, Martialis, Dio, modo Frontinum,
 „alias Frontonem vocassent. Sed facilius nimirum
 „fuit Arcerius in iis, quos distinguere oportebat, con-
 „fundendis, velut ibidem cum illum quoque Fronti-
 „num, qui in Galeni libro vltimo Remediorum *κατὰ*
 „*τόπῳ* semel, atque iterum nominatur, eundem ac no-
 „strum esse censuit, haud animaduertens, Heram
 „Medicum, cuius verba de Frontino Ischiadico pro-
 „fert Galenus, *natum esse ante Andromachum*, quod
 „Galenus supra in VI. libro testatur: qui quidem An-
 „dromachus, si dubites, ille senior fuerit, *inter Nero-*
 „*nis*, vt idem Galenus alibi docet, *Medicos primus*, an
 „cuius

„eius filius; id vnum praestiterit attendisse, Cornelium
„quoque Celsum Herae medicamenta bis memorasse.

XXVIII. „Verum nos Frontonem ponamus in
„Dione quidem esse legendum, et quando Norisius illi
„huius testimonio plus ponderis inesse postea credi-
„dit, quale demum sit, videamus. Etsi totus is locus
„eiusmodi est, vt nonnulla habeat, quae aliter ab aliis
„intelligi possint; id tamen perspicuum est, Fronto-
„nem consulem inter ea memorari, quae, vt Plinius
„ad Quadratum scribit, *primis diebus redditae libertatis*
„acciderunt, et prius certe, quam Nerva ipse cum
„Virginio Rufo consul narretur; vt permirum omnino
„esset, Panuinium in Commentariis in Fastos suis scri-
„psisse, Frontonem a Dione consulem *anno post occi-*
„*sum Domitianum* fuisse referri, nisi et id, et alia, quae
„ibidem peccat, facile essent in tanto et Scriptore, et
„Opere excusanda. De ea re nullum certe verbum
„apud Dionem, multoque minus quod ille Frontonia
„Consulatus *ex Kal. Jul.* inceperit eius, de qua moda
„dictum est, anni: qui quidem dies illuxit praeterlapso
„iam medio dominationis Nerae tempore; non inter
„huius initia: inter quae initia, videat Tillemontium
„ipsum quoque agnoscere, Frontonem consulem a
„Dione memorari. Quorsum haec? inquires. Non-
„dum eo dico, quod velim, Cassiodori *Chronicon*, alio-
„qui, vt dictum est, vitiosissimum, in eo verum esse,
„quod Domitianum occisum tradit Frontone consule,
„sic, vt hic consulatum sub Nerva quidem potuerit
„gerere; non tamen a Nerva datum. Sed eo dico, vt
„illud certe alterum intelligatur: qui inter initia do-
„minatus Nerae consul fuerit, de illo accipienda mi-
„nus videri, quae de eo, de quo quaerimus, Traiani
„Collega Plinius pariter in Paneg. indicauit: ita *nuper*
„consulatum a Nerva datum gessisse, vt *adhuc oculis*
„*pau-*

„paulo ante dimissi falces oberrarent etc. itemque illa:
 „modo praetextam exuerat, modo lictores abire iusserat,
 „modo gratulantes amici recesserant: qui enim conuenit
 „modo, et paulo ante, si intercesserat plane trien-
 „nium?

XXIX. „Et rationem quidem primam satis excus-
 „simus petitam ex testimonio Dionis, vel potius (vt
 „verum loquamur) Ioannis Xiphilini, qui saeculo XI.
 „in epitomen contraxit Dionem. Nunc alteram vi-
 „deamus. *Fronto*, inquit, *erat Consul II.* Hoc ve-
 „ro aut demonstrandum, aut non attingendum omnino
 „fuerat. Quantum enim ex saepius laudato Panegy-
 „rico certum est, eum, quo de quaeritur, Collegam
 „Traiani, consulatum alterum antea gessisse; tantum in-
 „ter omnes liquet, neminem adhuc id ostendere po-
 „tuisse de Frontone; posse autem omnes de Frontino,
 „et verbis quidem Auctoris, non vno, imo non decem
 „fere post saeculis scribentis, sed illis ipsis temporibus
 „Romae viventis, scribentisque, Martialis. Nam hic
 „diserte bis *Frontinum consulem*, neque ita pridem fuis-
 „se, clarissime indicat in eo Libro (X.) cuius nonnulla
 „Epigrammata anno 98. scripta esse constat; vt hinc
 „Norisius in Epistola Consulari illud quoque alterum
 „erui posse crediderit, Frontinum Consulem II. fuisse
 „sub Nerua. Verum ego, quod ob alias causas non
 „sine controuersa inferri, ostendique posset, remitto;
 „illud autem, quod negari non potest, vrgeo: Fron-
 „tonem bis Consulem fuisse, nullius veteris Auctoris
 „fide probari; Frontinum bis Consulem fuisse, aequa-
 „lis Scriptoris testimonio praeclarissimo demonstrari.

XXX. „Iam vero tertiam Norisii rationem exami-
 „nemus. *Fronto*, inquit, *erat vir togatus, non vero*
 „*militaris, qualis Frontinus fuit.* Nimirum hic quo-
 „que

que ad Panegyricum Plinii respexit, qui de utroque
in hunc annum Collega Traiani verba faciens, sic
ipsum alloquitur: Tertiū Consulatus decus bellorum
sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen tri-
buebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene
ac fortiter meritis praestitisti, sed in toga meritis: utriusque
cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Caesar. Item-
que infra: nempe enim hi sunt, quos Senatus, cum publi-
cis sumtibus minuendis optimum quemque praeficeret,
elegit, et quidem primos. Ego tamen non video, quid
tandem ex his omnibus non conueniat Frontino.
Nam quod bellica laude plurimis ante annis floruerat,
et Silurum gentem subegerat; num propterea infe-
quentibus, suos inter ciues pacis artibus vicissim ex-
cellere, et postremis denique annis, cura ac vigilan-
tia sua bene ac fortiter de Traiano mereri non po-
tuit in toga? Non opinor, cum Plinius ad Seuerum
scripsit, se in Curiani causa adhibuisse in consilium duos,
quos tunc ciuitas spectatissimos habuit, Corellium, et
Frontinum, et ex eorum sententia iudicasse; vel cum
ad Arrianum, successisse se in Auguratu Julio Fronti-
no, principi viro; non, inquam, opinor, tunc spe-
ctatissimum et principem virum in sago dixit, sed in
toga. Quid verbis opus est? Procuratio Aquarum,
res administrata per principes semper ciuitatis viros, Of-
ficiūne erat, quod non a togato, sed a militari
omnino homine gereretur? Non contra vel ipsa
Curatorum Tabula, a te, Vir Eruditissime, vt tot
aliae in tua ista eximia Frontini editione, et diligen-
ter concinnata, et docte illustrata, inter Curatores
fuisse ostendit, qui Legum peritia, studiisque ciui-
libus, principem in ciuitate locum erant assecuti?
Hanc autem Aquarum Procurationem ad usum, tum
ad salubritatem, atque etiam ad securitatem Urbis per-
tinentem, certe Frontinus, utpote sibi a Nerua iniun-
ctam,

„Etiam, iam fere biennium gesserat sub Imperatore
 „Traiano, eaque fide ac solitudine gesserat, qua ex
 „ipsius Commentario intelligitur, vt cum innumeras
 „fraudes vel *per offensas* retexisset, magnoque cum
 „Reipublicae emolumento sustulisset, videatur, si quis
 „alius, tunc dignus fuisse, qui et a Senatu publicis
 „sumtibus minuendis in primis praeficeretur, et cura
 „ac vigilantia sua bene ac fortiter in toga de Traiano
 „meritus diceretur. Certe Traiano tantundem a Fron-
 „tone tunc praestitum fuisse in toga, non constat.

XXXI. „Quod si istud Plinii elogium Frontino ob
 „eam causam non conueniret, quod olim militari mu-
 „nere functus esset; fortasse ne Frontoni quidem pos-
 „set ob eandem causam conuenire. Neque enim hic,
 „pro quo disputant, Fronto ille est M. Cornelius Fron-
 „to, Rhetor nobilissimus, quem haud semel Gellius,
 „Capitolinus, Xiphilinus, nonnumquam etiam Eume-
 „nius, Macrobius, Aufonius, Hieronymus, alique
 „laudauerunt, vt Catanaeus, Panuinius, atque alii pas-
 „sim existimabant, quorum opinionem ab Norisio in
 „Epistola Consulari, et a Tillemontio in Not. VIII. in
 „*Traianum* firmissimis argumentis conuulsam video.
 „Neque item est Fronto Catus, Orator in Epistolis
 „Plinii laudatus, quem Catanaeus et Panuinius eun-
 „dem ac priorem credebant; Tillemontius autem ne
 „consularem quidem eiusmodi virum, sed celebrem
 „dumtaxat causarum patronum existimat; ego vero
 „non eum certe, quem quaerimus, Consulem fuisse
 „puto, propterea quia cum in Senatu pro Mario Pri-
 „sco causam dixit, eo ipso tempore Consul fuisset, vt
 „ex alia Plinii Epistola ad Arrianum (11, Lib. II.)
 „procliue est intelligere; non fuisse tamen, ex Plinii
 „silentio apparet, qui in ea Epistola cum Iulium fe-
 „rocem, et Cornutum Tertullum ita nominet, vt
 „Con-

„*Consulis designati* titulum singulorum nomini adiungat,
 „multo minus videtur fuisse in Frontone Catio no-
 „minando Consulis titulum praeteriturus. Est ergo
 „is, pro quo propugnant aduersus hominem clarissi-
 „mum, a Tacito, Plinio, Martiale, Aeliano celebra-
 „tum, ac inter principes ciuitatis viros per ea tem-
 „pora nemini ignotum, Frontinum, Fronto quidam,
 „a Plinio in nulla, quod sciam, ex tot Epistolis no-
 „minatus, a Martiale autem, et Tacito (nam de Ae-
 „liano dictum est supra) vel non memoratus; quod
 „vix de summo Viro, et III. vt contendunt, Consule
 „credibile est; vel ita memoratus, vt militare ho-
 „minem, contra atque ponitur, fuisse constet. Nam
 „Martialis in Libri I. Epigrammate 56. ad Frontonem
 „scripto, sic ipsum laudans alloquitur:

„*Clarum militiae, Fronto, togaeque decus:*

„quem quidem hunc ipsum esse posse, quo de agi-
 „tur, M. Iulium Frontonem, in saepius laudata Epi-
 „stola suspicatur Norisius. Cornelius autem Tacitus
 „in I. Histor. haec scribit: *Exauctorati per eos dies*
 „(Galbae scilicet extremos) *Tribuni, e praetorio An-*
 „*tonius Taurus, et Antonius Naso: ex urbanis cohorti-*
 „*bus, Aemylius Pacensis: e vigiliis, Iulius Fronto.* Item
 „que in proximo Libro: *Vinctus* (a Vitellianis) *prae-*
 „*fectus castrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud*
 „*Othonem militanti prodicionem ageret, cum fratrem*
 „*eius Iulium Frontonem tribunum Othoniani sub eodem*
 „*crimine vinxissent.* Et Raderus quidem, a quo pri-
 „mus de duobus hisce locis producit, non dubita-
 „uit, illum ipsum Iulium Frontonem, et cum ad quem
 „scripsit Martialis, et hunc III. vt putant, Consulem,
 „vnum eundemque fuisse: sed et Iuvenalem in I. Sa-
 „tyra de hoc eodem locutum esse censuit: quibus
 „fere

„fere omnibus in rebus et praeuentem habuit Caldérinum, et adstipulantes Farnabium, atque Schreuelium. Quid? quod non alium esse illum quoque credidit, quem Iosephus libro VII. de Bello Iudaico inter Titi Duces, Consiliarios, Amicos bis memorauit, Frontonem. Verum ego, vt Titi Libertum (sic enim idem Iosephus altero in loco vocat) ad consultatum prouectum esse, animum inducere non possum, vt credam; ita superiora illa reliqua satis esse puto, vt intelligatur, istum, quo de aiunt, Frontonem vel obscurum apud aequales fere omnes Scriptores fuisse, vel in militaribus etiam officiis contra atque vrgent, fuisse versatum.

XXXII. „Qua in re ostendenda eam ob causam longior fui, quod, quidquid deinde Pagius ait, ad se scripisse Norisium, non eo pertinet, vt Frontonem illo praefertim ipso, quo quaerimus, tempore fuisse Consulem, sed vt togatum fuisse virum, non militem, credamus. *In Lib. inquit, 48. Digest. L. 5. De poenis recitatur rescriptum Traiani ad Iulium Frontonem. Eius filius fuit Praefectus classis sub Hadriano, Gruteri pag. 573. Ad quae ne illud quidem dicam, Catanaeum, qui iam olim (in Plin. Epist. cit.) verba illa legis animaduertat, sic legisse: Diuus Adrianus Iulio Frontoni rescripsit, quod ego quoque in nonnullis vidi editionibus, cum aliae tamen, caeque (vt verum fatear) laudatiores habeant, Diuus Traianus. Neque item dicam, cautius Tillemontium facere, qui Iulium Frontonem classis praefectum, prioris filium non affirmat fuisse, sed tantummodo esse potuisse. Haec, inquam, atque alia praeterea omittam. Nam quanquam id, quod minime planum faciunt, vltro concederem, Frontonem, de quo sermo est, sic semper in toga floruisse, vt nullam*

***

„vn.

„vnquam militaris officii partem attigisset; non tamen
 „propterea sequeretur, in Frontinum quoque non cadere
 „laudes istas, quae in Plinii Panegyrico illi, de quo quae-
 „rimus, Consuli tribuuntur: velut antea probatum est.

XXXIII. „Quam ob causam de illa pariter Inscri-
 „ptione apud Gruterum (*pag. 190. 1.*) a Tillemontio
 „(sed tamen post Norisium in Consulari Epistola)
 „animadversa nihil adiiciam, nisi hoc vnum: non ap-
 „parere ex eo lapide, M. Iulium Frontonem IIII Vi-
 „rum viis curandis fuisse anno 103. quod Tillemontius
 „affirmat. Quod enim Trajanus ibi c. s. V. scribatur,
 „hinc illud tantum effici potest, non ante annum 103.
 „Inscriptionem incisam esse: in quo tamen repugnat
 „adscripta TRIBUNIC. POTEST. V. quae annum de-
 „signat 102. vel etiam duos menses ultimos anni 101.
 „Itaque mirum non est, Reinesium legisse TRIBUNIC.
 „POTEST. VIII. i. e. A. V. 858. vt in altera Gruteri Edi-
 „tione indicatur, vel potius, vt in Sytagmate illius in-
 „uenio, TRIB. POT. VIII. A. V. 855. Veruntamen vt
 „hoc in anno 855. apertissimum Typographi errorem
 „omittam; respondet enim A. Chr. 102. cum respondere
 „debeat A. 105. vel 106. certe si exemplari standum
 „est, quod emendatum ex Gudii, qui bis contulerat,
 „codice in memorata Gruteri Editione habemus; non
 „post numerum V. qui extremum sinistrum occupat
 „marginem, sed potius ante, cum iusto aliquanto ma-
 „ius intervallum inter POTEST. et V. relinquatur, vi-
 „detur esse supplendi locus. Accedit cognomen PAR-
 „THICI, quod in hoc etiam lapide adscribi, non anim-
 „aduertit Reinesius, mox docens, Traiano haud ante
 „Tribun. Potestatem XII. tributum esse, in hoc quo-
 „que a Fabretto reprehensus (*de Columna Traj. c. 9.*)
 „negante, in ullo vel marmore, vel nummo non suspecto
 „titulum PARTHICI ante XIX. Trib. (Traiani) Pot.
 „reperiri. Quam ego litem hic quidem non faciam
 „meam,

„meam; vt neque illam alteram, V. Traiani Consula-
 „tum non in 103. (quod Tillemontio, et plerisque aliis
 „paulo ante negare nolui) sed in annum, vt Fabrettus
 „contendit, 104. incidisse. Haec eo tantummodo at-
 „tigi, vt intelligeretur, quanam aut suspiciones in
 „istum lapidem, aut dubitationes in istum annum pos-
 „sint cadere 103. qui illo dicitur indicari; praesertim
 „cum ipse Tillemontius alio in loco ponat, anno pri-
 „mum 107. Parthici cognomen Traianum mereri
 „potuisse, quod sibi anno demum 115. magis magis-
 „que confirmavit. Quid? quod idem Tillemontius
 „alibi censuit, ad annum vsque 111. istius lapidis tem-
 „pus posse produci. Et mihi quidem omnia, quae
 „hic memorauimus, reputanti sic omnino visum est,
 „aut PARTHICI cognomen esse inducendum, augen-
 „dumque numerum Tribun. Potest. aut si retinere illud
 „liceat sic tamen, vt hic maxime augeatur; neque Gru-
 „teri exemplar, vt ostensum est, neque notam cos.
 „V. villo modo pati, vt vltra XV. augere possimus:
 „quod si fiat; non annus 103. sed postremi duo men-
 „ses anni 111. indicabuntur. Post quorum, non am-
 „plius, duorum mensium intervallum cum Traianus
 „Consulatum inierit VI. hinc est, vt minus illa me-
 „moueant, quae Virum Eruditissimum Ioannem Mas-
 „sonium permouerunt, vt hoc in lapide non modo
 „Trib. Potestatis, quam ipse quoque XV. legendam
 „existimat, sed etiam Consulatus numerum censeret
 „esse mutandum, et pro V. legendum VI. Verum
 „haec ἐν παρόδῳ.

XXXIV. „Iam enim supra satis mihi praestitisse
 „videor, quod receperam, vt Norisii rationes excute-
 „rem. Quae tamen firmæ, an infirmæ sint, tu, Vir
 „Doctissime, pro eo, quo polles, acri iudicio estima-
 „bis; ego vel firmissimas existimanti pro eo, quo vni-

„ce moueor, veri studio facile assentiar. Hoc enim
 „veri studium ita mihi animos addidit ad Summorum
 „Virorum huic tertio Frontini Consulatu aduersantium
 „rationes agitandas, vt tamen ipse, qui essem, et qui
 „contra illi, non obliuiscerer. Idem veri studium ne
 „illud quidem dissimulare me finit, quod altera ex par-
 „te nunc demum venit in mentem, videlicet tertio
 „isti Frontini Consulatu ob stare facile posse illud idem
 „Martialis Epigramma, quo demonstratur secundus.
 „Versus enim extremi quatuor haud obscure videntur
 „ostendere, Epigramma nondum reddita libertate, id
 „est Domitiano adhuc rerum potiente, scriptum fuisse,
 „et quod consequitur, alterum Frontino Consulatum
 „ab Nerua quidem, vt oporteret, datum non esse.
 „Accedent; inquit Martialis,

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda

Libertas: et nil quod tacuisse velis.

De Praefino conuiuia meus, Venetoque loquatur,

Nec facient quemquam pocula nostra reum.

„Permirum est, in hac controuerſia neminem, quod
 „ſciam, verſus hosce attendiſſe, qui illam videlicet de
 „altero Frontini Conſulatu mentionem, et continuo
 „quidem, ſequuntur; niſi forte in aliam omnino par-
 „tem accipiendos crediderunt, vt Poëta hoc diceret:
 „ſub ciuili, mitique Neruarum imperio iam non eſſe
 „timendam, vt ſuperiore tempore ſub Domitiano, ſer-
 „monum ac iocorum libertatem vel in ipſam Venetam,
 „Praſinamue Factionem. Huc autem pertinet, quod
 „de Factionibus aurigatorum, et ſtudiis Principis in hunc
 „locum adnotauit Farnabius: *periculolum erat ſub Ne-*
 „*rone, Vitellio, et Domitiano iis fauere, a quibus alieni*
 „*Principes. Praſinae autem, et Venetae maxime fauebant.*
 „Eodemque trahere fortaiſſe quis malit vltima verba

„ex-

„explicationis Raderi: nullus erit, qui nostros iocos infidiose excipiat, et deferat ad Caesarem, nosque reos faciat, ut Domitiani temporibus contingebat. Sed quanquam in priorem illam interpretationem propensiores esse, me fateor; tu tamen, Vir Praestantissime, hoc etiam dispicies, et, quid sit veri similis, constitues. Vale, et me, quod facis, redama.

Patauii xiiii. Kal. Quintiles. ciorcccxxii.

XXXV. Hoc autem eodem anno Commentarium de *Aquaeductibus* a Frontino editum, opinor. In eius Commentarii Art. 88. 89. 92. 93. 94. plura utilia Aquaeductibus ipsis, et Priuatis aquam recipientibus enarrantur (ut animaduertimus in Notis 1. Art. 87. et 5. Art. 93.) quae ipsi Traiano accepta referenda, Frontinus commonstrat; atque inter cetera de Traiano moliente Anionis noui aquam reddere puriorem verba facit, additque; purior haec Anionis noui aqua *ueniet in locum deformis illius ac turbidae, nouum authorem, Imperatorem Caesarem Neruam Traianum Augustum, praescribente titulo*: quae sane verba Frontinum (ut ut is quidem coeperit sub Nerua scribere) perrexisse sub Traiano Librum de *Aquaeductibus* commentari, manifeste adeo commonstrant, ut non possim non mirari, Fabretum (in Dissertationibus de *Aquis, et Aquaeductibus* Num. 345.) tribuisse Neruae Patri quaedam, quae Neruae Filio, nimirum Traiano, tribui debent, atque affirmasse tum in citato Num. tum in Num. 105. Frontinum opus suum de *Aquaeductibus* Neruae illi nuncupauisse.

XXXVI. Quod si nunc attendamus ea, quae (ut paullo supra diximus) Traianus circa Aquas praestitit,

tit, ac Frontinus enarrat; satis comperiemus, non ante citatum V. C. annum 853. editum fuisse hunc *de Aquaeductibus* Commentarium: non enim credibile est, eum a Frontino edipotuisset eodem statim anno, quo Romam aduenit Traianus; Traianus autem Imperator nonnisi anno superiore V. C. 852. Romam venit. Quo vero tempore absuit Roma Traianus, reor, Frontinum nostrum in diligenti Aquarum examine perrexisse: quamvis enim mensus fuerat copiam distributionemque eo tempore (id autem paucorum mensium fuisse credimus) quo sub Nerua Aquarum curam gesserat, quaedam tamen sub Traiano egit; ut, causa exempli, illud, quod narrat in Art. 74. *uniuscuiusque Aquae copiam, quae supra scripta est, tota deinceps aestate durantem exploraui.*

XXXVII. Cum itaque Commentarius hic editus fuerit anno V. C. 853. Strategematum autem Libri editi fuerint anno V. C. 837. sequitur, ut inter hasce Editiones anni sexdecim intercesserint. Quod temporis interuallum variare quidem potuit Authoris stilius; non tamen tantum est, ut det locum suspicioni, duo haec Opera diuersis Authoribus esse tribuenda.

ANNO CHR. CI.

V. C. DCCCLIII.

IMPERATORE TRAIANO AVG. IIIL.

SEX. ARTICULEIO. PAETO COS3.

XXXVIII. Num forte Asiae Proconsul fuerit hoc anno Frontinus noster, antequam propono; de Frontini numino nonnulla dicam, oportet. Iacobus Sponius in *Miscellaneis Eruditae Antiquitatis* pertinentem
ad

ad Frontinum exhibet nummum: ex quo, similitudine accurate seruata, desumpta est nostra nummi figura in Tab. *: nostri autem nummi diameter ad diametrum nummi eiusdem apud Sponium, habet rationem eandem, ac denarius numerus ad quaternarium. Sed ex iis, quae de proposito nummo Sponius tradidit, subiiciamus haec:

XXXIX. „ΦΡΟΝΤΕΙΝΟC ΑΝΘΥΠΑΤΩ id est, „*Frontinus Proconsul a Smyrnaeis sub Praefectura cuiusdam Myrti*, hocce nummo honoratus est, insolito „aliis Proconsulibus honore. Nonnullorum enim „nummos videmus a Prouinciis cufos, sed solo „nomine insignitos, non vero capite, quod Caesarum Principumque ius erat. Quamobrem putabat Gallandius noster, qui nummum Smyrnae reperit, non Frontini caput esse, sed Iouis apud Smyrnaeos culti. Verum fortasse non erraui, si ipsiusmet Proconsulis esse affirmauerim. Deinde uero addit Sponius rationes, propter quas id posset affirmari, concludens tamen hisce verbis; „sed quia hae rationes non admodum validae sunt, sitne Iouis, vel Frontini facies, „adhuc sub iudice lis sit“. At, genuinum esse nummum, vel ex eo colligi posse existimo; quod Author Anonymus, qui Librum edidit sub hoc titulo, *Numismatum Antiquorum Sylloge ex Cimeliarchio Authoris* (Londini 1708.) alium exhibet in Sponii similem nummum.

XL. Iacobus Facciolatus, vir doctissimus; et de praeclaris omnibus artibus ac Latina lingua optime meritis, cum de hac re sermonem haberemus, animad-

*** 4

uer.

* Titulari. Vide de eo nummo plura in praefatione mea.

uertit, Adrianum primum ex Rom. Imperatoribus barbam alere coepisse; cuius deinde exemplum principes ceteri, et tractu temporis priuati quoque secuti sunt. Quamobrem Frontinus noster, qui circa medium Traiani principatum vita excessit, is non videtur esse posse, cuius caput barbatum exhibetur. Sed quando Iacobus Gronouius (in *Thesauro Antiq. Graec.* Tom. III. pag. d d d d) certe maiorum gentium antiquarius, voluit, caput nummo hoc exhibitum illius esse Frontini, de quo Aelianus verba fecit, ille autem Frontinus noster est; nolui praetermittere, quin illud caput (cuiuscumque sit) descriptioni vitae Frontini praefigerem.

XLI. Ceterum, si Frontino nostro nummus ille esset tribuendus, lubens crederem, eum hoc anno Proconsulatum Asiae gessisse. Nam regnante Domitiano, Imperii anxio, conscientia timido, suspiciosoque, credibile non esset tributum fuisse Frontino tantum, atque insolitum honorem. Regnante vero Traiano, prioribus annis ante annum hunc, Romae in Aquarum cura mansisse Frontinum, ex ipso *de Aquarum ductibus* Commentario satis liquet. Ergo credendum esset, post tertium Consulatum missum fuisse Frontinum ad regimen honorificentissimum, atque nulli secundum, scilicet ad Asiae Proconsulatum; Smyrnae etenim, ubi nummus est percussus, Vrbs in Asiae Prouincia erat.

ANNO CHR. CVI.

V. C. DCCCLVIII

L. CEONIO COMMODO

L. TYTIO CEREALI. COSS.

XLII. Non ante hunc annum vita excessisse Frontinum; opinor. In Epistola quidem 8. lib. iv. Plinius feri-

scribit, se successisse in Auguratu *Julio Frontino*, *principi viro*. Auguratum autem Plinius a Traiano petierat in Epistola, quae octaua est decimi Libri; unde liquet, Traiano regnante, Frontinum obiisse: nam Auguratus non adimebatur viuenti, vt in superius citata Epistola Plinius affirmat, et Antiquarii omnes ad vnum consentiunt; si sciremus, quo anno Plinius creatus fuerit Augur, sciremus quidem etiam, quo anno Frontinus mortuus sit. Ioannes Masson in *Plinii Vita*, autumat, Plinium inter Augures fuisse cooptatum anno V. C. 856. sed quia Masson in eam sententiam fertur ob nonnulla verba ex Libro de *Agrorum Qualitate* desumpta, qui Liber haud dubie Frontino nostro tribui non potest, (vt, vbi agitur de Libris a Frontino nostro scriptis, demonstrabitur) iccirco causam coniecturae Viri ceteroquin eruditissimi, probare non possum.

XLII. Itaque ingressus sum ad coniiciendum iter diuersum. Scribit Plinius in superius citata Epistola; *utinam, vt Sacerdotium, idem et Consulatum multo etiam iuuenior, quam ille* (nimirum M. Tullius Cicero, de quo supra sermo fuerat) *sum consecutus, ita senex* etc. Cicero autem creatus fuerat Consul anno aetatis 43. Augur anno aetatis 54. (vt perspicue ostendit Franciscus Fabricius in *Ciceronis Vita*.) Atqui si Plinius factus fuisset Augur, aut eo aetatis anno, quo creatus fuerat Consul Cicero, aut ante eum annum; credibile sane est, Plinium, gloriae profecto cupidum, hoc in loco id notaturum fuisse; igitur cum id non notauerit, verisimile fit, Plinium post annum aetatis suae 43. Augurem factum fuisse; ideoque in nullum ante hunc annum V. C. 859. quo (vt ex citato Ioannis Masson Opere prorsus liquet) Plinius quadagesimum quartum aetatis annum expleuit, cooptationem eius in Augurum Collegium, et, vt consequitur, mortem Frontini referre possumus. Ex consideratione tamen Epistolarum

Plinii facile crediderim, neque multo post hunc annum Frontini obitum contigisse.

XLIV. Illud quidem notatu dignum existimarunt Antiqui, nimirum Frontinum sibi fieri monumentum vetuisse; vetuerat autem (vt liquet ex Epistola mox citanda) verbis hisce; *Impensa monumenti superuacua est; memoria nostri durabit, si vitam meruimus.* Itaque inuenimus apud Plinium (in Epist. 19. lib. ix.) a Rufone Frontinum nostrum fuisse laudatum, reprehensumque Virginium Rufum, qui iusserat, sepulcro suo inscribi duos hosce versus:

*Hic situs est Rufus, pulso qui Vindice quondam,
Imperium asseruit, non sibi, sed Patriae.*

Cui Rufoni Plinius respondens, vtrumque, et Frontinum scilicet, et Rufum laudat: *meo quidem (scribit) iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam par cupiditate, diuerso itinere contendit: alter, dum expetit debitos titulos: alter, dum mauult videri contempsisse.*

XLV. Haec habui, quae de Frontini vita aut colligerem, aut coniicerem. Notitias omnes hausi ex ipsis fontibus; horum autem plures mihi indicauerunt ii, qui de Frontino scripsere. Porro Ioannes Cuspinianus in Commentariis de Consulibus Romanorum ad annum V. C. 823. multa pertinentia ad Frontini vitam congestit: quae summa fide descripsit Ioannes Maria Catanaeus in Notis ad Plinii epist. 8. lib. iv. Neque tamen aut Cuspinianum nominauit Catanaeus, aut alteruter loca, vnde notitiae illae hauriendae, commonstrauit. Quod tamen hi non praestitere, praestitit Petrus Scriuerius sub initium Editionis Operum Frontini, quam ipse

ipse adornauit, vbi Catanaei narrationi commentarium veluti quemdam subiecit. Nonnulla etiam de Frontino habet Gerardus Ioannes Vossius de *Historiis Latinis* lib. III. Nonnulla Thomas Pope Blount in *Censura Celebriorum Authorum* ad annum Christi 85. Sed ordinate magis, quam priores in colligendis notitiis fecerant, vitam Frontini scripsit Nanius Tillemontius in eximia sua *Historia Imperatorum* post Imperatoris Traiani vitam. Nos haec omnia diligenter expendimus, aliaque conquisiimus, et per Consules digessimus, secuti exemplum Francisci Fabricii, atque Ioannis Mafson: quorum ille Ciceronis vitam, hic inter ceteras Plinii vitam (de qua supra verba fecimus) hoc eodem ordine digessere.

C A P. II.

De libris a Frontino scriptis.

I. **P**lures libri sunt, qui sub Frontini nomine circumferuntur: nos in praesentia recensebimus singulos, inquirentes, quae opera ad Frontinum nostrum, scriptorem *Commentarii de Aquaeductibus*, spectent; et quae huic tribui minime debeant. Ordinemur ab eo libro, cui quidam hunc praefigunt titulum; *Sex. Iulii Frontini V. C. de Re Agraria liber*: alii vero hunc; *Iulii Frontini de Agrorum qualitate*. De cuius tamen Operis conditore non melius dici potest, quam dictum est a Goessio in *Notis in Rei Agrariae Authores*; vbi celebrem illum Frontinum nostrum non esse habendum pro libri propositi scriptore, contendit: *Nam Scriptor, inquit, cum haec emitteret, tyronem se fuisse, et scribendi nouum, operis initia*
fate-

fatetur. Tempus autem illud fuit, „cum Imperator vi-
„ctoria Daciam reſerauit.“ Qui Imperator fuit Domi-
tianus, qui de Dacis triumphauit; poſt quem Traianus,
viſto Rege Decembalo, Daciam fecit prouinciam, ut tra-
dit Eusebius in Chronicis. At e Tacito conſtat, iam
Veſpaſiano iterum, et Tito Conſulibus Frontinum cele-
brem illum Romae Praeturam geſſiſſe (quod oſtendi-
mus in Frontini Vita ad annum V. C. 823.) non er-
go ille ſub Domitiano „primum ſedulitatis impendium“
aut „Celſo“ aut cuiquam alii obtulit. Atque magis hanc
meam opinionem confirmat, quod haec in Manuſcriptis
adſcribi videam partim M. Iunio Nypſo, partim etiam, ut
eſt in Manuſcripto, Domno Gerberto, Papae et Phi-
loſopho.

II. Sequitur Fragmentum de Limitibus; de quo
ita Goeſius; *Fragmentum hoc legitur in Manuſcripto
ſub nomine „Hygini de Limitibus“; in alio ſub „Iulii
Frontini Siculi.“ Petrus Scriuerius ex ſuo Manuſcripto
praefixit nomen Sexti Iulii Frontini V. C.* Nullum ta-
men in ſua Editione accuratiſſimus Goeſius Authoris
nomen huic Fragmento praefixit; quod ſi alicui
Frontino ſit tribuendum, certe Authori illi, qui de
Re Agraria alium librum ſcripſerat, potius, quam
Frontino noſtro, tribuendum eſſe videtur.

III. Idem prorſus dicam de perexiguo alio
fragmento, quod inter varios Authores de Limitibus
exſtat, habetque praefixum titulum; *ex libro Fronti-
ni ſecundo.* Hoc enim quoque Authori illi de Limiti-
bus adſcribendum plane eſt.

IV. Venio ad duo illa Fragmenta librorum de Co-
loniis, quae Frontino noſtro adtribui haud dubie non
poſſunt; cum in vtroque nominetur Imperator Adria-
nus:

mus: Frontinus autem noster fato functus est (ut iam in cap. 1. Sect. 42. ostendimus) antequam rerum potiretur Adrianus.

V. Restant Strategematum Libri, quos Frontini nostri esse reor, fateor tamen, non, deesse qui dubitent, permoti ab iis, quas faciunt coniecturas; coniecturas inquam, nullum enim satis firmum afferunt argumentum. Porro neque video, cur dubitare debeamus, num ii, quos habemus, Strategematum Libri *Epitoma* potius librorum Frontini sint, ut dubitare visus est Caspar Barthius in *Aduersariorum Commentariorum* lib. LX. Et quod affert Samuel Tennulius in eruditissima Praefatione sua ad ipsos Strategematum Libros, vix, aut ne vix quidem roboris vllius esse videtur. Nimirum quaerit ille, num Strategematum Author Frontinus ille sit, de quo Tacitus in Vita Agricolae agit, (agit autem Tacitus de Frontino nostro) respondetque, *non puto; nam Britannorum, quos dicitur deuicisse, nullam mentionem habet in Strategematibus*: sed ex ipso de *Aquaeductibus* Commentario satis constat, Frontinum a gestis suis enarrandis abstinuisse, idque cordi multo magis illi esse debuit in libro edito, regnante Domitiano, Imperatore scilicet egregiis aliorum gestis vehementissime invidente.

VI. Verum, ut in negotio hoc caute me gererem, Virum doctissimum celeberrimumque Ioannem Gratianum Primarium in hoc Gymnasio Philosophiae Professore consului; quippe quem non philosophicarum modo disputationum, sed huiuscemodi quoque rerum iudicem peritissimum sciebam esse. Ille vero benigne, ut assolet, id dedit responsum, quod subieci.

IOAN.

IOANNES GRATIANVS

Viro doctissimo, Clarissimoque

IOANNI POLENO

in Gymnasio Patauino Matheseos Professori Eximio
S. P. D.

VII. „**Q**uaeris a me, Vir eruditissime, putem ne
 „ego, duos fuisse Frontinos, quorum alter de Strate-
 „gematis, de Aquaeductibus alter scripserit, an vero
 „vnus et idem operis vtriusque auctor sit. Equidem
 „haud existimarem operae esse sententiam dicere post
 „Criticorum grauissimorum hac de re prolata iudicia,
 „nisi permoueret voluntas tua, quae apud me valere
 „semper plurimum debet. Quando igitur, quod in
 „quaestionibus istiusmodi esse praecipuum adminicu-
 „lum solet; comparatio temporum nihil adiuvat, sa-
 „tis enim constat pene synchronos hos libros ortu es-
 „se; videtur ratio omnis dubitandi petenda a forma
 „ipsa locutionis, quae vtroque est adhibita. Effe-
 „cit haec, vt quidam suspicarentur, non eundem esse
 „Frontinum, qui libros Strategematicos, et de Aqua-
 „eductibus conscripserit. Ac negari non potest, discri-
 „men aliquod *χαρακτῆρες* intercedere, recteque videri
 „Cl. Rubenio puriorem et emendatiorem in Libro
 „Aquaeductuum sermonem esse, quam in Stratege-
 „matis. Verum adtente scripta haec inter se compo-
 „nentibus dissimilitudo tanta non apparet, vt propte-
 „rea Frontinos duos facere sit necesse; cum praefer-
 „tim huius in Scriptore vno dissimilitudinis ratio pro-
 „babilis afferri possit. Strategemata enim ex scripto-
 „ribus aliis aliisque tum Latinis, tum Graecis conqui-
 „siuit; neque proinde mirum est minus eleganter
 „multa enarrasse, quae a minus elegantibus transtulit
 „in

„in libros suos. Cur autem in describendis Aquaedu-
„ctibus sit oratio castigatior, non perperam affirmes
„factum inde, quod Aquarum Curator a Nerua Au-
„gusto creatus, habere potuerit quasi promptuarium le-
„ctissimae phraseos ex tabulis, et monumentis magi-
„stratus eius, indeque petere verba propria, genuinas
„nomenclaturas, syntaxeis legitimas, coloremque fer-
„monis ad germanam latinitem proxime accedentis.
„Quamquam ne illud quidem dederis omnino, purio-
„rem, et emendatiorem in Aquaeductuum libro fer-
„monem esse. Nam vt in his non vna occurrunt, in
„quibus satis cernitur lapsa latinitas, propriaque eius
„Saeculi, in quo scribebat; ita in Strategematicis cre-
„bro admodum ea legere est, quae grauitate et nitore
„certare cum illis possint, quae scripta optimo aevo
„latinitatis ad nos peruenerunt. Non dissimulauerim,
„videri plus aliquanto esse discriminis inter praefationes
„vtriusque operis; cum quae praefiguntur Strategie-
„matis, non solum saeculi vitium, sed etiam, si fas
„est dicere, leuitatem quasi quandam scribentis osten-
„dant. At qui inducam in animum credere, non eun-
„dem esse Frontinum, ob non seruatam vbique dili-
„gentiam et curam eandem praefandi? cum praefer-
„tim Strategemata collegerit non necessitate officii, aut
„causa, quae similis necessitati esset, sed vt amans
„militarium rerum animo obsecundaret suo, idque
„cum iunior esset (nam in Britannia primum militauit)
„contra vero curationem Aquarum suscepit iam Con-
„sularis; quam a Nerua demandatam putauit sibi
„gloriae esse, quippe, vt ipse ait, administrari semper
„solitam a principibus Ciuitatis Viris; vt, quia magni-
„tudo, atque amplitudo muneris praecipuam solertiam
„postulabat, voluerit Imperatori eam testari scripto
„edito, quo callentissimum se ostenderet eorum omni-
„um, quae ad Aquaeductus pertinerent. Eo opinor
„in praefando etiam grauiorem fuisse, limatioremque.
„Haec

„Haec habui, Vir eximie, quae tibi interroganti re-
sponderem. Tu, qua doctrina es, expendes, cense-
bisque iudicio tuo. Vale.“

Patauii v. Non. Quint. c1010ccxxi.

VIII. Plura tamen opera scripſiſſe Frontinum noſtrum, credibile eſt. Vegetius quidem in lib. 11. *de Re Militari* cap. 3. hæc habet: *Nam unius ætatis ſunt, quæ fortiter ſunt, quæ vero pro utilitate Reipublicæ ſcribuntur, æterna ſunt. Idem fecerunt alii complures, ſed præcipue Frontinus, Diuo Traiano ab eiſmodi comprobatus induſtria:* hinc plura pro Reipublicæ utilitate Frontinum litteris mandaviſſe, coniecere poſſumus. Adde autem maioris roboris probationem ex iis verbis, quæ Frontinus ipſe in Art. 2. *Commentarii de Aquæduſtibus* ſcripſit: *in aliis autem libris, quos poſt experimenta, et uſum compoſui* etc. quibus ſane verbis opera plura indicantur. At, fato invidente, multa interciderunt; quæ tamen ignotum eſt; ſi excipias *Libros de Re Militari*, atque opus *de Tactica Homeri tempore uſitata*, de quibus diximus in cap. 1. ſect. 14. et 16.

IX. Locus vero hic esset recensendi fufius errores eorum, qui siue ex praeiudicata aliqua opinione, siue ex incuria varios Frontinos pro vno dumtaxat habuere; et eorum etiam, qui nomina Frontinorum perperam cum Frontonum nominibus confuderunt: ita, caussa exempli, Iacobus Gaddius in Tom. I. de *Scriptoribus non Ecclesiasticis* pag. 193. scripsit haec: *Frontinus Alexandro Seuero Caesari ad res componendas fuit adiumento*; inde vero huic eidem Frontino *Libros Strategematum* tribuit, et Lucianus in *Opere de conscribenda Historia* animaduertit, fuisse, qui eodem pacto, ac Graeci, Romanorum nomina efferret, et *Phrontinum* diceret *Frontonem*. Sed quoniam laudatus Morgagnus noster in Epistola superius posita, quaecumque ex hoc genere ad eius argumentum spectabant, est optime persecutus; iccirco hic eadem non iterabimus.

* SEXTI

• S E X T I
J V L I I F R O N T I N I
L I B R I Q V A T V O R.

P R A E F A T I O

in tres libros priores.

Cum ad ¹ instruendam rei militaris scientiam, vnus ex numero ² studiosorum eius accesserim,

* Titulus huius libelli in MSS, adeo variat, vt nihil certi hinc statuere possimus. Plerique tamen hic et in sqq. librorum titulis *Strategematum* exhibent. Alii addunt *de rebus bellicis*; alii *rei militaris* et similia. Mihi vulgatum *Strategematon* praeplacet, vt mox plenius dicemus. Vulgo autem addebatur, VIR CONSULARIS; sed cum in nullo Codice (si excipias Arcerianum a Keuchenio adhibitum, qui dat v. cos.) is ritulus appareat, eum eiecimus; licet non negem, Frontinum nostrum Consulem fuisse, quod satis liquido probauit Vir doctiss. Polenus in dissertatione, quam de Frontino praefixit libro de Aquaeductibus per eundem hunc Frontinum scripto, et a se nuper edito, et nos cum aliorum eruditiss de hoc auctore disputationibus recudi curauimus. Ceterum *Frontinorum* mentio, praeterquam in monumentis per viros doctos huc congestis, alibi quoque reperitur, et sextus IULIUS FRONTINVS memoratur in Inscriptione apud Sponium Miscell. Antiqu. p. 189. Vide etiam Cl. Fabricii biblioth. Lat. T. II. p. 737. Oudendorpius.

¹ *Instruendam*] In impressis adhuc, si Oudendorpianam editionem excipiamus, legebatur *adstruendam*. Quamquam vero ipsa Frontini au-

thoritate illa scriptura se tueri videatur, qui paucis interiectis hac voce vtitur: rectius tamen, mea quidem sententia, Oudendorpius plurimorum optimorumque Codicum auctoritate, *instruendam* in textum recepit. *Instruere* generatim significat, omnia ea conferre et suppeditare, quae ad rem aliquam perficiendam pertinent. Hinc *instruere aciem*, *aggerem*, *triumphum*, *accusationem*, *litem*, *calumniam* et quae alia apud optimos scriptores exempla occurrunt: indeque *instruere rei militaris scientiam* dicitur, qui eam optimis praeceptis exemplisque ornat redditque perfectiorem. Sic noster cap. 8. §. 7. *Consilium eius instruat*: vt *instruere iram* Ouidio L. XIII. Metam. v. 544. restituit Burmannus. *Instruere virtutem* apud Senecam de ira L. I. c. 3. Lucan. L. VI. 486. *moribus instruit artes*, Iustin. L. V. c. 2. *instruere victoriam*: quae loca laudat Oudendorpius.

² *Studiosorum*] *Studiosi* dicebantur cum, nostri saeculi consuetudine, qui alicui disciplinae discendae operam nauabant; vt *studiosi eloquentiae* apud Quintilian. Instit. Orat. L. V. c. 10. et Gruterum CCCIII. 9. tum etiam *Professores* et *Doctores*, quales fuerunt *Quintilianus* et *Niceret* sacerdos, quos

rim, eique³ destinato, quantum cura nostra valuit, satisfecisse visus sim, deberi adhuc institutae arbitror operae, ut sollertia ducum facta, quae a Graecis vita⁴ στρατηγματικῶν adpellatione comprehensa sunt, expeditis amplectar commentariis. Ita enim⁵ consilii quoque et⁶ providentiae exemplis succincti duces erunt; unde

Plinius L. VI. p. 6. inter *eloquentiae studiosos* refert: unde quidam eius interpretes, res illos Plinii maioris libros, *Studiosos*, quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit, ob suam praestantiam dictos fuisse arbitrantur, v. Plin. L. III. ep. 5.

3 *Destinato*] Perinde erit, siue *destinationi* hic legamus, ut in impressis obtinuit, ipseque *Frontinus* noster habet L. II. c. 5. §. 38. *faciente inopia fidem destinationi*; siue *destinato*, quod Oudendorpius praetulit, tantum non omnium, quos consuluit, Codicum auctoritate adductus, quem nos quoque sequi haud dubitamus. Nimirum fuit haec vox scriptoribus eiusdem cum nostro aetatis valde frequens. Sic Sueton. in Calig. c. XLIII. *ex destinato*, et in Caes. c. LX. *destinato*, ubi iudice Burmanno, Praepositio, vel librariotum incuria excidit; vel ex sequentibus vocibus; ex necessitate, est revocanda. Item c. LXXX. *Quae causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia*, ubi quidem doctissimi commentatores non sine causa v. *negotia*, ex glossa irrepsisse censuerunt: ita sane apud Tacitum Hist. L. I. c. 4. *antequam destinata componam*, et Senecam de benef. L. IV. c. 34. *Sapiens ad omnia cum exceptione venit, si nihil inciderit, quod impediat. Ideo omnia illi succedere dicimus, et nihil contra opinionem accidere: quia praesumit animo, posse aliquid intervenire, quod destinata prohibeat.*

4 *Στρατηγματικῶν*] MSS. omnes, quos Tennulius et Oudendorpius ex-

cusserunt, prae se ferunt στρατηγματικῶν; ut et Saresberienfis L. VI. c. 11. nisi quod *Scrinerius* in notis, sine vlla Codicis MS. mentione habet στρατηγμάτων. Dici non potest, quam frequenter voces, στρατηγικά, στρατηγματικά et στρατηγήματα, a librariis olim turbae reperianrur, ita quidem, ut ob pericacem Codicum contipationem scriptura saepe dubia relinqueretur. Labens adeo hic *Scrinerio* accedere, nisi omnes codices refragarentur. *Sollertia enim ducum facta*, vel ut aliis dicuntur *callida inuenta, doli, consilia imperatoria*, proprie στρατηγήματα dicuntur. Quod si vero proba est lectio στρατηγματικῶν, subaudire possis ἔργων, quæ admodum πολέμια ἔργα dicit Homerus Iliad. β. 338. et alibi saepius.

5 *Consilii*] *Consiliis* habet Medice. sec. non male. *Consilia* enim hic sunt, quæ Graecis στρατηγήματα dicuntur; uti apud Ciceronem de Nat. Deor. L. III. c. 6. *Consilium illud imperatorium fuit, quod Graeci στρατήγημα appellant.* Recte vero eiusmodi consilia et exempla, quibus excogitandi gerendique similia facultas nutiatur, στρατηγῶν ἀγαθῶν ἀσκήσιν Onofander in Prooem. p. 5. et Polyænus in Prooem. ad L. VIII. ἐν τῇ πολέμῳ τῆς νίκης γυμνάσματα ἐν δὲ διεξήγῃ γνώμης παίδευματα adpellarunt.

6 *Providentiae*] Quidam codices *prudenciae*: male. viā. I. F. Gronovium ad Linium L. XXV. 34. *Dux cautus et providens.* Oudendorp.

vnde illis excogitandi gerendique similia facultas nutria-
tur. Praeterea continget, ne de euentu trepidet inuen-
tionis suae, qui probatis eam ⁷ experimentis compara-
bit. Illud neque ignoro, neque inficior etiam, rerum
gestarum scriptores indagine operis sui hanc quoque
partem esse complexos; et ab auctoribus exemplorum
quidquid insigne aliquo modo fuit, traditum. Sed, vt
opinor, occupatis velocitate consuli debet; longum est
enim singula et sparsa per immensum corpus historia-
rum ⁸ persequi: et hi, qui notabilia excerpserunt, ipso
velut aceruo rerum confuderunt legentem. Nostra ⁹ sedu-
litas impendet operam, vt quemadmodum res poscet,
ipsum, quod exigitur, quasi ad interrogatum ¹⁰ exhibeat:

A 2

circum-

⁷ *Experimentis comparabis.*] Hac
de causa Onofander suum strate-
geticum σύνταγμα commendat in
Prooemio p. 8. "Οτι πάντα διὰ
πίστεως ἔργων ἐλήλυθεν — διὰ
πράξεων καὶ ἀληθειῶν ἀγώνων κε-
χωρηκότα.

⁸ *Persequi.*] In impressis legeba-
tur *prosequi*. Vtrumque et *pro-*
sequi et *persequi* dicitur de scripto-
re, qui res gestas sileo prosequitur,
vt probat Oudendorpius ex Virgilii
l. II. Aen. 107.

*Prosequitur pauitans, et sileo
pectore fasur*
Statius l. II. Theb. 268.

— *longa est series, sed nota
malorum*

*Prosequar, vnde nouis tam sac-
ra pot' nra donis.*

idemque monet, *persequi* hic idem
esse, quod *inuestigare*, et *inquiren-*
do scrutari: quo sensu occurrit
apud Petronium C. 29. *Persequi*
totum parietem non destiti. C. 33.
Persecutus putamen manu, siccidu-
lum inueni.

⁹ *Sedulitas.*] Posterior aetas fre-
quentauit nimium hos modos lo-
quendi. Auctor supra: *quantum*

cura nostra valuit. Iactant. L. III.
c. 30. *Docui, quantum mea medio-*
critas tulit, longe deuium philoso-
phos iter a veritate tenuisse. Quin-
til. Instit. Prooem. *quantum no-*
stra valebit infirmitas, differamus.
Valerius Max. Prol. *Mea paruitas*
iussus ad fauorem tuum decurret.
Tennulius. Auctor noster in libro
de aquaeductibus Araic. 118. *No-*
stra sedulitas ad certam regulam
redegit. Oudendorp.

¹⁰ *Exhibeat.*] *Exhibeatur* legi-
tur in impressis. MSS. Paris. reg.
Hillensbergiani, Romanus, Palat.
Gudian. vterque Medic. praefereunt
exhibeat; vt nimirum ad v. *seduli-*
tas, referatur. Alter Leidens. et
Petrens. sistant, *respondeat*. Sic
noster l. II. c. 3. §. 7. *Ad omne*
momentum respondens miles l.
III. praef. *Si priores libri respon-*
derunt titulis suis, et Horatius l.
II. Sat. 6. 24.

Ne prior officio quisquam respon-
deat —

Nostra autem lectio, videtur prae-
ferenda, quod pro notissima voce
respondeat hoc quidem loco libra-
rius haud facile, *exhibeat*, substitui-
tuisse videatur.

II Di-

circumspectis enim generibus, praeparaui opportuna exemplorum veluti confilia. Quo magis autem ¹¹ discreta ad rerum varietatem apte collocarentur, in tres libros ea ¹² diducimus. In primo erunt exempla, quae competant proelio nondum commisso. In secundo, quae ad proelium et confectam pacationem pertineant. Tertijs inferendae soluendaeque obsidionis habebit *στρατηγήματα*: quibus deinceps generibus suas species adtribui. Huic labori non iniuste veniam paciscar, ne me pro incurioso reprehendat, qui praeteritum aliquod a nobis repererit exemplum. Quis enim ad percensenda omnia monumenta, quae ¹³ vtraque lingua tradita sunt, sufficiat? vnde multa transire mihi ipse permisi; quod me non sine causa fecisse scient, qui aliorum libros, eadem promittentium, legerint. Verum facile erit, sub ¹⁴ vnaquaque specie suggerere. Nam cum hoc opus, sicut ¹⁵ cetera, vsus potius aliorum, quam meae com-

men-

11 Discreta.] Alias quo magis autem discreta rerum collocarentur varietate apte in tres libros etc. Scriuer. Ita legitur in Edd. Romana A. MCDXLIV. et Bononiensi. A. MDIV. et Keuchenii iudicio conuincius, quam vulgo. Mihi videtur locus corruptior. In vno Cantabr. rerum ad varietatem apta, adprobante cl. Waffio, ad rerum aditus collocaretur v. a. duo Regii a. r. collocarentur varietatem a. Medicus prim. aperte Medic. secund. An fuit, discreta ad rerum exitus collocarentur varietate, apte in tres etc.? non liquet. Oudend. Nodum in scirpo quaerunt, qui vulgatam commodi sensus scripturam sollicitant. Auctor dicit, se ideo collecta exempla in tres libros diduxisse, quo ista sub certis generibus comprehensa, pro rerum varietate diuisa apte riteque collocarentur, atque omissa sub sua quaque specie suggeri possent. Discreta hic notat diuisa, in sua nimirum

genera et species: quemadmodum Trogus Pompeius omnia diuisa temporibus et serie rerum digesta composuisse dicitur a Iustino in Praefatione. In tria igitur genera, illa exempla statim diducit, iisque suas species attribuit.

12 Diducimus.] Recte diducimus exhibent fere omnes mei, nisi quod in vno Mediceo sit deduximus. Oudendorp.

13 Vtraque lingua.] Graecae Romanaeque militiae Frontinus fuit peritissimus, teste Aeliano Tact. in Prooem. et c. I. Adde Polenum in eius vita §. XV. sqq.

14 Sub vnaquaque specie.] Omnes MSS. sub quaque. Tennulius. Mei quoque cum edit. Paris. sub quaque. Sed duo Regii et recens Gudiani manus cum edd. Rom. et Bonon. sub quacumque. An fuit: sub sua quaque specie suggerere? Oudendorp.

15 Sicut cetera.] Frontinus enim, ante haec Strategematica, libros de

commendationis causa adgressus sum, adiuuari me ab his, qui aliquid illi adstruent, non argui credam. Si qui erunt, quibus volumina haec cordi sint, meminerint, ¹⁶ στρατηγματικῶν et στρατηγμάτων perquam similem naturam discernere. Nam tum omnia, quae a duce provide, vtiliter, magnifice, constanter fiunt, στρατηγματικὰ habebuntur, si in specie eorum sunt *στρατηγήματα*. Horum proprie vis in arte sollertiaque posita proficit, tam, ubi ¹⁷ cauendus, quam, ubi opprimendus

A 3

dus

de scientia militari; de Tassica *Homeri tempore usitata*, iam scripserat videretur, qui vero temporis iniuria interciderunt; de quibus Aelian. *Tact.* c. 1. Vegetius *L. I. c. 8.* consuli possunt.

16 Στρατηγματικῶν] Quam frequenter voces στρατηγικά, στρατηγματικά et στρατηγήματα in antiquis libris confundantur, supra a me n. 4. notatum memini; et probare potest varietas scripturae in Praef. ad L. IV. *et erant exempla potius strategicon, quam strategematicon.* Vnde Suidas *Aeneae στρατηγικά* male dicit ὑπόμνημα περὶ στρατηγμάτων: nec recte veteres libri MSS. haec Frontini στρατηγήματα, titulo στρατηγικῶν notarunt, quos facile ipsa auctoris verba in Praef. L. IV. refutare possint. Sic ab anonymo scriptore de incredabilibus c. XI, obseruante Fabricio in *Bibl. Gr. L. IV. c. XV.* laudatur *Πολύαινος ἐν τοῖς στρατηγικοῖς*, quae tamen ipse auctor in Prooem. p. 3. τῆς στρατηγικῆς ἐκπυτήκης ἐφόδια, et τῶν πάλαι στρατηγήματα appellat. Quae cum ita sint, facile mihi perluadeo, hoc quoque loco, pro στρατηγικῶν interposuisse στρατηγματικῶν, et paullo post pro στρατη-

γματικὰ esse legendum στρατηγικά: quorum speciem recte dicit esse στρατηγήματα; sicuti τακτικά, μικρόντι μέρος τῆς στρατηγίας appellat Xenophon *L. I. K. II. p. 65.* Quae enim a Duce provide, vtiliter, magnifice, constanter fiunt, στρατηγικά potius quam στρατηγματικά, si quidem adcurate loqui velimus, sunt dicenda: quorum illa ad imperatoriam artem pertinent: haec vero eiusdem tantum speciem, sollertia nimirum ducum facta complectuntur. Quae enim inter στρατηγματικά ἔργα et στρατηγήματα differentia intercedat, mea quidem opinione, facilius dici, quam mente concipi potest: quamquam illud neque ignoto, neque inficior etiam, reperiri quoque τακτικά, ἱππικά, κυνηγετικά, ἀλιευτικά, γεωργικά, γεωπονικά, βυκολικά, ἐρωτικά: in quibus vero βιβλία, ὑπομνήματα, vel συντάγματα subaudiri se-
lent, vid. not. ad Onosandri c. 1.

17 Vbi cauendus est.] Ad eundem modum Onosander se collegisse dicit, quae Romani ποιήσαντες ἐφυλάξαντο παθεῖν, καὶ δι' ὧν ἐμυχανήσαντο δεῖσθαι in Prooem. p. 7.

dus hostis sit. Qua in re cum ¹⁸ verborum quoque illustris exstiterit effectus, ut factorum, ita dictorum exempla posuimus. Species eorum, quae instruant du-
cem in his, quae ante praelium gerenda sunt.

¹⁸ *Verborum — effectus.*] Hunc illustrem verborum effectum cum strategici scriptores perspexissent; ducem ἐν καιρῷ τῆς μάχης ἐκφωνεῖν χαρμόσυνα τοῖς ὑπηκόοις, ἐι καὶ ψευδῆ, iusserunt, ut Onosander c. XXIII. Leo. c. XII. §. 71. et §. 120. c. XIV. §. 111. ex quibus locis patet, fuisse in exercitu viros eloquentiae laude conspicuos, καντάτορας, cantatores dictos, qui militum ani-

mos in praelio ad virtutis victoriaeque laudem excitarent. Vultum tamen ducis in periculis hilarem laetumque, plus oratione proficere, idem docet Onosander c. XIII. monetque adeo, πλέον τῷ σχήματι τῷ προσώπῳ τρατηγὴν τὴν τῷ πλήθει ἐνθυμίαν, ἢ τοῖς λόγοις παρεχούσῃν. Adde, si lubet, notata ad Onof. c. XIII.

INDEX CAPITVM.

- Cap. I. **D**e occultandis consiliis.
- II. De explorandis consiliis hostium.
- III. De constituendo statu belli.
- IV. De transducendo exercitu per loca * hosti infesta.
- V. De euadendo ex locis difficillimis.
- VI. De insidiis in itinere factis.
- VII. Quemadmodum ea, quibus deficiamus, videantur non deesse, aut usus eorum expleatur.
- VIII. De distringendis hostibus.
- IX. De seditione militum compescenda.
- X. Quemadmodum intempestiua postulatio pugnae inhibeatur.
- XI. Quemadmodum incitandus sit ad praelium exercitus.
- XII. De dissoluendo metu, quem milites ex aduersis ominibus conceperint.

* Exempla huius capitis videntur postulare *hosti vel hostibus infesta*, Oudendorp.

S E X T I
I V L I I F R O N T I N I
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R P R I M V S

CAP. I.

De occultandis consiliis.

Exemplum I.

MARCUS PORCIUS CATO deuictas ab se Hispaniae ciuitates existimabat ² in tempore rebell-

¹ Marcus Porcius Cato] Sic editi et MSS. Verum ut scias, effrenes monachi quam corruerint auctores; en exemplum singularis flagitii! Hunc locum nobis ita exhibuerunt in codice membranaceo, qui penes me est. *Marcus Porcius Cato cum subiugasset Hispaniae ciuitates et tuumeti ne subito debellarent. Epistolas per singulas ciuitates misit, ut unaquaeque ciuitas muros suos dirueret, et si non facerent vindictam inferret. Epistolas quibus ipsas omnibus ciuitatibus una die dari praecepit. Unaquaeque ciuitas cum sibi tantum hoc imperatum putassent muros ilico diruit. Certe si omnibus pariter hoc mandasset rebelles exsistissent. Si haec est paraphrasis, merito ineptissima dicitur. Meruerunt aedepol isti obesi ventres natale supplicium, qui otii sui non aliam operam reddunt, quam ut perditum eant bonos auctores vel prois sua somnia nobis obrudant. Tenn.* Eodem modo habet haec Codex Bibliothecae Lugduno-Batanae, quem subinde ad partes voco sub titulo Leidenf. tert. qui ita perpetuo interpellatus est, ut plane alius sit factus liber; quod nobis argumen-

to et indicio esse potest, quam pessime a librariis, castratoribus et interpolatoribus, habitus sit noster auctor. *Oudend.*

² In tempore] Recte obseruat Tenuilius in tempore hic idem esse, quod *opportune*, in articulo rerum gerendarum Terent. Andr. III, 2. § 2. Atque adeo in ipso tempore occursum ipsum obuuium. ibid. §. 6. 10. O Cbarine, in tempore ipse mihi aduenis; et quae alia exempla ad hunc locum vir doctissimus laudat. Sic apud nostrum L. II, c. I. §. 3. existimauit ardori cedendum in tempore. Respondet autem haec locutio Graecorum ἐν καιρῷ i. e. *commodo tempore*; de qua auream prorsus habemus, iudice Trillero, obseruationem Thomae Mag. p. 489. sqq. quae doctissimorum viroorum consensu adprobata inextricabiles circa vexatissimum locum Marc. c. XI. 13. ἢ γὰρ ἢν καιρὸς σύκων, lites componere ualet, cuius haec sunt verba, p. 491. καιρὸς ἢ μόνον ἐπὶ χρόνῳ ἀπλῶς τίθεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ ἀρμῳδίῳ καὶ πρίκοντες.

bellaturas, ³ fiducia murorum. Scripsit itaque singulis, ut diruerent munimenta, minatus bellum, nisi ⁴ confestim obtemperassent: epistolasque vniuersis ciuitatibus eodem die reddi iussit. Vnaquaeque urbium sibi soli credidit imperatum. Contumaces conspiratio potuit facere, si omnibus idem denuntiari notum fuisset.

II. Himilco, dux Poenorum, ut in Siciliam inopinatus adpelleret classem, non ⁵ pronuntiauit, quo proficisceretur; sed tabellas, in quibus scriptum erat, quam partem peti vellet, vniuersis gubernatoribus dedit signatas; praecipitque, ne quis legeret, nisi vi tempestatis a cursu ⁶ praetoriae nauis abductus.

III. Caius Laelius ad Syphacem profectus ⁷ legatus, quosdam ex tribunis et centurionibus per speciem

A 5 ser-

³ *Fiducia murorum*] Quanto melius Spartani, non in muris, sed in armis ac sua virtute fiduciam habuerunt collocatam! ut veterum auctoritate tradit Meursi, Miscell. Lac. IV. 10. qui et ipsi Athenienses, muros instruentes, eodem, quo Cato, consilio, ne urbem haberent munitam, aedificare prohibuerunt, Nepos in Them. c. VI.

⁴ *Confestim*] Continuo pro confestim Cantabrigensis vnus, ut ipse Cato alibi de Re Rust. 671. Nos si aegrotare coeperit, dato continuo ei vnum ouum: quare vulgatae voci, per se bene Latinae continuo hic praefert Cl. Wasse. In fine huius exempli potuisset facere non male Leid. sec. Mox in Hillensb. et edd. Parisi, notum tunc fuisset. Oudendorp.

II. *Himilco*] Ita lego, non Hamilcar, vti vulgo est. Scriuer. Himilco hic scribendum esse, monuit etiam summus vir I. Cataubonus ad Polyæn. L. V. 10. 2. quem consule. Inuenitur autem hic Himilco in plerisque codicibus, Oudendorp.

⁵ *Pronuntiauit*] Institutum hoc cum aliorum imperatorum, tum etiam Caesaris fuit. Hirtius de bell.

Afric. c. 3. Quod neque gubernatoribus, ut mos ipsius consuetudineque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, ut in tempore iis perceptis, locum certum peterent, Oudendorp.

⁶ *Praetoriae nauis*] Ita dicta fuit nauis, qua dux vehebatur, quaeque, nocturno tempore, lumine vno, vel etiam pluribus, reliquis nauibus praelucere solebat, ne a praetoriae nauis cursu abducerentur, ut docet Liuius L. XXIX. c. 25. *Lamina in nauibus singula rostratae, bina onerariae haberent: in praetoria naue insigne nocturnum trium luminum fore:* quae imminente hoste, extinguita fuerunt, ne eius cursus notari posset, quod fecisse Sextum Pompeium Florus auctor est L. IV. c. 8. §. 5.

⁷ *Legatus*] Quinque ex meis seruant legatus: quare nihil temere mutem. Ceteri tamen omnes cum edd. antiquis et Sanuto legatos exhibent, forsan quia scierunt, vna cum Laelio plures iuisse legatos. Verum si per MStos liceret, malim hinc excudere *profectus legatus lectos quosdam* etc. c. 2 §. 1. *Scipio Africanus capta occasione mittendae*

seruitutis et ministerii exploratores secum duxit, ex quibus L. Statorium, quem, quia saepius in eisdem castris fuerat, ⁸ quidam ex hostibus videbantur agnoscere, occultandae conditionis eius causa ⁹ baculo, ut seruum castigavit.

IV. Tarquinius Superbus pater Principes Gabinorum interficiendos arbitratus, quia hoc nemini volebat commissum, nihil nuntio respondit qui ad eum a filio erat missus: ¹⁰ Tamen virga eminentia papauerum capita, cum forte in horto ambularet, ¹¹ decussit. Nuntius sine responso reuersus, renuntiavit adolescenti Tarquinio, quid agentem patrem uidisset: ille intelligit, idem eminentibus esse faciendum.

V. C. Caesar, quod suspectam habebat Aegyptiorum fidem, per speciem securitatis, inspectione urbis atque

tendae ad Syphacem legationis cum Laelio servorum habitu tribunos et centuriones testissimos ire iussit. Oudendorp.

8 *Quidam ex hostibus*] MSS. omnes: *Quem quidam ex hostibus*, sensu rotundiore. Tennul. Nostri quoque cum ed. Par. hic addunt *quem*; sed non video inde exoriri sensum rotundiores, nisi illa verba, quia saepius in eisdem castris fuerat, pro glossa considerentur, ac deleantur; et certe verba illa in Sanuto non comparent. Aliter quam debet necessario retrahi ante *quia*, quod feci, ut sensus constaret: et hoc in margine meo monuit Scriuerius, qui ante coniecerat *quum quidam*: quomodo est in Hillensb. Salmasius olim ad Florum L. II. c. 12, ed. primae legebat, *quia, quod* f. i. e. c. f. *quidam* etc. Scilicet Statorium videbantur hostes agniti, quia saepius in Syphacis castris fuerat. Hic autem L. Statorius videtur fuisse frater Q. Statorii Centurionis: nam eundem fuisse non audeo statuere; siquidem ille ex sententia summi Grononii ab eo tempore, quo primum in Sypha-

cis castra venit, ibi permansit, Regique exercitus dux contra Scipionem factus est. Consule omnino Livium L. XXIV. c. 48. et L. XXX. c. 28. et Gronovii Observ. L. IV. c. 7. Oudendorp.

9 *Baculo*] In MS. optimo Palatino est *et sermone* c. Unde quis coniecere possit *baculo* esse interpretationem verioris vocis *scipione*. Oudend.

10 *Tamen*] Quamquam tamen particula hic locum habere potest: malim tamen cum Salmasio et Lipsio renocare *tantum*; cum, quod *tamen* et *tantum* frequentissime in antiquis libris confunduntur; tum *tantum* plurimorum Codd. MSS. auctoritate se ruetur.

11 *Decussit*] Varii codices habent *excussit*, uti etiam Florus L. I. c. 7. *eminentia forte papaverum capita virgula excussit*. Plurimi tamen libri MSS. servant *decussit*: quod etiam apud Livium L. I. c. 54. *ibi inambulans tacitus summa papaverum capita dicitur baculo decussisse*; quem ipse forsitan Frontinus expressit.

atque operum, ac simul licentioribus conuiuiis deditus, videri voluit ¹² captum sese gratia locorum, ¹³ vt ad mores Alexandrinos vitamque deficeret: atque inter eam dissimulationem praeparatis subsidii, occupauit Aegyptum.

VI. Ventidius Parthico bello aduersus Pacorum regem, non ignarus, ¹⁴ Pharnaeum quemdam, natione ¹⁵ Cyrresten, ex iis, qui focii videbantur, omnia, quae apud ipsos agebantur, nuntiare Parthis, perfidiam barbari ad utilitates suas conuertit. Nam quae maxime fieri cupiebat, ea vereri se, ne acciderent; quae timebat, ea vt euenirent, optare simulabat. Sollicitus itaque, ne Parthi ante transirent Euphratem, quam sibi ¹⁶ superuenirent legiones, quas in Cappadocia trans Taurum habebat, studiose cum proditore egit, vti solenni

¹² *Captum sese] captum se* MSS. mei septem: *captus esse* Gudlan. et Leid. sec. *captus gratia* recte Palat. et Reg. pr. Oudend.

¹³ *Vt ad mores] Ut pro et*, quod adhuc fuit in vulgatis, recte omnium Godd. MSS. consensu reuocauit Oudendorpius: *sic* vel *adeo* nimirum per ellipsin suppresso. Quod ad rem attinet, Gabinianos quoque milites, qui cum Achilla erant, in consuetudinem Alexandrinae vitae atque licentiam venisse dixit Caesar de bell. ciu. L. III. c. 110.

¹⁴ *Pharnaeum] Phaneum* citat Scaliger ad Varronem. Verum apud Dionem Cassium, quo latius nemo historicorum hoc Ventidii strategema enarrat L. XLIX. p. 493. ed. Wech. hic dynasta vocatur *Χανναίος*, siue vt aliae habent editiones *Χανναίος*, vnde optime doctissimus vir P. Wesseling in litteris ad me datis hic quoque substituendum iudicat *Channaum*, quod nomen Syro homini conuenire gentis sermo probat, iuat paullulum Reg. sec. in quo exaratur *Franeum*. Aliter posset vno

ex altero correcto scribi *Pharnaeum*, quod fieri curauit, vt saltem diphthongus seruetur, *Φαρναίων*, quomodo dicimus *Pharnacen*, *Pharnabazum*, *Pharnapaten* etc. sed prius magis placet. Oudendorp.

¹⁵ *Cyrresten] Cyrrestes* recte scribitur a *Cyrra* vrbe Syriae, vnde *κυρρενσις*: non enim cum *s*, sed cum *y* scribendam esse hanc vocem, cum alia veterum scriptorum, *Dionis*, *Plutarchi*, *Strabonis* loca, tum numismata probant, in quibus *κυρρεσιαν* exhibetur, v. commentatores ad Stephanum de urbib. ad v. *κυρρεος* p. 494.

¹⁶ *Superuenirent] Quod si durius et ineleganter dictum videtur hoc loco superuenirent*, scribamus *subuenirent*, vt clare exhibet Medic primus, quae variatio occurrit quoque L. II. c. 5. §. 45. vbi certe mutari non est necesse, *aliam classem in auxilium superuenire ei arbitrati*, et L. III. c. 15. §. 1. *Douce Camillus subueniret*: al. *superueniret*. Adde Curtium L. IV. c. 4. §. 9. Oudendorp.

17 *Omissio]*

Ienni perfidia Parthis suaderet, per Zeugma traicerent exercitum, qua et breuissimum iter est, et ¹⁷ omisso alueo Euphrates decurrit. Namque si illae venirent, adseuerabat, se ¹⁸ opportunitate collium vsurum, ad eludendos sagittarios: omnia autem vereri, si se in ¹⁹ patentes campos proiecissent. Inducti hac adfirmatione barbari inferiore itinere per circuitum adduxerunt exercitum: dumque fusiores ripas, et ob hoc operosiores ²⁰ pontes iungunt, instrumentaque moliantur, quadrangita

17 *Omisso*] Variant in huius loci scriptura non multum Codd. MSS. nisi quod in Medic. sec. sit *obmisso*; et in edic. parif. priore *emisso*: vnde Liplius et Scriuerius in margine notarunt, scribendum sibi videri *remisso*; alius vir doctus malebat *demisso*; vt tradit Oudendorpius. *Omisso alueo* equidem veram esse scripturam censeam. sicuti enim accipere alueum flumen dicitur, cum patulum antea et vagum, intra ripas suas coercitum fuit: ita contra idem *omittit*, vel *deserit alueum*, cum extra ripas diffusum, ac sine alueo diffusum fertur. Sic de ipso hoc Euphrate Mela L. III, c. VIII, §. 35. *nec secat continuo agros, sed late diffusus in stagna, diu sedentibus aquis piger, et sine alueo patulus, post vbi marginem rupit, vere fluminis, acceptisque ripis, celer et fremitus, per Armenios et Cappadocas occidentem petit.* Eadem fere ratione Tiberis aestate fluminis nomen deferere, autumnus resumere dicitur apud Plinium L. V, ep. 6. §. 13. Ea autem fuit Euphratis natura, vt verno, ac magis solstitii aestiuo tempore aquis intumescat, ripisque superatis vniuersam circumfacientem regionem inundet, vti auctor est Arrianus de exp. Alex. L. VII, 21. quo facto omnino *omisso alueo decurrere*, dici potest.

18 *Se opportunitate collium vsurum*] Magnam fiduciam in collium opportunitate positam habuerunt ve-

teres; vnde et castra saepius in locis editis metati sunt, et acies in iisdem instruxerunt, v. noster L. I, c. X, §. 3. Agellus suis dixit, responso Deum se ex collibus pugnare iussu L. I, c. 10. §. 3. Hinc inter campestres fuit exercitationes, *λόφος, ἢ ἐρθίως βυνός, ἢ τόπας σὺν δρόμῳ καταλαμβάνειν*, v. Onofander c. X, p. 47.

19 *In patentes campos*] *Infra pat.* habent nouem vel decem nostri vetustiores cum Edd. Parif. Quidsi legamus *infra in patentes campos*. *Infra Zeugma* scilicet, *ἐτέρη ὁδοῦ κάτω τῷ ποταμῷ* ait Dio. *Infra* sine casu saepe significat *deorsum*. Liu. L. I, c. 43. *Nec fere vquam infra ita descenderens, vt ad infimos peruenirent.* Statius L. II, Theb. 163.

Isthmos et alterno quas margine submouet infra. Oudendorp.

20 *Pontes iungunt*] Eodem modo auctor locutus est etiam L. IV, c. 2. §. 1. *Ad fluuium, in quo pontem iungi oportebat.* Imo dudum Io. Frid. Gronouius Taciti locis docuit, aequae dici *iungere pontem*, ac *annem ponte*, ad Plinii adpositum locum L. XXXIV, c. 15. *Et exflare ferream catenam apud Euphratem annem in vrbe, quae Zeugma adpellatur, qua Alexander magnus illi iunxit pontem.* Seneca de breuitate vitae c. 18. *pontes nauibus iungit.* Vt ripas ergo iungant et committant,

draginta amplius dies impenderunt: quo spatio Venti-
dus ad contrahendas vsus est copias; eisque triduo, an-
tequam Parthus adueniret, receptis, acie commissa,
vixit ²¹ Pacorum, et interfecit.

VII. Mithridates, circumuallante Pompeio, fu-
gam in proximam diem moliens, huius consilii obscu-
randi causa, latius et vsque ²² ad adplicitas hosti valles
pabulatus, colloquia quoque cum pluribus, auertendae
suspicionis causa, ²³ in posterum constituit. Ignis
etiam frequentiores per tota castra fieri iussit. Secunda
deinde vigilia, praeter ipsa hostium castra agmen eduxit.

VIII. Imperator Caesar Domitianus Augustus,
Germanicus, cum Germanos, qui in armis erant, vel-
let opprimere, nec ignoraret, maiore bellum molitione
inituros, si aduentum tanti ducis praesensissent, ²⁴ pro-
fectio-

mittant, pontes quoque iungere de-
bent. Hoc sensu *iungere ratem*,
manes etc. est ex multis partibus
construere. Consule viros doctos
ad Valer. Flacc. L. I. 123. ad Cur-
tium L. VIII. c. 10. Silium Ital.
L. V. 553. De praedicta catenavide
quoque Stephanum in *Ζεύγνα*, et
Io. Nicol. Loensem Epiphyl. L. IV.
c. 8. Reliquias autem pontis sua
aetate adhuc existisse, et catenam
seruari ex epistola P. Gylli MSta,
norante hic Scriuero, innotet Orte-
lius. Oudend.

²¹ *Pacorum*] Omnes vno ore Hi-
storici, Iustin L. XLII. c. 4. Florus
L. IV. c. 9. Velleius Paterc. L. II.
c. 78. alique restantur, *Pacorum*
hoc praelio interfectum. Quare, con-
sentientibus insuper plerisque Codd.
MSS. recte pro vulgata *Parthos*, in
textum *Pacorum* reuocauit Ouden-
dorp, qui ipse monet, frequen-
tem et facilem apud omnes aucto-
res in MSS. et Edd. esse varietatem
inter *Pacorum* et *Parthorum*.

²² *Ad adplicitas hosti valles*] Duo
Medioei praeferunt, *ad adplicitas*

hosti vallos; quae scriptura, quam-
quam illis, *circumuallante Pompeio*,
commode respondere videtur, ob
plurimorum tamen Codicum dissen-
sum, non omni ex parte probatur,
cum reuera valles esse potuerint ad
hostium vsque castra potestatae, in
quibus pabulati fuere. Nec vero,
vt *segetes*, vel *prata* subaudiamus,
quod Oudendorpius censet, opus
esse putamus.

²³ *In posterum*] Petrensis addit
in posterum diem vulgata vero recte
se habet. Sic Tacitus Annal. L. IV.
c. 73. *pugna in posterum extra*:
nec L. II. c. 5. §. 20. omnes codi-
ces v. *diem* agnoscunt.

²⁴ *Professionem suam censu*] *Pro-
fessionem suam sensu* MSS. et Edd.
primae constantet exhibent, excepto
regio ptimo, in quo est *percenso*,
dein pro *obtexuit* quod sumtum pro
praetexuit, *obscurauit*, Mediceus
pr. *obtexit*, quomodo ex ingenio
maluerat olim Salmasius ad Florum
L. II. c. 12. Ed. pr. Mihi secus
videtur. Oudendorp.

fectionem suam censu obtexit Galliarum, ²⁵ Sub quibus inopinato bello adfusus, ²⁶ contusa immanium ferocia nationum, prouinciis consuluit.

IX. Claudius Nero, cum cuperet Hasdrubalem copiasque eius, antequam Hannibali fratri iungerentur, ²⁷ excidi; idcircoque festinaret, se Liuio Salinatori, colle-

²⁵ *Sub quibus*] MSS. non variant. Mira phrasis significare videtur quo praetextu, inter quae, inter eam dissimulationem exemplo v. dixit per haec C. V. ex. 18. Secū. *Sub* cum Ablatio notare tempus, vel praetextum saepius docuerunt viri docti. Hoc tamen loco durius videtur *sub quibus*: cum praecedat modo vnum quid, ad quod referri possit, nisi admittamus lectionem, quam proferret Modius, vel ex Regio et Mediceo rescribamus *per census obsexis Galliarum*; *sub quibus* scilicet censibus, siue eorum praetextu, ut apud Virgil. L. II. Aeneid. v. 13. *Sub prodicione*; aut *sub quibus* erit post quos, simulac census illic egerit; de qua locutione consule ccl. Burmannum ad Vell. L. II. c. 127. *sub his exemplis*. Si haec minus placeant, et coniecturis indulgere licet, diuinare possis, *sic quietis*, quales describit Linius L. XX. c. 19. *Quies in tentoriis suis nihil minus, quam hostem, aut praelium eo die expectantes*. Et passim *quietis* vel *secris* hostis us superueniendi exempla apud cuiuscuque linguae scriptores. An etiam dedisset Frontinus *sic Catts*? nam haec de expeditione in Catts, cuius meminerunt Suetonius, Eutropius alique, intelligenda videntur. *Cattorum* a Domitiano viduam mentionem facit noster quoque L. II. c. III. §. 23. vbi vide, nam et illic erat corruptum. Oudendorp.

Communis et, ut ita dicam, per tinax Mss. Codd. consensus facit, ut vulgatam relinqueretur durum omnino videretur. Quid? si *sub quibus* simpliciter et sine respectu intelliga-

mus, ut apud Graecos ἐφ' ὧς positum dicamus i. e. *statim post haec*. Nam ἐπὶ cum Dativus significat etiam post. Sic apud Aelian. V. H. L. III. c. 18. καὶ ἐπὶ ταῖς ἐξαναλώθῃ, L. XIII. c. 20. ἐπὶ ταῖς, ὡς λόγος, τὴν ψυχὴν ἀπέλειπεν. Sic uti porro ἐπὶ tempus significat, ut Aelian. L. II. c. 34. ἐπὶ δυσμαίεσι τελευτῶν: ita apud Latinos *sub* usurpat: ut apud Sueton. in Claud. c. 43. *Sub exitu vitae*. Vnde rarior quidem haec locutio, *sub quibus*; et *callidum Domitiani praetextum*; et *maturandi consilii tempus*, innuere videtur. Quodsi tamen ab antiquis libris libeat discere, cl. Heresii coniectura mihi inprimis placet, qui leuissima mutatione pro *sub quibus* scribendum censeat, *subitusque*, vel etiam *subitus*, omissa copula, ut saepius noster loqui amat; cuius vide coniecturas ad calcem positas.

²⁶ *Contusa*] MSS. tres *contussa*. Recto stat talo vulgata. *Contundi* dicuntur res corporae, quae franguntur atque comminuntur. Praeterea etiam de hominum animis usurpat. Sic Cicero L. XII. ad Attic. ep. 44. *Contudi* enim animam et fortasse vici. Plinius L. VIII. 14. *ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt*. Et Horatius L. III. Od. 6. 10.

Inauspicatos contudi impetus. Valerius Max. L. V. c. 3. *contusam et contractam belli Punici armis Rempublicam* — Carthaginiis dominam reddidit.

²⁷ *Excidi*] *Occidere* in vulgatis adhuc legebatur. Oudendorpius pri-

collegae suo, cui bellum mandatum fuerat, (parum fidens viribus, quae sub ipso erant) adiungere, neque tamen discessum suum ab Hannibale, cui oppositus erat, sentiri vellet, decem millia fortissimorum militum delegit, praecepitque legatis, quos relinquebat, ut eadem stationes vigiliaeque agerentur, totidem ²⁸ ignes arderent, eademque facies castrorum seruetur, ne quid Hannibal suspicatus, auderet aduersus paucitatem relictorum. Quum deinde in Umbria, occultatis itineribus, collegae se iunxisset, ²⁹ vetuit castra ampliari, ne quod signum aduentus sui Poeno daret ³⁰ detractaturo pugnam, si consulum iunctas vires intellexisset. Igitur ³¹ inscium duplicatis adgressus copiis superauit et velo-

primus, auctoritate omnium, quos ipse consuluit, et Scriuerii codicum, veram lectionem *excidi* Frontino restituit. *Excidi* autem copiae dicuntur, quae ad internecionem caeduntur, quam veterem isti Hasdrubalis cladi conuenire *Liuius* docet L. XXVII. c. 51. *qui cum vel ducis, vel exercitus interitu, Cannensi cladi aequum redditam, et quinquaginta sex millia hostium occisa fuisse testatur.*

²⁸ *Totidem ignes ardentur*] Hinc strategici scriptores, quotiescumque castra clam hostibus erant inouenda, exercitum *πυρὰ πάλαι κἀνοῦντα ἀναχωρεῖν* praeceperunt; cuius rei rationem adfert Onosander c. X. §. 5. et qui hunc ad verbum fere exprimit *Leo* c. XI. §. 24. Idem obseruat *Spartacus*, qui ignibus per tota castra factis, et vana imagine deluso hoste, copias silentio noctis eduxit, v. *Frontin.* L. I. c. V. §. 22. nec non *Iphicrates* *ibid.* §. 24.

²⁹ *Vetuit castra ampliari*] Sapiens igitur monitum est strategico-rum, ne exercitus duces, vel magnitudine, vel paruitate castrorum ab hoste sibi imponi permittantur; sed ea scienter omnique cura conside-rent. Quomodo castrorum facies sit

diuidenda, docet Onosander c. X. §. 8, quae vero artes ad id requirantur, *Polybius* T. I. p. 776. liq. Constat quoque, acie densius instructa, moxque in ipso certamine diducta; hostes saepe fuisse deceptos circumuentosque v. *Frontinus* L. II. c. 3. §. 12. *Aelianus* Tact. c. XLVI.

³⁰ *Detraclaturo*] Legebatur vulgo *detracluro*, vii et in manu exaratis libris. In edit. *Wechel. detreclaturo*, quod tacitus seruauit *Tennulius*; eamque phrasin sexcenties inuenias apud *Liuium*, ceterosque auctores vid. *Cicero*, ad *Ouid.* *Metam.* L. XIII. 56.

— *discrepauitque furore*
Militiam fero.

At aliam orthographiam hic seruauit recte *Edd.* *Bouoniensis* et *Parisiensis detraclaturo*; vnde corruptum *detracluro*. Atque ita vbique legi amant multi viri docti. *Consule* cl. *Burm.* ad *Ouid.* L. V. *Metam.* 246. *Cortium* ad *Sall. lug.* c. 57. in fin. sic MSS. L. II. c. 1. §. 3. L. III. c. 6. §. 9. L. IV. c. 1. §. 21. 43. *Ondend.* 31. *Insium*] Sic fere *Valer. Max.* L. VII. c. 4. §. 4. Verum *Liuius* diserte enarrat, *Hasdrubalem* minime fuisse inscium ipsius aduentus, et ex repetito bis in consularibus castris signo, et ex aduertiore mili-

velocius omni nuntio rediit ad Hannibalem. Ita ex duobus callidissimis ducibus Poenorum, eodem consilio alterum celauit, alterum oppressit.

X. Themistocles exhortans suos ad fuscitandos festinanter muros, quos ²² iussu Lacedaemoniorum deiecerant, legatis Lacedaemone missis, qui interpellarent, respondit, venturum se ad deluendam hanc ³³ existimationem; et peruenit Lacedaemonem. Ibi simulato morbo aliquantum temporis ³⁴ extraxit, et postquam intellexit, suspectam esse tergiuerfationem suam, contendit, falsum ad eos ³⁵ rumorem; et rogauit, vt mitte-

rent

tum colore sensisse duplicem Romanorum vires, quod ipse noster auctor c. II. §. 1. ipsis paene Liuii verbis memoriae quoque prodit. Qua re dicendum, hoc ex alio scriptore a Frontino sumtum, et dein auctorem sui oblitum, illa, quae habet c. 2. ex Liuiio descripsisse. Oudendorp.

³² Quos iussu Lacedaemoniorum deiecerant] Immo vero Xerxes cum Thermopylis expugnatis, protinus accessisset altu, id nullis defendentibus, interfecit sacerdotibus, quos in aere inuenerat, incendio delevit, vt scribit Nepos in Themist. c. IV. Ex quo patet, Frontinum quodam errore haec tempora cum illis Cononis confudisse, qui muros a Lyfandro dirutos, deinde apud Aegon flumen Arheniensium copiis, vtrosque et Pyraeci et Athenarum, reficiendos curauit. Idem in Con. c. IV. Lacedaemonii vero Themistoclis tempore cum audierunt, muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. Idem in Themist. c. VI.

³³ Existimationem] Existimatio aequae summa idem est, quod opinio vel. vt noster paullo post habet, rumor: vnde vtraque vox *οὐκ ὀνόμαζον* usurpatur. Sic vtitur Terentius Prol. Heaut. v. 25. Arbitrium vestrum, vestra existimatio, valebit, Plinius

L. II. ep. 5. In ceteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra; in hac etiam pietas subiicitur. Nepos in Eum. c. XIII. §. 2. In quo quanta fuerit omnium opinio i. e. existimatio. Plura exempla ad hunc locum adfert Tennulius, quem vide sis.

³⁴ Extraxit] Sic noster auctor L. I. c. V. §. 19. Cuiusmodi deinde conditionibus dies aliquot extraxit. Quidam codices minus recte habent contraxit.

³⁵ Falsum ad eos rumorem] Stewechius primus contra omnium Codd. MSS. et vet. edd. auctoritatem addidit *perlatum*, forsan Nepotem secutus, qui habet: *falsa bis esse delata*, in Themist. c. VII. §. 2. In Colonienfi editione itidem abest v. *perlatum*. Est vero abrupta locutio, voce, *perlatum*, per Ellipsin suppressa; quae loquendi ratio optimis scriptoribus non est infrequens, praesertim in citandis veterum auctorum dictis. Sic Horatius L. II. Sat. 6. 55.

— At omnes DI exagitant me

Si quidquam sc. noui et ibid. v. 83. Quid multa sc. dicam, Plinius L. I. ep. V. §. 9. Eui-gilaueram. Nuncius a Spuria: venio ad te: immo ego ad te sc. veniam: L. IX. ep. 36. §. 4. Post coenam

rent aliquem ex principibus, quibus crederent de munitione Athenarum. Suis deinde clam scripsit, ut eos, qui venissent, retinerent, donec, relictis operibus, confiteretur Lacedaemoniis, munitas esse Athenas, neque aliter principes eorum redire posse, quam ipse remissus foret: quod facile praestiterunt Lacedaemonii, ne vnus interitum multorum morte pensarent.

XI. L. Furius, ³⁶ exercitu producto in locum iniquum, quum constituisset occultare sollicitudinem suam; ne reliqui trepidarent, paullatim se inflectens, tamquam circuitu maiore hostem adgressurus, conuerso agmine, ignarum rei, quae agebatur, exercitum inco-lumem reduxit.

XII. ³⁷ Metellus Pius in Hispania interrogatus, quid postera die facturus esset, Tunicam meam, si id eloqui posset, inquit, ³⁸ comburerem.

XIII.

*coenam comoedus, aut lyristes; ad-
est, vel auditur. Florus L. III. c. 6.
Ipse Pompeius in originem fontem-
que belli Ciliciam. Senec. Troad.
A3. III. 844.*

Numquid Aiaceis Sulamina veram?
et quae alia exempla laudans Gen-
nilius ad h. I. et Gronouius ad Li-
uiū L. XLI. c. 3. et L. XXXVII.
c. 10. Nec erat, cur dubicaret *Buch-
nerus* ad Plinii L. I. ep. II. §. 2.
verbis, *quos aequus amavit*, adii-
ciendum, an subaudiendum sit *τὸ In-
piter*. Sic idem L. IX. I. §. 3.

Οὐκ ὀλίγ φθιμένοι.
quorum illa ex Virgilii Aen. L. VI.
129. haec vero ex Homeri Odyss.
L. XXII. 436 sunt deriuata.

³⁶ *Exercitu producto*] In meo-
rum MSS. sex est *perducto*; ut vulgo
infra, ubi idem repetitur exemplum,
ex quo melius esse *perducto* ad mar-
ginem sui libri adposuit Scriuerius.
Contra censet cel. Rurmannus ad
Quintil. Declam. CCCV. *An ali-
cuius insidiis perducti*. Adde quae

concessimus ad Lucani L. IX. v. 389.
Oudendorp.

³⁷ *Metellus Pius*] Non modo Au-
relius Victor, sed etiam Valerius
Maximūs L. VII. c. IV. §. 5. hoc
dictum tribunt Q. Metello Mace-
donico, quo longe posterior est Me-
tellus Pius Numidici filius. Quod
forsan iam viderunt editores primi:
nam in Edd. Romana et Bononiensi
non comparat *τὸ Pius*. Sed MSS.
et Sanutus agnoscunt, nisi quod in
Leidenſi tertio desit, ut et in vno
Scriuerii, qui margini quoque ad-
scripsit *Relle*: nam *Macedonicus
fuit*. Oudendorp.

³⁸ *Comburerem*] Tantum non
omnes strategici scriptores *saciturni-
tatem* inter praecipuas Ducis virtu-
tes commendant, eiusque consilia
arcana esse iubent; ut *Onofander*
c. X. S. 10. *Leo* c. III. §. 10. c.
XVII. §. 57. c. XX. §. 8. 66. 133.
Mauricius p. 176. 217. Rationem
vtilissimi huius praecepti tradit *Pol-
ybius* Tom. II. p. 1541. *ὁ πάλιν*

XIII. M. Licinius Crassus, percontanti, quo tempore castra moturus esset, respondit: ³⁹ vereris, ne tubam non exaudias.

τῶν ἀνθρώπων τὸ κηρύσσασθαι ἡμῖν
φέρειν δύνανται. λέγει δὲ τῶν
ΣΙΝΠΗΝ.

³⁹ *Vereris, ne tubam non exaudias*] Variant valde in his verbis Codd. MSS. multi vero adstipulantur vulgato, quod sani sensus est,

His verbis ad filium quoque Demetrium vsus est Antigonus: Plutarch. Demetr. fol. 902: ἀγωνίζε, μὴ μόνος εὐ τῆς σάλπιγγος ἢ κακῶς γε. de Antigono vide etiam Plutarch. in Apophthegm. p. 181. Oudendorp.

CAP. II.

De explorandis consiliis hostium.

Exemplum I.

Scipio Africanus, capta occasione, mittendae ad Syphacem legationis, cum Laelio servorum habitu tribunos et centuriones electissimos ire iussit, quibus curae esset, ¹ perspicere regias vires. Hi, quo liberius ² castrorum positionem scrutarentur, equum de industria dimissum, tamquam fugientem ³ perfectati, maximam partem munimentorum circuierant; quae cum nuntiasent, incendio confectum est bellum.

II. Q.

¹ *Perspicere*] In duobus Scribentium et quinque Oudendorpii Codd. nec non Rom. Bonon. Paris. editionibus pro *perspicere* est *prospicere*: merito autem hic *perspicere*; quod est rem plane cognoscere atque exploratam habere, locum suum prae altera lectione tuetur. Sic Vel-leius Patere. L. II. c. 14. §. 3. *Tu vero*, inquit, *si quid in te artis est, ita compone domum, ut quidquid agam, ab omnibus perspicere possit.*

² *Castrorum positionem*] Quae cautio in hostilium castrorum consideratione sit adhibenda praeter alios

Tacticos scriptores, docet Orosianus c. X. S. 8. vid. not. ad C. I. §. 9.

³ *Perfectati*] Quidam Codd. cum edd. Rom. Bonon. ac Sanuto referunt *persecuti*. Medicei *prosecuti*: nec vero est, quod vulgatum in aliis scriptis et impressis obuiam sollicitum, quamquam rarius apud veteres scriptores reperitur, nisi quod Lucretius eam vindicat L. II. 165. *Per* nimirum augeat significationem, estque *perfectari* idem quod *periclitari*; et in *persequi*, *percontari*, *perferre* aliisque.

II. Q Fabius ⁴ Maximus bello Hetrusco, quum adhuc incognitae forent Romanis ducibus sagaciores explorandi viae, fratrem Fabium Caesonem, peritum ⁵ linguae Hetruscae, iussit Tusco habitu penetrare ⁶ Ciminiam siluam, ⁷ intentatam ante militi nostro. Quod is adeo prudenter atque industrie fecit, vt transgressus siluam, Vmbros Camertes, quum animaduertisset, non ⁸ alienos nomini Romano, ad societatem compulerit.

III. ⁹ Carthaginienſes quum animaduertissent Alexandri ita magnas opes, vt Africae quoque immineret, vnum ex ciuibus, virum acrem, nomine Hamilearem ¹⁰ Rhodinum, iusserunt simulato exilio ire ad regem, omnique studio in amicitiam eius peruenire: qua is potitus, consilia eius nota ciuibus suis faciebat.

B 2

IV. Idem

⁴ *Fabius Maximus*] Addit Carthaginienſis consul, quod historiae veritati conuenit. Explorator autem num fuerit Fabius Caeso, an alius, dubitat Lilius L. IX. 36. vbi vide Gronouium. Oudendorp.

⁵ *Linguae Hetruscae*] Lingua Etrusca fuit, qua Tyrrheni, qui etiam Tusci et Etrusci dicebantur, vsi fuerunt. Cum ex priscis annalium monumentis constet, antiquissimos Italiae populos, *Aufones*, *Auruncos*, *Pelasgos*, *Tyrrhenos*, fuisse Graecorum colonos, qui nouas sedes quaerentes in Italiae regionibus domicilia sibi constituerunt: dubitari non potest, Tyrrhenos a Graecis litterarum elementa accepisse; ipsamque adeo Etruscam linguam sua origine Graecam fuisse, nec ab ea nisi dialecto diuersam; id quod eruditissimus Garius in conscribenda Eugubinae tabulae interpretatione luculentissime comprobauit; vid. Epitomen Musei Etrusci p. 106.

⁶ *Ciminiam*] Variant Codd. in vocis huius scriptione: vnus Regius et duo Hill. *Cuminam*; Arcerianus *Geminiam*; Regius *Cumeriam* praef-

ferunt. *Ciminiam*, vt est in *Liuis*, *Floro* aliisque, seruaui Oudendorpius.

⁷ *Intentatam*] Pro *intentatam siluam* habet, *inuium ante saltum* Florus L. I. c. 17. §. 3. quem adeo terrori tunc fuisse scribit, vt Senatus consuli denuntiaret, ne tantum periculi ingredi auderet.

⁸ *Alienos nomini Romano*] *Alienus* Datus iunqum occurrit quoque I., II. c. 1. §. 11. *Arbitratus alienum dimicationi tempus*. Tacit. L. II. Histor. c. 74. *Mactani animus nec Vespasiano alienus*.

⁹ *Carthaginienſes*] Variant mei Codd. in Edd. antiquis est *Carthaginienſes*. Sed vbique Carthaginienſes recte posse scribi, clare docet vir summus I. Fr. Gronouius ad Liuium L. XXVIII. 26. et post eum multi alii. Oudend.

¹⁰ *Rhodinum*] Mire variant Codd. MSS. et Edd. vet. Eruditissimus Abt. Gronouius ad Iustin. L. XXI. c. 6. docuit, ab aliis quoque gestum nomen *Rhodani*: et sic apud Gruter. Inscript. p. DCCVI. N. 15. T. SEPTIUS RHODANVS. Verum haec

non

IV. Iidem Carthaginienses miserunt, qui " per speciem legatorum longo tempore Romae morarentur, " exciperentque consilia nostrorum.

V. M. Cato in Hispania, quia ad hostium consilia " alia via peruenire non poterat, iussit trecentos milites simul impetum facere in stationem hostium, " raptumque vnum ex his in castra perferre incolumem. Tortus ille, omnia suorum arcana confessus est.

VI. C. Marius Cos. bello Cimbrico et Teutonico, ad excutiendam Gallorum et Ligurum fidem, litteras eis misit, quarum pars prior praecipiebat, ne interiores, quae " praesignatae erant, ante certum tempus aperirentur: easdem postea ante praestitutam diem repetiit, et quia resignatas repererat, intellexit, hostilia agitari.

non satisfaciunt: nam et Rhodinus occurrit apud eundem Inscr. p. DXC. n. 2 Oudend.

11 *Per speciem*] Sic omnes MSS. Edd. Paris. propter inepte. *consilia Romanorum* Vatican. Reg. sec. Leid. tert. cum Edd. Rom. ac Bononiens. Oudend.

12 *Exciperentque*] Non est, quod Cod. Hillensb. sequamur, qui, teste Tennulio, habet, *expeterentque*. *Excipere* alicuius verba, *consilia* pro *inuestigare*; vel *inuestigando* *consequi* cum apud alios eosque optimos scriptores occurrit; tum apud nostrum L. III. c. 16. 4. *Palam pronuntiatis, non debere transfugas vocari solertissimos milites, qui ipsius iussu exierint ad excipiendam hostium consilia*.

13 *Alia via*] *Alia* hic pro *ratione*, modo ponitur, ut apud Graecos ὁδὸς eodem sensu reperitur. Hinc Cicero in Verr. II. *viam rationemque* coniunxit. Plura exempla tam Graecorum, quam Romanorum laudat Gataket. ad Anton. L. I. §. 9. quibus adde Tacit. Annal. L. I. c. 64. *Alia Tiberio morum via*: et Epictet. c. XXIV. *δεικνύμεν τὴν ὁδὸν, καὶ*

κτῆσθαι. c. XIX. *μία δὲ ὁδὸς πρὸς τῷτο*: ut apud Plinium L. IX. ep. 37. 3. *medendi una ratio*. Vnde frustra omnino sunt, qui in sacris Pandectis hanc vocis notionem Ebraismi arguere conantur.

14 *Raptumque*] Notabilis est lectio Cod. Palatini *Onofaneum vnum ex his*: quasi sit nomen illius Hispani, quem secum in castra perulerint. Vide, num potius hic lateat gentile populi nomen, cum quo bellum Cato in Hispania gerebat, utpote *Lacetanum*. Vide, quae notabimus ad L. III. c. X. §. I. et Plutarch. in Catone p. 342. ed. Par. Oudend.

15 *Praesignatae*] Quidam libri scripti et impressi habent *signatae*; nec placet vulgata, *praesignatae*, Oudendorpio. Cum vero *praesignare* vox proba sit, atque *Catonis Pliniique* mai. auctoritate munita; insuperque ipsi rei conveniat, nolim equidem lectionem a plerisque MSS. et excusis libris receptam loco suo monere. Nam *interiores illas litteras* ante priorem epistolae partem reuera fuisse signatas ex praeecepto patet, *ne ante certum tempus aperirentur*.

agitari.¹⁶ Est et aliud explorandi genus, quo ipsi duces nullo extrinsecus adiutorio per se prouident. Sicut

VII.¹⁷ Aemilius Paullus Cos. belio Hetrusco apud oppidum¹⁸ Poploniam¹⁹ dimissurus exercitum in planiciem,

B 3

niciem,

virentur, et quia postea resignatas easdem repererat. Sic Latini Graecorum περὶ χαμάζαν per praefidare reddiderunt, quia tempestas maturius et ante sideris tempus moueri dicebatur. Sicuti igitur praefidare, praepetere, praefiderare: ita recte dici posse praefignare, dubitari non potest.

16 Est et aliud cet.] Ultima vox fecit; immo et ita haec periodus vehementer mihi pro Glossemate est suspecta Oudend.

17 Aemilius Paullus] Verissime observant viri docti, hunc fuisse non Aemilium Paullum; sed Papum, uti ex Fastis, aliisque auctoribus constat. Consule Pighium T. II. p. 118. Non tamen temere in textum admitterem Papus, ut fecit Tenuilius cap. IV. n. I. Non enim facile dixeris, operarum, an vero auctorum incuria id acciderit vitium. Confudisse potius videntur eos ipsi scriptores. Nam et ita Appianus de B. Gallico p. m. 1191. εἴησας δὲ κατὰ Κελτῶν καὶ Πάυλος Αἰμιλίος προπαῖα. Plinius L. III. c. 20: L. Aemilio Paullo, C. Atilio Regulo Cos. nuntiato Gallico sumultu. Sic in MSS. omnibus legi testatur Harduinus; sed Fabricius Pighiusque illic emendant quoque Papo. Vide ad Oroii L. IV. c. 13. ubi ineptius vulgo L. Aemilio Catulo. Quidquid sit, si nostrum erroris absolvere velimus, cum MS. regio mallem delere τὸ Παύλλος. Nam saepissime simpliciter Aemilius dicitur, ne nominato quidem antea eius cognomine. Florus L. II c. IV. Viros enim Aemilii in Capitolio dimisit. Eutropius L. III. c. 2. L. Aemilio Cos. ingentes Gallorum copiae Alpes transierant. Neque ali-

ter ipse Polybius, Zonaras alique. Deinde caste accipienda sunt illa bello Hetrusco. Erat enim bellum Insuabricum. Sed auctor id nominat a loco, ubi rerum gesta est summa, in Hetruria scilicet, quo usque ad mare Boii iam penetrauerant. Polyb. L. II. c. 27. ἤδη δὲ περὶ Τελαμώνια τῆς Τυρρήνιας τῶν Κελτῶν ὑπαρχόντων. Oudendorp.

18 Poploniam] Omnes cum MSS. tum typis excusi libri praeferunt Colioniam; quam vero scripturam eruditi viri ad hunc locum commentati, vitiosam fatentur. Quia re vir summus I. Fr. Gronovius reposuit Τελαμώνια Polybium forte secutus L. II. c. 27. ἤδη δὲ περὶ Τελαμώνια τῆς Τυρρήνιας τῶν Κελτῶν ὑπαρχόντων. Verum cum haec vox a MSS. Codd. nimis re edat, cl. Oudendorpius Poploniam, quae vrbis Telamoni fuit vicina, legendum censuit, inque textum auctoris recepit. Hanc vero eius coniecturam confirmat Med. primus, in quo exstat, supra scripta quidem littera c, Poloniam; quae vox sine dubio ex Poplonia fuit corrupta. Huic accedit, quod praelia a vicinis interdum locis et vrbibus varie dicta fuerunt; ut exemplo luculenter probat illud postremum Alexandri cum Dario praesium, quod alii ad Arbela, alii ad Gaugamela; alii denique ad Ninnum factum scripserunt, ut docti commentatores ad Curtii L. IX. c. 9. dudum monuerunt.

19 Dimissurus] Ita sane pro vulgata dimissurus legendum; fauentibus quibusdam Codd. MSS. Dimittens enim, non dimitti dicitur exercitus, quando ex altioribus locis in planiciem, vel vallis descendere iubetur. Sicuti veto deligere et diligere, de-

strin-

niciem, contemplatus procul avium multitudinem citatior volatu ex silva confurrexisse, intellexit, aliquid illic insidiarum latere, quod et turbatae aues, et plures simul euolauerant. Praemissis igitur exploratoribus, comperit, decem millia Boiorum excipiēdo ibi Romanorum agmini imminere; eaque alio, quam expectabatur, latere missis legionibus, circumfudit.

VIII. Similiter ²⁰ Tisamenus, Orestis filius, quum audisset, iugum ab hostibus natura munitum teneri, praemisit sciliceturos, quid rei foret: ac referentibus eis, non esse verum, quod opinaretur, ingressus iter, ubi vidit, ex suspecto iugo magnam vim avium simul euolasse, neque omnino residere, arbitratus est, latere illic agmen hostium: itaque circumducto exercitu elusit insidiatores.

IX. Hasdrubal frater Hannibalis ²¹ iunctum Livii et Neronis exercitum, quamquam hoc illi non duplicatis castris dissimularent, intellexit; quod ab itinere ²² strigosiores notabat equos, et coloratiora hominum, ut ex via, corpora:

CAP.

stringere et distringere; ita etiam *demittere* et *dimittere* in Codd. MSS. saepe inuicem turbantur. Sic apud nostrum l. I. c. V. §. 16. *demisso in angustias exercitu*; et l. I. c. V. §. 15. *Cum demissum in eam Galliam videres exercitum*. l. III. c. XIII. §. 1. *Per saxa Tarpeia demissus*. In quibus locis, quamquam variant vet. libri, *demissi* tamen omnino est legendum.

²⁰ *Tisamenus*] Itavero, non *Tisamenus*, vel *Tyamenus*, ut veteres libri variant, legendum esse, paret ex Velleii Patere. l. I. c. I. §. 4. Polyb. l. IV. c. 1.

²¹ *Iunctum*] Ita pro vulgata, quae in omnibus antiquis libris obtinet, scriptura *tunc*, Modius primum substituit *iunctum*, quod Scri-

uerius et Oudendorpius recte exprimendum curarunt: Ipseque auctor noster probare videtur l. I. c. I. ex. 9. *Claudius Nero, eum cuperet Hasdrubalem, copiasque eius, antequam Hannibali fratri iungerentur, excidi*.

²² *Strigosiores*] *Strigosiores equi*, auctore Nonio Marcello p. 196. dicebantur equi a morbo, quem fame aut alia vitii causa contraxerunt; iidemque sunt, qui *viribus exhausti* et *macilenti*; id quod ex Masurii Sabini verbis a Nonio citatis colligitur, ubi equitem *habissimum* equo nimis *strigoso* et male habito opponit. Adde Gellium Noct. Att. l. IV. c. 20, qui eadem habet verba. Adde Liuium l. XXVII. c. 47. unde sua noster videtur deriuasse.

CAP. III.

De constituendo statu belli.

Exemplum I.

Alexander Macedo, quum haberet vehementem exercitum, semper cum statum belli elegit, ut acie conficeret.

II. C. Caesar bello civili quum veteranum exercitum haberet, hostium autem ¹ tironem esse sciret, acie semper decertare statuit.

III. Fabius Maximus aduersus Hannibalem, successibus praeliorum insolentem, recedere ab ancipiti discrimine, et tueri tantummodo Italiam constituit, Cunctatorisque nomen, et per hoc summi Ducis meruit.

IV. Byzantii aduersus Philippum omne praeliandi discrimen ² euitantes, omissa etiam finium tutela, intra munitiones oppidi se receperunt, adsecutique sunt, ut Philippus obsidionalis morae impatiens recederet.

V. Hasdrubal, Gisgonis filius, secundo Punico bello, ³ in Hispaniam victum exercitum, quum P. Sci-

B 4

pio

¹ *Tironem*] Quidam Codd. habent *tiranum*. Placet vulgata, quam alii quoque scriptores vñ fuerunt. Sic Vegetius L. III. c. 10. *Ergo, si tironem, vel diu armis defuatum exercitum ducit.* Auctor de Bell. Hispan. c. XXVI. *Sed exercitum tironem non audent in campum deducere.* Idem c. XXVIII. *Quod maiorem partem exercitus tironem haberet.*

² *Euitantes*] Quidam vet. libri praeferunt *vitantes*. Quamquam *vitare* aequè recte ac *euitare* dicitur: altero tamen Frontinus aliis quoque locis vitatur, L. II. c. III. §. 2. *Quum Hasdrubal bello Punico secundo decertandi necessitatem euitans* cet. L. III. c. XII. §. *suspense* nollis periculum euitatum est.

³ *In Hispaniam*] Pro *in Hispaniam* nolui temere reponere *Hispania*. Nam alterum seruant plerique Codd. et Edd. primae; et notare potest intra Hispaniam L. II. c. 4. §. 4. *Acie, quam is in Achaia per angustias Thermopylarum direxerat.* Iustin. L. XLII. c. 5. *Caesarem in Hispaniam bellum tunc temporis gerentem:* ut est etiam in duobus Oruillii Codd. In vno eisdem codice L. V. c. I. *Dum Athenienses in Sicilia bellum gerunt,* et L. III. c. I. vbi vide, vti et quae congesserunt Schegk. ad Vell. L. II. c. 59. Passerat. ad Propert. III. 7. Daniel. ad Hitt. B. Afric. c. 47. Wasse ad Sallust. B. Catil. c. XI. et quos adduxit Curtius ad B. Catil. c. 19. ac nos ad Obsequ. c. 100. Liu.

pio instaret, per vrbes diuisit. Ita factum est, vt Scipio, ne oppugnatione plurium oppidorum * distringeretur, in hiberna suos reduceret.

VI. Themistocles, aduentante Xerxe, quia neque praelio pedestri, neque finium tutelae, neque obfidioni credebatur sufficere Athenienses, auctor fuit eis, liberos et coniuges ⁵ in Troezena, et in alias vrbes emittendi, relictoque oppido, statum belli ad nauale praelium transferendi.

VII. Idem fecit in eadem ciuitate ⁶ Pericles aduersum Lacedaemonios.

VIII. Scipio, manente in Italia Hannibale, transmissio in Africam exercitu, necessitatem Carthaginienfibus imposuit reuocandi Hannibalem. Sic a domesticis finibus ⁷ hostile transtulit bellum.

IX. Athe-

Liu. L. XXX. 10. *In animum habere.* Vide plura ad c. II. 5. XII. 5. 10. ad L. II. 1. 14. 2. 10. *In Africam* MSS. Oudendorp.

⁴ *Distringeretur* Quidam Codd. habent *distingueretur*, vitio librariorum. Vnus Reg. teste Tennulio, *distineretur*. Veram autem scripturam esse *distringeretur*, dubitari non potest; quam etiam plurimi Codd. MSS. tuentur. Sic, vt alios non dicamus, ipse Frontinus L. I. c. VIII. 5. 1. *Qua consensus Romanorum distringeretur.* Hinc *distringus curis, negotiis, officiis*, quae fere vbique sunt obuia. Nimirum *dstringi* dicitur, qui in diuersas partes trahitur.

⁵ *In Troezena* Pristinieditores Praepositionem *in*, refragantibus tantum non omnibus Codd. MSS. eiecerunt, quam adeo eorundem auctoritate recte in textum reuocauit Oudendorpius, vid. Sanctii Min. L. IV. c. 6. et Perizon. ad eund. notam.

⁶ *Pericles* Quid? Ergone Pericles vmquam Atheniensibus auctor fuit, vrhem cum coniugibus et liberis, rebusque pretiosissimis dese-

rendi, eaque omnia alio amandandi? id nemo tradit. Verum, cum Peloponnesii fines Atticos depopularentur, Pericles cum Atheniensibus, nihil sententibus hostibus, naues conscendit, et totam Spartam depredatus est, et coegit eos ex agro Attico ad sua defendenda reuerti. Consule Thucyd. L. II. Plutarch. in eius vita, Polyaenum L. I. 36. Iustinum L. lil. c. 7. aliosque. Leuissima vero opera noster auctor tam turpis erroris absolui potest, si hoc exemplum hinc transferamus post Ex. IX. vt in litteris ad medactis verissime monuit doctissimus P. Wesselingius. Infra aliquoties occurret, ordinem horum exemplorum contra fidem historicam esse immutatum (V. L. II. c. VIII.) quod facile accidere potuit: dum librarii omisum casu vel incuria exemplum, animaduerso errore, quouis loco tantum inseruerint, credentes perinde esse, vbi ponatur. Oudendorp.

⁷ *Hostile transtulit bellum* Corruptum esse hunc locum, non est quod dubitemus, quamquam mirum sit tantum non omnium Codd. MSS. consensus. Nec sana videtur quorundam

IX. Athenienses, quum Deceliam castellum ipsorum Lacedaemonii communissent, et frequentius vexarentur, classem, ⁸ qua Peloponnesum infestarent, miserunt: consecutique sunt, ut exercitus Lacedaemoniorum, qui erat Deceliae, reuocaretur.

X. Imperator Caesar Domitianus Augustus, quum Germani more suo e saltibus et obscuris latebris subinde impugnarent nostros, tutumque regressum ⁹ in

B 5

pro,

rumdam scriptura, qui pro *finibus* habent *funeribus*; nisi quid exciderit supplendum forte aliorum Codd. opo, ut recte censet Oudendorpius: nec facile *hostile* bellum reperiamus in probato scriptore, nisi illud ciuili opponatur; ut apud Florum L. III. c. XXII. §. 1. *Hostile potius, an ciuile dixerim, nescio*. Quare imprimis adridet Oudendorpii coniectura, qui pro *bellum* ex *Linio*, quem forte Frontinus hic secutus est, substituit *vallum*: cuius haec sunt verba L. XXVIII. c. 44. *Requiescat aliquando vexata tam diu Italia: vratur euaseturque inimicem Africa. Castra Romana portus Carthaginiis portis immincant, quam nos iterum VALLVM HOSTIVM ex moenibus nostris videamus. Africa sit reliqui belli sedes: illuc terror fugaque, populatio agrorum, ceterae belli clades, quae in nos per XIV. annos ingruerunt, vertantur*. Pro *hostile* Freinshemius emendauit in *hostiles*, ut notat Berneggerus ad Iustini L. XXII. c. IV. Quid? si legamus in *hostile*, scil. *solum*, reuocata Praepositione *in*, a librariis inscitia vel incuria omissa. *Hostile solum* plene habet Valerius Max. L. VI. c. IX. ex. 9. Quemadmodum vero Graeci ἑλλήνων, φίλων, et πολεμίων sub γῆν dixerunt; ut Onofauder c. VI. ἐκ γὰρ τῆς πολεμίας — τροφῆν ἔχει καὶ ἀφθονίαν ἐν δὲ μὴ, τὴν γε φίλων ἢ λυμανεῖται. Xenophon. K Π L. I. c. 33, ἐν

φίλων: et c. 34. ἐν πολεμίας: ita Latini quoque Graecorum imitatione, *pacatum, hosticum*, sub: v. *salutem* vsurparunt. Linius L. VIII. c. 34. *Sine commatu milites vagi in pacato, in hostico errent*: et L. XVIII. c. 24. *Milites in hostico laxius rapto sueti viuere*. L. LXV. c. IV. *Quod in hostico natus esset*. Nequid tamen dissimulamus, *hosticum* potius quam *hostile*, in hac locutione adhibuerunt; ac praecipue adeo Oudendorpii coniectura, legentis *hostile vallum*.

8 *Qua infestarent*] Antea in vulgatis erat, *quae infestaret*. Oudendorpius vero omnium MSS. auctoritate, *qua infestarent*, in textum recepit: quibus nos quoque adfutuendum putamus.

9 *In profunda siluarum*] Est Graeca loquendi ratio, quae vero apud Romanos quoque scriptores adeo frequens est, ut vbius exempla obuia reperiantur. Sic Iustinus L. XLI. c. 1. *Fines deinde in tantum protulere, ut non immensa tantum iam ac profunda camporum, verum etiam praerupta collum, montiumque ardua occupauerint*. Cicero de Nat. Deor. L. II. c. 64. *Immensa camporum*. Tacitus Annal. L. IV. c. 24. *Locorumque opportuna munivit*. Ibid. *Quod erat militum*. Horat. L. II. Sat. II. 25,

Corruptus vanis rerum — —
ibid. Sat. VIII. 83.

Ridetur filii rerum — —

profunda silvarum haberent, ¹⁰ limitibus per centum viginti millia passuum actis, non mutavit tantum statum belli, sed subiecit ditioni suae hostes, quorum refugia ¹¹ nudauerat.

¹⁰ *Limitibus* — *actis*] Si vspiam ex hoc certe loco patet, quantus saepius sit tantum non omnium Codd. MSS. in tuenda vitiosa scriptura consensus. Omnes MSS. pro *limitibus* exhibent *militibus*, manifeste errore, qui librariorum incuriae debetur: insuperque apud nostrum occurrit L. I. c. V. §. 10. *ab altera limitem agere coepit*: et paucis interiectis: *univerſi a limite obſtiterunt*: vbi quidam Codd. denuo nobis obtrudunt *militem* et *milite*: refragantibus tamen aliis melioris notae libris MSS. qui *limitem* et *limite* confirmant. *Limitem* agere idem est, quod limitem ducere; estque locutio agrimensorum propria. *Limes* adeo *agi* dicebatur, cum provincia aliqua a natura non satis munita, variis manu facilis operibus, praefidiisque aduersus hostium incursionem fuit firmata. Vnde *Spartianus* in Hadrian. c. XII, *Per ea tem-*

pore et alias frequenter in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis in modum muralis sepiſ funditus iactis atque connexis, barbaros separauit. Quodſi fines impei armis proferebantur: limes etiam promoueri dicebatur. Sic Lucan. L. I. 404.

¹¹ *Finis et Hesperiae, promotio limite, Varus.*

Tacitus de M. G. c. 29. *Mox limite acto, promotisque praefidiis, sinus imperii, et pars provinciae habentur.* Plura hac de re differentes vide Casaubon. ad Spartiani Hadrian. c. XII. et Io. Frid. Gronou. ad Taciti Annal. L. I. c. 50. Drakenb. ad Silium Ital. L. XVI. 338.

¹¹ *Nudauerat*] Sic omnes MSS. Excisa silus, atque in extruendo limite seu vallo consumpta Scriuer. cur. post.

CAP. IV.

De transducendo exercitu per loca hosti infesta.

Exemplum I.

Aemilius ¹ Paullus Cos. quum ² in Lucanos iuxta littus angusto itinere exercitum duceret, et Tarentini ei classe infi-

¹ *Paullus*] Fuit is quidem Q. Aemilius Papus, qui A. CDLXXI. cum C. Fabricio Lucino Consul fuit, et contra Tarentinos et Lucanos aliosque bellum gessit. Vid. Pigh. Fast. T. I. p. 416. Verum cum constanter scripti cum Sanuto retineant *Paullus*, ob rationes ad cap. II. §. 7. nil mutari velim. Oudendorp.

² *In Lucanos*] i. e. contra Lucanos quoque Tarentinorum socios exercitum duxit Papus. Tres Hill. et duodecim ab Oudendorpio excussi Codices seruant in *Lucanis*, i. e. in Lucania, vbi angusto itinere exercitum duxisse dicitur, quod magis placeat. Quid vero observandum sit copiarum Duci, cum exercitum per angustias ducturus est, docent Ono-

sander

insidiati, agmen eius ³ scorpionibus adgressi essent, captiuis latera euntium praetexuit, quorum respectu hostes inhibuere tela.

II. Agesilaus Lacedaemonius, quum praeda onustus ex Phrygia rediret, insequerenturque hostes, et ad locorum opportunitatem lacefferent agmen eius, ordinem captiuorum ab utroque latere exercitus sui ⁴ explicuit: quibus dum parcitur ab hoste, spatium transeundi habuerunt Lacedaemonii.

III. Idem, tenentibus angustias Thebanis, per quas ⁵ transeundum habebat, flexit iter, quasi Thebas contenderet. Exterritis Thebanis, digressisque ad tu-
tanda

ander c. VII. Leo c. IX. §. 9. 26. 46. Mauricius L. IX. c. 4. Conflantinus p. 30

3 *Scorpionibus*] *Scorpiones* in numero machinarum bellicarum relatos, suae aetate *manuballistas* vocatos fuisse, quod paruis subtilibusque spiculis inferrent mortem, testis est Vegetius L. IV. c. 22. De *manuballistis* vero notam ad eundem L. II. c. 15. Praeterea vero, *scorpio* dicebatur quoque *sagitta ventinata arcu vel tormentis excussa, quae dum ad hominem venerit, viris, quae figit, infundit*: unde et *scorpio* nomen accepit, auctore Isidoro L. XVIII. cui adstipulatur *Notus Marcellus*, qui item *scorpionem* genus teli appellat p. 578. ed. Plant.

4 *Explicuit*] *Adplicuit*, quod est in Mediceo, auctoris hic esse non puto. Nam optimi codices scribunt *explicuit* i. e. captiuorum ordinibus latera exercitus in longum praetexuit. Militatis autem rei verbum est *explicare*. Liuius L. I. c. 27. *Erigit totam aciem, fluctuansque animo, ut teneret tempus, ordines explicat*. Noster L. II. c. 2. *Phalangis regis Pyrrhi explicitas resisti*. Adposuit hoc libro c. VI. §. 1. Ex-

plicato per utraque latera milite. Adde Gronou. ad Liuium L. XLIV. c. 38. me ad Lucanum L. VII. 417. Oudendorp. Plura vide ad L. II. c. 2. §. 1.

5 *Transeundum habebat*] In vulgatis legitur *transire habebat*, minus recte: pro quo Oudendorpius auctoritate quatuor Scriuerianorum, nouemque horum MSS. reuocauit *transeundum habebat*. Est quidem, ubi Latini, Graecorum more, dicunt: *habeo dicere, habeo precari, transire*, si nimirum facultatem denotat, idemque valet, quod Graecorum *δύναμει*: quo modo ipse Cicero v. *habeo* vsus est. Quodsi vero necessitatem faciendi vel omittendi aliquid innuit, tunc omnino optimorum scriptorum exemplo, *habeo dicendum, precandum, transeundum* dici debet. Sic Plinius in Panneg. c. XV. §. 2. *nihilque discedendum haberes*. L. I. ep. 8. *Enitendum haberemus*. Et noster Frontinus L. III. c. XI. §. I. *Finxit, litteras sibi superuenisse ciuium suorum, propter quas redendum haberet*. Vide Vechner. Hellen. p. 259. Vorstium de Latin. falso susp. c. VII. p. 71.

tanda moenia, repetitum iter, quo destinauerat, emensus est, nullo obstituto.

IV. Nicostratus, dux Aetolorum aduersus Epirotas, quum ei aditus in fines eorum angusti fierent, per alterum locum inrupturum se ostendens, omni illa ad prohibendum occurrente Epirotarum multitudine, reliquit suos paucos, qui speciem remanentis exercitus praerberent: ipse cum cetera manu, ⁶ qua non expectabatur, aditum intrauit.

V. Autophradates Perfes, quum in Pisidiam exercitum duceret, et angustias quasdam Pisidae occuparent, simulata vexatione traiciendi, instituit reducere: quod quum Pisidae credidissent, ille noctu validissimam manum ad eundem locum occupandum praemisit, ac postero die totum traiecit exercitum.

VI Philippus Macedonum Rex, ⁸ Graeciam petens, quum Thermopylas occupatas audiret, et ad eum legati

⁶ *Qua non expectabatur, aditum intrauit.*] Varii meos hunc locum eruditi vici sollicitarunt. Stewechius legendum censet: *qua non expectabatur, intrauit*: vel, *qua non sperabatur aditus, intrauit*: sperare nimirum, vti apud Graecos τὸ ἐλπίσαι, pro timere posito: sic apud Virgilium Aen. L. IV. 419.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

cuius priori coniecturae, deleta voce *aditus*, fauet etiam Salmasius, ad Flor. L. II. c. 12. Heinsius coniecerat: *quo non expectabatur aditu*. Oudendorpius vero, sine necessitate a Codic. MSS. non recedendum arbitratus, qui omnes, nec non edd. Rom. Bonon. et Paris. habent: *qua non expectabatur, aditum intrauit*: eandem hanc scripturam seruauit. Quamquam enim *aditus* saepe pro *adeundi* facultate ponitur, ut apud Nepot. in Paul. c. IV. §. 2. *Aditum petentibus conueniendi non dabat*: vix plurimum tamen *locum*,

per quem alium *adimus*, significat. Sic, praeter alios noster Frontinus L. III. c. III. §. . In ipso aditu portae. L. I. c. IV. §. 10. Duos iussit quaeri aditus. Et in ipso hoc exemplo IV. Quum ei aditus in fines eorum angusti fierent.

⁷ *Vexatione*] i. e. nimio labore, et inde orta fatigatione. Male margini adleuerat editionis suae legendum forte *cessatione* de riuierius. Liuius L. XLIII. c. 21. *cum ingenti vexatione iumentorum*. Iustinus L. XLIII. c. 1. *Stipendium pro vexatione poscerent*. Colum. L. I. c. 3 *vexationem viae non reformidet*. Curt. L. IV. c. 4. 21. *multa cum vexatione processit*. Infra quoque c. VIII. §. 9. *ut citra vexationem suorum hostilia impediret consilia*. Saepius *vexati* pro fatigati ponitur. Oudendorp.

⁸ *Graeciam petens*] Varii Codices seruant *Graeciae* petens: unde Oudendorpius coniecit, forte legendum *Graeciae appetens*. Cum vero vulgata

legati Aetolorum venissent acturi de pace, retentis eis, ipse magnis itineribus ad angustias pertendit securisque custodibus, et legatorum reditus expectantibus, inopinatus Thermopylas traiecit.

VII. Iphicrates, Dux Atheniensium aduersus Anaxibium Lacedaemonium in Helleponto contra Abydon, quum transducendum exercitum haberet per loca, quae stationibus hostium tenebantur, alterum autem latus eius transitus¹⁰ abscissimontes premerent; alterum mare adlue-

vulgata optimorum librorum auctoritate nitatur, nil mouendum censemus. Sic Nepos in Them. c. II. §. 6. *et maxime Asbenienses peti dicerentur.* Iustin. L. IX. c. 5. *Neque enim dubium erat, imperium Persarum his apparatibus peti.* Iam vero si subdolum atque insidiosum Philippi ingenium perpendamus, hanc vocem, quae notante Burmanno ad Petron. Sat. c. 106. proprium est de iis, qui *insidias et dolos* nectunt, eius indoli accommodatissimam esse intelligemus.

9 *Magnis itineribus*] *Magnis itineribus tendere, properare* dicebatur exercitus, cum itinera solito maiora fecerunt. Sic Tacitus Hist. L. IV. c. 24. *ut quam maximis per ripam itineribus celeraret.* Diurnum vero, vel iussu diei iter viginti millia passuum complectebatur; ac si viginti quatuor millia absoluisent, pleno gradu incedere milites dicebantur. Quod supra fuit, *curfus* appellabatur, cuius spatium non potest deñiri. *Curfu* vero saepius hostem aggredi solebant; vnde Tacitorum praeceptum, *ἐπὶ τῷ τῆς ταχυῆς εὐν δρόμῳ*, Onosand. c. XXIX. In itinere quando citato gradu incesserunt, *curfu* quoque *tendere* dicebantur exercitus, vti Alexander quingenta stadia trans Taurum cursu fecisse memoratur a Iustino L. XI. c. 8. Qua celeritate cum saepe in bellicis expeditionibus opus esset, inter campestris quoque meditatio-

nes obtinuit *curfus*, in quo tirones cum apud Graecos, tum Romanos mirum quantum exercebantur, ut tradit Vegetius L. I. c. 9. Sic Epaminondas in palaestra velocitatis potissimum feruuit, quod hanc ad bellum utilitatem existimabat pertinere, Nepos in Epam. c. II. §. 4. Quo factum est, ut eorum exercitus in itineribus incredibili saepe celeritate vterentur. Sic Agesilaus, cum Artaxerxes Graeciam bello peteret, prius in Asiam cum suis copiis peruenit, quam satrapae eum scirent profectum: et quod iter Xerxes anno vertente consecerat, idem transiit triginta diebus, ut tradit Nepos in Agesil. c. II. §. 2. et c. 4. §. 3.

10 *Abscissi*] Longe plurimi codices et Edd. Rom. ac Bonon. *abscissi* verissime, non *abscissi*, ut est in vulgatis. *Abscindere* diuisionem notat, quae hic locum non habet: tunc ab utroque latere debuisse efformari montes. *Abscissi* montes sunt praecipites, abrupti et de summo ad imum quasi ferro caesi, ita ut eo ascendere non sit proclive. Liuius L. XLV. §. *Qua rupes abscissae erant.* vbi vide I. F. Gronouium, Curt. L. V. c. 3. §. 17. *Rupes abscissae et undique praeruptae*, sic MSS. VII. 10. 11. *abscissa et abrupta.* Lincanus L. VI. 473. *de rupe pependit Abscissa fixus torrens.* Sic MSS. meliores. Quibus locis *abscissas* retinendum sit, docent bene cl. Duker. ad Flor. L. II. c. 2.

et

adlueret, aliquamdiu moratus, quum incidisset frigidior solito dies, et ob hoc nemini suspectus, delegit firmissimos quosque, quibus oleo ac mero calefactis, praecepit, ipsam oram maris legerent, abruptiora transirent: atque ita custodes angustiarum inopinatus oppressit a tergo.

VIII. Cn. Pompeius, quum flumen transire propter oppositum hostium exercitum non posset, adfidue producere et reducere in castra instituit: deinde, in eandem persuasionem hoste perducto, "ne ullam viam ad progressum Romanorum tenerent, repente impetu facto, "transitum rapuit.

IX. Alexander Macedo, prohibente rege Indorum Poro traici exercitum per flumen Hydaspem, aduersus aquam adfidue procurrare iussit suos: et, vbi eo more exercitationis "adsecutus est, qui a Poro aduersa
ripa

et Markl, ad Stat. Silu. L. III. 2. 61. Oudendorp.

11 *Ne ullam viam ad progressum Romanorum tenerent.*] Scriuerius reliquisse Frontinum censet: nullam viam ad progressum Romanorum tenere. Lipsius codicis sui margini adlauerat: *ne ullam viam ad progressum Romanorum timeret*: non male iudice Oudendorpio, si per MStos libros liceret. Cod. Petrensi, optimae notae, paullo ante pro eandem habet eam, quae lectio sine ulla dubitatione est praefenda. Qua re sensus verborum hic esse videtur: Pompeium, crebrius producendo et reducendo exercitum, hostes in eam persuasionem perduxisse, ut callidum hoc eius consilium, pro campestri tantum meditatione haberent; nec ullam viam ad progressum Romanorum tenerent. Reuera autem inter militares exercitationes obtinuisse, ut assiduo exercitio ambulare celeriter et aequaliter discerent, testatur Vegetius L. I. c. 9.

12 *Transitum rapuit*] Eleganter pro, *flumen magna celeritate transiit*. Sic Lucanus L. II. 116. *rapit gressus*. L. X. 428. *Non rapere nefas*. Virgilius Aeneid. L. II. 619. *Eripe, nate, fugam*. Plura huius locutionis exempla congeserunt Oudendorp. ad Lucan. L. III. 299. Heinsius ad Ouid. Epist. XIX. Her. 74 in quibus *rapere* idem est, quod *accelerare*, *celeriter facere*.

13 *Adsecutus est*] Minus recte *assuetus* in Hittorp, et Wechelii edite. Omnes Scriueriani et plerique Oudendorp. quia praefereunt, quam vocem cum ex qui et a male coniunctis, incuria librariorum peperisset, alii sequentes postea voces Poro et caneretur, in Porus et caneret transmutarunt. Qui autem hic pro ut, ponitur, cuius significationis exempla frequentiora sunt apud optimos scriptores, quam ut ea hic adferri opus videatur.

ripa caueretur, per superiorem partem ¹⁴ subitum trans-
misit exercitum.

¹⁵ Idem, quia Indi fluminis traiectu prohibebatur
ab hoste, diuersis locis in flumine equites instituit im-
mittere, et transitum minari: quumque expectatione
barbaros intentos teneret, insulam paulo remotiorem,
primum exiguo, deinde maiore praesidio occupauit,
atque inde in vltiorem ripam transmisit. Ad quam
manum opprimendam, quum vniuersi se hostes effudis-
sent, ipse libero vado transgressus, omnes copias con-
iunxit.

X. ¹⁶ Xenophon, vltiorem ripam Armeniis te-
nentibus, duos iussit quaeri aditus; et quum a citeriore
repulsus esset, transiit ¹⁷ ad superiorem. Inde quoque
prohi-

14 *Subitum*] In vulgatis *subitō*,
pro quo omnes MSS. *subitum* tuen-
tur. Sic apud nostrum denuo n.
XIII. *subitus euasit*. L. II. c. 1. 12.
subitam hostibus necessitatem decer-
nendi iniicit. L. II. c. 3 §. 14. *sub-
ita consurrexerit acies*. c. IV. §. 3. *sub-
itus se ostenderet*; §. 4. *subitus ap-
paruerit*. Hanc dicendi rationem
sequitur quoque Tacitus Histor.
L. III. *subita arma mouerat*; et
paucis interiectis, *subitus irrupit*.

15 *Idem, quia I. f. t. prohibeba-
tur*] In vulgatis adhuc, *idemque
prohibens*, contra fidem omnium
MSS. et primarum editionum le-
gebatur, in quibus omnibus recepta
a nobis scriptura seruatur.

16 *Xenophon*] Ipse hanc militiam
posteris memorauit in curis, quibus
nomen est *ἀναβάση*; felicissimus
mercede, cui et scribenda facere,
et legenda scribere datum. Quis
enim melius scriberet bella, quam
qui optime gessit? Platoni disci-
pulatū apud Socratem familiaris, sa-
pientia praestantissimus, lucundita-
tem in affectatam fuerat consecutus, vt
nulla affectatio posset hanc consequi,
eiusque sermonem ab ipsis Graecis

scitum et ore Musas locutus Tullius
existimauerit. Verum, ne quisquam
philosophum a capeienda republica
submoueatur, aut ignaua opera phi-
losophetur; Xenophon auxilia Cyro
missa, atque orientem secutus, et
magna dixit, et magna vixit: amisso
dein Cyro, Clearcho, Proxeno et
Menone Graiorum ducibus ab Artaxerxe deletis, ipse cepit moderamen,
et decem millium exercitum, supra
Euphratis capita, trans Armenios
montes, per indomitas nationes et
barbaras gentes duxit tanta arte; vt
a Persa centum millibus ornato, nec
vinci, nec dolo capi poterit, sed
incolumis patrios lares repetierit, vt
ille *στρατηγὸν φιλοσοφώτατος*, et
φιλοσόφον στρατηγικώτατος appel-
lari nobis meruerit. Tennul. Certe
ex eius scriptis, maximeque ex eius-
dem Cyropaedia, tantum non omnes
Strategici Tadicique scriptores, tam-
quam ex fontibus, multa hauserunt.

17 *Ad superiorem*] Tacent in
hoc corruptissimo exemplo viri docti,
quasi nulla in MSS. esset varietas.
Cum tamen in Regio primo, Pala-
tino, Mediceis, Cantabrigiensibus,
Gudianis, Leidensibus, Vossianis col-
lusione

prohibitus hostium occurſu, repetiit vadum inferius; iuſſa ibidem militum parte ſubſiſtere, ex qua, quum Armenii ad inferioris vadi tutelam rediiſſent, per ſuperius transgrederetur. Armenii credentes, decurfuros omnes, decepti ſunt a remanentibus. Hi quum, reſiſtente nullo, vadum ſuperaiſſent, tranſeuntium ſuorum fuere propugnatores.

XI. Ap. Claudius Coſ. primo bello Punico, quum a Rhegio Meſſanam traicere militem nequiret, cuſtodientibus fretum Poenis, ſparſit rumorem, quaſi bellum iniuſſu populi inceptum gerere non poſſet, claſſemque in Italiam verſus ſe agere ſimulauit. Digreſſiſ deinde Poenis, qui profectioni eius habuerant fidem, circumactas naues adpulit Siciliae.

XII.

latione et edit. Rom. inuenerim ſuperius; contra Syntaxin. In Leidenſ. prim. ſuperioris. Mihi non eſt dubium, quin exciderit ſupra vox vado vel vadis, quod ſatis declarant ſequentia vadum inferius etc. Frontinum ſcripſiſſe puro; duos inſit quaeri vado aditus, et q. a. c. r. e. t. ad ſuperius. Quae vox, aut etiam vadis, quam facile excidere ob vicinas eaſdem litteras potuerit, quibus videt. Aditus vado, vt tranſſus vado Linius L. XXXVIII. 18. Halym vado tranſire c. V. §. 4. et Caefar B. Gall. L. VII. §5. Quaeſcere vado h. ſenſu Lucan. L. IV. 150. Oudendorp.

13 Iuſſa etc.] Haec ſine dubio corrupta cenſet Oudendorpius. Mihi quidem intricatior paullo ſenſus ita expediri poſſe viderur, ſi per ibidem intelligamus ſuperius illud vadum; ad v. autem transgrederetur nominatiuum ἑλλανως ſuppreſſum, ex antecedentibus repetamus; vt nimirum pars illa iuſſa ſubſiſtere transgrederetur. Saepius autem id in vtriuſque linguae ſcriptoribus uſu venire notauimus ad Epiſteti enchi-rid. c. XXXII. vbi ex antecedenti προῦν, imperatiuum προῦναι: et c.

XXXIII. §. 2. ex λεγόμενων in proxime ſequentibus, λέγομεν repeti debere oſtendimus. Forte huc reſerre poſſis illa Horatii L. I. ep. VI. 14. vt ad voces defixis oculis, potius id videt, repetamus; quam vt ad torpet referamus; vt L. II. Od. 2. v. 23.

Oculo irretorto

ſpectat acervos.

Maiorem corruptionis ſpeciem habent illa, ex qua, pro quibus forte legendum ex quo ſc. loco, Graecorum more ἔξ ἑ f. πόπυ. Quodſi tamen vera dicamus, ſi pro, ex qua, legamus, quae, conuenientiſſimum omnino videatur. Optima medicina huic loco ex MSS. Codd, adhuc eſt ſperanda.

19 In Italiam verſus] In vulgatis praep. in abiſt: recte vero Oudendorpius, oſto codicum et primarum editionum auctoritate, temere eiecit a priſtinis editoribus, reuocauit. Sic etiam Cicero L. IV. ad Fam. ep. 12. ſupra Mainas in Italiam, verſus nauigaturus erat. L. VIII. ep. 15. Ad Alpes verſus. Salluſt. B. Caril. c. 56. In Galliam verſus caſtra mouere. Pilius L. X. ep. 82. ſi in

XII. Lacedaemoniorum duces, quum Syracusas nauigare destinassent, et Poenorum dispositam penitus classem timerent; decem Punicas naues, quas captiuas habebant, veluti victrices, primas iusserunt agi, aut a latere iunctis aut puppe religatis alis: qua specie deceptis Poenis, transierunt.

XIII. Philippus, quum angustias maris, quae²¹ Cyaneae adpellantur, transnauigare propter Atheniensium classem, quae opportunitatem loci custodiebat, non posset, scripsit Antipatro, Thraciam rebellare, praefidiis, quae ibi reliquerat, interceptis, vt sequeretur omnibus omisissis: quae epistolae vt interciperentur ab hoste, curauit. Athenienses arcana Macedonum excepisse visi, classem abduxerunt. Philippus nullo prohibente²² angustias freti liberauit.

Idem,

si in orbem versus venturi erant. Liuius L. I. c. 18. *ad meridiem versus confedit.* vid. Valla Eleg. L. II. 8.

20 *Penitus*] Casaubonus ad Polytaen. L. II. c. II. censet hic pro *penitus* legendum esse *per littus*: itaque Graeca, καρχηδονίων ἐφορμύωντων συγκαύσαι, Carthagin. cum classem per littus dispositam apud Syracusas haberent, reddi possint: cui coniecturae fauet etiam Oudendorpius, quamuis MSS. Codd. refragentur.

21 *Cyaneae*] Quoquo te vertas, Cyanearum mentio hic absurda est. Vix tamen dubito, quin auctor in animo habuerit Philippi expeditionem in Perinthios vel Byzantios. Quodsi certum foret, leui ope et nulla fere mutatione posset sanari locus et legi *Abydenae*. *Fauces Abydenae*, est artissimum totius Helle-spontiaci maris spacium. Virgil. L. I. Georg. 207. *ostriferi fauces tentantur Abydi*; τὰ περὶ κατ' Ἀβυδὸν τὰς eas vocat Swabo L. XIII. p. 583. ed. Paris. Hinc Ouidio

Abydena aqua in Ib. v. 590. Est et in Propontide sinus *Cianus* prope Apacenum, teste Scytace p. 83. Sed ibi, si classis Atheniensium stetisset, non potuisset cursum Philippi, qui aduersam maris partem tenere debuit, impedire. Oudend. Lapsor autem in eiusmodi scapulis fuisse veteres scriptores, vel vnico exemplo apparet, quo celebratissima illa praelia, *Caesaris et Pompeii*; *Bruti Cassique* et *Augusti* inuicem turbantur. Constat vtrique illud ad Pharsalum in Thessalia; hoc vero in campis Philippicis in Macedonia gestum fuisse: nihilo tamen minus Fiorus L. IV. c. 7. *eandem illam, quae fatalis Cnaeo Pompeio fuit, borenam insecam* dixit; quo errore alii quoque, Poetae maxime, qui Philippus in Macedonia; et alteram vrbem, in Thessalia, cui item *Philippi* et *Thebae* nomen fuit, confuderunt; Velleius Patere. L. II. c. 70. Florus L. IV. 2.

22 *Angustias freti liberauit*] Eadem locutione noster Frontianus videtur L. I. c. V. 2. *si flumen liberaisset* L. IV. c. VII. §. 28. *Pelopidides Thebae*

C

Idem, quia ²³ Cherronesum, quae iuris Athenien-
sium erat, occupare prohiberetur, tenentibus transitum
non Byzantium tantum, sed Rhodiorum quoque, et
Chiorum nauibus, conciliauit animos eorum reddendo
naues, quas ceperat, quasi ²⁴ sequestris futuras ordi-
nandae pacis inter se atque Byzantios, qui causa belli
erant: tractaque per magnum tempus postulatione,
quum de industria subinde aliquid in conditionibus rete-
xeret, classem per id tempus praeparauit, eaque in an-
gustias freti, imparato hoste, subitus euasit.

XIV. Chabrias Atheniensis, quum adire portum
Samiorum, obstante nauali hostium praesidio, non pos-
set, paucas e suis nauibus, praeter portum missas, ius-
sit transire, arbitratus, qui in statione erant, persecu-
turos: iisque per hoc consilium auocatis, nullo obstan-
te, portum cum reliqua adeptus est classe.

CAP.

Thebanus, quum — flumen liberaf-
set: quibus in locis Stewechius, in-
ultis MSS. Codd. legi vult, *superauit*,
quomodo L. I. c. V. § 2. *dum-*
que ignibus submouentur hostes, ipse
fluvium superauit. L. I. c. IV. §. 10.
Hi cum resistente nullo vadum su-
perassent. At enim vero vulgariae
omnes fauent MSS. alique scripto-
res, Hyginus fab. CCI. VII, *libera-*
to flumine. Petronius c. 136. *Nec*
dum liberaueram cellulae limen.
Quid autem sit *flumen liberare* ipse
Frontinus discrete explicat L. I. c. V.
§. 3. ubi sub finem habet: *Catulo*
non solum flumen traiciendi occasio-
nem dederunt cet. et §. III. flumen
libere transgressus est.

²³ *Cherronesum*] Perpetuae fero
turbae in vet. libris, quorum alii
Cherronesum; alii *Cherronesum* prae-
ferunt, *Cherronesum* autem rectius

scribi, cum optimi MSS. tum Stra-
bonis et Stephani auctoritas, pro-
bare potest, qui *χερρόνησος* habent,
vnde etiam *χερρονήσιος* et *χερρόνη-*
σίτης, nec non *χερρόνησιάζων*,
v. Stephanus in v. *χερρόνησος* et
Strabo p. 491.

²⁴ *Sequestris futuras*] *Seque-*
stres pacis dicit illas naues, quia
quasi arbitri et mediae futurae essent
pacis inter Byzantios et Philippum,
vt explicat Drakenborchius ad Sili-
um Ital. L. VI. 347.

Consultant mandare duci, pacis-
que sequestrum

Mittere:

ubi etiam laudat Pricaeum ad
Apul. L. IX. Metam. p. 187. et
Heinsium ad Ouid. L. I. Fast. v. 287.
ubi suo more *καλῶς* hanc vocem il-
lustrat,

CAP. V.

De euadendo ex locis difficillimis.

Exemplum I.

Q. Sertorius, in Hispania, quum, a tergo instante hoste, flumen ¹ traicere haberet, vallum in ripa eius in modum ² cauae Lunae duxit, et oneratum ³ materijs incendit: atque ita, exclusis hostibus, flumen libere transgressus est.

II. Similiter Pelopidas Thebanus, bello Theffalico transitum quaesivit: namque castris ampliorem locum supra ripam complexus, vallum ⁴ ceruulis, et alio materiae genere constructum incendit: dumque ignibus submouentur hostes, ipse fluuium superauit.

C 2

III. Q.

¹ *Traicere haberet*] De hac locutione v. supra ad §. 3. vnde Oudendorpius hic τὸ *neceffe* interponendum censuit, quod ob vicinitatem litterarum in praecedenti voce *traicere* facile potuit excidere.

² *Cauae lunae*] Haec forma a luna tertium referente ortum, μὴ γυνῆς; et a littera Graecorum C, ab iisdem στυμχτρονδης fuit appellata, Aelian. Taq. c. XLIII, Leon. c. XX, §. 184. eaque in acie, ad cingendum hostem, saepe vsi fuerunt: v. not. ad Onofrandi c. XXI.

³ *Materijs incendiis*] Iusto longior est Tennulius in illustranda voce huius significatione; lignum nimium igni faciendo; materia aedificijs, nauibus aliisque inferuiebat, Plinius L. X. ep. 40. *per hunc (lacum) marmora, fructus, ligna, materiae* — deuehuntur. Quid multa in re trita?

⁴ *Ceruulis*] *Cervi et ceruuli*, secundum Varronem de L. L. L. IV. p. 30. a similitudine cornuum *cerni* dicti, erant trunci tamosi vel minores, vel grandiores, qui aggeri in-

ferti, vel operi committendo muniendoque inferuiebant; vel adscensum hostium tardabant, Caesar de B. G. L. VII. c. 22. Quodsi castra fossa vel vallo non muniiebantur, quod vero apud Romanos, vigente disciplina, rarissime fieri solebat, grandiores eiusmodi cerui castris praeducebantur, ut illa Sillii Italici, innuunt L. X. 411

Quaque patet campus planis ingressibus hosti

Cernorum ambustis imitantur cornua ramis.

Tibullus in Paneg. ad Messal. L. IV. 1. 83.

Qua decent tutam castris praeducere fossam,

Qualiter aduersos hosti defigere cernos,

Quemue locum ducto melius sis claudere vallo.

De *cernis castris* scriptores laudat cl. Bronkhuius ad citatum locum, Seruium ad Virgil. Ecl. II. v. 29. Gnellium et de la Cerdam ibidem. Turneb. Aduers. L. 29. c. 32. Lipsium in Poliorc. L. II. dial. 2. aliosque.

§ 46

III. Q. Lutatius Catulus, quum a Cimbris pulsus unam spem salutis haberet si flumen liberasset, cuius ripam hostes tenebant, in proximo monte copias ostendit, tamquam ibi castra positurus: ac praecepit suis, ne sarcinas soluerent, aut onera deponerent ne quis⁵ ab ordinibus, signisque discederet: et quo magis persuasionem hostium confirmaret, pauca tabernacula in conspectu erigi iussit, ignesque fieri, et quosdam vallum struere, quosdam in lignationem, ut conspicerentur, exire: quod Cimbri vere agi existimantes, et ipsi castris delegerunt locum: dispersique in proximos agros ad comparanda ea, quae mansuris necessaria sunt, occasionem dederunt Catulo non solum flumen traiciendi, sed etiam castra eorum infestandi.

IV. Croesus, quum Halyn vado transire non posset, neque navium aut pontis faciendi copiam haberet, fossa superiori parte post castra deducta, alueum fluminis a tergo exercitus sui reddidit.

V. Cn. Pompeius Brundisii, quum excedere Italia, et transferre bellum proposuisset, instante a tergo Caesare, conscensurus classem, quasdam obstruxit vias, alias parietibus intersepsit, alias intercidit fossis, easque, sudibus erectis praeclusas, operuit cratibus, humo adgesta; quosdam aditus, qui ad portum ferebant, trabibus transmissis, et in densum ordinem structis, ingenti mole⁶ tutatus. Quibus perpetratis, ad speciem retinendae urbis raros pro moenibus sagittarios reliquit, cete-

⁵ *Ab ordinibus signisque*] In vulgatis legitur, *ab ordinibus, aut signis*. Quidendorpius fidem MSS. secutus, *ab ordinibus signisque recte restituit*. Ordines enim pariter ac signa, eadem religione servate tenebantur milites, militari factamento obstricti, quo se ex ordine non recessuros; nec signa deserturos esse iuraverunt, Polyb. L. VI. c. 19. Dionysius Halic. L. IX.

⁶ *Tutatus*] Lenius constructio procedet, et rotundius claudetur periculis, ut mihi videtur, si scribas cum Mediceo primo *tutatus est*. Nunc abruptior est sensus, quam ut patiantur aures. Mox inepte omnes editiones occupavit *reduxit* sine idoneo sensu. Legendum autem ex tredecim MSS. *deduxit*. Quidend.

ceteras copias sine tumultu ad naues deduxit: nauigantem eum innox sagittarii quoque per itinera nota digressi, paruis nauigiis consecuti sunt.

VI. C. Duilius Cos. in portu Syracusano, quem temere intrauerat, obiecta ad ingressum catena clausus, vniuersos in puppiem retulit milites, atque ita resupina nauigia magna remigantium vi concitauit. Leuatae prorae super catenam processerunt: qua parte superata, transgressi rursus milites prorae prefferunt, in quas versum pondus decursum super catenam dedit nauibus.

VII. Lysander Lacedaemonius, quum in portu Atheniensium cum tota classe obsideretur, obrutus hostium nauibus, ab ea parte, qua faucibus angustissimis influit mare, milites suos clam in litus egredi iussit, et subiectis rotis naues ad proximum portum^s Monychiam traiecit.

C 3

VIII.

7 *Duilius*] Variæ hanc vocem scriptam exhibent antiqua monumenta, *Duilius*, *Duilius*, *Duilius* et in columna rostrata *Rilius*, ex quo deinde formatum est *Duilius*, quæ scriptura sine ulla dubitatione reliquis est præferenda; vid. Quintil. Institut. L. I. c. 4. et Petr. Giaccionius ad Column. rostrat. Tom. IV. Antiqu. Rom. col. 1814. quem adeo Πάριον Δούλιον vocat Polybius L. I. c. 21. Nisi hic Frontinus memoria lapsus pro alio Romanæ classis duce, quales forte *Appius Claudius Gaudens*; vel *Marcellus*; vel *M. Iulius Laetinius* fuerunt, de quibus, inter alios, Florus L. II. c. II. et c. VI. Velleius Paternus L. II. c. 38. Liuius L. XXVI. c. 40. celebratissimum illum *Duilium* posuit, hæc qua ratione expediti possint, non videmus. Nostrum vero in eiusmodi narrationibus interdum humani quid passum, non est, quod multis probemus, vid. L. I. c. 5. §. 12. et ad h. l. notas Oudendorpii, et L. I. c. VI. §. 1. Cum enim

Hieronymus iam A. V. C. DXC. in amicitiam populi Rom. venisset, eamque sancte seruasset; Duilius autem post naualem victoriam ipse Syracusas obsidione liberaisset, ut ex Pighii Annal. T. II. p. 16. 22. probat Oudendorpius, hæc de Duilio capere haud possunt: quare hic vir doctissimus pro *Syracusano* legendum *Segeſtano* arbitratur.

8 *Monychiam*] Mirum sane, cur recentiores editores post Modium, corruptam lectionem *Monocicum* seruarint, cum omnino legendum sit *Monychiam*, vel *Monychiam*, ut MSS. ac primæ editiones habent. Nam Μονυχία et Μονυχία dicitur Stephano portus ille Atticæ, a Μονυχο Athenarum. rege, de quo etiam Harpocration in v. Μονυχία: *Monocicus* autem fuit vrbs Liguriæ, ut Stephanus tradit; vel portus Herculis Monoeci, unde gentile *Monocicus*; de quo Seruius ad Virgil. L. VI. v. 831. quod hic plane locum non habet.

VIII. Hirtuleius, legatus Sertorii, quum in Hispania inter duos montes abruptos longum et angustum iter ingressus, paucas duceret cohortes, comperissetque, ingentem manum hostium⁹ aduentare, ¹⁰ fossam transversam inter montes pressit, vallumque materia exstructum incendit, atque ita intercluso hoste euasit.

IX. C. Caesar, bello civili, quum aduersus Afranium copias educeret, et recipiendi se sine periculo facultatem non haberet; sicut constiterat, ¹¹ prima et secunda acie furtim a tergo ad opus adplicata, quindecim pedum fossam fecit, intra quam sub occasum Solis armati se milites eius receperunt.

X. Pericles Atheniensis, a Peloponnesiis in eum locum compulsi, qui vndique abruptis cinctus, duos tantum exitus habebat, ab altera parte fossam ingentis latitu-

⁹ *Aduentare*] Hanc vocem pro vulgata *aduenire* reposuit Oudendorpius vndecim MSS. et Sanuti auctoritate; quae cum alibi, tum apud nostrum frequenter occurrit; ac de propinquo aduentu solet adhiberi, L. III. c. XVII. 6. cum duabus legionibus aduentaret; L. II. c. IV. §. 5. Galli existimantes, aduentare auxilia Romanis. Nepos in Miltiade. c. VII. §. 4. Miltiades timens, ne classis regia aduentaret. Id. in Eum. c. III. §. 3. aduentare autem dicerentur, Hellespontumque transisse Antipater et Craterus: quae loca de propinquo hostium aduentu intelligenda esse, satis, opinor, patet. Quomodo vero per angustias ducendae sint copiae, quidue tunc duci sit obseruandum, docent Onofander c. VII. Leo c. IX. §. 9. 26. 46. Constantinus p. 31. Mauricius L. I. c. 4. quibus iungi possunt Polyaeus L. I. c. XLIX. §. 4. Polybius L. V. c. 7.

¹⁰ *Fossam pressit*] Stewechius ad Veget. L. III. c. 8. eumque secuti Keuchenius et Tennulius, pro *permere fossam*, substituunt *percutere fossam*. Recte autem receptam a

nobis scripturam se habere, optimorum scriptorum exempla probare possunt, adficientibus quoque Codd. MSS. Sic Tacitus L. XV. c. 42. *Fossam usque ad ostia Tiberina depressuros promiserant*. Plinius L. X. ep. 72. *fossam longius ducere et arctius pressam mari aequare*. Cicero Verrin. V c. 27. *Saxum in mirandam altitudinem depressum*; et non vno loco Plinius maior, ut ait cl. Ernesti, ad c. 1. in delectu talium verborum curiosus.

¹¹ *Prima et secunda acie*] Hunc locum corruptum esse, ac quaedam excidisse, cum ipsa res; tum Caesaris verba B. Ciu. L. I. c. 41. abunde comprobant: *Sed a fronte contra hostem pedum XV fossam fieri iussit. Prima et secunda acies in armis, ut ab initio constituta erat, permanebat: post hos opus in occulto a tertia acie fiebat*. Equis vero ea polleat imaginatione, ut sibi persuadeat, aciem primam et secundam, sicut constiterant, a tergo ad opus fuisse adplicatam fossamque fecisse. Optime loci corruptionem iam Oudendorpius perspexit; cuius medela e vet. libris est speranda.

latitudinis duxit, velut hostis excludendi causa; ab altera limitem agere coepit, tamquam per eum erupturus. Ii, qui obsidebant, quum per fossam, quam ipse fecerat, exercitum Periclis non crederent euasurum, vniuersi a limite obstiterunt. Pericles pontibus, quos praeparauerat, fossae injectis, suos, qua non resistebatur, emisit.

XI. Lysimachus, ex his vnus, in quos opes Alexandri transierunt, quum editum collem castris destinasset, imprudentia autem suorum in inferiorem deductus, vereretur ex superiore hostium incursum triplices fossas intra vallum obiecit: deinde similibus fossis circa omnia tentoria ductis, tota castra confodit; et¹³ intersepto hostium aditu, simul humo quoque,¹⁴ et

C 4 fron-

12 *Limitem agere coepit*] Ita omnino pro vultata, *militem agere*; et paullo post; *a limite obstiterunt*, pro *milite*, legendum, vid. not. ad L. I. c. 3. §. 10.

13 *Intersepto*] Iam Tenuilius *intersepto* pro vulgata *intercepto*, legendum suauit; quod etiam optimorum MSS. Codd. auctoritate confirmatur. Sic noster Frontinus ex: *V. quasdam obstruxit vias, alias parietibus intersepsit*, Hirtius de B. Alexandr. c. 6. *Intersepsit specubus*, atque omnibus vrbis partibus exclusis.

14 *Et in frondibus*] Corruptissimum hunc locum ingeniose Salmasius ad Florum L. II. c. 12. emendabat; *simul humo coniecta frondibus*. Posset etiam *humo cooperta frondibus* Scriuer. Coniecerat etiam Scriuerius, *semiluna cinctus frondibusque*, vel quod esset veritimitius, *simul humo coenoque et frondibus*. Keuchenius, *simul humo completa et frondibus*. Omnes frustra; et primo quidem rō in deleui, quod non comparet in vltu vel scripto, vel edito codice ante Scriuerianum, in cuius textum quo modo irrepsit, nescio. Dein quoque, vt dixi,

fursum posset retrahi; quamquam non opus sit. Excidisse autem vocem, quo pertinerent *humo et frondibus*, bene suspicati sunt viri docti, sed sine codicum ope non potuerunt verum adsequi. In decem, vel vndecim MSS. non legitur *impetu*. in vno Cantabr: *transitu facto in s.* quod correctorem sapit: nam optime Palatinus exhibet, *facto ponte*, fecit pontem Lysimachus ex humo et frondibus, quas fossis superiecerat, et sic euasit. Cum excidisset vox *ponte*, suppleuisse rō *facto* videntur per *impetu* ex cap. IV. §. 9. *repente impetu facto transitum rapuit*. Quamquam ita noster quoque L. IV. c. 7. §. 39. *impetu facto pronunciauit*. Nec aliter Liuius, Caesar, aliique saepius. Vel potius in aliis MSS. *ponte*, in aliis *impetu* crediderim, desideratum iam antiquitus fuisse; adeoque, vt feci, vtrumque retinendum, *facto ponte, impetu euasit*. *Impetu* enim notat celerem conatum. Consule Gronouium ad Liu. L. I. c. 57. *Impetu capi Arden posset*. L. VI. c. 2. *Quum castra impetu cepisset*. Infra L. IV. c. 7. 12. *Impetu in classem hostium cum eransluit*. Oudendorp.

frondibus, quas fossis superiecerat, facto ponte, impetu in superiora euasit.

XII. ¹⁵ T. Fonteius Crassus, in Hispania, cum tribus millibus hominum praedatum profectus, (¹⁶ *locoque i quo circumuentus*) ab Hasdrubale, ad primos tantum ordines relato consilio, incipiente nocte, quo tempore minime expectabatur, per stationes hostium prorupit.

XIII. L. Furius, exercitu perducto in locum iniquum, quum constituisset occultare sollicitudinem suam, ne reliqui trepidarent, paullatim inflectit iter, tamquam circuitu maiore hostem adgressurus: conuersoque agmine, ignarum rei, quae agebatur, exercitum incolemem reduxit.

XIV. P. Decius Tribunus bello Samnitico, Cornelio Cossio Consuli, iniquis locis deprehenso ab hostibus, suasisit, ut ad occupandum collem, qui erat in propinquo, modicam manum mitteret; sequi ducem iis, qui mittebantur, obtulit. Auocatus ¹⁷ in diuersum hostis dimisit Consulem, Decium autem cinxit, obse-

¹⁵ *Titus Fonteius Crassus*] Hoc, et ex. XIV. ac XV. epetuntur L. IV. c. 5. 6. 8. 9. 10. siquens iam habuimus cap. I. Ex. II. Ineptissimum est cognomen Crassi, quod numquam *Fonteias genti* adhaesit, ab ineptis librariis adiectum. Vel pro *Crassus* reponendum *legatus*. Hic enim *T. Fonteius* *legatus* fuit P. Cornelii Scipionis in Hispania. Vid. Liuium L. XXV. 34. XXVI. 17. Oudend.

¹⁶ *Locoque iniquo circumuentus*] Haec verba in nullo omnino MS. Cod. occurrunt: bono autem fato seruata leguntur L. IV. c. 5. nec video, cur Oudendorpius de iis haesitarit, cum in reliquis omnibus ad verbum haec historia, utrobique relata, eadem sit; et ad explendum sensum plane necessaria haec verba

reperiantur. Ac mirum, ni etiam pro *prorupit*, ex loco laudato legendum sit *erupit*, quod etiam Cod. Petrensis tuctur; et noster habet L. IV. c. V. 5. 7. cum — *per hostium praesidia erumprent secum*. L. I. c. V. 5. 16. *per intermissas hostium stationes eruperunt*.

¹⁷ *In diuersum*] Scriuerii editio habet *in diuersa*. Verum optimi Codd. MSS. seruant *in diuersum* cum hic; tum L. IV. c. 5. 5. 9. Sic L. II. c. 4. 5. 3. ut — *subitus ex diuerso se ostenderet*. Tacitus Histor. L. IV. c. 16. Liuius L. XXXVI. c. 16. *In diuersum sententiae tendebant*. Pro eo *in diuersam partem* dicit Plinius L. X. ep. 34. *In contrariam partem* Caesar de B. Civ. L. I. c. 69.

obseditque. ¹⁸ Illas quoque angustias, noctu eruptione facta, quum eluctatus esset Decius, incolumis cum militibus Consuli accessit.

XV. Idem fecit sub Atilio Calatino Cos. is, cuius varie traditur nomen. Alii Laberium, nonnulli Q. Caeditium, plurimi Calpurnium Flaminam vocitatum scripserunt. Hic, quum demissum in eam vallem videret exercitum, cuius latera omnia superiora hostis infederat, deposcit, et accepit trecentos milites; quos adhortatus, ut virtute sua exercitum seruarent, in mediam vallem decucurrit: ¹⁹ et ad opprimendos eos undique descendit hostis, longoque et aspero proelio contentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XVI. ²⁰ L. Minucius Cos. in Liguria, demisso in angustias exercitu, quum iam omnibus obuersaretur Caudinae cladis exemplum, Numidas auxiliares, tam propter ipsorum, quam propter equorum deformitatem despiciendos, iussit adequitare faucibus, quae tene-

C 5

ban-

¹⁸ *Illas quoque angustias eluctatus*] Consentunt Seruieriani et Oudendorpiani Codd. omnes, cum edit. Parisi. in tuenda hac lectione. Neque tamen fecius Oudendorpius corruptas esse illas angustias existimat, de quibus tam demonstrative auctor ait, illas Decium eluctatum fuisse. Non erat is in angustias, *pergit*, sed in edito collo, quem cingebat hostis. Qua re coniecit legendum forte: *illico quoque*, vel *illic quoque Samnitas cum frustratus esset*: nam multi codices pro *eluctatus* habent *frustratus*. At enim veto, illas angustias, omnium fere codicum auctoritate munitas, equidem haud mouendas censeam; sed intelligi potius *difficiles* et *angustias*, quibus Decius urgebatur, cum in colle, cum modica manu, ab hoste undique cingeretur. Sicuti enim *urgeti*, *premi angustias*, in *angustias adduci* apud optimum quemque: ita

quoque angustias eluctari dicuntur, qui ex iis se expediunt. Sic Tacitus in vit. Agric. c. 17, de ipso nostro Frontino: *super virtutem bellicum, locorum quoque difficultates eluctatus*.

¹⁹ *Et ad opprimendos eos*] Rotundior omnino expeditiorque orationis series legitur L. IV. c. V. §. 10. omissa particula *et*, et mallem hic quoque eam deleri.

²⁰ *L. Minucius*] Quem hic memorat Frontinus, fuit Q. Minucius, Q. F. L. N. Thermus, consul cura L. Cornelio Merula A. V. C. DIX, uti non tantum ex Fastis, sed etiam ex Livio clare patet L. XXXIV. c. 55. et L. XXXV. c. 11. ubi fuse enarratur Strategema. Noster ab omnibus constanter Q. appellatur; ut vel Frontini error, vel librario-rum sit hoc loco. In MSS. tamen constanter L. Oudend.

bantur. Primo intenti hostes, ne lacefferentur, stationem obiecerunt. De industria Numidae ad augendum sui contemptum, labi equis, et per ludibrium spectaculo esse adfectauerunt. Ad nouitatem rei laxatis ordinibus, barbari in spectaculum vsque resoluti sunt. Quod ubi animaduenterunt Numidae, paullatim ²¹ succedentes, additis calcaribus per intermissas hostium stationes eruperunt: quorum deinde quum proximos intruerunt agros, necesse Liguribus fuit auocari ad defendenda sua, inclusosque Romanos emittere.

XVII. L. Sulla, bello sociali, apud Aeserniam inter angustias deprehensus, ²² ad exercitum hostium, cui Mutilus praecerat, colloquio petito, de conditionibus pacis agitabat sine effectu: hostem tamen propter inducias negligentia resolutum animaduertens, nocte profectus relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, et, quarta vigilia commissa, consequeretur, incolumes suos cum omnibus impedimentis tormentisque in tuta perduxit.

XVIII. Idem aduersus Archelaum praefectum Mithridatis in Cappadocia, iniquitate locorum et multitudinem hostium pressus, fecit pacis mentionem: interpositoque tempore etiam induciarum, et per haec auocata intentione, ²³ aduersarium euasit.

XIX. Hasdrubal, frater Hannibalis, quum saltum euadere non posset, faucibus eius obsessis, egit cum Claudio Nerone accepitque, dimissum se Hispania excessu-

²¹ *Succedentes*] Liuius L. XXXV. c. 11. Numidae *adequitate*, dein *refugere*: sed propius saltum paulatim *euehi*: velus quos impotentes *vegendi equi inuitos efferrant*: postremo *subditis calcaribus*, per *medias stationes hostium erupere*.

²² *Ad exercitum*] Modius coniecerat *ab exercitu legendum*, cui fauet vnus Reg. Sed non opus est mutatione. *Ad exercitum* hic est *apud, prope hostilem exercitum*; sic

uti alias *ad* vsurpatur apud optimos scriptores, e. g. *ad urbem esse*; *ad focum sedere*.

²³ *Aduersarium euasit*] In antiquiore Mediceo est, *intentione aduersarii euasit*, praeter necessitatem; si quidem *euadere* etiam Accusatiuo Personae iungitur. Plinius l. II. ep. 1. *Caesares euasit*. Suetonius in Tiber. c. 61. *Cornelius me euasit*.

cessurum: cauillatus deinde conditionibus dies aliquot extraxit; quibus omnibus non omisit per angustos trames, et ob id neglectos, dimittere per partes exercitum. Ipse deinde cum reliquis expeditis facile effugit.

XX. Spartacus fossam, qua erat a M. Crasso circumdatus, caesis captiuorum pecorumque ²⁴ corporibus noctu repleuit, et supergressus est.

XXI. Idem ²⁵ in Vesuio obsessus, ea parte, qua mons asperrimus erat, ideoque incustoditus, ²⁶ ex vimine siluestri catenas conferuit, quibus demissus non solum euasit; verum etiam ex alio latere Clodium ita terruit, ut aliquot cohortes gladiatoribus quatuor et septuaginta cesserint.

XXII. Idem, quum a ²⁷ P. Varinio Procos. praeclusus esset, palis per modica interualla fixis ante portam,

²⁴ Corporibus] De Thracibus idem Tacitus Annal. L. IV. c. 51. *Nunc virgulis et erasibus et corporibus exanimis complere fossas.* Florus L. IV. c. 2. De Caesarianis apud Mundam: *Ex congestis cadaveribus agger effectus est, quae pilis iaculisque confixa inter se tenebantur.* Valerius Max L. IX. c. 2. *Annibal, cuius maiore ex parte virtus saeuicia constabat, in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto, exercitum traduxit.* Tennul.

²⁵ In Vesuio] Vesunium hic intelligi certum est, qui contrae etiam Vesuius, a recentioribus Graecis Βεσβίος, dictus est. Sic Valerius Flaccus L. III. v. 208.

Vt magis Inarime, magis ut murgitor anhelat

Vesuius. Plura loca laudant Drakenborchius et Nic. Heinsius ad Silli Italici L. XII. v. 152.

²⁶ Ex vimine siluestri] Spartacum eiusque socios, cum in Vesuio, a Clodio Glabro obsiderentur, per fauces caui montis vitineis delapsos vinculis, ad imas eius descendisse radices Florus testatur L.

III. c. 20. §. 4. Vnde Freinsheimius in notis ad h. l. *ex vite siluestri* scribendum censet. Cum vero omnes Codd. dissentiant, vulgatam haud reiciendam esse arbitramur; Cum enim *vimen* varii generis sit, et quodcumque virgultum ita dici soleat, *vimen* etiam pro *vite* positum videri possit.

²⁷ P. Varinio Procos.] Varie hoc nomen in Codd. MSS. reperitur. *Varinius* autem verum nomen recte habetur, ut optimi libri feruant. Dum vero hic *Proconsul* dicitur, cum fuerit *Practor*, ut Historicorum fide constat; vocem hanc in genere, pro *viro praetorio*, sumendam esse, qui cum imperio pro consule apud exercitum vel in prouinciis est, coniicit Oudendorpius: ut nimirum loquatur auctor, pro sui aevi more, quo propaetores etiam in Prouinciis populi dicti fuerint *Proconsules*. Vnde Sergius in Aet. Apost. c. XIII. Cypri vocatur *ἐνθύνατος*: de quo vid. dissertat. Gall. in Histor. Crit. T. XV. artic. X. Oudend.

tam, erecta cadauera, adornata veste atque armis, adligauit, ut procul intuentibus stationis species esset, ignibus per tota castra factis. Imagine vana deluso hoste, copias silentio noctis eduxit.

XXIII. ¹⁸ Brasidas, dux Lacedaemoniorum, circa Amphipolin ab Atheniensium multitudine numero impar deprehensus, claudendum se praestitit, ut per longum coronae ambitum ¹⁹ extenuaret hostilem frequentiam: quaque rarissimi obstabant, erupit.

XXIV. Iphicrates in Thracia quum depresso loco castra posuisset. explorasset autem ab hoste proximum teneri collem, ex quo vnus ²⁰ ad opprimendos ipsos deicen-

28 *Brasidas*] De hoc *Brasida*, eiusque strategemate videri possunt Thucydides L. IV. p. 321. sqq. et Polyaeus L. I. c. 38. ubi Casaubonus: quid est, inquit, *claudendum se praestitit*? suspicabar, *claudendum se praebuit*. Sed ne id quidem probo. At enim vero proba omnino est lectio, voxque, *praeflare*, perquam similis Frontino. c. XI. §. 19. *pastridie praestitit eis liberalissimas epulas*. L. III. c. 15. §. 6. *per totam urbem epulas praestitit*. L. III. c. 8. §. 3. *nullum adiutum praestabat*. c. X. §. 2. *speciem fugientis praestitit*. c. XVII. §. 7. *praestitit eis suspicionem metuentis*. Tacitus in vit. Agricol. c. XXXVII. *cateruae armatorum paucioribus terga praeflare*, pro quo alias, *terga dare hostibus*. Quae omnia exempla satis docent, *praeflare* idem esse quod *dare*, more illius aevi scriptoribus satis frequenti.

29 *Extenuaret hostilem frequentiam*] Hoc exemplum veritatem Taciti praecepti comprobare valet, μη ὅτως ἐπὶ μῆκος ἐκτείνειν τὴν δύναμιν, ὥτε πάνπαν ἀδυνή καὶ ἀβασὴ ποιῆσαι τὴν φάλαγγα; eo quod hostes tunc eam facile perumpere ac terga premere possunt; Onosander c. XXI. Haec regula perito

copiarum duci tunc maxime est obseruanda, cum timet, ne ab hoste circumueniatur. vid. Arrian. Tacl. p. 60. sqq. Leo c. XIV. §. 108.

30 *Ad opprimendos ipsos*] Steuchius reposuit ad *opprimendum ipsum*, ut ad Iphicratem referatur τὸ ἴψον; sed refragantur Codd. MSS. qui *ipsos* seruant, aequae ac, *opprimendos*. Quare ita hunc locum explicat Oudendorpius: ait au-
dior, Iphicratem sensisse, se nulla alia via opprimere hostes posse, quam ex illo colle, quem ipsi insidebant. curauit ergo, ut eo illi descenderent, eumque ipse caperet. Quo facto improviso rursus descendit, eosque oppressit. Tacitorum praeceptis perquam conuenienter egit Iphicrates, qui transire barbaros passus est, ut mox terga eorum aggrederetur. Nam ἐκκληκτικώτῃ καὶ δραστηριωτάτῃ μάλινα πάντων ἢ κατὰ νῶτα τῶν πολεμίων ἀφινδίου ἐπιβλή, secundum Onosandrum c. XXII. cui iungi possunt Polyaeus L. I. c. 15. L. III. c. 1 §. 2. L. VIII. c. X. §. 2. c. XXIII. §. 7. 11. Polybius T. I. p. 169. 241. 311. 314. 581. 668. Tom. II. p. 1059. quae loca largam satis exemplorum copiam suppeditabunt. Hac

arte,

descensus erat, nocte paucis intra castra relictis, imperavit, multos ignes facerent; eductoque exercitu, et disposito circa latera praedictae viae, passus est transire barbaros: locorumque iniquitate, in qua ipse fuerat, in illos conuersa, parte exercitus terga eorum cecidit, parte castra fecit.

XXV. Darius, vt falleret Scythas discessu, canes atque asinos in castris reliquit: quos quum latrantes rudentesque hostis audiret, remanere Dariuni credidit.

XXVI. Eumdem errorem obiecturi nostris Ligures, per diuersa loca ³¹ buculos laqueis ad arbores adligauerunt, qui ³² diducti frequentiori mugitu speciem remanentium praebebant hostium.

XXVII. Hanno ab hostibus clausus, locum eruptioni maxime aptum, adgestis leuibus materiis incendit; tum hoste ad ceteros exitus custodiendos auocato, milites per ipsam flammam eduxit, admonitos ora scutis, crura veste tegere.

XXVIII. Hannibal, vt iniquitatem locorum, et inopiam, instante Fabio Maximo, effugeret, noctu boues, quibus ad cornua fasciculos adligauerat farmentorum, subiecto igne, dimisit: quumque ipso motu ³³ adole-

arte, insequenti tempore, Graeci aduersus Scythas, Turcas, aliasque septemtrionis gentes vsi fuerunt, vnde *σκυθικὰ βιβλάκια* dicuntur a Mauricio L. IV. c. 9. et L. XI. c. 3.

³¹ *Buculos*] Quidam codices praesentant *bubalos*, quos in Africa procreari testatur Isidorus. Quare verisimile haud videtur, Liguribus tot fuisse, vt remanentis exercitus speciem potuerint praebere. Merito adeo Reg. et Vatican. Codd. auctoritate *buculos* Tenuilius et Oudendorpius reposuerunt.

³² *Diducti*] Variis coniecturis vulgatam, *deducti*, quam omnes veteres libri pertinacissime tuentur, sollicitarunt. Nos, omnibus aliis

omissis, lubenter amplectimur *rd diducti*, quod facile ac leui mutatione, librationum incuria, in *deducti* potuit transire; quemadmodum aliae quoque voces compositae syllabas, *de* et *di*, e. g. in *dimisso* et *dimisso*; *desfringo* et *disfringo* turbatas exhibent; qualia exempla vbique, et saepius in nostro Frontino deprehenduntur, v. supra §. XIV. XIX, et c. VIII. §. 1. Quare optime fecit Oudendorpius, qui *deducti* pro altera, *deducti*, in textum recepit. Nec displicet altera eiusdem coniectura *deducto mugitu* legentis, cuius haec sunt verba: *deducto mugitu* est in longum tracto, vt solent boues sibi edere longos mugitus.

³³ adolescente flamma turbaretur pecus, magna discur-
satione montes, in quos actum erat, collustravit: Ro-
mani, qui ad speculandum concurrerant, primo prod-
gium opinati sunt; deinde quum certa Fabio renuntiaf-
sent, ille de insidiarum metu suos castris continuit: bar-
bari, obsistente nullo, profecti sunt.

mugitus, Metaphora deducta a filo.
Vide notas ad Propertium L. II.

24. 38.

*Et mea deducta carmina voce
legis.*

³³ *Adolescente flamma*] h. e. cre-
scente. Servius ad I Aeneid. v. 708.
Adolere proptie est augere. *Festus*.

*Adolescit ab oleſco, id est, cresco,
venit. Exoletus, qui excessit ole-
ſcendi, id est, crescendi modum.*
Isidor. L. XI. Orig. c. 11. Nonius
in *adolere*. Tenuit. In Arterianum
ex glossa erat *Augeſcente*. Vid. Pe-
rizon. ad Sanct. Mineru. p. 757.
Oudend.

CAP. VI.

De insidiis in itinere factis.

Exemplum I.

¹ Fulvius Nobilior quum ex Samnio in Lucanos exer-
citum duceret, et cognovisset a perfugis, hostes novif-
simum agmen eius adgressuros, fortissimam ² legionem
primo ire, ultima sequi iussit ³ impedimenta. Ita fa-
ctum

¹ *Fulvius Nobilior*] Linio et Fa-
stis Capitolinis vocatur *Fulvius Pa-
stinus*. Primus hoc cognomento ve-
nit eius filius, qui tamen ab aliis
quoque simpliciter *Pastinus*, vel
Pastinus Nobilior nominatur. Vnde
non certo constat, an non et hic *Ful-
vius*, de quo agimus, in aliorum
scriptorum annalibus *Nobilioris* co-
gnomine memoratus fuerit. Alio-
quin hic et c. XI. 2. errasset auctor.
Confer Pighium T. I. Ann. p. 386.
et T. II p. 35. Oudendorp.

² *Legionem*] Leidenf. sec. et vnus
Scrivier, *legionis*. Reliqui vero omnes
excussi adhuc codices optime servant
legionem, de qua loquendi forma
cum Graecis, tum Latinis vñtata,
qua totum et partes, eodem casu
ponuntur, vid. Sanct. in Mineru.

L. IV. c. 8. vbi Perizonius exempla
largam manu adfert.

³ *Impedimenta*] Strategematis
huius vis in eo sita fuit, quod Ful-
vius contra Tactlicorum praecepta,
imminente a tergo hoste, fortissi-
mam legionem primam; impedi-
menta vero vltima sequi iussit; eo
quidem consilio, vt paullo post ho-
stes praedationi intentos opprimere
posset. Alias enim *Σεραπεία, καὶ
τὰ ὑποζύγια, καὶ ἄποσκευὴ ἅπανα*
in medio erant plerumque collocan-
da, secundum Onosan'ri c. VI. et
Veget. L. III. c. 6. potissimum enim
ambulantibus vel a fronte; vel a
tergo superuentus inferri solebant.
Nec tamen semper haec impedimen-
torum collocandorum ratio obtinuit;
sed

Etum pro occasione amplexi hostes, diripere sarcinas coeperunt. Fuluius legionem, de qua supra dictum est, quinque cohortes in dextram viae partem direxit, quinque ad sinistram; atque ita praedationi intentos hostes, explicato per vtraque latera milite, clausit, ceciditque.

II. Idem, hostibus tergum eius in itinere prementibus, ⁴ dum, flumine interueniente, non ita magno, vt transitum prohiberet, moraretur tamen rapiditate, alteram legionem in occulto eitra flumen collocauit, vt hostes, paucitate contempta, audacius sequerentur. Quod vbi factum est, legio, quae ob hoc disposita erat, ex insidiis ⁵ hostem adgressa vastauit.

III. Iphicrates in Thraciam quum propter conditionem locorum, ⁶ longum agmen deduceret, et nuntiatum

sed pro locorum positione atque hostilis impressionis metu variavit et quinque eius modi a Tacticis memorantur. Consuli hac de re possunt Arrianus p. LXXI. Aelian. c. I. Leo c. IX. §. 36. 37. c. X. §. 17. Mauric. L. V. c. I. §. L. IX. c. 3. Constantin. p. XXXII. Aeneas Tact. c. XV.

4 Dum] Cogitavi, in praecedentibus auctorem esse corruptum, et dudum conieci, scribendum, vt transitu prohiberetur sc. Fuluius. Hoc pacto certe omnia melius procedent. c. IV. §. 9. Indi fluminis transitu prohibitus. Nepos in Hannibale c. 3. Alpico conantes prohibere transitu; vti legendum esse, non transitum monuit Heinsius ad Ouid. Art. am. 335. l. II. et confirmat Cod. Leidensis Hirtius B. Alex. c. 29. qui transitu Caesarem prohiberent. Curtius L. VIII. 13. §. transitu prohibiturus hostes. Ouidend. Nisi me omnia fallunt, vitium in particula dum latere videtur, pro qua si per Codices MSS. voculam ac reponere liceret, reliqua satis commodum sensum forent habi-

tura. In praesenti sine Codicum opem nil mouere sustinemus.

5 Hostem adgressa vastauit] Rariorem hanc locutionem recte dicit Oudeudorpius, ita tamen vt laudet Senecam Epist. III. Alexander Persas atque Indos vastabat. Obsequentem c. III. vt vastando sub hostile imaginarentur bellum. Quibus nos addimus Tacitum, qui aliquoties habet, vastare nationes. Annal. L. XIV. c. 38. quodque rationum ambiguum — igne atque ferro vastatur. L. XV. c. 1. conterminam nationem vastauerat.

6 Longum agmen deduceret] Qualis locorum conditio hic intelligatur, ex Tacticorum praeceptis facile coniectari potest. Quodsi enim per loca aspera, montana, angusta ducendae erant copiae, agmine longo, vel pilato incedebant, in quo fronte angusta et in longum extento exercitu iter faciebant: cuiusmodi omni studio euitandum esse, omnes Tacticae Magistri vno ore docent; Onofander c. VI. Leo c. IX. §. 29. Constantinus p. XXXI. Xerophon Cyrop. p. 321. edit. Welf. inter alia

tium ei esset, hostes summum id adgressuros, cohortes in utraque latera secedere, et consistere iussit, ceteros subfugere, et iter maturare. Transeunte autem toto agmine ⁷ lectissimos quosque retinuit: et ita passim circa praedam occupatos hostes, iam etiam fatigatos, ipse requietis et ordinatis suis adgressus, fudit, exiitque praeda.

IV. ⁸ Boii in silua Litana, qua transiturus erat noster exercitus, succiderant arbores, ita ut ex parte exigua sustentatae starent, donec impellerentur: delituerant deinde ad extremas ipsi Boii, ingressoque siluam hoste, ⁹ in proximas ulteriores impulerunt. Eo modo propagata pariter supra Romanos ruina, magnam manum eliserunt.

CAP.

in Historicorum scriptis obuia, exemplum praebet Alexander Macedo, cum *Susidas Pylas* temere intrauit, de quo Curtius L. V. c. 3. Pro *deduceres*, quod omnes MSS. tuentur, Stewechio placuit *duceret*; Scriuero, *educeret*. Probe autem monet Oudendorpius *deducere* idem esse cum *extendere* et in longitudinem extenuare; quam significationem *longo agmini* esse conuenientissimam quisque facile intelligit.

⁷ *Lectissimos q. retinuit*] Recte adeo Onofander c. VI. τὴν ἀρχαίαν ἐκ τῶν ἐρῶμενέστων καὶ ἀνδροτάτων constitui iubet. Adde Arrianum p. XXI, et XXXVIII. Leon c. IX. §. 47. Constantinum p. XXXII. Rationem, cur in nouissimo agmine non minus, quam in primo fortissimi collocari debeant, reddit Onofander c. XXII. ἐκκληκτικωτάτη δὲ καὶ δρατηριωτάτη μάστις πάντων ἢ κατὰ νότον τῶν πολεμίων ἀμφιδίως ἐπιβολή.

⁸ *Boii in silua Litana*] Sic Liuius hoc strategema refert, L. XXXIII. c. 24. *Silua erat vasta (Litanae Galli vocabant) qua exercitus iraducturus erat. Eius siluae dextra laeuaque circa viam Galli arbores*

ita inciderant, ut immotae starent, momento leui impulsae occiderent. Fuisse autem hos Boios in Gallia togata, ex Liuii L. XXXIV. c. 22. clare patet; cuius haec sunt verba: *L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum manu propter Litanae siluam signis collatis secundo praelio conflixit. Consul reliquum aestatis circa Padum Placentiae et Cremonae exercitum habuit.* Male autem hi Boii in Gallia Lugdunensi illo tempore a Stewechio collocantur.

⁹ *In proximas ulteriores impul.*] Huic loco illustrando optime inferuiunt Liuii verba, vnde haec Frontini sunt deriuata, L. XXIII. c. 24. *Galli oras extremae siluae cum circumfessissent, ubi intrantis agmen saltum, tum extremas arborum succisuram impellunt, quae alia in aliam instabilem per se, ac male haerentem, incidentes, incipiti strage, arma, viros, equos obruerunt, ut vix decem homines effugerent. Ex quibus colligi posse videtur, ultiores hic dici arbores, in oris extremae siluae positas; ita quidem, ut respectu Romanorum ultiores, id est extremae dicantur. Tennulius Boios respexit, tuncque omnino legendum foret, proximas in ultiores impulerunt.*

C A P. VII.

*Quemadmodum ea, quibus deficiunt, videantur non desse,
aut usus eorum expleatur.*

Exemplum I.

L. Caecilius Metellus, quia usu navium, quibus elephantos transportaret, deficiebatur, iunxit dolia, constravitque tabulamentis, ac super ea positos per Siculum fretum transiit.

II. Hannibal, quum in praecalti fluminis transitum elephantos non posset compellere, neque navium, aut materiarum, quibus rates ² contexerentur, copiam haberet, iussit ferocissimum elephantum sub aure vulnerari, et eum, qui vulnerasset, transnato statim flumine, procurrare. ³ Elephante exasperatus, ad persequendum doloris sui auctorem, transnavit amnem, et reliquis idem apudendi fecit exemplum.

III. Carthaginiensium duces instructuri classem, quia sparto deficiebantur, crinibus tonfarum ⁴ mulierum ad funes efficiendos usi sunt.

IV. Idem Massilienses, et Rhodii fecerunt.

V. M.

¹ *Iunxit dolia*] De variis modis traiciendi maiora flumina agit Vegetius L. III. c. 7.

² *Contexerentur*] In vulgatis legebatur *construerentur*, nulla vero Cod. MSS. auctoritate, qui, teste Oudendorpio, omnes habent, *continerentur*; pro quo idem vir acutissimus legendum censet *contexerentur*, pariterque laudat commentarios VV. doctorum ad Ovid. L. XIV. Met. v. 530. I. F. Gronovium L. II. Obs. c. 7. Caesarem B. Gall. L. IV. c. 17. qui differentiam inter *contexere* et *construere*, in fabrica pontis clare docet.

³ *Elephante exasperatus*] De elephantis, quos contra Romanum

exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit, in praeliis magnitudine corporum, baritus horrore, formae ipsius novitate, homines equosque conturbare scribit Vegetius L. III. c. 24.

⁴ *Mulierum*] Iam in Capitolii obsidione, cum nervorum copia defecisset, matronae abscissos crines viris suis obtulero pugnantibus, reparatisque machinis, aduersariorum impetum repulerunt, ut auctor est Vegetius L. IV. c. 9. De Carthaginiensium matronis, quae item in tormentorum vincula crines suos obtulerunt, Florus L. II. c. 15. §. 11.

V. M. Antonius, a Mutina profugus, cortices pro scutis militibus suis dedit.

VI. Spartaco, copiisque eius, ⁵ scuta ex vimine fuerunt, quae coriis tegebantur.

VII. Non alienus, ut arbitror, hic locus est, referendi factum Alexandri Macedonis illud nobile, qui ⁶ per deserta Africae itinera, grauissima siti cum exercitu adfectus, oblatam sibi a milite in galea aquam, spectantibus vniuersis, effudit; vtilior exemplo temperantiae, quam si ⁷ communicare potuisset.

C A P. VIII.

De distringendis ¹ hostibus.

Exemplum I.

Coriolanus, quum ignominiam damnationis suae bel-

⁵ *Scuta*] Heroica aetate ex coriis bubulis, aere testis, confecta fuisse scuta, Homerus testis est, cum alibi; tum Iliad. L. XII. v. 404. Adde nor. ad Onosandri c. XX. De scutis ex vimine factis Sallustius Histor. Fragm. L. IV. p. 70. ed. Waff. ¹ *Hi locorum perignari, (pergnari) et soliti neltere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum, quod inopia sentorum fuerat, ad eam artem se quisque in formam Parmae equestris armabat.*

⁶ *Per deserta Africae itinera*] Barthius Aduers. L. XIV. c. 9. omittendum censuit τὸ *itinera*; cui etiam Tenwulius et Oudendorpius accedunt, nisi quod omnes codices seruant *itinera*. Nec ego sustineam hanc vocem contra omnium MSS. fidem sollicitare. Quamquam enim eiusmodi adiectiua omnino ἐλλειπτικῶς frequentius ponuntur: Graeci tamen pariter atque Romani Ellipsin interdum expressam habent. Sic ἐρημον τόπον Marc. c. VI. 31. ἐρημον χωρίον

apud Lucian. in asin. p. 104. Eodem modo apud Varonem L. VI. p. 67. *qui in deserta et sesca se apportet loca*: nisi locus in mendo cubat, Nepos in vita Eumeni. c. VIII. §. 5. *Daue crant viae — quarum breuior per loca deserta*: pro quo paullo post idem; *sin per loca sola contenderet*; uti apud Sallustium B. lug. c. 110. *proficiscitur in loca sola*.

⁷ *Communicare potuisset*] Potuisset recte se habere, ut ostendunt vici docti. Eius locutionis exempla plena manu praebent Rittershus. et Burmannus ad Phaedri Fab. 15. et ad Ouid. Epist. Her. XVII. 209. quosque ibi laudant. Adde Broukhutium ad Propert. II. 15. et I. F. Gronou. ad Linium L. XXXII. 13. *An reuerii in Italiam posset, pro reuertetur*, Oudend. Sic explicanda sunt illa Marci c. VI. §. καὶ ἔκ ἡδύνατο ἐκὼ ἡδάμην δόναμιν ποιῆσαι.

¹ *De distringendis hostibus*] Quam frequenter in verbis compositis,

bello vicisceretur, populationem patriciorum agrorum inhibuit, deustis vastatisque plebeiorum; vt discordiam moueret, qua consensus Romanorum distringeretur.

II. Hannibal Fabium, cui neque virtute, neque artibus bellandi par erat, vt infamia destringeret, agris eius abstinuit, ceteros populatus. Contra ille, ne suspecta ciuibus fides esset; magnitudine animi effecit, publicatis possessionibus suis.

III. Fabius Maximus quinto Cos. quum Gallorum, Vmbrorum, Hetruscorum, Samnitiumque aduersus populum Romanum exercitus coissent, contra quos et ipse trans Apenninum ² in Sentinate castra communiebat, scripsit Fulvio et Postumio, qui in praesidio vrbi erant, copias ³ ad Sitium mouerent. ⁴ Quibus adsecutis, ad sua defendenda Hetrusci Vmbri-

D 2

bri-

sius, di et de inter se in vett. libris confundantur, nos supra ad c. V. §. 26. notauimus. Ad hunc locum ita commentatur Oudendorpius: *Distringere* est diuidere, distrahere, distingere, de quare agit hoc caput; quare hoc, et exemplo primo ita legendum est. *Destringere* vero est criminari, taxare, famae alicuius abradere, et illi detrudere. Hinc patet, exemplo secundo scribendum, vt feci, *destringeret infamia*, quod monuit iam Cuperus L. IV. Obseru. c. 5. Et recte in locis Phaedri a Tenuilio adductis restitutum est per viros doctos. Consule Schefferum, Heinsum, et alios. Ouid. L. II. Trist. v. 563.

Non ego mordaci destrixi carmine quemquam.

² *In Sentinate*] Ἐλλίπινος pro, in *Sentinate agro*; vt expressa ellipsis est apud Liuium L. X. c. 27. *Consules ad hostes transgresso Apennino in agrum Sentinatum perueniunt.*

³ *Ad Sitium*] Variæ sunt eruditorum virorum de vera huius loci scriptura coniecturae. Modius et cum eo Cluuerius Ital. Ant. L. II. p. 568. *Clusium* coniectando augurati sunt, Linium secuti L. X. c. 27. *Consules* (Decius et Fabius) *Fulvio, vt ex Falisco, Postumio, vt ex Vaticano exercitum ad Clusium admoueat, summaque vi fines hostium depopulentur, scribunt.* Huius populationis fama *Etruscos ex agro Sentinate ad suos fines tuendos mouit.* Codex Vatican. *Astium*, et margo coll. Voss. *Afficium*; vnde facile *Aesifium*, Vmbriae oppidum, elici possit. Oudendorpius magis adridet *Sutrium*, Hetruriae claustra, vti de ea vrbe loquitur Liuius Lib. IX. c. 32. Vterque Liuii locus animum plane suspensum tenet, vt, cui coniecturae, *Clusium*, an *Sutrium* tuenti accedamus, dicere haud possimus, nisi quod *Sutrium* propius ad vulgatam accedere videtur.

⁴ *Quibus adsecutis*] MSS. nihil mutant. Forte *obsecutis*, vel *idsecutis*. Oudend.

brique descenderunt. Relictos Samnites Gallosque Fabius et collega Decius adgressi, vicerunt.

IV. M. Curius aduersus Sabinos, qui ingenti exercitu conscripto, relictis finibus suis nostros occupauerant, occultis itineribus, manum misit, quae desolatos agros eorum, vicosque per diuersa incendit. Sabini ad arcendam domesticam vastitatem recesserunt. Curio contigit et vacuos infestare hostium fines, et exercitum sine proelio auertere, sparsumque cadere.

V. T. Didius paucitate suorum diffidens, quum in aduentum carum legionum, quas expectabat, traheret bellum, et occurrere eis hostem comperisset, coniectione aduocata, aptari iussit milites ad pugnam, ac de industria negligentius custodiri captiuos; ex quibus pauci, qui profugere, nuntiauerunt suis, pugnam imminere. At illi, ne⁵ suspicionem proelii didicerent vires, omiserunt occurrere eis, quibus infidiabantur. Legiones tutissime, nullo excipiente, ad Didium peruenerunt.

VI. Bello Punico quaedam ciuitates, quae a Romanis deficere ad Poenos destinauerant, quum obfides dedissent, quos recipere, antequam desciscerent, studebant, simulauerunt seditionem inter finitimos ortam, quam Romanorum legati dirimere deberent, missosque eos, velut contraria pignora, retinuerunt, nec ante reddiderunt, quam ipsi recuperarent suos.

VII. Legati Romanorum, quum missi essent ad Antiochum regem, qui secum Hannibalem victis iam Carthaginienfibus habebat,⁶ consiliumque eius aduersus Romanos instruebat, crebris cum Hannibale colloquiis effecerunt, vt is regi fieret suspectus, cui gratissimus

⁵ *Suspensione*] *Suspensionibus* pro *suspicionibus* apud Vegetium etiam duo veterimi Leidenfes. De v. *suspellio* consule cl. Burmann. ad Quinſiliani Declam. l. 2. et

Munker. ad Fulgent. L. III. init. Oudend.

⁶ *Consiliumque eius a. R. instruebat*] de locutione *instruere consilium* vid. not. ad Praef.

mus alioquin et utilis erat propter calliditatem et peritiam bellandi.

VIII. Q. Metellus aduersus Iugurtham bellum gerens, missos ad se legatos eius corrupit, ut sibi proderent regem. Quum et alii venissent, idem fecit. Eodem consilio usus est et aduersus tertios. Sed de captiuitate Iugurthae res parum processit; viuum enim tradi sibi volebat: plurimum tamen consecutus est; nam, quum interceptae fuissent epistolae eius ad regiones amicos scriptae, in omnes eos rex animaduertit, ⁷ spoliatusque consiliis, amicos postea parare non potuit.

IX. C. Caesar, quum per exceptum quemdam aquatorem comperisset, Afranium Petreiumque castra noctu moturos, ut citra vexationem suorum hostilia impediret consilia, initio statim noctis ⁸ vasa conclamare milites, et praeter aduersariorum castra agi mulos cum fremitu, et sonum continuare iussit, quo re-tentos volebat arbitrari, castra ⁹ Caesarem mouere.

D 3

X. Sci-

⁷ *Spoliatusque consiliis*] *Consilia* hic dicuntur pro *consiliariis*; ut supra L. I. c. 11. §. 1. *Legatio* pro *legatis*. Sic etiam *seruitia*, *coningia*, pro *seruis*, *coniugibus*, et multa alia, quae vbiuis sunt obuia. *Consiliariorum* necessitatem probe perspexerunt scriptores Taciti, cuius rationem adfert Orosius, docetque, quomodo dux copiarum iis uti debeat, c. III. *γνώμη γὰρ, ἣ μὲν ἀνεπιμέλῃτος μονυμένη, πταίει περὶ τὴν ἰδίαν αἰρεσιν· ἣ δὲ ὑπὸ τῶν πέλας ἐπιμαρτυρηθεῖσα, πισύται τὸ μυσφάλαρδον.*

⁸ *Vasa conclamare*] Ad Caesaris L. I. B. Ciu. c. 66. locum D. Vossius hic legendum esse monet, *vasa conclamari*, deleta voce *milites*. Et, ut ego quidem arbitror, recte. Milites enim ipsi

non conclamant vasa; sed praeco-nes vel tesserae; vnde passim impersonaliter *vasa conclamari*; et *conclamari* simpliciter apud Caesarem, et alios occurrit, cum iubet imperator castra moueri. Vid. L. III. B. Ciu. c. 37. 38. L. I. c. 67. III. 75. Linius L. XXII. c. 3. *Signo dato conclamatur inde, ut colligantur vasa: profecti et agmine incedentes* etc. Hanc autem coniecturam vehementer firmat Cod. primus Mediceorum, in quo *milites* modo erat supra scriptum, non in ipso contextu. Oudend.

⁹ *Caesarem mouere*] Haec et superiora ita restituenda esse censet Oudendorpius: *Initio statim noctis vasa conclamari, etc. et sonum continuare milites iussit. Quo territores volebat arbitrari, castra ad se Caesarem mouere.*

X. Scipio Africanus ad excipienda auxilia cum commeatibus, Hannibali venientia, M. ¹⁰ Thermum, dimisit, ipse subuenturus.

Xi. Dionysius, Syracusanorum tyrannus, quum Afri ingenti multitudine traiecturi essent in Siciliam, ad eum obpugnandum, castella pluribus locis communit, custodibusque praecepit, vt ea aduenienti hosti dederent, dimissique Syracusas ¹¹ occulte redirent. Afris necesse fuit, capta castella praesidio ibi tenere; quos Dionysius, redactos ad quam voluerat paucitatem, pene iam par numero adgressus vicit, quum suos contraxisset, et aduersarios sparsisset.

XII. Agesilaus Lacedaemonius, quum inferret bellum Tissaphernae, Cariam se petere simulauit; quasi ¹² aptius locis montuosis, aduersus hostem equitatu praevalentem, pugnaturus. Per hanc consilii ostentationem ¹³ auocato in Cariam Tissapherne ipse Lydiam, vbi caput hostium regni erat, inrupit; ob-
pres-

¹⁰ *Thermum dimisit*] Ompino summi Gronouii sententiae accedendum purem, qui in epistola ad Keuchenium data pro *dimisit* legendum censet *immisit*, voce huic rei propria: vti apud Graecos τὸ ἐπαφέναι. Polybius L. III. c. 102. ἐπαφῆκε τοῖς προνομήουσι. Hinc eleganter Macro, qui gratiam C. Caesaris cum acrius in dies foueret, iuuenemque amore illicere studeret, uxorem suam Enniam ei dicitur *immisisse* apud Tacitum Anal. L. VI. c. 45. Eadem notione *immittere* alium percussores, sicarios.

¹¹ *Occulte redirent*] *Vt occulte* Leid. pr. quod cur praeceperit Dionysius, non capio. Quorum enim alio, deditis per pacationem castellis, se reciperent milites? Non tradit hoc etiam Polyaeus L. V. a. 9. An *ocissime*? certe quid *occulte* hic faciat, non video. Ouden-
dorpheus.

¹² *Aptius locis montuosis* cet.] Optime secundum Tacitorum praecepta, qui *loca aspera, angusta et montuosa* occupanda suadent, si hostes praevalent equitatu. Sic Onofander c. XXXI. Ἰπποκρατῶν δὲ τῶν πολέμων, ἐὰν ᾖ δυνατὸν, ἐκλεγέσθω χωρία τερχέα, καὶ τενὰ, καὶ παρόρια ἥκιστα ἱσπάρσιμα. Cui iungendi Leo c. XIV. §. 36. c. XX. §. 189. Mauricius L. XII. p. 359. Polybius L. III. c. 110.

¹³ *Auocato*] Ita sane pro *aduocato*, vt in Scriueriana aliisque editionibus male legitur. Perpetuo fere errore *aduocare* et *auocare* in Codd. MSS. turbata reperiuntur, vt L. I. c. IV. §. 14. et c. V. §. 16. in quibus recte Tennulius et Oudendorpius τῇ *auocare* locum dederunt.

pressisque, qui illic agebant, pecunia regia potitus est.

C A P. IX.

De seditione militum compefcenda.

Exemplum I.

A. Manlius Cos. quum comperisset, coniurasse milites in hibernis Campaniae, vt, iugulatis hospitibus, ipsi res eorum inuaderent, rumorem spargit, ¹ eodem loco hibernaturos; atque ita coniuratorum consilio turbato, Campaniam periculo liberauit, et ex occasione nocentes puniuit.

II. L. Sulla, quum legiones ciuium Romanorum perniciofa seditione furerent, consilio restituit sanitatem efferatis. ² Propere enim adnuntiari iussit, hostem adesse, et ³ ad arma vocantium clamorem tolli,

D 4

signa

I Eodem loco] Egrege Oudendorpius defectum orationis supplet ex Liuiο L. VII. c. 38. *Haec agitata occultis conirrationibus, nec dum vulgata in omnes consilia inuenit nouus consul C. Marcius Rutilus, cui Campania sorte provincia euenerat. Itaque — optimum ratus, differendo spem, quantumque vellent, consilii exsequendi, militarem impetum frustrari; rumorem dissipat, in iisdem oppidis ET ANNO POST praesidia hibernatura. Eo laxamento cogitationibus dato, quicui in praesentia seditio. Haec secutus, vna addita voce, corrupto loco succurrit, legendo: eodem dein loco hibernaturos; quae particula, ob vltimam praecedentis vocis syllabam, facile potuit absorberi.*

2 Propere enim cet.] Prudenter adeo praecipit Onofander c. XIV. *Ἐταν ῥαθυμῇ στραπέδον, καὶ ἀπειθέταρον ἢ τοῖς ἡγούμενοις, τὸν ἀπὸ τῶν πολέμων ὑποσημαίνειν οὐκ*

κίνδυνον. Adde Xenophont. Cyrop. L. I. c. VI. §. 12. Hoc praeceptum etiam Hermocrates Syracusanus secutus est, qui, cum ingentem captiuorum manum in potestatem redegisset, veritus, ne parum diligenter custodirentur, finxit, proxima nocte equitatum hostilem venturum, vt noster Frontinus tradit L. II. c. IX. §. 6. et §. 7. vbi aliud eiusdem exemplum prodit.

3 Ad arma vocantium] Ad arma, voces erant iolientes, quibus imperator ad pugnam capeffendam milites exhortabatur, quem reliqui copiarum duces ac milites secuti, iisdem procul dubio verbis se mutuo concitarunt; quod conclamare ad arma dicebatur. Caesar L. I. de B. Ciu. c. LXIX. *Conclamatur ad arma; atque omnes copiae — exeunt.* Iarcr praeccepta imperatoria refert Aelianus Tañ. c. LIII. *Ἄγε εἰς ὅπλα.* Xenophon Ἀναβ. L. I. εὐθὺς παραγγέλλει, εἰς τὰ ὅπλα. Leo c. VII.

signa canere. \ Discussa seditio est, vniuersis aduersus hostem consentientibus.

III. Cn. Pompeius, trucidato ab exercitu Mediolani senatu, ne tumultum moueret, si solos euocasset nocentes, mixtos eis, qui extra delictum erant, venire iussit. Ita et noxii minore cum metu, quia non segregati, ideoque non ex causa culpae videbantur arcessiri, comparuerunt, et illi, quibus integra erat conscientia, custodiendis quoque nocentibus adtenderunt, ne illorum fuga inquinarentur.

IV. C. Caesar, quum quaedam legiones eius seditionem mouissent, adeo, ut in perniciem quoque ducis viderentur consurrecturae, dissimulato metu, processit ad milites, postulantibusque missionem, ultro minaci vultu dedit. Exauctoratos poenitentia coegit * satisfacere Imperatori, obsequentioreque in reliquum ² operas edere.

CAP.

VII. §. 88. Eandem conclamationem in seditione atque tumultu vulgari obtinuisse, patet ex illis Horatii L. I. Od. XXXV. v. 14.

— — — *non populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.*

vbi poeta ad exprimendum vehementiorem affectum, atque tumultuantium festinationem, eandem vocem ingeminat, de qua ratione nos ad Bionis Idyll. I. v. 16.

4 Satisfacere] Satisfacere alicui pro deprecari est locutio apud optimos scriptores satis frequens. Sic apud Caesarem, vnde haec hausit noster, L. I. de B. Gall. c. XLI. Deinde reliquae legiones per tribunos militum et primorum ordinum censurentes

egerunt, vti Caesari satisfacere. Suetonius in vit. Tiber. c. XXVII. Adulationes adeo auersatus est, ut — Consularem satisfaciendum sibi, ac per genus orantem ita suffugerit, ut caderet supinus. Vnde satisfactionem accipere, est deprecationem admittere, veniam dare: vti est apud Caesarem I. supra cit: satisfactione accepta — profectus est. Velleius Patere. L. II. c. 29, de Pompeio, in reconcilianda gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus.

§ Operas edere] Non debuerunt haec alibi sollicitare viri docti, quae sincera et elegantia sunt. Adi notas I. F. Gronouii ad Livium L. III. c. 63. Castigati fortium statim virorum operam edebant. Oudendorp.

C A P. X.

*Quemadmodum intempestiua postulatio pugnae
inhibeatur.*

Exemplum I.

Q. Sertorius, quod experimento didicerat, inparem se vniuerso Romanorum exercitui, vt barbaros quoque, inconsulte pugnam exposcentes, doceret, adductis in conspectum duobus equis, altero praeualido, altero admodum exili, duos admouit iuuenes similiter adfectos, robustum et gracile: et robustiori imperauit, equo exili vniuersam caudam abrumperè; gracili autem, valentiorẽ per singula vellere. Quumque gracilis fecisset, quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur: Naturam, inquit Sertorius, Romanarum cohortium per hoc vobis exemplum ostendi, milites: insuperabiles sunt vniuersas adgredientibus: easdem lacerabit et carpet, qui per partes adtentauerit.

II. ² Idem, quum videret, suos pugnae signum inconsulte flagitantes, crederetque rupturos imperium,

D 5

nisi

1 *Per singula vellere*] MSS. omnes et Edd. Rom. Bonon. Paris. receptam scripturam *per singula vellere* tuentur. In vulgatis est *per singulos pilos*, vti etiam in eadem historia L. IV. c. 7. §. 6. repetita legitur; nisi quod ibi rectius *valentioris* sistitur, subint. *caudam*. Omnino autem, *per singula*, hic Codd. fide probandum censemus, Graecorum more positum, qui ἑλληνικῶς dicunt καὶ ἑκάστα μέρη. Theophrast. Charact. Eth. c. III. εἰς τὸν εἶχον ἐπὶ τῷ δόκνῳ τὰ καὶ ἑκάστα διαξελθεῖν. Ex hac historia tracta sunt illa Horatii L. II. Ep. I. v. 45.

Vt permissa, caudaeque pilos ut equinae,

*Paullatim vello, et demo vnum,
deno etiam vnum;
Dum cadat elusus ratione ruen-
tis acerui.*

Quod de Romanis hic dicit Sertorius, Carthaginenses magna clade experti sunt, quorum magnam partem pabularum emissam ac dispersam Fabius cecidit, ipsumque eorum exercitum in grauissimum periculum adduxit. Polybius L. lii. c. 102.

2 *Idem cum videret*] Bene Onosander c. XIV. πρὸς ἐκάτερον δὲ τὸν στρατηγὸν ἡρμόσθαι, καὶ εἰδέναι, πότε δὲ τὰ ταπεινὰ καὶ λόγῳ καὶ οὐκ ἔργῳ ποιεῖν, καὶ πότε ἂν τὰ δεινὰ καὶ φοβερώτερα.

nisi congredierentur, permisit turmae equitum ad la-
cessendos hostes ire; laborantique submisit alias, et
sic recepit omnes: tum vtrisque et sine noxa osten-
dit, quis exitus flagitatam pugnam mansisset. Obse-
quentissimis inde eis usus est.

III. Agesilaus Lacedaemonius, quum aduersus
Thebanos castra super ripam posuisset, multoque ma-
iorem hostium manum esse intelligeret, et ideo suos
arcere a cupiditate decernendi vellet, dixit, responso
Deum se ex collibus pugnare iussu: et ita exiguo
praesidio ad ripam posito, accessit in colles. Quod
Thebani pro metu interpretati, transierunt flumen, et
quum facile depulissent praesidium, ceteros infecuti
audius, iniquitate locorum a paucioribus victi sunt.

IV. ³ Scorylo, dux Dacorum, quum sciret dis-
sociatum armis ciuilibus populum Romanum, neque
tamen tentandum arbitraretur, quia externo bello
posset concordia ⁴ in ciues coalescere, duos canes in
conspectu popularium commisit, iisque acerrime inter
iplos pugnantibus, lupum ostendit, quem protinus
canes, omissa inter se ira, adgressi sunt. Quo exem-
plo

³ Scorylo] Varia est vocis hu-
ius scriptura in Codd. MSS. aliis
Scorilo, aliis Scoriolo, aliis de-
nique Corilo et Arocilo, exhiben-
tibus. Bentleius suspicatur, num
scribendum sit Coriso, ad Horat. L.
III. Od. 8. Occidit Daci Coriso-
nis agmen.

⁴ In ciues coalescere] Regio co-
diei accedunt vterque Mediceus et
Petrensis inter ciues. Quod cum
Tennulio, prima specie, credas
vulgatae lectioni praestare. Vix
tamen videntur librarii hoc corru-
pturi fuisse; immo ter tam paucis
verbis inter repetiuiset auctor.
Vile potius, num dederit auctor
inuicem, i. e. mutuo. Immo po-

tius nihil mutandum, et in ciues
capiendum pro in ciuibus, in ani-
mos eorum, ut planta coalescit in
terram. Quomodo locutus est
Optatus Afer, teste Gronouio ob-
seruat. Eccles. c. 13. in f. Nam
alio sensu, qui hic non quadrat,
Liuius dixit, multitudo coalescit
in populi vnius corpus, L. 1. c. 8.
In cum quarto pro sexto casu iungi
saepissime, alibi vidimus; quam-
quam eo hic confugere non opus
sit, et hoc loco motum etiam quem-
dam in animos denotet. Larinum
etiam esset, possent in concordiam
ciues coalescere. Sic Tacitus L. II.
Histor. c. 37. Exercitus diffusus
in hunc consensum coaluisse. Ou-
dendorpius.

plo prohibuit barbaros ab impetu, Romanis profuturo.

C A P. XI.

Quemadmodum incitandus sit ad proelium exercitus.

Exemplum I.

¹ **M.** Fabius et Cn. Manlius Coss. aduersus Hetruscos, propter seditiones detractante proelium exercitu, vltro simularunt cunctationem, donec milites probris hostium coacti, pugnam deposcerent, iurarentque, se ex ea victores redituros:

II. Fuluius Nobilior, quum aduersus Samnitium numerosum exercitum, et successibus tumidum, paruis copiis necesse haberet decertare, simulauit vnam legionem hostium a se corruptam ad proditionem; imperauitque ad eius rei fidem tribunis, et ² primis ordinibus, et centurionibus, quantum quisque numeratae

¹ *M. Fabius* cet.] Hoc bellum cum Etruscis gestum narrat plurius Liuius L. II. c. 46. Dionysius Halicarnass. L. IX. 13.

² *Primis ordinibus*] Optime se habet recepta scriptura, et *primis ordinibus*, et *centurionibus*; nec opus est, vt *primi ordinis centurionibus*, vt quibusdam visum, legamus; vel cum Keuchenio particulam *es* deleamus. Vult nimirum docere Frontinus, non *primorum ordinum* solum; sed reliquis quoque *minoribus centurionibus* imperasse, vt aurum argentumque conferrent. Differebant autem *primipili*, *primi principes*, *primi hastati* a reliquis *minorum ordinum centurionibus*; vnde illi *primi ordines*; vel *primorum ordinum centuriones* dicti fuerunt. Sic apud Velleium Patercul. L. II. c. 102. §. 6. *non incruentis centurionibus, e quibus etiam primi ordines occidere.* Hinc ipse Caesar de B.

Gall. L. VI. c. 40. *ordinum duces, in inferiorum et superiorum ordinum centuriones distinguit; et de B. Ciu. L. III. c. 74. cum superioris etiam ordinis nonnulli — rem praelio committendam existimarent: nisi forte hic, duce Quidendorpio, superiores ordines legendum censcamus.* Tacito Histor. L. IV. c. 59. *alti ordines*, et Annal. L. IV. c. 73. *insignes centuriones* dicuntur, quales etiam sine dubio innuit Horatius Serm. L. I. VI. v. 73.

Quo pueri magnis e centurionibus orti.

Per *primos ordines* intelligi *primorum ordinum centuriones*, Graecus quoque interpres belli Gallici Caesaris perspexit, qui L. VI. c. 7. *primos ordines* per πρώτους τάξι- άρχους reddit; de quibus nos pauca notauimus ad Onofandri c. II.

ratae pecuniae, aut auri argentique haberet, conferret, ut ³ repraesentari merces proditoribus posset: se autem his, qui contulissent, pollicitus est, consummata victoria, ampla insuper praemia daturum. Quae sua persuasio Romanis alacritatem adtulit et fiduciam: vnde etiam praecleara victoria, commissio statim bello, ⁴ patrata est.

III. C. Caesar aduersus Germanos et regem Ariouistum pugnaturus, confusis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimae legionis, usurum: quo consecutus est, ut decimani tanquam praecipuae fortitudinis testimonio ⁵ cogerentur, et ceteri pudore; ne penes alios gloria virtutis esset.

IV. Q. Fabius, qui egregie sciebat, et Romanos eius esse libertatis, quae contumelia exasperaretur, et a Poenis nihil iustum aut moderatum expectabat, misit legatos Carthaginem de conditionibus pacis: quas quum illi iniquitatis et insolentiae plenas retulissent, exer-

³ *Repraesentari*] Omnes MSS. *repraesentari*, h. e. praesentem solui, non in diem. Inde *repraesentatio* pro praesenti solutione. Cicero l. XII. ad Attic. ep. 31. *si enim Faberianum venderem, explicare vel repraesentatione non dubitarem de Silianis*. Sueton. Aug. c. 101. *Quam summam repraesentari iussit*. Etiam de quibuslibet aliis rebus, quae statim fiunt. Cicero V. Famil. 16. *Neque expectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possumus*. Plinius Paneg. *An mediocris animi est, his potius repraesentare, quibus negari magis potest*. Sueton. Claud. c. 34. *Poenas parricidarum repraesentabat, exigebatque coram*. Phaedrus Fab. 49. *Repraesentauit in se poenam facinoris*. Vide Gronouium L. l. c. 6. de pecunia veteri. Tennul.

⁴ *Patrata est*] Hittorp. margo

parata. Sed duo Scriuetiani, Cantabrigienses, Leidenses et Palatinus etiam *patrata*. Verissime. Tacitus L. XII. Annal. c. 16. *Patrata expugnatio*. Sed vide omnino cel. Burmannum ad Quindil. L. VIIl. Institut. Orat. c. 3. Oudend.

⁵ *Cogerentur*] Cum alio loco in hac re et ex. seqq. habeamus *concitarentur*, et Mediceus det *congerentur*, a Frontini manu hic omnino esse putem, sensu exigente, *concirentur*, hoc est, instigarentur. Frequens hoc verbum est apud Livium, Velleium, Tacitum, Valerium Flaccum, et alios *concire*, *concire in arma*; vnde *concitor belli*, quod saepe abiit in *concitator*. Hoc ipsum tempus ita apud Lucan. L. III. 54.

— *vanos populi concires amores*. *Concitus* et *concisus* variantur etiam L. IV. c. 5. §. 16. Oudendorpius.

exercitus Romanorum ad pugnandum concitatus est.

V. Agesilaus, Lacedaemoniorum dux, quum prope ab Orchomeno, focia ciuitate, castra haberet, comperissetque, plerosque ex militibus pretiosissima rerum deponere intra munimenta, praecepit oppidanis, ne quid ad exercitum suum pertinens reciperetur, quo ardentius dimicaret miles, qui sciret, sibi pro omnibus suis pugnandum.

VI. Epaminondas, dux Thebanorum, aduersus Lacedaemonios dimicaturus, vt non solum viribus milites sui, verum etiam ⁶ adfectibus adiuuantur, pronuntiauit in concione, destinatum Lacedaemoniis, si victoria potirentur, omnes virilis sexus interficere, vxoribus autem eorum et liberis in seruitutem abductis, Thebas diruere: qua denuntiatione concitati, primo impetu Thebani Lacedaemonios expugnauerunt.

VII. Leutychidas, dux Lacedaemoniorum, pugnaturs eodem die, quo ⁷ classe vicerant locii, quamuis

⁶ *Adfectibus*] Notanda vocis huius notio, sequioris aevi scriptoribus recepta, qua *vehementiores animi motus* significantur; quibus homines ad audenda quaecumque, mirum quantum, incitantur. Hinc Plinius in Paneg. c. LXXVIII. *Tentabitque affectus nostros, ut solet, cohibere; nec poterit.* Quos adeo in acri militia si rire nouerit excitare in militum animis imperator, plurimum omnino proficiet. Grauius Horatius de eiusmodi milite ad pugnam concito L. III. Od. 2. v. 9.

*Eheu! ne nudis agminum
Sponsus laceſſat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira caedes.*
Quae cum probe explorata habuisset Epaminondas, litterarum studiis

ac philosophiae doctrina aequae ac rei militaris scientia mirabilis, recte Iustino L. VI. c. 8. §. 9. caedem omnis virilis sexus, vxorum liberorumque seruitutem, ac patriae excidium ab hoste imminere, prudentissimo sane consilio finxit; militumque animos pariter misericordia, iracundia, timore, desperatione impleuit: ex quo factum est, vt primo impetu Lacedaemonios expugnarent.

⁷ *Classe*] 4 Regii, 3 Hill. *classe*. Tenuit. Vehementer miror, interpretum neminem, nec summum Casaubonum, dum recte nostri Frontini verba ad historiam et pugnam prope Mycalen factam refert, vidisse, aut certe nos monuisse, magnum hic errorem a Frontino fuisse commissum; si haec quidem

ver-

uis ignarus actae rei, vulgavit nuntiatam sibi victoriam partium, quo constantiores ad pugnam milites haberet.

VIII. A. Postumius proelio, quo cum Latinis conflixit, oblata specie duorum in equis iuuenum. animos fuorum erexit, Pollucem et Castorem adesse dicens, ac sic proelium restituit.

IX. Archidamus Lacedaemonius aduersus Arcadas bellum gerens, ⁸ arma in castris statuit, et circa
ea

verba, *quo classe vicerant socii*, eo ordine, quo vulgo scribuntur, sana sunt. Ipse enim Leutychidas classe pugnavit, et eodem die ad Plataeas, duce Pausania, pedestri proelio res gesta et victoria est comparata; vi ex Herodoto, Diodoro, Plutarcho, Polyaeo, Iustino et C. Nepote aliisque constat. Hinc primo intuitu legendum putabam, *pugnaturus classe eodem die*: quomodo deinceps vidi a Doctiss. Eduardo Simsono in Chronic. ad A. M. 3526 tentatum esse hunc locum. Verum mox totum vocabulum *classe* coepit mihi esse suspectum. Nam cur additum hoc *classe*, si non e contrario dicatur, quo pugnae genere ipse; vel si ipse classe, quo genere pugnaverint socii? unde patet, vel superuacuum esse, vel aliud quid latere. Quod postea ostenderunt mihi MSS. qui mordicus cum Romana editione praeferrunt *classem*. Iam vero Latinum non est, *classem vincere* simpliciter, pro comparare maritimo proelio victoriam. Quare omnino, ni vehementer fallar, legendum mihi videtur, minima mutatione *Xersem*, et forsân bene: quia id Persicae linguae patitur genus, iudice harum elegantiarum peritissimo Relando Dissert. 8. de vet. ling. Pers. Xerxem vero capiendum ita, vt passim solet ipse *rex*, vel *dux* poni pro eius exercitu. Nam ipse non adfuit; sed Mardonius cum Persarum in Graecia telli-

quis. Facile autem *Xersem* potuit abire in *classem*: inodo in veteri aliquo codice, unde recentior exscriptus est, in litura cubuerit prima eius vocis syllaba. Vel denique, si haec coniectura non placet, considera tum, lector, in Mediceo antiquiore, et edd. Rom. Bonon. Paris. Wehel. vitiose legi, *eodem die, qua classem*, sed in tribus posterioribus Edd. *classe*. Qua inuenerat etiam scriptor alterius Medicei; sed ille dedit hinc, *eodem die, qua classem*. Et vide, num ex *qua classem* faciendum, quo ad Plataeam. Illic enim, siue, vt alii malunt, Plataeis res est gesta. In singulari Homerus quoque Πλαταιῶν dixit in catalogo v. 10. Vide Stephan. de Urbibus. Oudendorp. Cum, hoc nostro inprimis saeculo, valeat illud tritum Graecorum dictum: εἶπον μωμῆσθαι ἢ μὴ μῆσθαι: lubens volensque τὸ ἐπὶ χεῖρι amplector; cum sine accuratioris codicis ope vix quidquam tentandum videatur.

8 *Arma*] Casaubonns olim pro *arma* supposuit *aram*; et pro *circa ea*, *circa eam* legendum coniecit; adductus verbis Polyeni L. l. c. 41. βωμὸν ἱδρυσάμενος. Verum cum statim sequatur, καὶ κοσμήσας ὑπλοῖς λαμπροτάτοις, recte omnino, consentientibus omnibus MSS. veterem scripturam, quam
ex

ea duci equos noctu clam imperavit: quorum vestigia mane, tamquam Castor et Pollux perequitasent, ostendens, adfuturos eosdem ipsis proeliantibus persuasit.

X. Pericles, dux Atheniensium, initurus proelium, quum animaduertisset lucum, ex quo vtraque acies conspici poterat, densissimae opacitatis, vastum alioquin et Diti patri sacrum, ingentis illic staturae hominem, altissimis cothurnis, et veste purpurea, ac coma venerabilem, in curru candidorum equorum sublimem constituit, qui, dato signo pugnae, proueretur; et voce Periclen nomine adpellans, cohortaretur eum, diceretque, Deos Atheniensibus adesse: ⁹ quo pene ante coniectum teli hostes ¹⁰ terga verterunt.

XI. L. Sulla, quo paratiorem militem ad pugnandum haberet, praedici sibi a Diis futura simulavit. Postremo etiam in conspectu exercitus, priusquam in aciem descenderet, signum modicae amplitudinis, quod

ex sua editione eiecit Seruierius, reuocavit Oudendorpius, arbitratus, forte scripsisse Frontinum, *aram et arma*: cur enim postiora illa Polyaei verba, indice Casaubono, ad Frontinum non pertineant, videre non possum; cum *arma* certius, quam *ara* Deorum praesentiam indicare; et *ara* ob similem fere vtriusque vocis sonum, in tanta praesertim librorum oscitantia, ponerit excidere. Caeterum superstitiosa antiquitas, Castorem et Pollucem praeliis credidit interesse spectatores pariter atque auxiliares; quibus inde Postumius Dictator, in atrocissimo cum Latinis praelio, cum duo in candidis equis apparuissent, pactus victoriam, quasi commilitonibus Diis templa promisit et reddidit, ut auctor est Florus L. I. c. 11. §. 4. Nihil autem ad virtutem excitandam, animosque militum confirmandos dici cogitariue potest effi-

cacius, quam si exercitui persuaserit Dux, se ob iustas belli causas habere Deos *συναντιστὰς ἐμμενῆς*, ut habet Onosander c. IV. Adde, inter alios, Xenophontem L. I. K. II. p. 55. et L. III. K. A. p. 148. Leon. c. II. §. 48.

9 *Quo pene*] Aliquid latere videtur, *perterriti* scilicet, aut *perculsi*, vel tale quid. *pene* certe non satisfacit, Oudendorp.

10 *Terga verterunt*] Quantam, in bello iniuste suscepto, vim in animis militum habeat religio, ex bello Philippi aduersus Phocenses imprimis patet. Cum enim Philippus omnes milites coronas laureas sumere iussisset, ut, quasi Deo (Apolline) duce, in praelium pergerent, Phocenses, insignibus Dei conspectis, conscientia delictorum territi, abiectis armis, fugam capessuerunt. Iustinus L. VIII. c. 2.

quod Delphiis sustulerat, orabat, petebatque, promissam victoriam maturaret.

XII. C. Marius sagam quamdam ¹¹ ex Syria habuit, a qua se dimicationum euentus praediscere simulabat.

XIII. Q. Sertorius, quum barbaro et rationis indocili milite vteretur, ceruam candidam insignis formae per Lusitaniam ducebat, et ab ea, quae agenda aut vitanda essent, praenoscere se adseuerabat, ut barbari ad omnia, tamquam diuinitus imperata, obedirent.

¹² Hoc genere Strategematon non ea tantum parte vtendum est, qua inperitos existimabimus esse, apud quos his vtemur, sed multo magis ea, quae talia erunt, excogitabuntur, ut a Diis monstrata credantur.

XIV. Alexander Macedo sacrificaturus inscripsit medicamento aruspiceis manum, quam ille extis erat subpositurus. Litterae significabant, victoriam Alexandro dari: quas quum iecur calidum rapuisset, et a rege militi esset ostensum, auxit animum, ¹³ tamquam Deo spondente victoriam.

XV. Idem

¹¹ Ex Syria] In vulgatis, ipsaque etiam Scriueriana editione legebatur ex Scythia, pro quo, trium codicum auctoritate, iam Wasse reposuit ex Syria, quam scripturam ex multis aliis antiquis libris Oudendorpius comprobavit; testemque affert Plutarchum in vita Marii p. 414. Σύραν γυναῖκα, Μάρτυν ὄνομα: cuius mulieris nomen etiam a Frontino memoratum fuisse, ex lectionis varietate coniecit.

¹² Hoc genere strategem.] Hunc locum ira refingit Oudendorpius. Hoc genere strategematon tantum ea parte vtendum est; etc. Sed multo magis ea vtilia erunt, quae excogitabuntur, ut a Diis monstrata credantur.

¹³ Tamquam Deo spondente victoriam] Fraudibus eiusmodi, suis militibus glaucoma obliocere saepius

studuerunt veteres exercituum duces: qua de re sacrificulos semper ac vates secum duxerunt, quorum erat, pecudum exta consulere atque interpretari. Hinc veteres quoque Strategici hostiarum ante pugnam inspectionem summo opere commendarunt, ac si laeta portendissent, copiarum ducibus militibusque ab imperatore ostendi iusserunt; ἵνα θεοσάμενοι τῶς ὑποταττομένης ἱερῶν λέγοιεν, ἀπαγγέλλοντες, ὥς αἱ θεοὶ καλεῖσσι μάχεσθαι etc. ut habet Orosius c. X. §. 10. cum quo conspirant Leo c. XIV. §. 116. quanquam non supersticiosa illa extorum interpretatione; sed praemiis et oratione excitari milites iubens, admoneri que, Dei numen praesidiumque adesse, et Xenophon Cyrop. p. 186. 374. 391.

XV. Idem fecit Sudines aruspex, proelium Eumene cum Gallis commissuro.

XVI. Epaminondas Thebanus, aduersus Lacedaemonios fiduciam suorum religione adiuuandam ratus, arma, quae ornamentis ¹⁴ adfixa in templis erant, nocte subtraxit, persuasitque militibus, Deos iter suum sequi, ut proeliantibus ipsis ¹⁵ adessent.

XVII. Agefilas Lacedaemonius, quum quosdam Persarum cepisset, quorum habitus multum terroris praefert, quoties veste tegitur, nudatos militibus suis, ut alba ¹⁶ corpora et umbratica contemnerent, ostendit.

XVIII. Gelo, Syracusanorum tyrannus, bello aduersus Poenos suscepto, quum multos cepisset, infirmisimum quemque praecipue ex auxiliariis, qui nigerrimi erant, nudatum ¹⁷ in conspectu suorum produxit, ut persuaderet contemnendos.

XIX. Cy-

¹⁴ *Adfixa in templis*] Horatius L. III. Od. 5. v. 18.

-- *Signa ego Punicis
Affixa delubris, et arma
Militibus sine caede, dixit,
Derapta vidi.*

et qui hunc ob oculos habuisse videtur Lucanus L. I. v. 239.

*Stratisque excita iuventus
Deripuit sacris adfixa penatibus
arma.*

¹⁵ *Adessent*] Vnus Cantabrigiensis, *interessent*. Ita quidem Cassor et Pollux *interfuisse spectaculo* dicuntur apud Fiorum L. I. c. 11. §. 4. Praeferenda autem vulgata: non enim *interessere* tantum ipsis *Deos*; sed *adesse*, i. e. opem ferre, videri volebat Epaminondas.

¹⁶ *Corpora umbratica*] Mollis intelligit atque effeminata corpora, qualia *umbraticis* hominibus, umbrae potius, quam solis aestusque patientibus, tribui possunt; unde *umbraticis miles* apud An-

mianum Marcellinum L. XVII. Sic Cicero Tuscul. disp. L. II. c. 10. *vitam umbratilem et delicatam coniungit. Umbratica negotia* apud Gellium L. III. c. 1. *Umbraticae litterae* apud Plinium L. IX. 2. §. 3. occurrunt.

¹⁷ *In conspectu*] Codices tres *in conspectum* exhibent, quod perinde est. Perpetuam esse in hisce variationem in antiquis libris, doctissimi viri dudum adnotarunt; inter quos Oudendorpius ad c. X. §. 1. Burmannus ad Phaedri L. V. l. 15.

Quinam cinacrus ille in conspectu meo

Audet venire?

vbi doctissimus vir notat, multisque exemplis probat, hasce locutiones potius ad usum loquendi veterum, quam ad Grammaticorum canones esse exigendas. Antiquam esse hanc locutionis formam, ex illis Catonis probari potest apud Gellium L. X.

XIX. Cyrus, rex Perfarum, vt concitaret animos popularium, tota die in excidenda quadam silua eos fatigauit; deinde postridie praestitit eis liberalissimas epulas, et interrogauit, vtro magis gauderent. Quumque ei praesentia probassent: Atqui per haec, inquit, ad illa perueniendum est: Nam liberi beati-que esse, nisi Medos viceritis, non potestis. Atque ita eos ad cupiditatem proelii concitauit.

XX. L. Sulla, quia aduersus Archelaum, praefectum Mithridatis, apud ¹⁸ Piraea pigrioribus ad proelium militibus utebatur, opere eos fatigando compulit ad poscendum vltro pugnae signum.

XXI. Fabius Maximus veritus, ne qua fiducia nauium, ad quas refugium erat, minus constanter pugnaret exercitus, incendi eas, priusquam iniret proelium, iussit.

CAP.

c. 24. *Mitte tecum Romam equitatum, die quinti in Capitolium tibi coena cocta eris.* Sicutoster L. IV. c. 7. §. 6. *Adductis in conspectum duobus equis;* pro quo apud Caesarem de B. Gall. L. VIII. c. 8. *in conspectu hostium celerius opinione eorum exercitus adducis.*

¹⁸ *Piraea.*] Ita plane pro vulgata *Piraea* legendum Graecorum more, qui habent Πειραιᾶ, quod cum apud Saephanum in v. Πειραιᾶ; tum in Polybii Excerpt. Legat. p. 1092, sic τὸν Πειραιᾶ, occurrit. Porro, notum est, in antiquis quibusdam codicibus diphthongum ae per simplex e esset; exindeque in hac quoque voce *Piraea* pro *Pi-*

raea, idem obtinuisse, non sine ratione existimari potest. Dicitur etiam hic portus Πειραιᾶς et Πειραιᾶς; vnde ex illo eruditissimus Oudendorpius *Piraea* scribendum censet; cui nos quidem nolumus pertinaciter refragari. Notum autem est ex veterum annalium monumentis, Sullam cum Archelao, Mithridatis praefecto, circa Athenas rem habuisse; cumque in *Piraei* portus oppugnatione aliquamdiu haesisset, tandem multiplicibus eiusdem munitionibus sub-
ratis, et hunc, ipsasque Athenas expugnasse, vt tradunt inter alios Appianus Alexandrinus p. 330. Florus L. III. c. 5. Plutarchus in Sulla.

CAP. XII.

De dissoluendo metu, quem milites ex aduersis conceperint omnibus.

Exemplum I.

Scipio, ex Italia in Africam transportato exercitu, quum egrediens nauem prolapsus esset, et ob hoc adtonitos milites cerneret, id, quod trepidationem adferebat, constantia et magnitudine animi, in hortationem conuertit, ¹ et, *Ludite*, inquit, milites: Africam obpressi.

II. C. Caesar, quum forte conscendens nauem lapsus esset, Teneo te, terra mater, inquit: qua

E²

in-

¹ *Et ludite*] Restituebat ingeniosissimus et amicissimus mihi Iacobs Guilielmus, et *pludite*. *Pludo* pro *plaudo*: cludo pro *claudo*; similia sexcenta obuiam in libris antiquioribus passim. Hinc illud *ludere* ab indoctis librorum descriptoribus suppositum esse, liquido appareret. Plautus *Casina* sc. ult. *Verum, qui non manibus, quantum poteris, pluseris*. Stewech. *Forse, videre, inquit, milites; Africam oppressi*. Scriuet. *Pludite* placuit quoque Grutero, *plaudite* Isaac. Vossio et Lipsio. Rubenius in *Elect.* L. II. c. 29. *Ludens, inquit*. Verum cum MSS. quoque mei exhibeant cum edit. Paris. *Et audete*; praeter Leid, tertium, in quo est *attendite*, omnino putem scribendum esse *At audete*. *Audete* libri sui margini adscripserat Scriuerius. Et hoc vnice, opinor, efflagitat loci sensus. Milites attoniti et confternati erant Scipionis lapsu, quare ille eos corrigens, et simul adhortans ait, *At audete*. Quid trepidatis milites, et metu perculsi estis? placet omen. Vos audete modo et vici estis. Africam iam nunc op-

pressi. Passim ita; *audete viri, audendum est*, et similia occurrunt. Curtius L. IV. c. 14. 15. *Cetera in vestra potestate sunt; audete modo vincere*. Linius L. XXXV. 33. *Agenda res est, audendaque etc.* et laepe ille *audendo atque agendo*. Elegans locus est Ouidii *Fast.* IV. 781:

*Exitus in dubio est: audebimus
ultima, dixit:*

*Videris audentes, Forsne Deus
ne inuit.*

Cepimus audendo Gabios quoque.

Ceterum confundit Caesaris dicta auctor; et Scipioni tribuit, quod Suetonius de Caesare refert c. 59. *Prolapsus etiam in egressu navis, versu in inclius umine, Teneo te, inquit, Africa*: cum noster dicat, id a Caesare prolatum in consensione navis: at hoc, ni fallor, alii Alexandro adscribunt. De oppressione Africae videtur inde in mentem venisse auctori nostro; quod Caesari per somnium visa fuerit mater sibi subiecta, quam terram esse interpretati sunt hactenus, ibid. c. 7. *Oudendorpius*.

interpretatione effecit, vt repetiturus illas, a quibus proficiscebatur, terras videretur.

III. ² T. Sempronius Gracchus Cos. acie aduersus Picentes directa, quum subitus terrae motus vtrasque partes confudisset, exhortatione confirmauit suos, et inpulit, vt consternatum superstitione inuaderent hostem, adortusque deuicit.

IV. Sertorius, quum equitum scuta extrinsecus, equorumque pectora cruenta subito prodigio adparuissent, victoriam portendi interpretatus est, quoniam illae partes solerent hostili cruore respergi.

V. Epaminondas Thebanus, contristatis militibus, quod ex hasta eius ornamentum, infulae more dependens, ventus ablatum in sepulcrum Lacedaemonii cuiusdam depulerat: Nolite, inquit, milites trepidare; Lacedaemoniis significatur interitus. Sepulcra enim ³ funeribus ornantur.

VI. Idem, quum fax de coelo nocte delapsa, eos, qui aduerterunt, terruisset: Lumen, inquit, hoc Numina ostendunt.

VII. Idem, instante aduersus Lacedaemonios pugna, quum fedile, in quo resederat, succubuisset, et

² T. Sempronius Gr.] Scriuetius pro eo reponit P. Sempronius Sophus Cos. quod etiam antea censuit Pighius, cuius verba ex Annal. T. I. p. 456. sua fecit in secunda editione Scriuetius, et insuper margini sui codicis adscripsit videndum esse Eutropium ad A. V. C. CDXXCV. et Culpinianum p. 145. 187. Oudend.

³ Funeribus ornantur] Quia nimirum sepulcra erant Lacedaemoniorum, eorumdem quoque interitum, hastae ornamento illuc a vento delato, portendi, suis militibus persuadere voluit Epaminondas. Sepulcris enim veterum columnae erant impositae, vel statuae mor-

tuum referentes, taeniis, coronis, aliisque rebus, quae in vita carae fuerant, ornatae; vt Homerus testatur Iliad. L. XVII. v. 434; et Virgilius, qui Homerum in Sepulcra Elpenoris Odyss. XII, 14. imitatur Aeneid. VI, 232. Adde Aelianum V. H. L. XII. c. 7. Ὅτι Ἀλέξανδρος τὸν Ἀχιλλεύος τάφον ἐσεφάνωσε, vbi Schefferus plura de hoc funebri ritu commentatur. Quid? quod etiam veteres in suis testamentis de annuis redditibus cauerunt, vt manibus ipsorum corollis parentaretur: de quo more Ouzel. ad Minuc. p. 109. et Grutter. Inscr. p. 752. quos ad Iuuenal. Sat. VII. 208. laudat Henninius.

et id vulgo pro tristi significatione * confusi milites interpretarentur: Immo, inquit, vetamur sedere.

VIII. ³ C. Sulpicius Gallus defectum lunae imminuentem, ne pro ostento exciperent milites, praedixit futurum, additis rationibus causaeque defectionis.

IX. Agathocles Syracusanus, aduersus Poenos, simili eiusdem sideris ⁴ deminutione, qua sub diem

E 3

pugnae,

4 Confusi] Confundere proprie idem est, quod miscere, vt apud Ciceronem Academ. L. II. c. 19. *Tunc eam Philosophiam sequere, quae confundit vera cum falsis?* Quare Plinius L. V. 8. §. 11. confundere et miscere coniungit: *His ex causis non adducor, vt duo dissimilia, et hoc ipso diuersa, quod maxima, confundam miscamque.* Deinde vero significat quoque perturbare. Tacitus Histor. L. I. c. 44. *Quamuis inimicem animum imagine tristi confuderat: vnde confusio pro perturbatione apud Plinium in Paneg. c. LXXXVI. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, cum digredientem prosequeris!* Sic Graeci quoque τὸ ἐνυχέειν vsurpant; Epictetus c. XXVIII. ἦα, ἐὰν λοιδόρησῃται σοι, ταρᾶσθαι ἐκείνη, καὶ ἐνυχέειν. Aetor. c. XXI. 27. συνέχειον πάντα τὸν ὄχλον.

5 C. Sulpicius Gallus] Huc egregie facit Lilius L. XLIV. c. 37. *Castris praemunitis C. Sulpicius Gallus, tribunus militum secundae legionis, qui Praetor superiore anno fuerat, consulis permissu ad concionem militibus vocatis, praenunciavit: nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda usque ad quartam horam noctis, lunam defecturam esse. Id, quia naturali ordine statim temporibus fiat, et sciri ante et praedici posse. Vale-*

rius Maximus hunc Gallum, L. *Pauli bellum aduersus regem Persae gerentis legatum fuisse scribit L. VIII. c. 11. nisi quod hic, contra aliorum scriptorum sententiam, post lunae eclipsin, rationem milites docuisse tradit. Cum nulla res ad mouendos in vtramque partem multitudinis animos sit efficacior superstitione: factum est, vt Solis Lunaeque defectionibus, vt aliis, ita exercitibus quoque portentorum religione, maximus saepe merus incuteretur; id quod exempla exercitus Alexandri Macedonis apud Curtium L. IV. c. 10. Agathoclis apud Iustinum L. XXII. c. 6. aliaque declarant. Cladem, quam passus est Nicias Atheniensium Dux ad Syracusas, cum, luna deficiente, praua superstitione tactus, profelionem disceret, memoriae prodit Polybius L. IX. c. 18. Quemadmodum vero, teste Plinio Histor. Nat. L. II. c. 12. apud Graecos inuestigauit prius omnium Thales reum naturam; Solisque et Lunae defectiones praedixit: ita apud Romanos hic C. Sulpicius Gallus, solis orbium caelestium contemplator, primus Lunae defectionis causas, edito volumine, demonstrauit, teste Plinio Hist. Nat. L. II. c. 12.*

6 Deminutione] Solistunc, non Lunae defectum fuisse produnt Iustinus l. c. et Diodorus Siculus L. XX. p. 744. *Deminutione, non diminutione scribendum esse, opusculum codicum consensus docet,*

pugnae, ut prodigio, milites sui consternati erant, ratione, qua id acciderit, exposita, docuit, quidquid illud foret, ad rerum naturam, non ad ipsorum propositum pertinere.

X. Pericles, quum in castra eius fulmen decidisset, terruissetque milites, aduocata concione, lapidibus in conspectu omnium collisis ignem excussit, sedauitque conturbationem, quum docuisset, similiter nubium adritu excuti fulmen.

XI. Timotheus Atheniensis, aduersus Corcyraeos nauali proelio decertaturus, gubernatori suo, qui proficiscenti iam classi signum receptui coeperat dare, quia ex remigibus quemdam sternutantem audierat, Miraris, inquit, ex tot millibus vnum⁸ perfrixisse?

XII. Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excussio ante nauem ipsius fulmine, exterritis per tale prodigium militibus: . Nunc, inquit, potissimum ineunda pugna est, quum Deorum maximus Iupiter adesse numen suum classi nostrae ostendit.

de quo videsis Casaubonum ad Suetonii Caes. c. V. et Burmann, ad Ouidii Trist. L. I. Eleg. V. 44. Sunt quidem Codices, qui *diminuere* et *diminutio* praeferrunt; sed qui parum probant, cum *di* et *de* saepe a librariis confundantur. V. not. ad L. I. c. V. §. 26. Quod ad rem attinet, superstitiose nimis Onofander, si extra periculum minarentur, praecipit: μένειν ἐπὶ τῶν αὐτῶν, καὶ σφόδρα τι ἐπιστάγει, πᾶν ὑπομένειν τὸ δύσχετον. Longe autem prudenter suadet Polybius L. IX. c. 18. qui harum rerum peritos consulere; et hostium ignorantiam in suum commodum vertere iubet.

7 *Conturbationem*] Ita plerique vet. Codd. pro vulgata *turbatione*, *Conturbatio* autem Cicero

est, *metus excutens cogitata*, Tusc. Quaest. L. IV. c. 8.

8 *Perfrixisse*] Vera omnino est scriptura *perfrixisse*; pro quo ex glosseniate Leid. sec. est *sternutasse*: nam Polyaeus, qui eandem historiam refert, L. III. c. 10, §. 2, ποῖον γὰρ, ἔφη, γέγονεν οἰσμῖσμα, εἰ τοσούτων περιετηκότων εἰς ἑπταρην; Vti vero πτωχεύει est *sternutans*: ita a causa sternutationis, quam Hippocrates adfert Aphor. c. VII. §. 51. ἀπὸ διυγραίνοντος τοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ κενῷ, Frontinus reddit *perfrixisse*. Ceterum *sternutamento* in suscipiendo negotio mali ominis fuisse; item de variis eorumdem generibus erudite commentatur Casaubonus ad allatum Polyaei locum, qui hic conferri potest.

S E X T I
I V L I I F R O N T I N I .
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R S E C V N D V S .

P R A E F A T I O .

Dispositis primo libro exemplis, instructuris (ut mea¹ fert opinio) ducem in his, quae² ante commissum proelium agenda sunt, deinceps redeamus pertinentia ad ea, quae in ipso proelio agi solent, et deinde ea, quae post proelium, Eorum, quae ad proelium pertinent, species sunt:

E 4

¹ *Fert opinio*] In vulgatis legitur *fait opinio*. In quibusdam vero antiquis codicibus, *ut mea fert opinio* reperitur; quam scripturam merito verissimam vocat Oudendorpius, atque pro illa altera reposuit. Cum vero huius locutionis ubique seu exempla occurrant, vnum saltem alterumue adferre placeat. Caesar de B. G. L. V. c. 13. *Ut mea fert opinio*. Cicero ad Fam. L. I. ep. 9. *His ego consiliis si te praesentem habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdem*. Cicero saepius hic illic hac locutione utitur. Sic etiam *fert animus* frequens est apud Poetas. Ovidius Metamorph. Libr. I. v. 1.

In nona fert animus mutatas dicere formas

Corpora.

Lucanus L. I. v. 67.

Fert animus causas tantarum expromere rerum,

² *Ante commissum*] Hic *iustum* MSS. mei tres exhibent. Sed Palatinus et Leidensis pr. cum Hittorpii et Wechelii ora *iustum*, quod vnice verum esse puto. *Iustum praelium* est plenum, directa acie, totoque exercitu commissum, ad differentiam minorum congressionum et velitationum. Iam autem auctor agit de rebus, quae praecedunt, et sequuntur tale iustum praelium, in quo summa belli, et rerum discrimen vertitur. Sic *iustus exercitus*, *triumphus*, *iusta victoria*, *iusti milites*, et similia quam plurima. Livius L. X. c. 27. *ad iustum certamen irritati animi*. Florus L. II. c. 7. *ac ne hoc quidem iusto praelio opprimitur*. Curtius L. III. 13. 8. *qui intentiore cura suos, quasi ad iustum praelium paucis adhortatus*. Infra L. II. 7. 8. *necessario ad iustum praelium conuersi*. Oudendorpius.

INDEX CAPITVM.

- Cap. I. **D**e tempore ad pugnam eligendo.
- II. De loco ad pugnam eligendo.
- III. De acie ordinanda.
- IV. De acie hostium turbanda.
- V. De infidiis.
- VI. De emittendo hoste, ne clausus proelium ex desperatione redintegret.
- VII. De dissimulandis aduersis.
- VIII. De restituenda per constantiam acie.
- Eorum deinde, quae post proelium agenda sunt, has esse species existimauerim:
- IX. Si res prospere cefferint, de consummandis reliquiis belli.
- X. Si res durius cefferit, de aduersis emendandis.
- XI. De dubiorum animis in fide retinendis.
- XII. Quae facienda sunt pro castris, si satis fiducia in praesentibus copiis non habeamus.
- XIII. De effugiendo.

CAP. I.

De tempore ad pugnam eligendo.

Exemplum I.

P. Scipio in Hispania, quum comperisset, Hasdrubalem, Poenorum ducem, ¹ ieiuno exercitu mane processisse in aciem; continuuit in horam septimam suos, quibus praeceperat, ut quiescerent, et cibum caperent; quumque hostes inedia, siti, mora sub armis fatigati, repetere castra coepissent, subito copias eduxit, et, commisso proelio, vicit.

II. Metellus Pius in Hispania aduersus Hirtuleium, quum ille, ² oriente protinus die, instructam aciem vallo eius admouisset, feruidissimo tunc tempore anni, intra castra suos continuuit in horam diei sextam, atque ita fatigatos aestu, facile integris et recentibus suorum vicit viribus.

E 5

III. Idem

1 Ieiuno exercitu] Inter praecipuas disciplinae Tacticae regulas iam olim obrinuit, ne milites ieiuni in aciem educantur: quippe inedia, siti, ac interdum sub armis fatigati, quod hic certe Hasdrubalis copiis accidit, viribus destituti ab hoste facile vincantur. Qua de re Onofander c. XII. prouidum ducem in id potissimum animum intentum habere iubet, ut nullo vniquam tempore suis ieiunis hostes superueniant: καὶ τὸ σύνολον ἔκ ἐν σμικρῷ διατέον, ἕδδ παρατεῖον τὴν τῶν ταύτων πρόνοιαν. ἐμφαγόντες γὰρ μετρίως τραπέζονται — δυναμικώτεροι πρὸς τὰς μάχας εἰσι. Cum quo etiam reliqui Tactici consentiunt; inter quos Leo κατὰ πρόδα fere Onofandrum sequitur, c. XIII. §. 7. Vegetius L. III. c. 11. *Vescribus saeculis mos fuit, parco cibo curatos milites ad cer-*

amen educere, ut audaciores sumtus escae redderes. Hac arte callidissimus imperator Hannibal ad Trebiam, cum suos prius cibum capere iussisset, Romanus aggressus est ἀνὰ πρῶτος καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀπαρσάκευς, ac magna clade cecidit, ut memoriae prodidit Polybius L. III. c. 71. sqq.

2 Oriente protinus die] Tres Cantabrigienses, Vaticanus, ambo Leidenenses, vtenque Mediceus, cum editionibus Romana et Bononiensi dant *inoriente*. Quod compositum temere damnare et Latio eiicere non aulim. Tacitus L. XI. Annal. 23. *Quid si memoria eorum inorientetur.* Oudendorpius. Variam huius loci scripturam notat cl. Ernesti, vir numquam satis, pro- eximiis in omnem rem litterariam meritis, laudandus; putatque hanc vocem *inorientetur* ferri posse.

III. Idem, iunctis cum Pompeio castris aduersus Sertorium in Hispania, quum saepe instruxisset aciem, hoste, qui inparem se duobus credebat, pugnam de-tractante, quodam deinde tempore, ³ quum Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, ⁴ humerosque exferentes, et lanceas vibrantes, existimauit, ardori cedendum in tempore, recepitque exercitum, et Pompeio idem faciendi auctor fuit.

IV. Postumius Cos. in Sicilia, quum castra eius a Punicis trium millium passuum spatio distarent, et ⁵ di-

³ Cum Sertorianos] In duob. Reg. trib. Hill. utroque Leidensi, Vatican. aliisque non compareret cum. Praeterea, pro deinde, in Cantabr. et Medic. pr. est demum. Ad hoc in nonnullis MSS. et editionibus primis praepositur verbum animaduertisset τοῖς Sertorianοῖς mil. In Mediceo sec. a. Sertorianos et milites hos m. Verum vox milites abest ab edd. Rom. et Bonon. Recte omnino: quare totum locum sic lege, cum saepe instruxisset aciem etc. quodam demum vel dein tempore animaduertisset, Sertorianos magna impactu instinctos, etc. Oudendorpius.

⁴ Humeros exferentes] Plerique Codd. MSS. corrupte exhibent ex-ercentes. Dudum autem viti eruditi obseruauerunt, exferere et exercere a librariis fuisse turbata: vnde iidem exercitissime pro exertissime apud Spartianum in vit. Seueri c. III. propinarunt, quod merito damnauit Casaubonus, atque exertissime reuocauit. Veram autem scripturam apud nostrum Frontinum seruauit vnus Hill. Cod. Petr. coll. Voss. et edd. Rom. et Bonon. quorum auctoritatem omnino sequi oportet. Exferere autem manus vel humeros, significat proferre manus vel humeros extrorsum, atque

ostendere animum ad pugnam paratum: vnde locutionem digisum exferere, quae occurrit apud Persium Sat. V. 119. Graeci reddiderunt περ ἐκτελευειν. Arrianus L. II. c. 11. δῖχα αὐτῷ μὴδὲ τὸν δάκτυλον ἐκτελευοντας. Ipsa autem locutio exferere manus, humeros, frequens est apud optimos scriptores, cuius satis multa exempla elegantissimus adfert Broukhusius ad Propertii L. I. el. XX. 44.

Nixus, et exserto plena trahens humero.

Lucanus L. II. 543.

— — sociusque furoris
Lentulus, exsertisque manus ven-
sana Cestegi.

Quales fuerint exserti, quos Horatius cinctos vocat de Art. Poet. v. 50. vet. Schol. ex MS. Mediolanensi, quem Gesnerus ad l. c. laudat, explicat: Exsertus est, qui manum et humerum habet nudatum: ideo cinctus, quod loco tunicae cinctum, h. e. campestre vel subligaculum gestaret. Qui plura cupit, scriptores ab Oudendorpio laudatos adeat, Meursium Exerc. critic. part. II. cap. vlt. Modium ep. 49. Glandorp. in L. VII. Caes. de B. Gall. c. 49. Barthium ad Stat. Theb. L. I. 413.

dictatores Carthaginensium quotidie ante ipsa munimenta Romanorum dirigerent aciem, exigua manu leuibus adsidue proeliis pro vallo resistebat: quam consuetudinem contemnente iam Poeno, reliquis omnibus per quietem intra vallum praeeparatis, ex more pristino, cum paucis ⁶ sustentauit incursum aduersariorum,

[*Dictatores Carthaginensium*] Stewechius et Palmerius contra omnium MSS. fidem auctoritatemque loco suo mouent *dictatores*, ac pro iis reponunt *ducatores*. At enim vero temere eos id fecisse, Tennulius et Oudendorpius argumentis satis euidentibus comprobant. Quamquam enim voces *Δύκας*, *Δυκάτωρ* apud sequioris aevi *Tašicos*, *Leonem*, *Constantinum*, *Mauritium*, aliosque scriptores occurrunt; vnde in glossariis a Labbeo collectis *ducatores*, *ἀγροί*, *ἡγούμενοι*: easdem tamen Frontini aetate iam obtinuisse, probari haud potest; nec ante Tertullianum, qui saeculi tertii initio obiit, nimirum a. 215, vllum earum vestigium reperitur. Satis autem ex antiquorum scriptorum monumentis constat, summum Carthaginensium magistratum, cui summa imperii in bello credita, Romano more, *Dictatorem* fuisse appellatum, quem admodum reliquos fere magistratus eosdem cum Romanis habuerunt. Sic Coelius ex Origine M. Catonis apud Gellium L. X. c. 24. *Igitur Dictatorem Carthaginensium magister equitum monuit: Mitte tecum Romam equitatum, die quinti in Capitolium tibi caena cocta erit.* Iulianus L. XIX. c. 1. *cujus mortem cum luctus cineratis, tum et dictaturae undecim, et triumphus quatuor insignem fecere.* Lilius L. XXIII. c. 12. *Dictatorque cum Magone in Hispaniam praemissus est.* A Dictatore autem diuersi fuerunt *Sufferes*, quod velut consulare imperium apud eos erat, teste Lilio

L. XXX. c. 7. Vt enim Romae consules; sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur, auctore Nepote in vit. Hannib. c. VII. §. 4. quos forte Nepos *reges* dixit, in errorem inductus Graecorum voce, qui *Consules* quoque βασιλεῖς vocarunt. Quia nusquam dictatores plures vno occurrunt; *abufine* Frontinum *dictatores* sumisse putat Oudendorpius, pro quibusuis primi ordinis apud Carthaginenses ducibus; vel in historia errauisse; vel scripsisse *duces*, vt apud Liliuum L. XXII. in fige: quamquam illic quoque malit legere *dictator*.

[*6 Sustentauit incursum*] 4 Reg. 3 Hill. Vossianus et Romanus *sustentauit incursum*, pro vulgata *sustinuit incursum*. Et sic lege. Tacitus 2 Annalium c. 11. *Carionaldia, diu sustentata hostium facititia, hortatus suos, vt ingruentes ceteruos globo frangerent.* Tennul. *Sustentauit* etiam est in Vaticano, Gudiano, Leideni primo ac Cantabrigieasi ac Hittorp. marg. In Petrensi *sustentatum*. Leid. sec. *suscitantis*. Vtrumque rectum est, adeoque amplectendum, quod meliores praebent codices, vt hic, *Sustentauit*. *Sustentare aciem* apud Hirtium B. Afric. c. 82. Tacit. Annal. L. I. c. 65. Hist. L. II. c. 15. *Sustentare hostem*, Annal. L. XV. c. 10. Propius accedit Sallustius B. lug. c. 97. *celsi atque instructi hostium vim sustentabant*. Vbi perperam contra Gruterum Cortius praefert *sustinebant* ex paucissimis MSS. et defendit hoc ipso Frontini corrupto loco. Hoc sensu Velleius, L. II. c.

riorum, ac solito diutius detinuit: quibus fatigatis, post sextam horam, et iam se recipientibus, quum et inedia quoque laborarent, per recentes suos hostem, quem praedicta ⁷ profligauerant incommoda, fugauit.

V. ⁸ Iphicrates Atheniensis, quia explorauerat, eodem assidue tempore hostes cibum capere, maturius vesci suos iussit, et eduxit in aciem, adgressusque hostem ita detinuit, ut ei neque configendi, neque abeundi daret facultatem. Inclinato deinde iam die reduxit suos, et nihilominus in armis retinuit. Fatigati hostes non statione magis, quam inedia, statim ad corporis curam, et cibum capiendum festinauerunt: Iphicrates rursus eduxit, et incompoti hostis adgressus est castra.

VI. Idem, quum aduersus Lacedaemonios pluribus diebus castra cominus haberet, et vtraque pars certis temporibus assidue pabulatum lignatumque procederet,

104. *Bellum quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter.* Valer. Maximus L. X. 12. 10. Ext. *Humero suis totius ruinae molem sustentaturus.* Quin et doctissimus Kuningh. rescripsit *pro sustineas* in Horatio L. I. ep. 10. 54. *Praselia sustineas campestria*, quod tamen contra MSS. non auius, nec velim. Oudend.

7 *Profligauerant*] Varias habet significationes *τὸ profligare* in veterum scriptis: modo est *rem assectam paene perficere et ad finem perducere*; vti apud Tacitum Hist. L. II. c. 4. *Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus: opugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis et arduo opere etc.* unde patet *opera profligata* dici ea, quae adfecta et magnam partem; nondum vero penitus sunt finita. Sic legitur in Ancyra- no Augusti lapide: CERTA. PROFLIGATAQUE. OPERA. & PA-

TRE. MEO. PERFECI: modo perdere adque exitium dare. Sic Nepos in vit. Miltiad. c. V. §. 5. *ut decemplegem numerum hostium profligarent*; et in Datam. c. II. §. 1. *Hostes, cum castra iam intrassent, profligati sunt.* De vera vocis huius significatione, at minus accurate, differit Gellius Noct. Att. L. XV. c. 5. Haec incommoda passi sunt Carthaginienses, quod eorum copiae inedia laborarunt; Romanorum vero recentes fuerunt. Vnde intelligi potest, neglectum illud a duce, Tauricorum *de cibo ante pugnam capiendū* praeceptum, grauissimas calamitates saepe dedisse. Qua de re Onosander c. XII. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ παρὰ τὸ τοῦ ἡττήσθαι στρατόπεδον, τῆς ἰσχυρῆς ἐλλειψέως διὰ τὴν ἐνδείαν.

8 *Iphicrates*] Vtrumque hoc Iphicratis strategema prodidit quoque Polyaeus L. III. §. 52. 53.

cederet, quodam die militum habitu seruos lixasque dimisit ad munera, milites retinuit; et cum hostes dispersi issent ad similia munera, expugnauit castra eorum, inermesque, cum fasciculis passim ad tumultum recurrentes, facile aut cecidit, aut cepit.

VII. Virginius Cos. in Volscis, quum procurre re hostes effusos ex longinquo uidisset, quiescere suos, ac defixa tenere pila iussit. Tunc⁹ anhelantem integris viribus exercitus sui adgressus auertit.

VIII. Fabius Maximus, non ignarus, Gallos et Samnites primo inpetu praeualere, suorum autem infatigabiles spiritus inter moras decertandi etiam incallescere, imperauit militibus, contenti essent primo congressu¹⁰ sustinere, ut hostem mora fatigaret: quod ubi successit, adinoto etiam subsidio suis, in prima acie vniuersis viribus oppressum fudit hostem.

IX. " Philippus ad Chaeroniam, memor, sibi esse militem longo usu duratum, Atheniensibus acrem qui-

9 *Anhelantem*] Recte adeo quaerit Vegetius L. III. c. 11. *Quid faciet, qui ad aciem anhelus aduentat? Hocet veteres declinarunt, et superiore et nostra aetate cum Romani duces per imperitiam non cauissent, (ne quid amplius dicam) exercitus perdidit. Imparenim conditio est, lassum cum requieto, sudantem cum alacri, currentem cum eo, qui steterit, subire confictum.* Accidit tamen interdum, ut, rebus ita suadentibus, etiam concitato cursu impetum in hostes facerent, quod Onosander docet e. XXIX. ἐπαγέτω δὲ τὸ τράτημα καὶ σὺν ἀλαλαγμῷ, (ita enim legendum pro vulgato ἀλαγμῷ) ποτὲ δὲ καὶ σὺν δρόμῳ. Primi Athenienses in pugna Marathonica fecerunt in hostes impressionem fecisse dicuntur ab Herodoto L. VI. c. 112. Plura olim nos ad Onosandri l. c. attulimus.

10 *Sustinere*] Congressum habet Vaticanus, et *sustinerent* Pétrensis. Scio *sustinere* aliquoties absolute sine casu occurrere. Videtur tamen auctor hic dedisse: *imperauit militibus, contenti primo congressum sustinere, hostem mora fatigaret.* Quamquam vel sic possit legi sine casu verbi congressu: nam *hostem* non ad τὸ *sustinere*, sed ad *fatigare* refertur debet. Quod etiam malim, distinctione parua ante hostem posita. Confule Gronouium ad Liuium L. XXXIX. c. 31. et Obseruat. Eccles. c. 16. Caesar B. Gall. L. II. c. 6. *Se diutius sustinere non posse.* et L. IV. c. 11. 32. Quidend.

11 *Philippus ad Chaeroniam*] Hanc historiam ad verbum paene refert Polyaeus L. IV. c. 2. §. 7. ubi locutio, *trahere praelium* reddita, per ἐκταίνειν τὴν παράταξιν, quae adeo non de *acie* in longius-

dinem

quidem, sed inexercitatum, et inpetu tantum violentum, ex industria proelium traxit: moxque languentibus iam Atheniensibus, concitatus intulit signa, et ipsos cecidit.

X. Lacedaemonii certiores ab exploratoribus facti, Messenios in eam exarsisse rabiem, ut in proelium cum coniugibus ac liberis descenderent, ¹² pugnam distulerunt.

XI. C. Caesar bello civili, quum exercitum Afranii et Petreii circumvallatum siti angeret, isque ob hoc exasperatus, ¹³ interfectis omnibus impedimentis, ad pugnam

dinem extenta, ἐκτάσει εἰς μήκος, qua alias ad circumveniendum hostes, εἰ; *ὑπερέρασαν*, vel etiam εἰς *ὑπερφαιδύγαν*, vsi sunt; sed de tempore porius, quo sub armis stererunt Athenienses, est intelligenda. v. not. ad Onosandri c. XXI. n. 3. Pro hac locutione idein Polyaeus L. III. c. 9. §. 13. *πείρων τὸν χεῖρον ἐν τῇ συστάσει*. Quod ad rem, Philippus hic secutus est Iphicratem, nobilissimum disciplina militari imperatorem, qui, si contra tirones et inexercitatos aciem instrueret, cum ipse haberet milites exercitatos, praellum trahere solebat, ut loco paullo ante dicto Polyaeus tradit.

¹² *Pugnam distulerunt*] Sapienter Tacitaeque regulis convenienter pugnam distulisse dicuntur Lacedaemonii. Onosander c. XXXVIII. *χαλεπαὶ δὲ αἱ πρὸς τοὺς ἀπεγνωσμένους πύρρι μάχης*. Quare Romanos tunc dixit *φοβερωτάτους*, ὅταν αὐτοῖς περιττὴ φόβος ἔλκετο, Polybius L. III. c. 75. Adde eiusdem L. III. c. 89. Diohysi Halicarp. 501. l. 3. *Pelopidas*, cum hostes eo desperationis venisse animadverteret, ut aut mortem obire, aut victoriam reportare vellent, omisso praedio discessit. Polyaeus

L. II. c. 38. §. 1. Et *Iphicrates* hostes in fuga nimis premi vetuit, ne ad desperationem redacti pugnae cogerebantur. Id. L. III. c. 9. §. 2. Idemque, cum hostibus nullam ad fugiendum viam patere vidisset, ad suos conuersus dixit, *μὴ ἀναγκάσωμεν ἄγαθὸς γενέσθαι τοὺς πολέμους*. Ibid. §. 14.

¹³ *Interfectis impedimentis*] Sic omnes MSS. ut adeo temere tecisse existimetur, qui pro *interfectis* supposuerunt *interceptis*; ipsa historiae fide repugnante; siquidem non Caesariani, sed Pompeiani, ut essent expeditiores, impedimenta interfectis hic dicuntur, teste ipso Caesare L. I. B. Civ. c. 81. *illi et inopia pabuli adducti, et quo essent ad id expeditiores, omnia sarcinaria iumenta interfici iubent*: quae adeo Frontino sunt *impedimenta*; Caesari *sarcinaria iumenta* dicuntur. *Iumenta* vero etiam *impedimenta* dicta fuisse, veterum auctorum scripta nos dubitare haud sinunt. Sic apud Vegetium L. III. c. 7. *impedimenta* differre a *vehiculis* distinguuntur: *impedimenta*, *sagmaria* (*sagmaria* autem, non *saginnarii* l. *sagittarii*, ut in vulgatis habetur, legendum esse, nos ad ipsum Vegetii locum monuimus.) *calones*, *vehiculaque* in

pugnam descendisset, continuit suos, arbitratus alie-
num dimicationi tempus, quo aduersarios et ira et
desperatio incenderat.

XII. Cn. Pompeius fugientem Mithridatem cu-
piens ad proelium compellere, elegit tempus dimica-
tionis nocturnum, vt ¹⁴ abeunti se obponeret: atque
ita praeparatus, subitam hostibus necessitatem decer-
nendi iniecit. Praeterea sic constituit aciem, vt Pon-
ticorum quidem oculos ¹⁵ aduersa Luna praestringeret,
suis autem illustrem et conspicuum praeberet hostem.

XIII. ¹⁶ Iugurtham autem constat memorem vir-
tutis

in medio collocantur. Praeterea
I. F. Gronovius laudat Caesarem
L. VII. de B. Gall. c. 45. *Prima
luce magnum numerum impedimen-
torum ex castris mulorumque pro-
duci, eque iis stramenta detrabi,
mulionesque cum cassidibus, equitum
specie ac simulatione, collibus cir-
cumuehi iubet.* Liuius L. XXXVIII.
c. 40. *Impedimenta et sarcinas in-
madunt; caestisque custodibus, par-
tim ea, quae in planis erant, di-
ripere, partim sub oneribus in-
umenta abstrahere.* c. XLI. *Cum et
impedimentorum pars et calorum, et
milites aliquot cecidissent: quae
loca clarissime ostendunt, per im-
pedimenta non sarcinas ac vehicu-
la; sed ipsa iugalia iumenta intel-
ligi: quod ipsum iudicat Ouden-
dorp, cui posteriora haec loca
debemus.*

¹⁴ *Abeunti*] MSS. cum edit.
Rom. et Paris. *adeunti*. Quod non
capio. Palatin. *ad eum se appo-
neret*. Abeunti et fugienti hosti
se opposuit Pompeius, ita vt nocte
iter facientes inciderint in eius ex-
ercitum: quomodo haec quidem
refert Dio L. XXXVI. p. 24. Nam
aliter haec enarrant Plutarchus in
Pompeio p. 636. Cum Dione
nostrum facere existimem. Sed ta-
men verba haec, *vt abeunti se op-*

poneret, vehementer suspecta mihi
sunt. Ad fidem historiae simplici-
ter debuit dixisse: *et abeunti se op-
posuit*, vel *ad amnem* siue *ad En-
phratem se opposuit*. Oudendorp.

¹⁵ *Aduersa luna praestringeret.*
Vulgo *perstringeret*. Gudianus
autem, Leidenlis pr. et Mediceus
antiqu. *praestringeret*, verius omni-
no. Vide collectanea ad Lucan. L.
I. 154.

— *obliqua praestringens lumina
flamma.*

Atque hoc modo vbique ex MSS.
lege, vbi de fulgore lunae, flam-
mae, fulminis, aliorumque me-
teorum sit mentio. Oudendorp.
Diuerfa a Frontino tradit Flo-
rus L. III. c. 5. qui *lunam a tergo se
hostibus, a facie Romanis se praes-
buisse* scribit. Verum alii scripto-
res cum nostro, et rectius quidem,
opinor, consentiunt, quos inter
Plutarchus in Pomp. c. 53. *ἐπ' ἡ-
σαν μὲν οἱ ῥωμαῖοι κατὰ νύκτα τὴν
σελήνην ἔχοντες.* Dio L. XXXVI.
p. 24. *εἰ μὴ οἱ ῥωμαῖοι κατόπι
αὐτῶν (σελήνην) ἔχοντες* etc.
Qua re Flo-
rum in tradenda hac hi-
storia, vel humani quid passum;
vel a librariis corruptum censuimus.

¹⁶ *Iugurtham autem*] Pro pat-
ticula *autem*, quod non probatur,
Oud.

tutis Romanorum, semper inclinato die committere proelia solitum, vt, si fugarentur sui, obportunam noctem haberent ad delitescendum.

XIV. Lucullus aduersus Mithridatem et Tigranem, in Armenia maiore apud Tigranocertam, quum ipse non amplius quindecim millia armatorum haberet, hostis autem innumerabilem multitudinem, eoque ipso¹⁷ inhabilem, vsus hoc eius incommodo, nondum ordinatam hostium aciem inuasit, atque ita protinus dissipauit, vt ipsi quoque reges, abiectis insignibus, fugerent.

XV. Tiberius Nero aduersus Pannonios, quum barbari feroces in aciem, oriente statim die processissent, continuit suos, passusque est, hostem nebula et imbribus, qui forte illo die crebri erant, ¹⁸ verberari;

Oudendorpius censet legendum *regem*, inuitis tamen MSS. Codd. Sicuti vero apud alias gentes nox plerumque praelia, quantumuis cruenta, dirimere solet: ita contra solenne erat apud Massylos, Libyae gentem, nocturnis praeliis decernere, vt est in Excerptis ex Nic. Damasceno p. 518. βασιλεὺς ὅταν πολεμῶσι, τὰς μὲν νύκτας μάχονται, τὰς δ' ἡμέρας εἰρήνην ἄγουσι. quo loco pro βασιλεὺς legendum est ex Polybio L. VII. Μασσαεῖς, vt notat quoque ex citato auctore Scholiafies Graecus ad Dionysii περιγ. v. 187. et iam obseruauit Valesius.

17 *Inhabilem*] Non innumerabilem quantumuis copiarum multitudinem: sed exercitum vel exiguum, virtute valentem artisque militaris praeceptis rite imbutum, plurimum ad victoriam conferre, omnium aetatum exempla comprobare possunt. Vnde Vegetius L. I. c. 1. *In omni autem praelio non tam multitudo et virtus indolēta, quam ars et exercitium solent prae-*

stare victoriam. Nulla enim alia re videmus populum Romanum orbem subegisse terrarum, nisi armorum exercitio, disciplina castrorum, vsusque militiae. Consistentem sibi habet Aelianum Vegetius, quem vide TaA. c. III. Sic, vt alia omnia praetermittamus, Athenienses in campo Marathonio decemplexum numerum hostium profligarunt. Nepos in Militiad. c. V. Et Alexander semper multitudinis contemptor innumera-biles Persarum copias cecidit, ipsumque eorum imperium subuerit. Curtius L. IV. c. 15. Sic Romani in illum diem, terra marique victores, sola loci commutatione, artis Taidicae praeceptis conuenienter facta, a Xantippo peritissimo eiusdem disciplinae duce, grauissimam cladem acceperunt, teste inter alios nostro Frontino L. II. c. 2. §. 11.

18 *Verberari*] Horatius ad exptimendum grauiorem grandinis impetum itidem hac voce vtitur L. III. Od. I. 29.

*Non verberatae grandine vineae
Fundusque mendax.*

ri; ac demum, vbi fessum stando et pluuia ¹⁹ non solum animo, sed et lassitudine deficere animaduertit, signo dato, adortus superauit.

XVI. C. Caesar in Gallia, quia compererat, Ariouisto, Germanorum regi, institutum, et quasi ²⁰ legem esse militibus non pugnandi, decrescente Luna, tum potissimum acie cominissa, impeditos religione hostes vicit.

XVII. Diuus

Tibullus L. I. El. II. 7.

Ianua difficilis domini, te verberet imber.

Virgilius L. IX. Aen. 669.

*Verberat imber humum: quam multa grandine nimbis
In vada praecipitant.*

Ita verbera ventorum, silicem cet. apud auctores.

19 Non solum animo] Cum, nōtante Oudendorpiō, v. animo desit in vtroque Leidenli, Gudiano, Palatino, Petrensi, Mediceo vetustiore, ac collatione Voss. equidem omnino adsentior viro huic doctissimo, qui animo rectius abesse censet. Fieri facile potuit, vt iusto curiosior librarius, cum ratiorem particularum, non solum, collocatiōnem vidisset, arbitrarus aliquid deesse, vocem, animo, inuitis Frontini manibus, adderet. Hoc sane eiecto, commodus et planus sensus emergit: vbi stando et pluuia non solum; sed et lassitudine deficere animaduertit. Quamquam enim, τὸ non solum, plerumque praemitti solet, e. g. vbi non solum stando pluuiaque; vel, vbi non stando et pluuia solum: sunt tamen, rariora licet, exempla, in quibus etiam postponitur, non solum, vti hoc in loco apud nostrum reperitur.

20 Legem esse militibus] Idem memoriae prodit Caesar de B. G. L. I. c. 5. Ariouistus ideo noluit praelio decertare, quod apud Germanos ea fuit consuetudo, vt matresfamiliae eorum sortibus et varinationibus declararent, vtrum praelium committi ex usu esset, nec ne: quae ita dixerunt, non esse fas Germanos superare, si autē nouam lunam praelio contendissent: quae etiam confirmat Ptolemaeus in Caesaris p. 712. Sic Tacitus quoque de German. mur. c. II. Coeunt, nisi quid fortuitum et subito incidere, certis diebus, Luna aut inchoatur Luna, aut impletur. Causa autem illius superstitionis ea fuit, quod Lunam in Deorum numero habuerunt; indeque etiam dictum tempus agendis rebus auspiciatissimum crediderunt; Caesar L. VI. c. 21. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt; et quorum aperte opibus iuuantur, Solem, et Vulcanum, et Lunam: reliquos ne fama quidem acciperunt. Eadem de causa Persae, in bellicis expeditionibus, nisi orto sole, ac die iam instructi, castra non mouerunt, teste Curtio L. III. c. 3. §. 8, eo quod Solem, quem Mithram vocarunt, diuinis honoribus profecuri fuerunt. v. Strabo L. XV. p. 732. τιμῶσι δὲ καὶ ἡλίον, ὃν καλῶσι Μίτραν.

XVII. Diuus Augustus Vespasianus Iudaeos²¹ Saturni die, quo eis nefas est, quidquam seriae rei agere, adortus superauit.

XVIII. Lysander Lacedaemonius²² aduersus Athenienses apud²³ Aegospotamos instituit certo tempore²⁴ infestari naues Atheniensium, deinde reuocare

²¹ *Saturni die*] Sic et Pompeius Hieroiolyma expugnauit, quia Iudaei nolebant se defendere Sabbatho, Dione teste in Pompeio, Sabbathum quia praecipua cerimonia colebant, etiam ieiunio sacrasse (vt ait Iustinus L. XXXVI. c. 2.) Iudaei gentilibus credebantur. Hinc alludit Augustus Suet. c. 79. *Ne Iudaeus quidem, mi Tiberi, tam diligenter Sabbathis ieiunium seruat, quam ego hodie seruaui.* Ad quem locum videndus Casaubonus. Ceterum ipsi Romani non fuisse liberi ab hac superstitione. Festus, *Dies praeliaries appellantur, quibus fas est, hostem laceffere.* Erant enim seriae quaedam publicae, quibus nefas fuit id facere. Cato de iure civili, *Per eos dies* (religiosos quos appellant) *non cum hoste manus conserebant, non exercitus scribebantur, non comitia habebantur; neque aliud quidquam in Republica, nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur.* Gellius L. V. c. 17. ex Verrio Flacco, *Quotiens belli gerendi gratia res diuina postridie Calendas, Nonas, Idus a magistratu populi Romani facta esset, eius belli proximo deinceps praelio rempublicam male gestam esse.* Tennul.

²² *Aduersus*] Casaubonus ad Polyaei L. I. c. LXV. §. 2. hic aditendum putat *dux*, quia mancus locus ipsi videbatur, particula *aduersus* ita simpliciter posita, vt non aliam vocem additam habeat, cui respondeat. At enim vero propria plane Frontini haec est dicendi ratio, nec est, quod aliam vocem hic desideremus. Sic L. I. c. 1. §. 6.

Ventidius Partico bello aduersus Pacorum regem. c. VIII. §. 4. *M. Curius aduersus Sabinos.* c. III. §. 3. *Fabius Maximus aduersus Hannibalem:* vt plurima alia exempla, hic illic in nostro obuia, quae attentum lectorem fugere haud possunt, non addamus.

²³ *Aegospotamos*] Sic MSS. omnes, et edit. Rom. Hittorpii, et Parisiensis, Graeca nimirum terminatione. Omnes enim Graeci scriptores, Stephanus, Strabo, Xenophou aliique, qui hanc urbem memorant, ipsius nomen plurali numero, αἶγες ποταμοί efferunt: cum contra Latini unitatis numero, *Aegos flumen*, vrantur. Vid. Pompon. Mela L. II. c. 2. §. 89. *Est in ea flumen Aegor, naufragio classis Atticae insigne.* Nepos in Lysandre. c. I. §. 4. *Postquam apud Aegos flumen Lysander classis hostium est potitus.* Id. in Alcibiade. c. VIII. §. 1. *Nam cum apud Aegos flumen Philocles praetor Atheniensium classem constituisset suam.* Vnde elucet, Frontinum in exprimenda hac voce, Graecos secutum fuisse. Est autem αἶγες ποταμοί, ciuitas ad Hellepontum, a vicino flumine, cui Aegor nomen, appellata. Plinius L. II. c. 58. L. IV. c. 11.

²⁴ *Infestari*] Sic omnes editi, nec in scriptis aliqua varietas. Dubitares tamen, an auctor dederit *infestare*, vt citat Casaubonus. L. I. c. 4. §. 5. *Instituit reducere, §. 8. adsidue producere et reducere instituit, §. 9. instituit immittere, et saepius.* Ne tamen in tex-

uocare classem. Ea re in consuetudinem perducta, quum Athenienses post digressum eius ²⁵ ad contrahendas copias dispergerentur, extendit ex consuetudine classem, et recepit. Tum hostium maxima parte ex more dilapsa, reliquos adortus cecidit, et vniuersas naues cepit.

C A P. II.

De loco ad pugnam eligendo.

Exemplum I.

M. Curius, quia ¹ phalangi regis Pyrrhi explicitae, resisti non posse animaduertebat, dedit operam,

F 2

vt

tum recipiam infestare, vehementer me mouet similis locus L. III. 2. 1. circuiros muros frequenter omnibus copiis insituit, easdemque reducere in castra: licet MSS. circuire. L. III. c. 2. §. 10. apparere paucos insituerunt. Sic MSS. vulgo disposuerunt. Dicitur ergo insituit facere et fieri. V. etiam L. IV. 1. 13. 14. Oudend.

§5 Ad contrahendas copias] Copias hic notare commentum, et quaecumque ad victum pertinent, Oudendorpius ex aliato Xenophontis loco L. II. H. Gr. p. 456. probat: τά τε στρατηγικά τε καὶ ἀντιμαχικά. Unde pro contrahendas forte legendum corradendas, comparandas vel congerendas censet. Cum vero amplissimae significationis sit τὸ contrahere; nec de hominibus tantum et animalibus; sed de aliis quoque plurimis rebus soleat usurpari: vix dubitem recte etiam dici contrahere copias s. res ad victum et vitam sustentandam necessarias: tuncque idem est, quod comparare, quae verba saepe inuicem commutantur. Sic apud Nepotem in Conon. c. IV. §. 2. classisque compararet, et §. 4.

Hac mente magnam contrahunt classem. Et quemadmodum apud Velleium L. II. c. 81. §. 3. contractas emtionibus domus: ita quoque contractas emtionibus copias recte dici posse, vix est quod dubitemus.

1 Phalangi reg. Pyrrhi explicitae] Pyrrhus, Epirotarum rex, et rerum gestarum gloria, et artis Tacitae Strategicaeque peritia clarissimus, patrio more, Phalange in praeliis usus est, qua nihil se terribilius umquam vidisse, profiteri non erubuit L. Aemilius Paullus, teste Polybio in fragm. p. 1525. ea siquidem ita fuit comparata, vt, eodem auctore, L. XVII. c. 25. κατὰ πρῶτον, in fronte, nulla acies eius impetum potuerit sustinere. At enim vero illa quantumuis celebrata acies, longe grauissima tamen incommoda secum habuit coniuncta, siquidem ad eam rite explicandam, loca plana, non arboribus vestita, nulla item habentia impedimenta, (nullas fossias puta, hiatus, conualles, clinorum supercilia, aut amium alueos) requirerantur, quiduis enim eorum, ad impediendam soluendamque eiusmodi aciem fuerit satis; eodem

vt in angustiis confligeret, vbi ³ conferta sibi ipsa esset impedimento.

II. Cn. Pompeius in Cappadocia elegit castris locum editum: vnde, adiuuante procliuius inpetum militum, facile ipso decursu Mithridatem superauit.

III. C. ³ Caesar aduersus Pharnacem, Mithridatis filium, dimicaturus, in colle instruxit aciem: quae res expeditam ei fecit victoriam. Nam pila, ex edito in subeuntes barbaros emissâ, protinus eos auerterunt.

IV. Lucullus aduersus Mithridatem et Tigranem, in Armenia maiore apud Tigranocertam dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subiectos hostes decucurrit, et equitatum eorum a latere inuasit, ⁴ auersumque,

dem auctore c. 27. Quare prudentiores duces, vti hic Curius, ad eludendam inuictam alias Phalangis vim, campos patentes euitarunt, angustiasque ad praelia facienda elegerunt.

² *Conferta*] Ad seruandam Phalangis proprietatem omnino necesse erat, vt milites starent conferti, armaque atinis conferta haberent; qualcum eius formam ob oculos quasi ponit Homerus Iliad. L. XIII. v. 130.

φράξαντες δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ σάκος σάκει προβαλόμενοι,

ἄσπεκτον ἄσπεκτον ἔρειδον, κέρως κέρως, ἀνδρὰ δ' ἀνδρῶν.

Ita vero conferti, vt ipsa ratio suadet, quo simul potissimi mensura, cuilibet militi in acie assignata, seruaretur, nec in expediendis hastis sibi ipsi essent impedimento. Quamquam vero et sono et significatione non admodum diuersae sunt voces, *conferti* et *conferti*, atque adeo in antiquis libris saepe inuicem turlantur; insuperque *conferta acies* saepius apud optimos scripto-

res occurrit, e. g. Tacitum An. L. VI. c. 35. vbi etiam libarii *conferta* obtundunt: malim tamen *conferti*, quod Hillensb. et edit. Paris. seruant, vt conuenientius praeferti. *Conferta* enim non solum sunt *conferti*; sed simul *implicata* et *constricta*, vt non facile solui atque explicari possint. Virgilius L. III. Aen. v. 467.

Loricam confertam hamis auroque trilecem.

Cutius L. III. c. 3. §. 18. *Necque enim conferta nauigia in turbido regi poterant.*

³ *Caesar*] Hanc historiam refert Hirtius de B. Alex. c. LXXIII.

⁴ *Auersumque et eorumdem partem p. protubentem*] Plutarchi verba haec de pugna audiamus in Lucullo p. 510. ὅτι γὰρ οἱ κατὰ φρακτοὶ ἐδίξαντο τὴν ῥωμαίων. ἀλλ' ἀλαλάξαντες καὶ φεύγοντες αἰσχυρὰ πάντων ἐνέωσαν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἑαυτῶν, βαρεῖς ὄντας εἰς τὰ πεζῶν ὅπλα, πρὶν ἀρξασθαι τινος ἐκείνων μάχης. ὥστε μήτε τραύ-

que, et eorundem partem pedites proturbantem infecutus, clarissimam victoriam retulit.

V. ⁵ Ventidius aduersus Parthos non ante militem eduxit, quam illi quingentis non amplius passibus abessent; atque ita procursione subita adeo se ad-mouit, vt sagittas, quibus ex longinquo vsus est, cominus adplicitus ⁶ eluderet: quo consilio, quia quam-

F 3

dam

τραύματος γενομένη, μηδ' αἵμα-
τος ὀφθέντος, ἡττάσθαι τὰς το-
σαύτας μυριάδας. ὃ δὲ πολὺς φέ-
νος ἤδη φευγόντων ἐγένετο, μάλ-
λον δὲ βελομένων φεύγειν. ἢ γὰρ
ἀδύνατο. Vnde putem, necessa-
rio hic legendum esse, *auersumque*
et equorum prostritu pedites pro-
turbantem infecutus; vel, si vis,
peditem proturbatum. Sed priori
MSS. impensius fauent. L. II. c. 4.
§. 12. *Equi peditem quoque suo-*
rum ordines protrinuerunt. Caesar
B. Gall. L. VIII. c. 48. *Complu-*
tes hostium magno nostrorum impe-
tu percussi (sic MSS. et Ed. prim.
vulgo non bene *pulsi*) *vulneran-*
tur, et partim in fuga protegun-
tur etc. B. ciu. L. II. c. 41. *Equitatus auersos protorere incipit,*
et passim. Aut si noue dictum vi-
deatur *prostritu*, scribi possit *ob-*
stritu, quo substantiuo vsus est Pli-
nius, adeasque I. F. Gronouium
ad Liuium L. XXVII. c. 41. *Vt*
serui obrelique (ab equitibus)
prinsquam instruantur, possint.
Vel denique simpliciter lege, *et*
eorundem parte peditem proturba-
rum. Sed mihi magis placet, quod
primum proposui. *Proturbare* au-
tem est deicere, humi sternere,
propellere. Vide N. Heinsium ad
Ouid. L. III. Metam. 80.

Obstantes proturbat pectore sit-
uas.

et quos laudat Socr. meus ad Va-
ler. Max. L. I. c. 8. *equo protur-*
batus. Interim sic e MSS. edidi,

vt intelligi possit auctoris sensus.
Oudendorpius.

§ *Ventidius*] Ventidius Bassus
inter ignobilissimos et despiciissi-
mos prius homines, deinde Cae-
saris amicitia ad summos honores
ipsumque consulatum euectus, pri-
mus omnium de Parthis triumphauit,
et morte obita publico funere
fuit sepultus. Gellius L. XV. c. 4.
qui vitae ipsius curriculum breuiter
perstringit.

6 *Eluderet sagittas*] Sagitta-
riorum conditio et Heroica illa
aetate, et Graecorum rebus floren-
tibus nullius erat existimationis, si-
quidem sine armis in praelium pe-
dites procedere solebant, atque la-
trorum fere instar; nec aperto Mar-
te miliriam exercebant. Insequenti
vero tempore sagittandi ars eo
dignationis peruenit, vt lorica,
ocreis et ense armati pugnarent sagit-
tarii, atque formidabiles imprimis ha-
berentur. Procopius L. I. Praeter
Cretenses, Baleares, hac arte maxi-
me insignes fuerunt Parthi, quorum
sagittas et celerem fugam ipsi Ro-
mani milites perhorruerunt, vt Ho-
ratus canit L. II. O. III. v. 18.
Cum vero arcubus maioribus, et
sagittis longioribus vterentur, ex
longinquo tantum iis vsus erat,
quem statim, cum propius hostem
successissent, perdidissent. Vnde Ta-
citus Annal. L. IV. c. 35. *Cum*
Parthus sequi vel fugere pari arte
suetus distraberet turmas, spatium
illis quaereret. Et Florus L.
IV. c. IX. §. 6. *Qui* (Ventidius)
fi.

dam fiduciae etiam speciem ostentauerat, celeriter barbaros debellauit.

VI, Hannibal apud Numistronem contra Marcel-
lum pugnaturus, cauas et praeruptas vias obiecit a
latere; ipsaque loci natura pro munimentis usus, cla-
rissimum ducem, ⁷ vicit,

VII, Idem apud Cannas, quum comperisset
⁸ Volturnum amnem, ultra reliquorum naturam flu-
minum,

*simulato metu, adeo passus est ho-
stem succedere, donec absumto ia-
ctus spatio, adimeret usum sagitta-
rum.* Adde, si lubet, not. ad Ono-
sandri c. XXI.

7 *Vicit.*] Aliter vero Liuius, cu-
ius verba hic adferre non erit alie-
num. L. XXVII. c. 2. *Incerta
victoria dicemus pugnantes. Po-
stera die Romani ab sole orta in-
multum diem stetero in acie: vbi
nemo hostium aduersus prodit, spo-
lia per otium legere, et congestos
in vnum locum cremare suos.
Nocte insequenti Annibal silentio
mouit castra, et in Apuliam abiit.*

8 *Volturnum amnem.*] Mirum
est, quantum deprauius hic locus
torsiit viros eruditus, dum cum
alii aliter restituere cogitarunt.
Cluuerius L. IV. Ital. Aht. c. 12.
ita refinxit: *Volturnum; ventum
ultra reliquorum naturam flumi-
num.* Oudendorpius vero, cum
fluminum vox nimis sit poetica;
insuperque omaes MSS. vulgatum
seruent: contra eos temere quid
mutare fas non duxit. At enim
vero, quamquam ex veterum aucto-
rum scriptis facile potest probari,
Volturnum re vera, ultra reliquo-
rum naturam fluminum ingentes
aeras mane proflasse: quid Vol-
turnus tamen loci hic habeat, non
videmus, cum vnanimi veterum
consensu constet, acerrimum illud
praedium non ad *Volturnum in
Campania*; sed ad *Cannas Aufi-
damque in Apulia* gestum fuisse:

vnde supra dictus vir eruditissimus
Aufidum legendum esse coniecit.
Quaro dicendum est, optimum
Frontinum, cum haec scriberet,
vel somniasse prorsus; vel, si mi-
tius iudicare velimus, saltem alia-
rum rerum, quae menti ipsius tunc
obuersabantur, imagine in hunc
errorem inductum fuisse. Quidni
vero potius oscitantis alicuius li-
braii ignorantiae, cui *Volturnus*
amnis notior fuerit *Volturno ven-
to*, hanc corruptionem tribuamus,
refragantibus licet omnibus MSS.
Equidem, si quis alius, a veterum
librorum consensu discedere reli-
gioni mihi habendum metito sem-
per existimauit; nec quidquam con-
tra eorum fidem mutare sustineo.
At enim vero, cum aliquoties iam,
in ipso hoc Front. no, vt alios prae-
tereamus, in manifestissime corru-
ptis locis, eiusmodi pertinacem
consensum deprehenderimus; vid.
not. ad L. II. c. 2. §. 12. vbi con-
tra sanam rationem *aduersam pro
auerfam* omnes MSS. libri ser-
uant; ad c. III. §. 16, vbi omnes
codices pessime pro *in secunda acie*
seruant *in summa acie*; L. II. c.
5, §. 8. omnes MSS. mordicus re-
tinent *Cimbrica bello*, cum certissi-
me legi debeat *Celiberico bello*;
omnesque veteres scriptores, qui
Cannensis pugnae meminere, non
Volturum amnis, sed *venti Volturni*
fecerint mentionem; ac denique
vulgata sit contra omnem fidem hi-
storicam: metito iusto superstitio-
siores

minum, ingentes auras mane proflare, quae arenas et pulueris vertices agerent, sic direxit aciem, ut tota vis a tergo suis, Romanis in ora et oculos incidere-
ret. Quibus incommodis mire hosti aduersantibus, illam memorabilem adeptus est victoriam.

VIII. Marius aduersus Cimbros ac Teutonos constituta die pugnaturus, firmatum cibo militem ante castra collocauit, ut per aliquantum spatii, quo aduersarii dirimebantur, exercitus hostium potius labore itineris profligaretur: fatigationi deinde eorum incommodum aliud obiecit, ita ordinata suorum acie, ut aduerso sole,⁹ et vento, et puluere, barbarorum occuparetur exercitus.

IX.¹⁰ Cleomenes Lacedaemonius, aduersus Hippiam Atheniensem, qui equitatu praeualebat, plani-

F 4

ciem,

fiores veterum librorum cultores videremur, si nihilo secius huic corruptioni inhacere vellemus. Nec rei veritati satis conuenire arbitrer, tam ingentes fuisse illas Volturini matutinas auras, ut, quod dicit Frontinus, *arenarum et pulueris vertices agerent*. Quae cum ita sint, certissimum mihi quidem videtur, Frontinum scripsisse, *Volturinum ventum*, et ad euitandam ingratis eiusdem vocis repetitionem, pro *ventorum* posuisse *fluminum*; vel potius hanc ipsam vocem *fluminum* a sciolis libris intrusam fuisse; qui cum semel pro, *ventum*, amplexus fuisset *annem*; etiam in sequentibus verbis, *fluminum* supposuit. Hisce, nisi me omnia fallunt, fidem facere possunt illa Liuii L. XXII. c. 44. *Prope eum vicum (Cannas) Annibal castra posuerat auersa a Volturno vento, qui campis torridis siccitate, nubes pulueris vehit. Id cum ipsi castris percommodum fuit, tum salutare praecipue futurum erat, cum aciem dirigerent ipsi auersi, serga tantum afflante vento, in*

occaecatam puluere effuso hostem pugnaturi cet. Quis non videt, illa Frontini ex hoc Liuii loco esse deriuata? Nimirum callidissimus imperator, Tacticae regulis conuenienter aciem instruxerat; ut illa Vegetii L. III. c. 14. docent: *Ordinaturus aciem tria debet ante prospicer, Solem, Pulverem, Ventum*.

⁹ *Et vento*] Hanc historiam referunt Plutarchus in Mario p. 420. Polyaeus L. VIII. c. 10. §. 3. Orosius L. V. c. 16. *Et sol cum vento ortus ex aduerso emicisset, visus eorum pulvis oppleuit*. Ceterum occuparetur hic notare debet impediretur, quomodo occupari *lulu, timor, sollicitudine* dicimur; siquidem sana est lectio vulgata. Certe magnus Gronovius dubitasse videtur, qui ad marginem libri sui adscripsit *L. collocaretur*, vel *locaretur*. Oudendorpius.

¹⁰ *Cleomenes*] Hoc strategema facile ex Tacticorum praeceptis potest intelligi, qui, hoste equitatu praeualente, loca angusta et impedita, qualia sunt arboribus praestris,

ciem, in qua dimicaturus erat, arboribus prostratis impediuit, et inuiam equiti fecit.

X. Hiberi in Africa ingenti hostium multitudine excepti, timentesque, ne circuirentur, adplicuerunt se flumini, quod altis in ea regione ripis profluebat: qui ita a tergo amne defensi, et subinde, quum virtute praestarent, incurfando in proximos, omnem hostium exercitum strauerunt.

XI. " Xanthippus Lacedaemonius, sola loci commutatione, fortunam Punici belli conuertit: nam quum a desperantibus iam Carthaginiensibus mercede sollicitatus, animaduertisset, Afros quidem, qui equitatu et elephantis praestabant, colles sectari, a Romanis autem, quorum robur in pedite erat, campestria teneri, Poenos in plana deduxit: vbi per elephantos dissipatis ordinibus Romanorum, sparsos milites per

stratis, occupanda esse praecipunt, Onofander c. XXXI. Qua re etiam Miltiades, contra Persarum multitudinem, aciem sub montis radicibus, et quidem arboribus multis locis stratis, vt equitatus eorum impediretur, instruxit, Nepos in Milt. c. V. §. 3.

II *Xanthippus Lacedaemonius* } Si quod aliud, hoc certe exemplum maximam Tacticae utilitatem comprobare potest. Cum enim paullo ante Carthaginienses, duce Romanorum Regulo, grauissimam cladem accepissent, ac de suis rebus iam desperassent: sola loci mutatione, aduersus eorum res restituit Xanthippus, atque Romanos, in illam diem terra marique victores, ad internecionem fere cecidit. Quare Vegetius L. III. c. 14. *Acies in publica pugna, inquit, si sapienter disponitur, plurimum iuuat: suu imperite, quamuis optimi belatores sint, mala ordinatione franguntur.* Eaque fuit causa, cur

Romani maximam orbis terrarum partem sub suam redegerint potestatem, eodem auctore L. I. c. 1. Plura de Tacticae utilitate, in singulari Programmate nos attulimus. Ceterum hic obsequendum, Xanthippum ex ea fuisse gente, quae Tacticae olim studiosissima fuit atque peritissima, teste Vegetio in L. III. Prol. *Lacedaemoniis praecipua fuit cura bellorum. Primi namque experimenta pugnarum de euentibus colligentes, artem praefiorum scripsisse firmantur usque eo, vt rem militarem, quae virtute sola, vel certe felicitate creditur contineri, ad disciplinam peritiacque studia renocarint, ac magistros armorum, (quos τακτικὸς ἀπὸ τῶν τέκτωνων appellauerunt) iuuentutem suam usumque varietatemque pugnandi praeciperis edocere: et paucis interiectis: Horum sequentes instituta Romani Martii operis praecepta et usu retinuerunt, et litteris prodiderunt.*

per Numidas persecutus, eorum exercitum fudit, in illam diem terra marique victorem.

XII. Epaminondas, dux Thebanorum, aduersus Lacedaemonios directurus aciem, pro fronte eius decurrere equitibus iussis, quum ingentem puluerem oculis hostium obiecisset, expectationemque equestreis certaminis praetendisset, circumducto pedite ab ea parte, ex qua decursus ¹² in auersam hostium aciem ferebat, inopinantium terga adortus cecidit.

XIII. Lacedaemonii ¹³ trecenti contra innumera- bilem multitudinem Persarum, Thermopylas occupa- uerunt, quarum angustiae non amplius, quam parem numerum cominus pugnaturum, poterant admittere: eaque ratione, quantum ad congressus facultatem, ae- quati numero barbarorum, virtute autem praestantes, magnam eorum partem ceciderunt: nec superati forent, nisi per proditorem ¹⁴ Ephialten Trachinium circumductus hostis, a tergo eos obpressisset.

F 5

XIV. The-

¹² In auersam b. aciem] In- eptissime, ac contra sanam ratio- nem omnes, quos consulere datum est, Codd. MSS. nec non editiones vulgatae aduersam tuentur, cum ipsa res suadeat, auersam aciem esse legendum. Ideo nimirum Epaminondas a fronte circumduxit peditem, ut hostem inopinantem a tergo caederet; adeoque hic decur- sus non in aduersam; sed in auer- sam hostium aciem ferebat. Idem vitium insidet, L. II. c. 12. §. 3. et L. IV. c. 7. §. 32. per auersam partem et auersam aciem; ubi vulgatae editiones et MSS. iidem aduersam male exhibent. Sicuti autem aduersa pars in acie, eius frontem: (μέτωπον) ita auersa eiusdem, tergum (ὠστρον) signifi- cat; vnde ipsa haec vox frequen- ter aduersae parti opposita repe- ritur. Hanc receptam a nobis scri- pturam vniue versam esse, vltima

verba §. XIII. probare possunt: nisi — circumductus hostis, a ter- go eos obpressisset.

¹³ Trecenti] Plenius adcura- tiusque hanc historiam, praeter Herodotum L. VII. c. 219. alios- que, tradit Iustinus L. II. c. 11. qui Leonidan, cum quatuor milli- bus Graecorum, angustias Ther- mopylarum occupasse scribit; quar- ta autem die, cum ei nuntiatum esset, a viginti millibus hostium summum cacumen reteri, socios di- misisse, solosque adeo Lacedaemo- nios remansisse. Horum vero nu- merus variat apud scriptores, aliis sexcentos; aliis quingentos; aliis denique trecentos tantum referen- tibus, cum quibus facit Cicero de Finib. L. II. c. 30. Herodotus L. VII. c. 224. quos adeo secutus est Frontinus.

¹⁴ Ephialten Trachinium] Ita omnino scribendum esse huius ho- minis

XIV. Themistocles, dux Atheniensium, quum videret vtilissimum Graeciae, aduersus multitudinem Xerxis nauium, in angustiis Salaminis decernere, idque persuadere ciuibus non posset, sollertia effecit, vt a barbaris ad vtilitates suas Graeci compellerentur: simulata namque proditione, misit ad Xerxen, qui indicaret, populares suos de fuga cogitare, difficiliorumque ei rem futuram, si singulas ciuitates obsidione adgrederetur. Qua ratione effecit, vt exercitus barbarorum primum inquietaretur, dum tota nocte in statione custodia est: deinde, vt sui mane integris viribus, cum dictis barbaris, vigilia marcentibus, confugerent, loco, vt voluerat, arto, in quo Xerxes multitudine, qua praestabat, uti non posset.

C A P. III.

De acie ordinanda,

Exemplum I.

Cn. Scipio in Hispania, aduersus Hannonem ad oppidum Intibilim, quum animaduertisset Punicam aciem ita directam, vt in dextro cornu Hispani constituerentur, robustus quidem miles, sed qui alienum negotium ageret; in sinistro autem Afri, miles viribus in-

minis nomen, praeter Diodorum Siculum L. XI. p. 7. Pausaniam Attic. L. I. p. 11. Herodotum L. VII. c. 213. 214. etiam Polyaeus probat L. VII. c. 15. §. 5. *Τραχυνίς ἀνδρὲς ἐφ' ἰάλῳ δαίξαντες ἀτραπὸν περὶ τοῖς ἑσσι τανύν.* Quos scriptores ad hunc locum laudat Oudendorpius.

1 Cn. Scipia] Pater nostrum errare Frontinum, et ab eo confundi duo Cn. Scipionis praelia, quorum alterum cum fratre ad Intibili; hoc vero solus fecit contra Hannonem,

cis Hiberum in Ilorgetibus ad oppidum Indibilis Scissim, vt Liuius; vel *Κίσσαν*, vt Polybio vocatur. Nam licet in MSS. et Edd. in oppidi nomine sit quaedam variatio, hanc erroris culpam in auctorem potius, quam libarios hic conici volo, ctedoque confusionem Latinis auctoribus obortam ex multis Hannonibus. Oudendorpius.

2 Robustus quidem miles] Vegetius L. I. c. 1. *Hispanos quidem non tantum numero; sed etiam viribus corporum nostris praestitisse, manifestum est.*

infirmitior, sed animi constantioris, reducto sinistro latere suorum, dextro cornu, quod validissimis militibus exstruxerat, ³ obliqua acie cum hoste conflixit. Deinde, fufis fugatifque Afris, Hispanos, qui in recessu ⁴ spectantium more steterant, facile in deditio- nem compulit.

II. Philippus, Macedonum rex, aduersus Illyrios gerens bellum, vt animaduertit frontem hostium stipatam electis de toto exercitu viris, latera autem infirmiora, fortissimis suorum in dextro cornu collocatis, sinistrum latus hostium inuasit, turbataque tota acie, ⁵ victoriam profligauit.

III. ⁶ Pammenes Thebanus, conspecta Perfarum acie, quae robustissimas copias in dextro cornu collo-
catas

³ *Obliqua acie*] *Ὀβλίγη ἀκίης* Romanis fuit, quam Graeci φάλαγγα λοξὴν appellarunt: cuius hanc dedit descriptionem Aelianus Tañ. c. XXIX. λοξὴ δὲ (φάλαγγξ) ἡ τὸ μὲν κίρας, ὁπίσ- τερον αὖ πρὸς τὴν πηλὴν τῶν πολεμίων ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῇ τὸν ἀγῶνα ποιούμενη, τὸ δὲ ἕτερον ἐν ἀποτάσει δι' ὑπομονῆς ἔχουσα. Hanc aciei formam, eodem modo describit, et plurimis meliorem et ad victoriam facile reportandam efficacem dicit Vegerius L. III. c. 20. *Huius talis est modus*, inquit: *cum instructae acies ad congressum veniunt, tum tu sinistram alam tuam a dextra aduersarii longius separabis, ne vel missile ad eam, vel sagittae perueniant: dextram autem alam tuam sinistrae alae il- lius iunge, et ibi primum inchoa praelium, cetera.* Inprimis eam vete- res Tacitici, tanquam utilissimam commendarunt, cum hostis ὑπερ- καρώσει aut dextram, aut sinistram alam superare; vel etiam ὑπερ- φαλαγγίσει utrumque pariter cor-

nu circumuenire molitur. Onosan- der c. XXI. ἢ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰ λοξὴ πάσῃ τῇ ἰδίᾳ φάλαγγι προ- βάλλῃ κατὰ ἑαυτοῦ μέρος τῶν πολεμίων, ἢ καὶ ἀνὰ μάκροισι πρὸς τὴν ἐκ τῆ μηχανοειδὸς σχήματος κύκλω- σιν ἵστας ἀντεπιάων. Vid. ibi not. ad n. 3. p. 78.

⁴ *Spectantium more steterant*] Cur spectatores tantum fuerint Hispani, ex paullo ante allatis Ae- liani et Vegetii *obliquae aciei* de- scriptionibus facile, opinor, pate- bit: quia nimirum sinistrum Sci- pionis cornu, a dextro Hannonis, in quo Hispani instructi stabant, longius erat reductum, ita vt nullum missile ad eos potuerit penetrare: quo adeo referti possunt illa Aeliani: τὸ δὲ ἕτερον ἐν ἀποτάσει δι' ὑπο- μονῆς ἔχουσα.

⁵ *Victoriam profligauit*] I. e. *Victoriam paene adeptus est*, an- tequam reliqui ad pugnandum pos- sent peruenire, cf. not. ad c. I. §. 4.

⁶ *Pammenes*] Strategemata hu- ius viri enarrat Polyaeus L. IV. c. 16,

catas habebat, simili ratione et ipse suos ordinavit, omnemque equitatum et fortissimum quemque pedatum in dextro cornu, infirmos autem contra fortissimos hostium posuit, praecepitque, ut ad primum inpetum eorum sibi fuga consulerent, et in silvestria confragosaque loca se reciperent. Ita frustrato robore exercitus, ipse optima parte virium suarum; (dextro cornu,) totam circuit aciem hostium, et ⁷ auertit.

IV. P. Cornelius Scipio, cui postea Africano cognomen fuit, aduersus Hasdrubalem, Poenorum ducem, in Hispania bellum gerens, ita per continuos dies ordinatum produxit exercitum, ut media acies fortissimis ⁸ fundaretur: sed quum hostes quoque eadem ratione assidue ordinati procederent, Scipio eo die, quo statuerat decernere, commutavit instructionis ordinem, et ⁹ firmissimos, id est, legionarios, in cornibus

c. 16. eiusque meminit Diodorus Sicul. L. XVI. p. 434. Pausanias in Arcad. L. VIII. p. 654. Plutarchus in Pelop. p. 287. 292. et de Republ. ger. p. 805. Sic autem scribendum esse, monitum quoque video a doctissimo P. Wesselingio L. II. Obs. c. 8. Quidend.

⁷ *Auertit*] *Vertere et auertere* saepe simpliciter est positum ab auctoribus, ac subint. *in fugam*. Sic etiam L. II. c. 1. §. 7. *Tunc anhelantem integris viribus exercitus sui adgressus auertit.* c. III. §. 17. *Auertunt eos, consummaveruntque victoriam.* §. 22. *auertunt, caedendumque tradiderunt.* c. IV. §. 10. *atque ita multos nostrorum auertit.* In elliptica autem hac locutione Graecos secuti sunt Romani; apud illos nimirum frequens patitur et antiqua est ellipsis sic *φύγην*. Sic Homerus *Iliad. O. v. 261. τρέψω δ' ἤσθας Ἀχαιῆς*. Onosander c. VI. *παύσας αὐτὰς τρέποντας*. Plene autem Polyaeus L. III. c. 9. §. 27. *τὸν μὲν στρατηγὸν εἰς φύγην ἄτρεψαν,*

Sic Romani quoque ellipsin saepius expresserunt. Iustinus L. II. c. 12. *Itaque circumspicientes fugam petuntur Persae, et mox praelio victi in fugam vertuntur.* Vegetius L. III. c. 29. *ut ex utroque cornu impronisos hostes vertas in fugam.* Quae et alia exempla nos olim ad Bosii ellips. Gr. congestimus.

⁸ *Fundaretur*] Supra n. 1. *dextro cornu, quod validissimis militibus exstruxerat.* Cum haec, tum illam vocem coniunctim posuit Cicero de Finib. L. IV. c. 1. *sed tamen accurate non modo fundatam, verum etiam exstructam disciplinam non est facile perdiscere.*

⁹ *Firmissimos, id est, legionarios*] Vt cum Wesselingio aliisque vocem *legionarios* pro glossmate non habeam, in causa sunt verba Liuii L. XXVIII. c. 14. *mediam aciem hinc Romani, illinc Carthaginenses missi Afri, cornua socii tenebant.* Et paullo post: *Romano milite cornibus firmatis: socii in mediam aciem acceptis.* Adeo in utroque loco *legionarii socii* opponuntur.

nibus collocauit, ac leuem armaturam in media acie, sed retractam. Ita cornibus, quibus ipse praeualebat, infirmissimas hostium partes ¹⁰ lunata acie adgressus, facile fudit.

V. Metellus in Hispania, eo proelio, quo Hir-
tuleium deuicit, quum comperisset, cohortes eius,
quae validissimae ¹¹ vocabantur, in media acie locatas,
ipse mediam suorum aciem reduxit, ne ea parte ante
cum hoste confliceret, quam ¹² cornibus configatis me-
dios vndique circumuenisset.

VI. Artaxerxes aduersus Graecos, qui Persidem
intrauerant, quum multitudine superaret, latius, quam
hostes

¹⁰ *Lunata acie*] V. not. ad L.
I. c. 5. §. 1. et ad Onofandri c.
XXI. vbi docetur, quo instructio-
nis ordine, aduersus lunatam ho-
stium aciem, vti cum successu de-
ceat. Sciendum vero ad hoc de-
pugnationum genus requiri vetera-
rum et diu edoctum exercitum;
siquidem hoc genus ordinationis,
nisi peritus, et ad omne momentum
respondens miles, exsequi vix potest,
vt docet Graecae pariter Romanae-
que rei militaris peritissimus noster
Frontinus L. II. c. 3. §. 7.

¹¹ *Vocabantur*] Non hoc iis
nomen erat, sed iactabantur esse va-
lidissimae. Quam vocem hic forsi-
tan reponendam esse coniecit cel.
Gronouius. *Validae cohortes* ita me-
morantur a Liuius L. XXI. c. 60.
et Lucano L. I. 305. vt est in
MSS. vetustioribus, *implentur va-
lidae tirone cohortes*. Ouden-
dorpheus.

¹² *Cornibus configatis*] Sic
omnes MSS. h. e. cum fuerint
comunissa et coniuncta cornua. Sic
tñ *configere* vtitur Lucretius L.
IV. v. 1210.

*Semina cum Veneris stimulis ex-
cita per artus*

*Obuia conflixit conspirans mu-
tuus ardor.*

Modius coniecerat *profligatis*. Ten-
nilius.

Debuisse Tennilius vel vnico
exemplo probauisse compositum *con-
figere* a Latino quodam auctore
fuisse adhibitum, siue pugnandi,
siue coniungendi sensu. *Confiscare*
republicam pro malis adfligere di-
xit Tacitus L. VI. Annal. c. 48.
Glossae, *conflicto συντρίβω, διαμά-
χουμι. conflictor διαμαχόμενος. con-
fligatio σύγκρουσις, συμβολή ἐπὶ
μάχης*: vbi *conflictatio* videtur
scribendum ex Gellio L. I. c. 18.
Profligatis, vt coniecerant Modius
et Gronouius, atque amplectitur
cl. Wasse, diserte exhibet Petrensis,
vt intelligantur hostium cornua fu-
sa fugataque. *configatos* Leid. sec.
Scaliger ad oram tui libri adscripse-
rat *complicatis*. Propius accedit
coniugatis. Vide exempla seqq.
An fuit, *cornibus conficatis sui me-
dios vndique circumuenissent*. In-
terim *circumuenissent* edi iussi, au-
doritatem Palatini, Petrensis, et Me-
dicei Codd. ac Sanuti, licet sciam,
vulgatum aliquo modo, sed con-
torto sensu defendi posse. Ouden-
dorpheus.

hostes, ¹³ acie instructa, in fronte equitem, leuemque armaturam in cornibus collocauit, atque, ex industria lentius procedente media acie, copias hostium cinxit, ceciditque.

VII. Contra Hannibal ¹⁴ ad Cannas reductis cornibus, productaque media acie, nostros primo inpetu protrusit. Idem conferto proelio, paullatim inuicem sinuantibus, procedentibusque ad praeceptum cornibus, auidè insequentem hostem in mediam aciem suam recepit, et ex vtraque parte compressum cecidit, veterano et diu edocto vsus exercitu. Hoc enim genus ordinationis exsequi, nisi peritus, et ad omne momentum respondens miles, vix potest.

VIII. Liuius Salinator et Claudius Nero, quum Hasdrubal bello Punico secundo decertandi necessitatem euitans, in colle confragoso post vineas aciem direxisset, ipsi diductis in latera viribus, ¹⁵ vacua fronte ex vtraque parte circumuenerunt eum, atque ita adgressi superauerunt.

IX. Han-

¹³ *Acie instructa*] Erat adeo illa Persarum acies lunata, cuius equitatus frontem; leuis armatura cornua formauit: quibus dein procedentibus, equitatu autem lentius progrediente, Graecorum copiae *ὑπερβαλλόντων* circumuentae caesaeque fuerunt. Vid. not. ad L. I. c. 5. §. 1.

¹⁴ *Ad Cannas*] Cannae ignobilis fuit Apuliae vicus; sed magnitudine Romanae cladis emerfit, et quadraginta millium caede parta nobilitas, prodente Floro L. II. c. 6. §. 15. Liuius vero paullo ampliora ponit numerum L. XXV. c. 6. *Cannensem vero quisquam exercitum fugae aut pauoris insimulare potest? ubi plus quinquaginta milia hominum ceciderunt.* Elegantissimam absolutissimamque Pugnae Cannensis eiusdemque ordinationis

descriptionem memoriae prodidit Polybius L. III. c. 114 sqq.

¹⁵ *Vacua fronte*] *Vacua front* dicitur fuisse, eo quod pugnatotes in cornibus arte collocati, in latera fuerunt diducti. *Diductis* autem, non *reductis*, vt in vulgatis legitur; nec *deductis*, vt sollenni error, quidam MSS. codd. praeferrunt, legendum esse, ipsa res clamat, ac similia scriptorum loca probare possunt. Sic §. 12. *in ipso certamine diduxit ordines, et a lateribus circumuentos eos fudit.* Particulas autem *di* et *de* saepissimò in vet. libris inter se permutatas reperi, supra notauimus ad L. I. c. 5. §. 26. Liuius L. XXXI. c. 21. *Extenuatam mediam aciem diductis cornibus*: voi obiter notandum, quo magis cornua diducuntur, eo magis quoque mediam aciem

IX. Hannibal, quum frequentibus prociis a Claudio Marcello superaretur, nouissime sic castra in-
tabatur, vt aut montibus, aut paludibus, aut simili
¹⁶ locorum aliqua obportunitate adiutus, aciem eo mo-
do collocaret, vt, vincentibus quidem Romanis, per e-
indemnem recipere posset intra munimenta exercitum;
cedentibus autem, instandi liberum haberet arbi-
trium.

X. Xanthippus Lacedaemonius in Africa aduer-
sus M. Attilium Regulum ¹⁷ leuem armaturam in pri-
ma acie collocauit, in subsidio autem robur exercitus:
praecepitque auxiliariis, vt ¹⁸ excussis telis cede-
renc

aciem extenuari; vnde Tacticorum
praeceptum: μήθ' ὅπως ἐπὶ μῆκος
ἐκτενέτω τὴν δύναμιν, ὥς παμ-
παν ἄσθενῇ καὶ ἄβασθῇ ποιῆσαι
τὴν δύναμιν. Onofander c. XXI.

16 *Locorum al. opportunitate*] Ex Tacticorum praeceptis, cum in
agmine, tom in acie a prudenti
duce eiusmodi loca, quantum fie-
ri potest, sunt circumspectenda, vbi
aut montibus, aut paludibus, aut
simili aliqua obportunitate, exer-
citus regi possit, atque insuper ca-
ucri, ne, si copiarum numero prae-
ster hostis, multitudine claudatur.
Onofander c. XXI. Ἀγχίνος μὲν
γὰρ, ὅστις δρῶν τὴν πολεμικὴν πολ-
λὴν, αὐτὸς ἐλάττωσι στρατιώταις
μέλλων κινδυνεύειν, ἐξελέξατο καὶ
ἐπετήδευσε τοιῶτων ἐπιτυχεῖν τό-
πων, ἐν οἷς ἢ παρὰ ποταμίων
ὄφρυν ταξέμενος ἀποδείτῃ ταύτῃ
τὴν πύκλωσιν τῶν πολεμίων, ἢ
παρώρειαν ἐκλεξάμενος, αὐτοῖς
ταῖς ὕρσι ἀποκλείσει τὴν ὑπερ-
κράσιν βυλομένων. Eadem habet
Iulius Africanus c. LXXV. Exem-
pla videbis in not. ad Onofandri l.
c. p. 79.

17 *Leuem armaturam*] *Leuis*
armatura Gr. ψιλοὶ vel ψιλῇ
ὀπλίσει ὀπλισμένοι, quales fuerunt
ἀκοντισταί, τοξόται, σφενδορισταί,
λιθοβόλοι, olim ante primam aciem
collocati praelia inchoabant, teste
Thucydide L. VI. c. 69. Vnde
Onofander quoque c. XXII. eos-
dem ex antiquissima Tacticae re-
gulis, πρῶτος πρὸ τῆς φάλαγγος
in acie poni iussit. Errat autem
Tennulius, si a Praeceptoribus Ta-
ticorum, tam in vetere, quam no-
ua militia leuem armaturam in pri-
ma agminum ordine (vel potius
ante primam aciem) collocatum
scribit: siquidem Arrianus Tact.
p. 38. discrete memorat, non vno,
sed variis modis, pro regionis et-
que hostium conditione; modo
ante Phalangem, aliquando a late-
re dextro, aliquando a sinistro; im-
mo a tergo quoque grauis armatu-
rae militum constitutos fuisse.
Alia, quae huc pertinent, vide, si
luber, in not. ad supra dictum Ono-
fandri caput p. 70. De insigni
leuis armaturae in bellis vilitate
adde Aelianum Tact. c. XVII.

18 *Excussis telis* cet.] Hic lo-
cum habent, quae prodidit Ono-
fander c. XIX. Ideo vero inter-
ualla

rent hosti; et quum se intra suorum ordines receperissent, confestim in latera discurrerent, et a cornibus rursus erumperent, exceptumque iam hostem a robustioribus et ipsi circuirent.

XI. Sertorius idem in Hispania aduersus Pompeium fecit.

XII. Cleandridas Lacedaemonius aduersus Lucanos¹⁹ densam instruxit aciem, ut longe minoris exercitus speciem praebere. Securis deinde hostibus, in ipso certamine diduxit ordines, et a lateribus circumuentos eos fudit.

XIII.²⁰ Gastron Lacedaemonius, quum in auxilium Aegyptiis aduersus Persas venisset, et sciret, firmiorem esse Graecum militem, magisque a Persis timeri, commutatis armis, Graecos in prima posuit acie, et quum illi aequo Marte pugnarent, submisit Aegyptiorum manum. Persae, quum Graecis, quos Aegyptios opinabantur, restitissent, superueniente multitudine, quam²¹ ut Graecorum expauerant, cesserunt.

XIV.

nulla inter ordines relinquenda esse scribit, quia velites ante, quam committeretur acies, velitationibus pugnam auspicabantur; ac si pulsi essent ab hoste, per vias illas patientes se recipiebant. vid. Aelianus *Tact.* c. XI. Interdum equites quoque per illa spatia protulerunt, ac repulsi per eadem se denuo receperunt, teste nostro Frontino *L. II.* c. 3. §. 17.

¹⁹ *Densam instruxit aciem*] In densanda acie, nisi callido consilio, ut hic Cleandridas, agat dux, ex *Tacticorum* monitis *μη ὥτως ἐπ' ἑρῶν συσπλέτω τὴν παράταξιν, εἰς πολὺ βάθος ἀποστέλλων, ὥς' ἐκ τῷ ῥάτῃ τὸς πολεμίας ὑπερκεράσαντας ἐντὸς αὐτῶν λαβεῖν*, ut Onofander docet c. XXI. Quae proportio inter longitudinem aciei

eiusdemque latitudinem s. inter τὸ μήκος καὶ βάθος τῆς φάλαγγος obseruari debeat, docet Arrianus *Tact.* p. 46. Leo c. VII. §. 83. c. XIV. §. 109. Iulius African. c. LXVII.

²⁰ *Gastron*] MSS. Gasttonius. Recte vero Casaubonus Frontino restituit *Gastron*, uti hoc nomen occurrit apud Polyaeum *L. II.* c. 16. *Ἰάτρων Λακεδαιμόνιος*.

²¹ *In auxilium*] MSS. *in auxilio*, vnde Tennulius maluit *auxilio*; quod sane a Cod. Vatic. confirmatum inuenit Oudendorpius, qui censet *in auxilio*, pro *in auxilia* *ribus* posse exponi; uti fere est *L. II.* c. 7. §. 18. *Macedonas equites, quos in auxilio habebat*.

²² *Ut Graecorum*] Quia Graeci, imprimisque Lacedaemonii cum rei

praecepitque eis, ut ad primum inpetum hostium refugerent; et, simul ad pedites ventum esset, in latera discederent. Quod ubi explicitum est, patefacto loco subita peditum confurrexit acies, inuectosque temere hostes, inopinato interfusa proelio cecidit.

XV. M. Antonius aduersus Parthos, qui infinita multitudine sagittarum exercitum eius obruebant, subfidere suos, et testudinem facere iussit: supra quam transmissis sagittis, sine militum noxa exhaustus est hostis.

XVI. Hannibal aduersus Scipionem in Africa, quum haberet exercitum ex Poenis et auxiliariis, quorum pars non solum ex diuersis partibus, sed etiam

ex

lic disponuntur, ne inopinatis hostium incursionibus locus relinqueretur. Vnde in Glossis: *praetentura*. πρ-βολή, ἐπιταχισμα. Quemadmodum vero a praesidendo, praesidia: ita a praetendendo, praetenturae nomen acceperunt. Quae vero in antiqua militia Praesidia erant: a recentioribus agrariae, vel agrariae stationes, et Praetenturae appellatae fuerunt; agrariae quidem, quia in agris, procul a ciuitatum illecebris detinebantur, ut scribit Vegetius L. I. c. 3. Praetenturae autem, quia in castellis aliisque opportunis locis, natura vel tumultuario opere munitis, aduersus hostiles superuentus publicae securitati quasi praetenderunt; (quamquam id non perpetuo a scriptoribus obseruatum: sed agrariae aequae ac praetenturae in castellis et oppidis memorantur.) atque animalium pascua, subuectionem frumenti, ceterarumque specierum, aquationem, lignationem, pabulationem ab hostium incursum defenderunt; iterque commeanibus tutum praestiterunt. Vegetius L. III. c. 8. Perexigua differentia inter agrarias et praetenturas intercellisse videtur; unde etiam a

Marcellino L. XVI. *agrariae stationes praetendere* dicuntur: nisi quod in agrariis aliquantos pedites equitesque degisse scribit Vegetius L. III. c. 8. praetenturae autem pedites tantum habuisse existimantur: cui sententiae fauent illa Marcellini de Isauris L. XIV. c. 2. *densis interseperunt itinera praetenturis*: nam paullo ante eos omnes iustar turbinis digressos montibus impeditis et arduis tradidit, cuiusmodi loca minus apta esse equis omnes norunt. Vnde de Isbaca Horatius L. I. ep. VII. v. 40.

*Haud male Telemachus, proles
patientis Vlyssaei:*

*Non est aptus equis Isbaca locus,
ut neque planis*

*Porcellus spatii, neque multae
prodigum herbae.*

et idem contra ea L. I. Od. VII. v. 8.

*Plurimus in Iunonis honorem
Aptum dicit equis Argos, ditiesque Mycenae.*

Itemque, ex quo sua hausit vates modo dictus, Homerus Odyss. Δ. v. 605.

Εν δ' Ἰθάκῃ ἦτ' ἄρ' ἀρεῖ μοι εὐρέες,
ἤτε τε Λειμών.

ex Italicis constabat, post elephantos octoginta, qui in prima fronte positi hostium turbarent aciem, auxiliares Gallos, et Ligures, et Balears, Maurosque posuit, ut non fugere possent, Poenis a tergo stantibus, et hostem obpositi si non infestarent, at certe fatigarent: tum suis et Macedonibus, qui iam fessos Romanos integri exciperent, ²⁶ in secunda acie collocatis, nouissimos Italicos constituit, quorum et timebat fidem, et segnitiam verebatur, quoniam plerosque eorum ab Italia inuitos extraxerat. Scipio aduersus hanc formam, robur legionis, triplici acie in fronte ordinatum per hastatos et principes et triarios obposuit: nec continuas construxit ²⁷ cohortes; sed

G 2 mani-

²⁶ *In secunda acie*] Ita optime, refragantibus licet MSS. pro vulgat. in *summa acie* testificat Oudendorpius, L. I. c. XXX. c. 33. In *secunda acie* Carthaginienses Afrosque et Macedonum legionem, modico inde intervallo relicto, subsidiariam aciem Italicorum militum.

²⁷ *Cohortes*] Sine ratione Salmasius δ παν Frontinum ignorantiae accusat c. III. de militis, quod Scipio non potuerit ordinare per continuas cohortes, cum Legio in cohortes tunc non fuerit diuisa. Nam supra L. I. c. 6. §. 1. tempore Fului Nobilioris legimus relatum, legionem iam ante lul. Caesarem descriptam in decem cohortes. Praeterea Polybius L. XI. καὶ τρεῖς σπεῖρας τὸ τοῦ δὲ καὶ λέγεται τὸ σύνταγμα τῶν πεζῶν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις κοῦρτις. Insuper etiam fallitur, quod tempore Scipionis, cohortem non decimam, sed trigessimam legionis partem fuisse contendit; idemque quod manipulis, σπεῖρα et σημαία. Nam σύνταγμα, (Polybio κοῦρτις) ex tribus constat spiris seu manipulis. Triginta autem manipulos tempore Scipionis in le-

gione fuisse, intelligi potest ex Polybii L. VI. ubi duos ante Tribunorum tentoria ordinaros; e reliquis octodecim manipulis ternos, singulos Tribunos sortitos fuisse (nam sex Tribuni sunt in legione) scribit. Ex quo loco abunde constat, viginti manipulos in corpore utroque Hastatorum et Principum fuisse: et decem in corpore Triariorum, apparet ex libro eodem: δέκα δὲ σημαίας ἔχοντων ἀπάντων τῶν πεζῶν. Cum ergo triginta manipuli consicant legionem: cohors ex tribus manipulis (σπεῖρας) constat: indissolubili nexu infertur, cohortem fuisse decimam legionis partem. Si porro vult persuadere Salmasius, illam cohortem non legionariam fuisse; sed sociorum auxilium, refutare eum possunt Sallustius de B. Jug. c. LV. et Varro de L. L. IV. qui legionariae cohortis faciunt mentionem. Nec Frontinus sui aeni ordinationem cum vetere confudisse dicatur, quod robur legionis in fronte posuit: id enim laetius factum, intelligi potest ex huius capituli §. 4. et 17. insuperque Frontinus addit, Scipionem secundum Hannibalis ordinationem suam aciem

manipulis inter se distantibus spatium dedit, per quod elephanti ab hostibus acti facile transmitti sine perturbatione ordinum possent. Ea ipsa interualla expeditis velitibus inpleuit, ne interluceret acies: dato iis praecepto, vt ad inpetum elephantorum, vel retro, vel in latera concederent. Equitatum deinde in cornua diuisit, et dextro Romanis equitibus Laelium, sinistro Numidis Masinissam praeposuit: quae tam prudens ordinatio non dubie causa victoriae fuit.

XVII. Archelaus aduersus L. Sullam, in fronte ad perturbandum hostem falcatas quadrigas locauit, in secunda acie phalangem Macedonicam, in tertia, Romanorum more, armatos auxiliares, mixtis fugitiuis Italicae gentis, quorum peruicaciae plurimum fidebat; leuem armaturam in vltimo statuit. In vtroque deinde latere equitatum, cuius amplum numerum habebat, circueundi hostis causa posuit. Contra haec Sulla fossas amplae latitudinis in vtroque latere duxit, et capitibus earum castella communiit: qua ratione, ne circuiretur ab hoste, et peditum numero, et maxime equitatu superante, consecutus est. Triplicem deinde peditum aciem ordinauit, relictis interuallis, ²⁸ per leuem armaturam, et equitem, quem in nouissimo

aciem direxisse. Per *robur* autem *legionis* hoc quidem loco ipsae legiones intelliguntur, triplici acie ordinatae, per *Hastatos*, *Principes* et *Triarios*, quod Polybius describere testatur. Potioribus hisce alatis argumentis Liuium et Frontinum aduersus Salmasium asserere studuit *Tennulius*. Bene egisse rem Liuii et Frontini aduersus Salmasium, elegantissimum Tennulium, vere iudicat Oudendorpius; sed tamen obseruat eum Scipionis legiones minores fecisse, quam fuerunt: vtpote quae consisterunt fenis millibus et ducenis peditibus,

et trecentis equitibus, auctore Liuius L. XXIX. c. 24.

Iam ante Tennulium hanc causam aduersus Salmasium pariterque Henricum Sauilium suscepit; accuratissimus militarium antiquitatum explanator R. H. Schelius c. XV. cum vestigia recte secutus est Tennulius.

28 *Per leuem armaturam*] Salmasius pro *per* legendum censet *propter*: *propter leuem armaturam et equitatum*. MSS. omnes, *equitem*. Tennul. Placet omnino *id propter*. Sed MSS. non mutant.

fimo collocauerat, vt, quum res exegisset, emitteret. Tum ²⁹ postsignanis, qui in secunda acie erant, imperauit, vt denfos numerososque palos firme in terram defigerent: intraque eos, adpropinquantibus quadrigis, antesignanorum aciem recepit. Tum demum, subla-

G 3

to

tant. §. 22. *propter* in MSS. nonnullis abiit quoque in *per*. Verum Salmasius c. 17. non citat equitatum, sed equitem, vt est in MSS. meis omnibus, et edd. Rom. Bononiensi, Paris. Wech. Stewech. et Vesal. *equitatem* Gudian. In Scriuerii editionibus primum inuenio *equitatum*, contra elegantissimum et sollennem loquendi modum §. 22. *in dextro cornu posuit equitem*. c. V. §. 34. 35. et passim. Praecipue *leuem armaturam* sic *equiti* saepe iungit Lilius. Sed vnum exemplum satis sit L. XXXI. c. 43. *equite et leui armatura*. nosser c. III. §. 6. *in fronte equitem, leuem armaturam in cornibus collocauit*. nec aliter crebro miles, pedes etc. similia adhiberi notissimum est. Ouidend.

29 *Postsignanis*] In quibusdam MSS. *postsignanis* legitur: sed omnino 2 Reg. et tertii Hill. auctoritate sine ulla dubitatione reponendum *postsignanis*, qui *antesignanis* opponuntur. Iam in antiqua militia apud optimos scriptores, *Litium* maxime, Caesarem aliosque cum *antesignanorum*, tum *postsignanorum* crebrior mentio; omnisque acies in duas hasce partes fuit diuisa. Quemadmodum autem quaelibet legio suam *aquilam*: ita singulae quoque *cohortes* et *manipuli* sua signa habuerunt. Ex quo intelligi potest, primam aciem siue primae aciei milites dictos fuisse *antesignanos*, non quod ante signa irent; quod quidem etiam, praecipue cum propius hostem ventum esset, ad tuendas aquilas et signa, fieri potuit; sed respectu *subsignanorum*, qui secundae ac ter-
tiae aciei milites fuerunt: siquidem

et horum cohortes ac manipuli signis instructi fuerunt. Ipse Frontinus hoc loco id probare potest: *tum postsignanis, qui in secunda acie erant, imperauit, vt denfos numerososque palos firme in terram defigerent: intraque eos, adpropinquantibus quadrigis, antesignanorum aciem recepit*. Quodli adeo grauis armaturae milites in secunda acie, *postsignani* dicti sunt, dubitari non potest, *antesignanos*, quos secunda illa acies recepit, primam aciem occupasse. Idem diserte probant illa Lili L. IX. c. 39. *cadunt antesignani: et ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex secunda prima acies: ab ultimis deinde subsidii cietur miles*. Vltima haec subsidia fuerunt *Triarii*; nam secunda et tertia acies pariter, primae aciei subsidariae fuerunt; vnde omnis exercitus, in *aciem* κατ' ἑξῆς, et *subsidia* fuit diuisus. Ita sane intelligi debent illa Frontini L. II. c. 3. §. 21. *Contra Coss. aptissime diuisis in cornua equitibus, legiones in prima acie et in subsidii locauerunt, et iis immiscuerunt auxilia*. Turpiter adeo alucinantur, qui illos *antesignanos velites* fuisse sibi aliisque persuaserunt. Testis sit Lilius L. XXX. c. 33. *Vias patentes inter manipulos antesignanorum velites (ea tunc leuis armatura erat) compleuit. et paucis interiectis, nec pila ab antesignanis cessabant: quis vero pilas vmquam dixit velites?* haec dixisse iam est refutasse. Ipse Frontinus in eodem hoc strategemate idem luculenter probat: *tum demum, sublato vniuersorum clamore, velites et leuem armaturam ingerere sela iussit*.

to vniuersorum clamore, velites et leuem armaturam ingerere tela iussit. Quibus factis quadrigae hostium aut implicitae palis, aut exterritae clamore telisque, in suos conuersae sunt, turbaueruntque Macedonum³⁰ instructuram. Qua cedente quum Sulla staret, et Archelaus equitem obposuisset, Romani equites subito emissi, auerterunt eos, consummaruntque victoriam.

XVIII. C. Caesar Gallorum falcatas quadrigas eadem ratione palis defixis excepit, inhibuitque.

XIX. Alexander ad Arbela, quum hostium multitudinem vereretur, virtuti autem suorum fideret,³¹ aciem in omnem partem spectantem ordinauit, vt circumuenti vndique pugnare possent.

XX. Paul-

30 *Instructuram*] Noue dictum et a nemine alio adhibitum verbum pro *instructione* et *positione exercitus pugnaturi*. Apud Isidorum occurrat *instructura parietum*; vt obseruat Falster in suppl. L. L. Verum hoc loco tres Cantabrigienses, vterque Leidenfis, Hillensb. Gudian. et Voissian. cum ed. Paris. dant *structuram*: quod verbum apud optimum quemuis occurrit. Oudendorpius.

31 *Aciei i. o. part. spectantem*] Hanc aciei formam Graeci Tactici *πλινθίων τετραγώνων* I. *τετραγώνων σχήματος* appellant, qua acies in omnem partem spectabat. Hoc utebantur Graeci, cum hostiles superuentus ab omni parte timebantur. Aelianus Tact. cap. XLJ. λέγεται δὲ πλινθίων, τάγμα ἰσόπλευρον καὶ τῷ σχήματι καὶ τῷ ἀριθμῷ. In bibliotheca Coisliniana anonymus Tacticus tradit, hanc aciei formam a Xenophonte, Grylli filio, vocatam fuisse *διπλάσιον ἰσόπλευρον*: pro quo forte *διπλασίον* legendum: ex quo *πλαίσιον*

apud Suidam, eadem referentem, remansit: quasi *duplex πλαίσιον*. *διπλασίον* etiam apud Arrianum Tact. c. XL. vbi eadem Xenophontis verba adferuntur. Schefferus perperam dictum putat, legendumque *πλαίσιον*, quia vox ista nullibi occurrat; ipsaque Xenophontis verba id probant Ἀναβάσ. L. III. p. 245. edit. Hutchins. Quod ad prius attinet, fateor me *διπλασίον* nullibi, si loca allata excipiamus, reperisse: (quot veto voces veteris Tacticae perisse non putemus?) quod veto ad alterum: in loco allato, non de *πλινθίῳ*, sed de *πλαίσίῳ* sermo est: apud Arrianum veto et Anonymum Tacticum, Xenophon *πλινθίων* dicitur vocasse *διπλασίον ἰσόπλευρον*. Malim igitur *ἐπέχειν*. Sicuti vero *πλινθίων* et *πλαίσιον* in eo conueniunt, quod sunt *σχήματος τετραγώνου*: ita in eo differunt, quod *πλινθίων* est *τετραγώνων ἰσόπλευρον*: *πλαίσιον* autem *τετραγώνων ἐτερόμηκες*.

Verum

XX. Paullus aduersus Perſen, Macedonum regem, quum is ³² phalangein ſuorum duplicem, mediam in partem direxiſſet, eamque leui armatura ciniſſet, et equitem in vtroque cornu collocaviſſet, ³³ triplicem aciem cuneis inſtruxit, inter quos ſubinde velites emiſit. Quo genere quum proſtigari nihil videret, cedere inſtituit, vt hac ſimulatione perduceret hoſtes in confragoſa loca, quae ex induſtria captauerat. Quum ſic quoque ſuſpecta calliditate recedentium, ordinata ſequeretur phalanx, equites a ſiniſtro cornu praeter ora phalangis iuſſit tranſcurrere, citatis

G 4

equis

Verum tamen haec vtiusque vocis differentia non adcurate a ſcriptoribus ſemper obſeruatur. Sic Polyaeus L. III. c. 10. §. 7. *ἔταξε τὸ στρατόπεδον εἰς ἑτερόμηνες πλινθίων*: pro quo dicendum fuiſſet *πλαίσιον*. Quamquam equidem nullus dubitem, Alexandrum Macedonem, Graecorum Taſicam ſecutum, aciemque in *πλινθίis* formam directam habuiſſe: Curtius tamen prodit, L. IV. c. 13. §. 31. eum *rotam aciem orbe muniſſe*: quo utebantur Romani, cum ab omni parte incurrenti hoſti reſiſtere cogeantur. Salluſtius Iug. c. CII. *Denique Romani veteres nouique, et ob ea ſcientes belli, ſi quos locus, aut caſus coniunxerat, orbes facere: atque ita ab omnibus partibus ſimul cecili et inſtructi, hoſtium vim ſuſtentabant*. Quemadmodum vero Graeci, vbi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſſet, pugnae paratus, *πλινθίων* vel *πλαίσιον* adhibuere: ita Romani quoque, quando in hoſtico iter fecerunt, vel in conſpectum hoſtium venerunt, *quadrato agmine inſtructo* viſi fuerunt: quamquam magna omnino differentia inter Graecorum *πλινθίων*, et Romanorum *quadratum exercitum* interceſſit. Nam *πλινθίων* erat

τετράγωνον ἰσόπλευρον: *quadratus Romanorum exercitus* non item: *πλινθίων* erat *τετράτομον*: *quadrus exercitus* omnium ora ad frontem verſa habebat; niſi hoſtium vel a lateribus, vel a tergo impetus aliud ſuaderent.

32 *Phalangem duplicem*] Quomodo *duplicatio*, *διπλασιασμός*, ad denſandam vel longitudinem, vel altitudinem Phalangis facta fuerit, docet Aelianus Taſt. c. XXVIII.

33 *Triplicem aciem cuneis inſtr.*] Paullus hic ſollennem Romanorum morem in acie inſtruenda ſecutus eſt, qui eam per *Haſtatos*, *Principes* et *Triarios*, et quidem manipulatim, viis quoque patentibus inter manipulos reliſtis, inſtruxerunt. Sic *Latinos*, qui antea Phalanges ſimiles Macedonicis habebant, poſtea manipulatim acies ſtruxiſſe, teſtis eſt Liuius L. VIII. c. 8. *Cuneus*, Graecis *ἔμβολον*, alias fuit multitudo peditum, quae iuncta acie primo anguſtior, deinde latior proceſſit, ſecundum Vegetium L. I. c. 19. Hic vero per *cuneos*, ſecundum Salmaſium de re mil. p. 25. a cuneorum theatralium forma, illi Romanae aciei *manipuli* intelliguntur. In confragoſa autem loca Paullus ideo perducere ſtudit hoſtes,

equis actos, ut obiectis armis ipso inpetu ³⁴ praefringerent hostium spicula: quo genere telorum ³⁵ exarmati Macedones soluerunt aciem, et terga verterunt.

XXI. Pyrrhus pro Tarentinis apud Asculum, secundum ³⁶ Homericum versum, quo pessimi in medium recipiuntur, dextro cornu Samnitas Epirotasque, sinistro Bruttios atque Lucanos cum Sallentinis, in media acie Tarentinos collocavit, equitatum et elephantos in subsidiis esse iussit. Contra Coss aptissime diuisis in cornua equitibus, legiones in prima acie et in subsidiis locauerunt, et iis immiscuerunt auxilia. Quadraginta millia utrimque fuisse constat. Pyrrhi dimi-

hostes, quia phalanx patentes campos requirit, et in angustiis confragosisque locis sibi ipsa est impedimento. vid. not. ad L. II. c. II.

§. I.

34 *Præfringerent*] Codices alii habent *perfringerent*; alii *præfringerent*. Vera autem scriptura est *præfringerent*, quam optimi libri servant. Per enim et præ cum simpliciter posita; tum in compositis, sæpe inter se confunduntur; sicque *perfracta* et *præfracta* sæpe a librariis in vett. libris turbata reperiuntur. Sic vero Livius L. VIII. c. 10. *Hastias aut præfregissent, aut hebetassent*. Eadem arte mari hostilium navium remi detergi solebant; teste Floro L. I. c. II. §. 8.

35 *Exarmati*] Maxima enim Phalangis vis in confertis hastis sita erat. Livius L. XLIV. c. 41. *In medio secunda legio immissa dissipavit phalangem; neque ulla cuiusvis causæ victoriæ fuit, quam quod multa passim praelia erant, quæ fluctuantem turbarent primo, deinde dissecerunt phalangem; cuius confertæ et intentis torrentis hastis intolerabiles vires sunt*. Curtius L. III. c. 2. *Sed Macedo-*

num acies torva et inculta, clypeis hastisque immobiles tuos, et conferta robora virorum tegit.

36 *Homericum versum*] *Tactica* sine ulla dubitatione ad antiquissima et Heroica illa tempora referri potest. Si Aelianum audimus, is *Tacticam* apud Græcos Homeri temporibus initium habuisse prodit, *Tactic. Prooem. p. III.* Homerum artis *Tacticae* peritissimum fuisse, si quid auctoritas valet, vel exinde colligi potest, quod Alexander, maximus post hominum memoriam rex, eius *Iliada* tanti fecisse fertur, ut paene omnem memoria tenuisse dicatur. Unde insequenti ætate *Hermias*, *Stratocles* et *Frontinus* Homeri *Tactica* sibi explicandam sumierunt, auctore Aeliano *Tact. c. I.* Versus, quem hic laudat Frontinus, existat *Iliad. Δ. 300.*

— — καὶ δ' ἐς μέσσον
ἔλασσαν,

Ὅφρα καὶ ἐκ ἐθέλων τις ἀναγ-
καίῃ πολεμίζῃ.

Plura in commentatione, de *Tacticae* veteris utilitate, hoc ipso anno a me edita.

dimidia pars exercitus amissa, apud Romanos quinque millia desiderata sunt.

XXII. Cn. Pompeius aduersus C. Caesarem, ³⁷ Palaepharfali triplicem instruxit aciem, quarum singulae denos ordines ³⁸ in latitudinem habuerunt. Legiones, secundum virtutem cuiusque, firmissimas in cornibus, et in medio collocauit; spatia his interposita tironibus subpleuit, dextro latere sexcentos equites, propter flumen Enipea, quod et alueo suo et alluue regionem inpedierat, reliquum equitatum in sinistro cornu cum auxiliis omnibus locauit, vt inde Iulianum exercitum circuiret. Aduersus hanc ordinationem Iulius Caesar et ipse triplici acie, dispositis in fronte legionibus, sinistrum latus, ne circuii posset, admouit paludibus. In dextro cornu equitem posuit, cui velocissimos miscuit peditum, ad morem equestris pugnae exercitatos. Sex deinde cohortes in subsidio retinuit, ad res subitas: sed dextro latere conuersas in obliquum, vnde equitatum hostium expectabat, collocauit. Nec vlla res eo die plus ad victoriam

G 5

Cae-

³⁷ Palaepharfali] Variant antiqui libri in vocis huius scriptura, aliis παλαιφάρσαλος, aliis vero παλαιφάρσαλος praeferentibus; quam posteriorem vnice veram censet Oudendorpius, auctoritate Liuii L. XLIV. c. 1. et Strabon. L. IX. p. 439. ἀπὸ τῆς Παλαιφάρσαλου.

³⁸ Habuerunt in latitudinem] MSS. octo, vel nouem meliores et ed. Paris. in latitudinem habuerunt. quod cur mutatum sit, causam non video. duo ex iis latitudinem male. Verum non facile dixeris, quid Frontinus hoc loco intelligat per ordines. Coniicit Lipsius legendum in altitudinem; vel pro denos, M. sen mille ordines; vel etiam per ordines a Frontino indigitari cohortes denas, in singu-

lis aciei frontibus in ordine suo stantes. V. Lipsius in Mil. Rom. L. IV. D. 8. Sic c. IV. §. 2. Hastatos subduxit ordinibus. Adde Schel. ad Hygin. p. 315. Latitudo ergo erit τὸ μῆκος, seu extensio, cum altitudo erit densitas, καὶ τὸ βάθος, vt Graeci loquuntur. Verum errare virum doctissimum docuit idem illustris Schellius ibid. p. 283. etc. Latitudo enim in acie tactice significat τὸ βάθος, seu altitudinem; longitudo autem τὸ μῆκος: at in agmine res contraria est. Decem vero ordines εἰς βάθος, iustus erat in acie instruenda numerus: vnde in Glossatio Contubernium, δεκαρχία, ἀκία, βάθος τῶν ἀκίων. Plura vide loco adducto. Oudendorpius.

Caesari contulit: effusum namque Pompeii equitatum inopinato excursu auerterunt, caedendumque traderunt.

XXIII. Imperator ³⁹ Caesar Augustus Germanicus, quum subinde Catti equestre ⁴⁰ proelium, in siluas refugiendo, diducerent, iussit suos equites, simul atque ad impedita ventum esset, equis desilire, pedestrique pugna configere. Quo genere consecutus est, ne quis non locus eius victoriam ⁴¹ miraretur.

XXIV. C. Duilius, quum videret graues suas naues mobilitate Punicae classis eludi, inritamque virtutem militum fieri, excogitavit manus ferreas: quae vbi hostilem adprehenderunt nauem, superiecto pontè, transgrediebatur Romanus, et in ipsorum ratibus cominus eos trucidabant.

CAP.

39 *Caesar Augustus*] Cod. Petrensis additum habet, *Domitianus*, quod nomen vel ex aliis codicibus excidit; vel ab aliena manu illustrationis causa adiectum. Vbiq̃ue noster, vbi de Domitiano loquitur, adponit Augusti titulum, vti obseruauit Oudendorpius, L. I. c. 1. 8.

40 *Proelium diducerent*] Steuchius pro inusitata hac locutione supponit, *ducentes proelium*: vti Cicero dicit *rem ducere* i. e. proficere. *Diducerent* est in Med. pr. et Voss. in reliquis MSS. et editionibus primis est *deducerent*; i. e. in siluas secum quasi traherent.

41 *Miraretur*] Pleriq̃ue docti commentatores pro vulgata *miraretur*, volunt *moraretur* Sic Curtius L. IV. c. 11. §. 17. *Vnam esse urbem, quae cursum victoris*

morari ausa esset. Seneca suafor. 2. *Si nihil aliud, erimus certe belli mora*. Virgilius: *belli mora concidit Hector*. Florus L. IV. c. 9. *Mora publicae securitatis*: quae loca cum assis illi laudant. Fateor equidem, si MSS. libri adicerent, *vd moraretur* me quoque, vt adcommodatissimam huius loco lectionem lubentissime amplecti. Cum vero altera quoque non inconueniens sit, non video, cur inuitis omnibus MSS. loco suo moueatur. Ita sane Horatius L. IV. Od. XIV. v. 41.

Te Cantaber non ante domabilis,

Medusque et Indus, te profugus Scythes

Miratur.

Audacius quoque non elici putat Oudendorpius, aliudque mendum latere.

C A P. IV.

De acie hostium turbanda.

Exemplum I.

Papirius Curfor filius, Consul, quum aequo Marte aduersus obstinatos Samnites concurreret, ignorantibus suis, praecepit Spurio Nautio, vt pauci alares, et agafones mulis insidentes, ramosque per terram trahentes, a colle transuerso magno tumultu decurrerent: quibus prospectis, ¹ proclamauit, victorem adesse collegam; occuparent ipsi praesentis proelii gloriam: quo facto, et Romani fiducia concitati sunt, et Samnites prae puluere perculsi terga vertere.

II. Fabius Rullus Maximus quarto Consulatu in Samnio, omni modo frustra conatus aciem hostium ² perrumpere, nouissime hastatos ³ subduxit
or-

I Proclamauit] Hinc Tactico-
rum regula, quam refert Onofan-
der c. XXII. *εμβροσάτω τοῖς φίλοις, (τρατηγὸς) νικῶσιν ἄν-
δρες, οἱ ἐπὶ τῷ λαῷ, τὸ δεξιὸν
κέρας τῶν πολεμίων* ¹ *εἰ δ' ἐπὶ τῷ
λαῷ, νικᾷν λεγέτω τὸ βῆλιον
δεξιόν.* etc. eo enim facto milites
*ἀναθαρσύνουσι, καὶ διπλάσιοι γίγνον-
ται ταῖς προθυμίαις* ² *οἱ δ' ἐχθροὶ
— συγκαταπίπτουσιν ταῖς διανοίαις.*
Adde Leon. c. XIV. §. III. Po-
lyaeum L. V. c. 7. L. II. c. 1.
§. 3.

2 Perrumpere] Pettenfis *ir-
rumpere*: plures MSS. et edd.
Italicæ *prorumpere*, vt §. 17. *per*
autem et *pro* saepius in antiquis li-
bris turbati, alibi iam notauimus.
Sic *perrumpere munitiones* apud
Caesarem B. Gall. L. III. c. 26.
Sic Virgilius Aen. L. IX. §13.
zelam aciem perrumpere. Ad eum-
dem modum apud Graecos, *διαρ-
ρύνειν τὴν φάλαγγα*. Onofan-
der c. XXI. *συμβάλλει τὰς πολε-
μίας διαρρύναντας αὐτὴν (τὴν
φάλαγγα), διόδον ποιεῖσθαι*.
Leo c. XX. §. 151. *τὴν παρὰ τα-
ξιν διαρρύνει καὶ διελθεῖν*.

3 Subduxit ordinibus] Si qua
alia vox, certe *ordo*, *πολύσημος*
est in re militari, cuius varios
multiplicesque significatus adferre
longum foret. Si de *acie* vsurpa-
tur per *manipulos*, vel *cohortes*
instruata, per *ordines*, manipuli
item seu cohortes intelliguntur, vt
supra c. III. §. 22. *quorum sin-
gulae denos ordines in latitudinem
habuerunt*: vbi *ordines* procul du-
bio *cohortes* erant. Liuius L. XXX.
c. 33. *Instruit deinde primos ba-
statos, post eos principes; triariis
postremam aciem clausit*. Non com-
fertur autem *cohortes* ante sua
quamque *signa* instruebas, sed *ma-
nipulos aliquantum inter se distan-*

ordinibus, et cum Scipione, legato suo, circummisit, iussitque collem capere, ex quo decurri poterat in hostium terga. Quod ubi factum est, Romanis crevit animus, et Samnites perterriti fugam molientes caesi sunt.

III. Minucius Rufus Imperator, quum a Scordiscis Dacisque premeretur, quibus impar erat numero, praemisit fratrem, et paucos equites una cum aeneatoribus; praecepitque, ut, quum vidisset contractum proelium, subitus ex diuerso se ostenderet, iuberetque aeneatores concinere. Sonantibus montium iugis, species ingentis multitudinis obfusa est hostibus, qua perterriti dedere terga.

IV. ⁴ Acilius Glabrio Cos. aduersus Antiochi regis aciem, quam is in Achaïam pro angustiis Thermopylarum direxerat, iniquitatibus loci non inritus tantum, sed cum iactura quoque repulsus esset, nisi circummissus ab eo Porcius Cato, qui tum, iam consularis, Tribunus militum a populo factus in exercitu erat, deiectis iugis Callidromi Aetolis, qui ea praesidio tenebant, super imminem castris regiis collem, a tergo subitus adparuisset. Quo facto perturbatis Antiochi copiis, utrinque inrupere Romani, et fusis fugatisque castra ceperunt.

V. C. Sulpicius Peticus Cos. contra Gallos dimicaturus, iussit muliones clam in montes proximos cum mulis abire, et indidem conserto iam proelio, velut equis insidentes ostentare se pugnantibus: quare Galli existimantes, aduentare auxilia Romanis, cessere iam pene victores.

VI. ⁵ Marius, circa aquas Sextias, quum in ani-

ses, ut esset spatium, quo elephanti hostium accepti nihil ordines turbarent.

⁴ *Acilius Glabrio*] Hanc historiam dedit Liuius L. XXXVI. c. 14. seqq.

⁵ *Marius*] De hoc strategemate Marii adi Plutarchum p. 476. et Polyænum L. VIII. c. 10. §. 2. qui tamen de apasonibus et iumentis ne γῆς quidem. Oudend.

animo haberet postera die depugnare aduersus Teuton-
nos, Marcellum cum parua manu equitum peditum-
que noctu post terga hostium misit, et ad implendam
multitudinis speciem, agafones lixasque armatos si-
mul ire iussit, iumentorumque magnam partem ⁶ in-
stratorum centunculis, vt per hoc facies equitatus
obiiceretur; praecepitque, vt, quum animaduertis-
sent committi proelium, ipsi in terga hostium descen-
derent. Qui adparatus tantum terroris intulit, vt
asperrimi hostes in fugam versi sint.

VII. Licinius Crassus, fugitiuorum bello apud
⁷ Calamarcum educturus militem, aduersus Castum
et Gannicum duces Gallorum, duodecim cohortes
cum C. Pomptinio et Q. Marcio Rufo legatis post
montem circummisit: quae quum, commisso iam
proelio, a tergo clamore sublato decucurrissent, ita fu-
derunt hostes, vt vbique fuga, nusquam pugna capef-
feretur.

VIII. M. Marcellus, quum vereretur, ne pau-
citatem eius militum clamor detegeret, simul lixas ca-
lonesque, et omnis generis sequelas conclamare ius-
sit: atque ita hostem magni exercitus specie exter-
ruit.

IX. Valerius Laeuinus, aduersus Pyrrhum,
occi-

⁶ *Instratorum centunculis*] No-
lim hic referre monstra lectionum,
ab impetitis librariis inuestigatum.
Certo certius est, legendum esse fi-
de Leid. pr. Gudian. et Petrensis
instratorum centunculis. Sic Li-
uius L. VII. c. 14. *Mulis strata*
detrahi iubet, binisque tantum cen-
tunculis relidis, agafones partim
captiuis, partim aegrorum armis
ornatos imponit. Instrata haec
centunculis iumenta *equorum spe-*
ciem praeferebant, quos sequioris
aevi Tacitici *sagmarios*, a *σάγμα*
vel *σάγμα*, *stratum*, *clitellae*, ap-

pellarunt; quorum meminit Vege-
tius L. II. c. 10. *ἱππὺς σαγματάγιος*
vocat Leo Tac. c. VI. §. 29.

⁷ *Calamarcum*] Calamatum
placebat Cluuerio Ital. Ant. L. IV.
p. 1256. qui putat idem fuisse,
quod hodie *Capaccio Vecchio*, et
infra eodem modo scribendum esse.
In Lucania rem gestam esse constat,
non vero in Apulia, vt est apud
Eutropium L. VI. c. 7. Montem
indigitati patet quoque ex nostri
verbis *post montem*, et in altero lo-
co *praedicti montis*. Quidend.

occiso quodam gregali, tenens gladium cruentum, utrique exercitui persuasit, ⁸ Pyrrhum intererunt. Quamobrem hostes destitutos se ducis morte credentes, ⁹ consternati a mendacio, se pauidi in castra receperunt.

X. Iugurtha, in Numidia, aduersus C. Marium, quum Latinae quoque linguae vsus ei ¹⁰ conuersatio pristina castrorum dedisset, in primam aciem procurrat, et occisum ab se C. Marium tum Latine ¹¹ clare praedicauit: atque ita multos nostrorum auertit.

XI. Myronides Atheniensis, dubio proelio aduersus Thebanos rem gerens, repente in dextrum suorum cornu profiliuit, et exclamauit, sinistro iam se vicisse: qua re et suis alacritate, et hostibus metu iniecto, vicit.

XII. ¹² Croesus praeualido hostium equitatu ca-

me-

3 *Pyrrhum intererunt*] Inter Strategicas regulas, ex eiusmodi strategematis deductas, hanc quoque refert Onofander c. XXIII.

βοήσας — τέθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός, ἡ βασιλεὺς, ἡ ὅστις ἂν ποτε ᾖ. καὶ ταῦτα χρηβοῶν ἕτως, ὡς θαῦμα, καὶ τῆς πολέμιας κατακτείν. Cui succinit Leo c. XX. §. 159. Adde Dionysium Halicarn. p. 613. l. 40. et nostri §. 10. 11. L. II. c. VII. §. 10.

9 *Consternati a mendacio*] Hinc Onofander c. XXIII. δεῖ τὸ ψεύδος ἀναγκάσιον εἶπαι, ὅπως μέγα νεῖκος ᾔσταν.

10 *Conuersatio pristina castrorum*] Iugurtha nimirum bello Numantino a Micipsa Numidis, quos ille socius et amicus populi Romani in Hispaniam miserat, fuit praefectus, ubi sua virtute in tantam claritudinem breui peruenerat, ut omnibus

mililibus, ipsique P. Scipioni, qui tum Romanis imperator erat, vehementer carus esset, ut prodit Sallustius B. lug. c. VII.

11 *Clare praedicauit*] Quidam Codd. clamare coepit, inter quos Vaticanus atque antiquior Medicus; nec non edd. Rom. Bonon. Wechel. quam equidem veram censam esse scripturam. Sallustius B. lug. c. 101. Ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare: paullo ante Marium sua manu interfecit: simul gladium sanguine oblitum ostendere, quem in pugna, satis impigre occiso pedite nostro, cruentauerat. Sic etiam Onofander c. XXIII. καὶ βοῶν ἕτως, ὡς θαῦμα, καὶ τῆς πολέμιας κατακτείν, et noster §. 11. profiliuit, et exclamauit.

12 *Croesus*] Illic omnino cum Gronouio et Cupero legendum *Cyrus*: huic enim relatum a no-

stro

melorum gregem obposuit: quorum nouitate et horrore consternati equi, non solum infidentes praecipitauerunt, sed peditum quoque suorum ordines protriuuerunt, vincendosque hosti praebuerunt.

XIII. Pyrrhus, Epirotarum rex, pro Tarentinis aduersus Romanos, eodem modo elephantis ad perturbandam aciem usus est.

XIV. Poeni quoque aduersus Romanos idem fecerunt frequenter.

XV. Volscorum castra quum prope virgulta filuasque posita essent, Camillus ea omnia, quae conceptum ignem usque in vallum perferre poterant, incendit: et sic aduersarios exuit castris.

XVI. P. Crassus, bello sociali, eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus est.

XVII. Hispani contra Hamilcarem boues vehiculis adiunctos in prima fronte constituerunt, vehiculaque taedae, sebi, et sulphuris plena, signo pugnae dato, incenderunt: actis deinde in hostem bubus, consternatam aciem perruperunt.

XVIII. Falisci et Tarquinienenses, compluribus suorum in habitum sacerdotum subornatis, faces et angues furiali habitu praeficientibus, aciem Romanorum turbauerunt.

XIX. Idem Veientes et Fidenates facibus adreptis fecerunt.

XX. Atheas, rex Scytharum, quum aduersus ampliorem Triballorum exercitum confligeret, iussit a feminis et pueris, omnique inbelli turba, greges asinorum ac bouum ad postremam hostium aciem admo-

stro Strategema tribuunt Herodotus L. I. 80. et Polyaeus L. VII. c. 6. §. 6. quorum auctoritate etiam pro *horrore* reponendum *odore*; siquidem uterque habent *ὀδμήν*, vocem ipsi rei conuenientiore.

Utique tamen scripturae quodammodo fauent illa Polyaei: *ἵππος δὲ καμῆλις φεύγει καὶ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ὀδμήν*. ita ut *ὄψιν* ad *horrorem*; *ὀδμήν* ad *odorem* possit referri.

moneri, et erectas hastas ¹³ praeferre. Famam deinde diffudit, tamquam auxilia sibi ab ulterioribus Scythis aduentarent: qua adseueratione auertit hostem.

C A P. V.

De Infidiis.

Exemplum I.

Romulus, per latebras copiarum parte disposita, quum ad Fidenas accessisset, simulata fuga temere hostes insecutos eo perduxit, vbi occultos habebat milites: qui vndique adorti effusos et incautos ceciderunt.

II. Q. Fabius Maximus Cos. auxilio Sutrinis missus aduersus Hetruscos, omnes hostium copias in se conuertit: deinde simulato timore, in superiora loca, velut fugiens, recessit, effuseque subeuntes adgressus, non acie tantum superauit, sed etiam castris exiit.

III. Sempronius Gracchus aduersus Celtiberos, metu simulato, continuit exercitum. Emissa deinde armatura leui, quae hostem lacefferet, ac statim pedem referret, euocauit hostem: deinde inordinatos adgressus, vsque eo cecidit, vt etiam castra caperet.

IV. Metellus Cos. in Sicilia bellum aduersus Hasdrubalem gerens, ob eius ingentem exercitum et centum triginta elephantos intentior, simulata diffidentia, intra Panormum copias tenuit, fossamque ingentis magnitudinis ante se duxit. Conspecto deinde exer-

¹³ *Praeferre*] Notandum, *infert a feminis adnoueri et praeferre*; quod retinent MSS. omnes. Saepe quidem *iubeo* cum Infinitiuo actiuo constructur sine adiuncto casu eius, qui iubetur, vt latius videbimus ad c. V. §. 46. Sed eo modo, vt hic, praecedente

Ablatiuo cum Praepositione *ab* alii verbo iuncto, et sensu postulante, vt eadem personae subintelligantur in sequenti verbo, *ve-reor*, vt vniquam inueniri possit, et ne hoc loco sit rescribendum *praeferr*. Oudendorpius.

exercitu Hasdrubalis, qui in prima acie elephantos habebat, praecepit hastatis, tela in belluas iacerent, protenusque se intra monumenta reciperent. Ea ludificatione rectores elephantorum concitati, in ipsam fossam elephantos egerunt: quo ut primum inlaqueati sunt, partim magnitudine telorum confecti, partim retro in suos acti, totam aciem turbauerunt. Tunc Metellus, hanc operiens occasionem, cum toto exercitu erupit, et adgressus a latere Poenos cecidit, ipsisque et elephantis potitus est.

V. Tomyris, Scytharum regina, Cyrum Persarum ducem, aequo Marte certantem, simulato metu elicit ad notas militi suo angustias, atque ibi, repente conuerso agmine, natura loci adiuta, deuicit.

VI. Aegyptii conficturi acie in eis campis, quibus iunctae paludes erant, alga eas contexerunt, confissoque proelio, fugam simulates, in insidias hostes euocauerunt: qui rapidius vecti per ignota loca, limo inhaeserunt, circumuentique sunt.

VII. Vi-

[I Ludificatione] Quid sit ludificatio in praелиis, et quid ludificari, vel ipse hic locus quodammodo potest declarare. Ludificari nimirum hostem dicebantur, qui eum procurrendo laceiebant, ac protinus se recipiebant: cuiusmodi ludificatione velites maxime ante iustum praелиum uti solebant, qui cum pugnae initium fecissent, mox cedentes intra manipulos resiliuerunt. Vegetius L. I. c. 20. Onofander c. XIX. Sic Tacfarinas, ubi inflaretur, cedens, ac rursus in terga remeans, intuitum fessumque Romanum impune ludificatus dicitur apud Tacitum Annal. L. III. c. 21. Apud nostrum §. 8. Fuluius imperator, Celtiberico bello, collatis cum hoste castris, equi-

tes inssit succedere ad munitiones eorum, laceffitisque barbaris, simulata fuga recedere: eaque ludificatio imprimis apud equites obtinuit. Luculentissimum eiusmodi ludificationis exemplum olim praebuerunt Parthi, quibus ea fuit ratio, ut simulata fuga repente conuersi aduersus temere infsecutos praелиum redintegrarent. Huc spectant illa Onofandri c. XXI. ἡ ἀχρηστον δὲ ποτε καὶ ἀντιπαρεταζόμενον, ὑπὸ πᾶσι τῷ στρατεύματι χωρεῖν, cet. εἴτα αὖθις μεταβλαβένον ἀντεπιένον. Plura de hac voce Wasse ad Sallust. Jug. B. c. LIV. et Ducker. ad Flori L. I. c. 2. §. 8.

VII. Viriathus, ex latrone dux ² Celtiberorum, cedere se Romanis equitibus simulans, usque ad locum voraginosum et praealtum eos perduxit: et quum ipse per solidos ac notos sibi transitus euaderet, Romanos ignaros locorum, inmersosque limo cecidit.

VIII. Fulvius Imperator, ³ Celtiberico bello, collatis cum hoste castris, equites suos iussit succedere ad munitiones eorum, laceffitisque barbaris, simulata fuga recedere. Hoc quum per aliquot dies fecisset, auide insequentibus Celtiberis, animaduertit, castra eorum solita nudari: itaque per partem exercitus custodita consuetudine, ipse cum expeditis post castra hostium confedit occultus, effusisque eis ex more, repente adortus, et desertum proruit vallum, et castra cepit.

IX. Cn. Fulvius, quum in finibus nostris exercitus Faliscorum, longe nostro maior, castra posuisset, per suos milites quaedam procul a castris aedificia succendit, ut Falisci, suos id fecisse credentes, spe praeda diffunderentur.

X. ⁴ Alexander ex Epirotis, aduersus Illyrios, collocata in insidiis manu, quosdam ex suis habitu Illy-

² *Celtiberorum*] *Celtiberorum* si dedit auctor, aperte sibi ipse contradixit: nam alibi ait, eum contra Celtiberos, qui in partibus Romanorum erant, rem gessisse. Nam caput gentis Celtibericae Segobrigam ab eo saepius infestatam fuisse refert L. III. c. 10. 6. c. 11. 4. et L. IV. c. 5. 22. Vnde suspicio mihi nata est, an non simpliciter scripserit Frontinus *ex latrone dux*, et vox Celtiberorum irrepsit huc e margine, ad seq. exemplum ab lectore vel librario doctiore, aut pro varia lectione adposita. Nam allic de Celtiberis, non de Cimbris agi, statim videbimus. Oudendorpius.

³ *Celtiberico bello*] Omnes MSS. codices, teste Oudendorpio,

pertinaciter seruant *Cimbrico*, quod plane cum historiae veritate pugnare, docere potest Liuius L. XL. c. 31. ubi diserte hoc strategema, de captis per insidias *Celtiberorum* castris, Q. Fulvio Flacco tribuit.

⁴ *Alexander ex Epirotis*] Non contemnenda est cl. Wesselingii coniectura, quum deinceps vidi confirmatam a Cantabr. tertio, *rex Epirotarum*. Si vulgatum quis retinere mauult, deber supplere *regibus*, quod durius tamen. Alexander, non Macedo ille, sed vnus Epirotarum regum. De hac significatione Praepositionis *ex*, agemus ad huius libri c. IX. §. 5. In *Adduum ex Megistanis*. Oudendorpius.

lyriorum instruxit, et iussit vastare suam (id est Epiroticam) regionem: quod quum Illyrii viderent fieri, ipsi passim praedari coeperunt, eo securius, quod praecedentes veluti pro exploratoribus habebant: a quibus ex industria in loca iniqua deducti, caesi fugatique sunt.

XI. ⁵ Leptines quoque Syracusanus, aduersus Carthaginienfes, vastari suos agros, et incendi villas castellaque quaedam imperauit. Carthaginienfes ab suis id fieri rati, et ipsi tamquam in adiutorium exierunt, exceptique ab insidiatoribus, fusi sunt.

XII. Maharbal, missus a Carthaginienfibus aduersus Afros rebellantes, quum sciret, gentem auidam esse vini, magnum eius modum mandragora permiscuit, cuius inter venenum ac soporem media vis est. Tunc, proelio leui commisso, ex industria cessit: nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, et omni vino infecto, fugam simulauit: quumque barbari, occupatis castris, in gaudium effusi, medicatum auide merum hausissent, et in modum defunctorum strati iacerent, reuersus aut cepit eos, aut trucidauit.

XIII. Hannibal, quum sciret, sua et Romanorum castra in eis locis esse, quae lignis deficiebantur, ex industria in regione deserta plurimos armentorum greges intra vallum reliquit: qua velut praeda Romani potiti, in summis lignationis angustis, insalubribus se cibis onerarunt. Hannibal reducto nocte exercitu, securos eos et semicruda graues carne, maiorem in modum vexauit.

XIV. Tiberius Gracchus, in Hispania, certior factus, hostem inopem ⁶ commercio laborare, in-

H 2

stru-

⁵ Leptines Syracusanus] Hoc strategema, mutatis paucis, refert Polyaeus L. V. c. 3.

⁶ Commercio laborare] Commertium hic idem est, quod Graecorum *ἀγορά*, et locum vbi res ve-

structissima castra omnibus esculentis deferuit: quae adeptum hostem, et repertis intemperanter repletum grauemque, reducto exercitu, subito obpressit.

XV. ⁷ Hi, qui aduersus Erythraeos bellum gerebant, speculatorem eorum, in loco edito deprehensum, occiderunt, et vestem eius suo militi dederunt: qui ex eodem iugo Erythraeos signo dato in insidias euocauit.

XVI. Arabes, quum esset nota consuetudo eorum, qua de aduentu hostium interdiu fumo, ⁸ nocte igne significare instituerant, vt sine intermissione

ea

num exponuntur, significat, quod *ἐμπόριον* dicit Aeneas Tacticus c. X. et *res ipsas veniunt expostas* in castris, *commestum* ciborum omniumque eorum, quae ad milites sustentandos pertinent. Quare inter strategica praecepta: *φροντίζειν περὶ τὰ ἀγορᾶς, καὶ τῆς τῶν ἐμπόρων, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, παραπομπῆς*. Onosand. c. VI. Recte adeo Arrianus p. VI. inter eos, qui exercitum sequuntur, *τὸ ἐμπορικὸν ἢ καπηλικὸν* memorat; nec minus Aelianus Tact. c. II. omni exercitu in *μάχιμον* et *ἄμαχον* diuiso, *τῶν ἀγορῶν* mentionem facit. Adde Leon. c. IX. §. 25. c. XI. §. 7. Constantin. Tact. p. XVII. XXXIX. XLVII. Xenophont. Cyrop. p. 140. 250. 373. Polyb. T. I. p. 686. Rei antiquitatem ex ipsa eius necessitate metiri licet. Sic apud Homerum Iliade I. v. 72. *πλεῖναι τοὶ οἶν κλισίῃ* cet. De ipsa voce *ἀγορὰ* erudite differentiam vid. Casaubon. ad Polybium p. 183. *Commercio laborare*, ex Aeneae Tact. c. X. *ἐπαίτουν τῆς ἀγορᾶς, αἶνυ* cet. reddere possis.

⁷ Hi] In MSS. nonnullis legitar, ii, vel Hii, vt est quoque

apud Sanutum: vnde addita littera c facio *Cbii*. Hi enim cum incolis *Erythrarum*, vel *Erythrae* (nam vtrumque dicitur) vrbis itidem bellum gesserunt: cuius meminerunt Herodotus L. I. c. 18. Plutarchus de virtut. Mulier. T. II. p. 244. ed. Paris. et Polyaeus L. VIII. c. 66. In textum hanc correctionem recepissem, nisi me inhiheret vnicus nostri locus L. III. c. 15. §. 3. *Hi, qui ab Hannibale Casilini obsidebantur*: vbi tamen satis patet, intelligi milites illic inclusos. Ouidend.

⁸ Nocte igne] Habuerunt vesteres suos speculatores, qui aduentum hostium, certis signis suis nunciauerunt; erantque *diurni*, *ήμεροσκόποι*, qui interdiu excubias in locis editioribus egerunt; vel *nocturni*, *φρυκτωροὶ* et *πυρρην* τῶν δίστι, qui facibus sublati, ex arboribus, vel turribus ad id excitatis, res hostium significarunt. vid. Aeneas Tacticus c. VI. Onosander c. V. et quae alia ibi notauimus. Adde etiam nostri §. XVII. Tria genera signorum, *vocalia*, *femino-calia* et *muta* ponit Vegetius L. III. c. 5. vbi inter *muta puluerem ad similitudinem nubium excitatum*, et *flammas per noctem* refert.

ea fierent, praeceperunt, aduentantibus autem aduersariis intermitterentur. Qui quum, cessantibus luminibus, existimarent, ignorari aduentum suum, auidius ingressi, obpressique sunt.

XVII. Alexander Macedo, quum hostis in saltu editiore castra communisset, seducta parte copiarum, praecepit his, quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciemque praeberent totius exercitus: ipse autem, per auias regiones circumducta manu, hostem superiore adgressus loco depulit.

XVIII. Memnon Rhodius rex, quum equitatu praeualeret, et hostem in collibus se continentem in campos vellet deducere, quosdam ex militibus suis, sub specie perfugae, misit in hostium castra, qui adfirmarent, exercitum Memnonis tam perniciofa seditione furere, vt et subinde aliqua pars eius dilaberetur. Huic adfirmationi vt fidem faceret, passim in conspectu hostium iussit parua castella muniri, velut in ea se recepturi essent, qui dissidebant. Hac persuasione sollicitati, qui in montibus se continuerant, in plana descenderunt, et, dum castella tentant, ab equitatu circumuenti sunt.

XIX. ⁹ Arybas, rex Molossorum, bello petitus ab Ardie Illyrio, maiorem aliquanto exercitum habente, amolitus inbelles suorum, in vicinam regionem Aetoliae famam sparsit, tamquam vrbes ac res suas Aetolis concederet. Ipse cum iis, qui arma ferre poterant, insidias in montibus et locis confragosis distribuit. Illyrii timentes, ne, quae Molossorum erant, ab Aetolis occuparentur, velut ad praedam festinantes, neglectis ordinibus, adcelerare coeperunt: quos

H 3 diffi-

⁹ Arybas] Varie hoc nomen in antiquis libris scribitur. Graece Ἀρύβας et Ἀρύμβας. Henr. Valerius legi vult: *Harribas, rex Molossorum, bello petitus a Bardylis Illyrio*. Itius autem Bardylis,

Illyriorum regis, mentio occurrit apud Diodorum Siculum L. XVI. c. 4. et Plutarchum in Pyrrho p. 487. vbi eius filiam Pyrrhus in matrimonium duxisse dicitur.

diffipatos, nihil tale expectantes, Arybas ex insidiis fudit fugauitque.

XX. T. Labienus, C. Caesaris legatus, aduersus Gallos, ante aduentum Germanorum, quos auxilio his venturos sciebat, configere cupiens, diffidentiam simulauit, positisque in diuersa ripa castris, profectio- nem edixit in posterum diem. Galli credentes, eum fugere, flumen, quod medium erat, instituerunt transmittere. Labienus, circumactō exercitu, inter ipsas superandi amnis difficultates eos cecidit.

XXI. Hannibal, quum explorasset, negligenter castra Fuluii Romani ducis munita, ipsum praeterea multa temere audere, prima luce, quum densiores nebulae praestarent obscuritatem, paucos equites munitionum nostrarum vigilibus ostendit: quo Fuluius repente mouit exercitum. Hannibal per diuersam partem castra eius occupauit: et illa in tergum Ro- manorum effusus, octo millia fortissimorum militum cum ipso duce trucidauit.

XXII. Idem Hannibal, quum inter Fabium Di- ctatorem et Minucium Magistrum equitum diuisus es- set exercitus, et Fabius occasionibus inmineret, Mi- nucius pugnandi cupiditate flagraret, castra in campo, qui medius inter hostes erat, posuit: et quum par- tem peditum in confragosis rupibus celasset, ipse ad euocandum hostem misit, qui proximum tumultum oc- cuparent. Ad quos obprimendos, quum eduxisset co- pias Minucius, insidiatores, ab Hannibale dispositi, subito consurrexerunt, et deleissent Minucii exercitum, nisi Fabius periclitantibus subuenisset.

XXIII. Idem Hannibal, quum ad Trebiam in conspectu haberet Sempronii Longi Cos. castra, medio amne interfluente, saeuissima hieme Magonem et electos in insidiis posuit. Deinde Numidas equites,

ad

ad ¹⁰ eliciendam Sempronii credulitatem, adequitare vallo eius iussit: quibus praeceperat, ut ad primum nostrorum incursum per nota refugerent vada. Hos Consul et adortus tenere, et secutus, ieiunum exercitum in maximo frigore transitu fluminis rigefecit. Mox torpore et inedia adfectis Hannibal suum militem obposuit, quem ad id ¹¹ ignibus, oleoque, et cibo fouerat: nec vero defuit partibus Mago, quin terga hostium in hoc ordinatus caederet.

XXIV. Idem ad Thrasymenum, quum arta quaedam via ¹² in radice montis in campos patentes ducebat, simulata fuga per angustias ad patentia euasit, ibique castra posuit, ac nocte dispositis militibus, et per collem, qui iminebat, et in lateribus angustiarum, prima luce, nebula quoque adiutus, aciem direxit. Flaminius velut fugientem insequens, quum angustias esset ingressus, non ante prouidit insidias, quam simul a fronte, lateribus, tergo circumfusus, ad interuentionem cum exercitu caederetur.

XXV. Idem Hannibal, aduersus Iunium Dictatorem, nocte intempesta sexcentis equitibus imperauit, ut in plures turmas segregati, ¹³ per vices sine inter-

H 4

missione

¹⁰ Eliciendam] Varia est scriptura in MSS. Receptam ipse Livius probat L. XXI. c. 54. Numidas equites transgressos flumen Trebiam obequitare iubet hostium portis, iaculandoque in stationes elicere ad pugnam hostem.

¹¹ Ignibus oleoque] Idem Florus L. II. c. 6. §. 12. Tunc calidissimi hostes frigidum et nivalem noctis diem, cum se ignibus prius oleoque fouissent, (horribile dictu) homines a meridie et sole venientes, nostra nos hieme vicerunt.

¹² In radice montis] In vulgatis legebatur in radices montis et campos. Vnice autem verum putat Oudendorpius, quod seruat

Palatinus, in radice montis in campos. Idque confirmare videtur Livius L. XXII. c. 4. Et iam pervenerant ad loca insidiis nata, ubi maxime montes Corconenses Thrasymenus subit. Via tantum interest perangusta, velut ad id ipsum de industria relicto spatio: deinde paullo latior patefcit campus, inde colles adsurgunt, etc.

¹³ Per vices sine intermissione] Quia faciendum sit imperatori, si castellum, aut urbem, aut vallum celeriter expugnare cupiat, docent illa Onofandri c. XLII. p. 122. praecepta: 1) μηδέ μίαν ὥραν ἀποτῆναι τῶν ἐρυμάτων. 2) εἰς τὰ γμάτα διελθεῖν τὸ ζῆντευμα.

3)

missione circa castra hostium se ostentarent. Ita tota nocte Romanis in vallo, statione ac pluvia, quae forte continua fuerat, inquietatis confectisque, quum receptui signum iam Iunius dedisset, Hannibal suos inquietos eduxit, et castra eius inuasit.

XXVI. Epaminondas Thebanus, in eundem modum, quum Lacedaemonii ¹⁴ Athmon vallo ducto Peloponneson tuerentur, paucorum opera levis armaturae, tota nocte inquietavit hostem: ac deinde prima luce vocatis suis, quum Lacedaemonii se recepissent, subito vniuersum exercitum, quem quietum habuerat, adinouit, et per ipsa munimenta, destituta propugnatoribus, inrupit.

XXVII. Hannibal, directa acie ad Cannas, ¹⁵ sexcentos equites Numidas transfugere iussit: qui ad fidem faciendam gladios et scuta nostris tradiderunt, et in vltimum agmen recepti, vbi primum concurrere coepit, strictis minoribus, quos occultauerant, gladiis, scutis iacentium adsumtis, Romanorum aciem ceciderunt.

XXVIII. ¹⁶ Iapydes P. Licinio Procos. pagos quo-

3) κύκλῳ τὴν περιάγουσαν: quae obseruasse hic callidissimum ducem, ex nostri Frontini verbis manifeste apparet.

14 *Athmon*] Variant valde eruditorum virorum coniecturae in loci huius scriptura; aliis *ad Isthmum*, ut olim Palmerio visum; aliis *ad Onion*; aliis *ad Athmon* legentibus. *Ad Isthmum*, iudice Stewechio probabit, quisquis Plutarchum in Theseo, in M. Crasso et in Arato; Strabonem L. VIII. Ptolemaeum L. III. c. 16. aliosque confulerit; et huic coniecturae tauerit inter alios magnus Casaubonus ad Polyaeum L. II. c. 2. §. 9. *Ad Onium* probabile reddit Polyaeus l. c. ἐπεὶ δὲ τὸ ὄνομα κατεῖχε φυλακὴ Λακωνικὴ. *Ad Athmon* asserit communis omnium codicum

MSS. consensus, quam lectionem nos quidem omnino retinendam censemus; nisi quod praepositio *ad*, quae in MSS. deficit, est addenda, quae facile a priori syllaba v. *Athmon* potuit absorberi. Praeterquam enim quod *Athmon* probans MSS. loca propinqua saepe a scriptoribus inuicem ponuntur; nec veri videtur simile, *Athmon*, pagum illum Atticae, imperitis librariorum in mentem venisse, nisi antiquiores libri hanc lectionem praetulissent.

15 *Sexcentos*] Hos plerique quingentos, alii quadringentos fuisse memorant. Confule notata a cl. Drackenborchio ad Silium L. X. 187. sqq. Ouidend.

16 *Iapydes*] In vulgatis est *Iapyges*. Verum hi Italiani; illi, *Ia-*

quoque sub specie deditiois obtulerunt: qui recepti, et in postrema acie collocati, terga Romanorum ceciderunt.

XXIX. Scipio Africanus, quum aduersa haberet bina hostium castra, Syphacis et Carthaginensium, statuit Syphacis, vbi multa incendiis alimenta erant, adgredi nocte, ignemque iniicere, vt ea re Numidas quidem ex suis castris trepidantes caederet; Poenos autem, quos certum erat ad succurrendum fociis procursuros, insidiis dispositis, exciperet. Vtrumque ex sententia cessit.

XXX. Mithridates, a Lucullo virtute frequenter superatus, insidiis eum adpetiit, Adathante quodam, eminente viribus, subornato, vt transfugeret, et fide parta hostis, facinus perpetraret. Quod is strenue quidem, sed sine euentu conatus est. Receptus enim a Lucullo in gregem equitum, ¹⁷ non sine tacita custodia habitus est: quia nec credi subito transfugae, nec inhiberi reliquos oportebat. Quum dein, frequentibus excursionibus, promptam et enixam operam exhiberet, fide acquisita, tempus elegit, quo missa ¹⁸ principia quietem omnibus castrensibus dabant, praetoriumque secretius praestabant. Casus adiuuit

H 5

Lu-

Iapydes, Illyricum incoluerunt; quos sine dubio Frontinus hic intelligit. Videtur omnino hic esse Licinius, de quo in Epirome Liuiana XLII.

¹⁷ *Non sine custodia*] Immo vero transfugas magna cura seruandos; et pro re nata in vinculis interdum habendos esse, prudenter monent Strategici scriptores, Onofander c. X. p. 7. Leo c. XVII. §. 43. 116. Iulius Africanus c. LXX. Mauricius L. VIII. p. 180. seqq. L. IX. c. III. Vegetius L. III. c. 6. Exempla praebet Poly-aenus L. VII. c. 10. §. 8. et c. 13.

¹⁸ *Principia*] *Missa principia*, idem notat, ac *missum praetorium*; cum legati, tribuni, centuriones, alique, qui in castrorum principis, cum duce consilii communicandi aliusue rei causa, ab imperatore dimittuntur, ac discedunt; nec enim principales notat milites. Adi omnino I. Ffider. Gronouium Obseru. L. IV. c. 10. et ad Liuium L. XXI. c. 54. *Ita praetorium missum*. Alibi saepius, *dimisso praetorio*. Immo hoc ipsum reperias apud nostrum L. IV. 1. 28. *perstare in principis, donec mitterentur, imperauit*. Adde illust. Schelium ad Polybii castra p. 147. Oudend.

Lucillum. Nam qui ad vigilantem vsque admitte-
retur, fatigatum ¹⁹ nocturnis cogitatibus illo tempore
quiescentem inuenit. Quum deinde, tamquam nun-
tieturus aliquid subitum ac necessarium, intrare vellet,
et pertinaciter a seruis, valetudini domini consulenti-
bus, excluderetur, veritus, ne suspectus esset, equis,
quos ante portam paratos habebat, ad Mithridatem re-
fugit inritus.

XXXI. Sertorius, in Hispania, quum apud Lau-
ronem oppidum vicina castra Pompeii castris haberet,
et duae tantummodo regiones essent, ex quibus pabu-
lum peti posset, vna in propinquo, altera longius si-
ta, ²⁰ eam, quae in propinquo erat, subinde ab leui
armatura infestari, vltiorem autem vetuit ab vlllo ar-
mato adiri, donec persuasit aduersariis, tutiorem esse,
quae erat remotior: quam quum petiissent Pompeia-
ni, Octauium Graccinum cum decem cohortibus in
morem Romanorum armatis, et decem Hispanorum
leuis armaturae, et Tarquitium Priscum cum duobus
millibus equitum ire iubet ad insidias tendendas pabu-
latoribus. Illi strenue imperata faciunt. Explorata
enim locorum natura, in vicina silua nocte praedictas
copias abscondunt, ita vt in prima parte leues Hispa-
nos, aptissimos ad furta bellorum, ponerent; paullo
interius scutatos, in remotissimo equites, ne fremitu
equo-

¹⁹ *Nocturnis cogitatibus*] Vere
Homerus Iliad. B. 24.

Ὁὐ κρή παννύχιοι εὐδεν βυλῆ-
φρον ἄνδρα,

Ὡς λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται, καὶ
τόσσα μέμλε.

Cuius prudentissimi diſci rationem
reddit Onofander c. l. 'Εν νυκτὶ
γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, ψυχῆς ἡρημύ-
σης, τρατηγὰ γνῶμη τελειῖται.
Cui adſtipulantur Leo c. II. §. 4.
c. XX. §. 5. 7. Mauricius L.
VIII. p. 175. 192.

²⁰ *Eam*] Ita pro vulgata *ea*,
ſeptem MSS. auctoritate reſcriptit
Oudendorpius, ipſa orationis ſerie
id poſtulante. Sicuti apud Graecoſ
Inſinitiuſi ſaepe ab ellipſi verbi
καλεῦειν, inprimis apud legiſtato-
res pendunt: ira Latini quoque In-
ſinitiuos frequenter, ſuppreſſa vo-
ce *iuſſit*, ponere ſolent. vid. I.
F. Gronouius Obſeru. L. IV. 2.
Burmannus ad Phaedri L. IV. fab.
XVII. v. 31. vbi alioſ quoque lau-
dar, qui hanc locutionis formam
notarunt.

equorum cogitata proderentur. Quiescere omnes silentio seruato in horam tertiam dici iubet. Quum deinde Pompeiani securi curuatique pabulo de reditu cogitarent, et ii quoque, qui in statione fuerant, quiete inuitati ad pabulum colligendum dilaberentur, emissi primum Hispani, velocitate gentili in palantes effunduntur, et conuulnerant confunduntque nihil tale expectantes: prius deinde, quam resisti his ²¹ inciperet, scutati erumpunt e saltu, et redeuntes in ordinem consternunt, vertuntque: fugientibus equites inmissi, toto eos spatio, quo redibatur in castra, persecuti caedunt: curatum quoque, ne quis effugeret. Nam reliqui ducenti et quinquaginta equites, praemissi facile per compendia itinerum effusis habenis, antequam ad castra Pompeii perueniretur, conuersi, occurrerunt eis, qui primi fugerant. Ad cuius rei sensum Pompeio emittente legionem cum D. Laelio in praesidium suorum, subducti in dextrum latus ²² velut cesserunt equites: deinde, et quum ita legionem hanc a tergo infestarent, quum iam etiam a fronte, qui pabulatores persecuti erant, incurfarent, sic legio quoque inter duas acies hostium cum legato suo elisa est: ad cuius praesidium Pompeio totum educente exercitum, Sertorius quoque e collibus suos instructos ostendit, effecitque, ne ²³ Pompeio expediret. Ita praeter

²¹ *Inciperet*] Medic. pr. *inciperetur*, quod hic quidem magis probatur.

²² *Velut cesserunt*] Cod. Palat. *velut fugientes cesserunt*: bene, ni fallor. *Cederent* Medic. pr. duo Cantabr. et Leid. sec. *hanc a tergo*, ut loquuntur cum nostro ceteri omnes sexcenties, ac singulis fere paginis. v. Heins. ad Fast. Ouid. l. 92. Florus l. III. 11. IV. 2. Sallust. c. 92. Supra l. I. c. 5. 10. 11. l. III. 9. 6. et vbiq. Adde ad l. III. 9. Oudend.

²³ *Pompeio expediret*] Abrupta oratio ex contextu supplenda: *in aciem producere exercitum*. Quare Guietus aliquid excidisse censet. Medic. pr. *Pompeius*. Medic. sec. *expedirent*. Non male Petrensis, probante etiam clar. Wasse: *ne Pompeio egredi expediret*: quod tamen in textum ex vnico codice admittere non ausus fui. Propior vero eiusdem est coniectura, *P. id expediret*. Quid si, *P. ea expedirent*, e Medic. cod. Mox itaque Medic. sec. et Leid. sec. Sed vid. ad l. I. 3. 5. Oudend.

ter duplex damnum, eadem follertia inlatum, spectatorem quoque eum cladis suorum continuit. Hoc primum proelium inter Sertorium et Pompeium fuit: decem millia hominum de Pompeii exercitu amissa, et omnia inpedimenta, Liuius auctor est.

XXXII. Pompeius, in Hispania, dispositis ante, qui ex occulto adgrederentur, simulato metu deduxit instantem hostem in ²⁴ loca infessa: deinde ubi res poposcit, conuersus, et in fronte et vtrisque lateribus ad internecionem cecidit, capto etiam duce eorum Perperna.

XXXIII. Idem aduersus Mithridatem, in Armenia numero et genere equitum praeualentem, tria millia leuis armaturae, et quingentos equites nocte in valle sub virgultis, quae inter bina castra erant, disposuit: prima deinde luce in stationem hostium emisit equites ita ²⁵ formatos, ut, quum vniuersus cum exercitu hostium equitatus proelium inisset, ²⁶ seruatis ordinibus, paulatim cederent, donec spatium darent confurgendi a tergo ob hoc dispositis. Quod postquam ex sententia contigit, conuersis, qui terga dedisse videbantur, medium hostem trepidantem cecidit; ipsos

²⁴ *Loca infessa*] Quidam codices habent *infesta*, quae lectio in vulgatis quoque exhibetur. Leid. pr. et Palat. veriore scripturam seruant *infessa*, quam recte Oudendorpius in textum recepit; et antecedentia verba, *dispositis ante, qui ex occulto adgrederentur*, probare possunt. *Infessa* nimirum loca hic sunt, quae alias *insidiae*, Vegetio *subfessae* dicuntur L. III. c. 6. c. 22. et in quibus hosti insidiae struuntur ad eum oc ulte adgrediendum. Sicuti vero *subfessae* i *subsidendo*; ita *infessa*, acque ac *insidiae*, ab *insidendo* nomen traxerunt; vnde *insidiatores* Graeci quoque ἰσίδωρος τῶ πολέμου, ἀπὸ τῶ ἰσίδωσθαι, appellarunt.

Onofander c. XXII. Adde not. ad c. XXI. p. 21. Eodem participio, praeter alios, vtitur Tacitus Annal. L. XII. c. 43. *Infessum diris anibus Capitolium*.

²⁵ *Formatos*] Pro vulgata *firmatos* Petrensis vere *formatos*. vid. Burmann. ad Velleii L. II. c. 110. Gracuum ad Iustin. L. XX. c. 4. Liuium L. XLIV. c. 1. *Ad militarem disciplinam formatus miles*. Oudend.

²⁶ *Seruatis ordinibus*] Nihil magis nullo non tempore veteris militiae duces Taciticique scriptores, quam *seruare ordines* commendarunt. Onofander c. V. et c. XXVII. et quos ibi laudauimus.

ipſos etaim equos, pedite cominus accedente, conſedit: eoque proelio fiduciam regi, quam in equeſtribus copiis habebat, detraxit.

XXXIV. Craſſus, bello fugitiuorum, apud Caſthenam bina caſtra cominus cum hoſtium caſtris vallauit: nocte deinde commutatis copiis, manente praetorio in maioribus caſtris, vt fallerentur hoſtes. ipſe omnes copias eduxit, et in radicibus praediſti montis conſtituit: diuiſoque equitatu, praecepit L. Quinctio, partem Spartaco obiceret, pugnaque eum fruftraretur; parte alia Gallos Germanosque ex factione Caſti et Gannici eliceret ad pugnam, et pugna ſimulata deduceret, vbi ipſe aciem inſtruxerat. Quos quum barbari inſecuti eſſent, equite recedente in cornua, ſubito acies Romana adaperta cum clamore procurrit. Triginta quinque millia armatorum eo proelio interfecta cum ipſis ducibus ²⁷ Linius tradit, receptas quinque Romanas aquilas, ſigna ſex et viginti, multa ſpolia, inter quae quinque faſces cum ſecuribus.

XXXV. C. Caſſius in Syria aduerſus Parthos ducens aciem, equitem oſtendit a fronte, quum ab tergo peditem in confragoſo loco occultaffet: dein, cedente equitatu, et per nota ſe recipiente, in praeparatas inſidias perduxit exercitum Parthorum, et cecidit.

XXXVI. Ventidius, Parthos et Labienum alacres ſucceſſibus victoriarum, dum ſuos ipſe per ſimulationem metus continet, euocauit, et in loca iniqua deductos, adgreſſus per obreptionem, adeo debellauit, vt, ²⁸ deſtituto Labieno, prouincia excederent Parthi.

XXXVII.

²⁷ Linius tradit] Hac de re ita adhuc Epitome Liuiana XCVII. M. Craſſus praetor primum cum parte fugitiuorum, quae ex Gal-
lis Germanisque conſtabat, feliciter pugnauit, caeſis inimicorum

XXXV millibus, et duce eorum Granico. Cum Spartaco deinde bellauit, caeſis cum ipſo millibus XL.

²⁸ Deſtituto Labieno] Vulgo hic contra Hiftoriae veritatem edebatur

XXXVII. Idem aduersus ²⁹ Pharnastanis Parthos, quum ipse exiguum numerum militum haberet, illis autem fiduciam ex multitudine videret increfcere, ad latus castrorum octodecim cohortes in obscura valle posuit, equitatu post terga peditum collocato. Tum paucos admodum milites in hostem misit: qui vbi simulata fuga hostem effuse sequentem, vltra locum infidiarum perduxere, coorta a latere acies, praecipitatis in fugam Parthis, in his Pharnastanem interfecit.

XXXVIII. C. Caesar, suis et Afranii castris contrarias tenentibus planicies, quum vtriusque partis plurimum interesset, colles proximos occupare, idque propter saxorum asperitatem esset difficile, tamquam Ilerdani repetiturum retro agmen ordinauit, ³⁰ faciente inopia fidem destinationi. Intra breuissimum deinde spatium, exiguo circuitu flexit repente ad montes occupandos. Quo visu perturbati Afranian, velut captis castris, et ipsi effuso cursu eosdem montes petiere: quod futurum quum praediuinasset Caesar, partim peditatu, quem praemisera, partim ab tergo submissis equitibus, inordinatos est adortus.

XXXIX.

batur *desistunt*. Optime Médicei, Cantabrig. tert. Vaticanus et Leidensis sic, *desistunt*, vti etiam ceteris illustr. Schelius ad Hygin. p. 142. quod tamen non ita capiendum est, quasi sedata mente eum destituerint, ac recusauerint sequi eum ducenti. Confusus haec acta sunt. Quippe reliquis historicis consentiens auctor, intelligit primam Ventidii contra Parthos victoriam, qua victi sunt, antequam se Labieno iunxerant, et terga dantes ὡς πρὸς τὸν Λαβιῶνον, ἀλλ' ἐς Κιλικίαν ἔφυγον, atque adeo, destituito Labieno, prouincia excesserunt. Hinc postea Labienum, dein Pharnapatem, et tandem Pacorum vicit. Consule praeter multos

alios Dionem L. XLVIII. p. 381. Oudend.

²⁹ *Pharnastanis*] Nulla huius *Pharnastanis* mentio occurrit apud scriptores, qui illud Parthicum bellum memoriae prodiderunt. Quare *Pharnapatem* tam hic, quam infra legendum censet Oudendorpius, quem a Ventidio victum et interfectum tradunt Dio L. XLVIII. p. 381. Plutarchus in Antonio p. 930. Hanc coniecturam confirmare videtur Leid. MS. qui *Parthum* et illi seruat.

³⁰ *Faciente inopia fidem*] Ita nimirum Afranian milites sibi persuaserant, vt refert Caesar L. I. B. ciu. c. 69.

XXXIX. Antonius, apud Forum Gallorum, quum Panfam Cos. aduentare comperisset, insidiis per filuestria Aemiliae viae dispositis, agmen eius excepit, fuditque, et ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.

XL. Iuba rex, in Africa, bello ciuili, Curionis animum simulato regressu inpulit in vanam alacritatem: cuius spei vanitate deceptus Curio, dum tamquam fugientem Saburam, regium praefectum, persequitur, deuenit in patentes campos: vbi Numidarum circumuentus equitatu, ³¹ perduto exercitu, cecidit.

XLI. Melanthus, dux Atheniensium, quum prouocatus a rege hostium Xantho Boeotio, descendisset ad pugnam, vt primum cominus stetit, Inique, inquit, Xanthe, et contra pactum facis: aduersus solum enim cum altero processisti. Quinque admiratus ille, quisnam se comitaretur, respexisset, auersum vno ictu confecit.

XLII. Iphicrates Atheniensis, ad Cherronesum, quum sciret, Lacedaemoniorum ducem Anaxibium exercitum pedestri itinere ducere, firmissimam manum militum eduxit e nauibus, et in insidiis collocauit: naues autem ³² omnium, tamquam onustas milite, palam transnauigare iussit. Ita securos, et nihil ³³ expectantes Laceda-

³¹ *Perduto exercitu*] *Perduto* in plerisque MSS. pro quo Medicus vetustior habet *predito*, vnde facile vera scriptura *prodito* erui potest; cum *prodere* et *perdere* in antiquis libris saepius inuicem soleant confundi. *Prodere* nimirum dicitur, qui demandatis partibus male fungitur, ac secus, quam par est; vel mala mente, vel etiam prauo errore agit: vnde frequenter apud veteres scriptores, *prodere exercitum*, *patriam*, *salutem*, *vitam*, quamquam nulla vera proditio intercessit. vid. I. F. Gronovius Obseru. L. III. c. 20.

Drakenb. ad Silium Ital. L. XVI. v. 621. Heinsius ad Ouidii Fastor. L. III. v. 113.

³² *Omnium*] Non placet hoc. Sannus et Mediceus, *omnes*. Fuerit forsitan, *naues autem, omni s. o. milite*. Oudendorpius.

³³ *Expectantes*] Oudendorpius coniecit, hic forte legendum *suspicientes* vel *suspectantes*: vt vero ab communi fere Codd. consensu discedamus, opus haud videtur; cum satis constet, *expectare*, vt Graecorum *προσδοκᾶν* et *προσδο-*

Lacedaemonios a tergo ³⁴ adgressus in itinere, obpressit, fuditque.

XLIII. Liburni, quum vadosa loca obsedissent, capitibus tantum eminentibus, fidem fecerunt hosti alti maris, ac triremem, quae eos persequeretur, implicatam vado ceperunt.

XLIV. Alcibiades, dux Atheniensium, in Hellesponto aduersus ³⁵ Mindarum, Lacedaemoniorum ducem, quum amplum exercitum, et plures naues haberet, nocte expositis in terram quibusdam militum suorum, parte quoque nauium post quaedam promontoria occultata, ipse cum paucis profectus, ita vt contemptu sui hostem inuitaret, eundem insequentem fugit, donec in praeparatas insidias perduceret. Auersum deinde, et egredientem in terram, per eos, quos ad hoc ipsum exposuerat, cecidit.

XLV. Idem, nauali proelio decertaturus, constituit malos quosdam in promontorio, praecepitque his, quos ibi relinquebat, vt, quum commissum proelium sensissent, panderent vela. Quo facto consecutus est, vt hostes aliam classem in auxilium superuenire ei arbitrati, verterentur.

XLVI. Memnon Rhodius, nauali proelio, quum haberet ducentarum nauium classem, et hostium naues elicere ad proelium vellet, ita ordinauit suos, vt
pau-

πεποδονία, interdum apud scriptores pro metuere positum reperiri. Veramque nimirum in partem *τὸ* *ἐκπύρρει* vsurpari solet; quod, *ut* *omittamus*, probant illa Velleii Paterc. L. II. c. 75. *Quis fortunae mutationes, quis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? quis non diuersa praesensibus, contrariaque expectatis aut speret, aut timeat?*

³⁴ *Adgressus in itinere*] Vulgo legebatur *ingressus itinere*. Cum vero 2 Reg. Medicei, Leid. sec. et Cantabrig. tert. habeant *ag-*

gressus; insuperque Sanutus scriuet *in itinere*, veram scripturam, *adgressus in itinere* merito in textum recepit Oudendorpius.

³⁵ *Mindarum*] Ex MSS. Italicis hoc ineptum mendum, quo Numidarum pro Mindarum legebatur, in editiones irrepsit, teste doctissimo commentatore. *Mindarum* autem legi debere, praeter Codd. MSS. probant etiam Iulianus L. V. c. 4. et Polyaeus L. I. c. 40. §. 9. primusque id perspexit Isaacus Vossius, qui *aduersus Mindarum* reponendum curauit.

paucarum nauium malos ³⁶ erigeret, easque primas agi iuberet. Hostes autem procul conspicati numerum arborum, et ex eo nauium quoque coniectantes, obtulerunt se certamini, et a pluribus occupati superatique sunt.

XLVII. Timotheus, dux Atheniensium, aduersus Lacedaemonios nauali acie decertaturus, quum instructa classis eorum ad pugnandum processisset, ex velocissimis nauibus viginti praemisit, quae omni arte varioque flexu eluderent hostem. Vt primum deinde sensit, minus agiler moueri aduersam partem, progressus, ³⁷ praeclassatos facile superauit.

C A P. VI.

De emittendo hoste, ne clausus proelium ex desperatione redintegret.

Exemplum I.

Gallos, eo proelio, quod Camilli ductu gestum est, desiderantes nauigia, quibus Tiberim transirent, Senatus censuit transuehendos, et com meatibus quoque ¹ prosequendos. Eiusdem generis hominibus postea per

³⁶ *Erigeret*] Scriuerius in margine edit. Bonon. posuit *erigere*, quod artifex Oudendorpio, qui similem locum attulit Lucani L. X. 317.

ut colla ferire

Caesaris et socerum inungi tibi, Magne, iubes.

et Caesaris L. I. B. Ciu. c. 6. *Naves conquirere, et Ostages ad duci iubent.* Vulgata tamen non minus recte se habet, aliisque exemplis se tuetur. vid. not. ad L. III. c. 5. §. 1.

³⁷ *Praeclassatos*] In vulgatis est *progressos*, minus recte. Veram esse scripturam *praeclassatos*, decla-

rant illa Polyacni L. III. c. 10. §. 12. διὰ τάχος τὰς πηλαγίους πεποννηκότας διαίξας. et §. 6. οἱ μὲν δὲ πολέμιοι πονέσαι. ἐς εἰρησίν.

¹ *Prosequendos*] Vulgo *persequeudos*. Sicui vero per et pro subinde in antiquis libris miscentur: ita hic MSS. et Edd. primarum auctoritate omnino reponendum *prosequendos*, quod comitatus et officii verbum esse nemo ignorat. Cicero L. XV. ad diuers. ep. 10. *Domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est.* Suetonius Cael. c. XXVII. *liberrimo congiario pro-*
I
se-

per Pomptinum agrum fugientibus via data est, quae Gallica adpellatur.

II. L. Marcius, eques Romanus, cui, duobus Scipionis occisis, exercitus imperium detulit, quum circumuenti ab eo Poeni, ne inulti morerentur, acrius pugnarent, laxatis manipulis, et concessio fugae spatio, dissipatos sine periculo suorum trucidauit.

III. C. Caesar Germanos inclusos, ex desperatione fortius pugnantes, emitti iussit, fugientesque adgressus est.

IV. Hannibal, quum ad Thrasymenum inclusi
² Romani acerrime pugnarent, ³ diductis ordinibus fecit eis abeundi potestatem, cunctesque sine suorum sanguine strauit.

V. An-

sequebatur: vbi itidem Codd. Memm. et Guia. corrupte exhibent *persequebatur*. Hinc *prosequi* etiam de iis adhibebatur, qui digredientes comitabantur. Plinius Paneg. c. LXXXVI. §. 3. *cum digredientem prosequeris!* *Prosecutus enim, nec temperasti tibi* cet. Notandum vero hic, duces rei militaris peritos semper cauisse, ne hostes ad desperationem redigerentur. Nam vbi est

Vna salus victis, nullam sperare salutem: ibi ex desperatione crescit audacia, et cum spei nihil est, sumit arma formido, ut habet Vegetius L. III. c. 21. et Onosander c. XXXVIII. χαλεπὴ δὲ αἰ πρὸς τὰς ἀπεγνωσμένους πύρρι μάχης. Hinc Scipio viam hostibus, qua fugiant, muniendam esse praecepit: et Iphicrates non cogendum esse hostem monuit ἐξ ἀπενίας μάχης. v. Polyæn. L. III. c. 9. §. 2. Romani quoque tunc maxime erant φοβερῶτατοι, ὅταν αὐτὸς περιέτῃ φόβος, secundum Polybium L. III. c. 75.

² Romani] Hic locus denuo luculenter probat, etiam in corruptissimis locis pertinacem interdum esse MSS. Codd. consensum. Omnes enim, quos adhuc euoluere licuit, veteres libri manifesto corruptam scripturam *Germani* tueruntur: pro quo eruditissimi viui recte *Romani* reposuerunt, quibus tunc, non vero Germanis, cum Hannibalis copiis pugnandum fuit. Error autem hinc dubitatione ex praecedentis exempli verbis, *Germanos inclusos*, ortum duxit.

³ Diductis] Omnino pro *deductis*, quod in vulgatis legitur, reuocandum *diductis*. Sic L. II. c. 3. §. 8. *diductis in latera viribus*. De et *di* in antiquis libris saepius turbantur, ut exempla in iis obuia satis aperte declarant: vid. Drakenb. ad Siliu L. XV. v. 187. Quod Romanis est *diducere* l. *laxare ordines*, Graecis dicitur *λύνει τὰς τάξεις*, quod frequenter apud Graecos Tacticos occurrit, v. Onosander c. XXI. qui alias diligenter id cauendum monent.

V. Antigonus, rex Macedonum, Aetolis, qui in obsidionem ab eo compulsi, fame vrguebantur, statuerantque, eruptione facta, commori, viam fugae dedit: atque ita infracto inpetu eorum, insecutus ⁴ auersos cecidit.

VI. Agesilaus Lacedaemonius, aduersus Thebanos, quum acie configeret, intellexissetque, hostes, locorum conditione clausos, ob desperationem fortius dimicare: laxatis suorum ordinibus, apertaue Thebanis ad euadendum via, rursus in abeuntes contraxit aciem, et sine iactura suorum cecidit auersos.

VII. Cn. Manlius Cos, quum ex acie reuersus, capta ab Hetruscis Romana castra inuenisset, omnibus portis statione circumdatis, inclusos hostes in eam rabiem efferauit, vt ipse in proelio caderet. Quod vt animaduernerunt legati eius, ⁵ ab vna parte remota statione, exitum Hetruscis dederunt, et effusos persecuti, occurrente altero Consule Fabio, ceciderunt.

VIII. Themistocles, victo Xerxe, volentes suos pontem rumpere prohibuit, quum docuisset ⁶ cautius esse,

I 2

esse,

4 *Auersos*] In quibusdam codicibus corrupte legitur *aduersos*: quod librariorum vitium plura cum aliorum scriptorum, tum nostri Frontini loca infecit. e. g. L. II. c. 8. §. 6. pro *auerso* est *aduerso*, et §. 7. pro *auersum*, *aduersum exercitum* quidam Codd. habent. Corruptionem ipsa res hic ostendit, cum hostes in fugam versi, non *aduersi*, sed *auersi* caedantur. vid. ad e. III. §. 3. Nam ἐκπληκτικωτάτη καὶ δραστηριωτάτη ἢ κατὰ νότυ τῶν πολεμίων ἐπιβολή. Onofander c. XXII. Vnde Polyaeus de Agesilao L. II. c. 1. §. 19. κατὰ τὴν ὁδὸν (auersis) ἐπέκειτο, καὶ ἂν ἔτι φόνος ἦν ἡμ-

φοτέρων, ἀλλὰ μόνων τῶν φευγόντων.

5 *Ab vna parte*] Leid. sec. ex vna. Praecedat omnibus portis statione circumdatis. Hinc malo hic scribere *ab vna porta remota statione*. Consentit Livius: *ni legati rapto consulis corpore patefissent vna porta hostibus viam. Ea erumpunt, conserruatoque agmine abeuntes in visibrem alterum incidunt consulem*. Oudend.

6 *Cautius esse*] MSS. omnes cum edd. Italicis et Paris. habent *aptius*: sed Leidenis primus *captius*. Vaticanus caret τῷ *esse*. Qua re omnino legendum censeo *cautius esse*, siue *prudencius*: quod pro-

esse, eum expelli ex Europa, quam cogi, ex desperatione pugnare. Idem milit ad eum, qui indicaret, in quo periculo esset, nisi fugam maturaret.

IX. Pyrrhus, Epirotarum rex, quum quamdam ciuitatem cepisset, clausisque portis ex vltima necessitate fortiter dimicantes eos, qui inclusi erant, animaduertisset, locum illis ad fugam dedit.

X. Idem inter cetera ⁷ praecepta imperatoria memoriae tradidit, non esse pertinaciter instandum hosti fugienti: ⁸ non solum, ne fortius ex necessitate resisteret, sed vt postea quoque facilius acie cederet, ratur

probatione non eget, nisi quis malit *satius esse*. Si *potius* esset in MSS. id nequaquam mutandum esse censet. Nunc praestare *td* *cautius* omnino videtur. Oudend. Scriptura *potius*, quae in impressis quibusdam est exemplaribus, dissentientibus Codd. MSS. non arripit. *Td* *aptius* vero, quod omnium veterum librorum consensu se tuetur, equidem huic loco satis aptum esse censeam. Sicuti enim prudentissimo illo Themistoclis consilio Graecia liberata est, vt ait Nepos c. V. §. 3. ita omnino ad Graeciae salutem *aptius conuenientiusque* dici potest, eum ex Europa expulsum, quam coactum fuisse, ex desperatione pugnare. Eodem fere modo Cicero de Amicit. c. V. *Nihil est enim tam naturae aptum, tam conueniens, ad res vel secundas, vel aduersas.*

⁷ *Praecepta imperatoria*] Pyrrhi eiusque legati Cyneae Strategica scripta tanta fuerunt famae celebritate, vt fere in prouerbium apud veteres de viro rei militaris perito abiisse videatur, secundum Ciceron. ad diuers. L. IX. ep. 25. *Pyrrhi te libros et Cyneae video lestitasse.* Vid. ad L. II. c. III. §. 21.

⁸ *Non solum ne*] MS. *ne non solum a se fortius. td ratius exulat a MSS. Codd. Tennul. Eodem modo exaratum est quoque in meis omnibus, ac Edd. praeis. Med. pt. ne non solum ab se. Gudianus, ne non solum a se ne fortius. Infra veto acie abest a Mediceis, et edd. Italicis. Forſan scribendum, ne non solum acie etc. facilius cederet. Hoc sensu: ne hostis sciens, sibi fugienti tam pertinaciter instari, fortius in ipsa acie tibi resistat, non solum; sed contra, vt hostis sciens, sibi non pertinaciter instari, postea facilius cedat. Melius me hinc non expedit. Dein *ratius* abest quoque a MSS. meis et Edd. antiquis, sed pro eo post *victores* Petreus addit *credens*, et Leidenſis sec. interponit *dum scirent*, *victores se non satis prosequi*. Verum haec postiora mihi perquam suspecta sunt, et e lemmate per lectorem quemdam adposito videntur nata, vt tale lemma fuerit, *non vsque ad perniciem fugientibus instaturos victores*. Verum tamen agnoscit quoque Sanutus, qui totum hoc exemplum ad verbum transcribens, habet *non solum ne f. e. n. resistant, sed vt facilius cedant; quoque postea facilius est, non v. ad p. instaturos victores. Oudendorpius.**

ratus non vsque ad perniciem fugientibus instaturos vi-
ctores,

C A P. VII.

De dissimulandis aduersis.

Exemplum I.

Tullius Hostilius, rex Romanorum, commisso ad-
uersus Veientes proelio. quum Albani, deserto exer-
citu Romanorum, proximos peterent tumultus, eaque
res turbasset nostrorum animos, clare pronuntiauit,
iussu suo Albanos id fecisse, vt hostem ² circumueni-
ret. Quae res et terrorem Veientibus, et Romanis
fiduciam adtulit: ³ remque inclinatam consilio re-
stituit.

II. L. Sulla, quum praefectus eius, comitante
non exigua equitum manu, commisso iam proelio, ad
hostes transfugisset, pronuntiauit, iussu suo id factum:
eaque ratione militum animos non tantum a confusio-
ne retraxit, sed quadam etiam spe vtilitatis, quae id
consilium secutura esset, confirmavit.

I 3

III. Idem

1 Tullus Hostilius] Hic Roma-
norum rex omnem militarem disci-
plinam artemque bellandi condidit,
auctore Floro L. I. c. 3. Immo
ipsum hoc callidum consilium duce
strategicae artis perito fuit dignis-
simum. Ita sane Onofander c. XXIII.
καὶ γὰρ δὴ τὸ ψεύδος ἀναγκαστὸν
εἶπεν, ὅτι μὲν νῦν ὁρῶμεν.
Insignem hac de re locum seruat
Herodotus L. III. c. 72. Hac ar-
te Quintius Aequos Volcosque,
cum ad medium vsque diei dubio
Marte fuisset pugnatum, superauit,
teste Dionysio Hal. L. IX. p. 613.

2 Circumueniret] Non con-
temnenda est varietas lectionis,
quam praefereunt Codd. Medicei,
circumuenirent, ita vt Pluralis ad
Albanos referatur: confirmatque

Polyaenus L. VIII. c. 5. Ἀλβανοὶ
δὲ ἀπίσται κυκλωσόμενοι τὰς πο-
λεμίας.

3 Remque inclinatam] Acie-
que inclinatam habet Petrensis, vt
Velleius quoque, Valerius Maxi-
mus aliique non raro loquuntur.
Nihilominus opinor, meram hic
esse glossam. Nam et in praelio
inclinata res saepe. Livius L. II.
c. 47. *ni rem inclinatam sustinuis-
set*. L. XLII. c. 59. *primo spe-
ctator certaminis, deinde inclina-
ta res, maximo usui fuit*. Hinc
metaphorice Cicero ad Famil. I.
I. *Laboratur vehementer: incli-
nata res est*. et Petronius c. 38.
*ubi semel inclinata res est. Ou-
dendorpius*.

III. Idem, quum auxiliares eius missi ab ipso, circumuenti ab hostibus et interfecti essent, verereturque, ne propter hoc damnum vniuersus trepidaret exercitus, pronuntiauit, auxiliares, qui ad defectionem conspirassent, consilio a se in loca iniqua deductos. Ita manifestissimam cladem ultionis simulatione velauit, et militum animos hac persuasione confirmauit.

IV. Scipio, quum Syphacis legati nuntiarent ei regis sui nomine, ne fiducia societatis eius ex Sicilia in Africam transfiret, veritus, ne confunderentur animi suorum abscissa peregrina societate, dimisit ⁴ prope re legatos, et famam diffudit, tamquam ultro a Syphace arcessiretur.

V. Q. Sertorius, quum acie decertaret, barbarum, qui ei nuntiauerat, Hirtuleium periisse, pugione traiecit, ne et in aliorum id notitiam perferret, et ob hoc animi suorum infirmarentur.

VI. Alcibiades Athenienfis, quum ab Abydenis proelio vrgueretur, subitoque magno cursu tristem aduentare tabellarium aduertisset, prohibuit palam dicere, quid adferret. Dein secreto sciscitatus, a Pharnabazo, regio praefecto, classem suam obpugnari, celatis et hostibus et militibus praelium finiit; ac protenus ad eripiendam classem ducto exercitu, suis opem tulit.

VII. Hannibalem venientem in Italiam tria milia ⁵ Carpetanorum reliquerunt: quos ille, exemplo

⁴ *Prope re*] In vulgatis est *ire legatos*. Veteres quidam Codd. habent *per relegatos*. tert. Regius et Voss. *pro re legatos*. quas corruptas lectiones ex verae scripturae, *prope re*, compendio arbitror profluxisse: cuius vestigia deprehendimus apud Lipium L. XXIX. c. 24. Scipio quamquam magno momento rerum in Africa geren-

darum, magnae spe destitutus erat, legatis prope re, priusquam res vulgaretur, remissis in Africam, litteras dat ad regem. Recepitam lectionem, quam primus coniectando restituit Modius, confirmat etiam Cod. Petrensis, notante Wasse ad Sallustii B. C. c. 34.

⁵ *Carpetanorum*] Pro deprauata lectione *Carpetaniorum*, quam et

emplo ne et ceteri mouerentur, edixit, ab se esse dimissos, et insuper, in fidem eius rei, ⁶ paucos leuissimae operae domos remisit.

VIII. L. Lucullus, quum animaduertisset, Macedonas equites, quos in auxilio habebat, subito consensu ad hostem transfugere, signa canere iussit, et turmas, quae eos sequerentur, inmisit. Hostis committi proelium ratus, transfugientes telis excepit Macedonas: qui quum viderent, neque recipi se ab aduersariis, et premi ab iis, quos deserebant, necessario ad iustum proelium conuersi, hostem inuaserunt.

IX. ⁷ Datames, dux Persarum, aduersus Autohradaten in Cappadocia, quum partem equitum suorum transfugere comperisset, ceteros omnes venire secum iussit, adsecutusque transfugas, collaudauit, quod eum alacriter praecessissent, hortatusque est eos etiam, vt fortiter hostem adorirentur. Pudor transfugis adtulit poenitentiam, et consilium suum, quia non putabant deprehensum, mutauerunt.

X. T. Quinctius Capitolinus Cos, cedentibus Romanis, clementis est, ⁸ in altero cornu hostes fugatos: et ita, confirmatis suis, victoriam retulit.

XI. ⁹ Cn. Manlius, aduersus Hetruscos, vul-

I 4

ne-

et MSS. quidam Codd. et libri impressi exhibent, recte olim restituit Carpetanorum Casaubonus ad Polyæn. L. II. c. 10. §. 4. Differre Carpetanorum mentionem facit Liuius L. XXI. c. 23. *Postquam per Pyrenaeum saltum traduci exercitus coeptus est, rumorque per barbaros manauit certior de bello Romano, tria millia inde Carpetanorum peditum iter auerterunt.*

6 Paucos] Immo vero supra septem millia hominum domos remisit, quos et ipsos grauari militiam senserat, Carpetanos quoque ab se dimissos simulans; auctore Liuiio, loco ante laudato.

⁷ Datames] In Cappadocia hoc factum, contra Artabazum refert Diodorus Sic. L. XV. p. 399. Oudendorpius.

⁸ In altero cornu] Hinc inter praeepta strategica tollens hoc consilium refert Onosander c. XXIII. Ipsam rem refert Liuius L. II. c. 64. *Et Romani, quia paucitas damno sentiendopropior erat, gradum retulissent, ni salubri mendacio consul fugere hostes ab cornu altero clamitans, concitasset aciem. Impetu facto, dum se putant vincere, vicere.*

⁹ Cn. Manlius] Caius Manlius MSS. multi et Sanutus, perperam.

nerato collega Fabio, qui sinistrum cornu ducebat, et ob id parte cedente, quod etiam occisum crederent Consulem, cum turmis equitum occurrit, clamitans et collegam vivere, et se dextro cornu vicisse. Qua constantia redintegratis animis suorum, vicit.

XII. Marius, aduersus Cimbros et Teutonos, quum metatores eius per imprudentiam ita castris locum cepissent, vt sub potestate barbarorum esset aqua, flagitantibus eam suis, digito hostem ostendens, Illinc, inquit, petenda est. Quo instinctu adsecutus est, vt protenus barbari ¹⁰ tollerentur.

XIII. T. Labienus post Pharsalicam pugnam, quum, victis partibus, Dyrrhachium refugisset, miscuit vera falsis, et, non celato exitu pugnae, aequatam partium fortunam graui vulnere Caesaris finxit: et

peram. Intelligitur Cn. Manlius, qui consul fuit cum M. Fabio, vt bis eorum iunctam mentionem iam habuimus L. I. II. 1. et L. II. 6. 7. Verum *μνημονικῶ ἀμαρτυματι* hic varie errat Frontinus, si vulgata ipse scripserit. Nam in hoc praelio non Consul M. Fabius vulneratus fuit, sed Q. Fabius, qui sub Consule M. Fabio in sinistro cornu pugnabat. Neque Manlius illic aciem restituit, sed ipse Consul M. Fabius; immo ille dextrum cornu, in quo ipse Manlius pugnans et grauitet ictus praelio excederat, confirmauit, cum aliquot turmis equitum aduersus, vinere clamitans collegam, se victorem falso altero sinistro soli cornu adesse; et sic rem inclinatum sustinuit, teste L. Iulio L. II. c. 47. Hos Frontini errores notauit iam quoque Doñiss. P. Wesselingius Obseru. L. II. 6. 8. Omnia hic sana forent, si modo hoc ordine concepta essent et correctis verba: Cn. Manlio a.

H. vulnerato, et ob id p. c. q. c. o. cr. C. collega Fabius, qui sinistrum cornu d. cum turmis equ. etc. et se altero cornu vicisse. Oudendorpius.

¹⁰ Tollerentur] Gronouius in epistola ad Keuchenium scribit *petlerentur*, inde scilicet, vbi obsidebant hostes aquationem. Verum, cum refragentur Codd. MSS. nec inepta sit vulgata, nos quidem cum Oudendorpio nihil mouendum censemus. Reuera enim tanta caedes fuit, vt sublati funditus Teutoni viderentur, secundum Florum L. III. c. 3. §. 11. *Sublatis funditus Teutonis, in Cimbros conuertitur. Tollerentur* adeo hic idem est, quod *caederentur, interficerentur*, vt saepius apud scriptores. Notum est illud Ciceronis dictum in Caesarem L. XI. ep. 20. *laudandum adolescentem, ornandum, tollendum*. Suetonius in Aug. c. XII. *quasi alii se puerum, alii ornandum tollendumque iactassent*.

et hac adsimulatione " reliquis Pompeianarum partium fiduciam fecit.

XIV. M. Cato, quum Ambraciam eo tempore, quo sociae naues ab Aetolis obpugnabantur, imprudens vno lembo adpulisset, quamquam nihil secum praesidii haberet, coepit signum voce gestuque dare, quo videretur subsequentes suorum naues vocare: eaque adseueratione hostem terruit, tamquam plane adpropinquarent, qui quasi ex proximo citabantur. Aetoli, ne aduentu Romanae classis obprimerentur, reliquerunt obpugnationem.

C A P. VIII.

De restituenda per constantiam acie.

Exemplum I.

Seruius Tullius adolescens, proelio, quo rex Tarquinius aduersus Sabinos confligit, signiferis segnius dimicantibus, ¹ raptum signum in hostem misit: cuius recipiendi gratia Romani ita ardentem pugnaverunt, ut et signum, et victoriam retulerint.

II. Furius Agrippa Cos, cedente cornu, signum militare, ereptum signifero, in hostes Hernicos et

I 5

Ae-

II Reliquis] Reliquiis legendum censuit Modius, cui subscripsit etiam Gronovius, qui eandem vocem ad marginem sui exemplaris norauit: qua ipse Frontinus aliis quoque locis vtitur. Sic c. IX. §. 1. *reliquias eorum circumfodens.* c. X. §. 2. *reliquiis exercitus.* L. III. c. 15. §. 4. *reliquiae ex Variana clade.* L. IV. c. 7. §. 39. *pars magna reliquiarum.* Eodem modo Florus, Velleius Paternulus, Iustinus alique loqui amant. Sic Sallustius Hist. fragm. L. I. c. 14. *Praeterea Etruria, atque omnes reliquiae belli arrestatae.* Velleius Pat. L. II. 17. §. 1. *nisi qua Nola-*

ni belli manebant reliquiae: pro quo tamen idem *reliqua belli* habet L. II. c. 123. *cum Germanicum nepotem suum, reliqua belli patratum misisset in Germaniam.*

I Raptum signum] Inter alios virtutis militum excitandae modos, fuit signorum quoque in hostem iaculatio, cuius plura apud Lium aliosque scriptores exempla exstant, quae ut satis nota hic nolumus cumulare. videbis doctos viros ad Flori L. I. c. 11. §. 2. *Signum enim perdere, summae erat turpitudinis, immo capitale crimen habebatur.*

Aequos misit: quo facto eius proclium restitutum est. Summa enim alacritate Romani ad recipiendum signum incubuerunt.

III. ² T. Quinctius Capitolinus Cos. signum in hostes Faliscos eiecit, militesque id repetere iussit.

IV. ³ Saluius Pelignus, bello Persico, idem fecit.

V. M. Furius Camillus, Tribunus militum consulari potestate, cunctante exercitu, adreptum manu signiferum in hostes Vollicos et Latinos traxit: ceteros puduit non sequi.

VI. ⁴ M. Furius, auerso exercitu, quum occurrisset, adfirmavit, non recepturum se in castra quemquam, nisi victorem: reductisque in aciem, victoria potitus est.

VII. Scipio apud Numantiam, quum auersum suum videret exercitum, pronuntiavit, pro hoste sibi futurum, quisquis in castra redisset.

VIII. ⁵ Seruilius Priscus Dictator, quum signa legionum ferri in hostes Faliscos iussisset, signiferum cun-

² T. Quinctius.] Non fuit hic Quinctius Capitolinus, sed Lucii filius Cincinnatus, cui et Penno cognomen additur, de quo Livius L. IV. c. 26. et c. 29. ex quo apparet, istud bellum non cum Faliscis, sed Volscis gestum fuisse.

³ Saluius Pel.] Hoc exemplum post illud demum, M. Furius Camillus, positum legitur. Cum vero hic Saluius non ipsum signiferum in hostes traxerit: sed signum tantum in eos coniecerit, recte Perizonius Anim. Histor. c. VII. p. 328. istud suo loco restituit. Bellum Persicum vero, non cum Persis, sed cum Macedonum rege Perse gestum declaratur.

⁴ M. Furius.] Non male Oudendorpius idem Furius, vel tan-

tum idem legendum esse suspicatur. Ita sane noster saepius idem habet. L. II. c. 5. §. 46. Idem sc. Alcibiades. c. VI. §. 10. Idem sc. Pyrrhus. c. VII. §. 3. Idem sc. Sulla. et alibi. Furius autem videtur in textum irrepsisse, quod exemplum III. Saluius Pelignus cet. male suo loco auulsum et inter utrumque fuit interpositum. Fuisse autem eundem M. Furium Camillum, de quo noster §. V. docet Livius L. VI. c. 24. Sequimini nunc Camillum, et quod ductu meo soletis, vincite. Quid vallum et castra spectatis? neminem vestrum illa, nisi victorem, receptura sunt.

⁵ Seruilius Priscus.] Non moramur corrupta illa Sinilius, Sini-
lius, Siluius, Eulnius, quae veteres

cunctantem occidi inperavit: quo exemplo perterriti ^o ceteri, hostem inuaserunt.

IX. Tarquinius, aduersus Sabinos, cunctantes equites, detractis frenis, concitatisque equis, procurrere, et percurrere aciem iussit.

X. ⁷ Cossus Cornelius, Magister equitum, aduersus Fidenates idem fecit.

XI. M. Atilius Cos, bello Samnitico, ex acie refugientibus in castra militibus aciem suorum obposuit, adfirmans secum et cum bonis ciuibus dimicatu-
⁸ eos, nisi cum hostibus maluissent. Ea ratione vniuersos in aciem reduxit.

XII. L. Sulla, cedentibus iam legionibus exercitui Mithridatico ductu Archelai, ⁹ stricto gladio in primam

res libri praeserunt. Veram esse scripturam *Sernilius*, quam reduxit Scriuerius, testis est Liuius, qui simul docet *Aequos*, non *Faliscos* illos hostes fuisse. L. IV. c. 46. *Dilatator ex senatus consulto dictus Q. Sernilius Priscus.* et c. 47. *Transferat ex re bene gesta superbia negligentiaeque ad Aequos, quae in Romanis ducibus fuerat: itaque primo statim praelio, quum dilatator equitatu immisso antesignanos hostium turbasset, legionum inde signa prope inferri iussit; signiferumque ex suis unum cunctantem occidit.*

6 *Ceteri*] Hanc vocem ad perficiendum sensum necessariam, quae in impressis non existat, Petrensis et Leidenf. tert. Codd. nec non Sanniti auctoritate, textui denuo, postliminii iure, inferendam curauit Oudendorpius.

7 *Cossus*] Duo Cantabrig. *Cassius*, male. Hic autem rursus insignem maculam Frontino adfixerant librarii; cum Cossum idem fecisse, quod Sernilium, ex. 8. voluerint, et ei continuo subiunxerint. Nam praeterquam quod hi-

storiae veritati contrarium sit, qui putuit Frontinus scribere, a magistro equitum legionum signiferum occidi iussit: cum legiones ipse dilatator duceret, equitum vero Magister tantum equitibus praecesset. Viderunt hoc forsitan Editores Romanus et Bononiensis, in quorum *Indicibus* hoc exemplum non compareret. Verum expungi non opus est, sed ponendum, ut feci, post Tarquinii exemplum. Equis enim quoque Cossus frenos detraxit, quum Magister equitum erat sub Dilatore Mam. Aemilio, non, ut Florus ait, sub A. Postumio. Vide, qui iam dudum haec monuere, l. Petizonium Anim. Histor. p. 318. et Dukerum ad Florum L. I. c. 11. *Cossus equitum magister exuere frenos imperavit.* Oudend.

8 *Eos*] *eos* quod sedem in MSS. mutat, recte deleri censet cl. Wasse, me non tenuente. Oudend.

9 *Stricto gladio*] Non *gladio stricto*, sed *arrepto vexillo*, per fugientes Sullam ad hostes properasse, scribit Polyaeus L. VIII. c. 9. §. 2.

xxi

primam aciem procucurrit, adpellansque milites, dixit: Si quis quaelisset, vbi Imperatorem reliquissent, responderent, pugnantem in Boeotia. Cuius rei pudore vniuersi eum secuti sunt.

XIII. Diuus Iulius, ad Mundam, referentibus suis pedem, equum suum abduci a conspectu iussit, et in primam aciem pedes profiluit. Milites dum destituere Imperatorem erubescunt, redintegrarunt proelium.

XIV. Philippus, veritus, ne inpetum Scytharum sui non sustinerent, fidelissimos equitum a tergo posuit, praecepitque, ne quem commilitonum ex acie fugere paterentur; perseverantius abeuntes trucidarent. Qua denuntiatione quum effecisset, vt etiam timidissimi mallent ab hostibus, quam a suis interfici, victoriam adquisiuit.

C A P. IX.

De his, quae post proelium agenda sunt. Si res prospere cesserit, de consummandis reliquiis belli.

Exemplum I.

C. Marius, victis proelio Teutonis, reliquias eorum, quia nox circumuenerat, circumsedens, sublati clamoribus, per paucos suorum territauit, insomnemque hostem detinuit, ex eo adsecutus, vt postero die inrequietum facilius debellaret.

II. Clau.

καὶ σημείων ἀρπάσας ὡς αὐτοὶ διὰ τῶν φευγόντων. quibus consona Appianus Alex. Bell. Mithrid. p. 342. aliique habent.

I Circumuenerat] Intervenerat rescribendum censuit I. Fr.

Gronovius; itaque Valartus in editione Parisiensi excudendum curavit. vid. ad calcem huius editionis cl. Herclii notas criticas. Vel, vt coniicit Oudendorpius, *superuenerat*, vel *certamen dirimerat*, vt ex. l. c. X. *proelio, quod nox dirimerat*.

II. Claudius Nero, victis Poenis, quos Hasdrubale duce in Italiam ex Hispania traicientes exceperat, caput Hasdrubalis in castra Hannibalis eiecit: quo factum est, ut et Hannibal luctu, (² nam frater occisus erat,) et exercitus desperatione aduentantis praesidii adfligerentur.

III. L. Sulla his, qui Praeneste obsidebantur, occisorum in proelio ducum capita, hastis praefixa, ostendit: atque ita obstinatorum peruicaciam fregit.

IV. Arminius, dux Germanorum, capita eorum, quos occiderat, similiter praefixa, ad vallum hostium admoueri iussit.

V. Domitius Corbulo, quum Tigranocertam obsideret, et Armenii pertinaciter viderentur toleraturi obsidionem, in quemdam ³ ex Megistanis, quos cepe-

² Nam frater occisus erat] Vehementer haec mihi pro glossemate suspecta sunt, et e margine irrepsisse videntur. Rectius certe in Leidenii sec. scribitur *luctu fratris occisi*. Sanutus simpliciter, *ut luctu fratris ipse*, et Leid. pr. *nam super occisus erat*. Ouidend.

³ Ex Megistanis] Graecae originis esse Μεγιστᾶνος a μέγιστος, quisque facile intelligit. Phrynichus et Thomas Magister hanc vocem ἀδόκιμον dicunt, et a probatae auctoritatis scriptoribus rectius, μέγα δυνάμει, usurpari contendunt. Menander tamen, eumque secutus Antiochus Sophista, eodem Phrynicho auctore, hac voce usi fuerunt: quibus LXX Interpretes, Iosephus, ipseque sacer Codex Marc. c. VI. 21. et Apocal. c. VI. 15. addi possunt. Romanos quoque scriptores eam adhibuisse, pro proceribus regumque amicis, testes sunt Suetonius in Caligul. c. V. Tacitus Annal. L. XV. c. 27. Seneca ep. ad Lucil. 21. et ipse noster Frontinus. Quo iure adeo vocem ἀδόκιμον supra dicti Gramma-

tici eam appellent, alii dispiciant: nec enim analogia, rarior licet, e. g. in Παιῶν, Τητᾶν, Πελεκᾶν, Ἀκαρῶν, penitus repugnat. Salmastius a Macedonibus originem habere μεγιστᾶνες censet in libro de Lingu. Hellen. p. 110. Ne vero extra oleas. Ipsam hanc historiam refert etiam Tacitus Annal. L. XIV. c. 24. ubi illum insidiarum auctorem, suppresso nomine, *non ignobilem barbarum* vocat. Varietas scripturae apud nostrum, plebisque Codd. MSS. *Vaduadum* praefertentibus, innuit nomen proprium non ignobilis illius barbari hic latere: quod tamen, an reuera sit *Aduadus*, vel *Adduus*, quod apud Velleium L. II. c. 102. §. 2. pro certo adfirmari haud potest. Pro *Megistanis* vero, haud scio, *Μεγιστᾶσι*, an *Megistanibus* rectius ponatur. Fuit enim tempus, quo turpi Graecarum litterarum inficitia, Graeca vocabula a rudioribus librariis, Latinis litteris expressa fuerunt: quo facto facile ultima Syllaba *σιν* in *nis* potuit mutari.

ceperat, animaduertit, caputque eius balista excussum, intra munimenta hostium misit. Id forte decidit in medium ⁴ concilium, quod tum quum maxime habebant barbari: ad cuius conspectum, velut ostento, confternati, ad deditionem festinauerunt.

VI. Hermocrates Syracusanus, superatis acie & Carthaginensibus, veritus, ne captiui, quorum ingentem manum in potestatem redegerat, parum diligenter custodirentur, quod euentus dimicationis in epulas et securitatem compellere victores poterat, finxit proxima nocte equitatum hostilem venturum. Qua expectatione adsecutus est, vt solito adtentius vigiliae agerentur.

VII. Idem, rebus prospere gestis, et ob id resolutis suis in nimiam securitatem, somnoque et mero pressis, in castra transfugam misit, ⁶ qui praemoneret, se fuga elapsum: dispositas enim vbique a Sy-

⁴ *Concilium*] In aliquot Codd. MSS. legitur *consilium*. recto stat talo vulgata. De differentia inter *concilium* et *consilium* vid. Gronovium ad Livii L. XLIV. c. 2. et Oudendorpium ad L. III. c. 2. §. 6. vt et Drakenb. ad Sil. L. XI. 71.

⁵ *Carthaginensibus*] Equidem temperare mihi non possum, quin cum Scriuero et Tennulio, ad Casauboni, reponentis *Atheniensibus*, accedam sententiam. Haec enim post deuictos Athenienses facta videntur, quod ex sequenti proxime exemplo nullo negotio colligi potest, si illud cum Polyaei L. I. c. 43. §. 2. conferatur, vbi discrete fit mentio Atheniensium: quorum Frontinus §. VII. ideo non meminit, quod eos iam §. VI. memorauit. Sic contrario errore male sedulus librarius in Cod. Medic. L. III. c. 6. §. 5. Magonem, ducem Atheniensium facit, quem Cartha-

ginensium fuisse inter omnes constat. Quam pertinax saepe sit Codd. MSS. in tuenda deprauata lectione consensus, notauimus ad L. II. c. 7. §. 7. vbi tantum non omnes collati adhuc veteres libri pro *Carpetanorum* habent *carpentariorum*, ridiculo sane errore.

⁶ *Qui praemoneret se fuga elapsum.*] Haec verba non reperiuntur in editionibus, Romana, aut Bononiensi. In Mediceo tunc, *praedocebat*. Sed Mediceus pr. et Leid. sec. *praetendebat*: unde malim *praetenderet*, id est, *praetexeret*, vitata significatione. c. II. §. 12. *expectationemque equestris certaminis praetendisset*. Dein pro *elapsum* MSS. vudecim et edit. Paris. *lapsum*. Dein pro *enim*, etiam octo MSS. et edd. Rom. Par. Hittorp. et Wechel. Tum a non agnoscat Palat. contra historiam. Oudendorpius.

Syracusanis insidias: quarum metu recepit aciem. (Illi quum aduentarent, persecuti, in fossas deciderunt, et eo modo victi sunt.)

C A P. X.

Si res durius cesserit, de aduersis emendandis.

Exemplum I.

T. Didius, in Hispania, 'quum acerrimo proelio conflixisset, quod nox diremerat, magno numero vtrimque caeso, complura suorum corpora ' intra noctem sepelienda curauit. Hispani postero die ad simile officium progressi, quia plures ex ipsorum numero, quam ex Romanis, caesos repperant, victos se

7 Illi cum aduentarent, persecuti, in fossas deciderunt, et eo modo victi sunt] Multis modis eruditissimi viri, in explicando hoc deprauatissimo loco, se torserunt: quem quidem sine integrioribus Codicibus plane restitui posse, est omnino, quod dubitemus. Graecius et Orwinus ita coniecerunt: *quarum metu recepit aciem hostis. Illi, cum aduenires (aduentares Tenui.) dies, persecuti fossas descenderunt, et eo modo vicerunt.* Barthius *persecuti in fossas reciderunt* legit, et passim *persecuti* sumit. Optimam laudabilissimamque sanandi huius corrupti loci rationem sequitur Oudendorpius, qui ex Polyaei L. I. c. 43. §. 2. ubi is eandem historiam tractat, suae integritati cum restituere conatur, hac quidem coniectura: *Quarum metu, lux dum (vel dum lux) aduentares, recepere aciem, vel recepit aciem hostis, aut Nicias. Persecuti dein in fossas deciderunt, et eo modo victi sunt:* passim cum Barthio v. *persecuti* accepta. Itemque: *quarum metu recepit aciem Nicias vel ho-*

stis. Vbi illuxit, quum aduentarent persecuti Nicias, in fossas deciderunt cet. Quamquam neutiquam cum Scriucrio consemus; haec aliunde irrepsisse; id quod facile ex Polyaei verbis *παραλαβὴν τὰς Ἀθηναίων διαφθίσαν* colligi potest: plane tamen mihi habeo persuasum, sensum quodammodo, Polyaeo et Diodoro ducibus, elici; ipsa vero Frontini verba, sine codicum ope, nullo modo reuocari posse.

1 *Intra noctem*] Quidam Codd. MSS. sistant *atra nocte*; vnde Burmannus ad Ouidii L. III. Amor. v. 46. *atra nocte* suadet. Rectum veto se habet *intra noctem*, i. e. durante noctis tempore. Sic Sallustius B. Catil. c. XVIII. *intra legitimos dies*. Velleius Pat. L. II. c. 45. *intra biennium*, i. e. nondum elapso biennii spatio. Iustinus L. XII. c. 15. *intra trigessimum annum*, i. e. nondum expleto trigesimo anno.

se esse secundum eam dinumerationem argumentati, ad conditiones Imperatoris descenderunt.

II. L. Marcius, eques Romanus, qui reliquiis exercitus duorum Scipionum praefuit, quum in propinquo bina castra Poenorum paucis millibus passuum distarent, cohortatus milites, proxima castra intempesta nocte adortus est: et quum hostem, victoriae fiducia incompositum, adgressus, ² ne nuntios quidem cladis reliquisset, breuissimo tempore militi ad requiem dato, eadem nocte raptim famam rei gestae praegressus, altera eorundem castra inuasit. Ita bis simili usus euentu, deletis utrobique Poenis, amis, fas populo Romano Hispanias restituit.

C A P. XI.

De dubiorum animis in fide retinendis.

Exemplum I.

P. Valerius, Epidauri, timens oppidanorum perfidiam, quia parum praesidii habebat, gymnicos ludos procul ab vrbe adparauit. Quo quum omnis fere multitudo spectandi causa exisset, clausit portas, nec in eas antea admittit Epidaurios, quam obfides a principibus acciperet.

II. Cn. Pompeius, quum suspectos haberet ¹ Catinenses, et vereretur, ne praesidium non reciperent, petiit ab eis, ut aegros interim apud se refici

² *Ne nuntios quidem cladis*] Locutio scriptoribus vitata, qua proprie πυνολεγία, cum ad interuentionem hostis caeditur, significatur. Sic Iustinus de Cyri clade L. l. c. 8. in qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantae cladis superfuit.

¹ *Catinenses*] Mare variant hoc loco Codd. MSS. nec morari li-

bet monstra illa litionum. Palatinus seruat *Caucenses*, incolae *Caucae*, urbis Vaccaeorum, cuius miserandam a Lucullo factam cladem memorat Appianus de B. Hisp. p. 478. sqq. Non male coniecit adeo Oudendorpius, hoc strategema aduersus Vaccaeos adhibitum fuisse a Pompeio, in bello Sertoriano, in quibus eo tempore hi-

fici paterentur: fortissimis deinde habitu languentium missis, ciuitatem occupauit, continuitque.

III. Alexander, deuicta perdomitaque Thracia, petens Asiam, veritus, ne post ipsius discessum fumerent arma, reges eorum praefectosque, et omnes quibus videbatur inesse ² cura detractae libertatis, secum, velut honoris causa, traxit; ignobilibus autem relictis plebeios praefecit: consecutus, ut principes beneficiis eius obstricti, nihil nouare vellent; plebs vero ne posset quidem, spoliata principibus.

IV. Antipater, conspecto priore ³ Neciorum exercitu, qui, audita morte Alexandri, ad infestandum imperium eius confluxerant, dissimulans, scire se, quae mente venissent, gratias his egit, quod ad auxilium ferendum Alexandro aduersus Lacedaemonios conuenissent: adiecitque, id se regi scripturum. Ceterum ipsos, quia sibi opera eorum in praesentia non esset necessaria, abirent domos, hortatus est. Et hac ⁴ adseueratione periculum, quod ex nouitate rerum imminabat, discussit.

V. Sci-

hibernauit, teste Plutarcho in Sertorio p. 579.

² *Cura detractae lib.*] Cod. Petrensis habet *retrahendae libertatis*, quod non contemnendum. Iustinus L. XI. c. 5. *reges stipendarios conspectioris ingenii eisdem appellat.*

³ *Neciorum*] Qui sint isti *Necii*, non liquet. Vnde Tennulius reponit *Nestiorum*, qui *Nestum* Illyridis urbem incoluerunt. An vero *Nestii* illi imperium Antipatri infestare ausi fuerint, est omnino, quod dubitemus. Cum vero ex scripturae quoque varietate, quae in Codd. MSS. deprehenditur, nihil certi liceat extricare, Wesfelingius legendum censuit *Bessorum*, qui, Thraciae populus, tunc Macedoniam inuadere voluerunt, cum Antipa-

tro res esset cum Lacedaemoniis. Prae omnibus tamen coniecturis Oudendorpio impenso placet illa Wassei, *conspecto Tetrachoritarum exercitu*. Cum vero *Bessi* ipsi fuerint *Tetrachoritae*, qui et *τετραχώριοι* dicti, secundum Stephanum p. 705. equidem *Bessorum*, quod propius ad vulgatam accedit, praefertrem; donec vera scriptura ex Codd. MSS. peti possit. Verum tamen *Tetrachoritarum* meminit Polyaeus L. IV. c. 4. §. I. *Ἀντίπατρος ἐν τῇ τετραχωριτῶν στρατῶν.*

⁴ *Adseueratione*] Melius hic cum Waseo legendum censeam *adsimulatione*, uti L. II. c. 7. §. 13. Non est tamen, quod vulgatam reiiciamus, quam noster etiam ha-

V. Scipio Africanus, in Hispania, quum inter captiuas eximiae formae virgo ⁵ nubilus ad eum perducta esset, omniumque oculos in se conuerteret, summa custodia habitam, sponso, nomine ⁶ Allucio, reddidit: insuperque aurum, quod parentes eius, redempturi captiuam, donum Scipioni adtulerant, eidem sponso pro nuptiali munere dedit. Qua multiplici ⁷ magnificentia vniuersa gens victa, imperio populi Romani accessit.

VI. Alexandrum quoque Macedonem, traditum est, eximiae pulchritudinis virgini captivae, quum finitimae gentis principi fuisset desponsata, summa abstinentia ita pepercisse, ut illam ne adspexerit quidem.

bet L. II. c. 5. §. 20. *qua adfeneratione auersit hostem.* L. III. c. 3. §. 2. *qua adfeneratione perterriti.* Ac pro *simulatione* hic videtur usurpasse: qua significatione *ad adfenerationem* occurrit etiam apud Tacitum L. XIII. Annal. c. 18. *Nec desuere, qui arguerent viros grauitatem adfuerantes*, i. e. simulantes, prae se ferentes.

§ *Nubilus*] In MSS. et Edd. ante Scriuerium *nobilis*, pro quo recte Scriuerius coniecit *nubilus*, cuius coniecturam cum MS. alterum Kuchenhii firmat; tum Polybius L. X. c. 19. ubi eam vocat *παρθένον κατὰ τὴν ἀμύνην*. et Linius L. XXVI. c. 50. *Caprina deinde a militibus adducitur ad eum adulta virgo, adeo eximia forma, ut, quacumque incedebat, conuerteret omnium oculos.* Fuisse tamen etiam nobilem, praeter alios, etiam Polyaeus innuit L. VIII. c. 16. §. 6. *Ἔσται δὲ καὶ ἄλλα γυναικες τῶν ἐν γενομένων, ἢ θυγατέρες, ἢ παῖδες, ἢ ἐκ τῶν ἔχοντες ἐάλωσαν.* Ex quo loco forsan v. alias, quam male tridiam penitus eiecit Oudendorpius, probari possit. Qua re ita legi possit: *cum inter alias captiuas exi-*

miae formae virgo nubilus. Cum vero et *nobilis* et *nubilus* fuerit illa virgo r. veram admittas scripturam, a veritate non aberrabis.

6 *Allucio*] Varie in antiquis libris illius sponsi nomen scribitur. Verum autem fuisse, *Allucius*, auctoritate Lii non dubitamus, qui l. c. *Allucio nomen erat*, et paucis interiectis, *vocatque ad se Allucio*, scripsit: insuperque variis MSS. Codd. suffragantur. *Iudihilem* quidem vocat Valerius Maxim. L. IV. 3. n. 1. sed is alius fuit Regulus, de quo vid. Appianus de B. Hisp. p. 464. seqq.

7 *Magnificentia*] Dignior sane Scipionis virtute haec lectio prae illi altera *munificentia*. *Munifici* multi esse possunt, qui sacra auri fame non vrguentur; *magnifici* vero non nisi ii, qui in rebus magnis et excelsis singulari animi magnitudine ipsi plendent: qualis fuit Scipio, perpetuum illud Romani nominis ornamentum. Vnde Cicero Offic. L. I. c. 21. *Capessentibus autem rempublicam nibilominus, quam philosophis, baud scito an magis etiam, et magnificentior et despicientia adhibenda sit rerum humanarum.*

dem. Qua mox ad sponsum remissa, vniuersae gentis per hoc beneficium animos conciliauit sibi.

- VII. ⁸ Imperator Caesar Augustus Germanicus, eo bello, quo victis hostibus cognomen Germanici meruit, quum in finibus ⁹ Vbiorum castella poneret, pro fructibus locorum, quae vallo comprehendebat, pretium solui iussit: atque ea iustitiae fama omnium fidem adstrinxit.

C A P. XII.

Quae facienda sunt ¹ pro castris, si satis fiduciae in praesentibus copiis non habeamus.

Exemplum I.

T. Quintus Cos, quum Volsci castra eius adgressi forent, cohortem tantummodo in statione ² detinuit, reliquum exercitum ad quiescendum dimisit, a-

K 2

nea-

⁸ *Imperator Caes. Aug. Germ.]* Cod. Petrenf. addit *Domitianus*. Sine hac v. autem L. II. c. 3. §. 23. Forfan ibi quoque eiusdem codicis auctoritate v. *Domitianus* addi possit, vti reperitur L. IV. c. 3. §. 14.

⁹ *Vbiorum] Vbiorum*, quod Modius coniecit, et a viris doctis iam in textum admissum est, ipse rursus temere eicere nolim, nisi clare doceant Codd. quidam, quare hic nomen ab auctore sit relatum. Cum tamen MSS. habeant *Cabiorum*, ex Leid. pr. cum *Medic. pr. Copiorum*, *Medic. sec. et lo. Saresberiens. Copiarum*, *Leid. sec. Municipiorum*: crederem ego potius rescribendum esse *Vspiorum*, gentis prope Catos, ob quos viros maxime nomen Germanici accepit Domitianus. De *Vspis* adi Tacitum L. XIII. *Annal. c. 55, 56.* et in *vit. Agricol. c. 28.* *Martial. L. VI. Epigr. 60.*

Sic leue flauorum valeat genus Vspiorum,

Quisquis et Aufonium non amat imperium. Oudend.

¹ *Pro castris]* Plinius ac melius in quibusdam codicibus legitur: *quae facienda sunt pro castrorum defensione.*

² *Detinuit]* Petrensis continuit, nisi, iudice Oudendorpio, malis simpliciter tenuit. Non opus est mutatione: hac enim voce alias quoque noster saepius in eadem re vitur. Pro *facie* paullo post, vir quidam doctus libri sui margini adscripsit *specie*, *Liuium* forte secutus, qui L. II. c. 64. *Volsco species armatorum — intentos velut ad impetum hostium tenuit.* Neque tamen secius vulgata recte se tuetur omnium MSS. consensu. Sic noster L. IV. c. 7. §. 44. *qua facie decepti Megarenses.* Tacito in primis frequens est vocis huius usus

neatoribus praecepit, ut vallum insidentes equis circumirent, concinerentque. Qua facie et simulatione quum et propulsaasset, et detinuisse per totam noctem hostes, ad lucis exortum fessos vigilia, repente facta eruptione, facile superavit.

II. Q. Sertorius, in Hispania, hostium equitatu maxime impar, qui usque ad ipsas munitiones nimia fiducia succedebat, nocte scrobes ³ aperuit, et eas ante aciem direxit: quum demum turmales secundum consuetudinem redire vellent, pronuntiavit, comperisse se insidias ab hostibus dispositas: idcirco ne discederent a signis, neque laxarent agmen. Quod quum ⁴ solerte ex disciplina fecisset, exceptus forte veris insidiis, quia praedixerat, interritos milites habuit.

III. Chares, dux Atheniensium, quum expectaret auxilia, et vereretur, ne interea, contemptu prae-

usus in eadem significatione: ut Annal. L. XIII. c. 38. *in faciem patitur*. et L. II. Histor. c. 54. *publici consilii facie*.

3 *Aperuit*] Nescio, cur Barthius pro commoda lectione *aperuit*, reponendum suaserit *praeruit*: cum vestigia receptae scripturae non solum in *apparuit* et *aperuit* Codd. Medicor. deprehendantur; sed Vegetius quoque aliquoties hac locutione utatur. L. II. c. 10. *ferramenta, quibus materies ferratur vel aedatur, quibusque aperiuntur fossae*. L. III. c. 4. *materiam dedolare, aperire fossam*. c. 8. *cincti gladio fossam aperiunt*.

4 *Solerte ex disciplina*] Varie corrupto huic loco, qui in collatis adhuc MSS. et typis expressis editionibus ita legitur, *soluere ex disciplina fecisset*, mederi conati sunt viri eruditi, eumque suae integritati restituere. Quare Barthius

eumque secutus Tennulius *pro soluere* ponunt *sollenne*, quod verum non putamus; cum eo tempore, quo dispositas ab hoste insidias sile praedixerat, forte veris insidiis exceptus fuisse videatur: quodsi *sollenne* fecisset Sertorius, si ne dubio victas illas commentitiasque insidias, mox procaces milites in ludibrium vertissent, Oudendorpius reponit *sollerte ex disciplina*, nullo quidem addicente Codd. MSS. qui, ut ipse monet, omnes *ad soluere* mordicus tenent. Quare perplacet *solum*, quod olim coniecit Liphius, atque Cod. Medic. sua auctoritate confirmat. Sertorius nimirum, ut suorum equitum ferociam reprimeret, insidias ex disciplina tantum, ut callidus imperator, praedixerat; eumque forte accidisset, ut reuera insidias struerent hostes, interriti milites eas exceperunt, cum tela praecisa minus solcant nocere.

praesentis paucitatis, hostes castra eius obpugnarent, complures ex iis, quos habebat, ⁵ per auersam partem nocte missos, iussit, qua praecipue conspicui forent hostibus, redire in castra, et accedentium novarum virium speciem praebere. Atque ita simulatis auxiliis tutus se est, donec instrueretur expectatis.

IV. ⁶ Iphicrates Atheniensis, quum campestribus locis castra haberet, explorassetque, Thracas ex collibus, per quos vnus erat descensus, nocte ad diripienda castra venturos, clain duxit exercitum, et in vtroque viae latere, per quam transituri erant Thracas, distributum collocavit: hostemque decurrentem in castra, in quibus multi ignes per paucorum curam instituti, speciem manentis ibi multitudinis seruabant, a lateribus adortus, obpressit.

C A P. XIII.

De Effugiendo.

Exemplum I.

Galli, pugnaturi cum Attalo, aurum omne et argentum certis custodibus tradiderunt, a quibus, si acie fusi essent, ¹ spargeretur, quo facilius colligenda praeda hostem inpeditum effugerent.

K 3

II.

⁵ *Per auersam partem*] Nihil absurdius dici cogitarique potest vulgata: *per aduersam partem*. Quis Charetem communi sensu adeo caruisse sibi persuadeat, ut per portam hosti obuersam, intempesta licet nocte, suos miserit, quo accedentium novarum virium speciem praebere? Risum teneatis amici! Legendum plane *per auersam partem*. Ita sane legimus apud Livium L. XXIV. c. 17. Claudium Neronem cum robore equitum, *scientia noctis, per auersam maxime*

ab hoste portam emittit. vid. not. ad C. VI. §. 5.

⁶ *Iphicrates*] Hoc exemplum superius iam L. I. c. 5. §. 24. paucis mutatis, adfuit. Adde Polyænum L. III. c. 9. §. 46. vbi Cassaubonus: *Frontinus haec ita refert* L. II. c. 12. *ut videntur confundere cum aliis eiusdem Iphicratis strategematibus, quae a Polyæno referuntur.*

¹ *Spargeretur*] In vulgatis est *parceretur*. Quaero, quid Gallos fuga salutem quaesituros iunaret, si par-

II. Tryphon, Syriae rex, victus, per totum iter fugiens pecuniam sparsit: ² eique sectandae Antiochi equites immoratos effugit.

III. Q. Sertorius, ³ pulsus acie a Q. Metello Pio, ne fugam quidem sibi tutam arbitratus, abire dispersos

parceretur certis vel Graecis custodibus. Num minus tum possent ipsos persequi? Immo vero eo celerius Attalus eos assequi posset, si modo aliquos e suis adp.neret istis custodibus, qui eos simul cum capta gaza custodirent, et in vinculis tenerent. Vnde patet, ineptissimum esse illud *parceretur*, et omnino rescribendum *spargeretur*, qua re fieret, ut retardaretur vehementer in fugiendo hostis: qua re hoc strategema a Mithridate et aliis quoque adhibitum est. *Parceretur* Medic. pr. Petrensis quae, si in acie fugissent, *spargerent*. Quod praeter in acie fugissent amplectitur totum cl. Wasse ad Sallust. B. lugurth. c. 42. ubi vide quoque, quis Attalus hic fuerit. Mihi tamen hoc ex interpolatione quadam videtur: qua re malui addita praepositione, ut olim etiam coniecit Lipsius, a quibus *spargeretur*. Nam alterum sine praepositione nimis ambigue dictum videtur. Sanutus explicat: *Galli pugnaturi cum Attalo aurum omne et argentum custodibus certis tradiderunt, ut, si aciei contingeret terga dare, hostes th.auris intenti, fugientibus parcerent*. Oudendorpius. Sic Mithridates, rex Ponti, pecuniam a suis fugientibus spargi iussit, ut sequentes moraretur. Florus L. III. c. 5. §. 18. *Alaricus*, Gothorum rex, eadem usus est arte. v. Claudianus de B. Getic. v. 610. Quid, quod *Hipponemem*, sparsis tribus malis aureis, ex hortis Hesperidum decerpitis, *Atalantam* cursu superasse ingeniosa finxit antiquitas? Hyginus fab. 185.

² *Eique sectandae*] Variis modis corrupta haec verba in MSS. et impressis exemplaribus leguntur, ita tamen, ut in omnibus vestigia *trā* *sellari* deprehendantur. Cantabrig. Palat. Gudian. Leid. sec. *veram* videntur servare scripturam *ei* *sellandae*, cum qua optime convenit *trā* *immoratos*, quod habet Sanutus, cuius haec sunt verba: *effugit Antiochi milites ad eius collectionem immoratos. Sellari* vox est venatorum propria, quae per Metaphoram ad alia multa transfertur. Instinus L. XI. c. 9. *convivia et magnificentiam epularum sellari*. Quintillianus Institut. L. X. c. 1. *omnes dicendi veneres sellatus est*.

³ *Pulsus acie*] Ineptissimos hic Barthius homines librarios dicit, qui hunc locum ita corripserunt, ut *pulsus* demum *acie* Sertorius, locum conveniendi suis adsignasse dicatur: quod antequam pelleretur, fieri debuisset. Quare ita resinxit scripturam: *Q. Sertorius pellendus acie*. At enim vero frustra hic scripturam castigare conatus est vir doctissimus, atque, iudice Oudendorpio, notum in scripto quaesivit. Non enim statim in fugam dispersus abit exercitus, quando acie pellitur: sed ordine servato saepe in munira castra, in urbem vel alium tutum locum se recipit. Sic *Marius*, septies *Cos. filius*, *pulsus a Sulla acie*, *Praeneste*, quod ante natura munitum praefidiis firmaverat, se exercitumque contulit, teste Velleio L. II. c. 6. §. 1. Vanum alioqui foret Tacito- rum praeceptum, *παρὰ τοῦ τοῦ τοῦ*

fos milites iussit, admonitos, in quem locum vellet conuenire.

IV. Viriathus, dux Lusitanorum, copias nostras locorumque iniquitatem euasit eadem, qua Sertorius, ratione, sparso exercitu, dein recollecto.

V. Horatius Cocles, vrgente Porſenae exercitu, iussit suos per pontem redire in urbem, eumque, ⁴ ne casu sequeretur hostis, interciderere. Quod dum efficitur, in capite eius propugnator ipse insequentes detinuit. Audito denique fragore pontis abrupti, deiecit se in alueum: ⁵ eumque non armis, sed vulneribus oneratus transnavit.

VI. Afranius, in Hispania ad Ilerdam, quum Caesarem fugeret, instante eo, castra posuit: quum idem Caesar fecisset, et pabulatum suos dimisisset, ille signum repente itineri dedit.

VII. Antonius, quum ⁶ ex Parthis sibi instantibus reciperet exercitum, et, quoties prima luce mo-

K. 4

ueret,

τὸς ἐκ τῆς μάχης ἀνασωθέντας, ἀφεδρεῖν τε καὶ, ἐνθα πρὸς καὶ μᾶλλον οἰόμενος ἐπανορθώσασθαι τὴν ἐλάττωσιν, apud Onofandrum c. XXXII. Hinc Paulus apud Livium L. XLV. c. 33. *Castra sunt victori receptaculum, victo perfugium.* Aliud est vinci, pelli acie; aliud, rebus amissis, in praecipitem turpemque fugam verti: uti apud Graecos τὸ ἡττᾶσθαι vinci; et τοῖς ὅλοις σφάλλασθαι, πτῶσιν, de summa rerum periclitari, summam rerum perdere; de qua locutione nos ad Onofandri προοίμ. P. 7.

⁴ Ne casu] Casu non sine ratione doctos viros offendit; non enim dubitandum videtur, Porſenam, si per ipsum stetisset, secutum fuisse. Inter alias vero coniecturas mihi quidem perplacet Lipsii coniectura, ea subsequeretur: ex

qua scriptura corruptum illud casu facile potuit oriri.

⁵ Eumque non armis, sed] Reſte omnino pro vulgata pronunciat Stewechius, quique eum sequuntur, Tonnulius et Oudendorpius, qui Graecam hanc loquendi rationem probe animaduertunt. Quare nos nec lectionis varietatem, nec aliorum coniecturas adferre operae premium existimamus, maxime cum etiam Cod. Medicus antiquior vulgariae consentiat; alter vero particulam tantum interpolatam exhibeat. Exemplorum huius ellipseos quantum satis est, nos attulimus ad Boſii ellips. p. 559. et ad Onofandri cap. VII.

⁶ Ex Parthis sibi instantibus] Gudian. Palat. Leid. pr. Cantabr. Bibl. publ. Medic. sec. Edit. Paris. ex parte sine. Petrensis ex partis illis. Cantabrig. text. se p. Medicus pr. ex Parthis Siriae. Vnde non

ueret, toties vrguentibus barbarorum sagittis infestaretur abeuntium agmen, in quintam horam continuit suos, et fidem eo statiuorum fecit. Qua persuasione digressis inde Parthis, iustum iter reliquo die sine interpellatione confecit.

VIII. ⁷ Philippus, in Epiro victus, ne fugientem eum Romani premerent, inducias ad sepeliendos, qui caesi erant, inpetrauit, et ob id remissioribus custodiis euasit.

IX. P. Claudius, nauali proelio superatus a Poenis, quum per hostium praesidia necesse haberet erumpere, reliquas viginti naues tamquam victrices iussit ornari: atque ita Poenis existimantibus, superiores fuisse acie nostros, terribilis excessit.

X. Poeni, classe superati, quia instantem auertere Romanum studebant, simulauerunt, in vada naues suas incidisse: haerentesque imitati, effecerunt, vt victor, eorum timens casum, spatium ad euadendum daret.

XI. ⁸ Commius Atrebas, quum victus a Diuo Iulio ex Gallia in Britanniam fugeret, et forte ad Oceanum secundo vento quidem, sed aestu recedente, venisset, quamuis naues in siccis littoribus haererent, pandi nihilominus vela iussit. Quae quum persequens eum Caesar, ex longinquo tumentia et flatu plena vidisset, ratus, prospero sibi eripi cursu, recessit.

non dubium mihi est, quin *sibi* sit viciosum. *Inflare* sine casu lexcenties ubique inuenias, vt modo ex. pr. Nec Syria hic locum habere potest. Acciderunt enim haec in Media ultra Armeniam. Quare existimo, excidisse hic vocem, et scribendum *ex Parthis sine sine instantibus*. Quotidie enim vexabant eum, et misere carpebant recedens Antonii agmen. Euolue, nec poenitebit, Plutarchi Antonium, et Appianum de B. Parth. ac Florum L. IV. c. 10. et qui ibi citantur. Ex debebat Lipsius. Oudend.

⁷ *Philippus, in Epiro victus*] MSS. Scriuerii, vnus regius, item duo Medicei, et edd. Ital. *veritus*, vt c. VIII. §. 14. *Philippus veritus, ne impetum Scytharum sui non sustinerent*.

⁸ *Commius Atrebas*] In vulgatis est *Comminius*. male. *Commius* omnino MSS. plurimi, teste Oudendorpio, exhibent apud Caesarem de B. Gall. L. IV. c. 27. et L. VII. c. 75. et 76. Eodem modo apud Dionem L. XL. p. 140. *Κόμμιον τινὰ Ἀτρεβαν*.

SEX-

S E X T I
I V L I I F R O N T I N I
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R T E R T I V S.

P R A E F A T I O.

Si priores libri responderunt titulis suis, et lectorem hucusque cum adtentione perduxerunt, edam nunc ¹ circa obpugnationes urbium defensionesque strategemata: nec morabor vlla ² praelocutione, prius traditurus, quae obpugnandis urbibus vsui sunt, tum, quae obsessos instruere possint. Depositis autem operibus et machinamentis, quorum expleta iam pridem inuentione, nullam video ultra artium materiam, has circa expugnationem species strategematon fecimus:

K 5

¹ *Circa obpugnationes*] Duplex est doctrina πολιρκητική, quam strategici scriptores tradere solent; cuius vna pars docet praecepta *oppugnandis urbibus* necessaria; altera vero *tolerandae obsidionis* rationes complectitur. Quemadmodum vero, pro misera rerum humanarum conditione, vtrumque per se indigens, alterum alterius auxilio veget: ita strategici scriptores; qui quidem ceteris praestare studuerunt, vtramque hanc partem sibi tractandam sumserunt, quaeque ad obpugnationes urbium pariter atque earundem defensiones pertinent, litteris consignarunt. Idque causae est, quod Frontinus quoque strategemata ad vtramque

partem facientia in hoc libro proposuit, cuius prima vndecim capitula, ad *proprie* sic dictam πολιρκητικήν spectant, (quam solam quoque tradidit Onosander c. XL. seqq.) reliqua vero docent, quae ad tutelam obsessorum faciunt, eosque instruere possunt.

² *Praelocutione*] Varii codices praeferrunt *prolocutione*, librariorum forte errore. Nam *praeloqui* veteribus est praefationem facere, vti apud Plinium L. VIII. ep. 21. *quod mihi causam praeloquendi dedit*: indeque est *praelocutio* apud Senecam *Excerpt. Controu. III. in praef. Si a praelocutione dimiteres.*

IN-

INDEX CAPITVM.

- Cap. I. *De repentino inpetu.*
 II. *De fallendis iis, qui obsidentur.*
 III. *De eliciendis ad proditionem.*
 IV. *Per quae hostes ad inopiam redigantur.*
 V. *Quemadmodum persuadeatur, obsidionem permanfuram.*
 VI. *De destructione praesidiorum hostium.*
 VII. *De fluminum deriuatione et vitiatione aquarum.*
 VIII. *De iniiciendo obsessis pauore.*
 IX. *De inruptione ex diuersa parte, quam exspectamus.*
 X. *De insidiis, per quas eliciantur obsessi.*
 XI. *De simulatione regressus.*

Ex contrario circa tutelam obsessorum:

- XII. *De excitanda cura suorum.*
 XIII. *De emittendo et recipiendo nuntio.*
 XIV. *De introducendis auxiliis, et com meatibus suggerendis.*
 XV. *Quemadmodum efficiatur, ut abundare videantur, quae deerunt.*
 XVI. *Qua ratione proditoribus et transfugis occurratur.*
 XVII. *De eruptionibus.*
 XVIII. *De constantia obsessorum.*

CAP. I.

De repentino impetu.

Exemplum I.

T. Quintius Cos, victis acie Aequis et Volscis, quum Antium oppidum expugnare statuisset, ad concionem vocato exercitu, exposuit, ¹ quam id necessarium et facile esset, si non differretur. Eoque impetu, quem exhortatio concitauerat, adgressus est urbem.

II. M. Cato in Hispania animaduertit, potiri se quodam oppido posse, si ² inopinatus inuaderet. Quatridui itaque iter biduo per confragosa et deserta emensus, nihil tale metuentes obpressit hostes. Victoribus deinde suis causam tam facilis euentus requirentibus, dixit, Tunc illos victoriam adeptos, quum quatridui iter biduo ³ eriperint.

CAP.

¹ *Quam id necessarium*] Eleganter MS. a I. Fe. Gronouio collatus, *quam id et necessarium et facile esset*. Ouidend.

² *Inopinatus*] MSS. tantum non omnes seruant *inopinatos*, praeter Palatinum, in quo est *inopinatus*, qua voce noster etiam vtitur passiva significatione. L. I. c. 1. §. 2. *inopinatus adpelleret classem*. c. IV. §. 6. *inopinatus Thermopylas traiecit*. §. 7. *Custodes angustiarum inopinatus oppressit a tergo*. Sic etiam Velleius L. II. §. 4. *ita inopinato classis aduentu grauis sub ipsius Caesaris oculis circa Tauromenium accepta clades*. Nepos Dion. c. VI. §. 1. *inopinatas res consecuta est subita commutatio*. Vnde Strategicorum praeceptum, *πολιρκία μὴ ἤττον ἀπροόρατος τῶν πολιορκυμένων εἶναι*, apud Onofand. c. XL. Ita vrbs Arcadiae Psophis, διὰ τὸ παράδοξον τῆς ἐπιβολῆς,

a Philippo magno terrore fuit petculsa, teste Polybio L. IV. c. 71.

³ *Eriperint*] *Arripuerunt* in vulgatis legitur; pro quo Barthius reponit *corripuerunt*, melius omnino, si MSS. addicerent; quorum cum plerique exhibeant *eripuerunt* vel *eriperint*, ea scriptura omnino videtur esse verissima. *Eripere* enim maiorem innuit celeritatem, quam *corripere*. Quemadmodum nimirum, qui rapido contendunt cursu, omnes quidem *corripiunt spatia*, effusi nimbo similes, vt cum Poeta loquamur: ira ille dicitur *eripere campum* reliquis, qui ante omnia corpora emicat, elapsusque prior alios post se relinquit. Sic Virgilius Aen. L. II. v. 619.

Eripe, nate, fugam, sinemque impone labori.

Tacitus Annal. L. I. c. 63. *vbi orimum copia fuit, euehi equites, campumque, quem hostis infederat, eripi iubet.*

C A P. II.

De fallendis iis, qui obsidentur.

Exemplum I.

Domitius Calvinus, quum obsideret ¹ Lunam, oppidum Ligurum, non situ tantum et operibus, verum etiam propugnatorum praestantia tutum, circuire muros frequenter omnibus copiis instituit, easdemque reducere in castra. Qua consuetudine inductis ita oppidanis, vt crederent, exercitationis id gratia facere Romanum, et ob hoc nihil ab eo conatu cauentibus, morem illum obambulandi in subitum direxit inpetum: occupatisque moenibus, ² expressit, vt se ipsos dederent oppidani.

II. C. Duilius Cos. subinde exercendo milites remigesque, consecutus est, vt securis Carthaginienibus vsque in id tempus innoxiae consuetudinis, subito adnota classe, ³ murum occuparet.

III. Hannibal in Italia multas vrbes cepit, quum
Ro-

¹ *Lunam*] Multis modis turpiterque hanc scripturam deprauarunt rudes librarii; quorum illi tolerabilius peccarunt, qui *Lucam*, vrben Etrurcorum, hic intulerunt: *Luca* siquidem et *Luna* olim ad Etruriam pertinebant: quarum altera haec Ligurum postea facta est. Dum vero noster addit *oppidum Ligurum*, omnis facile dubitatio euanescit. Sic enim, vt alios omittamus, Mela L. II. c. 4. §. 105. *Deinde Luna Ligurum, et Tigulia, et Genua, et Sabbaria, et Albiganum*: et Liuius L. XLI. c. 13. *Lunam colonia eodem anno duo millia ciuium Romanorum sunt deducta. De Ligure captus is ager erat; Etruscorum ante, quam Ligurum fuerat.*

² *Expressit*] Oppressit est in

Mediceis et Edd. Par. Hittorp. ac Wechelii. *Effecit* Cantabrigienses, teste cl. Wasse ad Sallust. B. Catil. c. 27. sed recte vulgatum defendit Ciceronis locus in Verriis: *expressi, vt conficere tabulas negaret*. Liuius L. VIII. c. 2. *Deditio necessitate expressa*, Oudendorpius.

³ *Murum occupauit*] Mirus scribendi modus. Quem murum? vbi et quando? In consulari Segestam obsidione liberauit. Dein Consul C. Cornelius Panormum occupauit. v. Polyb. L. I. c. 38. De Duilio vide quoque ad L. I. c. 5. §. 6. Oudend. Ita plane §. 7. non addit, cuius vrbs in Arcadia moenia intelligantur, extra quae vagatas hostium feminas dicit.

Romanorum habitu quosdam suorum ex longo belli usu Latine quoque loquentes praemitteret.

IV. Arcades, Messeniorum castellum obsidentes, factis quibusdam armis ad similitudinem hostilium, eo tempore, quo successura alia praesidia his exploraerant, instructi eorum, qui expectabantur, ornatu, admissique per hunc errorem, ut locii, possessionem loci cum strage hostium adepti sunt.

V. Cimon, dux Atheniensium, in Caria insidiatu cuidam ciuitati, religiosum incolis templum Dianae, locumque, qui extra muros erat, noctu inprovisus incendit: effusisque oppidanis ad opem aduersus ignes ferendam, vacuam defensoribus cepit urbem.

VI. Alcibiades, dux Atheniensium, quum ciuitatem * Agrigentinorum egregie munitam obsideret, petito ab eis concilio, diu tamquam de rebus, † ad commune pertinentibus, differuit in theatro, ubi ex more Graecorum locus consultationi praebebatur: dumque consilii specie tenet multitudinem, Athenienses, quos ad id praeparauerat, incustoditam urbem ceperunt.

VII. Epaminondas Thebanus, in Arcadia, die festo, effuse extra moenia vagantibus hostium feminis, plerosque ex militibus suis muliebri ornatu immiscuit: qua simulatione illi intra portas sub noctem recepti, ceperunt oppidum, et suis aperuerunt.

VIII.

4 *Agrigentinorum*] Hic Frontinus humani quid passus videtur, dum pro *Catinensium* posuit *Agrigentinorum*: ut diserte indicat Polyaeus L. I. c. 40. §. 4. ὅμῳ δὲ συνίβαιεν Ἀλκιβιάδην μὲν ἀρχαῖος δημογερῶν, Ἀθηναίους δὲ κατάνην ἔχειν.

5 *Ad commune*] *Commune* apud Romanos aequè, ac τὸ κοινὸν et τὰ κοινὰ apud Graecos Republici-

carni significare constat. Quare hic quoque *ad commune* idem est quod *ad republicam*. Sic Horatius L. II. Od. 15. v. 13.

Privatus illis census erat brevis, Commune magnus.

Eodem fere modo apud Onofandrum c. XXXV. ὃ γὰρ μὲν ἐστὶ πόλεμος, καὶ τοῖς κοινοῖς εἶναι χρημάτων διαψίλειαν, καὶ τοῖς τραπεζίταις ἐπικαλυττὸν ἀφέλειαν.

VIII. ⁶ Aristippus Lacedaemonius, festo die Tegeatarum, quo omnis multitudo, ad celebrandum Minervae sacrum, vrbe egressa erat, iumenta faccis frumentariis, palea refertis, onusta Tegeam misit, agentibus ea militibus: qui negotiatorum specie inobseruati, portas aperuerunt suis.

IX. Antiochus, in Cappadocia, ex castello ⁷ Suenda, quod obsidebat, iumenta frumentatum egressa interceptit: occisisque calonibus, eorundem vestitu milites suos, tamquam frumentum reportantes, submitit. Quo errore illi, custodibus deceptis, castellum intraverunt, admiseruntque milites Antiochi.

X. ⁸ Thebani, quum portum Sicyoniorum nulla vi redigere in potestatem suam possent, nauem ingentem armatis compleuerunt, exposita super merce, vt negotiatorum specie fallerent: ab ea deinde parte murorum, quae longissime remota erat, adparere paucos ⁹ disposuerunt, cum quibus e naue quidam egressi inermes, simulata rixa, concurrerent. Sicyoniis ad dirimendum id iurgium ¹⁰ aduocatis, Thebae
nae

⁶ *Aristippus Lacedaemon.*] Multi fuere Aristippi, quorum recensum agunt Diogenes Laertius L. II. Sect. 83. et inibi cl. Menagius. Lacedaemonii vero Aristippi mentionem nusquam inueni; nisi idem sit, qui Argiuius, quod sane non videtur. Tegeatis autem saepe bella fuere cum Lacedaemoniis, quorum capti cum iis sunt compedes seruati Tegeae in templo Minervae *Alaea*, vt vocabatur. Consule Herodotum L. I. c. 66. Pausaniam in Arcad. L. VIII. c. 46, 47. aliosque. Oudend.

⁷ *Suenda*] Varie haec vox in antiquis Codd. et Edd. scripta reperitur: quae vera autem sit scriptura, dici haud facile possit: nisi sit *Soanda*, cuius in Cappadocia sitae

Antoninus in itineralio facit mentionem.

⁸ *Thebani*] Hoc strategema *Pammenis* refert Polyzenus quoque L. V. c. 16. §. 1. nulla tamen simulati huius concursus facta mentione.

⁹ *Disposuerunt*] *Disposuerunt adparere*: i. e. vt *adparerent*. Oudendorpius vero rectius vult *instituerunt*, vt L. II. t. 1. §. 18. *instituit infestari naues Atheniensium*, et c. XIII. §. 8. *postquam disposito quibusdam locis cibo calumbas illuc deuolare instituerat*.

¹⁰ *Aduocatis*] Hic quoque, vt alibi saepe, *aduocatis*, librariorum incuria, pro *auocatis*, scil. a portu, vbi illa armaris impleta naus stabat. vid. not. ad L. I. c. 4. §. 14.

nae naues et portum vacantem, et urbem occupaerunt.

XI. Timarchus Aetolus, occiso Charmade, Prolemaei regis praefecto, chlamyde interempti et galero ad Macedonicum ornatus est habitum. Per hunc errorem pro Charmade in "Samiorum portum receptus, occupauit.

C A P. III.

De eliciendis ad proditionem.

Exemplum I.

Papirius Cursor Cos, apud Tarentum, Miloni, qui cum praesidio Epirotarum urbem obtinebat, salutem ipsi et popularibus, si per illum oppido potiretur, pollicitus est. Quibus praemiis ille corruptus, persuasit Tarentinis, ut se legatum ad Consulem mitterent: a quo plena promissa ex pacto referens, in securitatem oppidanos resoluit: atque ita incustoditam urbem Cursori tradidit.

II. M. Marcellus, quum Syracusanum quemdam Sofistratum ad proditionem sollicitasset, ex eo cognouit, remissiores custodias fore die festo, quo Epicydes prae-

II Samiorum] *Saniorum* quaedam exemplaria habent, quam lectionem minor elegantissimum Tenuilium probasse. Probe obseruat Oudendorpius, Timarchum res gessisse in Asia; rectiusque adeo *Samum*, quam *Sanen*, Thraciae urbem intelligi. Polyaeus L. V. c. 25. *Τιμαρχος Αιωλός ἀποβὰς τῆς Ἀσίας ἐς πολυάνθρωπον χωρίον.*

1 Cum praesidio] In vulgatis est *tum*, contra omnium MSS. consensum, qui seruant *cum praesidio*. Praepositio *cum* addita fuisse videtur, ubi ipse *copiarum dux*, *legatus* vel *praefectus* praefens fuit: cum alias eadem locutio, omissa

Praepositione legatur. Prioris exempla sunt apud Caesarem L. IV. B. G. c. 22. *Legatum cum eo praesidio, quod satis esse arbitrabatur, portum tenere iussit.* Auctor B. Hisp. c. III. *Qui cum praesidio Cordubam tenebat.* Hirtius de B. Afr. c. LXXIX. *Vbi Virgilius cum grandi praesidio praecerat.* Posterioris locutionis usum probant Nepos in Ages. c. III. §. 4. *hostes non credituros, aliasque regiones praesidii occupaturos.* Velleius Pat. L. II. c. 51. *mare praesidii classium sepeferat.* Curtius L. IV. c. 1. *Nunc Spartanorum, nunc Macedonum praesidiis occupabantur.*

praebiturus esset vini epularumque copiam. Infidiat-
tus igitur hilaritati, et, quae eam sequebatur, socor-
diae; munimenta conscendit: vigilibusque caesis,
aperuit exercitui Romano urbem, nobilibus victoriis
claram.

III. Tarquinius Superbus, quum Gabios in de-
ditionem accipere non posset, filium suum Sextum
Tarquinium, caesum virgis, ad hostem misit. Is,
incusata patris saecuitia, persuasit Gabinis, odio suo
aduersus regem vterentur: et dux ad bellum electus,
tradidit patri Gabios.

IV. ² Cyrus, Persarum rex, suum ³ comitem
Zopyrum, explorata eius fide, truncata de industria
facie ad hostes dimisit. Ille, ⁴ adsentante iniuriarum
fide,

² *Cyrus*] Illic quoque locus
pettinacem Codd. MSS. in tuenda
vitiosa lectione consensum declara-
re valet. Quem enim Herodotus
L. III. c. 154. ac tantum non
omnes historici Darii amicum di-
cunt; hunc Cyri comitem esse li-
brarii voluerunt. Forsan matrimo-
nium Darii, quo duas Cyri filias,
Atossam et *Artyssonam* sibi iunctas
habuit, teste Herodoto L. III. c.
88. librario Cyri nomen in memo-
riam reuocauit; si modo is tam
gnarus antiquae historiae habea-
tur.

³ *Comitem*] *Comites* diceban-
tur, quos magistratus et imperato-
res, in prouincias profecturi, iti-
neris socios comitesque, splen-
doris maxime causa, habuerunt:
quorum frequens cum apud alios
scriptores, tum apud Suetonium
mentio occurrit. Sic Horatius L.
I. ep. 8. 2. *comiti scribaeque Ne-
ronis*. Suetonius in Ner. c. V.
*Siquidem comes ad orientem C.
Caesaris iuuenis — dimissus e co-
horte amicorum, nibilo modestius
vixit.*

⁴ *Adsentante iniuriarum fide*] *Iniuriarum fide* mihi suspecta sunt;

vel certe illud *adsentante*, de qui-
bus alii otiosiores videant, inquit
Barthius *Aduersar.* L. XIV. c. 9.
Medic. pr. Vatican. et edir. Rom.
illo asserente. Bononiensis *illo as-
serente inf. fidem.* *Medic. sec. illo
assellante.* *Assentante* mihi etiam
suspectum est. Num scribendum,
quod timide tamen pronuncio,
vultu adserente iniuriarum fidem?
παραδόντι τῇ ὄψει Polyaeu. Iustin.
*nec de fide timebant, cuius velut
pignora, vulnera corporis et iniu-
riae notas habebant.* Liuius L.
XXVI. c. 50. *forma faceret fi-
dem.* Sed, vt dixi, nihil definitio:
nam licet *adserere* hoc sensu apud
Tacitum aliosque satis frequenter
vsurpetur, *adserere* tamen *fidem*,
nescio, num inueniri possit. Qua-
re vulgata tutius retinebitur, nisi
quod tum illi malim. *Iniuriarum
fides* est vultus laceratus seu argu-
mentum. *fides inopiae* apud Iustin.
fides defectionis Liuius, et alibi sae-
pissime. Ouidend. Satis recte se
habet vulgata *adsentante* pro ad-
sentiente, l. suffragante *iniuriarum
fide.* *Adsentari* enim pro *adsenti-
ri*, et *assentationem* pro *assenso-
ne* poni, docti viri dudum obserua-
runt.

fide, creditus inimicissimus Cyro, quum hanc persuasionem adiuuaret procurrendo propius, quoties acie decertaretur, et in eum tela dirigendo, commissam sibi Babyloniorum urbem tradidit Cyro.

V. Philippus oppido ⁵ Saniorum exclusus, Apollonio praefecto eorum, ad prodicionem corruptor, persuasit, ut plaustrum, lapide quadrato oneratum, in ipso aditu portae poneret. ⁶ Confestim deinde signo dato infecutus, oppidanos circa inpedita portae claustra trepidantes obpressit.

VI. Hannibal apud Tarentum, quae a praesidio Roma-

runt. Velleius Patere. L. II. c. 48. §. 1. et iis, qui a Caesare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur. Idem L. II. c. 128. §. 3. Et qui M. Tullio tantum tribuere, ut paene assentatione sua, quibus vellet, principatus conciliaret. Petronius c. XVII. Tacentibus adhuc nobis, et ad neutram partem assentationem flebentibus: ubi etiam paucis verbis interiectis assentatio doloris pro assensione occurrit: unde in glossis etiam assentatio, assensio legitur.

§ Saniorum] Ita omnino pro Samniorum l. Samniorum, Samnitorum legendum esse, eruditissimus Vossius ad Melam L. II. c. 3. notavit: cuius coniecturae adstripiatur Stephanus: Σάνιον, πόλις Θράκης, μεταξύ Ἀθῶν καὶ Παλλήνης. οἱ πολῖται, Σάνιοι. Hinc lustinus L. VIII. c. 5. Compositis ordinatisque Macedoniae rebus, Dardanos, ceterosque finitimos fraude captos expugnat: quos inter Sannii quoque fuisse videntur, quos dicta a Frontino fraude oppressit.

6 Confestim deinde] Tres Cantabrigienses, ambo Medicei, bini Leidenienses, et edd. primae non agnoscunt *rd deinde*. Cantabrigienses *confestimque*, rectius. si enim *confestim*, quomodo potest *deinde*? Praeterea non iungenda sunt *infecutus oppidanos*, sed *infecutus plaustrum* scilicet positum in porta, oppressit oppidanos trepidantes circa claustra inpedita portae, vel *inpeditae*, ut in Petens. Sic enim bene digerunt haec verba MSS. Vulgo *infecutus oppidanos, circa inped. portae claustra, oppressit trepidantes. Trepidare circa claustra*, ut apud Phaedrum L. IV. fab. 5.

Eugerent et artos circum trepidarent canes.

Hirtius de B. Afr. c. XXVIII. Animadvertit hostes circa vallum trepidare. Livius L. I. c. 7. Concursum pastorum trepidantium circa aduenam manifestae rerum caedis. Oudendorp. De hac voce nos quaedam noramus ad Vegetii L. II. c. 23.

Romano, duce ⁷ Liuius, tenebatur, ⁸ Cononeum quemdam Tarentinum, quem ad proditorem sollicitauerat. eiusmodi fallacia instruxit, ut ille ⁹ per causam venandi noctu procederet, quasi id per hostem interdiu non liceret. Egresso ipsi apros subministrabant, quos ille tamquam ex captura Liuius obferret; idque quum saepius factum esset, et ideo minus obseruaretur, quadam nocte Hannibal, venatorum habitu, Poenos comitibus eius inmiscuit: qui quum onusti ¹⁰ venatione, quam ferebant, recepti essent a custodibus, protenus eos adorti, occiderunt. Tum fracta porta admissus cum exercitu Hannibal, omnes Romanos interfecit, exceptis his, qui in arcem profugerant.

VII. Lyfimachus, rex Macedonum, quum Ephesos obpugnaret, et illi in auxilio haberent ¹¹ Mandronem Archipiratam, qui plerumque oneratas praedanaues Ephesium adpellebat, corrupto ei ad proditorem iunxit fortissimos Macedonum, quos ille restrictis manibus pro captiuis Ephesium introduceret: qui postea, raptis ex arce armis, urbem Lyfimacho traderunt.

CAP.

⁷ *Liuius*] Huic *Marci* praenomen dedit Liuius L. XXVI. c. 39. quem *Ἰάσιον* appellat Polybius L. VIII. c. 20. Videtur tamen, iudice Oudendorpio, rectius esse *Marci* nomen: unde Cicero eum confudit cum M. Liuius Salinatore, quae de re egit cl. Wesselingius Obseru. L. II. c. 5.

⁸ *Cononeum*] Variant in huius Tarentini nomine Codd. MSS. quorum alii *Conenum*; alii *Eoneum* praefecerunt: ex quibus facile adparet, *Cononeum* legi debere; quem etiam Appianus *Κονωνία* appellat, ut obseruauit Oudendorpius.

⁹ *Per causam venandi*] i. e. praetextu venationis. a Caesare de B. G. L. VII. c. 9. *Per causam*

supplementi equitatusque cogendi, ab exercitu discedit.

¹⁰ *Venatione*] *Venatio* pro praedae venatione capta apud Liuium quoque L. XXV. c. 9. XXXV. c. 49. Celsum L. I. c. 6. *Venatio* durique pisces: et noster L. III. c. 13. §. 3. *Venationi quoque et pecoribus quidam insuerunt litteras.* Eodem modo apud Ebraeos *וָצִיד* usurpatur Genes. XXV. 28. et XXVII. 3. Vid. Salmasium ad Capitolini Antonin. Philos. c. IV. et Burmannum ad Quinsiliani Declam. XIII. c. 8.

¹¹ *Mandronem*] Mandronis Bebyrcum regis meminit Polyaeus L. VIII. c. 37.

CAP. IV.

Per quae hostes ad inopiam redigantur.

Exemplum I.

Fabius Maximus, vastatis Campanorum agris, ne quid eis ad fiduciam obsidionis superesset, recessit selementis tempore, ut frumentum, quod reliquum habebant, in sationes conferrent. Reuersus deinde, renata¹ protriuit, et ad famem reductis² potitus est.

II. Antigonus aduersus Athenienses idem fecit.

III. Dionysius, multis urbibus captis, quum Rheginos adgredi vellet, qui copiis abundabant, simulat pacem, petitque ab eis, ut commeatus exercitui ipsius subministrarent. Quod quum inpetraasset, exhausto oppidanorum frumento, adgressus urbem, alimentis destitutam superauit.

IV. Idem et aduersus⁴ Himeraeos fecisse dicitur.

L 2

V.

¹ *In sationes*] *Medic. in sationem.* Plurali numero item apud Senecam epist. LXI. *Quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos?*

² *Protriuit*] *Prostravit* quinque mei et edd. Italicae. *Stravit* in Sanuto. Leid. tert. *proruit.* Perperam. Linius L. XXXIV. c. 26. *Viride, ne hostes mox haberent, protritum et corruptum.* Lucanus L. VI. v. 82.

ad pabula terrae,

Quae currens obtrinit eques.

Statius L. II. v. 657.

equitumque cateruis

Exspiras protritum ager.

et passim. Verum tamen Linius dicit, Fabium non protriuisse pabulum, sed id concessisse in Claudiana castra: sed vel sic *prostrernere* non habet locum. *Segetes prostrernere* calamitas dicitur et tempestas, non

messis; et praeterea nimis abrupta foret locutio. Oudend.

³ *Positus est*] Cum omnes historici in eo consentiant, Capnam a Consulibus Fulvio Flacco et Appio Claudio A. V. C. DXLII. captam fuisse: ingeniose sane Oudeendorpius grauioris erroris Frontinum absoluit, culpamque in oscitantes librarios transtulit; qui pessime huic exemplo adhaerunt, quae post secundum demum exemplum ponenda fuerunt. Simili enim fraude Athenas ab Antigono captas fuisse, docet Polyaeus L. IV. c. 6. §. 20. Qua re ita legendum suadet: *protriuit, §. II. Antigonus aduersus Athenienses idem fecit, et ad famem reductis positus est.*

⁴ *Himeraeos*] Huius strategematis aduersus Himeraeos meminit etiam Polyaeus L. V. c. 2. §. 10. aduersus Rheginos vero, Dios-

V. Alexander obpugnaturus Leucadium, com-
meatibus abundantem, prius castella, quae in confinio
erant, cepit, omnesque ex his Leucadium passus est
confugere, ut alimenta inter multos celerius absume-
rentur.

VI. Phalaris Agrigentinus, quum quaedam loca,
munitione tuta, in Sicilia obpugnaret, simulato foede-
re, frumenta, quae residua se habere dicebat, apud
eos deposuit. Deinde data opera, ut tectorum came-
rae, in quibus id conferebatur, rescissae pluuiam re-
ciperent, fiducia conditi commeatus proprio tritico
abufos, primo initio aestatis adgressus, inopia compu-
lit ad deditiorem.

C A P. V.

*Quemadmodum persuadetur, obsidionem perman-
suram.*

Exemplum I.

Clearchus Lacedaemonius exploratum habens, Thra-
cas omnia victui necessaria in montes comportasse,
vna quoque ope sustentari, quod crederent, eum
com-

dorus Siculus L. XIV. p. 317. Vix
autem verisimile videtur, utramque
gentem non nimis longis spatiis dis-
iunctam, eadem fraude se capi
passam fuisse, nisi id vno fere eo-
demque tempore factum fuisse cen-
seamus.

5 *Apud eos*] Scil. castellorum
incolas, nota Synthesi, siue Enalla-
ge generis, saepe cum apud sacros,
tum apud profanos scriptores obuia.
a. g. Matth. c. XXVIII. 19. Apocal.
c. XVII. 16.

6 *Abufos*] Locus integer, nec
villo modo mihi quidem sollicitan-
dus videtur. Phalaris nimirum ma-
la fraude dedit operam per cor-

rumpos forte in hoc homines, ut
tectorum camerae rescissae pluuiam
reciperent: incolae vero castello-
rum, fiducia conditi huius a Phala-
ride commeatus et foederis cum eo
facti, proprio tritico abusi sunt, i.
e. profusa luxuria incauti impru-
dentesque illud consumserunt: quos
adeo Phalaris adgressus, inopia com-
pulsit ad deditiorem. Sic omnia,
meo quidem iudicio, plana et
aperta.

7 *Vna quoque ope sust.*] Quam-
quam ope l. opibus sustentari, pro-
ba est locutio, qua ipse Cicero uti-
tur L. IV. ad Famil. ep. 13. *Casus
meos aliorum opibus sustentavi:*
hio

commeatus inopia recessurum, per id tempus, quo legatos eorum venturos opinabatur, aliquem ex captivis in conspectu iussit occidi, et membratim, tamquam alimenti causa, in contubernia ² distribuit. Thraces nihil non facturum perseverantiae causa cum credentes, qui tam detestabiles epulas sustinuisset experiri, ³ in deditionem venerunt.

II. Tiberius Gracchus, Lusitanis dicentibus, in decem annos cibaria se habere, et ideo obsidionem non expauescere, Undecimo, inquit, anno vos capiam. Qua voce perterriti Lusitani, quamquam instructi commeatibus, statim se tradiderunt.

III. A. Torquato Graecam urbem obpugnanti, quum diceretur, iuventutem ibi studiose iaculis et sagittis exerceri: Pluris eam, inquit, propediem vendam.

L 3

CAP.

hic tamen incommodam esse eam, quisque, opinor, nullo negotio animadvertet. Qua re facere non possum, quin cl. Wesselingio, ex ingenio spe reponenti, accedam; cuius coniecturam insuper Cod. Palat. spe sustentari optime confirmat.

² Distribuit] Ita omnes Codd. MSS. praeferunt. Scriuarius notat distribui: ut nimirum respondeat τῷ occidi. Non est vero, quod vulgatam Codd. consensu probatam desicamus. Sic enim noster l. II. c. 5. §. 46. ita ordinavit suos, ut paucorum nanium malos erigeret, easque primas agi iuberet. l. III. c. 15. §. 6. Compellere iussit, et coniunctis sub id tempus institutis per totam urbem epulas praestitit.

³ In deditionem venerunt] Saepe quidem apud optimos scriptores in deditionem venire legitur; pro eo vero eruditissimi viri suadent in ditionem venire. Sic Livius l.

XXIX. c. 38. Voluntate in ditionem venerunt. l. XXXVIII. c. 3. Ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit. Quamquam deditio et ditio librariorum oscitantia in antiquis codicibus facile potuerunt confundi: nescio tamen, an locutio in deditionem venire, tam frequens apud veteres scriptores, ubique pro corrupta recte habeatur. Sic apud Caesarem de B. G. l. VI. c. 9. Vbi, qui ante obsides dederant, atque in deditionem venerant. Suetonius in Caes. c. XXXIV. Domitio — in deditionem reddito atque dimisso. Possis enim et in deditionem venire, interpretari, eo venire, ut te dedas; uti noster l. II. c. 10. §. 1. Ad conditiones imperatoris descenderunt. Cum vero sollempnis sit harum vocum confusio, nihil certi definire auserim. Vide tamen Oudendorpium ad Caes. de B. G. l. VI. c. 9. coll. l. II. c. 34.

C A P. VI.

De destructione praesidiorum hostium.

Exemplum I.

Scipio, Hannibale in Africam reuerso, quum plura oppida, quae ratio illi in potestatem redigenda dictabat, firmis praesidiis ¹ diuersae partis obtinerentur, subinde aliquam manum submittebat ad infestanda ea: nouissime etiam, tamquam direpturus ciuitates, aderat: deinde simulato metu, refugiebat. Hannibal ratus, veram esse eius trepidationem, deductis vndique praesidiis, tamquam de summa rerum ² decertaturus, insequi coepit. Ita consecutus Scipio, quod petierat, nudatas propugnatoribus vrbes, per Masinissam et Numidas cepit.

II. P. Cornelius Scipio, intellecta difficultate expugnandi ³ Delminium, quia omnium concursu defendebatur, adgredi alia oppida coepit: et euocatis ad sua

1 *Diuerſae partis*] Sic L. II. c. 3. §. 16. *Quorum pars non ſolum ex diuerſis partibus, ſed etiam ex Italicis conſtabat.* Suetonius in Aug. c. 51. *Ne enumerem, quos et quos diuerſarum partium venia et incolamitate donatos, principem etiam locum in ciuitate tenere paſſus ſit.* Idem in Caef. c. XXX. *Sed cum obſtinatius omnia agi videret, et designatos etiam Conſules a parte diuerſa.*

2 *Decertaturus*] In vulgatis eſt *dimicaturus*, quod in nullo codice MS. eſt. Quare ſex MSS. auctoritate pro eo *Quidendorpius* poſuit *decertaturus*. Reliqui codd. MSS. praefereunt *decuraturus*, vnde vir ille doctiſſimus putat, veram Frontini ſcripturam eſſe *decreturus*, quod cum *decertare* in antiquis libris ſaepe conſuſum, e. g. L. I. c. X. §. 3. L. II. c. I. §. 12. Sic

Nepos in Hannib. c. X. §. 4. *Clasſe paucis diebus erant decreturi.* De verbis *cernere* et *decernere* pluribus egerunt Burmannus ad Valerii Flacci *Argonaut.* L. VIII. v. 319. Cortius ad Salluſt. B. Catilin. c. LIX. §. 5.

3 *Delminium*] Caput Dalmatarum fuit vrbis haec, quae Graecis *Δελμίων*, ἢ *Δελμίνιον*, ἢ *Δέλμινον* dicta fuit, ſecundum Euſtathium ad Dionyſii *περ.* v. 97. *Delminium* dicitur apud Florum quoque L. IV. c. 12. §. 11. Hic vero P. Cornelius Scipio fuit *Nafica*, teſte Strabone L. VII. p. 315. *Δαλμίνιον δὲ μεγάλη πόλις, ἣς ἐπώνυμον τὸ ἱόνος. μικρὰν δ' ἐπείθετο Νασικάς.* Adde Pigh. in *Annal.* T. II. p. 428.

sua defendenda singulis, ⁴ vacuatam auxiliis Delminium cepit.

III. Pyrrhus, Epirotarum rex, aduersus Illyrios, quum ciuitatem, quae caput gentis erat, redigere in potestatem suam vellet, eius desperatione ceteras vrbes petere coepit, consecutusque est, vt hostes, fiducia velut satis munitae vrbis eius, ad tutelam aliarum dilaberentur. Quo facto reuocatis ipse rursus omnibus suis, vacuam eam defensoribus cepit.

IV. Cornelius Rufinus Cos, quum aliquanto tempore Crotona oppidum frustra obledisset, quod inexpugnabile faciebat adsumta in praesidium Lucanorum manus, simulauit se coepto desistere: captiuum deinde, magno praemio sollicitatum, misit Crotona, qui, tamquam ex custodia effugisset, persuasit, discessisse Romanos. Id verum Crotonienses arbitrati, dimisere auxilia, destitutique propugnatoribus, ⁵ inopinati et inualidi capti sunt.

V. Mago, dux Carthaginiensium, victo Cn. Pifone, et in quadam turre circumsepto, suspicatus ventura ei subsidia, perfugam misit, qui persuaderet adpropinquantibus, captum iam Pisonem. Qua ratione deterritis eis, reliqua victoriae consummauit.

VI. Alcibiades in Sicilia, quum Syracusanos capere vellet, ex Catinensibus, apud quos tunc exercitum continebat, quemdam exploratae sollertiae ⁶ submisit ad Syracusanos. Is in publicum concilium in-

L 4

tro-

⁴ *Vacuatam*] Reſte feminino genere pro vulgata *vacuatum*, v. *urbem ἑλληνική*; ſuppreſſa, vt L. III. c. 3. §. 6. *Hannibal apud Tarentum, quae a praefidio Romano, ducit Lio, tenebatur.*

⁵ *Inopinati et inualidi*] In MSS. *inopinati inualida capti sunt*: vnde Scriuerius reſinxit *inopinati vi valida*, nec tenuit Oudendorpius,

qui tamen *inopinata vi inualidi* quoque legi poſſe cenſet. Cum *inopinatus* in agendi pariter atque patiendi ſignificatione apud optimos ſcriptores occurrat, quod ad ipſam rem attinet, perinde eſt, vtram coniecturam ſequaris.

⁶ *Submiſit ad Syracusanos*] Polyzenus L. I. c. 40. §. 5. qui idem ſtrategema reſert, haec verba reddit,

troductus, persuasit, infestissimos esse Catinenfes Atheniensibus, et, si adiuuarentur a Syracusanis, futurum, ut obprimerent eos et Alcibiadem. Qua re adducti Syracusani, vniuersis viribus Catinam petitori processerunt, relicta ipsorum vrbe: quam a tergo adortus Alcibiades desolatam, ut sperauerat, afflixit.

VII. ⁷ Cleonymus Atheniensis Troezenios, qui praesidio Crateri tum tenebantur, adgressus, ⁸ tela quaedam, in quibus scriptum erat, venisse se ad libe-

ran-

καθῆκον ἐς Συρακίους: et quae paucis interiectis sequuntur, *uniuersis viribus Catanam petitori processerunt, ἐξείλοντο πανδημίῃ τὴν ἐπὶ Κατάνης*. Pro vulgata *sperauerat*, omnino scribendum *sperauerat*, addicentibus omnibus praeter Medic. pr. Codicibus MSS. ipsoque contextu. Ceterum hoc strategema Nicias et Lamachus tribuit Thucydides L. VI.

⁷ *Cleonymus Atheniensis*] Turpiter denno errarunt librarii, qui hunc Cleonymum, quem, praeter alios, Polyaeus L. II. c. 29. *Ἀκαδαμικῶν βασιλεῖα* diserte vocat, Atheniensem esse voluerunt. Quare eruditissimus Casaubonus dudum vocem *Atheniensis* vel inducendam, vel emendandam mutandamque esse censuit: cui omnino, refragantibus licet omnibus Codd. MSS. qui vulgatam *Atheniensis* mordicus tenent, assentiendum iudicamus. Pro *Cratere* quidem *Eudamidae* meminisse Polyaeum, quibusdam possit videri. Verum enim vero bene coniecit Mausicius, pro *κρατερῶς* ibi legendum esse *κρατερῶ*, cuius *στρατηγὸς* quidem fuit ille *Eudamidas*; *Craterus* autem, summae rei praefuit, qualem τὸν *στρατηγὸν τὸν τῷ ὅλῳ ἡγούμενον* appellat Aeneas Tact. in Poliorc. c. XXII.

⁸ *Tela quaedam*] Inter varios modos, occulta inuicem communicandi consilia, is quoque fuit, quo litteras crenis sagittarum adfixas ex arcubus; vel etiam glandibus additas ex fundis; immo interdum iaculis ex catapultis miserunt. De illo ita Aeneas Tact. c. XXXI. οἱ δὲ τῷ τοξεύματι περὶ τὰς πύλας γλυφῆς (vel potius, secundum Herodotum L. VIII. c. 128. ex quo haec sunt deriuata, ut Casaubonus obseruauit, *γλυφίδας*) ἐλίσσαντες τὸ βιβλίον καὶ πτερύσσαντες, ἐπέβηον εἰς τὰ συκείμενα χωρία. Glandium missarum meminit Auctor de B. Hispan. c. XIII. *Idemque temporis glans missa est inscripta, quo die ad oppidum capiendum accederent, sese scutum esse positorium. et c. XVIII. cum in oppidum reuertissent, qui mittere glandem inscriptam solebant. Catapultas quoque adhibitas fuisse, modo laudato locu docet Polyaeus: κατὰ πολλὰ μέρη τῆς πόλεως ἐξυβελαῖς περιτήσας, ἐκέλευσαν ἐφείναι, τοῖς βέλεσιν ἐπιγράφας ἥκα τὴν πόλιν ἐλευθερώσων. libratores nimirum iussit catapultis tela torquere. Errat enim hic Lat. interpres, qui ἐξυβελαῖς reddit *expeditos iacularores*: nam v. καταπέλτας subauditur, quarum aliae ἐξυβελαῖς; aliae λυθοβόλοι*

randam eorum reipublicam, intra muros iecit, et eodem tempore captiuos quosdam, conciliatos sibi, remisit, qui Craterum ⁹ detractarent. Per hoc consilium seditione intestina apud obfessos ¹⁰ conciliata, admoto exercitu, potitus est ciuitate.

C A P. VII.

De fluminum deriuatione, et ¹ vitiatione aquarum.

Exemplum I.

P. Seruilius, ² Isauram oppidum, flumine, ex quo hostes aquabantur, auerso, ad deditionem siti compulit.

L 5

II. C.

a scriptoribus dicuntur; vt Tacticae rei periti non ignorant: quam antiquiore militia *λυσόλας* proprie *ballistae* appellatae fuerunt. Antiquitas huius inuenti exinde colligi potest, quod non solum apud Herodotum eius sit mentio; sed Aeneas quoque, qui et ipse omnium Tacticorum fuit antiquissimus, *παρὰ τοῖς παλαιότεροις* excogitatum fuisse adfirmat.

⁹ *Detraherent*] Sic optimi codices pro vulgata *detractarent*; vt L. I. c. I. §. 9. *Detraherentur pugnam*.

¹⁰ *Conciliata*] Quamquam *conciliare* saepius a scriptoribus in bonam partem sumitur, non desunt tamen exempla, quibus, eam vocem in malam quoque adhiberi, probari possit. Sic Velleius Pat. L. II. c. 57. §. 4. *inuidiam conciliarat*. Plinius L. XXVIII. c. 8. *Odiū omnium hominum conciliare*. Cum vero proxime hic praecesserit *conciliatos sibi*; dubito, an hic, MSS. adstantibus, rectius *concitata* ponatur.

¹ *Vitiatione*] Ita omnino cum in indice huius capitis; tum in hoc

exemplo pro vulg. *vitiatione* legendum esse, cum sensus, tum Codd. MSS. iubent. *Vitiare aquas est veneno eas inficere, corrumpere*. Pro quo Seneca L. II. de ira c. 8. *violatos fontes venenis*. Ouidius L. XIV. Metam. v. 55.

Hunc (gurgitem) Dea praecuriat.

Lactantius Epist. c. XI. *Aqua omnis amaritudine vitiabitur*. *Vitiatio legis* apud Senecam Controu. L. IV. c. 23. reperitur.

² *Isauram*] Palatinus *Sauram*: quomodo illa vrbs hodie adpellari creditur. Plerique cum Ed. Paris. *Sisauram*. Varie autem haec vrbs enunciarur. *Isaura* Ammiano Marcell. Plinio, Stephano, et Straboni, sed duobus posterioribus in Neutro genere plur. Hic autem in Leid. sec. *Sisaurum* pro *Isaurum*: quo modo vulgo nunc apud Florum editur L. III. c. 6. *Isaurumque ipsam arcem Ciliciae*. Sed in Vett. Edd. ibi *Isauram* est, vt et in vno Leidensi. *Isauram* retineo. Consulue Valefium ad Ammian. L. XIV. c. 8. et commentar. ad Stephanum. Ceterum hic Seruilius dictus est *Isau-*

II. C. Caesar in Gallia ³ Cadurcorum ciuitatem, amne cinctam, et fontibus abundantem, ad inopiam aquae redegit, quum fontes cuniculis auertisset, et fluminis ⁴ usum per sagittarios arcuisset.

III. Q. Metellus, in Hispania citeriore, in castra hostium, humili loco posita, fluuium ex superiore parte inmisit, et subita inundatione turbatos, per dispositos in hoc ipsum insidiatores, cecidit.

IV. ⁵ Alexander apud Babylona, quae media flumine Euphrate diuidebatur, fossam pariter et aggerem instituit, ut in usum eius existimarent hostes ⁶ egeri terram. Atque ita subito flumine auerso, per alueum

ve-

Isauricus, non P. Valerius, ut negligenter tradit Keuchenius. Oudendorpius.

3 *Cadurcorum*] Mirum omnino, quomodo corruptum illud *Cadurcorum* in quibusdam Edd. locum occupare potuerit: cum vel ex Caesare notissima sit *Cadurcorum* gens, de B. Gall. L. VII. c. 4. §. 6. et c. V. §. 1. *Lustrium Cadurcum summae hominem audaciae*; coll. L. VIII. c. 30. §. 1. insuperque vera scriptura cum in optimis Codicibus, tum in Edd. Rom. Bonon. et Paris. reperiatur. Non vero, ut hic notat Oudendorpius, illud *Cadurcorum* in Wechelii officina natum, sed legitur iam in editione Hittorp. Colon. 1524. impressa.

4 *Usum arcuisset*] Rara locutio *arcere usum*, pro *hostes arcere usu*. MSti tamen constanter eam retinent; sumendaque est adiue, quasi dixisset *usentes ipsos hostes*. ut apud Liuium L. XXVI. c. 41. *Arceamus transitum hostis*, pro *hostes transitu*. Lucanus L. X. 489. *Aditus arcere*; quod, ut dixi illic, defendi posset, si sumas pro incurSIONIBUS hostium. Sic clare Cicero Philipp. V. 4. *Aditus hostium prohibebitur castellis*. Alii in Lucano iam ediderunt *aditu*. Oudendorpius.

De varia constructione verbi *arcere* vid. Burmannum ad Virgil. L. III. Georg. v. 155. nec non ad Lucan. L. II. v. 495.

5 *Alexander apud Babylona*] Frontinum, ut alibi in hoc opere, ita hic quoque memoria lapsus fuisse, cum Alexandro tribuit, quae alii historici de Cyro vnanimi consensu tradiderunt, dubitari non potest. Diserte de Cyro id prodidit Herodotus L. I. c. 191. coll. Plutarcho in Alexandro c. 64. Arrian. L. III. c. 3. 16. qui Alexandro traditam fuisse urbem scripserunt. Eiusmodi forte, ut alia non dicamus, lapsus *μνησθεὶς* fuit, cum paullo ante c. VI. §. 7. *Cleonymum Atbeniensem* appellauit: et sequenti exemplo idem aduersus Babylonios Semiramin fecisse scribit, quae ipsa tamen Babylona condidit, atque in eius usum fossas et alueos ex Euphrate deriuauit. Strabo L. XVI. p. 737.

6 *Egeri*] Frustra omnino hunc locum docti viri sollicitarunt, cum, excepta Wecheliana editione, quae habet *aggeri*, reliquae omnes cum MSS. veram scripturam *egeri* rucantur. Sic Liuius L. XXXVIII. c. 7. *Non solum sub terra fodientes, sed egerentes etiam humum, sefellere hostem*.

veterem, qui siccatus ingressum praebebat, urbem intrauit.

V. Semiramis aduersus eosdem Babylonios, eodem Euphrate auerso, idem fecisse dicitur.

VI. Clisthenes Sicyonius ductum aquarum in oppidum ⁷ Crisaeorum ferentem rupit: mox adfectis siti restituit aquam elleboro corruptam: qua vsos profluvio ventris ⁸ decipiens, cepit.

C A P. VIII.

De iniiciendo obsessis pauore.

Exemplum I.

Philippus, quum ¹ Prinafum castellum nulla vi capere posset, terram ante ipsos muros ² adgressit, simula-

uit-

⁷ *Crisaeorum*] Ortellius coniecerat *Cirracorum*. Saltem a *κίρρα*, *Cirra*, ut vocatur, foret deducendum. Sed optime docuerunt iam dudum viri docti, rescribendum esse per Diphthongum *Crisaeorum* vel *Crissaeorum*. *Cirra* enim et *Crisa* s. *Crissa* eadem est: unde hoc bellum a Sicyoniis ductu Solonis et Clisthenis gestum, vocatum fuit *κρυσσῶν*, *Crisacum*. Praeter Freinshemium ad Florum L. II. c. 20. adi etiam Kuhnium ad Pausaniam L. X. c. 37. Maasuic. ad Polyæn. L. III. c. 5. L. VI. c. 13. et Longuerue ad Iustinum. Ut verum tamen fatear, mallet cum aliis *Cirracorum*, si MSS. addicerent, ex Demosthene, Aeschine aliisque. Nam praeter Pausaniam et Iustinum ceteri Geographi *Cirram* et *Crisam* distinguunt, non vero easdem faciunt. Oudend.

⁸ *Decipiens*] Inter alias coniecitur, quas pro v. *decipiens* adferunt docti viri, inprimis probatur illa Oudendorpii, qua *desidentes*

vult legi; nimirum prae continua alui exoneratione. Qua voce in eadem re vitur Celsus L. II. c. 10. et L. IV. c. 18. *In torminibus frequens desidendi cupiditas est*. Vel *decumbentes* Maasuicii: cui lectioni conueniant illa Polyæni, qui hoc strategema Amphictyonibus tribuit L. VI. c. 13. *τὴν κίρραν πόλιν ἔλαβον, καί μὲν τῶν πολέμιων*.

¹ *Prinafum*] Dici non potest, quae monstra lectionum, in scribenda hac voce, denique nobis prouulerit male collocata librorum diligentia: sed nos illa non curamus. *Prinafum* vel *Prinaffum* a manu Frontini profectam esse, non dubitamus. Sic Polyænus L. IV. c. 17. *φίλιππος ῥοδίων πόλιν ἐν τῇ Περγάῃ Πρινασσὸν ἐπέσθαι*: et Polybius L. XVI. c. 10. *ὅθεν ἀπαλαττόμενος περιστραδόπτεδενε τῇ Πρινασσῷ*.

² *Adgressit*] Quidam Codd. hic pro *adgressit*, praefecerunt *egressit*, quod locum non habet. Non enim reuera

uitque agi cuniculum. Castellani, quia subrutos se existimant, dederunt.

II. Pelopidas Thebanus Magnetum duo oppida simul obpugnaturus, non ita longo spatio distantia, quo tempore ad alterum eorum exercitum admouebat, praecepit, ut ex composito ab aliis castris quatuor equites coronati, notabili alacritate velut victoriam adnuntiantes, venirent. Ad cuius simulationem curauit, ut filua, quae in medio erat, incenderetur, praebitura speciem urbis ardentis: praeterea quosdam, captiuorum habitu, eodem iussit perducere. Qua adseueratione perterriti, qui obsidebantur, dum in parte iam se superatos³ existimant, defecerunt.

III. Cyrus, rex Persarum, incluso Sardibus Croeso, qua praeceptus mons nullum aditum praestabat, ad moenia malos exaequantem altitudinem iugi⁴ subrexit, quibus simulacra hominum armata Persici habi-

tus

uera omnem illam egressit terram, quam viderunt castellani: sed ad cuniculi simulationem, militum opera, noctu eam adgerendam e longinquo curauit. Polybius L. XVI. c. 10. τὰς μὲν ἡμέρας ψόφον ἐποίει κατὰ γῆς, ὡς ἐνεργημένων τῶν μετάλλων· τὰς δὲ νύκτας ἐξωθεν ἔφερε χῆν, καὶ παρέβαλε παρὰ τὰ τόμια τῶν ὀρυγμάτων: cum quo conspirat etiam Polyaeus L. IV. c. 17. νύκτωρ δὲ ἐκέλευσε τὸς στρατιώτας ἀπὸ τειχῶν ὀκτὼ, ἢ δέκα, ἕκ τινος βραδείας φάραγγος ἀνακομίζοντας χῆν μεταβάλλειν πρὸ τῶν τόμας τῶν ὀρυγμάτων. ἐπεὶ δὲ πολλὸς χρόνος ἐγγήγετο σιωπῆδόν. cet.

3 Existimant] MSS. mei decem cum Edd. primis existimant: verissime. nam vulgatum existimarent non est Latinum. Quippe dum hoc sensu indicatiuum amat. Idem vitium

vulgatos Codd. obsederat L. I. c. 5. 5. 2. Dumque ignibus submoventur hostes, ipse fluvium superavit. ubi vide. Oudend.

4 Subrexit] Medicei subtextit cum Edd. Italicis. subrepsit Palatinus. Subiecit Petrensis, solita libriorum mutatione, non sciendum subrigere pro sursum erigere adiuuare esse significationis. At tu lector, vide, quae congestit Cl. Drakenburg ad Silium L. X. v. 252. subrella cuspide. Seneca Ep. 86. Vidi turres in propugnaculum villae subreptas. Oudendorpius. De hac voce ita Nonius Marcellus p. 78. ed. Plant. Subrigere significat sursum erigere. quo verbo rustici videntur, cum tritae fruges ad ventilandum in arcei eriguntur. Virgilius Aen. L. III. v. 183.

Tot linguae, totidem ora sonant, tot surrigit aures.

Suetonius Vitell. c. XVII. Mucrone gladii subrecto. A surrigere; b in Praeterito de nouo adsumto, ut fore

tus inposuerat, noctuque eos monti admouit. Tum prima luce ex altera parte muros adgressus est, ubi orto iam sole simulacra illa, armatorum referentia habitum, refulserunt. Oppidani captam urbem ab tergo credentes, et ab hoc in fugam dilapsi, victoriam hostibus concesserunt.

C A P. IX.

De inruptione ex diuersa parte, quam expectamus,

Exemplum I.

Scipio apud ¹ Carthaginem ² sub discessum aestus maritimi secutus Deum, ut dicebat, ducem, ad muros urbis accessit, et, cedente stagno, qua non expectabatur, inrupit.

II. Fabius Maximus, Cunctatoris filius, apud Arpos, praesidio Hannibalis occupatos, considerato situ urbis, sexcentos milites obscura nocte misit, qui per munitam, eoque ³ minus frequentem oppidi partem sca-

te a *surrexi*, quod a *surgo* flectitur, ut Aristarchi filii iudicant, distinguatur. Ceterum Herodotus L. I. c. 48. in exponenda Sardiū expugnatione, non eadem quae *Fronsinus* et *Polyacnus* aiffert: ut adeo hi aliorum historicorum vestigia secuti videantur.

1 *Carthaginem*] Hispanam scilicet vel *Nonam*, quam vocem disferentiae causa addere plerumque solent auctores, ex abrupto de hac urbe loquentes. Apud Aurelium Victorem tamen in Scipione a quibusdam MSS. *Nonam* abesse quoque deprehendi. Oudend. καρχηδόνα νέαν aliquoties in Hispaniae descriptione habet Strabo L. III. p. 147. 156.

2 *Sub discessum*] Vtrumque recte dici, *sub discessum*, et *discessu*,

optimorum scriptorum exemplis facile potest probari. vid. not. ad L. I. c. 5. §. 9.

3 *Frequentem*] In vulgatis est *frequentatam*: pro qua scriptura, optimorum MSS. auctoritate, Oudendorpius eleganter reposuit *frequentem*. Sic noster L. III. c. 10. §. 6. *frequentes* procurrunt. Eadem ratione *frequens auditorium*, *Senatus*, *frequentissima acies* apud Plinium, Sallustium aliosque. Nec est tamen, quod illam alteram lectionem *frequentatam* improbemus, cum *loca frequentata* apud alios melioris notae scriptores reperiamus. Quod vero ad ipsam rem attinet, Strategici scriptores optime monuerunt, ὅτι ἐν πολέτῃ τὰ δοκῦντα μέγα τῆς πόλεως εἶναι κρημνισθῆναι καὶ πότερως ἀποτόμοις ὀχυρώτερον τῶν

scalis euecti in murum, portas reuellerent. Hi adiuti decidentium ⁴ aquarum sono, qui operis strepitum obscurabat, iussa peragunt. Ipse, dato signo, ⁵ ab alia parte adgressus, cepit Arpos.

III. C. Marius, bello Iugurthino, apud flumen Mulucham, quum obpugnaret castellum in monte faxeo situm, quod vna et angusta femita adibatur, cetera parte (velut consulto) praecipiti, nunciato sibi per Ligurem quemdam ex auxiliis gregalem militem, qui forte aquatum progressus, dum per faxa montis cochleas legit, ⁶ ad summum peruenerat, ⁷ erepi posse

τῶν διὰ χειρὸς ἀνεστηκότων τει-
χῶν, ἔδωκε τοῖς περιερχέσιν ἀφορ-
μὰς μείζους εἰς τὸ νικᾶν, teste Ono-
sandro c. XLII. p. 124. quod qui-
dem praecipitum ex Xenophontis
L. VII. Cyrop. c. 2. est deriuatum,
multisque omnis aetatis exemplis
comprobatum. Hic praeterea con-
suli possunt Xenophon Cyrop. p.
413. Polybius L. IV. c. 78. L.
VII. c. 4. Leo c. XV. §. 20. Vn-
de Damascius, Philosophus Stoicus
et Historicus, Polybii verbis vsus,
apud Suidam et Polybium Fragment.
p. 1524. Tom. II. ed. Gron.
τὰ ἐπιφανέστατα τῶν ὀχυρωμάτων
— γίνονται πολλὰκις αἰτίαι θυ-
μίας, καὶ κακῶν ὁμολογούμενων.

4 *Aquarum*] Imber fuit, qui
maxime tunc ad fallendum iuuit,
teste Liuius L. XXIV. c. 46. *Imber*
a nocte media coortus, custodes vi-
gilesque dilapsos e stationibus sus-
fugere in tecta coegit; sonituque
primo largioris procellae strepitum
demolientium portam exaudiri pro-
hibuit.

5 *Ab alia parte adgressus*] Cui
ergo bono ab interiore parte por-
tam illam, qua adscenderant, re-
uellere debuerant? Hoc non ca-
pio. Scribendum videtur, nisi au-
diat lapsus fuerit, effracta vel auulsa

porta ingressus, aut simile quid.
Liuius: *Id ubi factum ex composi-*
to est, signa efferrī consul iuber, ac
paullo ante lucem per effractam por-
tam urbem ingreditur. Fauet non-
nihil Medic. sec. egressus. *Porta*
alibi quoque apud nostrum depra-
uatum est in *parte*. Vel lege, quod
deinceps in Vaticano inueni, sim-
pliciter *ab ea parte*. Mihi tamen
hoc ab correctoris esse manu vide-
tur. Pro *Arpos* non male Leid. sec.
habet *urbem*. Quidam.

6 *Ad summum*] Quidam Codd.
habent *ad summam*; alii *ad summa*.
Vulgatam vero tuetur ipse Sallustius,
ex quo sua hausisse noster videtur.
Iugurth. B. c. XCVIII. *Panlla-*
tini prope ad summum montis egres-
sus est.

7 *Erepi posse in castellum*] Quidam Codd. MSS. et Ed. Roma-
na habent *eripi posse in castellum*.
Sine dubitatione *eripi*, librariorum
errore, pro *eripi* scriptum puta-
mus. Vnde optime editio Bono-
nienſis: *eripi posse in castellum*:
vbi etiam coniecit Stewechius.
Sic etiam Horatius L. I. Sat. V.
v. 77.

Incipit ex illo montes Appulia no-
tos

Ostentare mihi, quos torret Ata-
bulus, et quos

Numquam erepsimus.

Adde

se in castellum, paucos centuriones, quibus⁸ perfectissimos cum velocissimis militibus aeneatores inmiscuerat,

Adde N. Heinſii notam ad Silium Italic. L. III. 529. et Io. Fr. Gronovium ad Senecae Phoeniss. v. 112.

8 *Perfectissimos cum velocissimis militibus aeneatores*] Sallustius tantum dicit *ex copia subicinium et cornicinum numero quinque quam velocissimos delegit, et cum his, praesidio qui forent, quatuor centuriones; omnesque Liguri parere iubet*. Vnde doctissimus Wasse coniicit ibidem, ceteris reiectis, scribendum esse *quibus quam velocissimos aeneatores*. Contra ego putarem potius, Sallustio a nostro auctore magnam adfundi lucem, eumque idem voluisse, quod dicit Frontinus. Centuriones enim non solos intelligit Sallustius, sed et sub iis delectos quosdam ex centuriis. Hoc patere videtur ex eo, quod sequitur illi, *qui centuriis praeerant*. Vnde colligas, ipsos adfuisse milites. Nimis enim poetica haec foret descriptio *centurionis*; nisi etiam tunc reuera iis praefuissent. Quare hoc argumento commotus Cl. Wasse rescripsit mihi, se iam *cum mil.* non mouere; sibi tamen nequaquam *re perfectissimos* placere: cuius rei causam equidem, pace viri doctissimi dixerim, non percipio. At doct. Cortius haec non capiens, vrit statim et secat suum auctorem; et delenda ea verba, *qui centuriis praeerant*, censet: immo ad maiorem audaciam procedit. Mox apud eundem additur, *quibus allouati milites melius escenderent*, quod constanter innumeri eius aliorumque Codd. retinent; ille tamen confidenter ex ipso textu vocem *milites* eiicit, rogans *qui milites? Centuriones, an subicinet, an omnes?* Immo vero milites; qui Frontino teste delectos cen-

turiones sequebantur, aut etiam ipsos cornicines et centuriones, qui laxiore significatione *milites* dici possent. Vehementer autem miror, viris doctis non suspecta esse illa Sallustii verba *cornicinum n. q. quam velocissimos*: cum tamen, si quid in hisce mutandum est, illic sine dubio lateat mendum, quod vox *velocissimos* satis euincere possit. Hoc enim, ni fallor, epitheton est inconueniens tubicini et cornicini, quale hominum genus nemo commendauerit a celeritate, qua illis minime est opus. Milites veloces et expediti sint oportet: aeneatores vero in arte sua perfecti si sint, nihil ultra requirit imperator. Iam vero Cortius indicauit, in MSto et ed. Venet. 1470 interferi *pedites*; in quatuor aliis MSS. interponi *millium vel millia*, et quam in iis abesse. Hinc nemo non videt, facile legi posse *militesque velocissimos*; quorum glossa est *pedites*, ut etiam in Frontino plus semel vidimus: quomodo si reliquerit Sallustius, *centuriones* simplici significatione sunt sumendi. Et, ut verum fatear, licet sub duce saepe eius intelligantur milites, hic tamen loci durius foret, et intricatius. Haec olim ad hunc locum notaueram. Nunc in Sallustio nihil mutari velim, sed etiam deberi nihil in Frontino, qui facile hic potuit Sallustii mentem non percipisse: quare etiam nihil in eo deleatur, ut male voluit Cortius. *Centuriones*, licet non adessent ipsae centuriae, nihilominus reapse centuriis praeerant. Ipsi autem, ut dixi, cum aeneatoribus laxiore sensu *milites* vocantur. *Velocissimi* hic debebant esse aeneatores, quia cito creperentum erat in asperum montem. Multi adesse non debebant, ut res tacito geti posset. Oudend.

scuerat, misit, capite pedibusque nudis, vt prospectus⁹ nifusque per saxa facilius foret, scutis gladiisque¹⁰ a tergo aptatis. Hi Ligure duce,¹¹ et loris et clauis, quibus in adscensu nitebantur, adiuti, quum ad posteriora, et ob id vacua defensoribus, castelli peruenissent, concinere et tumultuari, vt praeceptum erat, coeperunt. Ad quod constitutum Marius constantius adhortatus suos, acrius instare castellanis coepit: quos ab inbelli multitudine suorum reuocatos, tamquam ab tergo capti essent, insecutus,¹² castellum cepit.

IV. ¹¹ L. Cornelius Cos. complura Sardiniae cepit oppida, dum firmissimas partes copiarum noctu ex-

⁹ *Nifusque*] Mirum sane, quomodo contra optimorum MSS. auctoritatem, atque doctissimorum virorum observationes in Vesaliensi edit. residere potuerit apertum librariorum quorundam rucium mendum *visusque*; cum proxime accesserit *prospectus*; insuperque Salustii exemplaria c. XCIX. cuius ipsa verba Frontinus retinuisse videtur, diserte praeferant *nifusque*: quae hic addere non piget: *Ceterum illi, qui centuriis praeerant, praedolli ab duce, arma ornatumque mutauerant, capite atque pedibus nudis, uti prospectus nifusque per saxa facilius foret.* Vide de hac voce Oudendorpium ad Lucani L. III. 612. L. VI. 482. IX. 484. et Nic. Heinsum ad Ouidii Epist. Heroid. L. IV. 126.

¹⁰ *A tergo*] Tollendam suadet Tennulius Cod. Voss. et Hill. auctoritate praepositionem *a*: nulla vero sufficienti ratione. *a tergo* idem nostro est, quod apud Salustium l. c. *super terga*. Ita noster L. IV. c. 7. §. 20. *relegatis a tergo, quae traheret, sarmentis.* et L. I. c. 4. §. 7. *opprossit a tergo.* L. I. c. 5. §. 1. *a tergo instante hoste.* §. 5. *instante a tergo*

Caesare. Forſan elliptica haberi poſſit locutio, ſubaudita voce *humeris*; vt apud Virgilium L. V. Aen. v. 558. *Pars (ferunt) leuis humero pharetras.*

¹¹ *Et loris*] Scrinierius pro vulg. *et telis* in ſuis membranarum inuenerat *teloris*, quod et ego reperi in Petrenſi et Mediceo ſec. *loris* clare Gudianus, *et* abeſt a meis octo, vel nouem libris. Verum *et loris* iam olim recte editum fuit in Edd. Romana et Bononiensi: quare ſecure reuocaui. Oudend. Corrupta ſcriptura *teloris*, feſtinantis calami, *te*, pro *et*, tranſpoſitis litteris, poſito, eſſe videtur.

¹² *Castellum cepit*] Hinc vere Onofander de tubicinum in vrbs expugnatione vtilitate c. XLII. §. 7. ἔως πρὸς θανάτῳ ἐν καὶ ἀνέκλῃ παλιγκτῇ πόλιν ἔλαυνε.

¹³ *L. Cornelius*] Omnes Codd. MSS. addunt *Rufinus*, contra hiſtoriae fidem. Nam fuit is *L. Cornelius Scipio*, de quo Florus L. II. c. 2. §. 15. *L. Cornelio Scipione — Sardiniam annexamque Corſicam tranſiit.* Olbiae hic, ibi Aleriae vrbs excidio incolae tenuit, adeoque omnes, terra, mari, Poenos expugnauit.

exponit, quibus praecipiebat, delitescerent, opperirenturque tempus, ¹⁴ quo ipse naues adpelleret; occurrentibus deinde aduentanti hostibus, et ab ipso per simulationem fugae longius ad persequendum auocatis, illi in relictas ab his vrbes inpetum ¹⁵ facerent.

V. Pericles, Atheniensium dux, quum obpugnaret quamdam ciuitatem, magno consensu defendentium tutam, nocte ab ea parte murorum, quae mari adiacebat, classicum cani, ¹⁶ clamoremque adtolli iussit. Hostes ¹⁷ penetratum illac oppidum rati, reliquerunt

14 *Quo ipse naues*] Variant hic Codd. MSS. quorum alii *naues* l. *natus*; alii *noctu* praeferunt. Verum priores lectiones ex v. *naues*; altera vero ex praec. *noctu* exponit, hic irrepsisse videntur. Quate, *naues*, vt olim coniecit Gronouius, et diserte adstipulatur Palatinus, veram equidem existimem esse scripturam, quam adeo Oudendorpius recte pro illa, *noctu*, reuocauit. *Naues*, *classem* adpellere, optimis scriptoribus frequens est locutio. Cicero ad Attic. L. XIII. ep. 21. *Cum ad villam nostram nauis adpelleretur*. Nepos in Thra-sy-b. c. IV. §. 4. *Cum praetor classem ad Ciliciam appulisset*.

15 *Facerent*] Quidam Codd. MSS. non male habent *fecerunt*, si post *adpelleret* *τελεια τρυμν* ponatur. Ac, si vera fateamur, magis probatur haec quam illa altera *facerent*: tum enim potius dixisset *aduentantibus sibi hostibus*: ac pro illi, commodius *ipsi* poneretur: quamquam non ignorem, vsum illum Pronominum non vbique ex Grammaticorum regulis tam accurate obseruari: quare nec ego receptam scripturam velim moueri.

16 *Clamoremque adtolli*] Edd. Rom. et Bonon. *clamorem attolli*, reliquis reiectis: *que* deest quoque

in Mediceis. *Tolli* vterque Leid. Palat. Gudian. Petrensis cum Cantabrig. tercio, quod placet. Phaedrus: *Clamorem subito totis tollit viribus*. et quis non? Videtur autem simplex *tolli* dictum ex formula castrensi magis, quam alterum *attolli*. Pauca de multis en exempla. Caesar L. III. B. Cin. c. 91. *Neque frustra antiquitus institutum est, ut signa vndique concinerent, clamoremque vniuersi tollerent*. Liuius L. XLIV. c. 11. *Clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis parte alia in urbem inrupturis*. Noster L. I. c. 9. §. 2. *Ad arma vocantium clamorem tolli, signa canere*. Ne tamen pretenus receptam lectionem euiciam, prohibet me Vegerii locus tam in MSSis, quam Edd. L. III. c. 8. *Clamor autem, quem barritum vocant, non prius debet attolli, quam acies utraque se iunxerint*. Oudend.

17 *Penetratum illac oppidum*] Pro vulgata *penetrari illac in oppidum*, vel, vt Palatinus habet, *penetrari illac oppidum*, Oudendorpius reduxit veram, vt ipse iudicat, scripturam, *penetratum illac oppidum*, auctoritate trium Cantabrigiensium Codd. et Medicei adductus. *Penetrare montem, flumen, urbem*, recte dici, luculenter probant

runt portas: per quas Pericles, destitutas praesidio, inrupit.

VI. Alcibiades, dux Atheniensium, Cyzicum, obpugnandi eius causa, nocte inprovisus accessit, et diversâ parte moenium cornicines canere iussit. Sufficere propugnationi murorum poterant. Ad id latus, a quo solo se tentari putabant, quum confluerent, qua non obsistebatur, ¹⁹ muros transcendit.

VII. Thrasybulus, dux Milesiorum, ut portum Sicyoniorum occuparet, a terra subinde oppidanos tentavit: et illo, quo laceiebantur, conuersis hostibus, classe ¹⁹ inexpectata portum cepit.

VIII. Philippus in obsidione cuiusdam maritimae urbis, binas naues procul a conspectu contabulauit, superstruxitque eis ²⁰ turres: aliis deinde turribus ador-

tus

bant Graevius ad Florum L. III. c. 4. Bentleius ad Horat. L. I. O. 37. 24.

18 *Muros transcendit*] Atqui ἀτελῆστον fuisse illo tempore Cyzicum tradit Thucydides L. VIII. p. 629. et ex eo Diodorus Sicul. L. XIII. p. 167. quod vertunt nullis muris cinctam. Vide, quaeso, numquam etiam significare possit non valde munitam vel indefensam. nam a praesidio fuisse desertam docet Plutarchus in vita Alcibiad. p. 207. Haec autem ille gessit in collegio Thrasybuli et Theramenis. Confer Polyæn. L. I. c. 40. Nepot. c. VI. Oudendorpius.

19 *Inexpectata*] Non videtur sollicitanda vulgata *inexpectata*: qua voce noster quoque utitur L. III. c. 2. §. 1. *Prohibere inexpectatam vim non potuerunt*; et L. I. c. 4. §. 4. *Qua non expectabatur, aditus intravit*. Placet tamen non minus Medicei pr. lectio *insperata*; siquidem τὸ *spe-
rare*, aequè ac Graecorum ἐλπίζειν, in utramque partem usurpa-

tur. In malam Virgilius L. IV. Aen. v. 419.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,

Et perferre, foror, potero.

vbi Seruius pro *timere* Acyrogiam appellat: nam *speramus bona*. Cicero ad Famil. L. V. ep. 1. *Te tam nobili in me meoque esse animo, non sperabam*. Florus L. III. c. 1. *Quis speraret post Carthaginem aliquod in Africa bellum?* ad h. l. vide Dukerum, et quos ibi laudat doctos commentatores. Sic apud Graecos ἐλπίζει, et ἐλπίζειν, pro *existimatio*, *existimare*. Vnde apud Onosandrium c. X. §. 8. Ἡ δ' ἀναπείθεια τῶν δεινῶν ἀμελιτέρεως ἐποίησε τὰς στρατιὰς.

20 *Turres*] Hinc *turrisae* *perpes*, *naues*, *turrigeræ carinae* apud Poetas leguntur. Vegetius L. V. c. 14. *In maioribus etiam Liburnis propugnacula turresque constituunt, ut tamquam de muro, ita de excelso ribus tabulatis facilius* *quint-*

tus a terra, domibus propugnatores ²¹ distringit, turritas naues a mari adplicuit, et qua non resistebatur, subiit muros.

IX. ²² Pericles Peloponnesiorum castellum obpugnaturus, in quod duo omnino erant accessus, alterum fossa interclusit, alterum munire instituit. Castellani securiores ab altera parte facti, eam solam, quam muniri videbant, custodire coeperunt. Pericles, praeparatis pontibus, iniectisque super fossam, qua non cauebatur, subiit castellum.

X. Antiochus, aduersus Ephesios, Rhodiis, quos ²³ in auxilio habebat, praecepit, vt nocte portum cum magno strepitu inuaderent. Ad quam partem omni multitudine cum tumultu decurrente, nudatis defensore reliquis munitionibus, ipse ²⁴ ex aduerso adgressus, ciuitatem cepit.

M 2

CAP.

vulnerent et perimant inimicos. Alias Liburnae erant nauiculae texsae viminibus, secundum vet. Scholiaft. in Horatii Epod. I.

Ibis Liburnis inter alia nauium, Amice, propugnacula.

²¹ *Distringit* MSS. mei septem vel octo cum Ed. Paris. et Ph. Rubenio l. 11. Eleq. c. 29. vt reposui: nam in domibus, quod praecedat, sine dubio latet dum. Rubenius ibidem coniciebat dum ibi pr. Vide etiam Perizonium in diss. de duobus Flori locis p. 16. et supra ad l. 1. §. 2. Sed in Medic. pr. ac Edd. Italicis scribitur a terra vel cominus domibus. In Medic. sec. altera vel cominus domibus. Ex quibus patet, vel cominus e glossa in textum irrepsisse: num scripsit auctor, dum eminus, i. e. longe a mari? an potius dum moenibus, siue per moenia? quod verum puto. Videant acutiores. Domibus corruptissimum est. an dum illis sc. turribus? Cominus pro domibus coniecit, et ad margi-

nem exemplaris sui adscripsit magnus Gronouius. Oudend.

²² *Pericles*] Idem strategema noster attulit l. 1. c. 5. §. 10. ita vero, vt Pericles a Peloponnesiis in locum vndique abruptis cinctum compulsi, hac arte cum suis euaferit. Idem strategema Imlconi tribuit Polyaeus l. V. c. 10. §. 3.

²³ *In auxilio habebat*] Eadem ratione l. III. c. 3. §. 7. Et illi in auxilio habereant Maedronem archipiratum. Alibi in auxilium. l. II. c. 5. §. 45. In auxilium superuenire si arbitrati. Praeterea apud optimos scriptores auxilio venire. Neq. in Thra. c. III. Pausanias venit Atticis auxilio.

²⁴ *Ex aduerso*] Ex deest in Mediceis, Petrean, Gudianis, et vtroque Leid. a diuerso Edd. Rom. et Bonon. quod putem vnice ab auctoris manu esse. A diuerso idem est, quod ex aduerso, in diuersam. Apuleius l. XI. Metam. p. 252.

Ed.

C A P. X.

¹ *De infidiis, per quas eliciantur obsessi.*

Exemplum I.

Cato in conspectu Lacetanorum, quos obsidebat, reliquis suorum submotis, ² Sueffetanos quosdam ex auxiliariis, maxime inbelles, adgredi moenia iussit: hos quum facta ³ eruptione Lacetani facile auertissent, et fugientes auide insecuti essent, illis, quas occultaue-
rat, cohortibus oppidum cepit.

II. L. Scipio, in Sardinia, cuiusdam ciuitatis ⁴ per tumultum relicta obpugnatione, quam instruxerat, speciem fugientis praeistit: insecutisque temere oppidanis, per eos, quos in proximo occultauerat, oppidum inuasit.

III. Han-

Ed. pr. et supra L. I. 5. 14. vbi vide, *ex diuerso*. L. II. 4. 3. a *diuerso*, vt a *tergo*, a *latere*, a *fronte* etc. millies. Idem stragemata aduersus *Cassandream* tribuit Liuius praetori C. Marcio L. XLIV. c. II. Oudend.

I *De infidiis*] Quamquam plerique Codd. addunt *disponendis*, sensui perquam conuenienter: vulgatam tamen non deferendam esse existimamus, cum in indice capitum, ab initio L. III. posito, omnes Codd. MSS. hac voce destituantur.

2 *Sueffetanos*] In vulgatis corrupte legebatur *Sueffanos*, omnibus licet collatis adhuc MSS. et libris impressis huic errori addicentibus. Primus omnium tamen huic vitiosae scripturae medelam adtribuit I. F. Gronouius, qui ex Liuii L. XXXIV. c. 20. *Ceteras copias ad ulteriorem partem urbis circumducit: maximum ex omnibus auxiliis numerum Sueffetanorum inuentus habebat: eos ad murum obpugnandum subire iubet: pro Suef-*

sanos reposuit et ad marginem sui codicis adscripsit *Sueffetanos*.

3 *Eruptione*] *Eruptione* (pro vulgata *irruptione*) reposui iubente sanaratione, Liuius, et MSS. meis octo cum Edd. Rom. Bonon. Paris. et Wechellii. Corrupta haec vox legebatur quoque L. I. 5. 17. adde L. II. 6. 5. et passim. Oudend. Noster §. IV. *ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit*: et saepius alibi. Sic Onosander c. XL. *οἱ δὲ πολιορκημένοι, πρόβλημα τὸ τεῖχος ἔχοντες, ἄριστοι πολλὰκις ἐκχυθέντες διὰ πυλῶν, ἐρumpentes per portas [irruptionem facientes]*.

4 *Per tumultum*] Pro hac scriptura, quae est in editionibus primis, omnes MSS. habent *parte militum*: (rectius ex Oudendorpi coniectura *pariti*;) quae lectio cum satis commodum sensum habeat, atque Codd. MSS. auctoritate nitatur, equidem lubens eam praferrem; nisi scrupulum quodammodo mouerent illa: *speciem fugientis praestitit*.

III. Hannibal, quum obsideret ciuitatem Himeram, castra sua capi de industria passus est, iussis recedere Poenis, tamquam praeualeret hostis. Quo euentu Himeraeis ita deceptis, vt gaudio impulsī, relicta vrbe, procurrerent ad Punicum vallum, Hannibal vacuum urbem, per eos, quos in insidiis ad hanc ipsam occasionem posuerat, cepit.

IV. ⁵ Idem, vt Saguntinos eliceret, rara acie ad muros accedens, ad primam eruptionem oppidanorum simulata fuga cessit, interpositoque exercitu, ab oppido interclusos a suis hostes, in medio trucidauit.

V. ⁶ Himilco Carthaginienſis, apud Agrigentum, iuxta oppidum partem copiarum in insidiis posuit,

M 3

prae-

⁵ *Idem vs Saguntinos*] Non idem, qui in Sicilia. alia vox quaerenda pro *Saguntinos*. Lipsius ad libri sui marginem: Quis ille *idem*? Hannibal? certe is praecessit, sed alius ab eo, qui Saguntinos deuicit. Nam Hannibal est, qui in Sicilia bellum gessit, et *Himeram urbem cepit*, vt superiore exemplo narratur. Quomodo ergo idem, qui cum Saguntinis manum conseruit? Certum est exscriptorum virtute et magisterio deprauatam scripturam, atque adeo criticam opem aduocandam. In duabus autem positus sum sententiis: vna, quod legendum, vt *Segeſtanos eliceret*, notam Siciliae gentem: altera item, Hannibal *vs Saguntinos el.* Ita reperendum Hannibalis nomen sit, omisſum quasi superuacuum a temporum hominumque parum gnaris. Ph. Rubenius L. II. c. 29. Eleq. At ego hanc, quae in antiqua et vulgata haeret lectione, *ἀντοφελίας* librariis imputare non possum; verum ipsi imputo auctori, qui dno haec diuerſorum ducum, sed quibus vna erat patria, et vnum nomen, strategemata e praefcis monumentis, non adscripto, quo res gestae anno, collecta, non

vni solum nomini, sed etiam homini, et quidem, vr arbitror, posteriori ac celebriori Hannibali attribuit. I. Perizonius Anim. Histor. c. II. p. 82. Quo minus hic culpam in auctorem posſim conuicere, et accedere cl. Perizonio, tria faciunt argumenta. Primo enim mentio vrbis *Himerae* non potuit non auctorem admonere, primum strategema in Sicilia esse peractum; vbi Hannibal, qui Saguntinos obſedit, numquam res gessit: dein strategematis huius in Saguntinos nusquam meminit Liuius, qui tam accurate illam obſidionem descripsit. Tandem veretres libri demonstrant clare a Frontino *Segeſtanos* fuisse scriptum: nam in Mediceo primo et Edd. Roman. ac Bonon. legitur *Sagittarios*. De Segeſtae obſidione vide Pighium in Annal. T. II. p. 22. Ouden-dorpius.

⁶ *Himilco*] Idem strategema refert Polyaeus L. V. c. 10. § 4. Sic Ventidius Parthos et Labieum alacres successibus victoriarum, simulatione metus in loca iniqua deduxit, adeoque debellauit, vt Parthi provincia excederent. Quae prudenter strategici monent, simulatam fugam interdum magnae est-

VII

praecepitque his, vt, quum processissent oppidani, ligna humida incenderent: deinde cum reliqua parte exercitus prima luce ad eliciendos hostes progressus, simulata fuga persequentes oppidanos longius cedendo protraxit. Insidiatores prope moenia inperatum ignem aceruis subiecerunt: vnde obortum contemplati fumum Agrigentini, incensam ciuitatem suam existimauerunt, defendendaeque eius gratia dum trepide recurrunt, obuiis eis, qui insidiati iuxta muros erant, et a tergo instantibus, quos persecuti fuerant, in medio trucidati sunt.

VI. Viria-

utilitatis. Onofander cap. XXI. Οὐκ ἄχρηστον δὲ ποτε καὶ ἀντι-
παρταξάμενον, ὑπὸ πᾶσι τῇ
τρατεύματι χωρεῖν, ὡς καταπε-
πληγμένον· ἢ καὶ ἐπιστρέφοντα
παρὰ πλεονα φυγῇ ποιεῖσθαι τὴν
ὑποχώρησιν· εἴτα αὖθις μεταβαλ-
όμενον ἀντεπιέναι τοῖς ἐπιδύον.
cet. coll. c. XI.

7 *Ignem acervis*] MSS. Codd. et impressa pleraque ante Modium exemplaria habent partim *ignem acervum*; partim *ignem acerbis*: ex qua scriptura Modius eliciuit *acervis*, commodo quidem sensu. Vt enim *acervus frumenti*, *acris et auri*, aliarumque rerum congestarum: ita et *acervus lignorum* aliquoties in veterum scriptis reperitur. Quae cum ita sint, temperare tamen mihi non possum, quin Medicei Cod. scripturam *ignem lignis acerbis* veram esse censeam, librariorum ignorantia in *acervis* corruptam: quo facto, *lignis* postea ab aliis penitus fuit eiectum. Vix enim verisimile videtur, pro notissima voce *acervis*, ab imperito librario, qui in aliis, vt varia in Frontino exempla probant, satis multa lectionum monstra dedit, haud vbiuis obuiam locutionem *ignem lignis acerbis subiecerunt*,

repositam fuisse. *Ligna acerba* autem hic sunt, quae paullo ante *ligna humida* noster dixit, *aridis*que opponuntur. Cum enim omnia, quae esse solent tristia, vel molestiam facessunt, dicantur a veteribus *acerba*: *ligna* quoque dicta videntur *acerba*, quod ignis viridibus ex lignis humidisque factus, lacrimosum oculisque molestissimum fumum effundit. Sic Horatius L. I. Sat. 5. 80.

*lacrimoso non sine fumo
Vdos cum foliis ramos urente ca-
mino.*

qui contra L. III. Od. 17. 13. *aridum lignum* amico commendat. Cruda *ligna* dicit Lucanus L. IV. v. 316.

*Nunc herbas, frondesque terunt,
et rore madentes
Destringunt ramos: et si quos pal-
mite crudo,
Arboris aut tenera succos presse-
re medulla.*

Huc faciunt illa quoque Ciceronis in Verrem Act. I. c. 27. *Omnes ad eam domum, in qua iste diuersabatur, profecti sunt: caedere iannam saxis, inflare ferro, ligna et sarmenta circumdare, ignemque subicere coeperunt.* Consimili fere modo noster: *ignem lignis subiecerunt.*

VI. Viriathus, disposito per occulta milite, paucos misit, qui abigerent pecora Segobrigensium. Ad quae illi vindicanda quum frequentes procucurrissent, simulantesque fugam praedatores persequerentur, deducti in insidias, caesique sunt.

VII. Scordisci equites, quum Heracleae ⁸ duarum partium praesidio praepositus esset Lucullus, pecora abigere simulantes, prouocarunt eruptionem: fugam deinde mentiti, sequentem Lucullum in insidias deduxerunt, et octingentos cum eo milites occiderunt.

VIII. Chares, dux Atheniensium, ciuitatem aggressurus litori adpositam, post quaedam promontoria occulte habita classe, e nauibus velocissimam praeter hostilia praesidia ire iussit. Qua visa, quum omnia nauigia, quae pro custodia portus ⁹ agebant, ad persequendam euolassent, Chares in indefensum portum cum reliqua classe inuectus, etiam ciuitatem occupauit.

M 4

IX.

⁸ *Duarum partium*] Hic coeactio cum ignarissimis: quare contentus sis, quaelo, lector, variis lectionibus, et tu hinc veti quid elice. MS: Voss. *Eradee duarum p. Petrensis Heracleanarum p. Medic. pr. aerecea eduarum p. Medic. sec. aerecea eduarum. Ambo Leidenses eraclea eduarum. Hillensb. Heraclea hed. Ed. Roman. aerecia d. Bononiens. a Graecia d. Paris. eraclea Hed. An Eordaeae suarum p.?* Est enim Eordaea in illis finibus. Liuius L. XLI. 54. XLV. 30. Sed *ἐρέχων*. Nam et *Heraclea Sinica* illic. Vide Freinshem. ad Curtium L. VIII. c. 1. Oudendorpius.

⁹ *Agebant*] Vulgata *agebantur*: pro quo recte Oudendorpius

agebant reposuit. Quamquam enim *nauem agere* proba est locutio; uti apud Horatium L. II. ep. 2. 114. *Nauim agere ignarus nauis timet*, et Florum L. II. c. 2. §. 35. *Romanae classis — sic remis, quasi habenis agebatur*: quisque tamen videt, hic *agebant* idem esse, quod *erant*; cuius significationis plurima apud veteres scriptores exempla occurrunt. Tacitus Annal. L. I. c. 68. *Haud minus iniquis Germanus — agebat*. L. XIII. c. 32. *non cultu, nisi lugubri; non animo, nisi maesto, egit*. Id. Historiar. L. IV. c. 61. *ne sine solatio ageret*. Hue accedit Codd. MSS. Cantabrig. Leidens. Palat. Voss. auctoritas, qua istud *agebantur* librarium oscitantiae deberi, nullo negotio probatur.

IX. ¹⁰ Barca, dux Poenorum, in Sicilia Lilybaeum nostris terra marique obsidentibus, partem classis suae procul armatam iussit ostendi. Ad eius conspectum quum euolassent nostri, ipse reliquis, quas in occulto tenuerat, nauibus Lilybaei portum occupauit.

C A P. XI.

De simulatione regressus.

Exemplum I.

Phormion, dux Atheniensium, quum depopulatus esset agros Chalcidensium, legatis eorum, de ea re querentibus, benigne respondit, et nocte, qua dimissurus illos erat, finxit, litteras sibi superuenisse ciuium suorum, propter quas redeundum haberet: ac paulum regressus, dimisit legatos. His omnia tuta, et abisse Phormionem renuntiantibus, Chalcidenses spe et oblatae humanitatis, et abducti exercitus, remissa urbis custodia, quum confestim Phormion reuer-

¹⁰ *Barca*] Barca fuit cognomen Hamilcaris, classis in Sicilia praefecti. Vid. Polyb. L. I. c. 56. 62. Appian. Iberic. p. m. 428. Nepot. in eius vita. Sed et alii hoc cognomento vti sunt. Nam Plutarchus in Fabio p. 184. *Barcan* vocat Maharbalem Himilconis filium; siue, ut alii, Adherbalem Bomilearis, qui Hannibalem vti victoria non posse dixerat. Caeterum quod noster *Barcae*, Polybius diserte adscribit Hannibali L. I. c. 44. conlato cum c. 56. Oudend. Inde Liuius *Barcinae* familiae L. XXIII. c. 13. et *fallienis Barcinae* c. 12. meminit. Quamquam variae huius cognominis etymologiae ab eruditis viris adferuntur: illa tamen ad veritatem proxime accedere videtur, qua istud, ob virtutem huic familiae propriam, a Chald. מַרְכָּבָה *fulmen*,

dictum iudicatur: vnde in praefatis Annalibus ipse Hannibal, *fulmen belli*; et Seleucus, Ptolemaeus, *Cerauni*, καραυνος, ipseque Iupiter ἀπεροπατης et βρονταίος appellantur.

¹ *Querentibus*] Cod. Voss. non male, *de caussa requiruntibus*. Polyaeus L. III. c. 4. χαλκιδεῖς ἐπεσβαθέντες ἀπαυτῶντες. Non est vero, cur a recepta scriptura, quae satis commodum sensum praestat, discedamus. *Questum* nimirum de hac iniuria venerunt ad Phormionem illi legati. Ita saepe apud scriptores de legatis. Iustinus L. XXXII. c. 2. *Cum multae Graeciae ciuitates questum de iniuriis Philippi regis Macedonum, venissent.*

uertisset, prohibere inexpectatam vim non potuerunt.

II. Agesilaus, dux Lacedaemoniorum, quum Phocenses obsideret, et intellexisset, eos, qui tunc praesidio illis erant, iam ² grauari belli incommodo, paululum regressus tamquam ad alios actus, liberam recedendi occasionem his dedit. Non multo post, milite reducto, destitutos Phocenses superauit.

III. ³ Alcibiades, aduersus Byzantios, qui se moribus continebant, insidias disposuit, et simulato regressu, incautos eos obpressit.

M 5

IV.

² *Grauari belli incommodo*] Vulgatae fauet Polyaeus L. II. c. I. §. 16. πολλὰ γὰρ μὴν μάλλον ἰταλαιπύρην οἱ τῶν φωκῶν σύμμαχοι. Magis tamen probatur Lipsii coniectura, legentis *belli incommoda*; quam etiam alteri praetulit Oudendorpius. Quid mirum enim, si illud praesidium grauatum fuit incommodis, quae numquam non cum bellis coniuncta esse solent? Diurnitas potius temporis, quae in aduersis fortissimum saepe animum frangit, et ex sua statione deiecit, in causa fuit, cur illud praesidium belli incommodis nimis diu pressum, tandem ea coeperit grauari: teste enim supra laudato Polyaeo Ἀγαμέμνωνος ἐπολιόρκει φωκῆας χρόνῳ μακρῷ. Hinc miles ille Luculleus, qui praesidium olim regale loco deiecerat summe muniro, donisque ob id factum honestis fuerat ornatus, cum praetor ad evertendum aliud castrum eum etiam atque etiam hortaretur, duris incommodis se noluit denovo committere, ut canit Horatius L. II. ep. 2. 26. Optimus vero quisque veterum scriptorum *grauari aliquid*, pro grauate ferre, detrectare, recusare, dicere amat. Suetonius in Vitell. c. XII. *Asiaticum liberum*, ob nimiam contumaciam et ferocitatem *grauatus*. Plinius

L. III. ep. 18. §. 6. *At cui maiestatis hanc sedulitatem praestiterunt? utpote quam in Senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, grauari tamen vel puncto temporis solebamus*. Horatius L. IV. Od. 11. 27.

— *terrenum equitem grauatus*
Bellerophonem.

De hoc verbo cum Accusatio iuncto, ita Seruius ad illa Virgilii Aen. L. X. 28. *Quid si, quod voce grauaris, Mente dares*, commentatur: *Grauaris autem, negas, grauiter fers: et hac elocutione non nisi per Accusatiuum usimur: ut si dicas, grauius aduentum tuum, id est, grauiter fero; grauius praesentiam tuam: nam et ipse dixit: quae grauaris. aliter non dicimus in hac significatione*. Plura vide ab Oudendorpio allata ad Lucanum L. V. 258. Adde Gronouium ad Senecae Thyest. v. 106. Hanc vero constructionem verbi *grauari*, saepe corruptam fuisse a librariis, notat Curtius ad Plinium L. III. ep. 18.

³ *Alcibiades*] Polyaeus idem videtur strategema referre L. I. c. 40. §. 2. suppressio tamen urbis nomine, quam πολεμὴν πόλιν tantum appellat. Proditione vero ciuium

IV. Viriathus, quum tridui iter discedens conficisset, idem illud vno die remensus, securos Segobrigenses, et sacrificio ⁴ tum quum maxime occupatos obpressit.

V. Epaminondas, ⁵ in Mantinia, quum Lacedaemonios in subsidium hosti venisse animaduerneret, ratus, posse Lacedaemonem occupari, si clam illo profectus esset, nocte crebros ignes fieri iussit, ut specie remanendi occultaret profectionem: sed a transfuga proditus, adsecuto exercitu Lacedaemoniorum, itinere quidem, quo Spartam petebat, destitit: idem tamen consilium conuertit ad Mantinienses. Aequae enim ignibus factis Lacedaemonios, quasi maneret, frustratus, per quadraginta millia passuum Mantiniam ⁶ reuertit, eamque auxilio destitutam occupauit.

CAP.

nium quorundam eam captam fuisse restatur Diodorus Sicul. L. XIII. p. 366.

⁴ *Tum quum maxime*] Eodem modo L. II. c. 9. §. 5. *quod tum quum maxime habebant barbari.*

⁵ *In Mantinia*] Ita omnes Codd. MSS. et veteres editiones, cum hoc loco, tum paullo post *Mantiniam reuertit*: quamquam contra in omnibus Neporis codicibus, teste van Straeren, *Mantineae* reperiatur. Vtrumque rectum censemus, cum et Graecorum, modo I, modo E longe apud Romanos exprimatur. Apud *Stephanum* Ἐθνογρ. legitur *Μαντινία*, πόλις Ἀρχαδίας: unde gentile *Μαντινιάς*. Homerus autem Iliad. B. v. 607. *Μαντινίην ἐπατεινὴν* appellat: cuius auctoritate *Mantineae* se tueri possit. In

Mantinia autem Graecorum more dixit Frontinus pro *Mantineae*. Sic Aelianus V. H. L. XIII. cap. 3. *Ἐπατεινῶνδας ὄντα ἐπρωτὶ ἐν Μαντινίᾳ* cet. Epaminondas cum apud *Mantineam* vulneratus esset, tulitum Obsequentem ad confirmandam hanc locutionem laudat Oudendorpius, c. 85. In *Numantia res male gestae*, cuius notas videtis.

⁶ *Reuertit*] In locum tū *reuertitur*, auctoritate Codd. Tenui. ambor. Leid. duor. Cantabr. Palat. et Voss. Oudendorpius optime reposuit *reuertit*: cui statim respondet *occupauit*. *Reuertit* autem apud optimos scriptores occurrit; qui altera forma *reuersus est* rarius vbi fuerunt; quamquam apud Nepotem tamen legitur in Themist. c. V. §. 2.

C A P. XII.

*Ex contrario circa tutelam obsefforum.**De excitanda cura fuorum.*

Exemplum I.

Alcibiades Atheniensis, ciuitate sua a Lacedaemoniis obseffa, veritus ¹ negligentiam vigilum, denuntiavit his, qui in stationibus erant, ² obseruarent lumen, quod nocte ostensurus esset ex arce, et ad conspectum eius ipsi quoque lumina adtollerent: in quo munere qui cessasset, poenam passurum. Dum sollicite expectatur signum ducis, peruigilatum ab omnibus, et suspectae noctis periculum euitatum est.

II. ³ Iphicrates, dux Atheniensium, quum praesidio Corinthum teneret, et sub aduentum hostium ipse vigilias circuiret, vigilem, quem dormientem viderat, transfixit cuspide: quod factum quibusdam, tamquam fac-

¹ *Negligentiam vigilum*] Negligentiam vigilum grauissimas clades saepius attulisse exercitui, antiqua Annalium monumenta satis abundeque testantur. Quia re strategici scriptores suarum partium esse existimant, de hisce quoque accurate diligenterque copiarum duces monere praeceptisque instruere; ex quibus consuli merentur Iul. Africanus c. LXXIV. et LXXVII. Aeneas Taft. c. I. et XXII. Leo c. XIV. §. 34. XVII. §. 102. XX. §. 145. Xenophon Cyrop. p. 301. ed. Oron. West. Polyb. T. I. p. 667. 670. Hinc Onofandri monitum c. X. §. 4. ὁρῶν δ' ἐς ὥρας φυλάσσοντων Vnde Seneca epist. XXXVI. *Vt si necesse fueris, stans etiam aliquando sancius pro vello peruigilet, et ne pilo quidem incumbat: quia solit obrepere interdum somnus in aliquod adminiculum reclinatis.*

² *Obseruarent lumen*] De suo coniunctionem rursus addiderunt adellones quidam, scribentes *ut obseruarent*. Abest ea ex nostri more a septem, vel octo MSS. recte, ut supra aliquoties monitum. Ouden-dorpius.

³ *Iphicrates*] Dux hic disciplina maxime militari nobilitatus est, tantumque consilio valuit, ut in re militari partim noua attulerit, partim meliora fecerit. Apud Corinthum summa seueritate praefuit exercitui, quem etiam sic omni disciplina erudiuit, ut, quemadmodum quondam *Fabiani* milites Romani appellati sunt, sic *Iphicraten-ses* apud Graecos in summa laude fuerint, ut Nepos memoriae prodidit in eius vit. c. I. et II. cuius ipsa verba referre non alicuium videbatur.

faeuum, increpantibus, * Qualem inueni, inquit, talem reliqui.

III. Epaminondas Thebanus idem fecisse dicitur.

C A P. XIII.

De emittendo et recipiendo nuntio.

Exemplum I.

Romani obsessi in Capitolio, ad Camillum ¹ ab exilio inplorandum miserunt Pontium ² Cominium: qui, ut stationes Gallorum falleret, per saxa Tarpeia demissus, transnato Tiberi, Veios peruenit, et perpetrata legatione, similiter ad suos rediit.

II. Campani, diligenter Romanis, a quibus obsessi erant, custodias agentibus, quemdam pro transfuga subornatum miserunt: qui occultatam balteo episto-

4 *Qualem inueni*] Vide ad Lucanum L. IX. v. 841.

Strygias somno descendis ad umbras.

et comm. ad Petron. c. LXXIX. *Ego dubitavi, an utrumque traicerem gladio, somnumque morti iungerem.* c. LXXXIX.

Hic graues alius mero Oberuncat, et continuat in mortem ultimam

Somnos.

Ceterum in Vaticano, Cantabrigiae. tert. Millensb. Leid. sec. et Edit. Paris. pro reliqui legitur *dimisi*. me non adprobante. Oudend.

1 *Ab exilio inplorandum*] Nisi hic *ab exilio* idem sit ac *post exilium*, ut a prandio, coena, obitu dici solet, quod tamen durius hic existimem, omnino aliquid excidisse videtur. Nam *implorare aliquem ab exilio*, ut Latine dictum putem, animum inducere haud possum. Quae te etiam Oudendorpius, M. S. Codd. auctoritate, quorum alii *ad auxilia*, ut Leid. sec. alii, ut

Medic. sec. *ad auxilium* habent, ita censet legendum, *ab exilio ad auxilium inplorandum*: id quod fecisse Romanos satis constat. Liuius L. VII. c. 1. *Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna, princeps pace belloque priusquam exulatum iret: clarior in exilio, vel desiderio ciuitatis, quae capta absentis opem implorauit.* Vnde forte conici possit legendum: *ad Camilli ab exilio* (i. e. post exilium) *opem inplorandum.*

2 *Cominium*] Pro vulgata *Cominium* Liuius *Cominium* vocat L. V. c. 46. ubi rem paullo aliter narrat: Pontium nimirum *Cominium* a Veiente exercitu in Capitolium missum, indeque Veios denatus sententiam, de Camillo exsule ab Ardea reuocando, retulisse. Florus tamen, contra reliquorum historicorum consensum, scribit L. I. c. 22. *Camillum in capta urbe (Veis) consensuisse*: cui consentis etiam Lucanus, L. V. 27. *Veiosque habitasse Camillo.*

epistolam, inuenta effugiendi occasione, ad Poenos pertulit.

III. ³ Venationi quoque et pecoribus quidam in-
fuerunt litteras, membranarum mandatas.

IV. Aliqui et iumentum ⁴ in auersam partem in-
fulserunt, dum stationes transeunt.

V. Nonnulli interiora vagiharum inscripserunt.

VI. L. Lucullus, Cyzicenos obsessos a Mithridate
vt certiores aduentus sui faceret, quum praesidiis ho-
stium teneretur introitus vrbs, qui vnus et angustus
ponte modico insulam continenti iungit, militem e
fuis, nandi et nauticae artis peritum, iussit insiden-
tem duobus inflatis vtribus, litteras insutas habenti-
bus, quos ab inferiore parte duabus regulis inter se
distantibus commiserat, ire septem millium passuum tra-
iectum. Quod ita perite gregalis fecit, vt cruribus,
velut gubernaculis, ⁵ dimissis cursum dirigeret, et
pro-

³ Venationi] De huius vocis
significatione vid. not. ad L. III. c.
³ §. 6. De variis modis litteras
occulte mittendi quaedam tradit
Aeneas Tact. c. XXXI. seqq. Sic
Harpagi litteras ad Cyrum perse-
rendae exenterato lepori insertae
fuerunt, teste Herodoto L. I. c.
123. et Iustino L. I. c. 5.

⁴ In auersam partem infulserunt]
Non dubium mihi est, quin legi
debeat, *iumento* vel *iumentis* in
auersam partem infulserunt, scil.
litteras, cum summo Casaubono ita
citante ad Aeneae Poliorcetica c.
XXXI. et Lipsio, qui *iumento in*
auersa, ad libri sui marginem correxe-
rat. Nam primo pro *iumentum* in
Pëtrensi est *iumenta*. Deih *auer-*
sam idem exhibet cum ora Hittorp.
et Wechel. Edd. Per *partem* expri-
mi *naturalia* dudum docuerunt vi-
ri docti. Adi comment. ad Petro-
nii c. 112. et Phaedri L. IV. c. 14.
Auersa ergo *pars* eadem est, quam
Obsequens c. 85. vocat *posteriorem*

naturae partem. Ex interpolatio-
ne Leid. tert. exhibet in *terga iu-*
mentorum: vnde quis forsitan *iumen-*
tum contraße pro *iumentorum* ca-
pere velit. Dein pro *infulserunt*
Edd. Italicae *insinxerunt*. Quod
male praetulit Stewechius. *Insule-*
runt Pëtrensis; Glossa scilicet haec
est *vñ infulserunt*, i. e. stiparunt,
intruserunt in auersam partem, ab
insulcire. Seneca epist. XXI V.
Quaeris, quid huic epistolae inful-
serint. Saxo Grammat. L. I. ca-
pita *cadavera corporibus infulse-*
runt, ex emend. I. Fr. Gronouit
L. IV. Obs. c. 22. vbi vide plura.
Ceterum *et* deest hic in MSS. Me-
diceis et Edd. primis. Oudendor-
pius.

⁵ Dimissis] Huius rei memi-
nit Florus quoque L. III. c. 5. §.
16. et quem Dukerus ibi laudat,
Sallustius L. III. Hist. Fragm. c.
6. Ad modo citatum Flori locum
pro *dimissis* Salmatus reponit *de-*
missis, quod, vel repugnantibus
MSS

procul visentes, qui in statione erant, marinae specie beluae deciperet.

VII. Hirtius Cos. ad Decimum Brutum, qui Mutinae ab Antonio obsidebatur, litteras subinde misit ⁶ plumbo scriptas, quibus ad brachium religatis, milites ⁷ Scultennam amnem transnabant.

VIII. Idem columbis, quas inclusas ante tenebris et fame adfecerat, epistolas seta ad collum religabat, easque a propinquo, in quantum poterat, moenibus loco emittebat. Illae lucis cibique avidae, altissima aedificiorum petentes, excipiebantur a Bruto: qui eo modo de omnibus rebus certior fiebat, utique postquam disposito quibusdam locis cibo columbas illuc devolare instituerat.

C A P. XIV.

De introducendis auxiliis, et commeatibus suggerendis.

Exemplum I.

Bello ciuili, quum Ategua vrbs in Hispania Pompeianarum partium obsideretur, ¹ Munatius interim rex, tam-

MSS. verum puto. Non enim illi nuncio, pedibus iter adgubernanti, pedes dimittendi, sed potius demittendi in mare fuerunt, ut gubernaculi vice fungerentur. Nihil enim frequentius illa syllabarum *de* et *di* confusione in antiquis libris esse, vbique fere viri eruditi notant. v. not. ad L. II. c. 6. §. 4.

⁶ *Plumbo scriptas*] Dio Cassius p. 315. Ἐς ἐλασμέν μολίσθον λεπτὸν ἐγγράψαντες τινα, ἐπέλιξαν αὐτὸν, ὥσπερ τι χερτίον, καὶ καλυμμένην νυκτὸς ὑφ' ὅδου διενεγκὴν ἰδωκαν* καὶ ὥτως ὁ Δεκίμος

etc. Sic legendum, non ἀπέλιξαν. Oudend.

⁷ *Scultennam*] *Scultennam* verum esse huius amnis nomen, citato Livio L. XLI. c. 16. et 22. vbi et *Mutinae* et *Scultennae* mentio fit, probat Oudendorpius.

¹ *Munatius interim rex*] Voss. *Maurus vicerex*. 2 Reg. *Martius interim rex*. Tennul. Vulgata hac lectione nihil est ineptius. Edd. veteres *Martius interim rex*. unde quidam vir doctus putabat, simpliciter esse reponendum *Marcus Rex*. Marciae enim gentis cognomen *Rex* notissimum est. Quod ad marginem

tamquam Caesarianus Tribuni cornicularius vigiles quosdam excitauit, e quibus aliquos euitans, constantia fallaciae suae per medias Caesaris copias praesidium Pompeii transduxit.

II. Hannibale obsidente Casilinum, Romani farinam doliis secunda aqua ² Vulturini fluminis demittebant,

nem Ed. Stewech. adscripsit etiam Sciuerius ex Plutarchi Ciceron. p. 875. Et *Q. Marcii* Tribuni, qui a Pompeio ad Caesarem transfugit, mentio est in bello Hispan. c. II. Verum huic ego sententiae accedere non possum: primo enim sub *tm̃* interim aliud quid latere videtur; dein defectio Marcii illius diu ante accidit; denique historiae huius memoriam seruauit nobis Dio L. XLIII. p. 230. diserte hunc hominem nominans *Munatium Flacchum*. Vnde primo liquet, pro *Marcio* reponendum *Munatium* vel *Minatium*: quam emendationem laetissimus deinceps deprehendi factam quoque a cel. Perizon. in Epist. corpore T. IV. p. 788. In MSS. est *Murus*, *Maurius*, *Marisus*, *Himaritus*: quod vitium satis prope accessit ad *Minatium*. Verum quidrum fiet his vocibus *interim rex*? quod inueni quoque in MSS. meis quatuor, et in Petrensi *eius terrae interrex*. Haec se non percipere testatur ibidem Perizonius. Dio autem ait, quod vigiles quosdam iusserit tessera sibi dare, tamquam misso a Caesare ad inspiciendas excubias; qua accepta et dein aliis data, eos delusit et urbem introiit, sed solus, non vero cum praesidio, ut Frontinus sine ulla veri specie narrat. Vnde conici posse videtur, sub vocibus *interim rex*, aliquid de tradenda tessera latere. Cerri vero aliquid statuere nequeo: si autem per MSS. liceret, cum Stewechio posset legi *exciuit*, pro *excitauit*. Quas voces, ut et *concire* ac *concitare*, de quibus supra, crebro

confundi notum est. Verum contra MSS. opus non est. *Excitare vigiles*, non notat, dormientes sollicitare, ut vigilent, sed vigilantes admonere hostilis aduentus, seu cuiuscumque nocturni casus. Clare Curtius consensu omnium MSS. L. IV. c. 5. 2. *Obiicitur a vigilibus claustrum, et qui proximi excubabant, ab eisdem excitantur*. Hinc lemma c. 12. *De excitanda cura suorum*. Quare etiam Curtii loco L. VIII. c. 6. 21. *excitatisque cubodibus nihil mutari velim, licet aliter etiam vitum sit Heinso et Schefeto*. At pro eo, quod sequitur, *excitauerunt, placet exciuerunt*. Subiicit enim e continentis *sopitum excitant regem*. Nihil etiam mutandum in eodem L. IV. c. 13. 21. *Vbi est vigor illa animi tui? nempe excitare vigiles soles: vbi Modio placebat exercitare*. Ceterum pro *interrex* Gronouius orae libri sui adleuit *interpres*. Porro *cornicularius Tribuni Militaris* quid fuerit, vide apud Pighium T. I. Thef. Critici p. 485. et quos laudat Vortlius ad Valer. Max. L. VI. c. 1. §. 12. *Tribuni militaris cet. quod cornicularium suum supra causa adpelloffet*. Ouidend.

² *Vulturini*] *Vulturini* nomen huic fluuii, Casilinum defluenti, fuisse, Liusus probat L. XXIII. c. 19. vbi huius urbis ab Hannibale factam oppugnationem, summamque eius famem describit, qua omnium rerum inopia tandem lora detractasque sentis pelles, feruida aqua mollitas, mandere coacti fuerunt.

bant, vt ab obsessis exciperetur. Quibus quum obie-
cta per medium amnem catena Hannibal obstitisset, nu-
ces spargere: quae quum, aqua ferente, ad oppidum
defluerent, eo com meatu sociorum necessitatem susten-
tauerunt.

III. Hirtius Mutinensibus, obsessis ab Antonio, fa-
lem, quo maxime indigebant, cupis conditum, per
amnem ³ Scultennam intromisit.

IV. Idem pecora secunda aqua ⁴ demisit: quae
excepta sustentauerunt necessariorum inopiam.

C A P. XV.

*Quemadmodum efficiatur, vt, quae deerunt, abundare
videantur.*

Exemplum I.

Romani, quum a Gallis Capitolium obsideretur, in
extrema iam fame panem in hostem iactauerunt: con-
secutique, vt abundare com meatibus viderentur, ob-
sidionem, donec Camillus ¹ subueniret, toleraue-
runt.

II. Athenienses aduersus Lacedaemonios idem fe-
cisse dicuntur.

III. ² Hi, qui ab Hannibale Casilini obsidebantur,
ad extremam famem peruenisse crediti, quum etiam
herbas

³ *Scultennam*] Miris modis hu-
ius loci scripturam corruerunt li-
brarii, quorum commenta hic refe-
re non lubet. *Scultennam* hic le-
gendum, perquam verisimile red-
dit L. III. c. 14. §. 7.

⁴ *Demisit*] Vulgat. *dimisit*: quod
verum non esse, quisque nullo ne-
gotio intelliget. Sollemni nimirum
errore librarii *demittere* et *dimis-
tere* inuicem commutare solebant:
de quo vid. not. ad L. III. c. 13.
§. 6.

¹ *Subueniret*] Eleganter Vati-
canus *superueniret*. Liuius L. V.
c. 49. *Fortè quadam Diſſator in-
teruenit*. Adi notata ad L. I. c.
1. §. 6. *Donec superuenirent le-
giones*. Oudendorpius.

² *Hi, qui ab Hannib.*] Eodem
plane modo noster L. II. c. 5. §.
15. *Hi, qui aduersus Erythraeos
bellum gerebant*. Hos autem fuisse
Praetescinos quingentos, qui
interfectis oppidanis Casilinum ci-
tra Vulturum occupauere, quod
prae-

herbas alimentis eorum Hannibal, saepe arato loco, qui erat inter castra ipsius et moenia, praeriperet, semina in praeparatum locum iecerunt: consecuti, ut habere viderentur, quo ³ victum sustentarent usque ad fatorum prouentum.

IV. ⁴ Reliqui ex Variana clade, quum obsiderentur, quia deficere frumento videbantur, ⁵ horrea tota nocte circumdlexerunt captiuos; deinde praecisis manibus dimiserunt. Hi circumfidentibus suis persuaserunt, ne spem maturae expugnationis reponerent in fame Romanorum, quibus ingens alimentorum copia superesset.

V. Thraces in arduo monte obsessi, in quem hostibus ⁶ accessus non erat, conlato viritim exiguo tritico

praesidium tunc habebant Romani, docet Liuius L. XXIII. c. 17.

3 *Victum sustentarent*] Cum *victus* alias dicantur *alimenta*, quae ad vitam sustentandam pertinent; quo sensu a *cultu* reliquaue vitae degendae ratione distinguitur; uti cum alibi, tum apud Ciceronem L. I. Off. c. 4. *quae suppeditent et ad cultum et ad victum*: cumque insuper *vita* et *victus* differant ita, ut illa ad communem in hominum societate consuetudinem; haec vero ad priuatam vitam referatur: saepius tamen *victus* pro *vita* apud optimos scriptores occurrere videtur. Vnde Nonius Marcellus de verb. signif. p. 258. ed. Plant. *Victus pro vita positum genere mascul.* M. Tullius de finib. bonorum et malor. libr. V. *Persecutus Aristoteles animantium omnium ortus, victus, figuras.* Sic Nepos in Dion. c. IV. §. 4. *Is usque eo vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque apposti erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent) ut se de superiore parte aedium deiecerit.* Quae cum ita sint, non opus

videtur, ut apud nostrum pro *victum* contra MSS. Codd. auctoritatem *vitam* reponamus: nam eodem ferre modo Columella in Praef. *Tolerare victum lasse*: quamquam lubens fatear, vltatius *vitam sustentare* dici, quam *victum sustentare*.

4 *Reliqui*] Leid. sec. *Reliquiae* v. not. ad L. II. c. 7. §. 13.

5 *Horrea*] Varie haec verba interpuncta fuerunt. Schelius in not. ad Hyg. c. VIII. *defici frumento videbantur horrea.* Alii, *captiuos deinde praecisis manibus circumdlexerunt.* Qui sapit, facile intelliget, receptam interpunctionem reliquis esse praefendam.

6 *Accessus*] Cantabr. tert. *ascensus.* recte. Vocem hanc passim usurparunt, et cum *aditu* iungunt Cicero, Liuius aliique. Eadem consulsio, ut saepe, est L. III. c. 10. §. 4. *rara acie ad muros accedens*: ubi notavi e MSS. multis *ascendens.* Caesar L. VII. B. Gall. c. 46. *Oppidi muros ab planicie atque initio adscensus, seu ascensus.* Hirtius B. Afr. c. 5. *Oppidi*

tico ⁷ aut caseo pauerunt pecora, et in hostium praefidia dimiserunt: quibus exceptis et occisis, quum frumenti vestigia in visceribus earum adparuissent, opinatus hostis, magnam vim tritici superesse eis, qui inde etiam pecora pascere, recessit ab obsidione.

VI. ⁸ Thrasybulus, dux Milesiorum, quum longa obsidione milites sui angerentur ab Alyatte, qui sperabat, eos ad deditionem fame posse compelli, sub aduentum legatorum Alyattis frumentum omne in forum ⁹ compellere iussit, et conuiuuiis sub id tempus institutis per totam urbem epulas praestitit: atque ita persuasit hosti, superesse ipsis copias, quibus diuturnam sustinerent obsidionem.

CAP.

gregia munio, difficilisque ad opugnandum erat accessus, MS. L. uan. alique multi cum Edd. pp. adscensus. Oudend.

⁷ *Aus caseo*] Oudendorpius haec verba, *aut caseo pauerunt pecora*, corrupta, et pro iis rescribenda censet ex Cod. Palat. *oues eo pauerunt*: eo quod casei mentio ei inepta videbatur, neque illius vestigia, sicut tritici, in pecorum visceribus inuenta fuisse, auctor memorat. Forſan autem hic ὀρεῖναι ὄρεας intelliguntur, quorum meminit Strabo L. IV. p. 497. ed. Almel. Iam cum montanae eiusmodi regiones lacte et caseo magis, quam tritico plerumque abundant; unde idem modo laudatus auctor in Alpium descriptione p. 317. inter alia Heluetios caseo quoque abundare scribit: vulgata lectio, quam plurimorum Codd. auctoritas tuetur, non deferenda videtur. Cum enim frumenti vestigia in visceribus

pecorum hostes deprehendissent, facile opinari poterant, maiorem vim casei, cuius maior forte copia suppetebat, ipsis superesse. Quare sirupulus ille omisi ab auctore casei me non mouet.

⁸ *Thrasybulus*] Eandem hanc historiam relatam legimus apud Herodotum L. I. c. 21. 22.

⁹ *Compellere iussit*] Infinitiuum actiuum sine adiectione personae, quae iussa est agere, defendere possis ex notatis ad L. II. c. 5. §. 46. MSS. tamen Palat. et Leid. exhibent *compelli*. At praecessit modo *compelli*. Dubito quoque, num Latine dicatur *compellere frumentum*, pro *congerere συκομίσσαι*, ut Herodotus loquitur. Quare si plures addicerent MSS. libri, mulrum praefeream lectionem Codicis Petrensis *comportari*. Cicero L. V. ad Att. Ep. 18. *Frumentum ex agris in loca tuta comportatur*. Oudend.

C A P. XVI.

Qua ratione proditoribus et transfugis occurratur.

Exemplum I.

Cl. Marcellus, cognito consilio ¹ Bantii Nolani, qui corrumpere ad defectionem populares studebat, et Hannibali gratificabatur, quod illius beneficio curatus inter Cannenses faucius, et ex captiuitate remissus ad suos erat, quia interficere eum, ne supplicio eius reliquos concitaret Nolanos, non audebat, arcessitum ad se adlocutus est, dicens, fortissimum eum militem esse, quod antea ignorasset; hortatusque est, ut secum moraretur; et super verborum honorem, equo quoque donauit. Qua benignitate non illius tantum fidem, sed etiam popularium, qui ex illo pendebant, sibi obligauit.

II. Hamilcar, dux Poenorum, quum frequenter auxiliares Galli ad Romanos transirent, etiam ex consuetudine, ut focii, exciperentur, sibi fidelissimos subornauit, ad simulandam transitionem: qui Romanos, excipiendorum eorum causa progressos, ² ceciderunt. Quae solertia Hamilcari non tantum ad praesentem profuit successum, sed in posterum praestitit, ut Romanis veri quoque transfugae forent suspecti.

III. Hanno, Carthaginiensium Imperator in Sicilia, quum comperisset, Gallorum mercenariorum circiter quatuor millia conspirasse ad transfugiendum ad

N 2

Ro.

¹ *Bantii Nolani*] Scripturam receptam, quam Scriuerius quoque coniectando adsecutus est, probat etiam Lilius L. XXIII. c. 15. *Nolam Marcellus non sui magis fiducia praesidii, quam voluntate principum habebat. Plebs timebat, et ante omnes L. Bantius cet.*

² *Ceciderunt*] 3 Reg. 1 Hill. Voss. *occiderunt.* Pennul. Cum Gudiano et Edd. Italicis. male. v. ad L. II. 1. 6. et saepius. Ceterum auctor hic *Hamilcari* tribuit, quod Graeci *Hannoni*, et contra 3. sq. *Hannoni*, quod lidem ad *Hamilcarem* referunt. Adi diuinum Casaubonum ad Polyb. p. 189. edit. Gronou. Oudend.

Romanos, quod aliquot mensium mercedes non receperant, animaduertere autem in eos non auderet metu seditionis, promisit, prolationis iniuriam liberalitate pensaturum. Quo nomine gratias agentibus Gallis, per tempus idoneum ³ datis pollicitis, fidelissimum dispensatorem ad ⁴ Otacilium Cos. misit: qui, tamquam rationibus interuersis transfugisset, nuntiauit, nocte proxima Gallorum quatuor millia, quae praedatum forent missa, posse excipi. Otacilius ⁵ nec statim credidit transfugae, nec tamen rem spernendam ratus, disposuit in insidiis lectissimam suorum manum. Ab ea Galli excepti, dupliciter Hannionis consilio satisfecerunt, et Romanos ceciderunt, et ipsi omnes interfeciti sunt.

IV. Hannibal simili consilio se a transfugis ⁶ ultus est.

³ *Datis pollicitis*] Pro hac lectione 2 Frontino scriptum *du-ctis pollicitis* arbitratus est Stewechius; vti apud Caesarem, *ducere diem ex die Hedu;* vel *ducere bellum, rem*, quae locutiones apud Caesarem, Ciceronem aliosque frequenter occurrunt. Oudendorpio praeflare videretur *datum*, i. e. concessum ei; antequam pollicita praebere deberet; vel *dilatatis pollicitis*, vt coniecit olim Lipsius, quo facit locus Ouidii L. I. Art. Amat. v. 444. etc. Mihi ob communem Codd. consensum vulgata non mouenda videtur. Forſan tempus idoneum datis promissis illud dicit nosſer, quo ſoluere promiſſa debuit: quemadmodum apud Plinium L. VII. ep. 30. §. 3. *idonei conductores* dicuntur, qui, quae debent, perſoluunt, nec reliquarores agunt. Quisque tamen ſuo fruatur iudicio.

⁴ *Otacilium*] Agit auſtor de hiſtoria, quae accidit bello Punico primo, cuius tempore, Anno ſcilicet V. C. CDXCII. T. Otacilius Craſſus, et L. Valerius Flac-

cus Coſſ. in Sicilia rem geſſerunt contra Carthaginiensium Duces, Hannibalem Giſconis ſilium, et Hannonem, qui habebant illic magnam mercenariorum Gallorum manum. Confer omnino Polybium L. I. c. 17. 18. 19. 20. Otacilii Craſſi Coſ. meminit auſtor quoque L. IV. c. 1. Oudend.

⁵ *Nec ſtatim credidit*] Prudenter ſtrategici ſcriptores non ſtatim transfugis habendam eſſe fidem monent; ſed cuſtodiae mancipandos, addita poenae vel praemii oſtentione. Hinc etiam Onoſander c. X. §. 7. *ἀγασας αὐτὸς ἀγέτω τὴν το ποιῶν φανερὸν, ὥς ἴαν μὲν ἀληθεύσωσι, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ νίκῃ πάντα ποιήσωσι τῷ στρατεύματι, λύσει τε σφᾶς, καὶ δωρεὰς δώσει κατ' ἀξίαν* etc. Adde Iul. African. c. LXX. Leon. c. XVII. §. 43. 116.

⁶ *Ultus est*] Nota locutionem *ulſiſci ſe ab aliquo*, et adi comment. Munkeri ad Hygini Fab. 184. *Occaſionem ab inimico ſe ulſiſcendi.* Oudend.

est. Nam quum aliquos ex militibus suis sciret transisse proxima nocte, nec ignoraret, exploratores hostium in castris suis esse, palam pronuntiauit, non debere transfugas vocari sollertissimos milites, qui ipsius iussu exierint ad excipienda hostium consilia. Auditis, quae pronuntiauit, retulerunt exploratores ad suos. Tum comprehensi ab Romanis transfugae, et amputatis manibus remissi sunt.

V. Diodorus, quum praesidio Amphipolin tuetur, et duo millia Thracum suspecta haberet, quae videbantur urbem direptura, mentitus est, paucas hostium naues proximo litori adplicuisse, easque diripi posse. Qua spe ⁷ stimulos Thracas emisit, ac deinde clausis portis non recepit.

C A P. XVII.

De eruptionibus.

Exemplum I.

Romani, qui in praesidio ¹ Panormitanorum erant, veniente ad obsidionem Hasdrubale, raros ex industria in muris posuerunt defensores: quorum paucitate contenta, quum incautus muris succederet Hasdrubal, eruptione facta, ceciderunt eum.

II. Aemilius Paullus, vniuersis Liguribus inprovisi adortis castra eius, simulato timore militem diu con-

N 3

tinuit:

⁷ *Stimulos*] Verissime pro vulgata *simulatos* Stewechius coniecit legendum *stimulatos*: quam coniecturam plurimi MSS. Codd. confirmant, teste Oudendorpio, qui insuper Liuium commentarii loco laudat L. XLIV. c. 44. *Diodorus, qui praeerat urbi, metuens, ne Thracas, quorum duo millia in praesidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subornato a se per fallaciam in tabellarii speciem lit-*

teras foro medio accepit. Scriptum in iis erat, ad Emathiam classem Romanam adpulsam esse, agrosque circa vexari. Iis lectis hortatur Thracas cet.

¹ *Panormitanorum*] Dux Romanis fuit L. Caecilius Metellus, Proconsul, de quo L. I. c. 7. §. 1. celeberrimam hoc occasione ad Panormum de Hasdrubale adeptus victoriam. Confer Pighii Annales A. V. C. DIII. Oudend.

tinuit: deinde fatigato iam hoste, ² quatuor portis eruptione facta, stravit cepitque Ligures.

III. Velius, Praefectus Romanorum, arcem Tarentinorum tenens, misit ad Hasdrubalem legatos, uti abire sibi incolumi liceret. Ea simulatione ad securitatem perductum hostem, eruptione facta, cecidit.

IV. Cn. Pompeius, ³ circumfessus ad Dyrrhachium, non tantum obsidione liberauit suos, verum etiam post eruptionem, quam obportuno et loco et tempore fecerat, Caesarem ⁴ ad castellum, quod duplici munitione instructum erat, auide inrumpentem, exterior ipse circumfusus corona obligauit, ut ille inter eos, quos obsidebat, et eos, qui extra circumuenerant, medius, non leue periculum et detrimentum senferit.

V. Flavius Fimbria, in Asia, apud Rhyndacum, aduersus filium Mithridatis, ⁵ brachiis ab latere ductis,

² *Quatuor portis erupit. facta*] Quot nimirum portae Romanorum castrorum fuerunt. Praepositionem a MSS. auctoritate deleuit Oudendorpius. Sic Caesar de B. G. L. III. c. 19. *Subito duabus portis eruptionem fieri iubet.* Interdum tamen etiam praepositionem ex additam habet haec locutio: uti apud Nepot. in Thrasyb. c. IV. §. 4. *ex oppido noctu eruptione facta:* quae sine praepositione posita Graecorum rationem sequi videtur.

³ *Circumfessus*] Vulgo legebatur *circumfessos*: pro quo recte Cod. Petreus auctoritate Oudendorpius *circumfessus* reposuit. Ipse enim Pompeius, consentientibus omnibus annalium scriptoribus, ibi a Caesare obsidione clausus tenebatur. v. Vell. Patercul. L. II. c. 51. §. 2. Dio Cass. L. XLI. p. m. 176.

⁴ *Ad castellum*] Intelligit autem minora Pompeii castra, quae maioribus inclusa erant. Id patet ex aliis scriptoribus, et praecipue ex Caesare, late hanc actionem sibi paene exitialem describente L. III. B. Ciu. c. 66. et quae sequuntur. *Relicto interiore vallo maiorem adiecerat munitionem (Pompeius). Ita minora castra inclusa maioribus castelli atque arcis locum obtinebant.* Et deinde: *Primo in maiora castra, post etiam in castellum, quod erat inclusum maioribus castris, irruerunt.* Oudend.

⁵ *Brachiis ab latere ductis*] Frequens huiusmodi *brachiorum* apud Scriptores cum in re nautica, tum castrensi mentio occurrit; quos plena manu laudant Tenuilius ad h. l. Dauisius ad Hirtium de B. Alexandr. c. XXX. Broukhuf. ad Propert. L. III. El. XX. v. 24. Sunt vero istiusmodi *brachia*, per trans-

Etis; deinde fossa in fronte percussa, quietum in vallo militem tenuit, donec hostilis equitatus intraret angustias munimentorum: tunc, eruptione facta, sex millia eorum cecidit.

VI. C. Caesar in Gallia, deletis ab Ambiorige Turii Sabini et Cottae legatorum copiis, quum a Q. Cicerone, qui et ipse obpugnabatur, certior factus cum duabus legionibus aduentaret, conuersis hostibus, metum simulauit, militesque in castris, quae

arctiora solito industria fecerat, tenuit. Galli,

N 4

prae-

translationem ab humano brachio ita dicta, *munitiones*, quas vario opere, ad excludendam quamlibet vim, vel in longitudinem, vel etiam curuatas in modum arcus, pro loci conditione et opportunitate, direxerunt. Hinc Virgilius L. III. Aen., 533.

Portus ab Eo fluxu curuatur in arcum:

Obiectae salsa spumant adspersione cautes:

Ipse latet. gemino demittunt brachia muro

Turris scopuli, refugitque a litore templum.

Suetonius in Claud. c. XX. *Portum Ostiae exstruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, et ad introitum profundo iam salo mole obiecta.* Hirtius de B. Alex. c. XXX. *Postero die castellum, quod rex in proximo vico non longe a suis castris munierat, brachiisque cum opere castrorum coniunxerat vici obtinendi causa, Caesar adgressus omnibus copiis, expugnat.* Adde B. Afric. c. 38. 49. 51. Auct. de B. Hisp. c. 13. *Pompeius ex castris suis brachium cepit ad flumen Salsum ducere.* Graecis eiusmodi brachia *ἐκέλη* dicuntur. v. Diodorus Sicul. L. XIII. 107.

6 *Arctiora solito*] Turpissimum omnino vulnus huic loco librariorum oscitantia infixit: nam in

omnibus cum MSS. tum typis excusis libris pro *arctiora* legebatur *ampliora*: quae scriptura, ex doctissimorum virorum iudicio, non solum cum rei veritate, sed tantum non omnium Strategicorum praeceptis, ipsoque communi sensu pugnat. Quare verissime iam olim, repugnantibus licet omnibus MSS. Codd. Stewechius, qui primus mendum hoc animaduertit, reposuit *arctiora*; probauitque Oudendorpius, nisi quod hic *angustiora*, vel alia cum Wasseo coniectura, *altiori vallo* legi posse censuit. Calcidam hanc Caesaris sollicitam ab ipso relatam legimus L. V. de B. G. c. 49. 50. 51. *Consedit, et quam aequissimo potest loco, castra communis* (Caesar): *atque haec, etsi erant exigua per se, vix hominum millium VII. praesertim nullis cum impedimentis: tamen angustis viarum, quam maxime potest, contrahit, eo consilio, ut in summam contentionem hostibus veniat.* Et Dio ait L. XL. p. 125. *Ὡς ἐν βραχυτάτῃ ἐτραπομειδεύσατο.* Polyaeus L. VIII. cap. 23. §. 7. *τὸν μὲν χάρακα στενώτατον ἐπέλεον τεύχεσιν.* Certe, ut proposito potiretur Caesar, non *ampliora*, sed *arctiora solito* debebant esse castra, ut paucitatis specie hostes fallerentur. Nam, ut Onofander docet

praesumta iam victoria, velut ad praedam castrorum tendentes, fossas implere, et vallum detrahare coeperunt. Qua re proelio aptatos Caesar, emissio repente undique milite, trucidavit.

VII. Titurius Sabinus, aduersus Gallorum amplum exercitum continendo militem ⁷ intra munimenta, praestitit eis suspicionem metuentis: cuius augendae causa perfugam misit, qui adfirmaret, exercitum Romanum in desperatione esse, ac ⁸ de fuga cogitare. Barbari oblata victoriae spe concitati, lignis famentisque se onerauerunt, quibus fossas complerent, ingentique cursu castra nostra in colle posita petierunt: unde in eos Titurius vniuersas inmisit copias, multisque Gallorum caesis, ⁹ plurimos in deditionem accepit.

VIII. Asculani, obpugnaturum oppidum Pompeio, quum paucos senes aegros in muris ostendissent, ob id securos Romanos, eruptione facta, fugauerunt.

IX. Numantini obsessi ne pro vallo quidem instruxerunt aciem, adeoque se continuerunt, ut Popillio Laenati fiducia fieret scalis oppidum adgrediendi. Quo deinde suspicante insidias, quia ne tunc quidem ob-

ste-

eet c. X. §. 8. ἡ ἀνελαπίτια τῶν δεινῶν ἀμελετέρας ἐποίησε τὸς τραγῳτάς. Hinc prudentissimo praecepto idem copiarum duces monet: μήτε γὰρ εἰάν ἐν ἐπιπέδῳ καὶ κατὰ κύκλον ἴσην κειμένην, (τὴν περιμετρήν) τάχα ἐν περιμέτρῳ καὶ συνεσταλμένῳ χάρακι δοκίμῳ τὸς πολεμῖκας ἐλάττωες εἶναι et reliqua l. c. quae commentarii vicem in hunc Frontini locum praestare possunt. Adde, si lubet, Leon. c. XVII. §. 88. 89. Mautic. p. 188. 227. Polyb. T. I. p. 776. 777.

⁷ *Intra munimenta*] Male in vulgatis *iuxta munimenta*. Roste adeo Stewechius, adicientibus

omnibus MSS. ipsoque Caesare L. III. c. 17. *Sabinus idoneo omnibus rebus loco castris sese tenebat*, veram lectionem, *intra*, reposuit.

⁸ *De fuga*] Ita pro vulg. *fugam cogitare* reduxit in textum Oudendorpius, addicentibus MSS. Sic L. II. c. 2. §. 14. *Qui indicaret, populares suos de fuga cogitare*. Vegetius L. III. c. 10. *Pauore confusi magis de fuga, quam de consilio incipiunt cogitare*.

⁹ *Plurimos*] Vterque Leid. Cantabrig. Bibl. publ. et Hillensb. *plurimum*. Unde conicere possis legendum esse, P. seu *populum Vnellum*. Friget certe vulgata lectio, et testatur Caesar, *Vnellos a Titurio hic victos, et in deditionem esse acceptos*. Oudend.

stebatur, ac suos reuocante, eruptione facta, auersos et descendentes adorti sunt.

C A P. XVIII.

De constantia obsessorum.

Exemplum I.

Romani, adfidente moenibus Hannibale, ostentandae fiduciae gratia, supplementum exercitibus, quos in Hispania habebant, diuersa porta miserunt.

II. Idem agrum, in quo castra Hannibal habebat, defuncto forte domino, venalem ad id pretium licendo perduxerunt, quo is ager ante bellum venierat.

III. Hi, dum ab Hannibale obsidentur, et ipsi ² obfederunt Capuam: decreueruntque, ne, nisi capta ea, reuocaretur inde exercitus.

1 Romani] Quamquam Hannibal tertio ab vrbe lapide castra sua habebat: tanta tamen Romanorum fuit fiducia, vt illis ipsis diebus ager, quem hic Poenorum dux castris infederat, venalis Romae esset, haestaque subiectus inueniret emptorem. Florus L. II. c. 6. §. 47. quod ipsum noster §. 2. memorat.

2 Obfederunt Capuam] In quibusdam MSS. et impressis ita legitur: *obsidere Capuam decreuerunt, nec nisi capta ea reuocauerunt inde exercitum.* Verum non eo demum tempore decretum factum; sed iam ante obsessam fuisse Capuam Livius L. XXVI. c. 1. et Florus L. II. c. 6. §. 43. testantur.

S E X T I
I V L I I F R O N T I N I
S T R A T E G E M A T I C O N
L I B E R Q V A R T V S.

P R A E F A T I O.

Multa lectione conquisitis Strategematibus, et non exiguo scrupulo digestis, ut promissum trium librorum inplerem, si modo inpleui, in hoc exhibebo ea, quae parum apte ¹ descriptioni priorum ad speciem adligata subiici videbantur, et erant exempla potius strategicon, quam stratrgematicon. Quae idcirco separavi, quia, quamvis clara, diuersae tamen erant substantiae: ne, si qui forte in aliqua ex his incidissent, similitudine ² induciti praetermissa opinarentur. Et sane velut residua expedienda sunt: in quo, sicut antea, et ipse ordinem per species seruare conabor.

¹ *Descriptioni*] 3 Reg. Voss. Hill. et Gudian. habent *discretio- ni*: quae vox non inepta videtur. Sic ipse noster Praef. L. I. *Quo magis autem discreta ad rerum varietatem apte collocarentur.* Quin- tilian. Declam. p. 77. *Romanae militiae pia discretio.*

² *Inducti*] Septem vel octo meo- rum MSS. cum Edit. Par. *inducti*. Verum *inducti* discrete exhibent Pe-

trensis, Cantabrig. tert. et Leid. sec. quomodo legendum esse libro- rum suorum marginibus adscripse- rant iam Lipsius, Scriuerius, Vos- sius et Wasse. *Inducere* saepe notat falsa specie decipere. Consule Geb- hardum ad Nepot. Alcib. c. 8. et Achill. Stat. ac Broukh. ad Tibull. L. I. El. VII. 1.

Semper ut inducas, blandos of- fers mibi vultus.

Oudend.

INDEX CAPITVM.

- Cap. I. **D**e disciplina.
- II. De effectu disciplinae.
- III. De continentia.
- IV. De iustitia.
- V. De constantia.
- VI. De adfectu et moderatione.
- VII. De variis consiliis.

CAP. I.

De Disciplina.

Exemplum I.

P. Scipio ad Numantiam, corruptum superiorum ducum socordia exercitum correxit, dimisso ingenti lixarum numero, redactis ad munus quotidiana exercitatione militibus. Quibus quum frequens iniungeret iter, portare complurium dierum cibaria imperabat, ita ut frigora et imbres pati, vada fluminum pedibus traicere adfuesceret miles: exprobrante subinde Imperatore timiditatem et ignaviam, frangente delicatioris usus ac parum necessaria expeditioni vasa. Quod maxime notabiliter accidit C. Memmio Tribuno, cui

1 Scipio] De hoc ita Vegetius L. III. c. 10. *Scipio Africanus sub aliis imperatoribus Hispanienfes exertitus frequenter villos accepit: hos, disciplinae regula custodita, omni opere fossisque faciendis ita diligenter exercuit, ut diceret, fodientes luto inquinari debere, qui madere hostium sanguine noluissent.* Idem, teste Polyaeo L. VIII. c. 16. §. 3. cum corruptum Ducum socordia exercitum vidisset, dixit: *πενθῶν τῇ τῷ στρατεύματος ἀσπρίαν καὶ μάλαϊαν.*

2 Frigora et imbres pati] Ita frequenter plurali numero vtuntur eum Latini, tum Graeci scriptores. Phaedrus L. III. Fab 7. 11. *Nunc patior niues imbresque.* Onofander c. X. 1. *θάλασσι καὶ χειμαῖσι καὶ κρυμαῖσι συγγυμναζόμενα.* Leo c. VII. §. 21. *Κρυμαῖσι καὶ χειμαῖσι γυμναζόμενοι.* Iam vero, cum in milite praecipue firma corporis constitutio requiratur, ut dura quaeuis, diuersamque caelitemperiem pati condiscat: strategici

scriptores inter militaris disciplinae praecepta, huic quoque, *ut milites, imbres et frigora ferant, locum dederunt.* Per crebriores autem eiusmodi exercitationes *τὸ ἐξόρθεσθαι τὰ σώματα γίνεται καὶ ἀδμητὰ, καὶ συνδίζονται τοῖς μέλλουσι δαινοῖς*, ut docet Onofander l. c. cui addi possunt Leo c. VII. §. 49. seqq. Vegetius L. III. c. 2. Mauricius L. XI. c. 5.

3 Frangente] Concitata procedere videtur oratio per ἀσύνδετον, ad exprimendum affectum; uti supra: *dimisso ingenti lixarum numero; redactis ad munus cet. et paucis interiectis: ita ut frigora et imbres pati; vada fluminum pedibus traicere cet.* quare nec l. Satisberiensis, nec Scriuerio, legentibus frangenteque, velim accedere.

4 Notabiliter] In vulgatis notabiliter legitur; pro quo rectius MSS. *notabiliter* exhibent. Immo sane *notabiliter*, iudice Oudendorpio, accidit huic Tribuno, quia peculiari quasi nota a Scipione re-

cui dixisse traditur Scipio: ⁵ Mihi paullisper et Reipublicae, tibi semper nequam eris.

II. Q. Metellus, bello Iugurthino, similiter lapsam militum disciplinam pari seueritate restituit, quum insuper prohibuisset alia carne quam ⁶ assa elixaue milites vti.

III. Pyrrhus delectori suo fertur dixisse, ⁷ Tu grandes elige, ego cos fortes reddam.

IV. ⁸ L. Flacco et C. Varrone Cos. milites primo

prehensus est, qui totum quidem exercitum generaliter seueritate correxerat; sed singulari et notabili locutione Tribunum istum notauit. Idem vitium occupauit vtramque Aldinam Editionem Plinii L. V. ep. 17. §. 6. *tam notabiliter profrastra recitante primum metus eius, mox gaudium eminuuit.* vbi contra omnium Codd. MSS. et Editionum reliquarum veterum fidem *nobiliter* exhibetur. Sic idem L. I. ep. §. 13. *Expalluit notabiliter, quamuis palleat semper.*

⁵ *Mibi paullisper*] Variant in hoc Scipionis dicto libri veteres. Veram autem esse receptam scripturam Plutarchus probat in Apophthegm. p. 218. Ed. Steph. *ἐμοὶ μὲν, εἰπὼν, ἡμέρας τριάκοντα καὶ τῷ πατρὶδι, σπαντῷ δὲ τὸν βίον ἅπαντα, τοιοῦτος ἂν, ἀχρησέν πεποληκας, σπαντῶν.* vbi etiam idem Tribunus, qui in vulgatis Frontinī editionibus *Menius*, et in libris quibusdam antiquis *Gaius Nemius*, vel *Nummius* perperam dicitur, recte *Μέμμιος* appellatur.

⁶ *Assa elixane*] Lipsius L. V. de militia Rom. c. 16. eumque secutus Scriuerius, contra omnium MSS. fidem, voces *a se* inseruerunt, quo historiae ratio constaret. At enim vero rectius Barhius, *bellaria* tantum et *preciosa iuscula* a Metello vetita; solumque *assae elixane* carnis usum relictum fuisse

intelligit. Quam sententiam illa Plutarchi (quae tamen Scipioni tribuit) in Apophthegm. p. 218. Ed. Steph. probare possunt: *Προσέταξε δὲ ἀρετῶν μὲν ἐξῶτας ἀνυπερῶν ἔψον, δειπνῶν δὲ κατακειμένους ἄρτον ἢ ποτὸν ἀπλῶς, καὶ κρέας ὀκτὼν, ἢ ἐφ' ὅδον.* Hisque consona habet Polyaeus L. VIII. c. 16. quem locum ante Schelium obseruauit laudauitque Lipsius in libro supra citato.

⁷ *Tu grandes elige*] Quamquam veteres Graeci pariter atque Romani in delectu staturae rationem vtplurimum habuerunt; et apud hos quidem *proceritas tironum ad incommam semper fuit exacta*, auctore Vegetio L. I. c. 5. idem tamen L. I. c. 6. *utilius fortes milites esse, quam grandes*, prudenter iudicauit.

⁸ *L. Flacco*] Paulo pro Flacco legendum monuit iam Schelius ad Polybium de castris Rom. p. 177. vnde Tennulii pleraque ad hunc locum de Sacramento rogari desumpta sunt. Viderat etiam Keuchenius, qui animaduersionem de abundo metus causa totam ad verbum debet Casaubono ad Polybium p. 174. Ed. Gron. MSS. autem constanter retinent *Flacco*; nec minus I. Sarisberienf. Polier. L. VI. c. 7. *Flacco* exhibet. Quidendorpius.

mo iureiurando ⁹ facti sunt: ante ea enim ¹⁰ sacramento tantummodo a tribunis rogabantur: ceterum ipsi inter se ¹¹ coniurabant, se fugae atque formidinis causa non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli petendi, feriendiue hostis, aut ciuis seruandi causa.

V. ¹² Scipio Africanus, quum ornatum scutum elegantius cuiusdam vidisset, dixit, non mirari se, quod tanta cura ornasset, in quo plus praesidii, quam in gladio haberet.

VI. Philippus, quum primum exercitum constitueret, vehiculorum usum omnibus interdixit, equitibus non amplius quam singulos ¹³ calones habere per-

⁹ *Facti sunt*] Quamquam alias hac in te visitatio vox adacti; uti cum apud alios, tum apud Lium L. XXII. c. 38. *Milites tunc, quod nunquam antea factum erat, iureiurando ab tribunis militum adacti, iussu consulum conveniunt, neque in iussu abituros*: apud nostrum ipsum tamen L. IV. c. 1. §. 12. *in legione militem fecit.*

¹⁰ *Sacramento rogantur*] Rogare sacramento, et dicere sacramento vel sacramentum, locutiones sunt apud historicos satis frequentes. Tribunus nimirum rogabat sacramento; miles vero dicebat sacramento. Caeterum sacramentum antiquioribus militiae temporibus videtur obtinuisse, quo quisque Romanorum suis sumibus militavit; fuitque adeo voluntarium; sicuti contra ea milites, iureiurando ab tribunis militum adacti, vel contra voluntatem fuerunt. Quae differentia fuerit inter sacramentum et iusiurandum militare, discrete explicat Lius L. XXII. c. 38. *Nam ad eam diem, nil praeter sacramentum fuerat: et ubi ad decuratum vel centuriatum convenissent, sua voluntate ipsi inter se equites decuriati, centuriati pedi-*

tes coniurabant, sese fugae atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, nisi teli sumendi aut petendi, aut hostis feriendi, aut ciuis seruandi causa: id ex voluntario inter ipsos foedere, a tribunis ad legitimam iurisiurandi adactionem translatum. Consuli possunt de sacramento militari Vegetius L. II. c. 5. et Gellius L. XVI. c. 4.

¹¹ *Coniurabant*] Formula huius coniurationis iisdem verbis legitur apud Lium l. paullo antecit.

¹² *Scipio Africanus*] Verba Scipionis refert Polyaeus quoque L. VIII. c. 16. §. 4. *ὁ ἄρχων, ἔφη, Ῥωμαίων ἄνδρα τῇ ἀριτερίᾳ χειρὶ μᾶλλον, ἢ τῇ δεξιᾷ πιστεύειν.* Sic legati ad Icili verba apud Lium L. III. c. 53. *Scuto vobis magis, quam gladio opus est.*

¹³ *Calones*] *Lacones* in meis omnibus, Saresber. L. VI. c. 11. et Ed. Romana: nisi quod in Medic. pr. sit *lances*. In Leidensi sec. *Lacones*. *Calones* autem sunt armatum et necessarium militi rerum latores, quemodo passim ii describuntur. Vide, quos laudavi ad L.

permisit, peditibus autem denis singulos, qui ¹⁴ molas et funes ferrent. In aestiua exeuntibus triginta dierum farinam collo portare imperavit.

VII. C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vasa et ¹⁵ cibaria militum in fasciculos aptata furcis inposuit, sub quibus et habile onus et facilis requies esset: vnde et ¹⁶ in prouerbium tractum est, Muli Mariani.

VIII. ¹⁷ Theagenes Atheniensis, quum exercitum Megaram duceret, petentibus ordines respondit, ibi se

L. II. r. 6. Eorum lixarumque frequens apud nostrum est mentio. In Leid. tert. ex interpolatione obsequens, quales etiam galearii et caculae diſti. Oudendorpius. Lacones per litterarum transpositionem, oscitantia librariorum, ex voce calones factum, non est quod dubitemus.

14 Molas] Molas manuales, quibus ad frangendum frumentum utebantur Romani, inter instrumenta militaria fuisse, probat ex Livio Lipsius de Milit. L. V. Dial. II.

15 Cibaria] Insignis hanc in rem locus exstat apud Ciceronem Tuscul. Quæst. L. II. c. 15. Qui labor quantusque agminis, ferre plus dimidiati mensis cibaria; ferre, si quid ad usum velint; ferre vallum? nam scutum, gladium, galeam, in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. arma enim, membra militis esse ducunt: quas quidem ita gerunt apte, ut, si usus ferat, abiectis oueribus, expeditis armis ut membris, pugnare possint. Adde, si lubet, lo. Frid. Gronovium ad Taciti de Mor. Germ. c. XXX. Imaginem militis Romani, vel muli eiusmodi Mariani iniuncto sub falce viam carpentis, nos quoque delineatam exhibuimus ad Onofrandi c. VIII. p. 128. Hinc ia-

tet exercitationes militares, pondus balulæ usque ad sexaginta libras, et iter facere gradu militari, frequentissime cogendos esse iuniores, præcepit Vegetius L. I. c. 19. Nec Romani solum; sed multis sæculis ante, Graeci quoque, solertissimi illi disciplinae militaris cultores et statores, huius præcepti utilitatem perspectam habuerunt. Sic Xenophon, quem hic laudat Tenuilius, L. II. r. 37. ἡμῶς δὲ γε, ἔφη, ἐν μεγάλῳι φορτίοις καὶ βαδίσειν καὶ τέλχειν ἀναγκαζόμεθα, ὥτε οὐν, ἡμῶι δοκεῖ, τὰ τῶν ὕπλων φορτία πτεροῖς μᾶλλον τοικέναι, ἢ φορτίοις.

16 In prouerbium tract. est] Ita in omnibus ante Keuchenium et Tenuilium editionibus legitur. Codd. MSS. dissentiant, aliis vnde et prouerb. aliis vnde et inde præferentibus. Saresber. inde et prouerbium natum est. Oudendorpius, Ciceronis exemplo, optime legi censet: vnde et prouerbium tritum est: cui et nos, in hac Codd. varietate, lubentes adsentimur.

17 Theagenes] Palat. Leid. sec. et Edd. Rom. Bonon. ac Wechel. Theogenes. Incertum ducit, utrum Frontinus e Polyæno L. V. c. 28. an Polyænus e Frontino sic emen-

se daturum: deinde clam equites praemisit, eosque hostium specie inpetum in socios retorquere iussit: ¹⁵ quo facto, quum, quos habebat, tamquam ad hostium incursum praepararentur, permisit ita ¹⁹ ordinari aciem, vt, quo quis voluisset, loco consisteret: et quum inertissimus quisque retro se dedisset, strenui autem in fronte profiluissent, vt quemque inuenerat stantem, ita ad ordines militiae prouexit.

IX. Lyfander Lacedaemonius egressum via quemdam castigabat: cui dicenti, ²⁰ ad nullius rei rapinam se ab agmine recessisse, respondit, Ne speciem quidem rapturi praebeas, volo.

X. An-

emendandus: nam et Megarae et Athenis varii fuere *Theognidis* et *Theogenis* nomine. v. Thucyd. L. I. p. 81. Pausan. in Att. p. 96. Plutarch. T. II. p. 811. Suidam et alios. Erat et Thebanus *Theagenes*. Plutarch. p. 671. Polyac-nus L. VIII. c. 40. Polyacenus autem non Atheniensem hunc dicit, sed Ἀθηναίων στρατηγόν. Oudend.

18 *Quo facto, quum*] In solo Hillensb. adest *quos*. Ceteri omnes illo pronomine earent, et pro *tum* (vt in vulgatis est) praebent cuncti *cum* siue *quum*: quae coniunctio salua constructione adesse debet, Leidensi secundo excepto, in quo *tamen*. Saltem, si sensus constabit, legendum, vt interim rescripti, *quo facto, quum, quos habebat* etc. vt exhibet Hillensb. Verum, *niebat* in Medie. pr. pro *habebat*. Immo Petrensis et Edd. Rom. ac Bonon. hoc quoque verbum expungunt optime. Non tamen de nihilo est superius *imperatum* (ita nimirum pro *inpetum* quidam Codd. habent) et hic *habebat*. Nam inde omnino putem rescibendum esse totum hunc locum hoc modo: *eosque hostium specie inasperata in socios retorquere iussit habenas: quo facto, quum tamquam* etc. Si mulac *inasperata* corruptum est in *inpetum*, necessario ex *habenas* aliud

quid fingendum fuit. *Inasperata* species esset inexpectata, inopinata. vide ad L. III. c. 9. 9. 7. Veletiam lege *imparatos*; aut potius, quod nunc vnice praefero, *cisque b. f. imperat, in socios retorquere habenas*: q. *Retorquere habenas* est, vt *retorquere currum* apud Lucanum L. VII. 3. Ouid. L. I. Art. Am. 329. et similia alibi. Quidquid sit, quos habebat e glossa irrepsit in textum, et nequaquam verba Frontini sunt: quare parum absuit, quin ea deleuissem. Oudendorpius.

19 *Ordinari*] MSS. ni fallor, omnes et Edd. Stewechiana antiquiores *ordinari*, vt repositui; adeoque tota haec petiodus ira concipi debet, mea saltem opinione: *equites praemisit, cisque hostium specie imperat in socios retorquere habenas: quo facto, quum tamquam ad hostium incursum praepararentur, permisit ita ordinari aciem*. Sic etiam MSS. et Vett. Edd. non obscure videntur postulare. Oudendorpius.

20 *Ad nullius rei rapinam*] Vulgatae scripturae fauer Saresberienf. L. VI. c. 11. vti et in sequentibus, vbi Palatinus argute exhibet, *ne spem quidem rapaci praebeas volo*. Oudendorpius.

X. Antigonus, quum filium suum ²¹ deuertisse audisset in eius domum, cui tres filiae insignes specie essent, Audio, inquit, fili, anguste habitare te, pluribus dominis domum possidentibus: ²² hospitium laxius accipe. Iussoque commigrare, edixit, ne quis, minor quinquaginta annos natus, hospitio matris familias vteretur.

XI. Q. Metellus Cos, quamuis nulla lege impediretur, quin filium contubernalem perpetuum haberet, maluit tamen, eum ²³ in ordine merere.

XII. P. ²⁴ Rutilius Cos, quum secundum leges in contubernio suo filium habere posset, in legione militem fecit.

XIII. M. Scaurus filium, quod in saltu Tridentino ²⁵ loco hostibus cesserat, in conspectum suum veni-

nire

²¹ *Deuertisse*] Sic pro *diuertisse* meliorum Codd. auctoritate legendum suadent viri eruditi. Quam scripturam confirmat Cicero de Offic. L. II. c. 18. *Quicumque Lacedaemon in villam suam deuertisset*. Et L. III. epist. 7. ad Attic. *Sed itineris causa ut deuorterem*. Ne pos in vit. Lylandri c. II. §. 2. *Victor ex Asia quum reuerteretur, Thasumque deuertisset*.

²² *Hospitium laxius*] Medicei, et Edd. Italicae latius habent. Sed non est, quod a vulgata discedamus. Sic Plinius in Paneg. c. L. *Tum exitialis erat apud Principem, huic laxior domus* etc. Quinilianus Declam. CCLXIX. *Nam ut possessiones non pares, ut familiam non emas, non laxiore habites domo*. Cicero pro domo ad Pontif. c. XLIV. *Habitare laxo et magnifice voluit*.

²³ *In ordine merere*] Per ordines in re militari vel gradus honoris; vel ipsi milites intelliguntur. Hoc quidem loco in ordine mereri est sacramento, vel iureiurando a

tribunis militum adactum, militiae hominem dare, stipendisque mereri; nam sine militiae sacramento, nec miles quisquam esse, nec cum hostibus pugnare potuit, ut nobis auctor est Cicero de Offic. L. I. c. 11. Immo, teste Salustio B. Catil. c. IX. *In bella saepius vindicatum est in eos, qui contra imperium in hostem pugnaverant, quique tardius, reuocati, praelio exceperant, quam qui signa relinquere, aut pulsi, loco cedere ausi erant*.

²⁴ *Rutilius*] De huius disciplina militari multa loquuntur scriptores Latini. Consule Pighium Annal. Tom. III. Oudendorpius.

²⁵ *Loco hostibus cesserat*] Cod. Petrensi. locum. Nolim admixcere hanc scripturam, cum vulgata apud optimos quosque scriptores hac in re reperiat. Sic noster L. IV. c. I. §. 24. *qui loco cesserant*, coll. §. 35. et Tacitus de morib. Germ. c. VI. *Cedere loco, dummodo rursus inses, consilii, quam formidinis arbitrantur*. Graeci una voce dicunt παραχωρεῖν. Onosander c.

nire vetuit. Adolescens verecūdia ignominiae prefusus, mortem sibi consciuit.

XIV. ²⁶ Castra antiquitus Romani, ceteraeque gentes, passim per corpora cohortium velut mapalia constituere soliti erant, quum solos urbium muros nosset antiquitas. Pyrrhus, Epirotarum rex, ²⁷ primus totum exercitum sub eodem vallo continere instituit. Romani deinde, victo eo in campis ²⁸ Arusinis circa urbem Beneuentum, castris eius petiti, et ordinatione notata, paulatim ad hanc usque metationem, quae nunc effecta est, peruenierunt.

XV. P. Nasica in hibernis, quamvis classis usus non esset necessarius, ne tamen desidia miles corrumpetur, aut per otii licentiam fociis iniuriam inferret, naues aedificare instituit.

XVI. M.

IX. ταχὺ δὲ πειράσαντες ἀποχωρεῖν. c. X. f. 2. καὶ διὰ τὸ βαρεῖς εἶναι τὰς ἀποχωρῦντας ταῖς ἀφελείαις. alibi ἀποχωρεῖν vel etiam ἀποχωρήσεις ποιῶναι. Idem c. XXVII. Παραγγελλέτω δὲ καὶ τὰς ἀποχωρήσεις ἐν τάξει ποιῶναι.

²⁶ Castra] Haec male in Edd. Tenn. et Keuchenii praecedentibus anneſcebantur, quibus simile nil continent. Quare disiunxi, adeoque auxi hic exemplorum numerum, quem rursus minui §. 27. contradiis in vnum duobus. Ceterum hinc usque ad Ex. 30. deficiunt Edd. Rom. et Bonon. Oudendorpius.

²⁷ Primus tot. exerc. sub eodem vallo] Falissimum hoc esse, etiam diu ante apud Romanos Graecosque exercitum intra idem vallum fuisse contentum, recte contra nostrum auctorem disputat Lipsius L. V. de Mil. Rom. c. I. Verum, quod dubitat, immo negat, Pyrrhum primum curiosius meliusque castra

digessisse, in eo me non adsentientem habet, quippe qui Plutarchi testimonium, quod adducit, minoris fidei ducam, quam summi ducis Hannibalis, apud Liuium L. XXXV. c. 14. qui ab Scipione Africano rogatus, quem secundum imperatorem poneret, Pyrrhum, dixit, castra metari primum docuisse: ad hoc neminem elegantius loca cepisse, praesidia disposuisse. etc. Oudendorpius.

²⁸ Arusinis] Quidam docti viri Taurasinos campos; alii Arrusinos et Arosinos appellant. Sed optime Arusinos campos etiam dicit Florus L. I. c. 18. Vid. quae contra Cluverium adfert Cellarius II. Geogr. antiqu. c. 9. et quae eruditi commentatores ad laudatum Flori locum adferunt. Quod ad Beneuentum attinet, Oudendorpio maxime placet Scatigeri coniectura, qui volebat Maluentum. Nos cum certiora iis dicere haud queamus, quae viri docti hac de scriptura disseruerunt, τὸ ἐπὶ τὴν lubentes amplectimur.

XVI. M. Cato memoriae tradidit, in furto comprehensis inter commilitones ²⁹ dextras esse praecisas; aut, si leuius animaduerrere voluissent, ³¹ in principis sanguinem missum.

XVII. Clearchus, dux Lacedaemoniorum, exercitui dicebat, Imperatorem potius, quam hostem metuere debere: significans, eos, qui in proelio dubiam mortem timuissent, certum, si deseruissent, manere supplicium.

XVIII. Appii Claudii sententia Senatus eos, qui a Pyrrho, rege Epirotarum, capti, et postea reinissi erant, equites ad peditem redegit, ³¹ pedites ad ³² leuem armaturam, omnibus ³³ extra vallum iussis

O 2

fis

²⁹ *Dextras*] Hanc poenam exercuit et Q. Fabius Maximus. Frontin. n. 42. huius c. Valerius Maximus II. 7. 11. *Omnium enim, qui ex praesidiis Romanis ad hostes transfugerant, captique erant, manus abscidit.* Marcellinus L. XXIX. *Sagittariorum vero primoribus manus incidit.* Lilius I. XXVI. c. 12. *Cum transfugis nouis mulcati virgis, manibusque praecisis Capuam rediguntur.* Ouidend.

³⁰ *In principis sangu. miss.]* In principis nimirum, qui fuit celeberrimus castrorum locus, ius a Tribunis dicebatur, auctore Lilio L. XXVIII. c. 24. *Milites Tribunos iura reddere in principis sinebant.* Vnde facile colligi potest, pro vulgata in *principes*, rectius cum MSS. quorundam auctoritate, tum Gronouii aliorumque doctorum virorum sententia, legi in *principis*, quod suo loco restituit Ouidendotpius. Caeterum *sanguinis missio* antiquitus inter militares fuit animaduersiones, ignominiae causa facta, primum ob ignominiam animique timiditatem, deinde ad pleraque alia delicta translata, ut testis est Gellius L. X. c. 8. ubi eruditi commentatores varias huius ani-

maduersionis causas adferunt, quas videbis.

³¹ *Pedites*] A plerisque MSS. *pedites* male abest. Rectius Vatic. duo Cantabr. et Leidens. qui eam agnoscunt. Constat receptam scripturam illa Valerii Max. L. II. c. 7. §. 15. *Cum megnum captiuorum ciuium suorum numerum a Pyrrho rege ultro missum recepissent, decreuerunt, ut ex iis, qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transcriberentur.*

³² *Leuem armaturam*] Graecis dicti ψιλὸν et ψιλῇ ὅπλιστασι ὀπλισμένοι, de quibus nos aliqui attulimus ad Onesandri c. XVII.

³³ *Extra vallum*] Samuel Petrus, inductus auctoris nostri opinionem, quod Romani a Pyrrho victo demum didicerint *castra sub eodem vallo continere*, hic vocem *vallum* minime quadrare putat, et pro eo reponit *paullum*; siue *paullum extra castra*, seu cohortium illa corpora velut mapalia. Adi illum L. I. Obseru. c. 11. Acutum sane commentum, sed falsum omnino, quod vel suincunt frequentia.

la.

sis ³⁴ tendere, donec bina hostium spolia singuli referrent.

XIX. ³⁵ Otacilius Crassus Cos. eos, qui ab Hannibale sub iugum missi redierant, tendere extra vallum iussit,

In eo autem huius poenae ratio fuit, ut immuniti aduenserent periculis, et aduersus hostem audentiores essent, ut bene sequi. exemplo subdit noster. Praeterea magnus eorum erat numerus: unde patet, acque tutos illos fuisse, siue intra, siue paullum extra illa mapalia fixa tenderent. At contra, ne tam tuti essent, bene prouiderat Senatus, decreueratque, non solum ne intra castra tenderent; sed etiam ne locum extra adsignatum vallo aut fossa cingerent: quod diserte addit Valerius Maximus. Unde liquido adparet, auctorem suae sententiae oblitum hic rursus agnouisse, vallum ante victum Pyrrhum apud Romanos in usu fuisse. Quod facile accidere Frontino potuit, qui undique mollo descripsit exempla, ut ab auctoribus, quos tum legebat, memoriae prodita reperit. Oudendorpius.

³⁴ *Tendere*] Elliptica dicendi ratio, saepius apud vetetes scriptores obuia. Virgilius L. II. Aen. v. 29. *Hic Dolopum manus, hic saeui tendebat Achilles*, ubi Seruius: *sentoria habebat, et latis tendebat in aruis*. Caesar L. VI. B. G. c. 38. *ut, qui sub vallo tenderent mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent*. Plenam locutionem esse *tendere tabernacula*, ex eius opposito *detendere tabernacula* patet. Sic Caesar L. III. B. C. c. 85. *signo iam profectio- nis dato, tabernaculisque detensis*. Liuius L. XL. c. 3. *Nautici tabernacula detendunt*.

³⁵ *Otacilius Crassus Cos.*] *Statilius, Catilius, M. Attilius. A. Crassus*. Mss. nonnulli. Doctissimus Vir P. Wesselingius L. II. Obs.

c. 8. hanc historiam refert ad tempus belli Punici secundi; militesque sub iugum missos ad cladem Cannensem: adeoque, cum eo tempore Otacilius non fuerit Consul, sed Praetor, et pro Praetore cum classis imperio, ut bene illie obseruat, et nos monuimus ad L. III. c. 16. putat, in honoris nomine hic errorem esse vel auctoris, vel librarii. Verum ego sum in alia sententia, suspicorque, hanc rem accidisse anno IV. B. Punici primi, quo Otacilius alter in Sicilia summum imperium in consulatu administruit, resque omnino prosperas contra alium Hannibalem, Gisconis filium, et Hannonem gessit. De hoc Otacilio mentionem etiam facit noster loco supra citato. Nec opinioni meae refragatur, quod tunc temporis Romanorum res prospere fluerebant, ut testes sunt Polybius L. I. c. 19. et sqq. (ubi vide Casaubonum) Zonaras alique. Facile enim quodam casu, licet in summa belli inferior fuerit Hannibal iste, antea quidam Romani milites turpissime sese ei dedere potuerunt, et sub iugum missi in captiuitate apud Carthaginienses mansisse; donec hoc anno, rebus tam bene succedentibus, in libertatem restituti ad Otacilii exercitum redierunt. Neque semper Hannibalem istum male rem gessisse, patet vel ex nostro L. III. c. 10. ubi Himeram cepit et Segestanum vicit. Praeterea de militibus Cannensi praelio captis sumi non potest: quippe tam notabilis actionis, qualis est illa Romanos sub iugum mittendi, nusquam meminit Liuius, qui etiam minimi momenti res de Cannensi exercitu, eiusque reliquis

iussit, ut immuniti adfuescerent periculis, et aduersus hostem ³⁶ audentiores fierent.

XX. P. Cornelio Nasica, D. Iunio Coss, qui ³⁷ exercitum deseruerant, ³⁸ damnati, virgis caesi publice venierunt.

O 3

XXI.

quibus tam adacute enarrat. Ad haec Otacilius, cui classis cura eo tempore mandata erat, imperium habere non potuit in exercitum terrestrem, qui ut plurimum tunc constabat ex militibus, qui ad Cannas fugerant, vel deinceps rempublicam deicere voluerant, adeoque in Siciliam relegati erant. Hic videtur agi de paucioribus hominibus extra vallum tendere iussis. Fateor, neminem alium ex scriptoribus aliquid de hoc Otacilio Cos. facto tradere: verum cum Liuius hic deperditus sit, et saepe a nostro narrentur res, quas frustra apud alios quaeras, id meam opinionem nihil infirmat. Immo si de praetore hoc caperemus, aequè diceret auctor rem, de qua ceteri, et ipse Liuius tacent. Oudend.

36 *Audentiores*] Ita recte pro *audaciores*, quod librariorum temeritate in quibusdam Codd. legitur. *Audacia* enim et *audentia*, notante Marcello p. 469. hoc differunt, quod *audentia* fortitudinis est; *audacia* reuerentiaris. Quae cum ita sint, *audacia* tamen interdum etiam pro *fortitudine*, sed *irrita* et *sine fortuna* ponitur, ut docet Seruius ad Virgilii L. VIII. v. 110.

37 *Exercitum deseruerant*] Saepe apud scriptores *deserere* absolute ponitur pro *deserere exercitum, militiam*. Sic apud Vegetium L. II. c. 3. *Praeterea morbo aliquantos debilitari, atque dimitti, aliquantos deserere*. Idem c. XX. *De deserendo nihil cogitas*. L. III. c. 9. *Tunc fracti labore et taedio plurimi deserunt*. Sic etiam *desertos* apud nostrum L. IV. c. 1. §.

29. *Iussit fugientes pro desertoribus caedi*. Recte vero hoc quidem loco, contra Stewechium, addentibus omnibus Codd. MSS. *ad exercitum retinendum censuit Oudendorpius*, cui fauet Epit. Liuii LV. P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapioni fuit, et D. Iunio Bruto dilectum habentibus, in conspectu tironum res saluberrima exempli facta est. Nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset: damnatusque sub furca diu virgis caesus est, et sesteratio numma venit.

38 *Damnati*] Quidam Codd. MSS. et Edit. Par. non inepte praefereunt *damnato*, participio, more veterum, pro substantiuo, *damnatione*, posito; de qua dicendi ratione Tenuilius et Oudendorpius ad Praefat. L. I. pluribus agunt. Non est tamen, quod lectionem vulgatam, plurimorum librorum auctoritate comprobata, loco suo moueamus; quae etiam propius ad illa Epit. Liuii paullo ante laudati accedit, oratione per *ἀσώδους* procedente. Alias *fustuarii* poenam subibant *desertores*; ut disertè docet Liuius L. V. c. 6. *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit*. Idem inter alia *Vibillii* exemplum probat apud Vell. Patere. L. II. c. 78. quem Calpurnius Domitius *primipili* centurionem, ob turpem ex acie fugam, comparando antiquis exemplo, *fuisse percussit*. Nec minus Appianus Claudius ex iis, qui loco cesserant, *decimum quemque militem, sorte ductum, fusti percussit*.

XXI. Domitius Corbulo in Armenia, duas alas et tres cohortes, quae ad castellum ³⁹ initio hostibus cesserant, extra vallum iussit tendere, donec assiduo labore et prosperis excursionibus redimerent ignominiam.

XXII. Aurelius Cotta Cos, quum ad opus equites, necessitate cogente, iussisset accedere, eorumque pars ⁴⁰ detractasset imperium, questus apud Censores, effecit, ⁴¹ ut notarentur. A patribus deinde obtinuit, ne eis praeterita ⁴² aera procederent. Tribuni quoque plebis de eadem re ad populum pertulerunt, omniumque consensu stabilita disciplina est.

XXIII. Q. Metellus Macedonicus, in Hispania, quinque cohortes, quae hostibus cesserant, ⁴³ testamentum facere iussas, ad locum recuperandum remi-

Et. v. apud nostrum §. XXXIV. Virgis caedi sub furca antiqui moris supplicium vocat Suetonius in Claud. c. XXXIV. unde hac poena affecti, in sequenti tempore, mori maiorum puniri dicebantur. v. Idem in Neron. c. XLIX. et in Domitian. c. XI. Caesar de B. G. L. VI. c. 44.

³⁹ *Initio*] Asterisco hanc scripturam; tamquam corruptam, notavit Scriuerius; unde auctoritate Taciti L. XXIII. Annal. c. 33. si quidem lectio ibi vera est, pro *initio* legendum cum *Pactio*, vel *P. Iccio* censuit Oudendorpius; atque *Icciam gentem* apud Romanos, ex Grutero p. 420. n. 4. et ex nummis antiquis aliam gentem *Itiam* probari posse monuit.

⁴⁰ *Detractasset*] Ita, suffragantibus pluribus MSS. pro *detractasset* cum hic, rum §. XXV. §. XLIII. et L. I. c. I. §. 9. reuocauit Oudendorpius.

⁴¹ *Ut notarentur*] In quibusdam Codd. MSS. male post *patribus* demum distinguitur: *ut notarentur a patribus*. Non enim pa-

tres; sed censores morum regimen habuisse aliosque notasse constat; qui tandem sub Caesaribus Augustum secutis plane desierunt creari. v. Suetonium in August. c. XXVII. et ad eum Torrentium.

⁴² *Aera procederent*] Lilius L. XXV. c. 5. *Ita perinde stipendia procederent.* L. XXVII. c. 11. *Ne praeterita stipendia procederent iis.* Quae explicat summus Gronovius ad L. V. c. 46. *Quum stationes procederent.* Porro male vulgo seqq. *Tribuni etc.* hinc diuellunt, et nouum faciunt exemplum, quum per se pateat ad idem factum pertinere: quare auctoribus MSS. et Edd. VV. ut et Saresberienſi, haec eidem exemplo annexui et continuauit. Oudend.

⁴³ *Testamentum facere*] *Testamenta in castris* cum facerent milites, summi timoris vltimaeque desperationis id signum habebatur. Qua re Florus L. III. c. X. §. 12. *Itaque tantus nouae gentis terror in castris, ut testamenta passim etiam in principiis scriberentur.* Et Caesar L. I. B. G. c. 39. *Hi neque*

misit: minatus, non nisi post victoriam receptum iri.

XXIV. P. Valerio Cos. Senatus praecepit exercitum ad Sirim victum ducere ⁴⁴ Firmum, ibique castra munire, et hiemem sub tentoriis exigere. ⁴⁵ Senatus, quum turpiter fugati eius milites essent, decrevit, ne auxilia ⁴⁶ ei submitterentur, nisi captis et victis hostibus.

XXV. Eis legionibus, quae Punico bello militiam detractauerant, in Siciliam velut relegatis per septem annos ⁴⁷ hordeum ex Senatusconsulto datum est.

O 4

XXVI.

vultum fingere, neque interdum lacrimas tenere poterant: abditi in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur. Vulgo totis castris testamenta obfignabantur.

⁴⁴ Firmum] Varia in antiquis libris est huius loci scriptura: aliis *Serunium*; aliis *Sutrinum*; aliis denique *Sitrinum* et *Serinum* praeferebantur; ut fere coniectari possit, *Sutrium*, quae vix prius Tuscorum, postea Romanorum, ac veluti claustra Etruriae erant, antiquam fuisse scripturam, ubi exercitus sub pellibus hiemare iubebatur. Quamquam enim *Heraclea* et *Siris* a *Sutrio* longo intervallo distabant: Mars tamen *ἄλλοπρόσβαλλος* est, nec caussas, cur id fecerint Romani, Oudendorpii iudicio iam exploratas possumus habere. Cod. Palatin. diserte habet *Firmum*, cui adeo nos quoque in textu locum dedimus. Caeterum Romani primum in decenni illa *Veiorum* obsidione, niuibz pruiniisque obruti, sub pellibus hiemare coeperunt, teste Latio L. V. c. 2. Floro L. I. c. 12.

⁴⁵ Senatus] Voss. I Reg. et optimus Hill. haec iungunt praecedentibus, sine paragrapho nouo. Tennul. MSS. quoque mei nouul-

li, ut fieri debet: sine dubio enim agitur de eodem exercitu. Bisenim fugatos Valerii milites esse, nusquam traditur. De eius autem exercitu hic agi patet ex I. Saresber. L. VI. c. 12. *Senatus, cum milites P. Valerii fugati essent, decrevit, ne ei auxilia submitterentur.* Immo MS. Petrensis totum hunc locum ita concipit, *duci ad Sirinum, ibique hiemem sub tentoriis agere, et ne auxilia eis submitterentur legionibus.* Ceteris omissis. Vnde patet, auctorem nostrum hic vehementer luxatum, et misere per librarios tractatum esse, quod clarius videbimus statim. Forsan fuerit *exigere, et quia s.* Quidquid sir, *Senatus* abundat. Saltem cum praecedentibus nos iunximus, ut contra statim, *captis eius legionibus*, disiungenda esse docebimus. Oudendorpius.

⁴⁶ Ei submitterentur] Pro ei Stewechius reponendum censuit *eis*. Cum vero plures Codd. tueantur vulgaram *ei*, scil. *Valerio eiusque exercitui*, non est, quod eam sollicitemus.

⁴⁷ Hordeum] Inter alia ignominiarum genera, quibus milites, in antiquis iam militia, si vel loco cessissent; vel signa amisissent; vel denique *tirones in armaturae pro-*

XXVI. L. Piso C. Titium, ⁴⁸ Praefectum cohortis, quod loco fugitiuis cesserat, ⁴⁹ cinctu togae praefecto, soluta tunica, nudis pedibus in principiis quotidie stare, dum vigiles venirent, iussit, conuiuiisque et balneo abstinere.

XXVII. Sulla cohortem et centuriones, quorum stationem hostis perruperat, ⁵⁰ galeatos et discinctos perstare in principiis iussit.

XXVIII.

prolusione parum profecissent, notabantur, illud inprimis fuit, quod pro tetrico bordeum acceperunt. Sic Vegetius L. I. c. 13. Ita autem seueri apud maiores exercitii disciplina seruata est, ut et doctores armorum duplis remunerarentur annonis, et milites, qui parum in illa prolusione profecerant, pro frumento bordeum cogerebantur accipere, etc. Testem Vegetio adiungimus Polybium L. VI. c. 36. τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα, κριθὰς δὲ ἐκτὶ πυρῶν, ἕξω κελύβει τῷ χαλκῷ καὶ τῆς ἀσφαλτείας ποιεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. Ut exempla in antiquis annalium monumentis obtuia non cumuleremus; Frontinus certe grauissimam paullo ante laudati Polybii disciplinae Romanae descriptionem, Antonii exemplo illustrare valet §. XXXVII.

⁴⁸ Praefectum cohortis] *Equitum praefectum* vocat cum Valerius Maximus: si vero cohortis praefectus fuerit, tum *pedicum* debuisse dicere Valerius. Verum praeterquam quod non ita loqui soleant, sed tum cohortis praefectos vocent eos idonei auctores, expresse addit idem, equos sociis illis equitibus ademptos esse, et in funditorum alas eos transcriptos. Errauerit ergo noster, vel alium scriptorem secutus sit oportet. Nam vix persuadere mihi possum, ut putem, cohortem καταχρηστικῶς dictam ab ipso de equitibus: etsi ipsius tem-

pore iam fuerint cohortes equestres seu equitatae. De quibus agit eruditissime Nobil. Schelius ad Hygin. p. 85. etc. quasque intelligit Valesius in Ammiano Marcell. L. XXIV. c. 5. Reliquos ea cohorte ad pedestrem compegit militiam. Hae cohortes sub imperatoribus inductae constabant peditibus equitibusque commixtis. Ovidendorpius.

⁴⁹ Cinctu] Quamquam plerique Codd. MSS. pertinaci consensu exhibent *cinctu* a *cinctum*: in Arceriano tamen et Petrensi rectius omnino est *cinctu*, quod probatae Latinitatis est, cum illud *cinctum* sequiori aetati et glossis tantum debeat. Inter varios vero ignominias, quibus pro delictorum genere milites adiciebantur, haec quoque fuit, ut *sine cinctu, tunicati et discalceati* in principiis stare cogentur. Sic Augustus, qui ad antiquum morem nonnulla reuocauit et disciplinam seuerissime rexit, delicti reos *per totum diem stare iussit ante Praetorium; interdum tunicatos, discinctosque; nonnumquam cum decempeis, vel cespitem portantes*. Suetonius in August. c. XXIV. vbi, quae attulit eruditissimus Casaubonus, consuli possunt.

⁵⁰ Galeatos] *Gallentos* MSS. quidam. Stewechius vlcus latere in hoc verbo, legendumque *discalceatos* et *discinctos* censuit. Tenuilius maluit *exgaleatos*, i. e. galea priuatos: quemadmodum apud

XXVIII. Domitius Corbulo in Armenia, Aemilio Rufo, Praefecto equitum, quia hostibus cesserat, et parum instructam armis alam habebat, vestimenta per lictorem scidit, eidemque, ut erat foedato habitu, perstare in principiis, donec mitterentur, imperavit.

XXIX. Atilius Regulus, quum ex Samnio in ¹ Luceriam transgrederetur, exercitusque eius obuiis hostibus auersus esset, obposita cohorte, iussit fugientes pro ² desertoribus caedi.

O 5

XXX.

Petronium c. XXXIX. *frons expudrata; apud Sueronium in Vitell. c. II. excalceare; aliaque ex coniunctione facta eiusmodi vocabula, exanimare, expellorare* apud Ciceronem de Orator. L. III. c. 38. *Tum paucor sapientiam omnem mihi exanimato expellorare.* Quae cum non satisfacerent Oudendorpio, gladio *stricto* reponi posse arbitrabatur. Id vero inter ignominiosas poenas fuisse docet Liuius L. XXVII. c. 13. *Cohortibus, quae signa amiserant, bordem dari iussit: centurionesque manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis disinctos destituit.* Hic ipse vero locus mihi paene persuadet, a vulgata, quam omnes Codd. MSS. tuentur, non esse recedendum. Sicuti nimirum *districtus gladius* in manu; ita *galea* quoque in imbellis et disincti militis capite, ignominiam et contemptum mirum quantum auxisse videtur. Quid enim ridiculum magis, quam in Principiis, maxima semper fortissimorum militum frequentia celebratis, *galeatam* eiusmodi mulierem, ceu alterum Achillem, *galea* et *ense districto* armatum; simul vero *nudis pedibus disinctumque* intueri? Diuerso autem hoc et contrario prorsus habitu et specie, quae nec pes, nec caput vni reddita tor-

mae conspiciebantur, prisca illi militaris disciplinae statores innuere voluisse videntur, *armatis et dimicantibus* baud dubiam victoriam esse: qui nudus atque incermis hostem maneat, ei aut mortem, aut seruitutem patiendam, ut Liuius habet L. X. c. 35.

§1 *Luceriam*] Recte miratur Oudendorpius, interpretes in historia tam clara non vidisse, praecuntibus MSS., scribendum esse *Luceriam*. Aperte sane hanc scripturam probat Liuius L. X. c. 35. *Alteri consuli M. Attilio nequaquam tam facile bellum fuit. Quum ad Luceriam duceret legiones, quam oppugnari ab Samnitibus audierat, ad finem Lucerinum si hostis obuius fuit.*

§2 *D. desertoribus*] Omnino hic pro *desertoribus*, uti in impressis vulgo legitur, reuocandum est *desertoribus*, addicentibus Codd. MSS. Non enim *desectores* illi, qui hosti terga vertunt, fugaque salutem petunt; sed *desectores*, *ἀποτάκται*, qui *οἰάνες* et *signa deserunt*, a scriptoribus dici solebant. Voces autem *deserere* et *desertor*, *ἀλλοτρίως* saepius occurrere, monuimus ad L. IV. c. 1. §. 20.

XXX. Cotta Cos. in Sicilia, in Valerium, ⁵³ nobilem Tribunum militum ex gente Valeria, virgis animaduertit.

XXXI. Idem P. Aurelium, sanguine sibi iunctum, quem obsidioni ⁵⁴ Lipararum ipse, ad auspicia repetenda Messanam transiturus, praefecerat, quum ⁵⁵ agger incensus, et capta castra essent, virgis caesum in nu-

⁵³ *Nobilem*] Perpetam vulgo edunt in *Valerium Nobilem*: quasi ille Valerius cognomento dictus fuerit *Nobilis*. Non sane. Valerius ille erat Tribunus nobilis, quia ex gente nobili Valeria erat. Distinxi itaque post *Valerium*, et nobilem minuscula littera exarari iussi. Paulo aote in Leid. sec. P. *Cotta* etiam male scribitur. Fuit enim *Caius*, et idem quem habuimus §. 21. Adi, si plura vis, Pighium Aonal. T. II. p. 44. Oudendorpius.

⁵⁴ *Lipararum*] *Lipara* vna erat Aeoliarum insularum, eaque maxima, unde reliquae omnes *Liparae* appellatae fuerunt. Disputant viri eruditi, an *Liparae* quoque multitudinis numero pro *Lipara*, vna nimirum insula, dicatur. Id vero diserte probat Stephanus in v. *Λιπάρα*. *Λιπάρα μεγάλη τῶν ἑπτὰ τῶν Αἰολῶν*. — *ἀγέτω καὶ πλῆθον*. Sic apud Florum L. II. c. 2. §. 9. *Victor ergo apud Liparas*. vbi vid. doctissimum Duckerrum. Quod vero recte monet Oudendorp. saepe incertum est, utrum scriptores per *Liparas* intelligant omnes illas insulas, an vero vnā illam, cui proprie nomen *Lipara* competit.

⁵⁵ *Agger incensus*] Mirum omnino, eruditissimos viros in hoc loco explicando, nodum, vt aiunt, in scirpo quaesiuisse, veramque scripturam *incensus* in *incessus* vel *instensus* mutare voluisse: quorum illud Scriuerio; hoc vero Lipsio praeter

rationem placuit. At enim verò recte se habere vulgatam, praeter Codd. MSS. consensum, (nisi quod librariorum incuria in quibusdam corrupte legitur *ager*) ipsa aggeris structura et conditio nobis penitus potest persuadere; utpote qui ex terra lignisque fuit exstructus, teste Vegetio L. IV. c. 15. *Agger autem ex terra lignisque extollitur contra murum, de quo tela iactantur*. Lucanus L. III. v. 395.

Procumbunt nemora, et spoliantur robore silvae.

Vt, quum terrae leuis mediam virgultaque molem

Suspendant, struella laterum compage ligatam

Ardet humum, pressus ne cedat turribus agger.

Quae cum ita sint, *ager* non solum sua materia incendio fuit obnoxius; sed saepius cum fuisse incensum, veterum scriptorum monimenta dubitare non iuuunt. Caesar de Bell. Ciu. L. II. c. 14. *Secundo magnoque vento ignem operibus inferunt*. Hunc sic dissulit ventus, uti vno tempore agger, plutei, testudo, turris, tormentaue flammam conciperent, et prius haec omnia consumerentur, quam quemadmodum accidisset, animaduerti posset. Id. L. VII. de Bell. Gall. c. 24. Paulo ante III. *vigiliam est animaduersum, fumare aggerem, quem cuniculo hostes succenderant*. Frontinus huius cap. §. XXXVII. *Quum agger ab hostibus incensus esset*. Liuius L. XXXVI. c. 23.

Ar-

numerum gregalium peditum referri, et muneribus fungi iussit.

XXXII. Fulvius Flaccus Cenfor Fulvium fratrem suum, quia legionem, in qua Tribunus militum erat, iniussu Consulis ⁵⁶ dimiserat, ⁵⁷ Senatu movit.

XXXIII. M. Cato ab hostili litore, in quo per aliquot dies manserat, quum ⁵⁸ ter dato profectionis signo, classem soluisset, et relictus e militibus quidam ⁵⁹ a terra voce

Armati frequentes quidem ignes etiam, quos aggeribus iniicerent, ferebant.

[⁵⁶ Dimiserat] Sic lege e MSS. et §. 37. Inepte in sec. Scriuerii, Keuchenii, Tennulii aliisque editionibus legas *dimiserunt*. Senatu est motus Fulvius a fratre, quia missionem dederat legioni, eamque dissoluerat, quod Latinis semper *dimittere* dici notissimum est. Valerius Maximus L. II. c. 7. §. 5. *Q. Fulvius Flaccus Cenfor, Fulvium fratrem consortem, legionem, in qua tribunus militum erat, iniussu consulis domum dimittere ausum, Senatu movit.* vti pro *cobortem* legionis bene emendavit Perizonius. Oudend.

[⁵⁷ Senatu movit] Minus recte in Scriueriana, aliisque editionibus, addita praepositione, *a Senatu movit*, quam rectius cum Tennulio expunxit Oudendorpius. Sic Suetonius in Domit. c. VI. *Quaestorium vitum — movit Senatu.* vbi Ciceronem aliosque ita locutos probe monet Burmannus, allatisque exemplis probat. Velleius Pat. L. I. c. 10. *Cn. Fulvius Senatu motus est.*

[⁵⁸ Ter dato] *Tardato* exaratur in MSS. meis vndecim. et Ed. Paris. Ex quorum consensu suspicatus dudum sum, reliquisse Frontinum *ter dato*. Haec enim dati signi triplex repetitio vehementius adgrauat militis peccatum, quod vel semel dato signo, non autem tar-

dato, puniendum erat. Morem autem fuisse in re nauali, ter signum dari, cum soluerent naues, docet nos huc alludens Valerius Flaccus L. I. v. 351.

*Et iam finis erat: Zephyrumque ratemque morantes
Soluerat amplexus tristi tuba ter-
tia signo.*

Immo de veritate coniecturae meae nunc amplius non dubiro. Nam perspicue *ter dato* scriptum deinceps reperi in Leidensi sec. Codice. Oudendorpius.

[⁵⁹ A terra] In vulgatis, contra Codd. MSS. quos quidem adhuc consulere licuit, auctoritatem, *alta voce* legitur, de qua locutione disceptant Grammatici, et adhuc sub iudice lis est. Quae re rectius, suffragantibus Gudiano, Gruteriano, Vossiano, Leidensi pr. et Cantabrigiensibus tribus, *a terra* reposuit Oudendorpius: quem adeo vt sequeremur, temperare nobis non potuimus. Sic Virgilius L. VI. Aen. v. 357.

*Prospexi Italiam summa sublimis
ab unda.*

Lucanus L. IX. v. 121.

*Adspexit patrios comites a litore
Magnus.*

Sicuti vero, quod ad sensum attinet, parum relet, a legatu, an e; ita easdem particulas in Codd. antiquis saepe inuicem commutatas reperiri, Burmannus ad Lucani L. V. v. 640. obseruauit. *Gessum* huius militis forsitan exprimere potest illa

voce et gestu expostularet, vti tolleretur, circumacta ad litus vniuersa classe, comprehensum supplicio adfici iussit, et quem occisuri per ignominiam hostes fuerant, exemplo potius inpendit.

XXXIV. Appius Claudius ex his, qui loco cesserant, decimum quemque militem, sorte ductum, fusti percussit.

XXXV. Fabius Rullus Cos. ex duabus legionibus, quae loco cesserant, ⁶⁰ vicanos sorte ductos in conspectu militum securi percussit.

XXXVI. ⁶¹ Aquilius ternos ex centuriis, quorum statio ab hoste perrupta erat, securi percussit.

XXXVII. M. Antonius, quum ⁶² agger ab hostibus incensus esset, ex his, qui in opere fuerant, duarum cohortium militem decimauit, et in singulos ex his centuriones animaduertit, legatum cum ignominia dimisit, reliquis ex legione hordeum dari iussit.

XXXVIII. In legionem, quae Rhegium oppidum ⁶³ iussu ducis diruerat, animaduersum est, ita vt quatuor

ille Achaemenides apud Virgilium L. III. Aen. 592.

*Procedit, supplexque manus ad
littora tendit:*

et v. 601.

*Tollite me Teucri, quascumque
abducite terras.*

60 *Vicanos*] Hunc numerum (qui in vulgatis desideratur) seruauerunt nobis I. Saresber. L. VI. c. 12. et Petrus Elefensis Epistol. LXIX. e Frontino citantes *vicanos sorte ductos*. Quare sine haesitatione eam vocem addidi. Monuit et hoc Wesselingius L. II. Obs. c. 8. Oudend.

61 *Aquilius*] Ita pro vulgata *Aquirius* primus reponendum fuisse Scriuerius. Is autem secundum Epit. Liuii L. LXIX. *proconsul in Sicilia bellum seruile excitatum confecit*. de quo plura habent Vrsinus in

Num. Conf. et Pighius T. III. Annal. p. 177. Cicero L. V. in Verr. c. 1. 2. quos Oudendorpius ad hunc locum laudat.

62 *Agger incensus*] Alii Codd. *inceffus*, alii *inseffus* corrupte de nouo exhibent. vid. not. ad §. XXXI. de *bordeo* militibus ignauis pro tritico dato nos ad §. XXV.

63 *Iussu ducis*] Hic dux fuit *Decius Labellius*, de quo ita habet Liuius L. XXVIII. c. 28. *Rhegium quondam in praesidium missa legio, interfecit per scelus principibus ciuitatis, urbem opulentam per decem annos tenuit: propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro Romano securi percussi sunt. Sed illi — Decium Labellium secuti sunt*. Ex quibus postremis verbis patet, non *iniussu*, vt in vulgatis legitur; sed *iussu*, consentientibus pluribus Codd.

tuor millia, tradita custodiae, necarentur. Praeterea Senatusconsulto cautum est, ne quem ex eis ⁶⁴ sepelire vel lugere fas esset.

XXXIX. L. Papirius Cursor, Dictator, Fabium ⁶⁵ Rullum, Magistrum equitum, quod aduersus ⁶⁶ dictum eius, quamuis prospere, pugnauerat, virgis poposcit caesum, securi percussurus; nec contentioni aut precibus militum concessit animaduersionem, eumque profugientem Romanis persecutus est: nec ibi quidem ⁶⁷ remissionem supplicii prius meruit, quam ad

Codd. MSS. ipsaque rei historia, veram esse scripturam. Polybius vero L. I. c. 7. plures in ipsa urbis obsidione; trecentos vero tantum viros captos necatosque fuisse memorat: *ζωγχεῖα δ' ἐκὺρ-ευσαν πλείονων ἢ τριακοσίων.*

64 *Sepelire*] Non Graeci solum, sed Romani quoque summam sepulturae curam habuerunt; vti ex antiquis monumentis abunde constat. Quare etiam Fecialis in sollempni illa iurisiurandi formula, per *Iouem lapidem facta, τῶν ταφῶν* fecit mentionem apud Polybium T. I. p. 251. Et Homerus Iliad. A. v. 4. inter alia mala, quae Achillis ira Graecorum exercitui attulit, etiam hoc addit: *ἐλώγια τῶν τε κνήσων.* Hinc Strategicorum praeceptum, *περὶ τῶ θάπτειν τὸς ἐν πολέμῳ ἀναγκασμένους*, de quo Onosander c. XXXVI. In hoc Senatusconsulto Romani Graecos imitati fuerunt, qui patriae proditores sepultura indignos iudicarunt: vt Themistoclis exemplum probat, cuius ossa clam in Asia fuisse sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod prodicionis esset damnatus, Nepos testatur in eiusdem vita c. X. §. 5. Quod ad ipsam vocis scripturam attinet, disserunt Codices MSS. aliis *sepelire*;

aliis *sepeliri* praeferebantibus. vtram harum lectionum eligas, perinde est; nec disceptatione opus viderur.

65 *Rullum*] v. not. ad L. II. c. IV. §. 2. A Dione quidem Cocceiano in excerpt. Peiresc. p. 585. diserte *ῥῦλλος* appellatur.

66 *Dictum*] In diuersa discedunt Codd. MSS. quorum alii *dictum*; alii *edictum* habent. Quamquam vtraque lectio optimorum scriptorum auctoritate se tueri potest: facile tamen mihi persuasum deo, *edictum* librariorum diligentiae deberi. Sic Liuius L. II. c. 18. *Creata dictatore primum Romae, postquam praeferrī secures viderunt, magnus plebem metus incescit, vt intentiores essent ad dicto parendum.* Hinc frequens illa apud optimos quosque scriptores, *dicto audientem esse imperatori.* Sic Nepos in Lylandr. c. I. §. 2. *Qui quod dicto audientes imperatoribus suis non erant:* quam locutionem illustrarunt P. Manutius ad Cicer. ad Famil. L. VIII. ep. 4. et Gronouius ad Liuii L. XXIX. c. 20. quos, praeter alios, ibi laudat Stauren.

67 *Remissionem supplicii meruit*] In vulgatis quibusdam legitur, *nec ibi quidem remisso prius supplicii metu.* Quae scriptura quamquam ferri possit: Oudendorpius tamen plurium Codd. fidem secutus, qui ha-

ad genua eius et Fabius cum patre prouolueretur, et pariter Senatus ac populus rogarent.

XL. Manlius, cui Imperioso ⁶⁸ postea cognomen fuit, filium, quod is contra edictum patris cum hoste pugnaverat, quamuis victorem, in conspectu exercitus virgis caesum securi percussit.

XLI. Manlius filius, exercitu pro se aduersus patrem seditionem parante, negavit tanti esse quemquam, ut propter illum disciplina corrumpereetur: et obtinuit, ut ipsum puniri paterentur.

XLII. ⁶⁹ Q. Fabius Maximus transfugarum dexteras praecidit.

XLIII. ⁷⁰ C. Curio Cos. bello Dardanico, circa Dyrrhachium, quum ex quinque legionibus una, seditione facta, militiam detractasset, secururamque se temeritatem ducis in expeditionem asperam et ⁷¹ insidiosam

habent remissionem meruit, totum hunc locum ita relinxit: *nec ibi quidem remissionem supplicii prius meruit*, sc. Fabius, quae Nominatiui omisso ansam loci corrumpendi dedisse ei videbatur, ut factum est saepissime. v. quae congestit ad Lucani L. II. 218. et L. VI. 728. De eadem re Liuius L. VIII. c. 35. *Liberavit onere consensus populi Romani ad preces et obsecrationem versus, ut sibi poenam magistris equitum distator remitteret.*

68 *Postea*] Sic et alii scriptores; quasi T. Manlius Imperiosus nomen ex hoc facto acceperit, uti inde etiam dicta *Manliana imperia*. Verum recte docuit cel. Perizonius, huius Titii patrem Lucium Manlium Imperiosus cognomen iam habuisse; adeoque eius filio, quasi hereditarium adhaesisse, ut contigit fere omnibus cognominibus. Adi eum Animadu. histor. c. VIII. p. 350. et seqq. Oudend.

69 *Q. Fabius Maximus*] Seruilius scilicet, in Lusitania Procos. Adi Pigh. Ann. T. II. p. 482. et notas ad Valer. Max. L. II. 7. 11. Orofium L. VI. c. 4. Praenomen hic deest in Palat. et Leidensi sec. dexteras MSS. et Edd. nonnullae cum Saresb. Totum exemplum abest a Mediceo pr. Oudend.

70 *C. Curio*] Non Consul, sed Proconsul Curio bellum Dardanicum gessit, ut probat Epitom. Liuii XCV. *C. Curio Proconsul Dardanos in Thracia domuit.* Et Sallustius Histor. Fragm. p. m. 31. *Eodem anno in Macedonia C. Curio principio veris cum exercitu profectus in Dardaniam, quibus potuit modis, distas pecunias exegit.*

71 *Insidiosam*] *Seditiosam* in MS. inuenit Scriuerius, quod etiam habet Vaticanus. *Insidiosam* autem recte senueri, non est, quod dubitemus. *Insidiosam expeditionem* dicit auctor, ob siluarum, quibus

diosam negasset, quatuor legiones eduxit armatas, et
 72 consistere ordinibus, detectis armis velut in acie,
 iussit. Post haec seditiosam legionem inermem proce-
 dere, discinctamque, in conspectu armati exercitus,
 stramenta coegit secare; postero autem die similiter
 fossam discinctos milites facere. Nullisque precibus le-
 gionis impetrari ab eo potuit, ne signa eius submitte-
 ret, nomenque aboleret, milites autem in supplemen-
 tum ceterarum legionum distribueret.

XLIV. 73 Q. Fulvio, Appio Claudio Coss, milites
 ex pugna Cannensi in Siciliam ab Senatu relegati postu-
 laue-

bus illae regiones abundabant, frequen-
 tiam, quae ad insidias hosti
 fruendas imprimis aptae fuerunt.
 Sic exercitus Romanus in *salu Can-*
dio per insidias ita clausus fuit,
ut non posset euadere. Florus L.
 I. c. 16. §. 10. Et *Ciminius sal-*
tus tanto terrori erat, ut Senatus
Consuli denuncaret, ne tantum
periculi ingredi auderet. L. I. c.
 17. §. 3. Immo hunc Cutionem,
 cum Dacia tenuis venisset, tenebras
 saltuum expansisse scribit idem L.
 III. c. IV. §. 6. Quid imperatori
 δὲ ὁρῶντες καὶ δυσβάστα χῶρας
 ἄγῳντι τὸν στρατὸν observandum
 sit, docent Onosander c. VII. Leo
 c. IX. §. 9. 26. 46. Constantinus
 p. 30.

72 *Consistere ordinibus*] Qua-
 tuor Regii Codd. Voss. et res
 Hill. habent *ordinibus*, cum in
 vulgatis esset, *iussit omnibus consi-*
stere. Haec vero constructio soloe-
 ca est, et non, nisi deprauata iam
 Latinitate, a scriptoribus adhibita;
 quidquid etiam alii defendere eam
 coherant. Consule Gronovium ad
 Liuii L. XXVII. c. 24. et Burman-
 num ad Ouid. Metam. L. VIII.
 752. ac quos illic laudat. Hic au-
 tem MSS. mei omnes, numero
 tredecim, et Edd. Modium et Ste-
 wochium praecedentes, habent *ordi-*

nibus, optime. Quemque suo in
 ordine consistere iussit, velut in
 acie. *Omnibus* apparet primum in
 margine Ed. Hittorpianae, forsan
 pro varia lectione Editionis, mihi
 non vilae. Oudend.

73 *Q. Fulvio*] In multis MSS.
 male est *A.* vel *Cn. Q. Fulvium*
 cum Appio Claudio tunc consula-
 tum gessisse, Liuius testis esse potest
 L. XXV. c. 3. *Q. Fulvius Flac-*
cus tertium, Appius Claudius con-
sulatum ineunt — Consulibus bel-
lum cum Annibale et binas legiones
decretae. Oudendorpius post *mi-*
lites ex pugna Cannensi aliquid ex-
 cidisse putat, ut *reliqui* vel *ceden-*
tes, quomodo est apud Saresber.
 L. VI. c. 13. Neque tamen, ta-
 centibus omnibus, quos consilere
 datum est, Codd. MSS. necessa-
 rias hasce voces ad supplendum
 sensum existimamus. Nam *ex Can-*
nensi pugna hic idem est, quod
post Cannensem pugnam: quae fre-
 quens huius Praepositionis vis est
 apud optimos scriptores. Sic Vel-
 leius L. II. c. 33. 1. *Ex consulatu*
sortitus est Asiam. et L. II. c. 78.
 §. 3. *Ex consulatu obtinebat His-*
paniam. Tacitus L. III. Ann. c.
 6. *Ex moerore solatia*, i. e. *post*
moerorem solatia. Per *militas* adeo
 ex ipsa historia et Senatus Decreto
 ii

lauerunt a Cos. M. Marcello, vt in proelium ducerentur. Ille Senatū consuluit: Senatus negauit, sibi placere committi his Rempubicam, quam deseruissent; Marcello tamen permisit facere, quod videtur; dum ne quis eorum munere vacaret, neue donaretur, neue quod praemium ferret, aut in Italiam reportaretur, dum Poeni in ea fuissent.

XLV. ⁷⁴ M. Salinator Consularis damnatus est a populo, quod praedam non aequaliter diuilerat militibus.

XLVI. Quum ab Liguribus in proelio Q. Petillius Cos. interfectus esset, decreuit Senatus, vti ea legio, in cuius acie Cos. erat occisus, tota infrequens referretur, stipendium ei annuum non daretur, ⁷⁵ aerae rescinderentur.

CAP.

ii sunt intelligendi, qui ad Cannas commilitones suos pugnantes ipsamque Rempubicam deseruerant, vt habet Liuius L. XXV. c. 7. Committi autem respublica non ducibus solum, sed militibus quoque recte dicitur, quod in praelii concursu abit res a consilio ad vires vimque pugnantium, vt Nepos ait in Thra-sybo. c. l. §. 4.

⁷⁴ M. Salinator] Hic nimirum fuit M. Liuius Salinator, de quo Liuius L. XXVII. c. 36. M. Liuius erat multis ante annis ex consulsu populi iudicio damnatus. Adi Pigh. Ann. A. V. C. 534. Oudendorpius.

⁷⁵ Infrequens referretur] Supra n. 43. Legionis signa submitte-
rentur: Legioni adimerentur signa, eius milites in supplementum aliarum legionum distribuuntur. Nam secundum Festum infrequens appellabatur miles, qui abest, absuitque a signis. Cornificius ad Herennium L. IV. Praeterea, quod militiae se infrequentem tradidisti. Aulonius ad Paulum: Et quia sub imperatore meo merui: procedere mi-

hi inter frequentes stipendium iubebis. Seu aliter, aere dirutum facies. Aere dirutus est, cuius aera rescinduntur. Festus: Dirutum aere militem dicebant antiqui, cui stipendium, ignominiae causa, non erat datum: quod aes diruebatur in fiscum, non in militis saeculum. Quo Aulonius alludit dicto loco: Vt cumulo carminis in fiscum suum redacto, redeant versus, vnde venerunt. Varro L. II. Vita P. R. Stipendium appellatur, quod aes militi semestri, aut annuum dabatur. Cui datum non sit propter ignominiam, aere dirutus est. Tennul.

⁷⁶ Aerae rescinderentur] A numeroque rescinderentur Medicei et Edd. Italicae: quae deest etiam in decem aliis mss. vnde adducor, vt credam, rectum esse: stipendium ei non daretur, annuaque aera rescinderentur. Porro rescinderentur iidem MSS. omnes cum Ed. Parisi praeter Vaticanum: de quo dubito. Nihilominus rescinderentur praefero. Rescindere est irritum facere, abolere. Residere est diminuere,

C A P. II.

De effectu disciplinae.

Exemplum I.

Brutus et Cassii exercitus, memoriae proditum est, bello ciuili, quum vna per Macedoniam iter facerent, priorque Brutus ad fluuium, in quo pontem iungi oportebat, peruenisset, Cassii tamen exercitum et in efficiendo ponte, et in transitu maturando praecessisse. Qui vigor disciplinae effecit, ne solum in operibus, verum et ² in summa belli praestarent Cassiani Brutianos.

II. C. Marius, quum facultatem elegendi exercitus haberet, ex duobus, qui sub Rutilio, et qui sub Metello, ac postea sub se ipso meruerant, ³ Rutilianum,

minuere, abradere: adeoque per aera reciderentur, innueretur, aliquid tamen stipendii praeteriti iis fuisse concessum. Adi Gronouium ad Liu. L. XLIV. c. 5. et Obseru. L. II. c. 22. L. IV. c. 16. Graeu. ad Sueton. Calig. c. 44. Est, qui legit resignarentur. Oudend.

I *Ne solum*] Sic omnes ante Modium editiones habent, cum in sequentibus male particula non inserta conspiciatur, ne non solum, refragantibus omnibus Codd. MSS. Ne autem pro ut non positum est, ut frequenter apud veteres scriptores occurrit. Tacitus Annal. L. II. c. 29. Mox libellos et auctores recitat Caesar, ita moderans, ne lenire, neue asperare crimina videretur. Quod vero in summa belli Cassiani a nostro Brutianis praestitisse dicuntur, historicos a suis partibus non habet, quod pluribus ostendit Perizonius Animadu. Histor. c. 2.

2 *In summa belli*] Summa belli non simpliciter notat praelia, sed

omne id, in quo plurimum consistit momentum, et vnde cardo rerum quasi vertitur. Quo sensu saepe haec vox apud Liuium occurrit. L. XXIX. c. 4. Summae belli molem adhuc in Sicilia esse. L. XXXII. c. 17. Nec eam ignominiam ad vnus modo expugnandae moram urbis, sed ad summam vniuersi belli pertinere ratus, quod ex momentis paruarum plerumque rerum penderet. L. XLIX. c. 3. Postquam summam belli, ac regias omnes copias, terramque hostilem tam e propinquo conspexerant. Atque sic etiam alii. Vide ad Lucan. L. V. 696. vbi quidam legunt:

Sufficit ad summam belli.
Summam belli committere, tradere duci, frequentissimum est. Ceterum et pro etiam rescripsi, fide plurimorum Codicum et Ed. Paris. Oudend.

3 *Rutilianum*] Rutilianus ille exercitus certioris disciplinae a Mario habebatur, quia Rutilius armorum tractandorum meditationem militibus tradidit, iisque vitandi

num, minorem quidem, quia certioris disciplinae ar-
bitratur, * praeoptavit.

III. Domitius Corbulo, ⁵ duabus legionibus et
paucissimis auxiliis, disciplina correctâ, Parthos susti-
nuit.

IV. Alexander Macedo ⁶ quadraginta millibus ho-
minum, iam inde a Philippo patre disciplinae adfue-
factis, orbem terrarum adgressus, innumeras hostium
copias vicit.

V. ⁷ Cyrus, bello aduersus Persas, quatuordecim
millibus armatorum inmensas difficultates superavit.

VI. Epa-

*et inferendi ictus subtiliorem ratio-
nem per Ianistas legibus ingenera-
uit*, auctore Valerio Max. L. II.
c. 3. §. 2. Recte quidem. Nam
*in omni consilio non tam prodest
multitudo, quam virtus*, iudice Ve-
getio L. I. c. 8.

4. *Praeoptavit*] In primis edi-
tionibus legitur *punctavit*; sed con-
tra omnium Codd. MSS. auctori-
tatem, et aevi Frontiniani Latini-
tatem: quippe vocem istam apud
nullum probatum scriptorem fac-
ile reperias. Quamquam enim
*Puncturis in cute punctis milites
scripti et matriculis inserti fue-
runt*, teste Vegetio L. II. c. 5. hic
tamen, cum de toto Rutilii exer-
citu agatur, conuenientius longe
est illud *praeoptavit*, quod ipsi
Codd. MSS. praefertunt; quoque
nosser vitur c. V. §. 22. *Præ-
optauerunt spectare supplicia pigno-
rum suorum*.

5. *Duabus legionibus*] Hillensb.
cum duabus: immo vero *tribus*,
qui error videtur esse ipsius aucto-
ris. Nam initio duae legiones Cor-
buloni assignatae erant, ut docet
Tacitus L. XIII. Annal. c. 8. sed
deinceps adiecta est ex Germania
legio cum equitibus alariis, et pe-
ditatu cohortium, teste eodem c.
35. ubi omnino vide, quam rigi-

de disciplinam militarem, quae
erat corruptissima, correxerit Cneus
iste Domitius Corbulo, tunc Pro-
consul Neronis in Armenia. Adde
Dionem Cassium L. LXII. p. 710.
*Ὁ γὰρ τοι κορβύλον συτήσας τι
τὰ στρατιωτικὰ ἐσκαδασμένα καὶ
ἀσκήσας ἡμέλημένα*, et nostrum su-
periore cap. §. 20. 28. Verum et
iam ante in Germania legiones ope-
rum et laboris ignauas veterem ad
motem refluxit. Tacitus Annal.
L. XI. c. 18. Ouidend.

6. *Quadraginta millibus*] Quod
ad numerum militum attinet, qui-
bus Alexander hostem petiit, ter-
rarumque orbem aggressus est, dis-
sentiant inter se veteres scriptores.
Plutarchus in Alexandri vita c.
XXIII. scribit, quosdam Alexandro
tribuisse *τετρακισχίλις πεζας*, alios
τετρακισχίλις καὶ τετρακισχίλις.

7. *Cyrus*] Hoc exemplum, et
quod §. VII. occurrit, vnum idem-
que a Frontini manu fuisse, cum
idem imperatoris nomen, tum idem
numerus militum veri simile red-
dunt; in sequenti forte tempore ab
imperitis librariis diuisum et im-
mutatum videatur. De numero
illorum Graecorum ita scribit Xe-
nophon, dux eorum in Exped. Cy-
ri L. I. p. 10. *Ἐγένοντο αἱ σύμ-*

VI. Epaminondas, dux Thebanorum, quatuor millibus hominum, ex quibus quadringenti tantum equites erant, Lacedaemoniorum exercitum viginti quatuor millium peditum, equitum mille sexcentorum vicit.

VII. A quatuordecim millibus Graecorum, qui numerus in auxiliis Cyri aduersus Artaxerxen fuit, centum millia barbarorum proelio ⁸ superati sunt.

VIII. Eadem Graecorum quatuordecim millia, proelio amissis ducibus, reditus sui cura vni ⁹ ex corpore suo Xenophonti Atheniensi demandata, per iniqua et ignota loca, incolumia reuersa sunt.

IX. Xerxes ab ¹⁰ trecentis Lacedaemoniorum ad Thermopylas vexatus, quum vix eos confecisset, hoc

P 2 se

παντες, ὁπλίται μὲν μύριοι καὶ χίλιοι, πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τὴν διασχίαν, cui nos merito potissimum credimus. Qui eos *μυρίαις* fuisse tradunt scriptores, quos inter Polyaeus L. I. c. 49. §. I. τῶν ὁπλιτῶν rationem potissimum habuisse videntur.

8 *Superati sunt*] Praefatio deest in unico Mediceo pr. sed *superati* exhibent Mediceus vterque, Petreus, et Edd. Rom. ac Bonon. Eleganter et vere. Liuius L. XXVII. c. 16. *Millia triginta seruilium caputrum dicuntur capti.* L. XXX. c. 18. *Duo millia et pars maxima ea legione XII amissi.* L. XXVIII. c. 18. *Millia hominum quatuor in foro Romano securi percussi sunt.* Edd. quaedam aliae *percussa.* L. XLIV. c. 42. *Vagi e fuga V milia hominum capta.* Supra L. II. 3, 21. in nonnullis quinque millia desiderati sunt. Infra L. IV. c. 7. §. 23. *Quatuor millia, qui segnissimum pugnaverunt.* Plura si quis desiderat, adeat Gronouium ad Liuii L. XXXVII. 39. *duo millia relictis sunt.* et notas ad Curtii L.

IV. 4. 16. *duo millia crucibus adfixi.* itemque Sanctii Mineru. p. 716. aliosque Grammaticos. Oudendorpius. Est nimirum in eiusmodi dicendi ratione, illa frequens optimis scriptoribus Syndensis, quae rem potius, quam Grammaticam verborum structuram respicit: qualis etiam in illis apud Matth. c. XXVIII. 19. v. Vigerum p. 47. et ad eum cl. Hoogeveen.

9 *Ex corpore suo*] i. e. numero. *Corpus* apud scriptores saepius pro numero poni, satis notum est. Varia exempla vel solus Iustinus suppeditare potest. L. XIV. c. 11. *Vnum ex corpore suo esse velint.* L. VI. c. 6. *Unumque corpus equitum pedestriumque copiarum inuicti exercitus fecit.*

10 *Trecentis*] Illi nimirum trecenti soli Spartani fuerunt, qui ex quatuor millibus Graecorum, qui angustias Thermopylarum cum rege Leonida occuparunt, remanserunt. Iustinus L. II. c. 11. *Trecentos fuisse scribitur Cicero de Finib. L. II. c. 30. Aelianus V. H. L. III. c. 25. aliique. Quingentos ponit Diodorus Sicul. L. XI. c.*

se deceptum aiebat, quod multos quidem homines haberet, " viros autem, disciplinae tenaces, nullos.

C A P. III.

De continentia.

Exemplum I.

M. Catonem vino eodem, quo remiges, contentum fuisse, traditur.

II. Fa-

c. 2. *Sexcentos* habet Iustinus l. c. Ex quo dissentiu patet, quam incerta sint, quae de certo numero in eiusmodi rebus tradunt scriptores.

II *Viros*] Cl. Weßelingius *ra* disciplinae senaces delere, si vel vnus addiceret codex, mallet. Certe acutior meliorque esset oratio; eoque sensu *viros*, pro *fortes homines*, *ἀνδρῶν*, sapientissime sumi, notissimum est. At nunc, cum omnes id seruent MSS. iuui locum distinctionibus, quae vulgo aberant, *viros autem, disciplinae senaces, nullos*. vt duo dixerit Xerxes, nempe nec se fortes, nec exercitatos, et ad nutum imperatoris obediētes habere viros. Alioquin et ego inducere velim. Oudendorpius. Hinc secundum Ciceronem de Off. L. I. c. 18. in probis maxime in promptu fuit:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem;

Ille virago viri.

Hinc *vir* apud Romanos, aequae vt *ἀνδρῶν* apud Graecos, *βῆρας* significat, rebus praeclare gestis suaeque virtute insignem. Sic Virgilius L. I. Aen. v. 1.

Arma virumque cano.

Et Homerus Odys. L. I. 1.

Ἀνδρᾶ μοι ἔννεπε Μῦσα πολύτροπον.

De imperatoribus Graecis et Ro-

manis Nepos in Hannib. c. XIII. §. 4. *Quo facilius, collatis virorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit indicari.*

I *Catonem*] Cod. Leid. sec. habet *Cato contentus*, quae lectio melior, omnino vulgata est, et ad adcuratorem Latinitatem propius accedit. Nec vero ideo a recepta scriptura discedendum esse existimamus, quae Graecorum dicendi rationem exprimit. Sic noster L. IV. c. III. §. 9. *Aemilianum Scipionem traditur — accepto pane vestis solitum.* Et apud Nepotem in Pausan. c. V. *Dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse.* Tacitus L. IV. Hist. c. §. 2. *Tantum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur.* L. I. c. 50. *vt tantum superioris Germaniae exercitum desinisse crederetur.* Eadem de Catoe habet Valerius Max. L. IV. c. 3. §. 11. *Si quis hoc saeculo vir illustris pellibus boeotinis pro stragulis utatur, tribusque servis contentus Hispaniam regat, et quingentorum assium sumen transmarinam provinciam petat, eodem cibo eodemque vino, quo nautae, contentus sit, nonne mirabilis existimetur?* Atqui ista patientissime superior Cato toleravit. Vappa autem vtr plurimum se proluerunt nautae et remiges, vt Horatius canit. L. I. Serm. §. v. 16.

Multa proluens vappa nauta.

II. Fabricius, quum ² Cineas legatus Epirotarum grande pondus auri ³ dono ei daret, non accepto eo, dixit, Malle se habentibus id imperare, quam habere.

III. Atilius Regulus, quum summis rebus prae-
fuisset. adeo pauper fuit, vt se, coniugem liberosque
toleraret agello, qui colebatur per vnum villicum. Cu-
ius audita morte, scripsit Senatui de successore: de-
stitutis rebus obitu serui necessariam esse praesentiam
suam.

IV. ⁴ Cn. Scipio post res prospere in Hispania ge-
stas, in summa paupertate decessit, ne ea quidem re-
lictā pecunia, quae sufficeret in dotem filiarum: quas
ob inopiam ⁵ publice dotauit Senatus.

V. Idem praestiterunt Athenienses filiis Aristidis,
post amplissimarum rerum administrationem, in maxi-
ma paupertate defuncti.

P 3

VI. Epa-

² Cineas] Ita rectius ex melio-
ribus libris scribendum pro *Cyneas*,
olim censuit Graevius, cuius sen-
tentiae etiam Graecorum scriptura
κινέας fauet. v. Polyaeus L. II.
c. 32. Vtrum enim a κινέη suam
habeat originem, pro certo dici non
potest.

³ *Dono*] Deest in Palat. Mox
pro non accepto eo Medicei si ac-
cepto ei esset. dein aurum imp. id.
Leid. sec. τὸ χρυσὸν ἔχειν in hoc
responsō Plutarchus, qui, vt ceteri,
Curio tribuit in Apophthegm. p.
194. et Aurelius Victor c. 33. Con-
tra id deest in Palatino et Medic.
sec. Forlan rectius. *Habere* sine
casu notat *dinitem esse*. Saepe
amor habendi. Tritum illud, *vn-
de habeas, quaeris nemo*. Sed adi-
cl. Burnianum ad Phaedr. Prol. L.
III. 21.

*Curamque habendi penitus corde
craferim.*

Oudendorpius.

⁴ Cn. Scipio] Inepte apud Sa-
resber. et hic in Edd. quibusdam
C. scribitur. Sed et errat cum Se-
neca, vel non distinscte satis rem
narrat auctor. Non *filiās*, sed *fi-
liam* dotauit Senatus: non *post res
in Hispania gestas*, eiusque mortem;
sed dum illas gerebat Cn. Scipio,
vt docent Zonaras et Valerius Max.
L. IV. c. 4. §. 10. Consule
Dempsterum in Paralip. ad Rosini
L. VII. Antiqu. c. 31. Cel. Peri-
zonium de lege Voconia p. 137. et
in Obseruat. Histor. p. 80. Apu-
leium in Apolog. p. 319. edit. Colu.
Ceterum vulgo contra MSS. edebatur
gestas in Hispania. Ouden-
dorpheus.

⁵ *Publice dotauit*] i. e. *publi-
cis et de communi aerario datis
dotibus collocauit*, vt habet Nepos
in Aristid. c. III. §. 3. Quod ni-
mirum hoc loco Frontinus de Sci-
pionis filiabus (l. potius *filiā*) re-
fert: idem de filiabus Aristidis Né-
post. c. et sequenti proxime exem-
plo noster memorant.

VI. Epaminondas, dux Thebanorum, tantae abstinentiae fuit, ut in suppellectili eius ⁶ praeter ahenum et unicum veru nihil inueniretur.

VII. Hannibal ⁷ surgere ⁸ de nocte solitus, ante noctem non requiescebat, crepusculo demum ⁹ ad coenam vacabat: neque amplius quam duobus lectis discumbebatur apud eum.

VII. Idem,

6 *Praeter ahenum et unicum veru*] Voss. 3 Reg. et 1 Hill. Leid. pr. Cantabrig. aliique veteres codices corruptum valde hunc exhibent locum: *praeterito vantu et unicum veru*. Vnde Graevius, Gronovius et Vossius legendum censuerunt: *storem et unicum veru*. Oudendorpius tamen verius putat, *praeter ferreum et minutum veru*, adductus verbis Plutarchi in vita Fabii p. 189. Ἐπαμινώνδαν μὲν Θηβαῖοι δημοσίᾳ διὰ πένταν, ἣν ἀπέλειπεν ὁ ἄνθρωπος, ἔθαψαν. Ἐδὲν γὰρ οἴκοι τελευταίαντος εὐρεθῆναι, πλὴν ὀβελέσκον σιδηρῶν. quae postrema verba reddiderunt interpretes: *praeter veru minutum ferreum*. Ceterum in militari suppellectili *veru* necessarium cuique militum fuisse, qui ipsi cibos sibi parabant, declarat deipio, qui cum omnia ad luxum pertinentia vasa e castris remouisset, χύτραν, ὀβελέσκον, ποτήριον tamen habere permisit. v. Polyaeus L. VIII. c. 16. §. 2.

7 *Surgere de nocte solitus*] Sonni parciotis imperatores esse iubent strategici scriptores, secundum Homericum illud, Iliad. L. II. v. 24-25.

Ὁὐ χεῖρ παννόχιον εὐδεῖν βέλτερον ἄνδρα,

Ὡς λαοὶ τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμνη.

9 quod circa noctis silentia, omnia consilia melius adcuratiusque per-

pendi possint. Vere Onofander c. I. Ἐν νυκτὶ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ, ψυχῆς ἡρεμύσης, στρατηγὸς γνώμην τελειῶται. Adde Leon. c. II. §. 4. c. XX. §. 7. 130. Mauricius p. 175. Quare summos quosque viros, qui domi bellicae administrandae reipublicae praefuerunt, modici somni fuisse prisca annalium monumenta testantur. De Hannibale Silius Ital. L. XII. §. 59.

Vigil ille, nec ullam

Ad requiem facilis, credensque

abscedere vitae,

Quod sopor eripiat, tempus, ra-

diantibus armis

Induitur.

De Aenea Virgilius L. V. Aen. 720.

Tum vero in curas animum diducitur omnis,

Et nox atra potum bigis subuectis tenebat.

vbi Servius notat, Graecis noctem ideo dici εὐφρόνην, quia subtilis homo sapias, quam interdum.

8 *De nocte*] *De nocte* i. e. media nocte, i. statim post mediam noctem. Horatius L. I. Epist. 2. v. 32.

Vt ingulenti homines, surgunt de nocte latrones;

Vt te ipsum serues, non expectiferis?

Terentius Adelph. V. 3. 55. imo de nocte censo.

9 *Ad coenam vacabat*] Pro eo in pluribus Codd. MSS. trita illa locutio est *ad coenam vocabatur*, quam

VIII. Idem, quum sub Hasdrubale Imperatore militaret, plerumque super nudam humum, sagulo tectus, somnos capiebat.

IX. Aemilianum Scipionem, traditur, in itinere cum amicis ambulantem, accepto pane, vesci solitum.

X. Idem et de Alexandro Macedone dicitur.

XI. Masinissam, nonagesimum aetatis annum agentem, meridie ante tabernaculum stantem, vel ambulantem capere solitum cibos, legimus.

XII. M. Curius, quum, victis ab eo Sabinis, ex Senatusconsulto ampliaretur ei modus agri, quem consummati milites accipiebant, gregalium portione contentus fuit: malum ciuem dicens, cui non esset idem, quod ceteris, satis.

XIII. Vniuersi quoque exercitus notabilis saepe fuit continentia, sicuti eius, qui sub M. Scauro meruit.

P 4

Nam-

quam a librariis esse suppositam, nemo dubitabit. *Vacare ad aliquid pro vacare alieni rei*, probam esse locutionem atque veterum scriptorum auctoritate munitam, docet Ouidius L. III. ex Ponto El. I. v. 142. vbi de Liua, Augusti uxore, canit:

Corporis ad curam vix vacat illa sui.

cum praepositione in idem L. III. ex Ponto El. 3. 36.

In nullum mea mens grande vacauit opus.

10 *Sagulo tectus*] In quibusdam impressis, legitur *saeculo*. Veram autem esse receptam scripturam, ipse Liuius declarat L. XXI. c. 4. *Ea* (quies) *neque molli strato, neque silentio arcessita*: multi saepe *militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt*. Is vero Romanorum quoque, vigente militari disciplina, mos fuit, ut humi somnum caperent, teste Seneca ad Heluiam c. X. *Scilicet maiores nostri, quorum virius etiam nunc*

vitia nostra sustentat, infelices erant, qui sibi manu sua parabant cibum; quibus terra cubile erat.

11 *Consummati milites*] *Consummati milites* dicuntur, qui stipendia rite facta consummarunt; vel, ut alias loqui amant scriptores, *emeriti*, vel *emeritae militiae milites*. Sic etiam apud duetonium in Caligula c. XLIV. *At in exercitu recensendo, plerisque centurionum maturis iam, et nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque et imbecillitatem*. Merito adeo a magno Turnebo, qui aliter *consummatos milites* fuit interpretatus L. XXX. Aduers. c. 33. discessionem facit Gronouius. Huc referri meretur locus Plinii L. VIII. c. 7. quem item hic laudat Oudendorpius, *in consummatione gladiatorum*, qui nimirum expleto annorum vel pugnarum numero, missionem acceperunt; eademque, qua *militis*, ratione, *consummati gladiatores* dicti fuerunt.

Namque ¹² memoriae tradidit Scaurus, pomiferam arborem, ¹³ quam ¹⁴ in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.

XIV. Auspiciis Imperatoris Caesaris Domitiani Augusti ¹⁵ Germanici, eo bello, quod Iulius Civilis in Gallia mouerat, Lingonum opulentissima ciuitas, quae ad Civilem descuerat, quum adueniente exercitu Caesaris populationem timeret, quod contra expectationem ¹⁶ inuiolata, nihil ex rebus suis amiserat, ad ob-

ie-

¹² *Memoriae tradidit*] In libris, quos de sua vita edidit Scaurus, de quo videsis G. I. Voßium de Histor. Lat. L. I. c. 9.

¹³ *Quam*] Vaticanus, Mediceus et Fdd. Italicae quae in p. c. f. completa metatione. Leid. sec. complexus metator. Non male scribi posset complexa metatione passivae; quomodo hoc participium apud optimos auctores usurpatur. Vide Thesaurum Fabri, et N. Heins. ad Ouid. Ep. IV. 139. Sed non opus est. Saresbetienfis haec tamquam ex ipso Scauri opere citat. *Memoriae tradidit continentiam militarem. Pomiferam, inquit, arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postremo die concinentibus aeneatoribus et abeuntibus nobis, intactis fructibus exercitus reliquit indemnem. Poëtera hic est in Petrensi, ut alibi saepius. Oudend.*

¹⁴ *In pede castrorum*] Cum Graeci inprimis; saepius vero etiam Romani castra in montibus collibusque, ἐν τῶν ὄρεων καὶ λόφων, secundum Onofandrum c. X. §. 8. posita haberent: veri perquam similis videtur Tenuilii sententia, qui pedem castrorum, ut pedem montis, iniam et versus montis radices sitam castrorum partem hoc loco dici arbitratur.

¹⁵ *Germanici eo bello*] In vulgatis adhuc legebatur *Germanico bello*. At rectius omnino Cod. Medicei auctoritate Oudendorpius, ipso Frontino duce, reposuit *Germanici eo bello*. Similiter enim L. II. c. 11. §. 7. *Imperator Caesar Augustus Germanicus eo bello, quo victis hostibus cognomen Germanici meruit*. Id. L. II. c. 3. §. 23. *Imperator Caesar Augustus Germanicus*. *Germanici* autem cognomen post duos triumphos adsumsit, teste Suetonio in Domit. c. XIII. cf. Agricolae vitam c. XXXIX. Idem cognomen praefertur etiam Nummi, quorum Patinus aliquot ad Suetonium exhibet.

¹⁶ *Inuiolata*] *Continentia* dum maximum momentum semper victoriae fuit. Florus L. IV. c. 12. *Mores nostros magis, quam arma sub imperatore Druso suspiciebant*. L. II. c. 6. de Hispanis: *Certum est tamen, ad profligandam provinciam maxime profecisse singularem Ducis sanctitatem*. Et apud Curtium L. IV. c. 10. Darii legati ad Alexandrum: *Darium, ut pacem a te iam hoc tertio peteret, nulla vis subegit; sed iniustitia et continentia tua expressit*. quos laudat ad h. l. Tenuilius. Hinc etiam est, quod Strategicorum praecepta copiarum duci ἀφυλακνύειαν in primis commendant. Sic Onofan-

der

quium redacta, septuaginta millia armatorum ¹⁷ tradidit mihi.

XV. ¹⁸ L. Mummius, qui, Corintho capta, non
P 5 Ita-

det c. I. §. 7. Ἡ δ' ἀφύλαργυρία δοκιμασθήσεται καὶ πρώτη. Τῷ γὰρ ἀπροσδοκῆτως καὶ μεγαλοφρόνως προῖτασθαι τῶν πραγμάτων αὐτῇ παραίτια. Quanti ἀφύλαργυρίαν fecerint Romani, do. et Polybius T. I. p. 693.

17. Tradidit mihi] Sic legit etiam Guietus, explicans, mihi Frontino, auspiciis imperatoris Domitiani accipienti. Nam et Scriuerius, qui e tribus MSS. eandem lectionem dedit, inuenit in margine, nota tempus auctoris. Omnes fere pedestres auctores militiam sunt secuti. Cicero fuit Syllae miles, auctore Plutarcho; vt alii, tiro in exercitu Cn. Pompeii consulis. Suetonius tribunatum militum fuit adeptus. Valerius Maximus stipendia fecisse, et in Asiam cum Sexto Pompeio nauigasse dicitur, incerto auctori in ipsius vita. Velleius in Germania sub Tiberio Praefectus equitum fuit. Plinius maior equestribus militis industrie fundus. Plinius iunior Tribunus militum fuit. Ipse Horatius meruit Tribunus militum L. II. Od. 7.

Tecum Philippos et celerem fugam

Sensu, relicta non bene parmula. Tennul.

Tradidit mihi ex meis praeter Palatin. exhibent Leidens. pr. Petrens. Cantabrig. tert. Gudianus et I. Saresberienfis. In Mediceo primo tradidit inde. Edit. Wechel. tradidit ei. In ceteris MSS. et Edd. deest rō ei. Quapropter ei secure eieci, et mihi reposui. Quod et certis rationibus fecisse mihi videor. Nam si ipsi praesenti Imperatori Lingonum ciuitas sese tradidisset, initio huius exempli auctor non di-

xisset *Auspiciis imperatoris*; sed consilio et ductu eius, eique hanc de exercitus sui continentia gloriam apertius tribuisset: vt fecit in praecedentibus libris quater, vbi non auspiciis imperatoris, sed ab ipso imperatore gestam fuisse rem narrat. Quod aduertit etiam bene Guietus. Verisimile praeterea est, Frontinum hoc in bello cum imperio contra Civilem missum esse, vt virum militiae beneperitum: quippe a quo iam ante Silurum gens in Britannia esset subacta. Qua de re consule doctissimi Poleni prolegomena. Ex eo etiam, quod quinquies in hoc paruo libro mentionem faciat rerum, in Germania sub Domitiano gestarum, non leue argumentum videtur peti posse, auctorem ipsum hisce rebus agendis interfuisse, et non multo post, hosce libros conscripsisse, certe viuo etiamnum Domitiano: nam neque Neruae, neque Traiano, quorum in libro de aquaeductibus honorificam saepe facit mentionem, hicvltimum datum est exemplum: inimone quidem Dacici belli postea a Domitiano gesti meminit; adeo vt inter Germanici et Dacici bellitempus hoc opus editum fuisse clare adpareat. Vide ibidem Polenum. Oudendorpius.

18 L. Mummius] I. Saresberienfis L. V. c. 7. perquam corrupte exhibet Lucilius Meromius. At enim vero ipsa historiarum monumenta L. Mummius legendum esse clamitant. Sic Florus L. II. c. 16. §. 6. Quid signorum, quid vestium, quidue tabularum raptum, incensum atque proiectum est! Cui addi potest Liuii Epit. LII. Mummius, omni Achaia in dedicationem accepta, Corinthum ex Senatusconsulto diruit. — Ipse L. Mummius ab-

Italiam solum, sed etiam ¹⁹ provinciam tabulis statuisque exornavit, adeo nihil ex tantis manubiis ²⁰ in suum conuertit, ut filiam eius inopem Senatus ex publico dotauerit.

C A P. IV.

De iustitia.

Exemplum I.

Camisso, Faliscos obsidenti, ludi magister liberos Faliscorum, tamquam ambulandi causa extra murum eductos, tradidit, dicens ¹ repetendis eis obsidibus necessario

abstinentissimum virum egit: nec quidquam ex illis opibus ornamentisque, quae praedines Corinthus habuit, in domum eius pervenit.

¹⁹ *In provinciam]* Pto provinciam Lapius ad marginem libri tui correxit provincias, cui lubens equidem accedam. Sic Italia et provinciae sibi opponuntur apud Veileium Patere. L. II. c. 15. *ut ciues Romanos ad censendum ex provinciis in Italiam revocaverint.* Eadem fere hic de Corinthi captae tabulis statuisque Frontinus, quae de demersa Romanorum classe, praeda hostium opulenta, habet Florus L. II. c. 2. §. 31. *Quantus o! tunc triumphus tempestate intercedit, cum opulenta praeda classis, aduersis acta ventis, naufragio suo Africam et Syrtis, omnium imperia gentium, insularum littora implevit!* Et paucis interiectis: *quum Punicae praedae omnibus promontoriis insulisque frustarentur et fluitarent.* Oudendorpius audacius paullo coniectura proposuit, sed et totam prope Europam: quae cum omni MSS. auctoritate desituitur, nimisque longe a recepta ubique scriptura recedat, viz

equidem existimem esse futuros, qui ei subscribant.

²⁰ *In suum conuertit]* Saresber. in suum conuertit usum. Pettenf. in suum usum conuertit. Verum non raro meum, tuum, suum elliptice viurpari notum est. Alii in suam domum intulit. Sic Aurelius Victor c. 60. *Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit, quibus cum totam rep. esset Italiam, in domum suam nihil intulit.* Ita MS. Leid. Vulgo non bene, contulit. Epitom. Liuii III. *L. Mummius abstinentissimum virum egit. Nec quidquam ex iis opibus ornamentisque in domum eius pervenit.* Abstinentiae eius, quam simili fere modo describit Cicero L. I. in Verr. c. 20. non paruum momentum addidit ignorantia artificii. Vide auctores citatos ad Flor. L. II. c. 16. et Plinium I. adducto. Oudendorpius.

¹ *Repetendis ei]* Scriuerius, scriptura I. Saresber. L. V. c. 7. adductus, retentis eis, legendum coniecit. Cum vero haec lectio, melior licet, nullius Cod. MS. fide nitatur, nos quidem vulgaram suo loco mouendam non existimamus, facile id facturi, si vel unus Codicis

fario ciuitatem imperata facturam. Camillus non solum spreuit perfidiam, sed et restrictis post terga manibus magistrum virgis agendum ad parentes tradidit pueris: adeptus beneficio victoriam, quam fraude non concupierat. Nam Falisci ob hanc iustitiam sponte ei se dediderunt.

II. Ad Fabricium, ducem Romanorum, * medicus Pyrrhi, Epirotarum regis, peruenit; pollicitusque est, daturum se Pyrrho venenum, si merces sibi, in qua operae pretium foret, constitueretur. Quo facinore Fabricius egere victoriam suam non arbitratus, regi medicum detexit: atque ea fide meruit, vt ad adpetendam amicitiam Romanorum compelleret Pyrrhum.

C A P. V.

De constantia.

Exemplum I.

Cn. Pompeius, minantibus direpturos pecuniam militibus, quae in triumpho ferretur, ' Seruilio et Glaucia cohortantibus, vt diuideret eam, ne seditio fieret, adfirmavit, non triumphaturum se, sed potius moriturum, quam licentiae militum succumberet: casti-

ga-

Codicis auctoritas accederet. Quam liberalis enim fuerit Saresberienfis in commutandis Frontini vocibus, Codd. MSS. consensu confirmatis, notum est.

2 *Medicus Pyrrhi*] Hic Pyrrhi medicus fuit Ambraciensis *Timochares*, vel *Nicias* secundum Claudium Quadrigarium, qui etiam litteras, quas Romani Consules ad regem Pyrrhum miserunt, memoriae prodidit; quarum exemplum legere licet apud Gellium L. III. c. 8.

1 *Seruilio et Glaucia*] Hac

in re vnus Seruillii meminit Plutarchus, qui vocat eum *Ἀνδρᾶς Σερυιλίου* in Pompeio p. 626. Vnde liquet satis, fuisse Seruiliū Vatiā, post dictum Hauricum. Adde et Apophthegm. p. 203. Quis vero ille Glaucias fuerit, non facile dixerim. Glauciae nomen etiam Seruilliorum est: quare mira videtur locutio, Seruilio et Glaucia, cum vterque fuerint Seruillii. Quod defendi tamen potest eo, quod scriptores saepe soleant quosdam nomine gentili, quosdam cognomi-

gatisque oratione graui² laureatos fasces obiecit, vt ab illorum inciperent direptione. Eaque inuidia rededit eos ad modestiam.

II. C. Caesar, ³ seditione in tumultu ciuiliū armorum facta, quum maxime tumentibus animis legionem totam exauctorauit, ducibus seditionis securi percussis: mox eosdem, quos exauctorauerat, ignominiam deprecantes restituit, et optimos milites habuit.

III. Postumius Consularis cohortatus suos, quum interrogatus esset a militibus, quid imperaret, dixit, vt se imitarentur: ⁴ et arrepto signo hostes primus inuasit. Quem secuti, victoriam adepti sunt.

IV.

ne, prout vulgo magis cogniti erant, adpellare, vt luculenter docuit Spanhemius T. II. de numm. praest. Palatinus *Glaucio*. In re obscura coniecturas perdere nolim. Ouidendorpius

² *Laureatos fasces*] Sicuti laurus erat pacis reiue bene ac felicitis gestae signum; vnde patem petitiui ramos oliuae manibus praefere solebant, secundum Virgilium L. VIII. Aen. v. 128.

Et vitta comas voluit praetendere ramos:

ita triumphantes non ipsi solum lauro erant ornati, sed fasces quoque laureatos gesserunt. Plinius L. XV. c. vltim. *Fasces imperatorum decorat* (laurus). Exhinc in gremio Iouis Opt. Max. deponitur, quoties laetitiam noua victoria attulit. Duces quoque, qui auspicii imperatorum bella ex voto pararunt, laureatas litteras ad imperatores Romam miserunt. v. Tacit. in Agricolaē vita c. XVIII.

³ *Seditione*] *Seditione* retinent omnes mei MSS. Voss. *seditionem*. Pro armorum in Medic. sec. et Hittorp. marg. *armatorum*: pro *ac sum* (vt est in vulgatis) Medic. Palat. et Edd. Rom. ac Bonon. *asta*. Leid. pr. et Cantabr. tert. *atum*. Sed Petrensis *facta*. *Ani-*

mis tumentibus, l. *timentibus*, vel *tremetibus*, MSS. septem. Quare lego: *seditione in tumultu ciuiliū armorum facta, cum maxime tumentibus animis*: vel etiam *tum cum maxime animis tumentibus*. *Seditione facta* Latinissimum est. Vid. cl. Wasse ad Sallust. B. Catil. c. 62. Immo ex nostro stilo. supra L. IV. c. 1. §. 43. *Cum ex V legionibus vna, seditione facta, miliriam detractasset*. de τοις cum maxime et tum cum maxime egimus ad L. III. c. 11. §. 4. Reposui, vt certius, *facta, quum max. tumentibus*. et ita in litteris ad me cl. Wasse. Ondend.

⁴ *Et arrepto signo*] Quamquam plura fortissimorum ducum exempla in antiquis monumentis reperiuntur, qui in praeliis, etiam nulla urgente necessitate, non modo ducis, sed etiam militis fundi sunt munere: cum tamen secundum Onofrandum c. XXXIII. *επατηγὴ γνώμην πλεον ἰσχυροῦ βίμης*, adeoque, vt Ammianus Marcellinus habet L. XXV. c. 13. *corporis munus a milite, ab imperatore vero animus postatur*: temere omnino imprudenterque duces, quibus summa imperii tradita est, agere censendi sunt, qui sine necessitate ipsi manum cum hoste conferere, quam prudenti consilio

IV. ⁵ Cl. Marcellus, quum in manus Gallorum imprudens incidisset, circumspiciendae regionis, qua euaderet, caussa, equum in orbem flexit; deinde, quum omnia esse infesta vidisset, precatus Deos, in medios hostes inrupit: quibus inopinata audacia perculsis, ducem quoque eorum trucidauit, atque, vbi spes salutis vix superfuerat, inde ⁶ opima retulit spolia.

V. L. Paullus, amisso ad Cannas exercitu, obferente equum Lentulo, quo fugeret, superesse cladi, quamquam non per ipsum contractae, noluit; sed in eo faxo, cui se vulneratus adclinauerat, perfedit, donec ab hostibus obpressus confoderetur.

VI. Var-

consilio exercitus saluti consulere malunt: qua de re eleganter differit modo laudatus Onofander l. c. Hinc Scipio Africanus prudenter dixisse fertur, cum eum quidam parum pugnacem dicerent, *Imperatorem me mater, non bellatorem peperit*, ut noster habet L. IV. c. 7. §. 4. Quae vero sit ars imperatoris, recte explicat Cicero de Orat. L. I. c. 48. rerum de castris, de agminibus, de signorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de comaeatu, de insidiis faciendis atque vitandis, de reliquis rebus, quae essent propriae belli administrandi, animo et scientia esse computem.

§ Cl. Marcellus] In impressis legitur L. Marcellus; pro quo plurimum MSS. auctoritate Oudendorpius reposuit Claudius Marcellus. v. Pighius T. II. Annal. p. 126. et sqq. et Festus de verb. signif. in v. opima spolia.

6 Opima retulit spolia] In impressis quibusdam legitur dissentientibus omnibus MSS. optima spolia, teste Scriuero. In eo vero errat vir doctissimus, quod ante

Stewechium hanc lectionem obtinuisse scripsit; siquidem iam in Hittorpiana recte opima spolia exhibetur. Sicuti vero opima, quaelibet in suo genere pinguis, ampla et magnifica dicuntur: ita opima spolia modo latiore sensu spolia quaelibet opulenta et ampla; modo strictiore, spolia, quae dux populi Romani duci hostium detraxis, apud veteres scriptores significant. Festus de verb. signif. Ergo et opulenti dicuntur, terrestribus rebus copiosi; et hostiae opimae praecipue pingues; et opima, magnifica et ampla: unde spolia quoque, quae dux populi Romani duci hostium detraxis, OPIMA dicuntur. Quae vero de notabili eorum raritate dicit Festus, ut intra annos (ut supplet Brissonius paullo minus 1000) trina contigerint nomini Romano: una, quae Romulus de Atrone; altera, quae Consul Cossus Cornelius de Tolumnio; tertia, quae M. Marcellus Ioni Feretrio de Viridomaro fixerunt, de opimis spoliis κατ' ἐξοχὴν ita dictis intelligenda esse, facile apparet. De quibus elegantissime differit Perizonius Animadu. Histor. c. VII. p. 243. sqq.

VI. Varro, collega eius, ⁷ vel maiore constantia post eandem cladem vixit, gratiaeque ei ab Senatu et populo actae sunt, quod non ⁸ desperasset Rempublicam. Non autem vitae cupiditate, sed Reipublica: amore se superfuisse, reliquo aetatis suae tempore approbavit. Nam et barbam capillumque submisit, et postea numquam recubans cibum cepit; honoribus quoque, quum ei deferrentur a populo, renuntiavit, dicens, felicioribus Magistratibus Reipublicae opus esse.

VII. Sempronius Tuditanus, et C. Octavius, ⁹ Tribuni militum, omnibus fufis ad Cannas, quum
in

7 Vel] Haec particula apud scriptores interdum pro *saltem* posita occurrit. Sic Vegetius L. I. c. 13. *Qui usus vel ex parte servatur.* Iustinus L. XII. c. 8. *Ac si non militibus, vel ipse sibi parcat.* Curtius L. VI. c. 10. §. 12. *Vel iudicium tuum serva.* Terentius Heaut. IV. 6. 1. *Nulla est tam facilis res, quin difficilis fiet, quam inuius facias: vel me haec deambulatio (quam non laboriosa!) ad languorem dedit.* Plura de hac particula vide in Sanniti Minerua L. IV. c. 6. et ad eum Perizonium §. 15. Forſan volens legi possit, quod in MSS. saepius in *vel* mutatum notat Burmannus ad Quinctiliani T. II. p. 819. Sicuti nimirum Paullus *voluit* superesse cladi: ita contra Varro, ut Romanae constantiae praeberet exemplum, *voluit* superesse, volensque adeo vixit.

8 Desperasset rempublicam] Quamquam locutio desperasset de republica, quam editiones quaedam exhibent, satis Latina est, atque cum ab aliis, tum in hac ipsa re a Livio L. XXII. c. 61. f. fin. adhibetur: quod de republica non desperasset: rectius tamen Oudendorpius idem Codd. MSS. qui omnes, nec non

Edd. Rom. Bon. Paris. Wech. *desperasset rempublicam* constanter retinent, secutus, hanc scripturam in textum recepit. Sic praeter alios, etiam Cicero L. XII. ad diu. ep. 14. *Rhodii nos et rem. quam valde desperauerint, ex litteris, quas publice misi, cognoscet.* Quinctilian. T. II. p. 534. *propter quod vitam desperaret.* Florus L. IV. c. 2. §. 86. *Victoriam desperantibus Pompeii liberis.* Dicitur etiam desperare aliqua re. Sic desperare armis apud Florum L. I. c. 18. §. 14. *fortunis ap. Caesar.* de B. G. L. III. c. 12. §. 3.

9 Tribuni milit.] Tribuni agnoscunt Medicei, Leidenies, Palatin. aliique cum editionibus veteribus. Quare ita legit quoque Rubenius L. II. Elecl. c. 32. vel potius, quia ignotus est ille Octavius, Tuditanus e legione Octava Tribunus. Et certe Sempronii solius mentionem facit Livius L. XXII. c. 50. Appianus de B. Annib. p. m. 568. qui haec acta in maioribus castris, et decem millia evasis refert. Et paulo post in nonnullis MSS. est *adfirmans.* Attamen *suaserunt*, retinent constanter omnes, nemo *suasit.* Mihi non videtur alegandus Octavius, sed scribendum eius praenomen *Cn.*

in minoribus castris circumfederentur, suaserunt com-
 militonibus, ¹⁰ stringerent gladios, et per hostium
 praesidia erumperent secum: id sibi animi esse, et-
 iam si nemini ad erumpendum audacia fuisset, adfir-
 mantes. De cunctantibus ¹¹ XII omnino equitibus,
 et peditibus, qui comitari sustinuerant, repertis, inco-
 lumes Canusium peruenerunt.

VIII. ¹² T. Fonteius Crassus, in Hispania, cum
 tribus millibus hominum praedatum profectus, loco-
 que iniquo circumuentus ab Hasdrubale, ad primos
 tantum ordines relato consilio, incipiente nocte, quo
 tem-

vt fuerit idem, qui A. DXLI. fuit
 Quaestor, et dein Praetor, pater
 Cn. Octauii, qui naualem de rege
 Perse triumphum egit. Cannensis
 clades accidit A. DXXXVII. de eo
 consule Pighium Annal. T. II. p.
 179. et Glandorp. in Onomast.
 Oudend.

10 *Stringerent*] Particulam *vt*,
 quae in impressis legitur, *vt stringerent*, recte Tenulius et Ouden-
 dorpheus eiciendam optimorum
 Codd. auctoritate censuerunt. Sic
 apud Caes. de B. G. L. IV. c.
 16. §. 3. *qui postularent, eos,*
qui sibi Galliaeque bellum intulif-
sent, sibi dederent. Nepos in Mil-
 tiad. c. 1. §. 4. *idque Lemnii sua*
sponte facerent, postulasset. Fron-
 tinus L. I. c. 4. §. 7. *praecipit,*
ipsum oram maris legerent. *Vt*
 autem post verba *censeo*, *suadeto*,
moneo, *iubeo* aliaque, saepius per
 Ellip. in ab optimis scriptoribus
 supprini, viri eruditi dudum mo-
 nuerunt. v. Duckerus ad Flor. L.
 I. c. 1. §. 15. Cuperus L. I. Ob-
 seru. c. 19. In quo quidem Ro-
 mani Graecos secuti videntur, qui
 ὄντες et ἴνα saepius subaudire so-
 lent; cuius Ellipseos nos aliquot
 exempla dedimus ad Bos. Ell. p.
 551. et 561.

11 *XII. equitibus cet.*] In re-

censendo hoc numero differunt
Frontinus et *Linus*, quorum hic
sexcentos fuisse ponit, qui ex mi-
 noribus in maiora castra euaserunt,
 atque inde protinus, alio magno
 agmine adiuncto, Canusium inco-
 lumes peruenerunt; L. XXII. c. 50.
 qua re vel in alterutro numerus,
 non sine ratione, corruptus; vel
 varie de eo veterum fuisse senten-
 tiae videntur. *Quietus voces,*
equitibus vel peditibus, vt in vul-
 gatis legitur, et quod statim sequi-
 tur *repertis*, glossema censet, cui
 tō *duodecim* a librariis fuerit subie-
 ctum. Receptae tamen, fide plu-
 rium Codd. MSS. scripturae Grae-
 uius quoque album calculum adie-
 cit. Ceterum ratio, nec imitanda
 eiusdem suppositi constructio est:
 magisque adridet Petrenf. *de cun-*
stantibus reliquis, omisso tñ reper-
tis. Quare uocum locum, si Codd.
 audierent, ita reingerem: *cun-*
stantibus reliquis, XII omnino equi-
tes, L. equites, qui comitari susti-
nuerant, incolumes Canusium per-
uenerunt. - Vide tamen de ratione
 illa dicendi ratione Sanctii Mineru.
 L. II. c. 7.

12 *T. Fonteius Crassus*] Hoc
 et duo sequentia exempla iisdem
 fere verbis noster recensuit L. I.
 c. 5. vbi videas.

tempore minime expectabatur, per stationes hostium erupit.

IX. P. Decius, Tribunus militum, bello Samnitico, Cornelio Cossio Consuli, iniquis locis deprehensio ab hostibus, suasisit, ut ad occupandum collem, qui in propinquo erat, modicam manum mitteret: seque ducem iis, qui mittebantur, obtulit. Auocatus in diuersum hostis, emisit Consulem; Decium autem cinxit obseditque. Illas quoque angustias, nocte eruptione facta, quum eluctatus esset Decius, incolumis cum militibus Consuli accessit.

X. Idem fecit sub Atilio Calatino Cos. is, cuius varie ¹³ traduntur nomina. Alii Laberium. nonnulli Q. Caeditium, plurimi Calpurnium Flammam vocitatum scripserunt. Hic quum demissum in eam vallem videret exercitum, cuius latera omniaque superiora hostis infederat, depoposcit, et accepit ab Consule trecentos milites: quos hortatus, ut virtute sua exercitum seruarent, in mediam vallem decucurrit. Ad obprimendos eos undique descendit hostis, longoque et aspero proelio retentus, occasionem Consuli ad extrahendum exercitum dedit.

XI.

¹³ *Traduntur nomina*] Supra L. I. c. 5. §. 15. ubi idem exemplum iisdem paene verbis legitur, praefata veteres libri *is, cuius varie traditur nomen*. In praesenti vero loco, teste Oudendorpio, omnes, quos consuluit, Codd. MSS. seruant, *is, cuius varie traduntur nomina*. Vtra igitur scriptura a manu Frontini sit profecta, pro certo affirmari haud potest: quare MSS. Codd. utroque in loco sequi tutissimum existimauimus, nisi quod altera scriptura, *Praenomina* simul rationem habere videatur. Quod ad rem attinet, demissum in vallem exercitum, rem in summum discrimen saepius deduxisse, plurima in veterum monumentis exempla de-

clarant. Sic Titurii et Cottae agmen cum in conuallem se demisisset, ex utraque parte eius vallis subito se hostes ostenderunt, nouissimos praefereunt, primos adiciunt prohibeunt, Romanosque adeo iniquissimo loco praelium committere coegerunt, ut Caesar refert de B. G. L. V. c. 32. Quare Strategici prudenter monent, *προεικέμεν μέγας τι τῆς δυνάμεως, προκαταλαμβάνεσθαι τὰς ὑπερβολὰς, καὶ τὰς τῶν τεσσάρων παρὰ τοὺς, μὴ φθάσαντες οἱ πολέμοι, καὶ καταστάντες ἐπὶ τῶν ἄκρων, καλύσσει τὴν διεκβολὴν καὶ ἰσθμὸν*. Onofand. c. VII.

XI. ¹⁴ C. Caesar aduersus Germanos et regem Ariouistum pugnaturus, confusis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimae legionis, vsurum: quo adsecutus est, vt et decimani, tamquam praecipuae fortitudinis testimonio, concitarentur, et caeteri pudore, ne penes alios gloria virtutis esset.

XII. Lacedaemonius quidam nobilis, Philippo denuntiante, multa se ¹⁵ prohibiturum, nisi ciuitas sibi traderetur, Num, inquit, et pro patria mori nos prohibebit?

XIII. Leonidas-Lacedaemonius, quum dicerentur Per-

14 C. Caesar] Idem exemplum iisdem verbis recenset noster L. I. c. 11. §. 3.

15 Prohibiturum] Adscripsit libri sui margini Scriueticus: Quid est multis prohibere? an ius ciuitatis? Vitiosa haec sunt sine dubio, sed medicina facilis: nam in Petrenti Cod. legitur *multa*, i. e. multum. non multis verbis, vt ex responso patet, sed rebus, notante ad libri tui oram cl. Wasseo. Quo sensu multis retineri possit. *prohibere* enim sexcenties iungitur ablatiuo rei, vt notum. Hic tamen durius foret obituriusque: quare *multa* praetuli, quod clarius est. Referunt huc viri docti exemplum Valerii Maximi L. VI. c. 4. §. 4. illa vero, qua legati Lacedaemoniorum apud patrem eius (Alexandri) miseram fortitudinis suae conditio emestati sunt, gloriosior, quam optabilior. Insolerabilibus enim oneribus ciuitatem eorum implicant, si quid morte grauius imperare persueraret, mortem se praelatos responderunt. Hoc ego refero ad tempus, quo Lacedaemona sibi tradi voluit Philippus, negantibusque Lacedaemoniis minatus sit, se ita eos inclusurum, et tam multa

iis prohibiturum, et vetiturum, vt necesse haberent se illi tradere. *Prohibiturum* enim omnino hic retinendum esse, clarissime patet ex responso *prohibebit*. Idem ergo intelligitur, quod refert Plutarchus in Apophth. Lacon. p. 235. Ed. Patif. φιλεππος, ὅτε ἐνέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν, καὶ ἐδόκην ἅπαντες ἀπολειῶσθαι, εἴπε πρὸς τινὰ τῶν Σπαρτιατῶν, τί νῦν ποιήσετε, ὦ Λάκωνες; τί γὰρ (ἔφη) ἄλλο, ἢ ἀνδρείως ἀποθανήμεθα; μόνοι γὰρ ἡμεῖς Ἑλλήνων ἐλευθέροι εἶναι, καὶ μὴ ὑπακύνειν ἄλλοις ἐμάδομεν. Forſan voluit Philippus minari iis, se prohibiturum eos commatu vel viſſu, ceterisque rebus ad ſuſtinendam vitam neceſſariis. Oudend. Td *prohibiturum* recte ſuum locum tueri, verba Ciceronis Tuſcul. L. V. c. 14. probare poſſunt: An Lacedaemonii, Philippo minitante per liſſeras, ſe omnia, quae conarentur, prohibiturum, quaſiuerint, num ſe eſſet etiam mori prohibiturus. Aliter haec hiſtoria recensetur apud Stobaeum Serm. VII. p. 90.

Perfae sagittarum multitudine ¹⁶ nubes esse facturi, fertur dixisse: Melius in umbra ¹⁷ propugnabimus.

XIV. ¹⁸ L. Aelius, Praetor Urbanus, quum ei ¹⁹ ius dicenti picus in capite infedisset, et haruspices respondissent, dimissa aue, hostium victoriam fore, necata, populum Romanum superiorem, at L. Aelium cum familia periturum, ²⁰ auem occidit, nec dare poenam dubi-

¹⁶ *Nubes*] Innumera fere cum apud Graecos, tum Romanos existant exempla, in quibus *nubes*, Gr. νέφος, pro multitudine et densitate usurpatur. Sic in epist. ad Ebt. c. XII. 1. νέφος μαγνύων. Macrob. L. I. Saturn. c. 17. *nubes sagittarum*. Virgil. L. IX. Aen. v. 33. *nubes pulveris*, aliaque.

¹⁷ *Propugnabimus*] Ita rectius, addicentibus Codd. MSS. pro *pugnabimus*, quod Tenuilius habet, Oudendorpius reposuit. v. l. F. Gronou. Obseruat. L. IV. c. 19. Verba haec Leonidae ita Suidas habet: Σαγγῆμον, ἄφῃ, ὅτι ὕπὸ σκιάν μαχησόμεθα. quem laudat h. l. Oudendorpius.

¹⁸ *L. Aelius*] Ita scribendum esse pro vulg. *Caelius* l. *Coelius*, Pighius T. II. Ann. p. 140. et Perizonius Animadu. Hist. p. 445. luculenter probarunt. Error autem hic ortus est ex librariorum scriptura, qui coniunctim *Laelius* l. *Laelius* pro *L. Aelius*, vt Agellius pro *A. Gellius*, et sic in aliis, scripserunt. Notandum tamen Frontini quoque aetate fuisse, qui non Aelium, sed Laelium fuisse; et Laelios, non Aelios perisse crederent, vt ex fine huius exempli apparet.

¹⁹ *Ius dicenti*] In quibusdam MSS. Codd. male abest τὸ *ius*. Atqui diserte Valerius Max. *Aelio Praetori ius dicenti*. Plinius L. X. c. 13. *in capite praetoris urbani Aelii Tuberonis, in foro iura pro*

tribunali reddentis. Varro apud Nonium C. XII. N. 3. *Aelius Paetus* (sic bene Perizon. et ex eo non nominato Harduinus) *cum esset praetor urbanus, et sedens in sella curuli ius diceret populo, picus Martius etc.* Male ergo abest τὸ *ius* etiam a Gudian. et Edit. Patif. eius dicentis Leid. pr. Oudendorpius.

²⁰ *Auem occidit cet.*] MS. *non dubitauit dare pecuniam*. Quid si, *non dubitauit dare picum neci*. Scriuer. Vel, *non dubitauit occidere picum*. Vel, *non dubitauit auem perimere*. Post, consultis Annalibus Pighii, intellexi in MSS. Sussii esse: *non dubitauit auem necare: nostro ergo ex. Idem Cur. post. 3 Reg. Voss. 3 Hill. Scriu. Rom. Non dubitauit dare pecuniam (Voss. ad pugnam) qua nostro*. Hinc Scriuerius coniecit: *non dubitauit dare picum neci*. Beatus Gronouius, *non dubitauit auem perimere*. Tenuil. Praeter Palatinum, quo Scriuerius vsus est, etiam Gudian. duo Leid. Cantabr. Bibl. publ. et Ed. Paris. *non dubitauit dare pecuniam, qua n.* Vnde ipse olim conieceram, *dare pico necem*. Vide ad Lucani L. VI. v. 169. Petrensis habet plane, vt Sussii codex, *non dubitauit auem necare. exercitu ergo nos*. vt etiam coniecerat Gronouius, vel *dare neci auem*. Occisa deest in Gudian. *quam occisam* Medic. pr. qui codices cum Cantabrig. text. *seruant auem occidis*.
omnia

dubitauit. Nostro ergo ²¹ exercitu vincente, ipse cum quatuordecim Aeliis ex eadem familia in proelio est occisus. Hunc quidam non Aelium, sed Laelium fuisse, et Laelios, non Aelios periisse credunt.

XV. P. Decius primo pater, postea filius in Magistratu se pro Republica deuouerunt, admissisque in hostem equis, ²² adepti mortem, victoriam patriae contulerunt.

XVI. P. Crassus, quum bellum aduersus Aristonicum in Asia gerens inter ²³ Elaeam et Myrinam in ho-

Q 2

stium

Omnia autem occidit, qua occisa defunt in Vaticano. Singularis autem plane est Mediceus sec. in quo autem occidit: nec dare poenam dubitauit. qua occisa ex. Quare iam bene perpenlis variis hisce lectionibus, et ex tribus diuersis optima electa, non dubitauit rescribere, si non vere, eleganter saltem et vero proxime, atque ipsa MSSorum verba, autem occidit, nec dare poenam dubitauit. nostro ergo ex. Dare poenam sc. Marti, cuius aueni picum occiderat, adeoque Deum ipsum laeserat, cuius poenae exempla similia in fabulis sunt non pauca. In Martis tutela picum esse, praeter Varronis locum docet et alii. Consule viros doctos ad Ouid. Fast. L. III. 37. et Socrum meum ad Valerium, qui egregie pro morsu suo ibi coniicit Marti suo. Forsan posset rescribi quoque dare poenam. qua sc. poena, vel quare. Tu elige, lector. Oudendorpius.

²¹ *Exercitu vincente*] Haec a veritate plane sunt aliena, nisi de exitu belli intelligantur, quo Hannibalem Romani Italia penitus expulerunt; quod dilerte probat Valerius Max. L. V. c. 6. §. 4. *Decem et septem milites suae familiae, eximiae fortitudinis viros, Cannensi proelio amisit: respublica procedente tempore ad summum imperii fastigium excessit.* Forsan au-

tem hic numerus XVII corruptus est, cum ipse L. IV. c. 4. §. 8. *sexdecim Aelios eodem tempore fuisse memoret:* quae verba de eodem illo tempore, quo isti Aelii in Cannensi pugna ceciderunt, non incommode intelligi possunt. Quis vero nescit, quam frequenter numeri in antiquis Codd. turbentur? Vide omnino Perizonium Animadu. Histor. p. 454.

²² *Adepti mortem*] Hiulca in impressis circumferebatur scriptura: *adepti victoriam patriae contulerunt.* Quod cum animaduertisset Lipsius, pro *adepti* reposuit *interempti.* Melius Oudendorpius, qui ope Leidenensis sec. et Petrensis dedit, *adepti mortem, victoriam patriae contulerunt.* Sicuti enim pro salute patriae mortem petierunt: ita eam etiam *adepti* recte dicuntur: cum pater corruit obrutus telis, et conseruatae cohortes Latinorum fugam ac vastitatem late fecerunt, secundum Liuium L. VIII. c. 9. filius vero in *conseruissimam Gallorum aciem equum concitauit, inferensque se ipse infestis telis, interfectus est,* teste eodem L. X. c. 38.

²³ *Elaeam*] Male Aeliam l. Eleam impressa exemplaria exhibent; scribendumque *Elaeam*, testibus Stephano, Strabone aliisque. Stephanus: *Ελαία, πόλις τῆς Ἀσίας*
Alo-

stium copias incidisset, viusque abduceretur, execratus in Consule Romano captiuitatem, virga, qua ad equum erat vsus, Thraci, a quo tenebatur, oculum eruit: atque ab eo, per dolorem ²⁴ concito, transuerberatus, dedecus seruitutis, vt voluerat, effugit.

XVII. M. Cato Cenforii filius in acie, decidente equo, prolapsus, quum se ²⁵ recollegisset, animaduertissetque, gladium excidisse vagina, veritus ignominiam, rediit in hostem: ²⁶ exceptisque aliquot vulneribus recuperato demum gladio, reuersus est ad suos.

XVIII. ²⁷ Petilini, a Poenis obsessi, parentes et liberos propter inopiam eiecerunt: ipsi coriis mactatis,

Αλοικύ — ἐστὶ καὶ ἐτίμα Ἰταλίας, διὰ τῷ εὐφιλῶ, Ἑλλάς. Adde Strabonem L. XIII. p. 615. Melam L. I. c. 18.

24 Concito] Medic. sec. concisatus. Ed. Rom. citato. Petrenf. Cod. concito. Optime, probante etiam cl. Wasseo. Concitus tam secundae, quam quartae Coniugationis, eleganter pro irritato, commoto ponitur. Hinc saepe concitus ira, concitus ad rixam, et alia. Adi rursus Lucan. L. IV. 688. De confusione vocum concitare et concire vid. ad L. I. c. 10. §. 3. Oudendorpius.

25 Recollegisset] Se recollegisset in Scriuerii MSS. aberat; vnde Keuchenius male glossema esse putauit. Praeterquam enim, quod haec verba in decem MSS. inuenit Oudendorpius, colligere et recolligere se sunt locutiones, quibus oprimi scriptores vsi fuerunt, ideinque significant ac prolapsum se erigere; vel etiam, vt ipse Cicero interpretatur Tuscul. L. IV. c. 36. dissipatas animi partes in suum locum cogere. Prioris notiois exemplum est apud Plinium L. II. c. 1. §. 5. Hunc (librum) dum consequitur colligitque; Iustinum L. XXIII.

c. 4. paruulum recolligit. et L. XXXIII. c. 2. at ille citius corpore collecto, magnas strages edidit. vbi an recte dicatur corpus colligere, minus recte dubitat Schaeferus: nam, paucis interiectis, recolligere gladium ibidem legitur. Posterioris notiois exempla praebet Cicero L. I. ad diu. ep. 9. collegi ipse me, et L. III. 10. samen vt me collegi.

26 Exceptisque] Numquam potui concoquere ineptum illud (quod in vulgatis est) ex coque, et haesi hic, donec inueni in Leid. sec. scriptum exceptisque aliquot vulneribus. Vero omnino et eleganter Iustin. in eadem re, recollectoque gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos reuertitur. Idem L. XXIV. c. 3. Vulneraque excipere, quae liberis intendebantur, (MSS. duo intendantur) voluit. Sueton. Aug. c. XX. Dalmatico bello etiam vulnera excipit. Curt. L. IV. c. 16. Vulnera, quae quisque excipit. Apul. L. VII. Met. p. III. ed. Colu. Vulnera corpore excipientem. Oudend.

27 Petilini] Petilia etiam Melae L. II. c. 4. §. 79. vnde Petilini hic dicuntur. Petelia, est apud

factis, et igne siccatis, foliisque arborum et omni animalium genere vitam trahentes, vñdecim menses obfidionem tolerauerunt.

XIX. Hispani ²⁸ Arabricenses omnia eadem passi sunt, nec oppidum Hirtuleio tradiderunt.

XX. ²⁹ Casilini, obsidente Hannibale, tantam inopiam perpeffi sunt, vt ³⁰ centum denariis murem venisse, proditum memoriae sit, eiusque venditorem fame periisse, emtorem autem vixisse: fidem tamen seruare Romanis perseuerauerunt.

XXI. Cyzicum quum obpugnaret Mithridates, captiuos eius vrbs produxit, ostenditque obsessis, arbitratu futurum, vt miseratione suorum compelleret ad deditionem oppidanos. At illi cohortati ³¹ ad patiendum fortiter mortem captiuos, seruare Romanis fidem perseuerauerunt.

Q 3

XXII.

apud Strabonem, Stephanum, Περύγλια. Liuius L. XXIII. c. 30. *Petellia in Brutiis aliquos post mensibus, quam coepta oppugnari erat, ab Himilcone, praefecto Annibalis, expugnata est. Petilia consensu Codd. MSS. praeferenda reliquis videtur.*

²⁸ Arabricenses] Magna est in hoc loco scripturae varietas, ex qua nihil quidquam certi elici posse videatur. Oudendorpio placet maxime *Consaburenses*, vt pote proxime ad plerorumque Codicum scripturam accedens. de illis v. ad Plin. L. III. c. 3. Idem etiam pro *Herculeio*, vt vulgo legitur, rescripsit *Hirtuleio*.

²⁹ Casilini] De Casilino eiusque incolis noster etiam L. III. c. 14. §. 2. et c. XV. §. 3. Quia hi, Praenestini illi fuerunt, qui interfectis oppidanis, Casilinum occupant, de quibus Liuius L. XXIII. c. 17. et Strabo L. V. p. 249. *Casilini* hic non gentile, sed

Genitium vrbs *Casilini* censet Oudendorpius, non male meo quidem iudicio.

³⁰ Centum denariis] Centum omnes retinent MSS. et Io. Saresb. *Ducentos denarios* ponunt Valerius Max. L. VII. c. 6. §. 3. Strabo L. V. p. 249. διακοσίων δραχμῶν πρᾶξέντος μεδίμνου: pro μεδίμνου autem docti viri *μυδς* legendum verius censent. De dira illa fame ita Liuius L. XXIII. c. 19. *Postremo ad id ventum inopiae est, vt lora detrahasque scutis pelles, ubi feruida molliissent aqua, mandere conarentur; nec muribus alioque animali abstinere.*

³¹ Ad patiendum] I. Saresb. et P. Blefensis excipiendam. Sic supra adipisci mortem §. 16. et excipere vulnera §. 17. vnde excipere mortem non incommode dici possit. Fors scripsit Frontinus *ad capiendam fortiter mortem*: quo refer ea, quae congeffi ad Lucan. L. I. v. 461. *animaeque capaces mortis.* Oudend.

XXII. ³² Segouienſes, quum a Viriatho liberi et coniuges caederentur, praeoptauerunt ſpectare ſupplicia pignorum ſuorum, quam ab Romanis deſicere.

XXIII. Numantini, ne ſe dederent, fame mori, ³³ praefixis foribus domuum ſuarum, maluerunt.

C A P. VI.

De adfectu et moderatione.

Exemplum I.

Q. Fabius, hortante filio, vt locum idoneum paucorum iactura caperet, Viſne, inquit, tu ex illis paucis eſſe?

II. Xenophon, quum equo veheretur, et pedites
iu.

³² Segouienſes] In vulgatis eſt *Aeginenſes cum a Viasotis*. Dici non poteſt, quantum turbent Codd. MSS. in loci huius ſcriptura. Steuclius Palmerii coniecturam ſecutus, verum cenſet *Aeginenſes cum a Bocoriis*: ecquis vero in tanta alias Graecorum leuitate, tam memorabile fidei erga Romanos exemplum ſperare ſuſtineat? 2 Reg. 3 Hill. *Egoniuenſes cum a Viriatho*. Quartus Reg. *Egoniuenſes cum a Viriatis*. Vaticanus, Mediceus, Leid. ſec. *Segonienſes*, ac optimus Palatinus *Segouienſes*. Cum iſte in vocibus *Egoniuenſes* et *Segonienſes* maxima ſimilitudo cum ſcriptura Cod. Palatin. *Segouienſes* deprehendatur; inſuperque quidam Codd. *Viriathi* nomen diuerſe praeferant: dubium mihi quidem non eſt, *Segouienſes* fuiſſe, de quibus hic Frontinus tantam erga Romanos fidem praedicat, quibusque tam atrox calamitas a Viriatho fuit illata: idque eo magis, quod ille Luſita-

nus imperator amnia citra ultraque Iberum et Tagum igni ferroque ſuis populatus. Florus L. II. c. 17. §. 15. et Appianus de Bell. Hiſp. p. m. 491. *Οὐβλαθός τῇν Καρχητανίαν, εὐδαίμονα χώραν, ἐκ τῶν ἀλλήλων, Ἰλνυλάται*. Iam vero *Segonia* in ſinibus Carpetanorum fuit ſita, cuius, praeter Plinium L. III. c. 3. Ptolemaeum L. II. c. 6. etiam Florus in belli Sertoriani deſcriptione L. III. c. 22. facit mentionem.

³³ Praefixis foribus] Lipſius *praeſixi foribus* legendum coniecit: quemadmodum priſci illi Quiritēs, qui praetextati in curulibus ſuis, vrbe a Gallis expugnata, ſedebant. Nulla autem opus eſt mutatione: nam *praeſixis foribus* idem eſt, quod *praecluſis foribus*. Sic Caius L. VI. de Seruit. vrb. praed. ſi ego per ſtatutum tempus ſeneſtras meas praefixas habuero, vel obſtruxero.

iugum quoddam occupare iussisset, ¹ unusque ex eis obmurmurando diceret, facile tam laboriosa sedentem imperare, desiluit, et gregalem equo inposuit, ² cursu ipse pedestri ad destinatum iugum contendens. Cuius facti ruborem quum perpeti miles non posset, inridentibus conmilitionibus, sponte descendit. Xenophontem vix vniuersi perpulerunt, vt conscenderet equum, et laborem suum in necessaria duci munera reseruaret.

III. ³ Alexander, quum hieme duceret exercitum, residens ad ignem, recognoscere praetereuntes copias coepit: quumque conspexisset quemdam prope exanimatum frigore, confidere loco suo iussit, dixitque ei: Si in Persis natus esses, in regia sella refe-

Q 4 disse

¹ *Vnusque ex eis obmurmurando diceret*] *Vnus ex eis obmurmurando diceret* Edd. Roman. et Bonon. nisi quod in Bonon. *obmurmurandoque*, quod est et in Edit. Paris. *Diceret* exulat ab Hillensb. qui mox *imperaret*. Vnde coniiicio *unusque ex eis obmurmurando diceret*. que amisit locum suum, et ab aliis post *obmurmurando*, ab aliis post *cursu*, vt vulgo, inepte additum, quod statim videbimus. alioquin et abiectis τοῖς que diceret, legi posset, *uno ex eis obmurmurante*. Sed vt nos dedimus, propius ad MSS. accedit, et cum primis Edd. conuenit. In vulgato laborat Syntaxis. Oudend.

² *Cursu ipse pedestri*] Tenuilius *ad pedestri*, quod in MSS. non inuenit, tamquam superfluum carpit, cum nemo nisi pedibus currat. At enim vero commode monet Oudendorpius, *cursum pedestrem* hic opponi *cursui equestri*. Vtrumque certe, et *pedestrem*, et *equestrem cursum*, etiam inter militares meditationes locum habuisse, Tacitorum scripta abunde docent.

Vegetius L. I. c. 27. *Decem milia passuum armati instruetque omnibus telis pedites militari gradu ire ac redire iubebantur in castra, ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent. Equites quoque diuisi per turmas, armatique similiter tantum itineris peragebant, ita vt ad equestrem meditationem interdum sequerentur, interdum cederent, et recursu quodam impetus repedarent.* Quid, quod in cliuosis quoque et arduis locis, cum ascendere, cum descendere utraque acies cogebatur. Onosander c. X. §. 1. *Γυμναζέτω καὶ τὸ ἵππικόν — ἐν τοῖς ἱππικαῖς, περὶ αὐτὰς τὰς εἰζὰς τῶν λόφων, ἐφ' ὅσον δυνατόν ἐστι καὶ τῶν τραχέων ἐπιψαύων.*

³ *Alexander quum cet.*] Hoc singularis et regiae humanitatis exemplum habet Valerius Max. L. V. c. 1. §. 1. ext. et Curtius L. VIII. c. 4. §. 15. *Ecquid intelligis miles, inquit, quanto meliore sorte, quam Persae sub rege viuatis? Illis enim in sella regis consedissee capitale foret, tibi salutis fuit.*

disse tibi ⁴ capital foret; in Macedonia nato, conceditur.

IV. Diuus Augustus Vespasianus, quum quemdam adolescentem, honeste natum, militiae inhabilem, angustiarum rei familiaris caussa ⁵ eductum ad longio-

⁴ *Capital*] In vulgatis est *capitale* pro *capitali*, quod verissime, Codd. MSS. adfuerunt, repositum eruditissimus Frontini editor. Dandum vero, praeter *Modium*, ad Curtii L. VIII. c. 4. §. 15. *Bongarsium* ad Iustini L. II. c. 7. *Salmasium* ad Vopisci Tacit. c. 9. summus *Gronovius* ad Senecam L. III. Controu. c. 8. monuit, in banc vocem passim saevisse librorum vitiores, qui plerisque in locis veterum scriptorum *ed capitale*, quod antiquissimae membranae praefecerunt, in vulgatum illud *capitale* pessime mutarunt; si quidem ita quoque in legibus prius illi *Quirites: qui hoc feceris, capitalis sis*, subintell. *ei*. Quando absolute, iudice cl. Wasse, fere *capitalis*; cum adiuncto, *capitale* dixerunt: idque verissimum putavit.

⁵ *Eductum ad longiorem ordinem*] Varie hunc locum eruditi viri sollicitarunt: frustra vero, si quid iudicare valeamus. *Modius deductum*, quod in ora Hittorp. et Wechel. Edd. fuit, male ipsi textui intrusit. Alii *eductum* temere subiecerunt, quod in animaduersionibus suis habet Scriuerius. Lipsius, solertissimus antiquitatum militarium perscrutator, cui forte illud *deductum* imposuit, hunc adolescentem, etsi stirpe honestum, *ad infimos ordines detractum* interpretatur, de Milit. Rom. L. II. c. 8. p. 116. At enim vero, cum tantum non omnes Codd. MSS. et antiquiores editiones *eductum* pertinaciter tueantur: non sine notabili temeritate hanc scripturam deferi arbitramur. *Educi* nimirum in longiorem ordinem hoc

loco idem est, quod apud Tacitum Historiar. L. IV. c. 59. *altis ordinibus attolli*. En ipsa verba! *Interfellorem Voculae altis ordinibus; ceteros, ut quisque flagitium nauauerat, praemiis attollit. Educi pro attolli, euehi, in altum ferri*, apud probatissimos scriptores saepius inueniri, exempla facile probare possunt. Sic Virgilius L. II. Aen. 185. *vbi diserte attollere et educere* *οὐνοῦν* posita leguntur.

Hanc tamen immensam Calcbras attollere molem Roboribus textis, caeloque educere iussit.

Seneca Hercul. Oet. v. 494.

Vtraque nubes Othrys eductus riges.

Lucanus L. II. 428.

Longior educto, qua surgit in aera dorso.

vbi cl. Burmannus v. *educto* elegans dicit verbum de omni re, siue natura, siue manu in altum surgente, laudatque Statium L. VI. Theb. v. 92.

Saltusque educta Lycos Extulerat supra astra caput.

Cum vero LX centuriones quaelibet legio haberet, *longior* omnino ille erat *ordo*, ad quem ex infimis ad primos ordines, vel ad primum pilum, centuriones euehebantur. Et hoc sensu capienda sunt illa Lucani de Scaeva L. VI. 145.

ibi sanguine multo Promotus Latiam longo geris ordine vitem.

Cum nimirum hic Scaeva ante bellum Gallicum, castrorum in plebe, tamquam gregarius miles meruisset, ibi

giorem ordinem rescisset, censu constituto, honesta missione exauctorauit.

C A P. VII.

De variis consiliis.

Exemplum I.

Caesar dicebat, idem sibi esse consilium aduersus hostem, quod plerisque medicis contra vitia corporum, fame potius, quam ferro superandi.

II. Domitius Corbulo dolabra, * id est operibus, hostem vincendum esse dicebat.

III. L. Paullus Imperatorem, senem moribus dicebat esse oportere: significans moderatiora sequenda consilia.

IV. Scipio Africanus fertur dixisse, quum eum quidam parum pugnacem dicerent, Imperatorem me mater, non bellatorem, peperit.

Q 5

V. C.

ibi sua virtute meruit, vt non lenta promotione, ab infimis ad primos ordines ascenderet, sed solito citius primum pilum obtineret, quem hic Lucanus *πρωφαστικῶς* Latiam longo ordine vitem appellat. Nec minus de aliis quoque honoribus longior ordo reperitur. Statius IV. Silu. 35.

*manet insuper ordo
Longior, et totidem felix tibi Roma
curules*

Terque quaterque dabit.

Sic adolescens hic, honeste natus, ob generis splendorem, ambitioso quodam fauore, vt ipsius paupertati prospiceretur, ad longiorem ordinem quidem fuit euectus: at Vespasianus, cum inhabilem militiae rescisset, eum exauctorauit, honesta tamen missione; et, ne miseram atque ignominiosam vitam ob suam

paupertatem agere cogeretur, *censu constituto*. Quo quidem facto Vespasianus et adolescentis dignitati, et disciplinae militari consuluit. Ceterum *eductum* et *deductum* in antiquis libris interdum turbati, docet Torrenius ad Suetonii Caes. c. XLIX.

1 *Caesar*] Sic Caesar L. I. de B. C. c. 72. *Caesar in eam spem venerat, se sine pugna et sine vulnerum suorum rem conficere posse; quod re frumentaria aduersarios interclusisset.*

2 *I. e. operibus*] Haec verba Leid. pr. non habet: quare Oudendorpius suspicatur esse glossam, et quosdam *dolabra* in margine explicuisse *id est operibus*. Tales glossas apud nostrum memoratidem, *id est legionarios* L. II. 34. *Id est Epiroticam* L. II. 5. 10.

V. C. Marius Teutono prouocanti eum, et postulanti, vt prodiret, respondit, Si cupidus mortis esset, laqueo eum vitam posse finire. ³ Quum deinde instaret, gladiatorem contemptae staturae, et prope exactae aetatis obiecit ei, dixitque, Si eum superasset, cum victore congressurum.

VI. ⁴ Q. Sertorius, quod experimento didicerat, inparem se vniuerso Romanorum exercitui, vt barbaros quoque, inconsulte pugnam deposcentes, doceret, adductis in conspectum duobus equis, eorum praeualido alteri, alteri admodum exili, duos admouit iuuenes similiter adfectos, robustum et gracilem: ac robustiori imperauit equi exilis vniuersam caudam abrumpere; gracili autem, ⁵ valentioris per singulos pilos vellere. Quumque gracili successisset, quod imperatum erat, validissimus cum infirmi equi cauda sine effectu luctaretur: Naturam, inquit Sertorius, ⁶ Romanarum virium per hoc vobis exemplum ostendi, milites. Insuperabiles sunt vniuersos adgredienti, eosdem lacerabit et carpet, qui per partes adtentauerit.

VII.

³ *Quum deinde instaret*] Pro vulgata cumque demonstraret ei, bene cl. Wasse coniecit, cum deinde instaret, ei gladiatorem. ad Sallust. B. Jug. c. VI. exacta sua aetate. Bene dico, quod coniecerit instaret, vt et margini Stewech. Edit. adleuerat Scriuerius, et Scriuerianae editioni Gronouius: nam ita diserte Leid. sec. cum demum instaret; et melius Vatican. cum deinde instaret. Male autem rerinet ei, quod in nullo reperitur codice, et statim quoque sequitur obiecit ei, quae verba desunt in Edit. Keuchenii. Staret, quod Tenuilius recipiebat, frigidum est. Instare sine casu frequenter reperitur pro arguere, non remittere a proposito. Liuius L. II. c. 4. Euincunt instando, vt litterae sibi a Tarquinio darentur. Martialis L. XI. ep. 24. Cum tamen

instaret. Curtius L. VI. 7. 25. Instatit quaerere. Adde Heinf. ad Sabin. Epist. Demoph. 82. Instantes distulit arte procos. et alibi saepissime. Oudend.

⁴ *Q. Sertorius*] Idem hoc exemplum supra iam recensuit noster L. I. c. 10. §. 1. vbi vide.

⁵ *Valentioris*] Supra l. c. valentioris per singulos pilos vellere: vel potius, vt ibi Codd. MSS. per singula vellere.

⁶ *Romanarum virium*] Supra MSS. omnes retinent cohortium. Hic vero virium exhibent ex meis quoque Palatin. Medic. pr. Gudian. Cantabr. text. et Leid. pr. Vere et eleganter. Adi Vossii. et Socerum meum ad Valerii locum. Lucan. L. III. 171.

Proxima vicino vires dat Graecia bello. Oudend.

VII. Valerius ⁷ Laeuinus Cos quum intra castra sua exploratorem hostium deprehendisset, magnamque copiarum suarum fiduciam haberet, circumduci eum iussit, terrendique hostis causa, exercitus suos visendos speculatoribus eorum, quoties voluissent, patere.

VIII. ⁸ Caelius Primipilaris, qui in Germania post Varianam cladem obsessis nostris pro duce fuit, veritus, ne barbari ligna, quae congesta erant, vallo admouerent, et castra eius incenderent, simulata ligno.

⁷ *Laeuinus*] Cum exploratores in bellis magni sint momenti, eorumque opera saepius multum in utramque partem valeat: tantum non omnes strategici scriptores peculiariora de iis praecepta componere non dubitarunt, quos modo occidendos, modo seruandos, si caperentur, praeceperunt. Incolumes, hoc Laeuini exemplo, dimittendos suaserunt, si exercitus dux *ὁπισμῷ καλῶ κεχρημένος ᾧ, καὶ παρασκευαῖς ἐντελέσει, καὶ δυνάμει πολλῇ, καὶ εὐεξίᾳ σωματίων, καὶ παιθύνῃ στρατεύματι, καὶ ἡγεμόσιν ἀρίστοις, καὶ ἐμπειρίᾳ μεμελετημένῃ*, vt habet Onofander c. X. §. 3. vbi simul huius praecepti addit rationem: τὰ μὲν γὰρ πλεονεκτήματα τῶν ἀντιπάλων ἀγγελλόμενα φοβεῖσθαι συνηγάκασι τὰ δὲ ἐλαττώματα παρῆρῃν παρηγόσατο. Quem pressio pede sequitur Leo c. XVI. §. 114. cap. XX. §. 84. 87. Adde Mauricium L. II. p. 66. et L. VIII. p. 185. 231. Iulius Africanus c. LXXI. Xenophont. Cyrop. p. 355. 360. edit. Wellf. Luculentum huius consilii exemplum praebet Scipio, qui cum tres Carthaginensium speculatores comprehendisset, quamquam lege Romanorum interficiendos, prandio excepit et ad Annibalem

remisit: qui reuersi τῷ τε Ἀντίβῳ καὶ τοῖς ἄλλοις Καρχηδονίοις ταῦτα ἀπαγγέλαντες, ἐξέπληξαν αὐτοὺς, καὶ τῷ Ῥωμαίων παρασκευῇ, καὶ τῇ σκηπίωνος μεγαλοψυχίᾳ. v. Polyzenus L. VIII. c. 16. §. 8. coll. Polyb. T. II. p. 966. et Livio L. XXX. c. 29.

⁸ *Coelius*] De hisce post Varianam cladem obsessis agit auctor etiam L. III. c. 15. §. 4. at non nominato duce. Pro *Coelius* hoc loco MSS. *Cedius* l. *Caedius*. *Cecilius* Ed. Rom. *Cecilius* Bononj. Fuit tunc temporis *Coelius Calvus*, qui captus in praelio, se ipse mox interfecit. Ad vero omnino intelligi nequit: quare mecum emenda *Caeditius*, et audi Vell. Paterc. L. II. c. 120. *Lucii* etiam *Caeditii*, praefecti castrorum, eorumque, qui vna circumdasi (post Varianam cladem) Alifone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est, qui omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni prouidentia usi, speculatiue opportunitatem, ferro sibi ad suos peperere reditum. *Caeditii* nomen alibi apud nostrum quoque in *Cedum* est corruptum. l. l. c. 5. §. 15. L. IV. c. 5. §. 10. Oudendorpius.

lignorum inopia, missis vndique, qui ea furarentur, effecit, vt Germani vniuersos truncos amolirentur.

IX. Cn. Scipio, bello nauali, amphoras pice et taeda plenas in hostium classem iaculatus est, quarum iactus et pondere foret noxius, et diffundendo, quae continuerant, alimentum praestaret incendio.

X. Hannibal Régi Antiocho monstrauit, vt in hostium classem ⁹ vascula iacularetur viperis plena, ¹⁰ quarum metu perterriti milites a dimicatione et nauticis ministeriis impedirentur.

XI. Idem fecit, iam cedente classe sua, ¹¹ Prusias.

XII. M. Porcius inpetu ¹² in classem hostium quum transluisset, deturbatis ex ea Poenis, eorumque armis et insignibus inter suos distributis, multas naues hostium, quos sociali habitu fefellerat, merfit.

XIII. Athenienses, quum subinde a Lacedaemoniis infestarentur, diebus festis, quos sacros Mineruae extra urbem celebrabant, omnem quidem colentium ini-

⁹ *Vascula*] Sic Hannibal in bello Prusiae cum Eumene gesto, quam plurimas venenatas serpentes viuas colligi, easque in vasa fistilia conici imperauit. Nepos in Hannib. c. X. §. 4. et c. XI. §. 5. Quod commentum nouum prorsus vocat Iustinus L. XXXII. c. 4. omne serpentium genus in fistiles lagenas conici iussit, medioque praelio in naues hostium mitti.

¹⁰ *Quarum metu*] *Quare perterriti* MSS. Scriuet. *Praeterriti* Leid. sec. Pro *nauticis* Liplius margini adleuit *nautici*, vt milites a dimicatione, et socios nauales a ministeriis imeditos dixerit Frontinus. Certe non male. Passim enim nautas a militibus distinxerunt veteres. Vid. Scheffer de milit. nau. L. II. c. 3. 4. Liuius L.

XXXVII. c. 23. *egressi milites nautaeque sunt.* Supra L. III. c. 2. §. 2. *milites remigesque.* Mallem tamen repetere praepositionem, *nautici a ministeriis.*

¹¹ *Prusias*] Sic Hannibalis consilio, vasis illis fistilibus, venenatis serpentibus plenis, Prusias arma Pergamenorum superauit. Nepos l. c. c. XI. §. 6.

¹² *In classem*] Sic lege ex MSS. et Edd. vetr. Male in Edd. Keuchenii et Tennulii extulit Praepositio *in.* Statim etiam repositum *transluisset* ex MSS. octo, et Edd. ante Keuchen. v. ad L. II. 4. 11. Per *classem* autem intellige magnam nauem, et consule notata ad Lucan. L. VIII. 375. *classisque relinquere iussus.* Oudend.

imitationem exprefferunt, ¹³ armis tamen sub veste celatis. Peraçto ritu suo, non statim Athenas reuersi, sed protenus inde raptim açto ¹⁴ Lacedaemonem versus agmine, eo tempore, quo minime timebantur, agrum hostium, quibus subinde praedae fuerant, vltro depopulati sunt.

XIV. Cassius onerarias naues, non magni ad alia vsus, accensas obportuno vento in classem hostium misit, et incendio eam consumpsit.

XV. ¹⁵ M. Liuius, fuso Hasdrubale, hortantibus eum quibusdam, vt hostem ad internecionem persequeretur, respondit: Aliqui et supersint, qui de victoria nostra hostibus nuntient.

XVI. ¹⁶ Scipio Africanus dicere solitus est, hosti non

13 *Armis tamen*] *Tamen et veste*. exhibent meorum octo, et Edd. primae. Ceteri cum Paris. et Wech. Edd. *tantum et*. Sed Petrensis vere, quod reposui, *tamen sub veste*. Scilicet in Panathenaeis licitum erat viris arma gerere, quod docet Meursius libro de Panath. c. 21. ex Thucyd. L. VI. p. 451. Παναθήναια τὰ μεγάλα, ἐν ἧ μόνον ἡμέρᾳ ἔχ' ὑποπτον ἐγένετο, ἐν ὅλοις τῶν πολιτῶν τῆς τὴν κομπὴν προέμεψαντας, ἀθροὺς γυνέσθαι. Ea igitur vt fallerent hostes, sub veste celauerunt. Si es legas, videretur hoc contra morem fuisse, vt arma in hoc festo gererent. Oudendorpius.

14 *Lacedaemonem versus*] Ipsa rei gestae conditio, et litus huius vrbis, quam non nauibus, sed agmine facto Athenienses petierunt, clare docent, non ipsam urbem Lacedaemona; sed agrum Laconum ditioni subiectum intelligi. Nam *Lacedaemon* tam de vrbe, quam de regione dicitur, vt testis est Strabo L. VIII. p. 367. Λακεδαιμόνιον ὁμωνύμως λέγεται, καὶ ἡ χώρα, καὶ

ἡ πόλις. Et Pausanias L. III. c. I. πρῶτον μὲν τῇ χώρᾳ καὶ τοῖς ἀνθρώποις μετέθετο ἀφ' αὐτῶ τὰ ὀνόματα.

15 *M. Liuius*] Erat hic *M. Liuius Salinator*, de quo noster etiam L. I. c. 1. §. 9. et L. II. c. 3. §. 8. Pugna illa caede Poenorum tam memorabilis fuit, vt *hostium quinquaginta sex millia fuerint occisa, redditaeque aequa Cannensi clades, vel ducis, vel exercitus interitu videretur*, teste Liuiο L. XXVII. c. 51. vbi fere hoc Liuii responsum, paullum mutatis verbis: *supersint aliqui nuntii, et hostium cladis, et nostrae virtutis*.

16 *Scipio Africanus*] De hoc Scipionis dicto ita etiam Vegetius L. III. c. 21. *Ideoque Scipionis laudata est sententia, qui dixit, viam hostibus, qua fugiant, munendam*. Prudenter adeo Lycurgus legem dedit Laconibus: τὴς πολέμους φεύγοντας μὴ φονεύετε, ἵνα μὴ τῷ φεύγειν ἡγούντο τὸ μένειν λυσιστάλατον. v. Polyacnus L. I. c. 16. §. 3.

non solum dandam esse viam fugiendi, sed etiam muniendam.

XVII. ¹⁷ Paches Atheniensis adfirmavit, incolumes futuros hostes, si deponerent ferrum: ¹⁸ eiusque obsecutos conditionibus, vniuersos qui ¹⁹ in sagulis ferreas fibulas habuissent, interfici iussit.

XVIII. Hasdrubal subigendorum Numidarum causa ingressus fines eorum, resistere parantibus adfirmavit, ad capiendos se venisse elephantos, ²⁰ quibus ferax est Numidia. ²¹ Vt hoc permetterent, poscen-

¹⁷ Paches] Similis perfidiae exemplum de hoc Pachete refert Polyaeus L. III. c. 2. Quod si ἐξ ὀνυχῶν λείοντα, facile hic quoque Pachetem agnoscat, quem Codd. Palatin. et Leid. sec. habent; atque hanc scripturam vulgatae, quae *Pericles* ueruat, recte praeferrī.

¹⁸ Eiusque obsecutos] MSS. ad vnum omnes, et Edd. Rom. ac Paris. *eisque obsecutis*, i. e. cum illi obsecuti essent. Vulgatam lectionem concinnauit Beroaldus. Mallem ad vitandam duritiem, *conditioni*. Num obsignatis conditionibus? Vix puto. Oudend.

¹⁹ In sagulis] Corrupte in MSS. quinque et Edd. primis *singulis* vel *cingulis*. Quis enim nescit, et *chlamydes* Graecorum, et *sagula* Romanorum utplurimum fibulis, modo ferreis, modo argenteis et aureis, immo gemmatis fuisse constricta? unde *fibulatoria* et *fibulata* dicebantur. v. Salmast. in Spartian. p. m. 23. et in Trebell. Pollion. p. 303. Contra minorum, ut Iulius Achaemenidis Graeci, *chlamydes* vel *saga* vilioribus quoque fibulis erant stricta. Sic Virgilius L. III. Aen. 594.

Consertum tegumen spinis: at cetera Graius.

Hinc etiam Scipio, cum perditum luxuria Romanorum exercitum ad veterem disciplinam vellet reuocare, iussit eum *ματίην χρησθῆναι σισύρα*

γαλατικῇ, καὶ πρῶτος ἐν πολεμίστῳ σισύραν μέλαιναν. Polyaeus. L. VIII. c. 16. §. 2. Erat autem *σισύρα* | *σίσυρα*, *χιτών σκύτινος*, *ἐντεριχος*, *χειριδωτός*. v. Polylux L. VII. c. 15.

²⁰ Quibus ferax] Dubitat Oudendorpius, recte hic Ablatium sibi iunctum habeat *ferax*, nec ne; idque eo magis, quod Petrensis Cod. clare exaratum habeat, *quorum*. At enim vero hanc vocem Ablatio quoque iunctam reperiri, docet locus Plinii L. IV. ep. 15. §. 8. *Vellem tam ferax saeculum bonis artibus haberemus*. quamquam idem L. II. ep. 17. §. 15. *quarum arborum vel maxime ferax est terra*. L. VIII. ep. 20. §. 2. *miraculorum ferax commendatrixque terra*. Qua re vnus Voss. pt. auctoritate damnari nolum illud Quinctil. Declam. XIII. c. 2. *non frumentis ferax*. vid. tamen Heinss. ad Ouid. L. II. Amor. XVI. 7.

²¹ Vt hoc permetterent] Vitiosam sine dubio hanc scripturam pronunciat Oudendorpius, et non persanandam; nisi ope meliorum Codicum. Quid, si *securitatem* ad verbum *promissis*, mente repetamus; vel *eam* subaudiamus: cuiusmodi exempla vel in Caesare, qui nimis fere alias in repetendis vocibus, me legisse memini.

poscentibus securitatem promisit: et ea persuasione auocatos adortus, sub leges redegit.

XIX. ²² Alcetas Lacedaemonius, vt Thebanorum commeatum facilius ex inopinato adgrederetur, in occulto paratis nauibus, tamquam vnā omnino haberet triremem, vicibus in ea remigem exercebat: quodam deinde tempore omnes naues in Thebanos transnauigantes inmisit, et commeatibus eorum potius est.

XX. Ptolemaeus aduersus Perdiccam, exercitu praualentem, ipse inualidus, omne pecudum genus, religatis ²³ a tergo, quae traherent, ²⁴ farmentis, agen-

²² Alcetas Lacedaemonius] Eandem historiam refert Polyaeus L. II. c. 7. vbi recte Casaubonus ex nostro pro μέγος reponit ἀνὰ μέγος, vicibus. Simile strategema vid. apud Caesar. de B. C. L. III. c. 24. et Nepot. in Dia. c. 9.

²³ A tergo] Sic praeter Tenuilli codices, etiam Gudian. Leid. sec. Petrenf. et Cantabrig. sec. vere. vt L. III. 9. 3. Scutis gladiisque a tergo apertis. vbi vide. Non ad terguin, sed caudas religata erant farmeura. a tergo, i. e. a posteriore parte. Oudendorpius.

²⁴ Farmentis] Verissime, nisi me omnia fallunt, quamquam in pertinaci omnium Codd. MSS. consensu, pro vulgata carpentis legendum esse farmentis, coniecit Wesfelingius. cuius insuper coniecturae fauet Polyaeus L. IV. cap. 18. προστάξαν ἐκάστη ζῶν φεγγάνων φορτία ἐκδήσαι, ὅπως ἐπισυρρόμνον κονιορτὸν ἐλαίροι πλείστον. Puluerem autem signum esse aduenientis exercitus, cum res ipsa, tum plurima veterum scriptorum exempla probare possunt. Sic Onosander c. VI. καὶ γὰρ κονιορτὸς ἀναφανόμενος μεθ' ἡμέραν, ἐμήνυσσε

τὴν τῶν πολεμίων ἴφροδον. Vegetius L. III. c. 5. Item mutum et commune signum est, quotiens proficiscente turba excitatus pulvis ad similitudinem nubium surgit, hostiumque prodit aduentum. Homerus Iliad. Γ. v. 13.

Ὡς ἄρα τῶν ὑπὸ ποσσὶ κονισσα-
λος ἄρου' ἀελλῆς
ἔρχομένων, μάλα δ' ὤκα διέπερσ-
σον πεδίοιο.

Virgilius L. IX. Aen. 33.

Hic subitam nigro glomerari pul-
uere nubem

Prospiciunt Tenebr.

et v. 37.

Quis globus, o ciues, caligine
voluitur atra!

Ferte citi ferrum, date tela, et
scandite muros.

Hostis adest, cia.

Adde Sullustium Ing. c. LVII. et ad eum cl. Wasse. Caesar. de B. G. L. IV. c. 32. Sicuti autem frondosi rami et farmenta ad ignem diffundendum; ita etiam per terram trahis, ad puluerem excitandum inprimis faciunt. Hinc Liuius L. X. c. 41. Puluerem maiorem quam pro numero excitabant insidentes mulis calones; frondosos ramos

agendum per paucos curauit equites: ipse praegressus cum copiis, quas habebat, effecit, ut puluis, quem pecora excitauerant, speciem magni sequentis exercitus moueret, cuius expectatione territum uicit hostem.

XXI. ²⁵ Myronides Atheniensis aduersus Thebanos, equitatu praeualentes, pugnaturus, in campis suos edocuit, ²⁶ manentibus esse spem aliquam salutis, cedentibus autem perniciosissimum. Qua ratione confirmatis militibus, victoriam consecutus est.

XXII. ²⁷ L. Pinarius in Sicilia praesidio Hennae praepositus, clauēs portarum, quas penes se habebat, repositis Magistratibus Hennensium, quod suspectos eos, tamquam transitionem ad Poenum pararent, habebat, petit unius noctis ad deliberationem spatium: indicataque militibus fraude Graecorum, quum praecepisset, ut parati postera die signum expectarent, prima luce ²⁸ adfidentibus redditurum se clauēs dixit, si

*ramos per terram trahabant. Ne-
pos in Hannib. c. V. Namque
obducta nocte, sarmenta in corni-
bus iuuenorum deligata incendit.*

²⁵ *Myronides*] Eandem historiam refert Polyaeus L. I. c. 35. §. 2. unde patet, *Myrodiues* in vulgatis esse corruptum. Gr. *Μυρωνίδης*.

²⁶ *Manentibus esse spem aliquam salutis*] In uniuersum Strategici monent *μὴδὲν ἀμεινόν εἶναι τὴ μέναι ἐν τάξει, μὴδὲ ἐπισφαλέστατον τὴ λύειν*. Onofand. c. XXVII. Huius praecepti utilitatem in primis peripexit Cleandridas, Thuriorum dux. Polyaeus. L. II. c. 10. §. 2. Quare praecipuum dixit ex institutis disciplinae militaris Romanorum Polybius, *τὸ μὴ φεύγειν, μὴδὲ λείπειν τὰς τάξεις*, T. I. p. 326. Adde Aelian. Ta&. c. III.

²⁷ *L. Pinarius*] In quibusdam Codd. MSS. legitur *C. Pinarius*. Verum *L. Pinarius* ueram esse scripturam probat Linius L. XXIV. c. 37. qui hanc historiam pluribus narrat.

²⁸ *Adfidentibus*] In impressis additum legitur *militibus*. Deest autem haec vox in Medic. pr. Leid. sec. Vaticano et Edd. Italicis, et certe delenda est. Non minatus iis est Pinarius, se redditurum clauēs, dum adfidentibus sibi milites; sed tantum, se redditurum eas illis adfidentibus prima luce, si omnes idem censuissent. Linius, *Tum Pinarius: at illi, si ad consulem grauantur mittere, sibi saltem darent populi concilium; ut sciretur, utrum paucorum denuntiata, an uniuersae ciuitatis essent. Consensu in posterum diem concio edicitur*. Pinarius tum, *conuocatis militibus*, inquit etc. Adde Polyae-

si idem omnes Hennenfes censuissent. Ob eam causam vniuersa multitudo conuocata in theatrum, et idem flagitante, manifesta deficiendi voluntate, signo militibus dato, vniuersos Hennenfes cecidit.

XXIII. Iphicrates, dux Atheniensium, classem suam hostili habitu instruxit, et ad eos, quos suspectos habebat, inuectus, quum effuso studio excipere-tur, deprehensa eorum perfidia, oppidum diripuit.

XXIV. ²⁹ Ti. Gracchus, quum edixisset futurum, vt ex volonum numero fortibus libertatem daret, ignauos crucibus adfigeret, et quatuor millia ex his, qui segnius pugnauerant, metu poenae in quemdam munitum collem coissent, misit, qui eis dicerent, totum sibi exercitum volonum vicisse videri, quod hostes fugissent: et sic eos, ³⁰ et sua fide, et ipsorum metu exsolutos, recepit.

XXV. Hannibal post proelium, quo ingentem cladem ad Thrasymentum Romani acceperunt, quum sex millia hostium, interposita pactione, in potestatem suam redegisset, socios Latini nominis ³¹ benigne in ciui-

lyanum L. VIII. c. 21. Quia autem pro si in Vaticano est simul; in Edd. Italicis sic: forsitan coniicias simul addendum esse τῶν ἀδελφῶν. Quidquid hoc sit, deleui τὸν ἄνδρα, auctoritate MSS. et historia ac ratione iubente. Absurdum enim foret. Ouidend.

²⁹ Tiber. Gracchus] Monstrum lectionis, Tigræus, quod in vulgatis olim circumferebatur, primus fustulit feliciter Stewechius, veramque scripturam Tiberius Gracchus reposuit. Quam doctissimi viri coniecturam, praeter plures Codd. MSS. imprimis tueretur Liuius, qui eandem rem plenius narrat L. XXIV. c. 14. et seqq. Promissum Gracchi hoc erat: qui caput hostis retulisset,

eum se extemplo liberum iussurum esse; qui loco cessisset, in eum serui supplicio animaduersurum. quae postrema verba discrete probant, male pro crucibus adfigeret, a librariis suppositum, esse cruciatus afficeret: nam crucem seruorum tuisse poenam abunde constat.

³⁰ Et sua fide] Ab sua fide Medic. sec. solutos Leid. sec. Lipsius volebat exsoluto. Liuius in hac re, vt passim ille alique, exsoluta fide publica. Sed vide ad §. 35. Pro ipsorum Hillensb. suorum. Ouidendorpius.

³¹ Benigne in ciuit. s. dimisit] Prudenter callidissimus imperator victos Latinos benigne in suas domos dimisit. Oportet enim imperatorem

ciuitates suas dimisit, dictitans, se Italiae liberandae causa bellum gerere: eorumque opera aliquot populos in deditionem accepit.

XXVI. Mago, quum Locri obsiderentur a ³² Crispino, classis nostrae praefecto, diffudit ad Romana castra rumorem, Hannibalem, caeso Marcello, ad liberandos obsidione Locros venire: clam deinde equites emissos iussit a montibus, qui in conspectu erant, se ostendere. Quo facto, effecit, vt Crispinus, Hannibalem adesse ratus, conscenderet naues, ac fugeret.

XXVII. Scipio Aemilianus, ad Numantiam, omnibus non cohortibus tantum, sed centuriis ³³ sagittarios et funditores interposuit.

XXVIII. Pelopidas Thebanus, quum a Theffalis in

torem non solum cogitare in bello, τὰ ἀήλα τῆς τύχης, καὶ τὸ πάλιντροπον τῷ δαιμονίῳ: sed nihil quoque ad capiendos sibi adiuuandos aliorum animos esse efficacius erga victos humanitate atque clementia. Hinc Onofanderi cap. XXXVIII. Ταῖς δὲ προσχωρέσαις πόλεσιν — φιλανθρώπως καὶ χρητῶς προσφίεσθαι. προσάγει το γὰρ ἀν-ῆ-ως καὶ τὰς ἄλλας. Sic Scipionis humanitate vniuersa Hispanorum gens victa, imperio populi Romani accessit, vt noster habet L. II. c. 10. §. 5. Plura qui cupit, adear Leonem c. XV. §. 11. 12. 37. 40. c. XVIII. §. 105. Mauric. L. X. c. 1. Polybium T. I. p. 502. 781. T. II. p. 1037. 1099. Xenophont. Cyrop. p. 236. §11. ed. Weiff.

³² Crispino] Perperam. nam Crispinus erat consul, et collega Marcelli, eiusdemque praelii con-

sors, vt teste noster ipse mox §. 38. Praefectus vero classis erat L. Cincius Alimentus. Errorem hunc iam animaduertit cl. Wesselingius L. II. Obs. c. 8. Lege omnino Liuium L. XXVII. c. 28. a Crispino habet hic Petrensis. Ouidendorpius.

³³ Sagittarios et funditores] Hi ad leuis armaturae milites, Gr. ψιλῆς, pertinebant; variisque modis, pro regionum conditione, plerumque tamen ante primam aciem collocabantur, praeliumque inchoabant: quod, praeter alios, probant Thucydides L. VI. c. 69. Aelianus c. XV. Leo cap. XIV. §. 102. Sic Vegetius quoque L. II. c. 19. Ferentarii autem et leuis armatura, sicutatores, sagittarii, funditores, aduersarios pronocabant ante aciem procedentes. Reliquarum ordinationum leuis armaturae incommoda refert Onofander c. XVII.

in fugam versus, ³⁴ flumen, in quo ³⁵ tumultuarium fecerat pontem, liberasset, ne sequentibus hostibus idem transitus maneret, nouissimo agmini praecepit, incenderent pontem.

XXIX. Romani quum Campanis equitibus nullo modo pares essent, Q. Naeuius Centurio in exercitu Fuluii Flacci Procos. excogitauit, vt delectos ex toto exercitu, qui velocissimi videbantur, et mediocris erant staturae, parmulis non amplis, et ³⁶ galericulis gladiisque, ac septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armaret, eosque, adiunctos equitibus, iuberet vsque ad moenia prouehi; deinde ibi positis nostris equitibus, incipere inter hostium equitatum proeliari. Quo facto vehementer et ipsi Campani adflicti

R 2

sunt,

³⁴ *Flumen liberasset*] Stewechius pro hac locutione, Latina prorsus, omniumque Codd. MSS. fide comprobata, cum hic, tum alibi *flumen superasset* reposuit. Veram autem esse scripturam *flumen liberare*, nec loco mouendam, supra ad L. I. c. 5. §. 3. monimus.

³⁵ *Tumultuarium pontem*] *Tumultuaria* veteribus dicebantur, quaecumque, urgente necessitate, raptim festinanterque fiebant. Sic *tumultuaria castra*, *pons*, *fossa* aliaque occurrunt: et milites *tumultuarii*, qui ob tumultum, atque inopinum periculum conscripti fuerunt. Liuius L. XXXV. c. 2. *Si tumultus in Hispania esset, placere tumultuarios milites extra Italiam scribi a Praetore*. Vegetius L. III. c. 8. *Tunc opere tumultuario fossa percutitur*. L. I. c. 24. *Deinde tumultuaria fossa sit lata pedes nouem, et alta pedes septem*.

³⁶ *Galericulis*] Varie hunc locum corruerunt rudes librarii. *Galericulus* l. Galetus tegmen-

tum fuit militare, quo velites vsi fuerunt. Polybius T. I. p. 652. *προσπικροσμεῖται δὲ καὶ λιτὴ περικεφαλῶν, ποτὲ δὲ καὶ λυκείαν, ἢ τι τῶν τοιούτων ἐπιτίθεται, σκέπης ἅμα καὶ σιμῶν χάριν*. vbi eadem quae noster arma, *μάχαιραν, γρόφον, καὶ πᾶρμον, gladium, hastas et parmam*, velicibus tribuit. Virgilius L. VII. 688.

*fuluosque lupi de pelle
galeros*

Tegmen habent capiti.

vbi Seruius: *galerus*, genus est pilei. Saepius vero pedites velocitate conspicui equitibus interpositi fuerunt. Apud Germanos hunc morem obtinuisse testis est Tacitus de mor. German. c. VI. *Plus penes peditem roboris; eoque mixti praeciantur, opta et congruente ad equestrem pugnam velocitate pedum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant*. Qua re Caesar ex Germania equites arcessiuit, et leuis armaturae pedites, qui inter eos paeliari consueuerant, L. VII. B. G. c. 65.

sunt, et maxime equi eorum: quibus turbatis, pro-
na nostris victoria fuit.

XXX. P. Scipio in Lydia, quum die ac nocte im-
bre continuo vexatum exercitum Antiochi videret,
nec homines tantum aut equos deficere, verum arcus
quoque madentibus nervis inhabiles factos, exhortatus
est ³⁷ fratrem, ut postero, quamvis religioso, die
committeretur proelium. Quam sententiam secuta
victoria est.

XXXI. Catonem vastantem Hispaniam, legati Iler-
getum, qui sociorum populus erat, adierunt, oraue-
runtque auxilia. Ille, ne aut abnegato ³⁸ adiutorio so-
cios alienaret, aut diducto exercitu vires minueret,
tertiam partem militum cibaria parare, et naues ad-
scendere iussit, dato praecepto, ut ³⁹ caussati ventos,
retro redirent. Praecedens interim aduentantis auxi-
lii rumor, ut ⁴⁰ Ilergetum excitavit animos, ita ho-
stium consilia discussit.

XXXII. C. Caesar, quum in partibus Pompeianis
magna

³⁷ *Fratrem*] Frater erat L. Scipio. Verum P. Scipio fratrem ad id exhortari non potuit: aeger enim Elaeae iacebat, teste Livio L. XXXVII. cap. 37. et seqq. et Appiano in Syriac. p. m. 170. etc. qui ambo descripserunt Polybium hic deperditum. Oudend.

³⁸ *Adiutorio*] Duo Cantabrig. praefertunt *auxilio*, minus recte. nam v. *adiutorium*, praeter alios scriptores, alibi quoque videtur Frontinus. L. II. c. 5. n. 11. et ipsi tamquam in *adiutorium* exierunt. L. I. c. 2. n. 6. Quo ipsi duces nullo extrinsecus adiutorio per se provident.

³⁹ *Caussati ventos*] Latet mendum. non opus enim erat, ut hoc caussarentur, qui redirent ad Catonem ipsum. Livius ait, eos non-
dum profectos fuisse, sed legatis

profectis, Consulem, ubi satis, quod in speciem fuit, ostentatum est, re-
vocari ex navibus milites iussisse. Oudendorpius.

⁴⁰ *Ilergetum*] Communis hic fere est Codd. MSS. corruptio, qui tantum non omnes exhibent *Legetum*, quod nauci plane est. Petreus habet *Lelegum*, quos Graeciae incolae mirum est rudi libra-
rio in mentem venire potuisse. Ilergetum genuinam esse lectionem, extra omnem dubitationem ponit Livius L. XXXIV. c. 12. In Hispania interim consul haud procul Empo-
riis castra habebat: eo legati tres ab Ilergetum vegulo Bilisago, in quibus unus filius erat, venerunt. *Ἰαργυρῶν*, Hispaniae populi, prope Iberum, meminit etiam Strabo p. 162. Ptolemaeus, alique.

magna equitum Romanorum esset manus, ⁴¹ eaque armorum scientia milites conficeret, ora oculosque eorum gladiis peti iussit: et sic ⁴² auersam aciem cedere coegit.

R 3

XXXIII.

⁴¹ *Eaque armorum scientia milites conficeret.*] Id est ad verbum: et ea manus equitum conturbaret, et quasi metu quodam exanimaret pedites Caesarianos sua armorum scientia. At hunc sermonem inquinatum et sententiae expertem esse, aiunt Barthius L. VI. Aduers. c. 26. et Rubenius in Elect. L. II. c. 32. Barthiusque corrigit, ut putat, vere, *eaque formarum nitentia milites afficeret*; cui coniecturae fauet, quod eam ob causam quidam dicant iussisse Caesarem eorum ora peti, ut formae suae metuentes iuvenes illi delicati, qui in Pompeii castris erant, statim hoc animatus cederent: ut clare Polyæn. L. VIII. c. 23. §. 25. et Plutarchus in Pomp. p. 656. et alii. Verum praeterquam quod vel sic conficeret non mutem, *nitentia pronitore* vox non est Latina. Rectius coniecit Rubenius: *Suique armorum scientia militis confideret.* Sed et haec intricatior est constructio, et a MSS. lectione nimis recedit, quae tamen non placet. Qua re legendum ego opinor, *eaque armorum magnificentia*, i. e. is splendor equitum. Ipse Caesar eam metuit, teste Plutarcho ibid: καὶ φοβήθη τὴν λαμπρότητα τῶ ὀπλισμῷ etc. et in Caesare p. 728. καὶ δίδουκας τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ πλῆθος ἰππέων. Adde Caesar. L. III. B. Ciu. c. 84. Splendor autem ille recte appellatur *Magnificentia*. Curtius L. V. c. 1. §. 23. Equites suo atque equorum cultu ad luxuriam magis, quam ad magnificentiam exalto, vltimi ibant. Sic magnificentia epularum, magnificentissimum spectaculum, magnificentissimus tri-

umpbus, et similia. Scientia tamen non omnino damno. Caesatis enim milites facile credere potuerunt, equites illos Pompeianos numero VII M. armorum adeo peritos esse, cum scirent, equestrem iuventutem tanto cum ardore se exercere semper in armis. Liphus ad oram libri sui reposuit *multum conficeret*. notauitque in Vet. libro esse *confunderet*. Oudend. Valde placet *ad confunderet*. Sic Lucanus L. VII. 575.

Aduersosque iubet ferro confunderere vultus.

Idem L. VII. 127.

*trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animique eruces
sua pectora pulsant.*

⁴² *Auersam aciem cedere coegit*] In vulgatis est *aduersam faciem caedere coegit*. Verum, cum haec lectio, cum antecedentibus collata, meram prodat *περισβολαν*; insuperque longiores hastae et gladii, quibus Caesariani nobilium illorum equitum, qui in partibus Pompeianis erant, facies ferire iuebantur, terrorem ipsis adferrent auerterentque; ac denique *auersam* aliquot vet. libri, *aciem* antiquior Mediceus, et *cedere* omnes MSS. praeferrant: ipsi rei conuenienter Oudendorpius reposuit *auersam aciem cedere coegit*, cui nos omnino suffragamur. Certe non omnes tam firmo sunt pectore, ut hastas gladiosque, in praelii concursu, irretortis oculis valeant intueri; vereque Tacitus de mor. Germ. c. XLIII. *primi in omnibus praeliis oculi vincuntur*. Quae cum ita sint, non solum Tacitae rei scriptores armorum splendorem in exercitu commendarunt; sed prudentissimi quique imperatores

XXXIII. Vaccaei, quum a Sempronio Graccho collatis signis vrguerentur, vniuersas copias cinxere plaustris, quae impleuerant fortissimis viris, muliebri veste tectis. Sempronium quoque, tamquam aduersus feminas, audentius ad obsidendos hostes confurgentem, hi, qui in plaustris erant, adgressi fugauerunt.

XXXIV. Eumenes ⁴³ Cardianus ex successoribus Alexandri, in castello quodam clausus, quo exercere equos non poterat, certis quotidie horis ita suspendebat, vt posterioribus pedibus innixi, prioribus adleuatis, dum naturalem adfistendi adpetunt consuetudinem, ad sudorem ⁴⁴ vndique crura iactarent.

XXXV.

res eiusdem curam sibi habendam esse existimant. Cuius rei hanc reddidit rationem Onofander c. XXVIII.

Διυνότεροι γὰρ οἱ ἐπιόντες φαίνονται λήχοι τοῖς τῶν ἑπλων αἰθύγμασιν· καὶ πολλὰ τὰ δι' ἑψωὺς δειμὰτα προσεμπίπτοντα ταῖς ψυχαῖς ταράττει τὸ ἐκτιπόμενον. Cui iungi possunt Leo c. V. §. 12. c. VI. §. 3. c. XIV. §. 37. 112. Mauricius L. VII. c. 15. Constantinus p. 12. Xenophon. Cyr. p. 395. Hinc Philopocemen maximus Achaeorum dux dicere solebat: μεγάλα τὴν λαμπρότητα συμβάλλασθαι πρὸς ἑκπλήξιν τῶν ὑπεναντίων. Polyb. T. I. p. 876. Plutarchos ad Onofandri c. XXVIII.

43 *Cardianus*] In plenisque MSS. et Edd. male legitur *Sardianus*, pro quo omnino repenendum est *Cardianus*, a *Cardia*, Thraciae vrbe, quam patriam Eumenes habuit, testibus Plutarcho et Nepote in eiusdem vita. Huius vrbis facit mentionem Stephanus: καρδία, πόλις τῆς ἐν Θράκῃ χειρρόνησος· et Scholiastes in Aristophanis Aves, v. 1474. καρδία πόλις

Θράκης, ἧς οἱ πολῖται καρδιανοί.

44 *Vndique*] 4 Reg. Voss. 3. Hill. ad sudorem vique. Valde suspectum est istud *vndique*. Cantabrig. tert. *numquam*. Leid. sec. *meque*. cum Med. pr. Palat. *emque*. Duo alii Cantabr. Vatic. et Edd. Paris. Hill. et Wechel. *Vimque*. Ad marginem sui exemplaris coniecit Gronovius *ad sudorem usque*, et sic vel *vimque* legi vult Boius. Scriuerius ad oram alleuit *utique*. Ego putem scribendum omnino *ad sudorem binnitumque*. Plutarchus p. 590. καὶ πολὺν ἡφέσαν ἰδεῖται καὶ στεναγμὸν, i. e. *gemitum*, *labellum*, quod super hoc loco consultus malebat Oruillius meus. Scriptum fuerat *innitumque*. Hoc locum corrigendo ansam dedit. Oudendorpius. Callidum hoc Eumenis inuentum relatum legitur etiam apud Nepot. in Eum. c. V. §. 5. *Substringebat caput loro alius, quam ut prioribus pedibus plane terram posset attingere. Deinde post verberibus cogebat, exsultare, et culces remittere.*

XXXV. M. Cato, pollicentibus barbaris duces itinerum, et insuper praesidium, si magna summa eis promitteretur, non dubitavit polliceri: quia aut victoribus ex spoliis hostilibus poterat dare, aut interfectis, exsoluebatur ⁴⁵ promisso.

XXXVI. Q. Maximus transfugere ad hostes volentem ⁴⁶ Statilium, nobilem clarae operae equitem, vocari ad se iussit, eique excusavit, quod, invidia comilitonum, virtutes illius ad id tempus ignorasset: tum donato ei equo, pecuniam insuper largitus, obtinuit, ut, quem ex conscientia trepidum arcesserat, laetum dimitteret, et ex dubio in reliquum non minus fidelem, quam fortem, haberet equitem.

XXXVII. Philippus quum audisset, Pythiam quemdam, bonum pugnatores, alienatum sibi, quod tres filias inops vix aleret, nec a rege adiuuaretur, monentibus quibusdam, uti eum caueret: Quid si, inquit, partem corporis aegram haberem, absciderem potius, quam curarem? ⁴⁷ Deinde familiariter secre-

R 4

to

⁴⁵ *Promisso*] Scio, rem ipsam saepe exsolui dici, quam quis praestare erat coactus: *exsoluere fidem, debitam, culpam, praemia*, et similia, atque ita ipse reposui in Luciano L. VII. 262. *gladioque exsoluite culpam*; cum vulgo legeretur *gladiosque exsoluite culpa*. Verum hoc loco videtur id non convenire. Promisso enim interfectis hominibus exsolui nequit, ut sensus deberet esse in oppositione, quam hic adhibet auctor. Quare mecum lege et duobus Leidenensibus *promisso*. Cato aut poterat dare pecuniam victoribus, i. e. si essent victores; aut exsoluebatur suo promisso, *interfectis*, i. e. si essent interfecti. Sic §. 24. *eos sua fide et ipsorum metu exsolutos recepit*. *Exsoluere* religione, poena, evis, et talia saepe reperias. Petrensi. *promissum*. quod ipsum praeferebat cl. Wasse,

quia historici magis amant *promissum* dicere, quam *promissionem*. Oudendorpius.

⁴⁶ *Statilium*] Plerique MSS. recte *Statilium* servant, qui fuit *Marsus*, ut Plutarchus habet in Fabio p. 185. Compar exemplum noster recenset L. III. c. 16. §. 1. ubi *Cl. Marcellus Banti*um *Nolanum*, qui corrumpere ad defectionem populares studebat, et Hannibali gratificabatur, eadem arte in fide retinuisse et equo donasse memoratur.

⁴⁷ *Deinde familiariter cet.*] Optimum consilium! quo prudentiores duces humanitate potius et beneficentia; quam poenarum crudelitate suos in officio retinuerunt. Bene enim Cicero L. II. de offic. c. 7. *Id amplectamur, ut metus absit, caritas retineatur: ita facillime, quae volumus, et prius in*

to elicited Pythiam, accepta difficultate necessitatum domesticarum, pecunia instruxit: ac meliorem fide-
lioremque habuit, quam habuerat, antequam offen-
deret.

XXXVIII. T. Quinctius Crispinus, post infaustam
adversus Poenos dimicationem, qua collegam Marcel-
lum amiserat, quum comperisset, potitum annulo in-
terfecti Hannibalem, litteras circa municipia totius
Italiae dimisit, ne crederent epistolis, si quae Mar-
celli annulo obsignatae perferrentur: ⁴⁸ monitione
⁴⁹ consecutus, ut Salapia, et aliae urbes frustra Hanni-
balis dolis tentarentur.

XXXIX. Post Cannensem cladem percussis ita Ro-
manorum animis, ut pars magna reliquiarum nobilissi-
mis auctoribus deferendae Italiae iniret consilium, P.
Scipio adolescens admodum, inpetu facto, in eo ipso,
in quo talia agitabantur, coetu pronuntiavit, manu se
sua interfectorum, nisi qui iurasset, non esse sibi men-
tem destituendae Reipublicae. Quinque ipse primus
se religione tali obligasset, stricto gladio mortem vni
ex proximis minatus, nisi acciperet sacramentum, il-
lum

in rebus, et in republica consequemur. Idem L. V. Tusc. *Qui non laborat, ut carus militibus sit, amare milites nescit.* Nulla autem re militum caritas facilius obtinetur, quam si donis muneribusque eorum inopia a ducibus subleuetur. Qua de causa Strategici scriptores, copiarum ducibus, ἀφιλανθρωπία non sine ratione ii. primis commendatunt. Sic Onosander c. I. §. 7. Ἡ δ' ἀφιλανθρωπία δοκιμασθήσεται καὶ πρώτη. τῷ γὰρ ἀδαροδοκίῳ καὶ μεγαλοφρονίῳ προϊσασθαι τῶν πραγμάτων αὐτῇ παρατίτα. Cui adfuerunt Leo c. II. §. 8. c.

XX. §. 83. 120. Mauric. L. VIII. p. 191. Xenophon. Cyr. p. 272. §20. Polybius T. I. p. 228.

48 *Monitione*] Petreni. *quaratione.* bene, sed vereor, ut a Frontini manu sit, ut statim patebit. Oudendorpius.

49 *Consecutus*] In Scriuer. edit. legitur *consecutus est.* Deest autem substantivum verbum in Cantabrig. Leid. sec. Vatican. aliisque, et Edd. Rom. Bonon. et Wechel. Recte et nostri more: quare deleni. Si retineri est velles, *qua vel hac ante monitionem* saltem praecedere deberet. Oudendorpius.

lum metu, ceteros etiam exemplo ⁵⁰ coegit ad iurandum.

XL. Volscorum castra quum ⁵¹ prope a virgultis siluaeque posita essent, Camillus ea omnia, quae conceptum ignem vsque in vallum perferre poterant, incendit: et sic aduersarios exuit castris.

XLI. P. Crassus, bello sociali, eodem modo prope cum copiis omnibus interceptus est.

XLII. Q. Metellus in Hispania castra moturus, quum in agmine milites * continerent se intra castra, ⁵² Hermocrates detentos eos postero die habilioribus iam suis tradidit, bellumque confecit.

XLIII. Miltiades, quum ingentem Persarum multitudinem apud ⁵³ Marathona fudisset, Athenienses circa gratulationem morantes compulit, vt festinarent ad opem vrbi ferendam, quam classis Persarum petebat. Quumque praecurrisset, inpleissetque moe-

R 5

nia

⁵⁰ *Coegit ad iurandum*] Recte se habere hanc locutionem, frustra-que de ea dubitari, probat Nepos in Them. c. 4. *vt ingratis ad depugnandum omnes cogerentur.*

⁵¹ *Prope a virgultis*] Hoc et sequens exemplum supra iam occurrit L. II. c. 4. §. 15. 16. Hic quoque, vt supra, Oudendorpius legendum censuit *prope virgultas siluas*, vel *virgultas siluamque*: quae de coniectura plura vide ad l. c.

⁵² *Hermocrates*] Quomodo milites in agmine se possunt continere intra castra? quidue Hermocrati Syracusano negotii cum Q. Metello in Hispania? de utroque alia habuimus exempla supra. Sine dubio hic exciderunt quaedam. quare locum Asterisco notauim. Secure haec

transiliunt reliqui interpretes. Factum hoc Hermocratis refert cl. Wasse ad Historiam, quam narrat Polyaeus L. I. c. 43. §. 2. *vt habilioribus intelligatur de militibus*, qui crapulam hesternam edormiuerunt; sed huius historiae meminit et noster L. II. c. 9. §. 7. *castra moturus est in agm.* Leid. pr. in deest in sec. Oudend. Immo clarissime patet, mutilum esse hunc locum, nec sine Codd. MSS. ope persanari posse: quare melius *ἐνέχων*, quam incertis coniecturis lectorem fatigare.

⁵³ *Marathona*] Pro vulgata *Marathonem* rectius *Marathona*, praecunribus Codd. MSS. Vbiue enim noster Graecae vocum terminaciones amat. e. g. *Perfida*, *Babylona*, *Enipea*, *Lacedaemona*, *Cypron*, *Eurymedonta*, aliaque.

nia armatis, Persae rati ingentem esse numerum Atheniensium, et alio milite apud Marathona pugnatum, alium pro muris suis obponi, ⁵⁴ circumactis ex templo nauibus Asiam repetierunt.

XLIV. ⁵⁵ Pisistratus Atheniensis, quum exceperisset Megarensium classem, ⁵⁶ qua illi ad Eleusin noctu adplicuerant, *et* ⁵⁷ operatas Cereris sacro feminas Athe-

⁵⁴ *Circumactis*] Sic aliquoties noster. L. II. c. 5. §. 20. *circumacto exercitu*. L. I. c. 4. §. 11. *circumactos naues adpulit Siciliae*. Florus L. III. c. 21. §. 6. *Sed impatiens iniuriæ Sylla statim legiones circumegit*. et alibi.

⁵⁵ *Pisistratus Atheniensis*] Tam suauiter haec cum Aeneae Tactici verbis in Poliorcet. c. IV. conspirant, ut sepe a Frontino inde deprompta haec historia videatur, qua signorum necessitatem περί τε τὰς ἀπορίων καὶ πρὸς κήρυξιν Aeneas docuit comprobauitque. quem alii insequentium temporum Tactici secuti, de iisdem praecepta tradiderunt. Onofander c. XXV. XXVI. Arrianus p. LXIV. Aelianus c. XXXIV. Leo c. XII. §. 69. 106. c. XVII. §. 25. c. XX. §. 186. Xenophon. Cyr. p. 195. 244. 398. 467. Polybius T. I. p. 666. Vegetius L. III. c. 5. *Signa autem illa Gr. σήματα, vel συνθήματα, vocalia; vel παρασυνθήματα, muta dicebantur: de quibus nos plura ad Onofandr. c. XXV. Sacra autem illa, quibus tunc Atheniensium feminae operabantur, celebratissima illa Θεσμοφύγια solis a feminis noctu Eleusine agi solita, fuerunt: quibus summum silentium debebatur: vnde Horatius L. III. Od. 2. γ. 26.*

— *vetabo, qui Cereris sacrum*

Vulgavit arcanæ, sub isdem

Sit trabibus, fragilemque mecum

Soluat phaselum.

Ceterum tantam eo facto gloriam consecutus est Pisistratus, ut sibi aditum ad tyrannidem ea aperuisse videretur, εὐδοκίμησας πρότερον ἐν τῇ πρὸς Μεγαρέας γενομένην στρατήν, ut habet Herodorus L. I. c. 59. quem ad l. c. Aeneae laudat Casaubonus.

⁵⁶ *Qua*] Medic. sec. Palat. et Edd. Ital. *quam*. Recte vero Oudendorpius nulla opus esse mutatione censuit, cum τὰ *adplicare* saepius absolute pro *adpellere* apud veteres scriptores reperiat. Pleno noster L. III. c. 16. §. 5. *paucas hostium naues proximo littori adplicuisse*. Iustinus L. II. cap. 4. *Cum Hercules ad littus Amazonum adplicuit*. Id. L. II. c. 12. *Qua adplicaturi erant, symbolos proponi, et faxis proscribi curas*.

⁵⁷ *Operatas Cereris sacro*] *Operari* aequè ac *facere* est saepius idem quod *Deos* (Diis) *religiose et cum summa veneratione sacrificiis litare*, interprete Nonio Marcello

Atheniensium raperent, magnaue edita caede eorum, vltus esset suos, eadem, quae ceperat, nauigia Atheniensi ⁵⁸ milite compleuit, quibusdam matronis habitu captiuarum in conspectu locatis. Qua facie decepti Megarenses, tamquam suis, et cum successu renauigantibus, ⁵⁹ effuse obuui, inermesque, rursus obpressi sunt.

XLV. ⁶⁰ Cimon, dux Atheniensium, victa classe Persarum apud insulam Cypron, milites suos captiuis armis induit, et eisdem barbarorum nauibus ad hostem nauigauit in Pamphyliam apud flumen Eury-medonta. Persae, quia et nauigia et habitum superstantium agnoscerent, nil cauerunt. Subito itaque obpres-

cello p. 548. edit. Plantin. atque in eo Romani Graecos imitati videntur, quibus ἑξέζειν, ἰερεῖν, δρᾶν absolute posita idem significant, quod θύειν sacrificare, subintell. v. θυεῖσθαι. Athenaeus L. XIV. c. 23. "Ομηροῦ τε τὸ ἑξέζειν ἐπὶ τῷ θύειν τάσσει — καὶ οἱ παλαιοὶ τὸ θύειν δρᾶν ὀνόμαζον. Hinc vetus Scholiastes ad Horatii L. III. Od. 14. 5.

*Vnico gaudens mulier marito
Prodeat, iussis operata diuis :*

Operationes, inquit, veteres sacrificia dixerunt.

⁵⁸ Milite complexis] i. e. militibus, antiquo more, quo voces, quibus integra species innuitur, in vnitatis numero posita saepius reperiuntur, temere a quibusdam vel eruditissimis vitis sollicitatae et in plurium numerum mutatae. Sic §. 43. et alio milite apud Mara-

thona pugnatum; alium pro muris suis opponi.

⁵⁹ Effuse obuui] Obuii deest in Mediceis, Vaticano, et Edd. Italicis. Nihilominus effuse exhibent Medic. antiqu. Vatican. item Petrensis, Leidenes, Palatini, Gudian. et Ed. Paris. verissime. L. II. c. 5. §. 2. Effuseque subeuntes adgressus; effusus obuuiam populus, apud Velleium, Iustinum aliosque, Oudend.

⁶⁰ Cimon] Male librariorum oscitantia in quosdam Codd. MSS. irrepsit Canon; qui error vulgaris quoque editiones aliquot occupauit. Non Canon; sed Cimon Persarum classem aequo insulam Cyprum; l. ad Eurymedonta prope Cyprum deuictam cepit, ut Thucydides L. I. c. 100. Polyaeus L. I. c. 34. Plutarchus in Cim. p. 486. memoriae prodiderunt.

obpressi, ⁶¹ eodem die et nauali et pedestri proelio victi sunt.

61 *Eodem die*] Idem quoque testatur Nepos in Cim. c. 2. *Eodemque die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium nauibus captis, statim ex classe copias suas eduxit, barbarorum vno concursu maximam vim prostravit.* Cui etiam Thucydides et Plutarchus adien-

tiuntur. Plerique MSS. teste Oudendorpio, vt Vossianus, hisce verbis finiebant: IVLII FRONTINI STRATEGEMATON LIBER QVARTVS EXPLICIT FELICITER; nonnulli tamen, *Strategematicon.*

IO. FRIDER. HERELII

PROF. ERF.

ANIMADVERSIONES CRITICAE IN FRONTINVM.

Praefat. p. 3. *Praeterea continget, ne de euentu trepidet inuentionis suae, qui probatis eam experimentis compurabit.*) Pro qui, cod. Leid. notante Oudendorpio, *quum*. Verior hinc fortasse lectio elicienda *qui cum*. Frequenter *ic* coalescere in *u*, norunt, qui libros veteres tractare consueuerunt.

Ibid. p. 4. *Huic labori non iniuste veniam paciscar, ne me pro incurioso reprehendas, qui praeteritum aliquod a nobis repererit exemplum. Quis enim ad percensenda omnia monumenta, quae utraque lingua tradita sunt, sufficiat? unde multa transire mihi ipse permisi; quod me non sine causa fecisse scient, qui aliorum libros, eadem promittentium, legerint.*) Codices hic partim *ut multa*, partim *et multa*, exhibent; quidam *ut multa et*. Locum minus sincerum esse, patet. Quid, si membranarum ductu coniiciamus? *ita multa t.* Melius sane verba, sic constituta, cohaerere cum superioribus, quam ex emendatione Oudendorp. *ut et*, vel *et multa ut transirem*, videntur. Exempla *ut ita* a Nostro similiter vsurpati, praebet Oudend. ad L. I. c. 3. §. 5. Mox, si codices addicerent, mallem fere *prodentium*, quod hic, nescio quomodo, aptius exquisitiusque videtur, Plinius, cui verbum istud perquam familiare, contrario sensu, *in iisdem diuersa prodendo*. H. N. XVIII. 25. ed. Harduin.

L. I. c. I. §. 4. *Ille intellexit, idem esse eminentibus faciendum.*) Offendit me *et eminentibus* absolute positum, quod hic obscurum et ambiguum, denique vix Latinum puto. Fortasse pro *esse*, licentiori paullo coniectura, reponendum *viris*, vel *ciuibus*, i. e. *principibus Gabinorum*, quos modo nominauit auctor. Frequens apud Frontinum infinitiui huius omissio, e. g. supra §. I. *existimabat, ciuitates in tempore rebellaturas*, et sic passim. Syllaba *vi* facile ab antecedenti proxime litera *in* in *idem* potuit absorberi, litera contra *e* ob syllabam statim subsequenter in *eminentibus* repeti temere a librariis, et adiungi, atque ita *rise* in *esse* degenerare.

Ibid.

Ibid. §. 7. *Latius — pabulatus, colloquia quoque — in posterum constituit. Ignēs etiam frequentiores per tota castra fieri iussit.*) Codd. tres, editionesque primae, teste Oudend. *ignēs autem.* Scribendum igitur haud dubie *ignēs item.* Perpetua est vocularum istarum in membranarum confusio. Eluamus hac occasione simile prorsus mendum Fl. Mallio Theodoro de metris c. i. p. 8. ed. Heusingeri Bataua. *Positione autem longae syllabae fiunt, si etc. Fit autem positione longa syllaba, cum etc.* Cl. Heusingerus emendandum credit *fit etiam*, sed propius ad scripturam receptam accedit coniectura mea *fit item*, quam probavi quoque viro summo, Ruhnkenio. Corrigenda sic et Plinii verba H. N. xxviii. 7. *Mixto praeterea ouorum candido liquore, — fluxiones oculorum suspendit.* (lac.) *Nam si rana salua sua oculum adperserit, praecipuum est remedium.* Repone: *Item, si etc.* Millies hoc aduerbio utitur Plinius.

Ibid. §. 8. *Profectionem suam censu obtexuit Galliarum. Sub quibus inopinato bello adfusus, confusa inmanium ferocia nationum, prouinciis consuluit.*) Locus impeditus, in quo neque explicando, neque corrigendo interpretes operae pretium fecisse videntur. Verba *sub quibus* corrupta esse constat, verum cl. Oudendorp. coniecturae, *sic quietis*, vel *sic Cattis*, nimis quidem longe quaesitae sunt. Quin nos leuissima mutatione scribimus *subitusque* (vel etiam *subitus*, saepius enim ita Noster omissa copula) i. b. a. etc. Ecce! L. II. c. 3. §. 14. iisdem paene verbis eodemque *πλεονασμῷ subita peditum consurrexit acies, inuectosque temere hostes, inopinato interfusus proelio, cecidit.* L. II. c. 4. §. 4. *a tergo subitus adparuisset.* L. I. c. 4. §. 13. *subitus euasit.* vbi cf. Oudend. L. II. c. 4. §. 3. *subitus ex diuerso se ostenderet.* et passim alibi.

C. 4. §. 13. *Scriptis Antipatro, Thraciam rebellare, praesidiis, quae ibi reliquerat, interceptis, ut sequeretur, omnibus omisiss: quae epistolae ut interciperentur ab hoste, curauit. Athenienses, arcana Macedonum excepisse visi etc.)* Poenitet me ingratae verbi *intercipere*, et affinis *excipere* eodem paene versu repetitionis, etsi Frontinum non eum scriptorem esse scio, a quo summa elegantia, nitorque orationis expectari debeat. *Praesidia quoque intercepta*, rei, quae hic fingenda erat, atrocitati haud satis respondent. Quid tentare nocebit *interfectis*? Tulit haec emendatio suffragium ill. Ruhnkenii, in literis ad me datis, qui verba illa perpetuo confundi addit.

Cap. 5. §. 10. *Pericles — suos, quæ non resistebatur, emisit.*) Codd. Gudian. et Leid. sec. *foceros suos*, inepte quidem, sed haud plane de nihilo. Fuerit forsan *socios suos*.

C. 6. §. 2. *Idem, hostibus tergum eius in itinere prementibus, dum, flumine interueniente, non ita magno, ut transitum probiberet, moraretur tamen rapiditate, alteram legionem in occulto citra flumen collocavit.*) Scaligerum, corrigentem ad oram libri sui *morante*, Oudendorpius credit offendisse, quod præcedentia *ut transitum prohiberet*, ad flumen, *moraretur* vero passivè ad Fulvium, stante vulgata lectione, referri debeant. Ipse coniicit *ut transitu probiberetur*, atque ita omnia melius procedere existimat. Sed vel sic *et moraretur* passivè præter morem accipiendum foret. Equidem vitium non nisi in *dum* inesse crediderim, quod aut expungendum, inuectum scilicet ex reposito, culpa descriptorum, proximo *idem*, ut etiam censuisse credibile est Scaligerum, aut mutandum est in nomen fluminis huius proprium, quod quis facile diuinando assequatur? *Moraretur* autem activè sumi commode poterit, intellectis, quæ præcessere, sc. *ita tamen magno, ut moraretur*.

C. 7. §. 7. *Per deserta Africae itinera, gravissima siti cum exercitu adfectus, oblata sibi a milite in galea aquam, spectantibus uniuersis, effudit.*) Barthio, ceterisque displicet illud *itinera*, idque adeo lubenter eiicerent, nisi omnes MSS. constanter seruarent. Oudend. coniicit *in itinere*. Non damno suspicionem, sed nec deterior fuerit nostra *d. A. penetrans*. Supra c. 2. §. 2. *iussit — penetrare Ciminiam siluam*. L. III. c. 9. §. 5. *hostes penetratum illac oppidum rati*. vbi cf. Oudend.

C. 8. §. 11. *Custodibusque praecepit, ut ea aduenienti hosti dederent, dimissisque Syracusas occulte redirent.*) Hoc cur praeceperit Dionysius, non capere se, nec quid occulte hic faciat, videre fatetur cl. Oudend. Quorsum enim alio, inquit, deditis per pactiorem castellis, se recipere milites? Coniicit igitur *ocissime*. Cod. Leid. pr. *ut occulte*. An latet sub hoc, quod verum puto, *cito cuncti*? Id enim Dionysius spectabat, ut copias, per fraudem dispersas, mox, tempore opportuno, cogeret in vnum denuo. Hinc statim hostes *paene iam par numero adgressus vicit, quum suos contraxisset, et aduersarios sparsisset*.

C. 9. §. 1. *Atque ita coniuuratorum consilio turbato, Campaniam periculo liberavit.*) In MSS. ad vnum omnibus,

et

et edd. antiquis non conspici *turbato*, testatur Oudendorp. Leid. sec. tantum habet *coniuuratorum consilio Campaniam liberauit*, vnde facit *consilio C. periculoque l. vel a coni. periculo Camp. consilio l.* Fallor, an constans iste codicum consensus vocem genuinam excidisse declarat, nullo negotio reponendam, *eluso*? Fraudi fuit huic verbo antecedens *filio*, per similitudinem nimiam a librariis supinis omisso, quod genus erroris innumeras mendas libris intulisse veterum, Critici norunt. L. II. c. 5. §. 47. *omni arte — eluderent hostem*. C. 3. §. 24. *naues mobilitate — eludi*. C. 2. §. 5. *ut sagittas — eluderet*. L. I. c. 2. §. 8. *elufit insidiatores*. C. I. §. 6. *ad eludendos sagittarios*.

C. 10. §. 3. *Agefilaus Lacedaemonius, quum aduersus Thebanos castra super ripam posuisset.*) Transpositione locum hunc credo iuuandum, legendumque *Agefilaus Lac. adu. Thebanos, quum* etc. Caussam pete ab Oudendorp. ad L. I. c. 5. §. 12. vbi vir doctissimus merum hunc Frontini stylum, perpetuumque morem obseruat, vt *τῷ aduersus* vtatur sine addito *dux*, vel alio quodam vocabulo, cui respondeat, subintelligens *bellum gerens*, vel simile quid, vimque exemplorum ingentem asserit. Cf. eundem ad L. II. c. 1. §. 18. Eadem forsitan medela adhibenda L. II. c. 1. §. 6. *Idem, quum aduersus Lacedaemonios pluribus diebus castra cominus haberet.* etc. 4. §. 11. *Myronides Atheniensis, dubio praelio aduersus Thebanos rem gerens.* Sed nihil definio.

C. 11. §. 9. *Circa ea duci equos noctu clauis imperauit.*) Polyaeus, Oudend. citatus, eandem historiam referens, L. I. c. 41. ἵππους δύο περιάγων. vnde suspicari possis, scribendum *duci duos* vel *duos duci e.* numero a vocula vicina, vt dixi modo, extrafo, praesertim si placeat *duo*, quomodo L. I. c. 4. §. 10. in MS. reperit Walsius.

Ibid. §. 16. *Arma, quae ornamentis adfixa in templis erant, nocte subtraxit.*) Quibus tandem ornamentis arma erant adfixa? Atqui ornamenta ipsa armis possunt adhægi, non arma ornamentis. Nihil licet hic monuerint interpretes, locum tamen defectum putem, ita supplendum, *arma, quae cum ornamentis* etc. Arma in templis reposita, et diis consecrata, taeniis, corollis, et id genus aliis, ornata fuisse, credibile est.

L. II. praefat. — *Quae ante commissum proelium agenda sunt, deinceps reddemus pertinentia ad ea, quae in ipso proelio agi solent, et deinde ea, quae post proelium.*) Codex Me-

Mediceus, *quae proelium excitant*. Quisquamne dubitet, manum Frontini esse, *quae proelium excipiunt*? i. e. sequuntur. Verbum exquisitius, quam pro descriptorum capto, glossae, margini primum adiectae, loco cedere coactum est.

C. I. §. 13. *Iugurtham autem constat etc.*) Omitti a quibusdam codd. particulam *autem*, notat Tennullius, eamque locum hic non habere, recte obseruat. Oudend. coniecit *regequ*. Verum restituendum *item*, quod et supra Nostro redonamus L. I. c. I. §. 7. Idem enim plane strategema adhibuit Iugurtha, quod Pompeius §. antecedente adhibuisse dicitur.

C. 2. §. 8. *Vt per aliquantum spatii, quo aduersarii dirinebantur, exercitus hostium potius labore itineris profligaretur.*) Sensit difficultatem, quam creat orationi potius, optimus Oudend. Intelligi posse sub eo putat *quam suis exercitus*, nisi rescribere placeat *prius*. Malim ego *protinus*. Noster L. I. c. II. §. 4. *protinus canes — adgressi sunt*. L. II. c. I. §. 2. *oriente protinus die*. §. 14. *ita protinus dissipant*. C. 5. §. 4. *protinusque se intra munimenta reciperent*.

Ibid. *Vt aduerso sole et vento et puluere barbarorum occuparetur exercitus.*) Dubito valde, an occuparetur hic notare possit *impediretur*, quomodo occupari luctu, timore, sollicitudine, dicimur: cui explicationi ipse diffidit Oudendorp. Gronovius, verbum corruptum rectissime iudicans, ad marginem libri sui adscripsit *collocaretur*, vel *locaretur*, vestigiis vulgatae lectionis minus seruatis, quibus insisit prellius suspicio nostra *occaecaretur*.

§. 14. *Qua ratione effecit, ut exercitus barbarorum primum inquietaretur, dum tota nocte in statione custodia est; deinde ut sui mane, integris viribus, cum dictis barbaris, vigilia marcentibus, confligerent.*) Vox *dictis* abest a pluribus membranarum, eamque ut superuacuum plane mallet deleri Oudend. Mirior medicina nostra *desessis*, quod per scripturae compendia facillime deprauari potuit.

C. 3. §. 5. *Ne ea parte ante cum hoste confligeret, quam cornibus configatis medios undique circumuenisset.*) Tennullii explicationem vocis insolitae *confligatis* iure repudiavit Oudendorpius. Modius et Gronovius conieciunt *profligatis*, et sic sane cod. Petrensis. Scaligero placuit *complicatis*, Oudendorpio *coniugatis*, vel *constrictati sui*. Miror, nemini venisse in mentem, quod clamare paene videntur scripturae

rae corruptae apices, optimeque narrationi conuenit, *conspicatis*.

Ibid. §. 23. *Quo genere consecutus est, nequis non locus eius victoriam miraretur.*) Modius, Stewechius, Gronovius magno consensu, *nequis locus e. v. moraretur*; optime, quod ad verbum postremum: sed audacius censet cl. Oudendorp. *eiicere id non*, ubi aliud mendi quid latere putat. Vterque Mediceus, *ne quis ut loci*. Inde exsculpit *ne quidnis loci*, vel *ne quis id loci*, i. e. eo loco. Non placet. An fuit *ne quis iniquus locus* etc. formula scriptori nostro familiari? An *ne quis velocem eius v. m.* An potius, quod maxime blanditur, *ne quisquam locus*? etc. Quod si scripturam potius Mediceorum librorum rimari lubeat, possis non inepte, *ne quis ingenio vel natura loci*, vel *arte loci*, vel denique *ne quis fretus locis*. Eligat iam, qui volet: ego, ne quid dissimulem, *ne quisquam l.* praetererim.

C. 5. §. 4. *In ipsam fassam elephantos egerunt: quo ut primum illaqueati sunt, partim magnitudine telorum confecti* etc.) Recte vitium suboluit Oudend. qui in subiecta animadversione: non tam magnis, inquit, telis opus est, ut elephantum grauitur vulneres, sed hastis et verutis velutum. Putem potius ab auctoris manu esse *magna vi*. Haec ille, sensui quidem verborum optime consulens, minime tamen corruptae lectionis vestigiis seruat. Religiosior mea suspicio *multitudine t.* Ex scripturae compendio facillime syllaba prior potuit deprauari. Apud Curt. VIII. 14. *elephantus, qui multa exceperat tela*, occurrit, qui mox *telis undique obruitur*. Sil. Ital. IV. de iisdem beluis: *Stat multa in tergo et nigranti lancea dorso*. Lucan. VI. 208. *densis elephas oppressus ab armis*.

Ibid. §. 9. *Quaedam procul a castris aedificia succendit, ut Falisci, suos id fecisse credentes, spe praedae diffunderentur.*) Addunt codd. Medicei *eorum castra cepit*, quod notandum dicit Oudend. Scilicet mera sunt Frontini verba, sic leuiter supplenda: *Atque ita e. c. c. ut fere §. §. 3. §. 25. et passim, eadem locutione*.

Ibid. §. 41. *Aduersus solum enim cum altero processit.*) Medic. pr. et Leid. *aduersum enim unum*. Medic. sec. *aduersum enim solum unum*. Fortasse verum est *aduersus unum enim*, et *solum*, glossa, *et unum*, quod ambigue, certe pro *unicum*, positum insolentius videbatur, adiecta.

C. 6. §. 1. *Gallos, eo proelio, quod Camilli ductu gestum est, desiderantes nauigia* — *Senatus censuit transue-*
ben-

bendos.) Sentis ne, qui haec verba legis attente, quidpiam ad sensum plenum deesse? Reponendum, quod excidit male, hiante orationis serie, post *Gallos, victos*, vel *susos*: neque enim in ipso proelio nauigia desiderabant, sed cum victi essent. a Romanis, vt fuga sibi consularent. Mox *Eiusdem generis hominibus* etc. malim *gentis*.

C. 7. §. 3. *Militum animos hac persuasione confirmavit.*) Cod. Vossian. vel *confirmavit*. vnde Vossius reſinge-
bat vel vt c. Immo fuerit *utiliter* v. L. I. praefat. p. 5. *omnia, quae a duce provide, utiliter — fiunt.* c. 7. §. 7. *utilior exemplo temperantiae.* c. 8. §. 7. *utilis erat propter calliditatem.* L. II. c. 7. §. 2. *militum animos non tantum — sed quadam etiam spe utilitatis — confirmavit.*

C. 8. §. 11. *Ex acie refugientibus in castra militibus aciem suorum obposuit.*) Oudend. ad haec: „*Suspectum mihi aciem suorum*; fugientes milites etiam sui erant. an „*equitum stationem?* vt — *Liuius, statione equitum ibi obposita.*“ Iſthaec quidem manifesta vis est, qua quis in corrigendis veterum libris cum laude vtatur? Nos blandius longe sanabimus locum, non ita desperatum, legendo *alam* s. v. *Alam* equitum esse proprie, tralatitium est; *milites* contra saepius apud Frontinum, ceterosque scriptores optimos opponi equitibus, et significare *pediter*, docet Oudend. ad L. II. c. 3. §. 14. et quos ibi laudat, atque Tennul. ad L. II. c. 5. §. 37. Vides, cuncta sic esse plana et expedita. *Suorum* autem hic exponendum videtur, fortium, qui cum Imperatore remanebant, nec terga hosti dabant, adeoque vere milites sui erant, ceteris iam quasi proditoribus. Statim ipse *ciues bonos* vocat. Nisi forte negligentiae Frontini, vt alias passim, hoc quidquid est sermonis inconcinni, et parum accurati, imputare velimus.

C. 9. §. 1. *Victis proelio Teutonibus, reliquias eorum, quia nox circumuenerat, circumſedens* etc.) *Kurfus virum doctissimum* audiamus: „*In mendo cubat prior vox (circum-
„cumuenerat.)* Videtur scribendum *interuenerat*, vt coniecit I. F. Gronouius, vel *ſupernenerat*, vel *certamen dire-
„merat.*“ In codd. quibus V. Cl. abunde fuerat instructus, nihil praesidii, et quas proposuit coniecturas, longius mihi a vulgata lectione recedere videntur. Propius forſan ad veritatem accederet q. n. *iram minnerat*. Nox ingruens impetum victorum cohibuit, reſſit ardorem, adeo vt reliquis hostibus parcerent, postera demum die prorsus

debellandis. *Interuenerat*, in editione Parisiensi edidisse Valartum, monuit me elegantissimus Ruhnkenius.

Ibid. §. 5. *Caputque eius balista excussum, intra munimenta hostium misit.*) Cod. Medic. pr. *in balista*, Medic. sec. *in balistanis*. Latet aliquod vlcus. An fuit *vi balistâ*, vel *balistâ vi*?

C. II. §. 4. *Antipater, conspecto priore Neciorum exercitu etc.*) Variis coniecturis verba haec contaminatissima tentarunt viri eruditi. Ipse conieceram aliquando, quod minime sane a vulgata lectione recedit *Paraetaceniorum*. Nota est haec regio ex Arriano, Curtio, Plinio, aliis. Sed conuellere videntur suspicionem meam interpretes, non nisi Graeciae populum aliquem hic narrari, probabiliter docentes. An potius Frontinum, vt saepius, falsa tradidisse dicamus? *Entxu*.

C. 12. §. 2. *Quod cum solerte ex disciplina fecisset etc.*) Feliciter locum corruptum sic restituit cl. Oudend. cum antea, nullo sensu, fuisset *soluere*: quam emendationem mihi quoque, vt alias complures, venisse in mentem, antequam nitidam ipsius editionem consulerem, ex animo laetor. Nunc cum mea esse desierit, addam saltē Apuleii alium, ad stabiliendam communem sententiam inprimis facientem, ex L. VIII. p. 202. ed. Elmenh. vbi canes venatici *solertis disciplinae memores* vocantur.

Ibid. §. 4. *Iphicrates Atheniensis, quum campestribus locis castra haberet, explorassetque, Thracas — nocte ad diripienda castra venturos, clam duxit exercitum etc.*) Immo vero *eduxit*, vt scribendum reor. *Duxit* locum hic habere nequit, vt patebit legenti, quae statim sequuntur. Supra c. 5. §. 31. *totum educente exercitum. Educere copias* Noster saepe, vt L. I. c. 5. §. 9. et 22. II. c. I. §. I. c. 5. §. 22. et 34. *educere agmen* I. c. I. §. 7. cf. Index II.

C. 13. §. 7. *Antonius, quum ex Parthis sibi instantibus reciperet exercitum etc.*) Libri scripti mirifice, *ex parte sine, ex parte sine, ex partis illis, ex Parthis Siriae*: unde non dubium est Oudend. quin *sibi* sit vitiosum. Scribendum itaque credit *ex Parthis sine sine inst.* Praeferam interim suspicionem simplicem *ex P. vi inst.* aut, si ratio lectionis corruptae Siriae habenda, *ex P. acriter*, vel impigre. Quamquam hoc nimis est hariolari. L. III. c. 9. §. 3. *acrius instare castellanis coepit*. II. c. 6. §. 10. *non esse pertinaciter instandum hosti fugienti*.

Ibid. *Iustum iter reliquo die sine interpellatione confect.*) Cod. Hillensb. *sine successione*. Pronum est inde refingere *f. vexatione*, cuius vocis glossa fuit *interpellatione*, in textum deinde, ut sexcenties alias, recepta. L. I. c. 8. §. 9. *ut citra vexationem suorum hostilia impediret confilia*. Ibid. c. 4. §. 5. *simulata vexatione traiiciendi*. vbi cf. Oudend. Verbum ipsum *vexare* hoc sensu adhibet subinde Noster: vide Indicem.

Ibid. §. 8. *Inducias ad sepeliendos, qui caesi erant, impetrauit.*) Vulgo legebatur *ad sepeliendum eos*, quod bene repudiasse videtur Oudend. Sed amplius turbant codd. veteresque editiones, exhibentes *sepeliendos eos, sepeliendos illi, sep. illic*. Quapropter, quod lateat, inquirere vir doctissimus iubet. Parui iussis, atque *sepeliendos milites, qui* etc. inueni, mihi certe inuenisse videor.

L. III. c. 4. §. 6. *Fiducia conditi commeatus proprio tritico abusus* etc.) MSS. omnes praeter vnicum Medic. pr. *ut fiducia*, deinde *abusus* quidam, quidam *abusis*. Oudend. legendum suspicatur, *ab* vel *ex fid.* Totum locum sic refinxerim, *vbi f. c. c. p. t. abusi sunt* etc. L. I. c. 5. §. 16. *quod vbi animaduenterunt Numidae*. L. II. c. 5. §. 32. *vbi res poposcit*. C. I. §. 8. *quod vbi successit*. L. I. c. 2. §. 8. *vbi vidit — euolasse*: quod et ipsum in *ut illic deprouatum* erat ante Oudendorp. C. 6. §. 2. *Quod vbi factum est*.

C. 9. §. 8. *Philippus in obsidione cuiusdam maritimae urbis, binas naues procul a conspectu contabulauit, superstruxitque eis turres: aliis deinde turribus adortus a terra, domibus propugnatores distringit, turritas naues a mari adplicuit, et qua non resistebatur, subiit muros.*) Claudicare verborum structuram, quia statim intelligit. Medic. pr. et Edd. Italicae, *a terra vel cominus domibus*. Medic. sec. *altera vel cominus domibus*. Oudendorpio *vel cominus* e glossa videntur irreplisse in textum. Pro *domibus* autem, trigam coniecturarum proponit, *dum eminus*, i. e. longe a mari, *dum moenibus*, siue per moenia, *illis*, sc. turribus. Gronouius pro *domibus* coniecit *cominus*, Rubenius *dum ibi*. Ego quidem, si mei arbitrii res sit, Oudend. coniecturam alteram sequer, verbaque ex membranarum Medicearum auctoritate sic constituerem, *adortus a terra, illa cauentes dum moenibus p.* etc. *illâ* sc. parte, ut aliquoties Noster: cf. Oudend. paulo ante ad §. 5. L. II. c. 5. §. 21. et I. c. 4. §. 4. L. I. c. 4. §. 9. *qui a Poro aduersa ripa caueretur*. L. IV. c. 7. §. 45. *Persae, quia — nil cauerunt*.

L. III. c. 2. §. 1. *nihil ab eo conatu cautentibus.* Possis quoque non inoëpte, *illuc conuersos.*

C. 11. §. 2. *Quum Phocenses obsideret, et intellexisset, eos — iam grauari belli incommodo.*) Leid. sec. *prope eos.* Scribendum ergo *et intellexisset probe, eos etc.* Terent. Euanuch. 4. 6. 30. *intellexit? probe.*

C. 14. §. 1. *Munatius interim rex, tanquam Caesarianus Tribuni cornicularius vigiles quosdam excitauit etc.)* Locus plane depositus, a quo interpretes cuncti manus ex desperatione abstinuerunt. Edd. vulgatae, *interrex.* Codd. *vicerex, interim rex, eius terrae interrex.* Dum meliora aliquando alii, coniecturas quasdam, disceptandas peritioribus, proponam. *Munatius turmae vel turmalium* (cf. L. II. c. 12. §. 2.) *princeps.* Vel *in primis audax.* Vel denique *tessera fretus*, ex mente Oudend. cui aliquid de tradenda tessera hic latere videtur. Cf. Dio L. XLIII. p. 230. viro docto laudatus, eandem rem memoriae prodens.

C. 16. §. 1. *Arcessitum ad se adlocutus est, dicens, fortissimum eum militem esse, quod antea ignorasset.)* Leid. sec. *mode ante ignorasse.* Mouet me ista varietas, vt putem, Frontinum dedisse primitus *f. e. militem, sese ante ignorasse.*

L. IV. c. 1. §. 21. *Duas alas et tres cohortes, quae ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum iussit tendere.)* Quid hoc refert, acute quaerit cl. Oudend. num *initio*, an deinceps hostibus cesserint, si tamen cesserunt prae turpi metu? Palatin. pro *initio*, habet *Micon*; Scriuerii vnus, *Inicon.* Mediceus vterque, *quae (qui pr.) Scum a. c. initio.* Itaque ex Tacito! Ann. XIII. 36. eadem narrante, rescribere gessit *q. a. c. cum Paccio b. c. vel*, si corruptum hoc nomen, *Mutio*, vel *Numitio*, aut propius magis *cum Icio*, seu *Iccio*, coniectura ingeniosissima, nisi quod durius aliquanto dictum videtur pro *Iccio duce.* Quid multa? scribendum leuissima licentia credo *q. a. c. in acie b. r. cf.* Oudend. ad L. II. c. 5. §. 2. Ibid. c. 6. §. 10. *ut postea quoque facilius acie cederet. Fundi acie, pelli, superare, configere, decertare etc.* sollemnes Nostro formulae.

Ibid. §. 27. *Galeatos et discinctos perflare in principiis iussit.)* Aliud latere in *galeatos*, quam arbitrere, bene Stewechius iam animaduertit, qui proinde *discalceatos* coniicit. Tennullius *exgaleatos*, Oudend. *gladio stricto d.* In MSS. praeter *galleatos*, quod repraesentant quidam, nihil praesidii. Forte fuit *caluatos*, i. e. caluos redditos, qui
bus

bus crines detonsi essent: qua voce vtuntur Cato de R. R. c. 33. et Plin. H. N. L. XVII. c. 22. Si cui minus hoc arriserit, consideret, quod ipse praetulerim, *glabratos*, verbum Columellae L. XII. c. 53. Notum est, infames mollitiae habitos vulgo, qui pilos studiose vellerent, et dropace corpus laeuigarent, nec minus illos, qui veste discincta, laxiusque fluente, vterentur. Vtrumque igitur poenae genus optime infligebatur hic militibus ignavis, *quorum stationem hostis perruperat*, tanquam nepotibus delicatis, habitusque militari indignis.

C. 2. §. 4. *Quadrageinta millibus hominum, iam inde a Philippo patre disciplinae aduersatis etc.*) Medic. sec. et Scriuerii vnus, vocula auctiores, *tantae disciplinae*: vnde Scriuerius *sanctae* adscripsit margini. Melius reponi posse crediderim *antiquae*, vel etiam *intentae*.

C. 3. §. 1. *M. Catonem vino eodem, quo remiges, contentum fuisse, traditur.*) Post *remiges*, addere cod. Petrensem praestantissimum notat Oudend. *die transirent*, quasi voluisset, inquit, *diem transirent*, i. e. transigerent. *vitam transire veluti pecora*, Sallust. init. sed haec non a Frontini manu. Certe: sed quae sub istis verborum monstris latent, Frontini omnino manum produnt. Scilicet fingendum *quo remiges in transtris*.

C. 6. §. 3. *Alexander, quum hieme duceret exercitum, residens ad ignem, recognoscere praetereuntes copias coepit. Quumque conspexisset quemdam prope exanimatum frigore, considere loco suo iussit, dixitque ei: Si in Persis natus esses, in regia sella resedisse tibi capital foret; in Macedonia nato conceditur.*) Adscripsi locum integrum, quo facilius de suspitione mea, excitata verbis Curtii L. VIII. c. 4. eandem rem narrantis, possit cognosci. Sic igitur apud hunc Alexander: *Ecquid intelligis, miles, quanto meliore sorte, quam Persae, sub rege viuatur? Illis enim in sella regis consedisse capital foret; tibi saluti fuit.* Immo ecquid intelligis, lector, quam verba Frontini in fine prae istis langueant? Quam pulchre opposita sibi sunt illa *capital foret*, et *saluti fuit*? quam frigide contra *capital foret*, et *conceditur*? Quid multa? corruptum verbum *conceditur*, iure, nisi fallor egregie, arbitror, licet codices nihil plane variant, sed quid pro eo substituam, non habeo. Fuit aliquando, cum legerem *in M. n. sponte datur*: quod melius sane vulgato. verum nondum mihi ipse satisfacio.

C. 7. §. 31. *Praecedens interim aduentantis auxilii rumor — hostium consilia discussit.*) Cod. Petrenf. *in auxilii*. Gudian. *aduentantes in auxiliis*. Ab in marg. *aduentis ausi*. Medic. pr. *adscientantis in auxilium*. Leid. sec. *aduentis auxilio*. Locum mendosum codicum ista varietas satis ostendit. Sed pronum, inde rescribere *aduentantis in auxilium*, nempe Catonis, de quo paullo ante sermo fuit, vel *aduentantis auxilio*. L. II, c. 5. §. 20. *quos auxilio his venturos sciebat*.

I N D E X I.

CONTINENS EORVM NOMINA, QVORVM STRATEGEMATA A FRONTINO RECENSENTVR.

In quo sciendum est, sub vno nomine saepe varios
intelligi homines, ex ipsis exemplis noscendos.

Maior numerus librum, minor caput
designat.

A.

Acilius Glabrio II. 4.
Aegyptii II. 5.
Aelius IV. 5.
Aemilius Paullus I. 2. 4. II.
3. III. 17. IV. 5. 7.
Afranius II. 13.
Agathocles I. 12.
Agefilaus I. 4. 8. 10. II. bis
II. 6. III. 11. 12.
Agrippa Furius II. 8.
Alcetas IV. 7.
Alcibiades II. 5. bis. 7. III.
2. 6. 9. II.
Alexander Epirota II. 5.
Alexander Magnus I. 3. 4. 7.
II. II. 3. 5. II. bis. III.
4. 7. IV. 2. 3. 6.
Antigonus II. 6. III. 4. IV. I.
Antiochus III. 2. 9.
Antipater II. II.
Antonius I. 7. II. 3. 5. 13.
IV. I.
Appius Claudius I. 4. IV. I.
bis.
Aquilius IV. I.
Arabes II. 5.
Arabrigenses IV. 5.
Arcades III. 2.
Archelaus II. 3.
Archidamus I. II.

Aristides IV. 3.
Aristippus III. 2.
Arminius II. 9.
Artaxerxes II. 3.
Arybas II. 5.
Asculani III. 17.
Atreas II. 4.
Athenienses I. 3. III. 15. IV.
3. 7.
Atilius II. 8. IV. I. 3.
Autophradates I. 4.

B.

Barca III. 10.
Boii I. 6.
Brasidas I. 5.
Brutus IV. 2.
Byzantii I. 3.

C.

Caeditius I. 5. IV. 5.
Caelius IV. 5. 7.
Caesar, V. Iulius.
Calpurnius Flamma I. 5. IV.
5.
Calvinus Domitius III. 2.
Camillus II. 4. 8. IV. 4. 7.
Campani III. 13.
Carthaginenses I. 2. 7. II.
4. 13.
Casilini IV. 5.

Cassius II. 5. IV. 7.
Cato I. I. 2. II. 7. III. 1.
 10. IV. 1. bis. 3. 5. 7.
 ter.

Chabrias I. 4. 12.
Chares II. 12. III. 10.
Chii II. 5.
Cimon III. 2. IV. 7.
Ciuitates a Romanis ad Poenos defecturae I. 8.
Claudius I. 1. 4. II. 3. 9.
 13. V. Marcellus.

Cleandridas II. 3.
Clearchus III. 5. IV. 1.
Cleomenes II. 2.
Cleonymus III. 6.
Clifthenes III. 7.
Cominius Pontius III. 13.
Commius Atrebas II. 13.
Corbulo Domitius II. 9. IV.

I. bis. 2. 7.
Coriolanus I. 8.
Cornelius III. 9. V. Scipio.
Coffus Cornelius II. 8.

Cotta IV. 1. ter.
Crassus I. 1. 5. II. 4. bis. 5.
 IV. 5. bis. 7.

Crispinus IV. 7.
Croesus I. 5. II. 4.
Curius M. I. 8. II. 2. IV. 3.

Curio IV. 1.
Cyrus I. 11. III. 3. 8. IV. 2.
Cyziceni IV. 5.

D.

Datames II. 7.
Darius I. 5.
Decius I. 5. IV. 5. bis.
Didius I. 8. II. 10.
Diodorus III. 16.
Dionysius I. 8. III. 4.
Domitianus I. 1. 3. II. 3. 11.
 IV. 3.

Domitius Calvinus III. 2. V.
Corbulo.
Diuius I. 5. II. 3. III. 2.

E.

Epaminondas I. 11. bis. 12.
 faepe II. 2. 5. III. 2. 11.
 12. IV. 2. 3.
Erythracorum victores II. 5.
Eumenes IV. 7.

F.

Fabius I. 2. 3. 8. II. ter. II.
 1. 4. 5. III. 4. 9. IV. 1.
 bis. 6. 7.

Fabricius IV. 3. 4.
Falisci II. 4.
Fidenates II. 4.

Flauius Fimbria III. 17.
Fonteius Crassus I. 5. IV. 5.
Fulvius I. 6. 11. II. 5. bis.
 IV. 1.

Furius I. 1. 5. II. 8. faepe.

G.

Galli II. 13.
Gastren II. 3.
Gelo I. 11.

Glabrio Acilius II. 4.
Gracchus II. 5. bis. III. 5.
 IV. 7.

Graeci, auxiliares Cyri IV.
 2.

H.

Hamilcar III. 16.
Hannibal I. 5. 7. 8. II. 2. bis.
 3. faepe. 5. faepe. 6. 7. III.

2. 3. 10. bis. 16. IV. 3.
 bis. 7. bis.
Hanno I. 5. III. 16.

Hasdrubal I. 2. 3. 5. IV. 7.
Hermocrates II. 9. bis.
Hiberi II. 2.

Hi-

INDEX I.

Himilco I. I. III. II.
Hirtius III. 13. bis. 14. bis.
Hirtuleius I. 5.
Hispani II. 4.
Horatius Cocles II. 13.

I.

Iapydes II. 5.
Iphicrates I. 4. 5. 6. II. I.
 bis. 5. 12. III. 12. IV.
 7.
Iuba II. 5.
Iugurtha II. I. 4.
Julius Caesar I. I. 3. 5. 8. 9.
 II. 12. II. I. bis. 2. 3. bis.
 5. 6. 8. III. 7. 17. IV. 5.
 bis. 7. bis.

L.

Laberius I. 5. IV. 5.
Labienus II. 5. 7.
Lacedaemonii I. 4. II. I. 2.
 IV. 5.
Laelius I. I.
Laevinus. V. Valerius.
Leonidas IV. 5.
Leptines II. 5.
Leutychidas I. II.
Liburni II. 5.
Ligures I. 5.
Liuius II. 3. IV. I. 7.
Lucullus II. I. 2. 7. III. 13.
Lutatius Catulus I. 5.
Lysander II. I. IV. I.
Lyfimachus I. 5. III. 3.

M.

Mago III. 6. IV. 7.
Mabarbal II. 5.
Manlius I. 9. II. II. 6. 7.
 IV. I. bis.
Marcellus II. 4. III. 3. 16.
 IV. 5.

Marcus II. 6. 10.
Marius I. 2. II. 2. 4.
 7. 9. III. 9. IV. I. 2. 7.
Masiniſſa IV. 3.
Maſſilienſes I. 7.
Maximus. V. Fabius.
Melanthus II. 5.
Memnon Rhodius II. 5. bis.
Metellus I. I. 7. 8. II. I.
 bis. 3. 5. III. 7. IV. I.
 ter. 7.
Miltiades IV. 7.
Minucius I. 5. II. 4.
Mithridates I. I. II. 5. IV.
 7.
Mummius IV. 3.
Munatius III. 14.
Myronides II. 4. IV. 7.

N.

Naenius IV. 7.
Nero Claudius I. I. II. I. 3.
 9.
Nicoſtratus I. 4.
Numantini III. 17. IV. 5.

O.

Octavius Trib. Mil. IV. 5.
Otacilius Craſſus IV. I.

P.

Pachus IV. 7.
Pammenes II. 3.
Papirius Curſor II. 4. III.
 3. IV. I.
Paullus IV. 5. 7. V. Aemi-
 lius.
Pelopidas I. 5. III. 8. IV.
 7.
Pericles I. 3. 5. II. 12. III.
 9. bis.
Petilius IV. 5.
Pbalaris III. 4.

INDEX I.

Philippus I. 4. saepe. II. 1.
3. 8. 13. III. 3. 8. 9. IV.
1. 7.

Phormion III. 11.

Pinarius IV. 7.

Pisistratus IV. 7.

Piso IV. 1.

Pompeius I. 1. 4. 5. 9. II.

1. 2. 3. bis. 5. bis. 11.

III. 17. IV. 5.

Pontius Comminius III. 13.

Porcius IV. 7. V. Cato.

Postumius I. 11. II. 1. IV.

5.

Prænestini III. 15

Prusias IV. 7.

Ptolemaeus IV. 7.

Pyrrhus II. 2. 4. 6. III. 6.

IV. 1. bis.

Q.

Quinctius T. II. 7. 8. 12. III.

I. IV. 7.

R.

Regulus Atilius IV. 1. 3.

Rhodii I. 7.

Romanorum Populus, Sena-

tus, Legati, Tribuni Ple-

bis, Milites I. 8. II. 3. 6.

III. 13. 14. 15. bis. 17.

18. ter. IV. 1. saepe. 7.

Romulus II. 5.

Rufinus III. 6.

Rullus Fabius II. 4. IV. 1. V.

Fabius.

Rutilius IV. 1.

S.

Salvius Pelignus II. 8.

Scaurus M. IV. 1. 3.

Scipio I. 2. 3. 8. 12. II. 1.

3. bis. 5. 7. 8. II. III. 6.

bis. 9. bis. 10. IV. 1.

saepe. 2. 3. bis. 7.

Scordisci III. 11.

Scorylo I. 10.

Segouiensis IV. 5.

Semiramis III. 7.

Sempronius I. 12. II. 5. IV.

5. V. Gracchus.

Sertorius I. 5. 10. 11. 12.

II. 3. 5. 7. 12. 13. IV.

7.

Seruilus P. III. 7. *Priscus*

II. 8.

Seruius Tullius II. 8.

Spartacus I. 5. saepe. 7.

Sudines I. 11.

Sulla I. 5. bis. 9. 11. bis.

II. 3. 7. bis. 8. 9. IV.

1.

Sulpitius I. 12. II. 4.

T.

Tarquinienses II. 4.

Tarquinius II. 8. *Superbus*

I. 1. III. 3.

Theagenes IV. 1.

Thebani III. 2.

Themistocles I. 1. 3. II. 2.

6.

Thracæ III. 1. 5.

Thrasylbulus III. 9. 15.

Timarchus III. 2.

Timotheus I. 12. II. 5.

Tisamenus I. 2.

Titurinus Sabinus III. 17.

Tomyris II. 5.

Torquatus III. 5.

Tryphon II. 13.

Tullus Hostilius II. 7.

V.

Vaccaci IV. 7.

Valerius Laevinus II. 4. II.

IV. 7.

Va-

I N D E X I.

<i>Varianae cladis reliquiae</i> III. 15. IV. 7. <i>Varro</i> IV. 5. <i>Veientes</i> II. 4. <i>Velius</i> III. 17. <i>Ventidius</i> I. 1. II. 2. 5. bis. <i>Vespasianus</i> II. 1. IV. 6.	<i>Virginus</i> II. 1. <i>Viriathus</i> II. 5. 13. III. 10. II. X. <i>Xanthippus</i> II. 2. 3. <i>Xenophon</i> I. 4. IV. 2. 6. <i>Xerxes</i> IV. 2.

I N D E X II.

R E R V M E T V E R B O R V M.

Primus numerus Librum, alter caput, tertius
exemplum denotat.

A.
 colle transuerso decurrere 2,
 4, 1. cornibus erumpere 2,
 3, 10. cupiditate decernendi ar-
 cere suos 1, 10, 3. cursu prae-
 toriae nauis abductus 1, 1, 2.
 fronte incurfare aliquem 2, 5,
 31. ostendere equitem 2, 5,
 35. latere inuasit equitatum ho-
 stium 2, 2, 4. obiecit vias 2,
 2, 6. adgressus Poenos cecidit
 2, 5, 4. coorta acies 2, 5, 37.
 lunctae naues 1, 4, 12. lateri-
 bus circumuentus 2, 3, 12. ador-
 tus hostem obpressit 2, 12, 4.
 limite obstituerunt 1, 5, 10.
 tentari 3, 9, 6. mari adplicare
 naues 3, 9, 8. mendacio con-
 sternati 2, 4, 9. Mutina profu-
 gus 1, 7, 5. patribus obtinere,
 ne &c. 4, 1, 22. perfugis cogno-
 scere 1, 6, 1. seruis excludi 2,
 5, 30. signis discedere 2, 12, 2.
 tergo 1, 4, 7. initare 1, 5, 1.
 5 et 9. 3, 10, 5. defensamne
 2, 2, 10. barbaros opprimere
 2, 2, 13. stare 2, 3, 16. subi-
 tus adparuit 2, 4, 4. legionem
 infestare 2, 5, 31. adgredi Lace-
 daemonios 2, 5, 42. posuit fide-
 lissimos equitum 2, 8, 14. apta-
 ta scuta gladiique 3, 9, 3. re-
 ligata sarmenta 4, 7, 20. terta
 adortus aliis turribus 3, 9, 8.
 oppidanos tentare 3, 9, 7. vo-
 ce et gestu expostulare 4, 1, 33.
 transfugis se vlcisci 3, 16, 4.

Ab ea parte egredi 1, 5, 7. an-
 cipi discrimine recedere 1, 3, 3.
 inperu prohibere barbaros 1,
 10, 4. Italia inuitos plerosque
 extrahere 2, 3, 16. itinere 1,
 2, 9. latere ducta brachia 3,
 17, 5. utroque 1, 4, 2. Or-
 chomeno prope habere castra 1,
 11, 5. obsidione recedere 3,

15, 5. ordinibus, signisque
 discedere 1, 5, 3. tergo capi
 3, 9, 3. peditem occultare in
 loco 2, 3, 35. submissi equi-
 tes 2, 5, 38. vrbs capta 3, 8,
 3.

Abducere classem 1, 4, 13. abdu-
 citur viuis P. Craſſus 4, 5, 16.
 abduci equum suum a conspe-
 ctu suo iussit 2, 8, 13. abdu-
 ctus vi tempestatis a cursu prae-
 toriae nauis 1, 1, 2. abducti
 exercitus spes 3, 11, 1. abdu-
 ctae in seruitutem vxores 1, 11,
 6.

Abigere pecora 3, 10, 6. et
 7.

Abire dispersos milites iussit 2,
 13, 3. domos 2, 11, 4. mu-
 liones cum mulis iussit 2, 4, 5.
 ipsi incolumi licet 3, 17, 3.
 fugae atque formidinis causa
 4, 1, 4. abiens exercitus 4, 3,
 13. abeuntium se obponere 2, 1,
 12. abeuntium agmen 2, 13,
 7. abeuntes perseuerantius truci-
 dare 2, 8, 14. in abeuntes
 contrahere aciem 2, 6, 6. ab-
 eundi facultas 2, 1, 5. potestas
 2, 6, 4.

Abiecta insignia 2, 1, 14.

Abnegato adiutorio socios alienare
 4, 7, 31.

Abolere nomen 4, 1, 43.

Abrumpere equo exili vniuersam
 caudam 1, 10, 1. 4, 7, 6. ab-
 ruptus pons 2, 13, 5. abrupti
 montes duo 1, 5, 8. abruptis
 cinctus 1, 5, 10. abruptiora tra-
 nare 1, 4, 7.

Abscidere partem corporis aegram
 4, 7, 37. abecili montes 1, 4,
 7.

Ab-

Abscissa peregrina societas 2, 7, 4.
Abcondere copias in silua 2, 5, 31.
Abstinerere agris alicuius 1, 8, 2.
     conuiuiis et balneo 4, 1, 26.
Abstinentia summa 2, 11, 6. ab-
     stinentiae tantae esse, vi &c. 4,
     3, 6.
Abesse amplius quingentis passibus
     2, 2, 5.
Absumuntur alimenta celarius 3,
     4, 5.
Abundare com meatibus 3, 15, 1.
     copiis 3, 4, 3. abundans com-
     meatibus Leucadia 3, 4, 5. fon-
     tibus ciuitas 3, 7, 2.
Abuti tritico proprio 3, 4, 6.
Abydos 1, 4, 7.
Abydeni 2, 7, 6.
Accedere Cyzicum 3, 9, 6. ad Fi-
     denas 2, 5, 1. ad instruendam
     rei militaris scientiam prol. 1.
     ad muros urbis 3, 9, 1. rara
     acie 3, 10, 4. ad opus 4, 1,
     22. in colles 1, 10, 3. accessit
     incolumis Consuli 1, 5, 14, 4,
     5, 9. accedens cominus pedes
     2, 5, 33. accedentes vires nouae
     2, 12, 3.
Accessus in montem non erat ho-
     stibus 3, 15, 5. accessum in ca-
     stellum intercludere 3, 9, 9. ac-
     cessus duo erant in castellum 3,
     9, 9.
Accensae obportuno vento naues
     4, 7, 13.
Accidit hoc maxime notabiliter
     C. Memmio Tribuno 4, 1, 1.
Accipere cladem ingentem ad Thra-
     symenum proelio 4, 7, 25. Ga-
     bios in deditionem 3, 3, 3. ho-
     spitium laxius 4, 1, 10. mili-
     tes trecentos ab Consule 4, 5,
     10. obfides a principibus 2, 11,
     1. panem 4, 3, 9. plurimos
     in deditionem 3, 17, 1. popu-
     los aliquot in deditionem 4, 7,
     25. sacramentum 4, 7, 39. ac-
     cepit, demissum se Hispania ex-
     cessurum 1, 5, 19. accepta diffi-
     cultas necessitatum domestica-
     rum 4, 7, 37.
Acer Athenienibus (miles) 2, 1,
     9. vir 1, 2, 3. acrius instare ca-
     stellanis 3, 9, 3. pugnare 2, 6,
     2. acerrimum proelium 2, 10,

    1. acerrime pugnare 1, 10, 4.
     2, 6, 4.
Aceruus rerum prol. 1. acernis
     subiicere prope moenia impeta-
     tum ignem 3, 10, 5.
Achaia 2, 4, 4.
Acies interlucet 2, 3, 16. antesi-
     gnanorum 2, 3, 17. legionis
     4, 1, 46. Romana adaper-
     ta cum clamore 2, 5, 34. auersa
     4, 7, 32. commissa 1, 1, 6, 2,
     1, 16. consternata 2, 4, 17.
     coorta a latere 2, 5, 37. densa
     2, 3, 12. directa 1, 12, 3, 2,
     5, 27. in omnem partem spe-
     ctans 2, 3, 19. instructa 2, 1,
     2, 2, 3, 6. lunata 2, 3, 4. me-
     dia 2, 3, 4. 5 et 21. naualis 2,
     5, 47. obliqua 2, 3, 1. ordi-
     nata 2, 1, 14, 2, 2, 8. postre-
     ma 2, 4, 20. 2, 5, 25. prima
     2, 1, 8, 2, 3, 10. 13 et 21. 2,
     5, 4, 2, 8, 12 et 13. rara 3,
     10, 4. secunda 1, 5, 9. 2, 3,
     16 et 17. subita peditum 2, 3,
     14. tertia 2, 3, 17. tota 2, 3,
     2 et 3. triplex 2, 3, 16. 17. 20
     et 22. utraque conspici poterat
     ex luco 1, 11, 10. aciei frons
     2, 2, 12. aciem collocare 2,
     3, 9. constituere 2, 1, 12. con-
     trahere in abeuntes 2, 6, 6.
     dirigere 2, 2, 7 et 12. 2, 3,
     8. 2, 4, 4. 2, 5, 24. ducere
     aduersus Parthos 2, 5, 35. in-
     struere 2, 1, 3, 2, 3, 2, 5,
     34. 3, 17, 9. ordinari permittit
     4, 1, 8. perturbare 2, 4, 13. re-
     cipere 2, 9, 7. soluere 2, 3, 20.
     turbare 2, 3, 16. 2, 4, 18. in
     aciem descendere 1, 11, 11. acie
     cedere 2, 6, 10. configere 1, 3,
     1. 2, 5, 6. 2, 6, 6. decertatur
     3, 3, 4. decertare 1, 3, 2. 2,
     7, 5. fusi sunt 2, 13, 1. pulsus
     2, 13, 3. superare 2, 5, 2, 2, 9,
     6. superiores 2, 13, 9. victi Ae-
     qui et Volsci 3, 1, 1. in acie
     prolapsus 4, 5, 17. acies singu-
     lae 2, 3, 22.
Acilius Glabrio Cos. 2, 4, 4.
Ad arbores adligare buculos la-
     queis 1, 5, 26. arma vocantium
     clamor 1, 9, 2. brachium religa-
     tae litterae 3, 13, 7. Cannas amif-
     sus

- sus exercitus 4, 5, 5. directa acies
 2, 5, 27. fusi omnes 4, 5, 7.
 Chaerontiam trahere proelium 2,
 1, 9. coenam vacare 4, 3, 7.
 concionem vocatus exercitus 3,
 1, 1. Dyrrhachium circumfessus
 3, 17, 4. equum virga rei 4, 5,
 16. euadendum spatium dare
 2, 13, 10. exercitum hostium
 colloquium petiit 1, 5, 17. Fi-
 denas accedere 2, 5, 1. ignem re-
 sidere 4, 6, 3. ingressum obiecta
 catena clausus 1, 5, 6. interroga-
 tum quasi exhibet proel. 1. moe-
 nia malos subrexit 3, 8, 3. Mun-
 dam referte pedem 2, 8, 13. no-
 uitatem rei laxati ordines 1, 5,
 16. omnia, tanquam diuinitus
 imperata, obediunt 1, 11, 13.
 portum ferebant aditus 1, 5, 5.
 traiecit naues 1, 5, 7. proelium
 pertinent exempla proel. 1. pu-
 gnam constantiores 1, 11, 7. Si-
 tium mouere copias 1, 8, 3. spe-
 ciem retinendae vrbis 1, 5, 5.
 Trebiam in conspectu habere ca-
 stra 2, 5, 23. Thrasymenum ac-
 cipere cladem 4, 7, 25.
 Adaperta acies Romana cum clamo-
 re procurrit 2, 5, 34.
 Adathante quodam subornato 2, 5,
 30.
 Adcelerare coeperunt 2, 5, 19.
 Adclinare se saxo 4, 5, 5.
 Additae rationes, causaeque defe-
 ctionis 1, 12, 8. addita calcaria
 1, 5, 16.
 Adducere exercitum 1, 1, 6. addu-
 ci in conspectum duo equi 1,
 10, 1, 4, 7, 6.
 Adeo prudentes 1, 2, 2. adeo, vt
 1, 9, 4.
 Adequitate faucibus 1, 5, 16. val-
 lo alicuius 2, 5, 23.
 Adesse classi 1, 12, 12. Deos Athe-
 nienſi 1, 11, 10. Hannibalem
 ratus 4, 7, 26. hostem, adnun-
 tiari iussit 1, 9, 2. nouissime 3,
 6, 1. Pollucem et Castorem di-
 cens 1, 11, 8. proliantibus 1,
 11, 16. adest victor collega 2,
 4, 1. adfuturos eosdem ipsi proe-
 liantibus persuasit 1, 11, 9.
 Adferre autem donum Scipioni
 2, 11, 5. Romanis alacritatem
 1, 11, 2. terrorem et fiduciam
 2, 7, 1. transfugis poeniten-
 tiam 2, 7, 9. urepationem 1,
 12, 1.
 Adficere aliquem vulnere 2, 5, 37.
 columbas faune 3, 13, 8. ad-
 fici supplicio 4, 1, 33. adfectus
 grauissima siti cum exercitu 1,
 7, 7. adfecti torpore et inedia
 2, 5, 23. adfectos similiter duos
 iuuenes admouere 1, 10, 1, 4,
 7, 6. adfectis siti restituere
 aquam elleboro corruptam 3,
 7, 6.
 Adfectibus adiuuari 1, 11, 6.
 Adfectare per ludibrium specta-
 culo esse 1, 5, 16.
 Adfigere ignavos crucibus 4, 7,
 24. adfixa ornamentis arma 1,
 11, 16.
 Adfirmant, id sibi animi esse 4,
 5, 7.
 Adfirmationi huic fidem facit 2,
 5, 18. adfirmatione hac induci
 1, 1, 6.
 Adfligere urbem 3, 6, 6. adfligi
 luctu et desperatione praesidii
 2, 9, 2. vehementer facto 4, 7,
 29.
 Adfusus bello 1, 1, 8.
 Adgerere terram ante ipsos muros
 3, 8, 1. adgesta humus 1, 5, 5.
 adgestae leues materiae 1, 5, 27.
 Adgredi a tergo Lacedaemonios 2,
 5, 42. ex occulto 2, 5, 32. ag-
 men alicuius scorpionibus 1, 4,
 1. castra 2, 1, 5. 2, 12, 1. ci-
 uitatem littori adpositam 3, 10,
 8. comineum Thebanorum ex
 inopinato 4, 7, 19. fugientes 2,
 6, 3. hostem 2, 10, 2. moenia 3,
 10, 1. muros 3, 8, 3. nouissimum
 agmen 1, 6, 1. oppidum tcalis 3,
 6, 2, 3, 17, 9. opus proel. 1. Rhe-
 ginis 3, 4, 3. singulas ciuitates
 obsidione 2, 2, 14. urbem inpetu
 3, 1, 1. 3, 4, 3. adgredienti vni-
 uersos insuperabiles sunt 1, 10,
 1. 4, 7, 6. adgressus a latere Poe-
 nos cecidit 2, 5, 4. ex aduerso 3,
 9, 10. per obreptionem 2, 5, 36.
 anhelantem auertit 2, 1, 7. ho-
 stem detinuit 2, 1, 5. superio-
 re loco depulit 2, 5, 17. partes
 lunata acie fudit 2, 3, 4. inot-
 dina-

- dinatos, vsque eo cecidit 2, 5, 3. inscium copiis duplicatis superat 1, 1, 9. orbem terrarum 4, 2, 4. redactus ad, quam voluerat, paucitatem vicit 1, 8, 11. requietis et ordinatis suis fudit hostes 1, 6, 3. subeuntes temerere 2, 5, 2. Troezenios 3, 6, 7. adgressa ex insidiis legio vastauit hostem 1, 6, 2. adgressi sunt canes lupum 1, 10, 4. relictos Samnitas Gallosque vicerunt 1, 8, 3. adgressurus hostem 1, 1, 11. 1, 5, 13. adgressuros hostes id summum 1, 6, 3.
- Adhortatus milites 1, 5, 15. suos ad constitutum 3, 9, 3.
- Adhuc incognitae viae 1, 2, 2. institutae deberi arbitrator operae prol. 1.
- Adipisci mortem 4, 5, 15. possessionem loci 3, 2, 4. victoriam 2, 2, 7. 3, 1, 2. 4, 5, 3. adeptus est portum cum reliqua classe 1, 4, 14. verticem collis 2, 2, 4. victoriam beneficio 4, 1.
- Adire portum Samiorum 1, 4, 14. aditur castellum vna semita 3, 9, 3. adiri ab villo armato regionem 2, 5, 31.
- Aditus hostium interseptus 1, 5, 11. portae 3, 3, 5. aditum intrare cum cetera manu 1, 4, 4. praeflare 3, 8, 3. aditus ad portum ferebant 1, 5, 5. angusti 1, 4, 4. duos quaeri iussit 1, 4, 10.
- Adiacet mati ea pars murorum 3, 9, 5.
- Adiungere Liuius Salinatori se festinat 1, 1, 9. adiungi equitibus 4, 7, 29. vehiculis boues 2, 4, 17.
- Adiuuare persuasionem 3, 3, 4. adiuuat casus Lucullum 2, 5, 30. adiuuante procliuo inpetum militum 2, 2, 2. adiuuari ab aliquo prol. 1. a rege 4, 7, 37. adfectibus 1, 11, 6. a Syracusanis 3, 6, 6. adiutus aut montibus, aut paludibus 2, 3, 9. loris et clauis 3, 9, 3. nebula 2, 5, 24. sono decidentium aquarum 3, 9, 2. adiuta loci natura 2, 5, 5.
- Adiutorium nullum 1, 2, 6. in adiutorium exire 2, 5, 11. adiutorio abnegato socios alienare 4, 7, 31.
- Adleuati pedes priores 4, 7, 34.
- Adligare ad arbores buculos laqueis 1, 5, 26. erecta cadanera veste adornata atque armis 1, 5, 22. fasciculos bobus ad cornua 1, 5, 28.
- Adlocutus est arcessitum ad se 3, 16, 1.
- Adluere alterum mare 1, 4, 7.
- Admittere Epidauros in portas 2, 11, 1. milites Antiochi 3, 2, 9. non amplius, quam parem numerum 2, 2, 13. admitti ad vigilantem vsque 2, 5, 30. admisus cum exercitu 3, 3, 6. per errorem 3, 2, 4. admissi in hostem equi 4, 5, 15.
- Admodum adolescens P. Scipio 4, 7, 39. exilis (equus) 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Admoniti ora scutis, crura veste contegere 1, 5, 27.
- Admouere aliquem monti 3, 8, 3. duos iuuenes similiter adfectos 1, 10, 1. exercitum vniuersum 2, 5, 26. instructam aciem vallo 2, 1, 2. ligna vallo 4, 7, 8. se procurusione 2, 2, 5. sinistrum latus paludibus 2, 3, 22. admoueri eorum capita ad vallum 2, 9, 4. iussit greges asinorum ad aciem 2, 4, 20. admotus exercitus 3, 6, 7. admota classis 3, 2, 2. admotum subsidium suis 2, 1, 8.
- Adnuntiare victoriam notabili alacritate 3, 8, 2. adnuntiarum prope iussit 1, 9, 2.
- Adolescente flamma turbatur pecus ipso motu 1, 5, 28.
- Adolescens admodum P. Scipio 4, 7, 39. quidam, honeste natus 4, 6, 4. Seruius Tullius 2, 8, 1. verecundia ignominiae pressus 4, 1, 13. adolescenti renuntiat nuntius 1, 1, 4.
- Adoriri auersos et descendentes 3, 17, 9. castra proxima interpesta nocte 2, 10, 2. inproviso 3, 17, 2. hostem fortiter 2, 7, 9. inordinatis 2, 5, 38. adortus a lateribus hostem obpressit

I N D E X I I.

- preffit 2, 12, 4. a terra turribus
 aliis 3, 9, 8. auocatos 4, 7, 18.
 hos temere, et secutus 2, 5, 23.
 hostem deuicit 1, 12, 3. inopi-
 nantium terga cecidit 2, 2, 12.
 ludaeos superauit 2, 1, 17. reli-
 quos cecidit 2, 1, 18. urbem a
 tergo 3, 6, 6. adorti vndique
 milites 2, 5, 1.
- Adparare ludos gymnicos 2, 11, 1.
 Adparatus tantum terroris intulit
 2, 4, 6.
- Adparere ab ea parte murorum
 paucos disposuerunt 3, 2, 10.
 adparent equitum scuta 1, 12,
 4. vestigia frumenti 3, 15, 5.
 adparuit a tergo subitus 2, 4, 4.
- Adpellare milites 2, 8, 12. voce
 Periclem nomine 1, 11, 10. ad-
 pellatur via haec Gallica 2, 6, 1.
- Adpellatio στρατηγικῆς prol.
 1.
- Adpellete Ambraciam vno lembo
 2, 7, 14. classem in Siciliam 1,
 1, 2. naues 3, 9, 4. Ephesum
 3, 3, 7. Siciliae 1, 4, 11.
- Adpetere aliquem insidiis 2, 5,
 30. amicitiam Romanorum 4,
 4, 2. consuetudinem naturalem
 adstendi 4, 7, 34.
- Adplicare paucas hostium naues
 proximo litori 3, 16, 5. classe
 ad Eleusin 4, 7, 44. naues turri-
 tas a mari 3, 9, 8. se flumini 2, 2,
 10. adplicata acies a tergo ad opus
 1, 5, 9. adplicitus cominus 2, 2,
 5. adplicitae hosti valles 1, 1, 7.
- Adposita litori ciuitas 3, 10, 8.
- Adprehendere nauem hostilem 2,
 3, 24.
- Adpropinquantes quadrigae 2, 3, 17.
 adpropinquantibus persuadere 3,
 6, 5.
- Acquirere victoriam 2, 8, 14. ad-
 quista fides 3, 5, 30.
- Adreptus manu signifer 2, 8, 5.
 adreptum signum 4, 5, 3. ad-
 repta facies 2, 4, 19.
- Adscendere naues 4, 7, 31.
 in Adscensu nixi loris et clauis 3, 9, 3.
- Adsentans iniuriarum fides 3, 3, 4.
- Adsecutus est, qui etc. 1, 4, 9.
 exercitus Lacedaemoniorum 3,
 11, 5. transfugas collaudauit 2,
 7, 9. adsecuti sunt, vt recede-
 ret 1, 3, 4.
- Adseuerare, se etc. 1, 1, 6. ad-
 seuerabar, se praenoscere ab ea,
 (cerua,) quae agenda, aut vi-
 tanda essent 1, 11, 3.
- Adseueratione auertere hostem 2,
 4, 20. perterritus 3, 8, 2.
- Adsidere moenibus 3, 18, 1.
- Adsiduus labor 4, 1, 21.
- Adsidue 1, 4, 8 et 9.
- Adstiterē 4, 7, 22. adstendi con-
 fuerudo naturalis 4, 7, 34.
- Adspicere virginem 2, 11, 6.
- Adstringere fidem omnium 2, 11,
 7.
- Adstruere aliquid prol. 1.
- Adsuefactus disciplinae 4, 2, 4.
- Adsuescere periculis 4, 1, 19.
- Adsumta in praesidium Lucanorum
 manus 3, 6, 4. iacentium scuta
 2, 5, 27.
- Adtendere custodiendis nocentibus
 1, 9, 3.
- Adtentius solito 2, 9, 6.
- Adtentare per partes 1, 10, 1, 4,
 7, 6.
- Adtollere lumina 3, 12, 1. adtolli
 clamorem iussit 3, 9, 5.
- Adtonitus oh hoc 1, 12, 1.
- Adtribuere generibus suas species
 prol. 1.
- Adtritus nubium 1, 12, 10.
- Aduenit Parthus 1, 1, 6. adueniens
 exercitus 4, 3, 14. aduenienti
 hosti castella dedere 1, 8, 11.
- Aduentus ducis 1, 1, 8. Germa-
 norum 2, 5, 20. hostium 2, 5,
 16, 3, 12. 2. legatorum 3, 15,
 6. Romanae classis 2, 7, 14. cer-
 tiores Cyzicenos facere 3, 13,
 6. signum 1, 1, 9. in aduentum
 legionum trahere bellum 1, 8,
 5.
- Aduentare cum duabus legionibus
 3, 17, 6. Panfani Cos. com-
 perit 2, 5, 39. aduentus ingens
 hostium manus 1, 5, 8. aduen-
 tant auxilia Romanis 2, 4, 5
 et 20. aduentans Xerxes 1, 3, 6.
 auxilium 4, 7, 31. praesidium
 2, 9, 2. aduentanti occurrere
 3, 9, 4. aduentantes aduersarii
 2, 5, 16.
- Aduersus sol 2, 2, 8. aduersa Lu-
 na

I N D E X I I.

na 2, 1, 12. pars 2, 5, 47. tipa 1, 4, 9. omina 1, 12, 1. habere bina hostium castra 2, 5, 29. ex aduerso adgressus 3, 9, 10.

Aduersus Afranium 1, 5, 9. **Anaxibium Lacedaemonium** 1, 4, 7. aquam procurrare 1, 4, 9. **Arcadas bellum gerere** 1, 11, 9. **Archelaum** 1, 5, 18. **Athenienses** 2, 1, 18. dictum alicuius pugnare 4, 1, 39. **Epirotas** 1, 4, 4. **Germanos et regem Ariouistum pugnaturus** 1, 11, 3. 4, 5, 11. **Hannibalem** 1, 3, 3. **Hetruscos** 1, 11, 1. hostempugnare 1, 8, 12. consentientes vniuersi 1, 9, 2. ignes opem ferre 3, 2, 5. **Illyrios gerere bellum** 2, 3, 2. **Iugurtham bellum gerens** 1, 8, 8. **Lacedaemonios dimicaturus** 1, 11, 6. **Pacorum regem** 1, 1, 6. patrem parare seditionem 4, 1, 41. paucitatem audet 1, 1, 9. **Pharnacem dimicare** 2, 2, 3. **Philippum** 1, 3, 4. **populum Romanum coire** 1, 8, 3. **Romanos consilium alicuius instruere** 1, 8, 7. **Sabinos manum mittere** 1, 8, 4. **Samnitium numerosum exercitum** 1, 11, 2. solum cum altero procellisti 2, 5, 41. tertius vsus est eodem consilio 1, 8, 8. **Thebanos** 1, 10, 3.

Aduersum Lacedaemonios 1, 3, 7. **Aduersantia mire hosti incommoda** 2, 2, 7.

Aduersarium euadere 1, 5, 18. **aduersarii aduentantes** 2, 5, 16. **dirimebantur spatio** 2, 2, 8. **aduersariorum castra** 1, 8, 9. **incursus** 2, 1, 4. **aduersariis persuadere** 2, 5, 31. **aduersarios exuere castris** 2, 4, 15. 4, 7, 40. **incendere** 2, 1, 11. **spargere** 1, 8, 11.

Aduocata concio 1, 8, 5. 1, 12, 10. **aduocati Sicyonii ad dirimendum id iurgium** 3, 2, 10.

Aedificare naues in hibernis 4, 1, 15.

Aedificiorum altissima petere 3, 13, 8. **aedificia succendere procul a castris** 2, 5, 9.

Aegospotani 2, 1, 18.

Aegra pars corporis 4, 7, 37. **ac-**

gros apud se refici patiuntur 2, 11, 2. **senes in muris ostendere** 3, 17, 8.

Aegyptii 2, 3, 13. 2, 5, 6. **Aegyptiorum fides** 1, 1, 5. **manus** 2, 3, 13.

Aelius (L.) Praetor Urbanus 4, 5, 14.

Aelii quatuordecim 4, 5, 15.

Aemilia via 2, 5, 39.

Aemilianus Scipio 4, 3, 9. 4, 7, 27.

Aemilius Paullus Cor. 1, 2, 7. 1, 4, 1. 3, 17, 2. **Rufus, Praefectus equitum** 4, 1, 28.

Aeneatores 2, 12, 1. **perfectissimi** 3, 9, 3. **concinnare iubet** 2, 4, 3.

Aequaliter diuidere praedam militibus 4, 1, 45.

Aequata partium fortuna 2, 7, 13. **aequati numero barbarorum** 2, 2, 13.

in Aequum procedere 2, 3, 14. **aequo Marte certare** 2, 5, 5. **concurrere** 2, 4, 1. **pugnare** 2, 3, 13.

Aequi et Hernici hostes 2, 8, 2. **Volsci victi acie** 3, 1, 1.

Aera praeterita 4, 1, 22. **rescinduntur** 4, 1, 46.

Aesernia 1, 5, 17.

Aestatis initium primum 3, 4, 6. **in Aestiuam exire** 4, 1, 6.

Aestus maritimus 3, 9, 1. **recedens** 2, 13, 11. **aestu fatigatus** 2, 1, 2.

Aetas exalta 4, 7, 5. **aetatis annus nonagesimus** 4, 3, 11. **tempus reliquum** 4, 5, 6.

Aetolus Timarchus 3, 2, 11.

Aetoli 2, 5, 19. 2, 6, 5. 2, 7, 14. **deiecti iugis Callidromi** 2, 4, 4.

Aetolia 2, 5, 19. **Aetolorum legati** 1, 4, 6. **dux, Nicostratus** 1, 4, 4.

Afranius 1, 5, 9. 2, 13, 6. **Petreiusque castra noctu moruri** 1, 8, 9. **Afranii castra** 2, 5, 38. **et Petreii exercitus** 2, 1, 11.

Afraniiani perturbati visu 2, 5, 38.

Afri 2, 2, 11. 2, 3, 1. **rebellantes** 2, 5, 12. **traiecturi essent in Siciliam** 1, 8, 11. **Afris necesse fuit** 1, 8, 11.

Africa 1, 2, 3. 1, 3, 8. 2, 2, 10.

Africae itinera deserta 1, 7, 7.

INDEX II.

- Africam obprimere 1, 12, 1.
Africanus (Scipio) 4, 1, 5, 4, 7, 4.
Agathones insidentes mulis 2, 4, 1.
lixaeque armati 2, 4, 6.
Agathocles Syracusanus 1, 12, 9.
Ager is ante bellum venierat pretio 3, 18, 2. Pomptinus 2, 6, 1, venalis 3, 18, 2. agri modus 4, 3, 12. agrum hostium vitro depopulari 4, 7, 13. in agro habere castra 3, 18, 2. agri Campanorum vastati 3, 4, 1. plebeiorum densi 1, 8, 1. proximi 1, 5, 3. agrorum patriciorum populationem inhibuit 1, 8, 1. agros Chalcidensium depopulari 3, 11, 1. eorum desolatos incendit 1, 8, 4. intruere proximos 1, 5, 16. suos vastari imperavit 2, 5, 11. agris alicuius abstinere 1, 8, 2.
Agellus colitur per vnum villicum 4, 3, 3. agello tolerari coniugem liberosque 4, 3, 3.
Agere cum Claudio Nerone 1, 5, 19. de pace 1, 4, 6. illic 1, 8, 12. studiose cum proditore 1, 1, 6. annum nonagesimum aetatis 4, 3, 11. classem in Italiam versus 1, 4, 11. custodias 3, 13, 2. elephantos in fossam 2, 5, 4. gratias alicui 2, 11, 4. 3, 16, 3. iumenta 3, 2, 8. limitem 1, 5, 10. nauigia 3, 10, 8. negotium alienum 2, 3, 1. quidquam seriae rei 2, 1, 17. vertices arenarum 2, 2, 7. agentem aliquid patrem videre 1, 1, 4. agi in proelio 2. proel. cuniculum simulat 3, 8, 1. mulos iussit 1, 8, 9. primas naues 1, 4, 12. 2, 5, 46. vere 1, 5, 3. agitur res 1, 5, 13. aguntur eadem stationes vigiliaeque 1, 1, 9. apud ipsos omnia 1, 1, 6. vigiliae 2, 9, 6. agebatur res 1, 1, 11. agendum magistratum virgis ad parentes tradere 4, 4, 1. omne pecudum genus 4, 7, 20. quae agenda, aut vitanda essent 1, 11, 13. actum agmen Lacedaemonem versus 4, 7, 13. erat in montes 1, 5, 28. actae rei ignarus 1, 11, 7. acti ab hostibus elephantum 2, 3, 16. equis citatis equites 2, 3, 20. in hostem bo-
- ues 2, 4, 17. limites 1, 3, 10. retro in suos elephantum 2, 5, 4. actae sunt ei gratiae ab Senatu 4, 3, 6.
Ad actus alios tegredi paululum 3, 11, 2.
Agelilaus Lacedaemonius 1, 4, 2. 1, 8, 12. 1, 10, 3. 1, 11, 5 et 17. 2, 6, 6. dux Lacedaemoniorum 3, 11, 2.
Agger incensus 4, 1, 31 et 37. aggerem et fossam instituere 3, 7, 4.
Agitare de conditionibus pacis 1, 5, 17. agitantur hostilia 1, 2, 6. talia in coetu 4, 7, 39.
Agiliter minus 2, 5, 47.
Agmen abeuntium 2, 13, 7. exercitus 4, 1, 7. actum Lacedaemonem versus 4, 7, 13. conuersum 1, 1, 11. 1, 5, 13. 2, 5, 5. longum 1, 6, 3. nouissimum 1, 6, 1. 4, 7, 28. totum transiens 1, 6, 3. vltimum 2, 5, 27. agmini excipiendo inminere 1, 2, 7. agmen educere 1, 1, 7. excipere 2, 5, 39. fundere 2, 5, 39. laxare 2, 12, 2. alicuius lacessere 1, 4, 2. scorpionibus adgredi 1, 4, 1. ab agmine recedere 4, 1, 9.
Agnosce videtur 1, 1, 3. nauigia et habitum superstantium 4, 7, 45.
Agrigentum 3, 10, 5.
Agrigentinus Phalaris 3, 4, 6.
Agrigentini 3, 10, 5.
Agrigentorum ciuitas 3, 2, 6.
Ahenum et veru vnicum 4, 3, 6.
Aiebat, se deceptum hoc 4, 2, 9.
Ala instructa armis 4, 1, 28. alas duae 4, 1, 21.
Alares pauci 2, 4, 1.
Alacres successibus victoriarum 2, 5, 36.
Alacritet praecedere aliquem 2, 7, 9.
Alacritas notabilis 3, 8, 2. summa 2, 8, 2. vana 2, 5, 40. alacritatem et fiduciam adferre Romanis 1, 11, 2. alacritate suis metus iniectus 2, 4, 11.
Albani 2, 7, 1.
Albania 2, 3, 14.
Alcetas Lacedaemonius 4, 7, 19.
Alcibiades, dux Atheniensium 2, 5,

INDEX II.

- 2, 5, 44. 2, 7, 6. 3, 2, 6. 3, 6.
6. 3, 6, 5. 3, 11. 3. 3, 12, 1.
Alere filias tres 4, 7, 37.
Alexander Macedo 1, 3, 1. 1, 4, 9.
1, 7, 7. 1, 11, 14. 2, 3, 19. 2,
5, 17. 2, 11, 3 et 6. 3, 4, 5. 3,
7, 4. 4, 2, 4. 4, 3, 10. 4, 6, 3.
Alexandri mors 2, 11, 4. opes
1, 2, 3. 1, 5, 11. successores 4,
7, 34. **Alexandro** datur victoria
1, 11, 14. ferte auxilium 2,
11, 4.
Alexander ex Epirotis 2, 5, 10.
Alexandrini mores 1, 1, 5.
Alga paludes contegere 2, 5, 6.
Alimentum praestare 4, 7, 9. ali-
menti causa 3, 5, 1. alimenta
multa 2, 5, 2. inter multos ce-
lerius absumuntur 3, 4, 5. ali-
mentorum copia ingens 3, 15,
4. alimentis destituta urbs 3, 4,
3. praecipere herbas 3, 15, 3.
Aliqua spes salutis 4, 7, 21. ali-
quem ex captiuis in conspectu
iussit occidi 3, 5, 1. aliquid in-
fidiarum latet 1, 2, 7. subitum
ac necessarium nuntiare 2, 5, 30.
aliqui ex militibus transierunt 3,
16, 4. aliquos ex principibus
mittere 1, 1, 10.
Aliquot dies 1, 5, 19. 2, 5, 8. 4,
1, 33. cohortes gladiatoribus
cesserint 1, 5, 21. mensum mer-
cedes recipere 3, 16, 3. populos
in dedicationem accipere 4, 7, 25.
vulnera excepta 4, 5, 17.
Aliquamdiu moratus 1, 4, 7.
Aliquantum spatii 2, 2, 8. tempo-
ris extrahere 1, 1, 10. aliquan-
to tempore Crotona oppidum
frustra obsidere 3, 6, 4. maior
exercitus 2, 5, 19.
Alius, quam &c. 1, 2, 7. alia caro
4, 1, 2. via 1, 2, 5. aliud genus
1, 2, 6. materiae genus 1, 5, 2.
alio latere circumfudit ea 1, 2, 7.
aliae tutes 3, 9, 8. aliarum (ur-
bium) tuteia 3, 6, 3. alias (tur-
mas) submisit laboranti 1, 10, 2.
alia oppida adgredi 3, 6, 2.
Alienus hic locus est 1, 7, 7. no-
mini Romano 1, 2, 2. alienum
dimicationi tempus 2, 1, 11. ne-
gotium agere 2, 3, 1.
Alienare socios adiutorio abne-
gato 4, 7, 31. alienatum sibi
Pythiam audit 4, 7, 37.
Alioquin gratissimus regi erat 1,
8, 7.
Aliter, quam 1, 1, 10.
Alluue et alueo regionem inpedi-
re 2, 3, 22.
Alter ex duobus 1, 1, 9. locus 1,
4, 4. altera regio longius sita
2, 5, 31. alterum cornu 2, 7,
10. latus 1, 4, 7. mare 1, 4, 7.
celare consilio 1, 1, 9.
Altum mare 2, 5, 43. altae ripae
2, 2, 10. altissimi cothurni 1,
11, 10. altissima aedificiorum pe-
tere 3, 13, 8.
Altitudo iugi 3, 8, 3.
Alueus fluminis 1, 5, 4. verus 3,
7, 4. in alueum se deicere 2,
13, 5. alueo omisso decurrere 1,
1, 6. et alluue regionem inpe-
dire 2, 3, 22.
Alyattes 3, 15, 6.
Ambiotix 3, 17, 6.
Ambitus coronae longus 1, 5, 23.
Ambracia 2, 7, 14.
Ambulare in horto 1, 1, 4. vel
stare ante tabernaculum 4, 3,
11. cum amicis in itinere 4, 3,
9. ambulandi causa extra mu-
rum educi 4, 4, 1.
Amici regii 1, 8, 6. amicos parare
1, 8, 8.
Amicitia potitus 1, 2, 3.
Amittere collegam Marcellum di-
micatione 4, 7, 38. nihil ex re-
bus suis 4, 3, 14. amissus ad
Cannas exercitus 4, 5, 5. amissa
dimidia pars exercitus Pythi
2, 3, 21. amissi duces proelio
4, 2, 8. amissae Hispaniae 2, 10,
2. amissa de Pompeii exercitu
decem millia hominum 2, 5, 31.
Annis medius 2, 5, 23. annum
Sculteanum transnare 3, 13, 7.
superare 2, 5, 20. transnare 1,
7, 2. amne cincta ciuitas 3, 7,
2. defensi a tergo 2, 2, 10.
Amoliri truncos vniuersos 4, 7, 8.
amolitus inbelles suorum 2, 5,
19.
Amor Reip. 4, 5, 6.
Amphipolin tueri praesidio 3, 16,
5. circa Amphipolin deprehen-
sus 1, 5, 23.

Amphorae pice et taeda plenae 4, 7, 9. amphorarum iactus 4, 7, 9.
Amplecti commentariis expeditis prol. 1. amplexi hostes factum pro occasione 1, 6, 1.
Amplus exercitus 2, 5, 44. 3, 17, 7. numerus 2, 3, 17. ampla latitudo 2, 3, 17. amplae parmulae 4, 7, 29. ampla praemia 1, 11, 2. amplior Triballorum exercitus 2, 4, 20. locus 1, 5, 2. ampliora solito castra facere 3, 17, 6. amplius quam duobus lectis non discumbebatur 4, 3, 7. non, quam singulos calones habere 4, 1, 6. quadraginta dies impendere 1, 1, 6. quingentis passibus abesse 2, 2, 5. quindecim millia armatorum non habere 2, 1, 14. amplissimarum rerum administratio 4, 3, 5.
Ampliari castra veruit 1, 1, 9. ampliatur ei modus agri 4, 3, 12.
Amplitudinis modicae signum 1, 11, 11.
Amputatae manus 3, 16, 4.
Anaxibius Lacedaemonius 1, 4, 7. 2, 5, 42.
Anceps discrimen 1, 3, 3.
Angere exercitum siti circumvallatum 2, 1, 11. angere obsidione longa 3, 15, 6.
Angues et fides 2, 4, 18.
Augustus et vnus introitus urbis 3, 13, 6. angusta semita 3, 9, 3. angustum iter 1, 4, 1. 1, 5, 8. angusti aditus 1, 4, 4. ob id trames 1, 5, 19. angustissimae fauces 1, 5, 7.
Anguste habitare 4, 1, 10.
Angustiae freti 1, 4, 13. maris Cyanaeae 1, 4, 13. munimentorum 3, 17, 5. notae militi 2, 5, 5. rei familiaris 4, 6, 4. Salaminiae 2, 2, 14. summae lignationis 2, 5, 13. Thermopylarum 2, 2, 13. angustiarum custodes 1, 4, 7. latera 2, 5, 24. angustias elusari 1, 5, 14. 4, 5, 9. ingredi 2, 5, 24. occupare 1, 4, 5. tenere 1, 4, 3. in angustis configere 2, 2, 1.
Anhelantem viribus adgressus auerit 2, 1, 7.
Animalium genus omne 4, 5, 18.

Animus creuit Romanis 2, 4, 2. animi constantior miles 2, 3, 1. id sibi esse adfirmant 4, 5, 7. magnitudo 1, 8, 2. 1, 12, 1. animum angere 1, 11, 14. animo deficere 2, 1, 15. in animo habere depugnare 2, 4, 6. animi confusi 1, 11, 3. 4, 5, 11. infirmantur 2, 7, 5. Romanorum perculsi 4, 7, 39. redintegrati 2, 7, 11. tumentes 4, 5, 2. animos conciliare sibi 1, 4, 13. 2, 11, 6. popularium concitare 1, 11, 19. militum confirmare 2, 7, 2 et 3. confundere 2, 7, 4. suorum erigere proelio 1, 11, 8. Hergetum excitare 4, 7, 31. militum retrahere a confusione 2, 7, 2. turbare 2, 7, 1.
Animaduertere in aliquem metu seditionis 3, 16, 3. in omnes 1, 8, 8. in quemdam ex Megistanis 2, 9, 5. in singulos centuriones 4, 1, 37. in Valerium virgis 4, 1, 30. lenius 4, 1, 16. aliquid 1, 5, 16. lucum densissimae opacitatis 1, 11, 10. milites Sertorianos 2, 1, 3. animaduertere eos non alienos nomini Romano 1, 2, 2. Punicam aciem ita directam 2, 3, 1. animaduertens hostem resolutum 1, 5, 17. animaduersum est in legionem 4, 1, 38.
Animaduersionem concedere contentioni aut precibus militum 4, 1, 39.
Annulus Marcelli 4, 7, 38. annulo interfecti potiri 4, 7, 38.
Annus nonagesimus aetatis 4, 3, 11. vndecimus 3, 5, 2. anni tempus feruidissimum 2, 1, 2. annos quinquaginta natus minor 4, 1, 10.
Annuum stipendium 4, 1, 46.
Ante aciem dirigere scrobes 2, 12, 2. certum tempus 1, 2, 6. coniectum teli 1, 11, 10. muros ipsos adgerere terram 3, 8, 1. nauem excussum fulmen 1, 12, 12. noctem non requiescere 4, 3, 7. praestitam diem 1, 2, 16. nec ante reddiderunt, quam ipsi recuperarent suos 1, 8, 6.
Antequam deficerent 1, 8, 6. sibi superuenirent legiones 1, 1, 6.

An-

- Antesignanorum acies 2, 3, 17.
 Antigonus 2, 6, 5. 3, 4, 2. 4, 1, 10.
 Antiochus rex 1, 8, 7. 3, 2, 9. 3, 9, 10.
 4, 7, 10. Antiochicopiae 2, 4, 4.
 equites 2, 13, 2. exercitus vexatus
 imbri continuo 4, 7, 30. milites
 3, 2, 9. regis acies 2, 2, 4.
 Antipater 1, 4, 13. 2, 11, 4.
 Antiquitus 4, 1, 14.
 Antium oppidum 3, 1, 1.
 M. Antonius 1, 7, 5. 2, 3, 15. 2,
 5, 39. 2, 13, 7. 3, 13, 7. 3, 14,
 3. 4, 1, 37.
 Apenninus 1, 8, 3.
 Aperire exercitui Romano urbem 3,
 3, 2. oppidum suis 3, 2, 7. por-
 tas suis 3, 2, 8. scrobes 2, 12,
 2. aperiuntur litterae 1, 2, 6.
 aperta Thebanis ad euadendum
 via 2, 6, 6.
 Apollonius praefectus Saniorum 3,
 3, 5.
 Appius Claudius 1, 4, 11. 4, 1,
 18 et 44.
 Apros obferre Lioio 3, 3, 6. sub-
 ministrare alicui egresso 3, 3, 6.
 Aptus maxime eruptioni locus 1,
 5, 27. aptissimi Hispani ad furta
 bellorum 2, 5, 31.
 Apte collocantur discreta ad rerum
 varietatem prol. 1. aptius quali
 locis monuolus 1, 8, 12. aptissi-
 me diuisi in cornua equites 2,
 3, 21.
 Aptari iussit milites ad pugnam 1,
 8, 5. aptatos proelio trucidare 3,
 17, 6. aptata a tergo scuta gla-
 diique 3, 9, 3. aptata in fascicu-
 los vasa et cibaria 4, 1, 7.
 Apud Aeserniam deprehensus 1,
 5, 17. Aegospotamos 2, 1, 18.
 Arpos mittere milites 3, 9, 2.
 Catinenses exercitum continere
 3, 6, 6. Censores questus 4, 1,
 22. ipsos agebantur omnia 1, 1,
 6. Lauronem oppidum habere
 castra 2, 5, 31. Marathona fun-
 dere multitudinem Persarum 4,
 7, 43. oppidum 1, 2, 7. Pirea
 1, 11, 20. Tigranocertam dimi-
 care 2, 2, 4.
 Aqua est sub potestate barbarorum
 2, 7, 12. elleboro corrupta 3,
 7, 6. ferens 3, 14, 2. fecunda
 3, 14, 2 et 4. aquae inopia
 3, 7, 2. aquam oblatam sibi in
 galea effudit 1, 7, 7. aquae de-
 cidentes 3, 9, 2. Sextiae 2, 4, 6.
 aquarum ductus 3, 7, 6.
 Aquantur hostes ex flumine 3, 7,
 1. aquatum progressus 3, 9, 3.
 Aquator exceptus 1, 8, 9.
 Aquilae Romanae quinque receptae
 2, 5, 34.
 Aquillius 4, 1, 36.
 Arabes 2, 5, 16.
 Arabricenses Hispani 4, 5, 19.
 Aratus locus 3, 15, 3.
 Arbela 2, 3, 19.
 Arbitrari 1, 7, 7. disciplinae certio-
 ris 4, 2, 2. tentandum 1, 10, 4.
 arbitratus est 1, 2, 8. alienum di-
 micationi tempus 2, 1, 11. fu-
 gam sibi tutam 2, 13, 3. futu-
 rum, vt etc. 4, 5, 21. persecu-
 turos 1, 4, 14. principes Gabi-
 norum interficiendos 1, 1, 4.
 Arbitrium liberum instandi 2, 3, 9.
 Arbor pomifera 4, 3, 13. arbores
 prostratae 2, 2, 9. arborum fo-
 lia 4, 5, 18. numerus 2, 5, 46.
 Arcades 3, 2, 4.
 Arcadia 3, 2, 7.
 Arcana Macedonum 1, 4, 13. suo-
 rum omnia confessus est 1, 2, 5.
 Arcere domesticam vastitatem 1, 8,
 4. suos a cupiditate decernendi
 1, 10, 3. vsum fluminis per sa-
 gittarios 3, 7, 2.
 Arcessere aliquem trepidum ex con-
 scientia 4, 7, 36.
 Arcessiri videntur non segregati 1,
 9, 3. vltro a Syphace 2, 7, 4.
 Arcessitum ad se adlocutus est
 3, 16, 1.
 Archelaus, praefectus Mithridatis 1,
 5, 18. 1, 11, 20. 2, 3, 17. Ar-
 chelai ductus 2, 8, 12.
 Archidamus Lacedaemonius 1, 11,
 9.
 Archipirata Mandro 3, 3, 7.
 Arcus madentibus nervis inhabiles
 4, 7, 30.
 Ardent totidem ignes 1, 1, 9. ar-
 dens vrbs 3, 8, 2.
 Ardenter pugnare 2, 8, 1. arden-
 tius dimicare 1, 11, 5.
 Ardori cedendum 2, 1, 3.
 Arduus mons 3, 15, 5.
 Ardys Illyrius 2, 5, 19.

- Arenarum et pulueris vertices** 2, 2, 7.
- Argenti aurique quantum quisque habet** 1, 11, 2. **argentum et aurum tradere custodibus** 2, 13, 1.
- Argui ali his me credam proli** 1.
- Argumentati secundum eam dinumerationem se esse victos** 2, 10, 1.
- Ariouistus rex** 1, 11, 3. 2, 1, 16. 4, 5, 11.
- Aristidis filiae** 4, 3, 5.
- Aristippus Lacedaemonius** 3, 2, 8.
- Aristonicus** 4, 5, 16.
- Arma ferre** 2, 5, 19. **in castris statuere** 1, 11, 9. **sumere** 2, 11, 3. **obiecta** 2, 3, 20. **celata sub veste** 4, 7, 13. **commutata** 2, 3, 13. **detecta velut in acie** 4, 1, 43. **facta ad similitudinem hostilium** 3, 2, 4. **ornamentis adfixa** 1, 11, 16. **et insignia Poenorum** 4, 7, 12. **rapta ex arce** 3, 3, 7. **armorum scientia** 4, 7, 32. **ciuilium tumultus** 4, 5, 2. **ad arma vocantium clamor** 1, 9, 2. **in armis esse** 1, 1, 8. **armis instructa ala** 4, 1, 28. **non oneratus, sed vulneribus** 2, 13, 5. **ciuilibus dissociari** 1, 10, 4.
- Armare singulos parmulis** 4, 7, 29. **armari in morem Romanorum** 2, 5, 31. **armatus vilis** 2, 5, 31. **armati exercitus conspectus** 4, 1, 43. **armatam procul partem clallis suae iussit ostendi** 3, 10, 9. **armati auxiliares** 2, 3, 17. **lixae agafonesque** 2, 4, 6. **milites** 1, 5, 9. **armatorum habitus** 3, 8, 3. **nullia** 2, 1, 14. 4, 2, 5. 4, 3, 14. **armatas quatuor legiones educere** 4, 1, 43. **armatis complere nauem ingentem** 3, 2, 10. **implere moenia** 4, 7, 43.
- Armatura leuis** 2, 3, 4. 9 et 10. 2, 3, 17 et 20. 2, 5, 26. 31 et 33. 4, 1, 18.
- Armenia** 2, 5, 33. 4, 1, 21 et 28. **maior** 2, 1, 14. 2, 2, 4.
- Armenii** 1, 4, 10. 2, 9, 9.
- Armontorum greges** 2, 5, 13.
- Arminius, dux Germanorum** 2, 9, 4.
- Arpos capere** 3, 9, 2.
- Ars nautica** 3, 13, 6. **arte omni**
- cludere hostem** 2, 5, 47. **artium materia** 3. **praef. neque artibus bellandi, neque virtute par** 1, 8, 2.
- Artaxerxes** 2, 3, 6. 4, 2, 7.
- Artus locus** 2, 2, 14. **arta via** 2, 5, 24.
- Arusini campi** 4, 1, 14.
- Aruspex Sudines** 1, 11, 15.
- Arcem Tarentinorum tenere** 3, 17, 3. **in arcem profugere** 3, 3, 6. **ex arce ostendere lumen nocte** 3, 12, 1. **rapta arma** 3, 3, 7.
- Arybas, rex Molossorum** 2, 5, 19.
- Asculum** 2, 3, 21.
- Asculani** 3, 17, 8.
- Asia** 3, 17, 5. 4, 5, 16. **Asiam petere** 2, 11, 3. **repetere** 4, 7, 43.
- Asinorum ac boum greges** 2, 4, 20. **asinos atque canes in castris reliquit** 1, 5, 25. **rudentes, canesque latrantes audire** 1, 5, 25.
- Aspera et insidiosa expeditio** 4, 1, 43. **asperum proelium** 1, 5, 15. 4, 5, 10. **asperrimus mons** 1, 5, 21. **aspetimi hostes** 2, 4, 6.
- Asperitas saxorum** 2, 5, 38.
- Asa elixaue carne vti** 4, 1, 2.
- Ategua vrbs** 3, 14, 1.
- Atheas, rex Scytharum** 2, 4, 20.
- Athenae sunt munitae** 1, 1, 10.
- Athenarum munio** 1, 1, 10.
- Athenas reueriti** 4, 7, 13.
- Atheniensis miles** 4, 7, 44. **Atheniensis** 1, 3, 6 et 9. 1, 4, 13. 2, 1, 18. 3, 4, 2. 3, 15, 2. 4, 3, 5. 4, 7, 13. 4, 7, 43. **languentes** 2, 1, 9. **ceperunt urbem incustoditam** 3, 2, 6. **Atheniensium classis** 1, 4, 13. **feminae** 4, 7, 44. **numerus ingens** 4, 7, 43. **portus** 1, 5, 7. **Atheniensibus adesse Deos dicit** 1, 11, 10. **infestissimi sunt Catinenses** 3, 6, 6.
- Athmos** 2, 5, 26.
- Atilius Calatinus Cos.** 1, 3, 15. 4, 5, 10. **Regulus** 2, 3, 10. 2, 8, 11. 4, 1, 29. 4, 3, 3.
- Atque ita** 1, 4, 7.
- Attralus** 2, 13, 1.
- Auis dimissa, necata** 4, 5, 14. **auem occidere** 4, 5, 14. **aues turbatae et plures** 1, 2, 7. **avium**

INDEX II.

- vium multitudo 1, 2, 7. vis 1, 2, 8.
- Auertere** barbaros 2, 2, 3. exercitum 2, 3, 22. sine proelio 1, 8, 4. fontes cuniculis 3, 7, 2. hostem adseueratione 2, 4, 20. multos 2, 4, 10. auertere Romanum instantem 2, 13, 10. Sueffetanos facile 3, 10, 1. suspicionem 1, 1, 7. totam hostium aciem 2, 3, 3. auertit anhelantem adgressus 2, 2, 7. auersus equitatus 2, 2, 4. exercitus 2, 5, 44. 2, 8, 6 et 7. 4, 1, 29. Euphrates 3, 7, 5. aueria acies 2, 2, 12. 4, 7, 32. pars 2, 12, 3. 3, 13, 4. auersum flumen 3, 7, 1 et 4. auersum vno ictu confecit 2, 5, 41. auersos adoriri 3, 17, 9. caedere sine iactura suorum 2, 6, 6. insecutus cecidit 2, 6, 5.
- Auia** regiones 2, 5, 17.
- Auidae** columbae lucis cibique 3, 13, 8.
- Auide** inrumpere ad castellum 3, 17, 4. insequi 3, 10, 1. insequens hostis 2, 3, 7. insequentes Cestiberi 2, 5, 8. medicatum merum haurire 2, 5, 12. auidius ingressi, obpressique sunt 2, 5, 16. insequi ceteros 1, 10, 3.
- Auocari** ad defendenda sua 1, 5, 16. longius ad persequendum 3, 9, 4. auocatus hostis ad ceteros exitus custodiendos 1, 5, 27. in Cariam Tisaphernes 1, 8, 12. in diuersum 1, 5, 14. 4, 5, 9. auocata per haec intentio 1, 5, 18. auocati per hoc consilium 1, 4, 14. auocatos ea persuasione adortus, sub leges redegit 4, 7, 18.
- Auctor** fuit eis 1, 3, 6. Liuius 2, 5, 31. doloris 1, 7, 2. idem faciendi fuit Pompeio 2, 1, 3. auctoribus nobilissimis deferendae Italiae inire consilium 4, 7, 39.
- Audacia** est nemini ad erumpendum 4, 5, 7. inopinata 4, 5, 4.
- Audacius** hostes sequuntur 1, 6, 2.
- Audere** aduersus paucitatem reliquorum 1, 1, 9. multa temere 2, 5, 21. audendi idem reliquis fecit exemplum 1, 7, 2.
- Audentiores** sunt aduersus hostem 4, 1, 19. audentius ad obsequendos hostes consurgere 4, 7, 33.
- Audire** quemdam ex remigibus sternutem 1, 12, 11. auditus fragor pontis abrupti 2, 13, 5. audita mors 2, 11, 4. 4, 3, 3.
- Augere** animum 1, 11, 14. sui contemptum 1, 5, 16. suspicionem 3, 17, 7.
- Aurae** ingentes 2, 2, 7.
- Aurelius** Cocta Cos. 4, 1, 22. sub Aure vulnerari 1, 7, 2.
- Auri** argenticque quantum quisque habet 1, 11, 2. pondus grande 4, 3, 2. aurum adferre donum Scipioni 2, 11, 5. dare sponso pro nuptiali munere 2, 11, 5. omne et argentum tradere custodibus 2, 13, 1.
- Auspicia** Imperatoris Caesaris Domitiani Augusti Germanici 4, 3, 14. repetere 4, 1, 31.
- Autophrades** Perles 1, 4, 5. 2, 7, 9.
- Auxilium** aduentans 4, 7, 31. auxilio Sutrinis missus 2, 5, 2. venire alicui 2, 5, 20. auxilium ferre Alexandro 2, 11, 4. auxilio destituta Mantinia 3, 11, 5. in auxilio habere 3, 3, 7. 3, 9, 10. auxilia aduentant Romanis 2, 4, 5 et 20. Cyri 4, 2, 7. dimittere 3, 6, 4. excipere cum comitati- bus 1, 8, 10. expectare 2, 12, 3. inmiscere legionibus 2, 3, 21. submittere alicui 4, 1, 24. paucissima 4, 2, 3. simulata 2, 12, 9. auxiliis vacuam Delminium capere 3, 6, 2.
- Auxiliares** 2, 3, 16. L. Sullae 2, 7, 3. armati 2, 3, 19. Galli 2, 3, 16. 3, 16, 2. Numidae 1, 5, 16. auxiliariis praecepit, ut etc. 2, 3, 10. ex auxiliariis quidam 3, 10, 1.
- Auxiliarii** 2, 7, 3.
- B.**
- Babylon** 3, 7, 4.
- Babylonii** 3, 7, 5. Babyloniorum vrbs 3, 3, 4.
- Baculo** eum, ut seruum, castigauit 1, 1, 3.
- T** 5 Bale-

- Baleares** 2, 3, 16.
Balista excussum caput 2, 9, 5.
Balneo et conuiuio abstinere 4, 1, 26.
Balteo occultata epistola 3, 13, 2.
Bantius Nolanus 3, 16, 1.
Barbam et capillum submittere 4, 5, 6.
Barbari perfidia 1, 1, 6. barbarum pugione traicere 2, 7, 5. barbaro et rationis indocili nillite vti 1, 11, 13. barbari ad omnia obediunt 1, 11, 13. oblata victoriae spe concitati 3, 17, 7. hac adfirmatione induci 1, 1, 6. lacesciti 2, 5, 8. obstitente nullo, profecti sunt 1, 5, 28. subeuntes 2, 2, 3. in spectaculum vsque resoluti sunt 1, 5, 16. barbarorum centum millia 4, 2, 7. exercitus 2, 2, 14. naues 4, 7, 45. numerus 2, 2, 13. potestas 2, 7, 12. sagittae 2, 13, 7. barbaros debellare 2, 2, 5. prohibere ab inpetu 1, 10, 4. transire passus est 1, 5, 24. inconsulte pugnam exposcentes docere 1, 10, 1. 4, 7, 6. intentos tenet expectatio-
 ne 1, 4, 9.
Barca, dux Poenorum 3, 10, 9.
Bellua marina 3, 13, 6. in belluas iacere tela 2, 5, 4.
Bellum confectum est incendio 1, 2, 1. commissum 1, 11, 2. inceptum 1, 4, 11. inopinatum 1, 1, 8. mandatum fuerat ei 1, 1, 9. Celtibericum 2, 5, 8. Cimbricum et Teutonicum 1, 2, 6. ciuile 1, 3, 2. 1, 5, 9. 2, 1, 11. 2, 5, 40. 3, 14, 1. 4, 2, 1. Dardanicum 4, 1, 43. fugitiuorum 2, 4, 7. 2, 5, 34. Hetruscum 1, 2, 2. 1, 2, 7. hostile 1, 3, 8. Iugurthinum 3, 9, 3. 4, 1, 2. nauale 4, 7, 9. Parthicum 1, 1, 6. Persicum 2, 8, 4. Punicum 1, 8, 6. 2, 2, 11. 4, 1, 25. pri-
 mum 1, 4, 11. secundum 1, 3, 5. 2, 3, 8. aduersus Poenos sus-
 ceptum 1, 11, 18. Samniticum 1, 5, 14. 2, 8, 11. 4, 5, 9. So-
 ciale 1, 5, 17. 2, 4, 16. 4, 7, 41. Thessalicum 1, 5, 2. belli
 causa 1, 4, 13. incommodo
 grauari 3, 11, 2. status 1, 3, 1. 6 et 10. summa 4, 2, 1. vsus longus 3, 2, 3. bellum con-
 ficere 4, 7, 42. bellum gerere
 aduersus Arcadas 1, 11, 9. ad-
 versus Aristonum 4, 5, 16. Hae-
 drubalem 2, 3, 4. 2, 5, 4. Illyrios
 2, 3, 2. Iugurtham 1, 8, 8. Ita-
 liae liberandae causa 4, 7, 25.
 infetre Tisaphernae 1, 8, 12.
 inire 1, 1, 8. minatus 1, 1, 1.
 mouere in Gallia 4, 3, 14. tra-
 here in aduentum legionum 1,
 8, 5. transferre 1, 5, 5. bello
 petitus ab Ardie Illyrio 2, 5, 19.
 victi hostes 2, 11, 7. vlcisci igno-
 miniam damnationis suae 1, 8,
 1. neque bellandi artibus, ne-
 que virtute par erat Hannibal
 Fabio 1, 8, 2. peritia et callidi-
 tas 1, 8, 7.
Bellator 4, 7, 4.
Beneficio adeptus victoriam 4, 4,
 1. illius curatus saucius 3, 16,
 1. beneficiis obstricti 2, 11, 3.
Beneuentum vrbs 4, 1, 14.
Benigne dimittere socios Latini
 nominis in ciuitates 4, 7, 25.
 respondere legatis 3, 11, 1.
Benignitate hac non illius tantam
 fidem, sed etiam popularium si-
 bi obligauit 3, 16, 1.
Bidno emensus iter quatruidi 3,
 1, 2.
Binae naues 3, 9, 8. Bina castra
 2, 5, 29. 33 et 34. hostium spo-
 lia referre 4, 1, 18.
Bis simili vsus euentu 2, 10, 2.
Boeotia 2, 8, 12.
Boeotius Xanthus rex hostium 2,
 5, 41.
Boii 1, 6, 4. Boiorum decem millia
 1, 2, 7.
Bonus puginator Pythias 4, 7, 37.
 boni ciues 2, 8, 11.
Boues in hostem acti 2, 4, 17. ve-
 hiculis adiuncti 2, 4, 17. boum
 ac asinorum greges 2, 4, 20. bo-
 bus ad cornua fasciculos adliga-
 re 1, 5, 28. boues noctu dimisit
 Hannibal 1, 5, 28.
ad Brachium religatae litterae 3, 13,
 7. brachia ab latere ducta 3, 17, 5.
Brasidas, dux Lacedaemoniorum 1,
 5, 23.

Brevissimum iter 1, 1, 6. spatium
2, 5, 38. tempus 2, 10, 2.

Britannia 2, 13, 11.

Brundisium 1, 5, 5.

Bruttii 2, 3, 21.

Brutus (Decimus) 3, 13, 8. Bruti
et Cassii exercitus 4, 2, 1.

Brutiani 4, 2, 1.

Byzantii 1, 3, 4, 1, 4, 13. 3, 11, 3,

Buccinariorum reliquii 1, 5, 17.

Buculi dedusti frequentiori mugitu
1, 5, 26. buculos laqueis ad ar-
bores adligare 1, 5, 26.

C.

Cadauera erecta 1, 5, 22.

Cadere in proelio 2, 6, 7.

Cadurcorum ciuitas 3, 7, 2.

L. Caecilius Metellus 1, 7, 1.

Caedere Romanos 3, 16, 2 et 3.
terga hostium 2, 5, 23. Romano-
rum 2, 5, 28. praedationi inten-
tos 1, 6, 1. aciem Romanorum 2,
5, 27. Athenienses 2, 1, 9. auer-
sum 2, 5, 44. auersos 2, 6, 5.
compressum hostem 2, 3, 7. co-
pias hostium 2, 3, 6. effusos et
incautos 2, 5, 1. exercitum spar-
sum 1, 8, 4. Parthorum 2, 5,
35. Hasdrubalem 3, 17, 1. Hen-
nenses vniuersos 4, 7, 22. hostes
2, 3, 14. 2, 5, 33. 3, 17, 3. iner-
mes 2, 1, 6. magnam barbaro-
rum partem 2, 2, 13. Romanos
ignaros locorum 2, 5, 7. sex
millia 3, 17, 5. trepidantes 2,
5, 29. cecidit inopinantium ter-
ga adortus 2, 2, 12. parte exer-
citus terga eorum 1, 5, 24. Poe-
nos a latere adgressus 2, 5, 4.
reliquos adortus 2, 1, 18. vsque
eo, inordinarios adgressus 2, 5,
3. caedi a Viriatho 4, 5, 22. cum
exercitu ad internecionem 2, 5,
24. fugientes pro defectoribus
iussit 4, 1, 29. caedendum exer-
citem tradere 2, 3, 22. caesus
vtriusque magnus numerus 2,
10, 1. Marcellus 4, 7, 26. vir-
gis 3, 3, 3. 4, 1, 20. 31. 39 et 40.
caesi sunt 3, 10, 6. fugatique
sunt 2, 5, 10. multi Gallorum
3, 17, 7. Samnites 2, 4, 2. vigi-
les 3, 3, 2. caesa captiuorum

pecorumque corpora 1, 5, 20.

caesos plures reperire 2, 10, 1.

Caedes magna edita 4, 7, 44.

Q. Caeditius 1, 5, 15. 4, 5, 10.

C. Caesar 1, 1, 5. 1, 3, 2. 1, 5,
9. 1, 12, 2. 2, 1, 1 et 16, 2, 2,
3. 2, 3, 18 et 22. 2, 5, 38. 2,
6, 3. 2, 13, 11. 3, 17, 6. 4, 7,
1. 4, 7, 32. a tergo instans 1,
5, 5. aduersus Germanos pugna-
turus 1, 11, 3. 4, 5, 11. auide
intrumpens ad castellum 3, 17, 4.
processit ad milites 1, 9, 4. vasa
conclunare iussit 1, 8, 9. Caesa-
ris copiae 3, 14, 1. vulnus gra-
ue 2, 7, 13. Caesarem fugere 2,
13, 6. Caesarianus Tribuni cor-
nicularius 3, 14, 1.

Calamarcus 2, 4, 7.

Calcaria addita 1, 5, 16.

Calceasti oleo ac mero 1, 4, 7.

Calidum iecur 1, 11, 14.

Callidissimi duces 1, 1, 9.

Calliditas recedentium suspecta 2,
3, 20. et peritia bellandi 1, 8,
7.

Callidromi iuga 2, 4, 4.

Calones occisi 3, 2, 9. singuli 4,
1, 6. calonum vestitu milites
submittere 3, 2, 9.

Calpurnius Flamma 1, 5, 15. 4, 5,
10.

Camelorum grex 2, 4, 12. noui-
tas et horror 2, 4, 12.

Camerae rectorum rescissae 3, 4,
6.

Camertes Vmbros ad societatem
compulsi 1, 2, 2.

Camillus 2, 4, 15. 3, 13, 1. 3, 5,
1. 4, 4, 1. 4, 7, 40. Camilli du-
ctus 2, 6, 1.

Campaniae hiberna 1, 9, 1. Cam-
paniam periculo liberare 1, 9,
1.

Campani equites 4, 7, 29. obsessi a
Romanis 3, 13, 2. Campanorum
agri vastati 3, 4, 1.

Campus medius inter hostes erat
2, 5, 22. campi Arufini 4, 1,
14. patentes 1, 1, 6. 2, 5, 24
et 40. campis iunctae paludes
2, 5, 6.

Campestris tenentur a Romanis 2,
2, 11. luca 2, 12, 4.

Candidam ceruam insignis for-
mad

- mae ducere 1, 11, 13. candidi equi 1, 11, 10.
- Canere** cornicines iussit diuersa parte moenium 3, 9, 6. signa 1, 9, 2. 2, 7, 8. cani classicum iussit 3, 9, 5.
- Canes** adgressi sunt lupum 1, 10, 4. in conspectu popularium commisit 1, 10, 4. atque asinos reliquit in castris 1, 5, 25.
- Cannae** 2, 2, 7. 2, 3, 7. 2, 5, 27. 4, 5, 5 et 7.
- Cannensis** clades 4, 7, 39. pugna 4, 1, 44. Cannenses 3, 16, 1.
- Canusum** perueniunt incolumes 4, 5, 7.
- Capere** aliquem 2, 5, 12. 3, 5, 2. Arpos 3, 9, 2. castellum 3, 9, 3. castella 3, 4, 5. castra 2, 4, 4. 2, 5, 3 et 8. cibum 2, 1, 1 et 5. 4, 5, 6. cibos 4, 3, 11. ciuitatem 2, 6, 9. 3, 9, 10. collem 2, 4, 2. Delminium vacuam auxillis 3, 6, 2. elephantos 4, 7, 18. iacres 2, 1, 6. Ligures 3, 17, 2. locum castris 2, 7, 12. idoneum paucorum iactura 4, 6, 1. naues 1, 4, 13. multos 1, 11, 18. 2, 1, 18. nauigia 4, 7, 44. oppidum 3, 2, 7. cohortibus 3, 10, 1. oppida complura Sardiniae 3, 9, 4. portum 3, 9, 7. Prinafum castellum vi nulla 3, 8, 1. quosdam Persarum 1, 11, 17. somnos super nudam humum 4, 3, 8. Syracusanos 3, 6, 6. triremem impicatam vado 2, 5, 43. urbem incustoditam 3, 2, 6. defensoribus vacuam 3, 2, 5. 3, 6, 3. 3, 10, 3. vrbes multas 3, 2, 3. nudatas propugnatoribus 3, 6, 1. capi ab tergo 3, 9, 3. castra de industria passus est 3, 10, 3. captus dux Perpenna 2, 5, 32. gratia locorum 1, 1, 5. Pilo 3, 6, 5. capta Capua 3, 18, 3. Corinthus 4, 3, 15. occasio 1, 2, 1. vrbs ab tergo 8, 3, 3. capti et victi hostes 4, 1, 24. captae vrbes multae 3, 4, 3. capta castella praesidio tenere 1, 8, 11. castra 2, 5, 8. 4, 1, 31.
- Captiua** virgo eximiae pulchritudinis 2, 11, 6. captiuum mittere Crotona 3, 6, 4. captiuam redimere 2, 11, 5. captiui 3, 3, 7. captiuorum habitus 3, 8, 2. manus ingens 2, 9, 6. ordo 1, 4, 2. pecorumque corpora caesa 1, 5, 20. capriuis larera euntium praetexuit 1, 4, 1. captiuos circumducere 3, 15, 4. cohortari ad patiendum mortem 4, 5, 21. custodire negligentius 1, 8, 5. vrbs Cyzici producere 4, 5, 21. captivae 2, 11, 5. captiuarum habitus 4, 7, 44. captiuas naues habere 1, 4, 12. captiuis armis inducere milites 4, 7, 45.
- Captiuitatem** execratus in Consule Romano 4, 5, 16. de captiuitate Iugurthae res parum processit 1, 8, 8. ex captiuitate remissus ad suos 3, 16, 1.
- Captura** 3, 3, 6.
- Capessitur** vbique fuga, nusquam pugna 2, 4, 7.
- Capillum** et barbam submittere 4, 5, 6.
- Capitolium** 3, 13, 1. obsidetur a Gallis 3, 15, 1.
- Captare** loca confragosa 2, 3, 20.
- Capua** 3, 18, 3.
- Caput** balista excussum 2, 9, 5. Hasdrubalis 2, 9, 2. gentis erat ciuitas 3, 6, 3. hostium regni 1, 8, 12. capite pedibusque nudus 3, 9, 3. in capite insidet ei picus 4, 5, 14. capita ducum in proelio occisorum 2, 9, 3. hastis praefixa 2, 9, 3. papauerum eminentia 1, 1, 4. eminentia 2, 5, 43. capitibus fossarum castella communire 2, 3, 17.
- Capital** tibi foret 4, 6, 3.
- Cappadocia** 1, 1, 6. 1, 5, 18. 2, 2, 2. 2, 7, 9. 3, 2, 9.
- Cardianus** Eumenes 4, 7, 34.
- Caria** 3, 2, 5. Cariam petere 1, 8, 12. in Cariam auocatus 1, 8, 12.
- Caro** alia 4, 1, 2. assa vel elixa 4, 1, 2. semicruda 2, 5, 13.
- Carpere** et lacerare cohortes 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Carperani** 2, 7, 7.
- Carthago** 3, 9, 1. Carthaginem mittere legatos 1, 11, 4.
- Car.

Carthaginienſes 1, 2, 3 et 4. 1, 3, 8. 2, 5, 11 et 29. desperantes 2, 2, 11. ſecuri 3, 2, 2. ſuperati acie 2, 9, 6. victi 1, 8, 7. Carthaginieſium dictatores 2, 1, 4. duces 1, 7, 3.

Caeſo paſcere pecora 3, 15, 5.

Caſilinum 4, 5, 20. Caſilini obſideri ab Hannibale 3, 15, 3. Caſilinum obſidere 3, 14, 2.

C. Caſſius 2, 5, 35. 4, 7, 14. Caſſii et Bruti exercitus 4, 2, 1.

Caſſiani 4, 2, 1.

Caſtigare aliquem baculo, vt ſeruum 1, 1, 3. quemdam egreſſum via 4, 1, 9. caſtigatis oratione graui laureatos laſces obicere 4, 5, 1.

Caſtor et Pollux peregritant 1, 11, 9. Caſtorem et Pollucem adeſſe dicens 1, 11, 8.

Caſtra diſtant a Punicis 2, 1, 4. per corpora cohortium velut mappalia conſtituere 4, 1, 14. aduerſariorum 1, 8, 9. Afranii 2, 5, 38. Hannibalis 2, 9, 2. et Romanorum 2, 5, 13. hoſtium 1, 1, 7. 2, 5, 18. 25. 29 et 34. 3, 7, 3. Pompeii 2, 5, 31. Sempronii Longi Coſ. 2, 5, 23. Voſſcorum 2, 4, 15. 4, 7, 40. adgredi 2, 1, 5. 2, 12, 1. Romana 2, 6, 7. 4, 7, 26. Aemilii Pauli adorici inprouiſo 3, 17, 2. ampliari vetuit 1, 1, 9. capere 2, 4, 4. 2, 5, 3 et 8. capi de induſtria paſſus 3, 10, 3. communire contra aliquem 1, 8, 3. in ſaltu editiore 2, 5, 17. conferre cum hoſte 2, 5, 8. diripere 2, 12, 4. expugnare 2, 1, 6. facere 1, 5, 27. cominus habere 2, 1, 6. in agro 3, 18, 2. locis caſtreftribus 2, 12, 4. prope ab Orchomeno 1, 11, 5. incendere 4, 7, 8. infeſtare 1, 5, 3. innadete 2, 5, 25. 2, 10, 2. metari 2, 3, 9. mouere 1, 1, 13. 1, 8, 9. 4, 7, 42. innuñire 4, 1, 24. munita negligenter 2, 5, 21. ſolita nudari animaduertit 2, 5, 8. obpugnare 2, 12, 3. occupare 2, 5, 21. ponere 1, 5, 3 et 24. 1, 10, 3. 2, 5, 9. 22 et 24. 2, 13, 6. repetere 2, 1, 1. caſtrotum conuer-

ſatio priſtina 2, 4, 10. facies 1, 1, 9. latus 2, 5, 37. poſitio 1, 2, 1. praeda 3, 17, 6. caſtris capere locum 2, 7, 12. delegerunt locum 1, 5, 3. deſtinat editum collem 1, 5, 11. locum editum eligere 2, 2, 2. ampliorem locum ſupra ripam complexus 1, 5, 2. exuere aduerſarios 2, 4, 15, 2, 5, 2. 4, 7, 10. alicuius potiri 4, 1, 14. ſuos continere 1, 5, 28. in caſtris reliquit canes atque aſinos 1, 5, 25. ſtatuere arma 1, 11, 9. caſtra ampliora ſoliſo facere 3, 17, 6. bina 2, 5, 33 et 34. 2, 10, 2. capta 2, 5, 38. 4, 1, 31. duplicata 1, 2, 9. inſtruſtiſſima omnibus eſculentis 2, 5, 14. iunſta cum Pompeio 2, 1, 3. maiora 2, 5, 34. minora 4, 5, 7. occupata 2, 5, 12. in colle poſita 3, 17, 7. in diuerſa ripa 2, 5, 20. proxima 2, 10, 2. regia 2, 4, 4. tota confodere 1, 5, 11. vicina Pompeii caſtris 2, 5, 31. per tota ignes facti 1, 5, 22.

Caſtrenſibus dare quietem 2, 5, 30.

Caſtellum Meſſenſiorum 3, 2, 4. Peloponneſiorum 3, 9, 9. Prinaſum capere vi nulla 3, 8, 1. Suenda 3, 2, 9. in monte ſaxeo ſitum obpugnare 3, 9, 3. inſtruſtum duplici munitione 3, 17, 4. caſtelli poſteriora 3, 9, 3. caſtellum capere 3, 9, 3. communire 1, 3, 9. intrare 3, 2, 9. obſidere 3, 2, 9. ſubire 3, 9, 9. ad caſtellum initio hoſtibus cedere 4, 1, 21. in caſtellum erepi 3, 9, 3. caſtello exereere equos 4, 7, 34. in caſtello quodam clauſus 4, 7, 34. caſtella erant in conſinio 3, 4, 5. capere 3, 4, 5. foſſarum capitibus communire 2, 3, 17. pluribus locis 1, 8, 11. ponere in ſinibus Vbiorum 2, 11, 7. tentare 2, 5, 18. capta praedidio tenere 1, 8, 11. quaedam incendi 2, 5, 11. parua 2, 5, 18.

Caſtellani 3, 8, 1. reuocati ab inbelli multitudine ſuorum 3, 9, 3. ſecuriores ab altera parte facti 3, 9, 9. Caſtellanis inſtare actius 3, 9, 3.

Cassus et Gannicus duces Gallorum 2, 4, 7. **Cassii factio** 2, 5, 34.
Cassius adiuvit Lucullum 2, 5, 30.
Cassum timere 2, 13, 10. **Cassu** sequitur hostis 2, 13, 5.
Cava Luna 1, 5, 1. **cauae viae** 2, 2, 6.
Cavere aliquem 4, 7, 37. **nihil** ab eo conatu 3, 2, 1. **nil** 4, 7, 45. **cauetur** a Poro aduersa ripa 1, 4, 9. **cauendus est hostis** pro. 1. **cautum est** S. i. **atusconsulto**, ne etc. 4, 1, 38.
Cautius esse docuit 2, 6, 8.
Cauillatus conditionibus 1, 5, 19.
Catenâ ad ingressum obiectâ clausus 1, 5, 6. **per medium amnem obiecta** 3, 14, 2. **catenas conferre ex vimine** 1, 5, 21. **catenis demissus euasit** 1, 5, 21.
Cathena 2, 5, 34.
Catina 3, 6, 6.
Catinientes 3, 6, 6. **suspectos habere** 2, 11, 2.
M. Cato 1, 2, 5, 2, 7, 14, 3, 1, 2, 3, 10, 1, 4, 1, 16 et 33, 4, 3, 1, 4, 7, 31 et 35. **Censorii filius** 4, 5, 17.
Catti 2, 3, 23.
Catulus 1, 5, 3.
Cauda equi infirmi 1, 10, 1, 4, 7, 6. **uniuersa** 1, 10, 1, 4, 7, 6.
Caudina clades 1, 5, 16.
Causa belli 1, 4, 13. **commendationis** pro. 1. **conditionis occultandae** 1, 1, 3. **consilii obscurandi** 1, 1, 7. **culpa** 1, 9, 3. **facilis euentus** 3, 1, 2. **eorum excipendorum progressi** 3, 16, 2. **excludendi hostis** 1, 5, 10, **fugae atque formidinis abire** 4, 1, 4. **obpugnandi Cyzici** 3, 9, 6. **spestandi exire** 2, 11, 1. **suspicionis auertendae** 1, 1, 7. **augendae** 3, 17, 7. **per causam venandi, i. e. praetextu venationis** 3, 3, 6.
Cautlari ventos 4, 7, 31.
Cedere acie 2, 16, 10. **aciem auersam coegit** 4, 7, 32. **ad primam eruptionem** 3, 10, 4. **ardori in tempore** 2, 1, 3. **ex industria** 2, 5, 12. **fugitiuis loco** 4, 1, 26. **hosti** 2, 3, 10. **hostibus initio ad castellum** 4, 1, 21 et 28. **loco** 4, 1, 13, 34 et 35. **instituit** 2, 3, 20. **Ro-**

manis equitibus 2, 5, 7. **cessit** **utrumque ex sententia** 2, 5, 29. **cesserunt aliquot cohortes gladiatoribus** 1, 5, 21. **Galli iam pene victores** 2, 4, 5. **cedens clas-** **sis** 4, 7, 11. **equitatus** 2, 5, 35, **pars ob id** 2, 7, 11. **cornu** 2, 8, 2. **stagnum** 3, 9, 1. **cedente in-** **structura stare** 2, 3, 17. **cedentes Romani** 2, 3, 9, 2, 7, 10. **legiones exercitui** 2, 8, 12. **cedentibus est perniciosissimum** 4, 7, 21. **cedendo longius protrahere persequentes oppidanos** 3, 10, 5.
Celare alterum consilia 1, 1, 9. **partem peditum** 2, 5, 22. **celatus exitus pugnae** 2, 7, 13. **celati hostes et milites** 2, 7, 6. **celata arma sub veste** 4, 7, 13.
Celebrare dies sacros Mineruae 4, 7, 13. **Mineruae sacrum** 3, 2, 8.
Celeriter barbaros debellauit 2, 2, 5. **celerius absumuntur alimenta** 3, 4, 5.
Celtiberi 2, 5, 3. **auide insequentes** 2, 5, 8. **Celtiberorum dux Viriathus ex latrone** 2, 5, 7.
Celtibericum bellum 2, 5, 8.
Censere idem 4, 7, 22.
Censor Fuluius Flaccus 4, 1, 32. **censores** 4, 1, 22.
Censorii filius M. Cato 4, 5, 17.
Census constitutus 4, 6, 4. **censu professionem obtexuit** 1, 1, 8.
Centum denarii 4, 5, 20. **millia barbarorum** 4, 2, 7. **triginta elephanti** 2, 5, 4. **viginti millia passuum** 1, 3, 10.
Centuriis interponere sagittarios et funditores 4, 7, 27. **ex centuriis ternos securi percutere** 4, 1, 36.
Centurio Q. Naevius 4, 7, 29. **centuriones et tribuni** 1, 1, 3, 1, 2, 1, 11, 2. **galeati et discintri** 4, 1, 27. **pauci** 3, 9, 3. **singuli** 4, 1, 37.
Centunculis instrata iumenta 2, 4, 6.
Ceteris sacro operatas feminas Atheniensium rapere 4, 7, 44.
Cernere milites adronitos 1, 12, 1.
Certare aequo Marte 2, 5, 5.
Certamen equestre 2, 2, 12. **certamini se obferre** 2, 5, 46.

- Certum supplicium manet eos** 4, 1, 17. tempus 1, 2, 6. 2, 1, 18. certi custodes 2, 13, 1. certis horis suspendere 4, 7, 34. certa Fabio renuntiare 1, 5, 28. certior factus 2, 5, 14. 3, 17, 6. de omnibus rebus 3, 13, 8. certioris disciplinae arbitratur 4, 2, 2. certiores ab exploratoribus facti 2, 1, 10. Cyzicenos facere aduentus 3, 13, 6.
- Ceruem candidam insignis formae ducere** 1, 11, 13.
- Ceruillis constructum vallum incendit** 1, 5, 2.
- Cessantia lumina** 2, 5, 16.
- Cetera manus** 1, 4, 4. pars 3, 9, 3. ceteri (coguntur) pudore 1, 11, 3. perterriti exemplo 2, 8, 8. ceteros (agros) populatus 1, 8, 2. exitus custodire 1, 5, 27. insequi audius 1, 10, 3. puduit non sequi 2, 8, 5. ceterae copiae 1, 5, 5. gentes 4, 1, 14. ceteras urbes petere 3, 6, 3. cetera praecepta imperatoria 2, 6, 10.
- Chabrias Atheniensis** 1, 4, 14. 1, 12, 12.
- Chaeronia** 2, 1, 9.
- Chalcidensium agros depopulari** 3, 11, 1.
- Chares, dux Atheniensium** 2, 12, 3. 3, 10, 8.
- Charmades Ptolemaei regis praefectus occisus** 3, 2, 11.
- Cherroneus** 2, 5, 42. etat iutis Atheniensium 1, 4, 13.
- Chlamyde interemti et galero ornatus est** 3, 2, 11.
- Cibus dispositus locis quibusdam** 3, 13, 8. cibi lucisque auidae columbae 3, 13, 8. cibum capere 2, 1, 1 et 5. 4, 15, 6. cibo firmatus miles 2, 2, 8. fouere militem 2, 5, 23. cibi insalubres 2, 5, 13. cibos capere 4, 3, 11.
- Cibaria complurium dierum portare** 4, 1, 1. et vasa militum in falciculos aptata furcis inponere 4, 1, 7. habere in decem annos 3, 5, 2. parare 4, 7, 31.
- Q. Cicero** 3, 17, 6.
- Cimbri** 1, 5, 3. 2, 2, 8. 2, 7, 12. a Cimbris pulsus 1, 5, 3.
- Cimbricum bellum** 1, 2, 6.
- Ciminia silua** 1, 2, 2.
- Cimon, dux Atheniensium** 3, 2, 5. 4, 7, 45.
- Cineas legatus Epirotarum** 4, 3, 2.
- Cingere copias hostium** 2, 3, 6. vniuersas plaustris 4, 7, 33. Decium 1, 5, 14. 1, 5, 9. phalangem leui armatura 2, 3, 20. cinctus abruptis 1, 5, 10. cincta anno ciuitas 3, 7, 2.
- Cinctus togae praecisus** 4, 1, 26.
- Circa Amphipolim deprehensus** 1, 5, 23. aquas 2, 4, 6. arma duci equos imperauit 1, 11, 9. expugnationem has species strategematon fecimus 3. praef. gratulationem morari 4, 7, 43. hostium castra se ostentare 2, 5, 25. impedita portae claustra trepidare 3, 3, 5. latera viae dispositus 1, 5, 24. municipia Italiae litteras dimittere 4, 7, 38. obpugnationes urbium defensionesque strategemata edere 3. praef. praedam occupati 1, 6, 3. tentoria ductae fossae 1, 5, 14.
- Circiter quaterni pedes** 4, 7, 29. quatuor millia Gallorum mercenariorum 3, 16, 3.
- Circuire aciem hostium** 2, 3, 3. hostem 2, 3, 10 et 17. Iulianum exercitum 2, 3, 22. partem munimentorum 1, 2, 1. vallum 2, 12, 1. vigilas sub aduentum hostium 3, 12, 2. circuire 2, 2, 10. ab hoste 2, 3, 17. muros omnibus copiis instituit 3, 2, 1.
- Circuitus exiguus** 2, 5, 38. maior 1, 1, 11. 1, 5, 13.
- Circumactus exercitus** 2, 5, 20. circumacta ad litus vniuersum classis 4, 1, 13. circumactae naues 1, 4, 11. 4, 7, 43.
- Circumdatus fossa** 1, 5, 20. circumdatae statione omnes portae 2, 6, 7.
- Circumducere captiuos** 3, 15, 4. circumduci eum iussit 4, 7, 7. circumductus exercitus 1, 2, 8. hostis per proditorem 2, 2, 13. pedes ab ea parte 2, 2, 12. circumducta manus per auias regiones 2, 5, 17.

- Circumfundere** aliquid alio latere 1, 2, 7. circumfusus ipse exterior corona obligavit Caesarem 3, 17, 4. tergo 2, 5, 24.
- Circummittere** cohortes post montem 2, 4, 7. cum Scipione 2, 4, 2. circummissus ab eo 2, 4, 4.
- Circumfedere** 2, 9, 1. circumfidentibus suis persuaserunt, ne &c. 3, 15, 4. circumfederi in minoribus castris 4, 5, 7. circumfessus ad Dyrrhachium 3, 17, 4.
- Circumseptus** in quadam turre 3, 6, 5.
- Circumspicere** regionem 4, 5, 4. circumspicere genera prol. 1.
- Circumuallans** Pompeius 1, 1, 7. circumuallatum sibi angere exercitum 2, 1, 11.
- Circumuenire** aliquem vacua fronte 2, 3, 8. extra 3, 17, 4. hostem 2, 7, 1. medios cornibus configaris 2, 3, 5. circumuenit nox 2, 9, 1. circumueniri ab equitatu 2, 5, 18. circumuentus equitatu Numidarum 2, 5, 40. loco iniquo 1, 5, 12. 4, 5, 8. circumuenti ab eo Poeni 2, 6, 2. vndique 2, 3, 19. circumuentos eos a lateribus fudit 2, 3, 12.
- Citantur** quasi ex proximo Aetoli 2, 7, 14. citati equi 2, 3, 20. citatior volatus 1, 2, 7.
- Citra** flumen in occulto collocare legionem 1, 6, 2. vexationem suorum impedire consilia 1, 8, 9.
- Citerior** Hispania 3, 7, 3.
- Ciuem** seruare 4, 1, 4. ciues boni 2, 8, 11. Romani 1, 9, 2. ciuibus persuadere 2, 2, 14. suspensa fides 1, 8, 2. in ciues coalescere potest concordia 1, 10, 4.
- Ciuile** bellum 1, 3, 2. 1, 5, 9, 2, 1, 11. 2, 5, 40. 3, 14, 1. 4, 2, 1. ciuiliu armorum tumultus 4, 5, 2. ciuilibus armis dissociatus populus 1, 10, 4.
- Ciuilis** (Iulius) 4, 3, 14.
- Ciuitas** Agrigentinarum 3, 2, 6. Cadurcorum 3, 7, 2. erat caput gentis 3, 6, 3. facit imperata 4, 4, 1. Himera 3, 10, 3. incensa 3, 10, 5. obfessa a Lacedaemoniis 3, 12, 1. opulentissima Lingonum 4, 3, 14. socia 1, 11, 5, ciuitatis cuiusdam obpugnatio 3, 10, 2. defendendae gratia 3, 10, 5. ciuitati cuidam in Caria insidiari 3, 2, 5. ciuitatem capere 2, 6, 9. 3, 9, 10. litori adpositam adgredi 3, 10, 8. occupare 2, 11, 2. 3, 10, 8. quamdam obpugnare 3, 9, 5. ciuitate potiri 3, 6, 7. ciuitates diripere 3, 6, 1. Hispaniae deuictae 1, 1, 1. singulae 2, 2, 14. ciuitatibus epistolas reddi 1, 1, 1.
- Clades** Cannensis 4, 7, 39. Caudina 1, 5, 16. contracta 4, 5, 5. ingens 4, 7, 25. manifestissima 2, 7, 3. Varsana 3, 15, 4. 4, 7, 8. cladis nuntii 2, 10, 2.
- Clam** ducere exercitum 2, 4, 4. emissi equites 4, 7, 4. equites praemittere 4, 7, 8. illo proficisci 3, 11, 5. in litus egredi 1, 5, 7. noctu duci equos imperauit 1, 11, 9. scripsit suis 1, 1, 10.
- Clamitans** collegam viuere 2, 7, 11.
- Clamor** telaeque 2, 3, 17. vniuersorum sublatu 2, 3, 17. 2, 4, 7. clamorem adtolli iussit 3, 9, 5. vocantium ad arma tolli 1, 9, 2. clamores sublato 2, 9, 1.
- Clara** vrbs nobilibus victoriis 3, 3, 2. clarae operae eques nobilis 4, 7, 36. clarissimus dux 2, 2, 6. clarissima victoria 2, 2, 4.
- Clare** praedicare Latine 2, 4, 10. pronuntiare 2, 7, 1.
- Classis** obpugnatur 2, 7, 6. admotata 3, 2, 2. Atheniensium 1, 4, 13. cedens 4, 7, 11. ducentarum nauium 2, 5, 46. habita occulte 3, 10, 8. hostium 4, 7, 9. 10. 12 et 14. instructa 2, 5, 47. Persarum 4, 7, 43 et 45. proficiscens 1, 12, 11. Punica 2, 3, 24. reliqua 3, 10, 8. Romana 2, 7, 14. tota 1, 5, 7. praefectus 4, 7, 26. suae pars armata 3, 10, 9. vñs non est necessarius 4, 1, 15. classis adesse 1, 12, 12. classem abducere 1, 4, 13. consendere 1, 5, 5. consumere incendio 4, 7, 14. eripere

I N D E X I I.

- pere 2, 7, 6. extendere 2, 1, 18.
in Italiam vēsus agere 1, 4, 11.
intruere 1, 7, 3. hostili habitu
4, 7, 23. Megarensium excipere
4, 7, 44. mittere 1, 3, 9. per
id tempus praeprare 1, 4, 13.
reuocare 2, 1, 18. soluere 4, 1,
33. classe adplicare ad Eleusin
4, 7, 44. dimicare 1, 12, 12. ei
insidiati 1, 4, 1. lacessi 3, 9, 7.
Peloponnesum infestare 1, 3, 9.
superati Poeni 2, 13, 10. vin-
cere 1, 11, 7. cum reliqua pot-
tum adeptus est 1, 4, 14.
Clasticum cani insit 3, 9, 5.
Claues portarum 4, 7, 22. redde-
re 4, 7, 22.
Claus et Ioris adiutus 3, 9, 3.
Claudere et caedere praedationi
intentos hostes 1, 6, 1. portas
2, 11, 1. claudendum se prae-
stare 1, 5, 23. clausus ab hosti-
bus Hanno 1, 5, 27. in castello
quodam 4, 7, 34. obiecta ad in-
gressum catena 1, 5, 6. clausi
hostes conditione locorum 2, 6,
6. clausae portae 2, 6, 9, 3, 16, 5.
Clausura portae impedita 3, 3, 5.
Claudius (Appius) 4, 1, 18 et
34. P. Claudius 2, 13, 9. Mar-
cellus 2, 3, 9. Nero 1, 1, 9, 1,
5, 19. 2, 3, 8. 2, 9, 2.
Cleandridas Lacedaemonius 2, 3,
12.
Clearchus Lacedaemonius 3, 5, 1.
4, 1, 17.
Cleomenes Lacedaemonius 2, 2, 9.
Cleonymus Atheniensis 3, 6, 7.
Clithestes Sicyonius 3, 7, 6.
Coalefcere in ciues concordia potest
1, 10, 4.
Cochleas legere per saxa montis 3,
9, 3.
Cocles (Hotatius) 2, 13, 5.
Coelius Primiopilais 4, 7, 8.
ad Coeuam vacare 4, 3, 7.
Coepit concurri 2, 5, 27. instare
castellanis acris 3, 9, 3. coe-
perunt accelerare 2, 5, 19. con-
cinete et tumultuari 3, 9, 3. di-
ripere sarcinas 1, 6, 1.
Coepo desistere 3, 6, 4.
in Coetu pronuntiare 4, 7, 39.
Cogere ad iurandum 4, 7, 39.
coegit poenitentia exaudora-
tos satisfacere 1, 9, 4. cogens
necessitas 4, 1, 22. cogi fortitu-
dinis testimonio 1, 11, 3. coacti
probris hostium milites 1, 11,
1.
Cogitare de fuga 2, 2, 14. 3, 17,
7. de reditu 2, 5, 31.
Cogitata equorum fremitu produ-
tur 2, 5, 31.
Cogitationes nocturnae 2, 5, 30.
Cognoscere a perfugis 1, 6, 1. ex
aliquo 3, 3, 2. cognitum conti-
lium Bantii Nolani 3, 16, 1.
Cognomen ei fuit Africano 2, 3,
4. Germanici merere 2, 11, 7.
Impetioso fuit Manlio 4, 1, 40.
Cohors obposita 4, 1, 29. cohortis
Praefectus, C. Titius 4, 1,
26. cohortem in statione deti-
nere 2, 12, 1. perstare in prin-
cipiis 4, 1, 27. cohortes aliquot
gladiatoribus quatuor et septua-
ginta cesserunt 1, 5, 21. con-
tinuae 2, 3, 16. duodecim 2,
4, 7. quinquae 4, 1, 23. omnes
4, 7, 27. Romanae 1, 10, 1.
tres 4, 1, 21. vocantur validis-
simae 2, 3, 5. cohortium cor-
pora 4, 1, 14. militem decima-
re 4, 1, 37. cohortes ducere
1, 5, 8. in vtraque latera sece-
dere 1, 6, 3. in dextram vice
partem dirigere 1, 6, 1. laceta-
re et carpere 1, 10, 1. occulta-
re 3, 10, 1. ponere in valle 2,
5, 37. lex in subsidio retinere
2, 3, 22. cohortibus oppidum
capere 3, 10, 1.
Cohortari aliquem 1, 11, 10. co-
pius ad patiendum mortem 4,
5, 21. suos 4, 5, 3. cohortatus
milites 2, 10, 2.
Coire in collem metu poenae 4,
7, 24. coeunt aduersus populum
Romanum 1, 8, 3.
Colentium imitationem exprimere
diebus festis 4, 7, 13. colitur
agellus per vnum villicum 4, 3,
3.
Collaudare transfugas 2, 7, 9.
Collega 1, 1, 9. Decius et Fabius
1, 8, 3. 2, 7, 11. L. Paullus
Varro 4, 5, 6. victor 2, 4, 1.
collegae se iungere 1, 1, 9. col-
legam viuere clamitans 2, 7, 11.
V
Col-

I N D E X I I.

- Collisi lapides** 1, 12, 10.
Colligere pabulum 2, 5, 31. *præ-*
dam 2, 13, 1.
Collis confragiosus 2, 3, 8. *editus*
 1, 5, 11. *erat in propinquo* 1,
 5, 14. *inferior* 1, 5, 11. *inmi-*
net 2, 5, 24. *castris regis* 2, 4,
 4. *proximus* 1, 5, 24. 2, 2, 4.
quidam munitus 4, 7, 24. *super-*
rior 1, 5, 11. *transuersus* 2, 4,
 1. *collem capere* 2, 4, 2. *occu-*
pare 1, 5, 14. 4, 5, 9. *in colle*
posita castra 3, 17, 7. *collum ob-*
portunitas 1, 1, 6. *colles proxi-*
mi 2, 5, 38. *sectari* 2, 2, 11. *in*
colles accedere 1, 10, 3. *ex col-*
libus pugnare responso Deum 1,
 10, 3;
Collocare aciem 2, 3, 9. *distrib-*
utum (exercitum) in utroque
viae latere 2, 12, 4. *equitem in*
nouissimo 2, 3, 17. *in utroque*
cornu 2, 3, 20. *firmissimos in*
cornibus 2, 3, 4. *legiones in*
cornibus 2, 3, 22. *legionem in*
occulto citra flumen 1, 6, 2. *le-*
uem armaturam in cornibus 2,
 3, 6. *in prima acie* 2, 3, 10.
militem ante castra 2, 2, 8. *mil-*
itum manum in insidiis 2, 5,
 42. *collocantur apud ad rerum*
varietatem discreti *prol.* 1. *col-*
locatus post terga peditum equi-
tatus 2, 5, 37. *collocata in insi-*
diis manus 2, 5, 10. *collocati in*
dextro cornu fortissimi suorum
 2, 3, 2. *in postrema acie* 2, 5,
 28. *Macedones in secunda acie*
 2, 3, 16. *collocatae copiae in*
dextro cornu 2, 3, 3.
Colloquium petiti ad exercitum
hostium 1, 5, 17. *colloquia cum*
pluribus constituere 1, 1, 7. *collo-*
quiis cum Hannibale crebris ef-
ficeret, ut etc. 1, 8, 7.
ad Collum religare columbis epi-
stolas seta 3, 13, 8. *collo porta-*
re farinam 4, 1, 6.
Collustrare montes discursatione
magna 1, 5, 28.
Coloratiora hominum corpora 1,
 2, 9.
Columbae lucis cibique anidae
 3, 13, 8. *columbas illuc deuo-*
lare instituerat 3, 13, 8. *indu-*
fas tenebris et fame adficere 3,
 13, 8.
Coma venerabilem constituere 1,
 11, 10.
Comburere tunicam 1, 1, 12.
Comes Cyri Zopyrus 3, 3, 4. *co-*
mitibus inmiscere Poenos 3, 3,
 6.
Comitari aliquem 2, 5, 41. *sustinent*
 4, 5, 7. *comitans non exigua*
equitum manus 2, 7, 2.
Cominus accedens pedes 2, 5, 33.
adplicitus 2, 2, 5. *cum hostium*
castris vallare castra 2, 5, 34.
habere castra 2, 1, 6. *pugnare*
 2, 2, 13. *stare* 2, 5, 41. *truci-*
dare aliquem 2, 3, 24.
Commeatus conditus 3, 4, 6. *ino-*
pia 3, 5, 1. *commeatu sociorum*
necessitatem sustentare 3, 14, 2.
commeatus exercitui subministra-
re 3, 4, 3. *commeatibus abun-*
dare 3, 4, 5. 3, 15, 1. *ipstru-*
ctus 3, 5, 2. *Thebanorum po-*
tiri 4, 7, 19. *prosequi* 2, 6,
 1. *cum commeatibus excipere*
auxilia 1, 8, 10.
Commendationis meae causa hoc
opus adgressus sum *prol.* 1.
Commentariis expeditis amplecti
prol. 1.
Commercio laborat inops hostis 2,
 5, 14.
Commigrare iussu edixit 4, 1, 10.
Commilitones inuidentes 4, 6, 2.
commilitonum inuidia 4, 7, 36.
commilitonibus suadere 4, 5, 7.
Committere canes 1, 10, 4. *proe-*
lium 1, 11, 15. 2, 1, 13. 2, 4, 6
 et 7. 2, 5, 6. 4, 7, 30. *ut res*
duabus regulis inter se distanti-
bis 3, 13, 6. *committitur his*
Resp. 4, 1, 44. *committi proe-*
lium ratus 2, 7, 8. *commissa*
acies 1, 1, 6. 2, 1, 16. *quarta*
vigilia 1, 5, 17. *commissum*
bellum 1, 11, 2. *hoc volebat ne-*
mini 1, 1, 4. *proelium* 1. *prol.*
 2. *prol.* 2, 1, 1. 2, 4, 45 et 46.
commisam sibi Babyloniorum
urbem tradidit Cyro 3, 3, 4.
Commisus Atrebas 2, 13, 11.
Commoti statuunt 2, 6, 5.
ad Commune pertinere 3, 2, 6.
Communicare potuisset 1, 7, 7.
 Com.

INDEX II.

- Communitè cestellum 1, 3, 9. 1, 8, 11. capitibus fossarum 2, 3, 17. castra contra aliquem 1, 8, 3. in saltu editiore 2, 5, 17.
- Commutare instructionis ordinem 2, 3, 4. commutatae copiae 2, 5, 34. commutata arma 2, 3, 13.
- Communitio loci 2, 2, 11.
- Comparare probatis inuentionem experimentis prol. 1.
- Comparuerunt noxii minore cum metu 1, 9, 3.
- Compellere Athenienses, vt etc. 4, 7, 43. elephantas in fluminis transitum 1, 7, 2. frumentum in forum 3, 15, 6. Hispanos in deditionem 2, 3, 1. Mithridatem ad proelium 2, 1, 12. oppidum ad deditionem 3, 7, 1. 4, 5, 21. Pyrrhum ad adpetendam amicitiam Romanorum 4, 4, 2. Umbros ad focietatem 1, 2, 2. victores in epulas 2, 9, 6. compelli a barbaris ad utilitates 2, 2, 14. in obsidionem 2, 6, 5. fame ad deditionem 3, 15, 6. compulsus in eum locum 1, 5, 10.
- Compendij itinerum 2, 5, 31.
- Comperire, coniurasse milites in hibetnis Campaniae 1, 9, 1. per exceptum quemdam aquatorem 1, 8, 9. comperit, hostem eis (legionibus) occurrere 1, 8, 5. ingentem manum hostium aduentare 1, 5, 8. Pansam Cos. aduentare 2, 5, 39. plerosque petitiuissima rerum deponere 1, 11, 5.
- de Compescenda militum seditione 1, 9, 1.
- Competunt exempla proelio nondum commisso prol. 1.
- Complecti indagine operis partem prol. 1. complexus castris ampliozem locum supra ripam 1, 5, 2. complexa arborem in pede castrorum metatio 4, 1, 13.
- Complere fossas lignis 3, 17, 7. nauem armatis 3, 2, 10. nauis milite Atheniensi 4, 7, 44.
- Complures suorum in habitum sacerdotum subornati 2, 4, 18. complura corpora 2, 10, 1.
- Sardiniae capere oppida 3, 9, 4. complurium dietum cibaria portare 4, 1, 1.
- Comportare omnia victui necessaria in montes 3, 5, 1. ex composito 3, 8, 2.
- Comprehendere loca vallo 2, 11, 7. comprehensus in furto 4, 1, 16. comprehensum supplicio adfici iussit 4, 1, 33. comprehensi sunt transfugae 3, 16, 4. comprehensa sunt a Graecis vna στρατηγικῶν adpellatione prol. 1.
- Compressus hostis 2, 3, 7.
- Conari aliquid strenue 2, 5, 30. frustra 2, 4, 2.
- Concedere animaduersionem contentioni aut precibus 4, 1, 39. retro vel in latera 2, 3, 16. victoriam hostibus 3, 8, 3. vrbes ac res suas Aetolis 2, 5, 19. conceditur nato in Macedonia 4, 6, 3. concessum fugae spatium 2, 6, 2.
- Concilium medium 2, 9, 5. petitorum ab Agrigentinis 3, 2, 6. publicum 3, 6, 6.
- Conciliare animos 1, 4, 13. 2, 11, 6. conciliata apud oblesios ieditio intestina 3, 6, 7. conciliatos sibi captiuos remisit 3, 6, 7.
- Concinere 2, 12, 1. aeneatores iuber 2, 4, 3. et tumultuari coeperunt 3, 9, 3.
- Concio aduocata 1, 8, 5. 1, 12, 10. ad concionem vocatus exercitus 3, 1, 1. in concione pronuntiare 1, 11, 6. pro concione dixit 1, 11, 3. 4, 5, 11.
- Concipere metum ex omnibus 1, 12, 1. conceptus ignis 2, 4, 15. 4, 7, 40.
- Concitus per dolorem 4, 5, 16.
- Concitare aliquem ad cupiditatem proelii 1, 11, 19. animos 1, 11, 19. inperum 3, 1, 1. Nolanos supplicio 3, 16, 1. resupina nauigia magna remigantium vi 1, 5, 6. concitatus ad pugnam exercitus 1, 11, 4. denuntiatione 1, 11, 6. concitati barbari oblata victoriae spe 3, 17, 7. equi 2, 8, 9. fiducia 2, 4, 1. ludificatione retores

- Flores elephantorum 2, 5, 4.
 Concitatus intulit signa 2, 1, 9.
 Conclamare lixas colonasque iussit 2, 4, 8. vasa milites iussit 1, 8, 9.
 Concordia potest in ciues coalescere 1, 10, 4.
 Concupiscere victoriam fraude 4, 4, 1.
 Concurrere ad speculandum 1, 5, 38. aequo Marte aduersus Samnitas 2, 4, 1. rixa simulata 3, 2, 10. concurrere coepit 2, 5, 27.
 Concursum omnium 3, 6, 2.
 Conditus commensus 3, 4, 6. cupis sal 3, 14, 3.
 Conditio locorum 1, 6, 3. 2, 6, 6. conditionem occultare 1, 1, 3. condiciones Imperatoris 2, 10, 1. pacis 1, 5, 17. 1, 11, 4. conditionibus obsequi 4, 7, 17. cauillatus 1, 5, 19. in conditionibus aliquid retinere 1, 4, 13.
 Conferre cum hoste castra 2, 5, 8. patriam victoriae 4, 5, 15. plus ad victoriam Caesari 2, 3, 22. quantum quisque numeratae pecuniae habeat 1, 11, 2. frumentum in sationes 3, 4, 1. conferri in tectorum cameris 3, 4, 6. conlatum viritum exiguum triticum 3, 15, 5. conlatis signis Sempronio Graccho virguri 4, 7, 33.
 Conferta sibi ipsa est inpedimento phalanx 2, 2, 1. confertum proelium 2, 3, 7.
 Confestum 2, 3, 10, 3, 3, 5, 3, 11, 1.
 Conficere aliquem 4, 2, 9. auersum vno ictu 2, 5, 41. bellum 4, 7, 42. iter iustum 2, 13, 7. tridui 3, 11, 4. milites scientia armorum 4, 7, 32. confecta pacatio proel. 1. confectum est bellum incendio 1, 2, 1. confecti magnitudine telorum 2, 5, 4. statione ac pluuia 2, 5, 25.
 in Confinio erant castella 3, 4, 5.
 Confirmare animos 2, 7, 2. hac persuasione 2, 7, 3. persuasionem hostium 1, 5, 3. suos exhortatione 1, 12, 3. confirmari milites 4, 7, 21.
 Consteri Lacedaemoniis 1, 1, 10. confessus est omnia suorum arcana 1, 2, 5.
 Constatata cornua 2, 3, 5.
 Constringere 2, 5, 20. acie 1, 3, 1, 2, 3, 1. 2, 5, 6. 2, 6, 6. aduersus exercitum Triballorum 2, 4, 20. cum hoste 2, 3, 5. in angustis 2, 2, 1. integris viribus 2, 2, 14. proelio 1, 11, 8. 2, 8, 1. 2, 10, 1. pugna pedestri 2, 3, 23. confingendi facultas 2, 1, 5.
 Confluere ad infellandum imperium 2, 11, 4. ad latus 3, 9, 6.
 Confodere castra 1, 5, 11. equos 2, 5, 33. confoditur ab hostibus obpretius 4, 5, 5.
 Confragosa collis 2, 3, 8. loca 2, 5, 35. confragosa rupes 2, 5, 22. confragosa loca 2, 3, 3 et 20. 2, 5, 19. per confragosa et deserta emensus iter 3, 1, 2.
 Confugere Leucadiam 3, 4, 5.
 Confundere animos 2, 7, 4. legentem ipso velut aceruo rerum proel. 1. nihil tale expectantes 2, 5, 31. partes 1, 12, 3. confusi milites 1, 12, 7. suorum animi 1, 11, 3, 4, 5, 11.
 Congesta erant ligna 4, 7, 8.
 Congredi 1, 10, 2. cum viatore 4, 7, 5.
 Congressus primus 2, 1, 8. facultas 2, 2, 13.
 Coniectae e numerum nauium 2, 5, 46.
 Coniugem liberosque tolerare agello 4, 3, 3.
 Coniuges et liberi 1, 3, 6. caeduntur a Viriatho 4, 5, 22.
 Coniectus teli 1, 11, 10.
 Coniungere copias 1, 4, 9.
 Coniurare in hibernis Campaniae 1, 9, 1. inter se 4, 1, 4.
 Coniuratorum consilium turbatum 1, 9, 1.
 Cononeus quidam Tarentinus 3, 3, 6.
 Conquisita Strategemata lectione multa 4. proel.
 Conscendere classem 1, 5, 5. equum 4, 6, 2. munimenta 3, 3, 2. nauem 1, 12, 2. naues 4, 7, 26.
 Conscientia erat illis integra 1, 9, 3.
 Con-

Consciscere mortem sibi 4, 1, 13.
 Conscriptus exercitus ingens 1, 8, 4.
 Consistentes aduersus hostem vniuersi 1, 9, 2.
 Consensus magnus defendentium 3, 9, 5. Romanorum 1, 8, 1. subitus 2, 7, 8. consensu omnium stabilita disciplina est 4, 1, 22.
 Consequi victoriam 4, 7, 21. consecutus est, vt etc. 1, 3, 9, 1, 11, 3, 4, 5, 11. est plurimum 1, 8, 8. monitione, vt etc. 4, 7, 38. consecui sunt sagittarii cum nauigantem 1, 5, 5.
 Conferere catenas ex vimine 1, 5, 21. confertum proelium 2, 4, 5.
 Considerare loco suo 4, 6, 3. post castra hostium 2, 5, 8.
 Consideratus situs vrbis 3, 9, 2.
 Consilium aduersus hostem est Caesari idem, quod etc. 4, 7, 1. Bantii Nolani cognitum 3, 16, 3. coniurarorum turbatoem 1, 9, 1. relatum ad primos ordines 1, 5, 12. 4, 5, 8. simile 3, 16, 4. consilii et providentiae exemplis succinxi duces erunt proli. 1. obsecrandi causa 1, 1, 7. ostentatio 1, 8, 12. species 3, 2, 6. consilio Hannonis satisfacere 3, 16, 3. consilium conuertere ad Mantinenses 3, 11, 5. inire deferendae Italiae 4, 7, 39. instruere 1, 8, 7. mutare 2, 7, 9. sequi 2, 7, 2. consilio deduci in loca iniqua 2, 7, 3. eodem alterum celare, alterum obprimere 1, 1, 9. inclinatum rem restituit 2, 7, 1. restituit sanitatem efferatis 1, 9, 2. consilia exemplorum obportuna proli. 1. hostium 1, 2, 5. discutere 4, 7, 31. hostilia 1, 8, 9. uoderatiora 4, 7, 3. alicuius excipere 1, 2, 4, 3, 16, 4. hostium explorare 1, 2, 1. nota ciuibz facere 1, 2, 3. Consiliis spoliatus 1, 8, 8.
 Consistere loco 4, 1, 8. ordinibus 4, 1, 43. et recedere cohortes in vtraque latera 1, 6, 3.
 Conspicere quemdam prope ex-

animatum frigore 4, 6, 3. conspici ex lueo vtraque acies poterat 1, 11, 10. conspectus exercitus 2, 5, 4, 2, 11, 4. conspecta Persarum acies 2, 3, 3.
 Conspectus concilii 2, 9, 5. exercitus 1, 11, 11. 4, 1, 40 et 43. in conspectum venire 4, 1, 13. in conspectu esse 4, 7, 26. hostium 2, 5, 18. Lacetanorum 3, 10, 1. popalarum 1, 10, 4.
 Conspicui et illustres hostis 2, 1, 12. conspiciunt fulgore galearum 2, 3, 14. hostibus 2, 12, 3.
 Conspicari numerum arborum 2, 5, 46.
 Conspirare ad defectionem 2, 7, 3. ad transfugiendum ad Romanos 3, 16, 3.
 Conspiratio potuit facere contumaces 1, 1, 1.
 Constare ex diuersis partibus 2, 3, 16. constat Iogurtham memorem virtutis Romanorum 2, 1, 13.
 Constantioris animi miles 2, 3, 1. constantiores ad pugnam milites 1, 11, 7.
 Constantiter haec sunt a duce proli. 1. minus 1, 11, 21. constantius adhortatus tuos 3, 9, 3.
 Constantia et magnitudo animi 1, 12, 1. fallaciae 3, 14, 1. maior 4, 5, 6.
 Consternari a mendacio 2, 4, 9. consternatus hostis 1, 12, 3. consternata acies 2, 4, 17. consternati equi horrore camelorum 2, 4, 12. milites 1, 12, 9. velut ultento 2, 9, 5.
 Consternare tabulamentis dolia 1, 7, 1. consternat redeuntes in ordinem 2, 5, 31.
 Constituire aciem 2, 1, 12. boves vehiculis adiunctos in prima fronte 2, 4, 17. castra per corpora cohortium 4, 1, 14. colloquia cum plurius 1, 1, 7. cupias in radicibus montis 2, 5, 34. exercitum 4, 1, 6. ingenuis statuae hominem in curru sublimem 1, 11, 10. Italicos nouissimos 2, 3, 16. malos quosdam in promontorio
 V 3 2, 5,

- 2, 5, 45. statum belli 1, 3, 1. constituit occultare sollicitudinem 1, 1, 11. 1, 5, 13. tueri Italiam 1, 3, 3. constituitur merces ipsi 4, 4, 2. constitui in dextro cornu 2, 3, 1. constitutus census 4, 6, 4. constituta dies 2, 2, 8.
- ad Constitutum adhortatus suos 3, 9, 3.
- Construere cohortes continuas 2, 3, 16. constructum ceruulis valium incendit 1, 5, 2.
- Consuetudo custodita 2, 5, 8. innoxia 3, 2, 2. naturalis assistendi 4, 7, 34. nota 2, 5, 16. consuetudinem contemnere 2, 1, 4. consuetudine induci oppidani 3, 2, 1. ex consuetudine excipiuntur 3, 16, 2.
- Consul occisus 2, 7, 11. Romanus 4, 5, 16. consulis iniussu dimittere legionem 4, 1, 32. consuli accessit incolomis 4, 5, 9. consulem emittere 4, 5, 9. consulum vires 1, 1, 9.
- Consularis Porcius Cato 2, 4, 4. Postumius 4, 5, 3. M. Salinator 4, 1, 45. potestas 2, 8, 5.
- Consulatus quartus 2, 4, 2.
- Consulere Senatum 4, 1, 44. prouinciis 1, 1, 8. sibi fuga 2, 3, 3. valetudini domini 2, 5, 30. consuli debet occupatis velocitate proli 1.
- Consultationi praeberetur locus 3, 2, 6.
- Consumere classem incendio 4, 7, 14.
- Consummare reliqua victoriae 3, 6, 5. victoriam 1, 11, 2, 2, 3, 17. consummati milites 4, 3, 12.
- Consurgere audentius ad obsidendos hostes 4, 7, 33. ex silua 1, 2, 7. consurrexit subita peditum acies 2, 3, 14. consurrexerunt insidiatores 2, 5, 22. consurgendi a tergo spatium dare 2, 5, 33. consurrectorum (legiones) in perniciem ducis 1, 9, 4.
- Contabulare naues binas procul a conspectu 3, 9, 8.
- Contegere ora suris, crura veste 1, 5, 27. paludes alga 2, 5, 6.
- Contemnere alba corpora 1, 11, 17. consuetudinem 2, 1, 4. contemta paucitas 1, 6, 2, 3, 17, 1. statura 4, 7, 5.
- Contemptus paucitatis 2, 12, 13. contemptum sui augere 1, 5, 16. contentu sui hostem inuitare 2, 5, 44.
- Contemplari flumini obortum 3, 10, 5. contemplatus procul 1, 2, 7.
- Contendere ad iugum cursu pedestri 4, 6, 2. Thebas 1, 4, 3. falsum ad eos rumorem 1, 1, 10.
- Contentus portione gregalium 4, 3, 12. vino 4, 3, 1.
- Contentioni aut precibus militum concedere animaduersionem 4, 1, 39.
- Contextunt rates materiis 1, 7, 2.
- Continere ciuitatem 2, 11, 2. exercitum 2, 5, 3, 3, 6, 6. sub vallo 4, 1, 14. militem simulato timore 3, 17, 2. intra munimenta 3, 17, 7. se adeo, vt etc. 3, 17, 9. intra castra 4, 7, 42. moenibus 3, 11, 3. in vallibus 2, 5, 18. inspectorem 2, 5, 31. suos castris de insidiarum metu 1, 5, 28. in horam septimam 2, 1, 1, 2, 13, 7. intra castra 2, 1, 2, 11 et 15. persimulationem metus 2, 5, 36.
- Continenti iungere insulam 3, 13, 6.
- Continentia vniuersi exercitus notabilis fuit 4, 3, 13.
- Continuus imber 4, 7, 30. continua pluuia 2, 5, 25. continui dies 2, 3, 4. continuas cohortes 2, 3, 16.
- Continuare sonum 1, 8, 9.
- Contingit ex sententia 2, 5, 33. contigit Curio infestare hostium fines 1, 8, 4.
- Contra Abydon 1, 4, 7. aliquem castra communire 1, 8, 3. editum patris pugnare 4, 1, 40. fortissimos hostium ponere infirmos 2, 3, 3. Marcellum pugnare 2, 2, 6. pactum facere 2, 5, 41.
- Contrariae planities 2, 5, 38. contraria pignora 1, 8, 6.
- Contrahere aciem in abeuntes 2, 6, 6.

INDEX II.

- 6, 6. copias 1, 1, 6. 2, 1, 18. suos 1, 8, 11. contracta, clades 4, 5, 5. contractum proelium 2, 4, 3.
- Contritari milites 1, 12, 5.
- in Contubernio suo filium habere 4, 1, 12. in contubernia distribuire 3, 5, 1.
- Contubernalem filium perpetuum habere 4, 1, 11.
- Contumaces conspiratio potuit facere 1, 1, 1.
- Contumelia exasperari 1, 11, 4.
- Contusa ferocia 1, 1, 8.
- Conturbationem sedare 1, 12, 10.
- Conuenire in locum 2, 13, 3.
- Conuertere aliquid in hortationem 1, 12, 1. consilium ad Mantinienses 3, 11, 5. copias hostium in se 2, 5, 2. fortunam belli 2, 2, 11. nihil ex manubiis in suum 4, 3, 15. oculos omnium in se 2, 11, 5. perfidiam barbari ad vititates suas 1, 1, 6. conuersa in illos locorum iniquitas 1, 5, 24. conuersum agmen 1, 1, 11. 1, 5, 13. 2, 5, 5. conuersi ad proelium iustum 2, 7, 8. hostes 3, 17, 6. conuersae in suos quadrigae 2, 3, 17.
- Conuersatio pristina castrorum 2, 4, 10.
- Conuiuia instituta sub id tempus 3, 15, 6. licentiora 1, 1, 5. conuiuiis et balneo assequi 4, 1, 26.
- Conuocata in theatrum multitudo 4, 7, 22.
- Conuulnere 2, 5, 31.
- Coorta acies a larere 2, 5, 37.
- Copia ingens alimentorum 3, 15, 4. lignorum simulata 4, 7, 8. nauium aut pontis faciendi 1, 5, 4. aut materiarum 1, 7, 2. copiam vini epularumque praebere 3, 3, 2.
- Copiae Antiochi 2, 4, 4. ipsis supersunt 3, 15, 6. Caesaris mediae 3, 14, 1. ceterae 1, 5, 5. commutatae 2, 5, 34. deletae ab Ambiorige 3, 17, 6. duplicatae 1, 1, 9. equestres 2, 5, 33. fusae fugataeque 2, 4, 4. hostium 2, 5, 2. 4, 2, 4. praedicae 2, 5, 31. robustissimae 2, 3, 3. triduo receptae 1, 1, 6. vniuersae 3, 17, 7. copiarum fiducia magna 4, 7, 7. pars 2, 2, 4. 2, 5, 1 et 17. 3, 10, 5. partes firmissimae 3, 9, 4. copias ad Sitium mouere 1, 8, 3. coniungere 1, 4, 9. contrahere 1, 1, 6. 2, 1, 18. educere 1, 5, 9 et 22. 2, 5, 22 et 34. euadere 2, 13, 4. habere 4, 7, 20. Haedrus balis excidi cupit 1, 1, 6. hostium cingere 2, 3, 6. ostendere 1, 5, 3. praetereuntes recognoscere 4, 6, 3. reducere in castra 3, 2, 1. tenere 2, 5, 4. vniuersas cingere plaustis 4, 7, 33. in copias hostium incidere 4, 5, 16. copiis abundare 3, 4, 3. omnibus circuire 3, 2, 1. paruis necesse habet decertare 1, 11, 2. sustinere obsidionem 3, 15, 6.
- Cordi sunt illis haec volumina proli.
- Corbulo (Domitius) 4, 1, 21 et 28. 4, 2, 3. 4, 7, 2.
- Corcyrei 1, 12, 11.
- Coria madafa, et igne siccata 4, 5, 18. coriis teguntur scuta 1, 7, 6.
- Corinthus capta 4, 3, 15. Corinthum tenere praedidio 3, 12, 2.
- Coriolanus populationem patriciorum agrorum inhibuit 1, 8, 1.
- Cornelius Cossus Consul 1, 5, 14. 4, 5, 9. P. Nafica, D. Iunius Cos. 4, 1, 20. Rufinus Cos. 3, 6, 4. P. Scipio Africanus 2, 3, 4.
- Cornu alterum 2, 7, 10. cedens 2, 8, 2. dextrum 2, 3, 1. 20. 21 et 22. 2, 4, 11. 2, 7, 11. sinistrum 2, 3, 1. 20. 21 et 22. 2, 7, 11. vtrumque 2, 3, 20. cornua ad praeceptum procedentia 2, 3, 7. configata 2, 3, 5. cornibus praeualere 2, 3, 4.
- Cornicines canere iussit 3, 9, 6.
- Cornicularius Tribuni Caesianus 3, 14, 1.
- Coronae ambitus longus 1, 5, 23. corona circumfusus exterior 3, 17, 4.
- Coronati equites 3, 8, 2.
- Corpus historiarum inmensum proli. 1. corporis cura 2, 1, 5.

- pars aegra 4, 7, 37. ex corpore
 vni demandata reditus cura 4,
 2, 8. corpora alba et umbratica
 1, 11, 17. captiuorum peco-
 rumque caesa 1, 5, 20. cohori-
 tium 4, 1, 14. hominum colo-
 rationa 1, 2, 9. corporum vitia
 4, 7, 1.
 Corrigitur exercitum socordia du-
 cum corruptum 4, 1, 1. cotte-
 sta disciplina 4, 2, 3.
 Corrumperet legatos 1, 8, 8. po-
 pulares ad defectionem 3, 16,
 1. corrumpi delidia 4, 1, 15.
 corrumpitur disciplina 4, 14, 1.
 corruptus ad prodicionem 3, 3,
 5 et 7. praemiis 3, 3, 1. du-
 cum socordia exercitus 4, 1, 1.
 corrupta aqua eleboro 3, 7, 6.
 legio ad prodicionem 1, 11, 2.
 Cortices pro scutis militibus dare
 1, 7, 5.
 Cossus Cornelius Magister equitum
 2, 8, 10.
 Cothurni altissimi 1, 11, 10.
 Cotta (Aurelius) Cos. 4, 1, 22
 et 30. et Titurius Sabinus le-
 gati 3, 17, 6.
 Crassus 2, 5, 34. M. 1, 5, 20. (P.)
 2, 4, 16. 4, 5, 16. 4, 7, 41.
 Crateri praesidio tenentur 3, 6, 7.
 Crebri erant (imbres) 2, 1, 15.
 crebros ignes fieri iussit 3, 11,
 5. crebris cum Hannibale col-
 loquiis efficere, vt etc. 1, 8, 7.
 Credere epistolis 4, 7, 38. prin-
 cipibus de munitione 1, 1, 10.
 transfugae 3, 16, 3. credo, me
 ab his adiuuari, prol. 1. cre-
 dit Athenienses obsidioni suffice-
 re 1, 3, 6. Darium remanere
 1, 5, 25. suos rupturos impe-
 rium 1, 10, 2. credidit vna-
 quaeque urbium sibi soli impe-
 ratum 1, 1, 1. credi transfu-
 gae non oportet 2, 5, 30. cre-
 duntur a Diis monstrata 1, 11,
 13. creditus inimicissimus Cyro
 3, 3, 4.
 Credulitatem Sempronii elicere 2,
 5, 23.
 Crepusculo ad coenam vacare 4, 3,
 7.
 Crescit Romanis animus 2, 4, 2.
 Crinibus tonsarum mulierum ad
 funes efficiendos vsi 1, 7, 3.
 Crisaeorum oppidum 3, 7, 6.
 Crispinus, classis praefectus 4, 7,
 26. (T. Quinctius) 4, 7, 38.
 Croesus 1, 5, 4. 2, 4, 12. inclu-
 sus Sardibus 3, 8, 3.
 Crotona mittere captiuum 3, 6, 4.
 oppidum obsidere 3, 6, 5.
 Crotonienses 3, 6, 5.
 Cruor hostilis 1, 12, 4.
 Cruentus gladius 2, 4, 9. cruenta
 pectora 1, 12, 4.
 Cura iactare ad sudorem 4, 7, 34.
 veste, ora scutis contegere 1, 5,
 27. curibus, velut gubernacu-
 lis, demissis cursum dirigere 3,
 13, 6.
 Crucibus adfigere ignauos 4, 7,
 14.
 Culpae causa 1, 9, 3.
 Cum Claudio Nerone agere 1, 5,
 19. comitatibus auxilia exci-
 pere 1, 8, 10. fasciculis ad ni-
 multum recurrere 2, 1, 6. ia-
 ctura repelli 2, 4, 4. infirmi
 equi cauda luctantur 1, 10, 1. 4,
 7, 6. Laelio ire 1, 2, 1. magno
 strepitu inuadere portum 3, 9,
 10. praesidio urbem obrinere
 3, 3, 1. successu renauigare 4,
 7, 44. tumultu decurrere ad
 pattem 3, 9, 10.
 Cunctans exercitus 2, 8, 5. signifer
 2, 8, 8. cunctantes equites 2,
 8, 9. 4, 5, 7.
 Cunctatoris filius, Fabius Maximus
 3, 9, 2. nomen 1, 3, 3.
 Cunctationem simulare 1, 11, 1.
 Cuneis instruere aciem triplicem
 2, 3, 20.
 Cuniculum agi simulat 3, 8, 1.
 cuniculis fontes auertere 3, 7, 2.
 Cupis conditus sal 3, 14, 3.
 Cupit ea maxime fieri 1, 1, 6.
 Cupidus mortis 4, 7, 5.
 Cupiditas proeli 1, 11, 19. pu-
 gnandi 2, 5, 22. vitae 4, 5, 6. a
 cupiditate decernendi arcete 1,
 10, 3.
 Cura corporis 2, 1, 5. detractae
 libertatis 2, 11, 3. nostra va-
 luit prol. 1. paucorum 2, 12,
 4. reditus 4, 2, 8. tanta 4, 1,
 5. curae esset tribunis 1, 2, 1.
 Cutare corpora intra noctem se-
 pelien-

pelienda 2, 10, 1. partem corporis aegram 4, 7, 37. vt etc. 1, 4, 13. per equites agendum pecudum genus 4, 7, 20. curatum, ne quis effugeret 2, 5, 31.
 C. Curio Cos. 4, 1, 43. Curionis aninus 2, 5, 40.
 M. Curius 2, 2, 1. 4, 3, 12. aduersus Sabinos manum misit 1, 8, 4.
 Curior (Papirius) 3, 3, 1.
 Cursus effusus 2, 5, 38. ingens 3, 17, 7. magnus 2, 7, 6. pedestris 4, 6, 2. praetoriae nauis 1, 1, 2. prosper 2, 13, 11. cursum dirigere 3, 13, 6.
 Curuati pabulo 2, 5, 31.
 Cuspide transfigere vigilem 3, 12, 2.
 Custodes angustiarum 1, 4, 7. certi 2, 13, 1. decepti 3, 2, 9. remissiores 2, 13, 8. securi 1, 4, 6. custodibus praecepit, vt etc. 1, 8, 11. a custodibus recipi 3, 3, 6.
 Custodia est nocte in statione 2, 2, 14. summa 2, 11, 5. tacita 2, 5, 30. custodiae tradita quatuor millia necantur 4, 1, 38. ex custodia effugere 3, 6, 4. custodiae remissiores 3, 3, 2. custodias agere 3, 13, 2.
 Custodire exitus 1, 5, 27. frenum 1, 4, 11. obportunitatem loci 1, 4, 13. custodiri negligentius captiuos 1, 8, 5. parum diligenter 2, 9, 6. custodita consuetudo 2, 5, 8. custodiendis nocentibus adtendere 1, 9, 3.
 Cyaneae maris angustiae 1, 4, 13.
 Cypros insula 4, 7, 45.
 Cyrestes natione 1, 1, 6.
 Cyrus dux et rex Persarum 1, 11, 19. 2, 5, 5. 3, 3, 4. 3, 8, 3.
 Cyri auxilia 4, 2, 5 et 7. comes Zopyrus 3, 3, 4. Cyro inimicissimus 3, 3, 4.
 Cyzicum accedere 3, 9, 6. obpugnare 3, 9, 6. 4, 5, 21.
 Cyziceni obfessi a Mithridate 3, 13, 6.

D.

Daci 2, 4, 3. Dacorum dux, Scorylo 1, 10, 4.

Damnari a populo 4, 1, 45.
 Damnationis ignominia 1, 8, 1.
 Damnum duplex 2, 5, 31.
 Dardanicum bellum 4, 1, 43.
 Dare aurum sponso pro nuptiali munere 2, 11, 5. cortices militibus pro scutis 1, 7, 5. exitum Hetruscis 2, 6, 7. facultatem configendi neque abeundi 2, 1, 5. libertatem fortibus 4, 7, 24. locum alicui ad fugam 2, 6, 9. missionem vltro minaci vultu 1, 9, 4. occasionem Catulo 1, 5, 3. Consuli ad extrahendum exercitum 1, 5, 15. 4, 5, 10. recedendi 3, 11, 2. operam, vt etc. 2, 2, 1. poenam 4, 5, 14. pondus grande auri dono alicui 4, 3, 2. praeceptum alicui 2, 3, 16. quietem castris 2, 5, 30. se retro 4, 1, 8. signum aduentus Poenis 1, 1, 9. itineri 2, 13, 6. receptui 1, 12, 11. 2, 5, 25. spatium ad euadendum 2, 13, 10. consurgendi a tergo 2, 5, 33. manipulis 2, 3, 16. tabellas gubernatoribus signatas 1, 1, 2. terga 2, 4, 3. 2, 5, 33. venenum Pyrrho 4, 4, 2. vestem alicuius militi 2, 5, 15. viam fugae 2, 6, 5. 4, 7, 16. vsum linguae Latinae 2, 4, 10. vocis gestuque 2, 7, 14. daturum se ampla praemia his pollicitus est 1, 11, 2. dedit nauibus decursum super catenam pondus in proras versum 1, 5, 6. datur reliquis ex legione hordeum 4, 1, 37. victoria Alexandro 1, 11, 14. est hominibus via 2, 6, 1. opera 3, 4, 6. datum est hordeum ex Scto velut relegatis 4, 1, 25. praeceptum, vt etc. 4, 7, 31. signum 1, 11, 10. 2, 1, 15. 2, 4, 17. 2, 5, 15. 3, 3, 5. 3, 9, 2. militibus 4, 7, 22. profectionis 4, 1, 33. tempus militi ad requiem breuissimum 2, 10, 2. data pollicita 3, 16, 3.
 Darius reliquit canes atque asinos in castris 1, 5, 25.
 Datames, dux Persarum 2, 7, 9.
 De captiuitate Iugurthae res parum processit 1, 8, 8. coelo delapsa fax 1, 12, 16. conditioni-

- bus pacis agitare 1, 5, 17. mittere legatos Carthaginem 1, 11, 4. euentu trepidat inuentionis prol. 1. exercitu toto electi viri 2, 3, 2. fuga cogitare 2, 2, 14, 3, 17, 7. industria 1, 2, 1, 1, 4, 13, 1, 5, 16, 1, 8, 5, 3, 10, 3. metu insidiarum 1, 5, 28. nocte surgere 4, 3, 7. pace agere 1, 4, 6. rebus omnibus certior fieri 3, 13, 8. reditu cogitare 2, 5, 31. summa rerum decertare 3, 6, 1.
- Debellare** barbaros 2, 2, 5. inrequietum facilius 2, 9, 1. Parthos et Labienum 2, 5, 36.
- Deberi** adhuc institutae arbitror operae prol. 1.
- Decedere** in summa paupertate 4, 3, 4.
- Decelia** 1, 3, 9.
- Decernere** 2, 3, 4. in angustiis Salaminiis 2, 2, 14. ne etc. 3, 18, 3. decernendi necessitas 2, 1, 12. a decernendi cupiditate arcere suos 1, 10, 3.
- Decertare** acie 1, 3, 2, 2, 7, 5. nauali 2, 5, 47. aduersus Corcyreos 1, 12, 11. copiis paruis 1, 11, 2. proelio nauali 2, 5, 45. decertandi morae 2, 1, 8. necessitas 2, 3, 8. decertatur acie 3, 3, 4.
- Decidere** in castra 1, 12, 10. in concilium medium 2, 9, 5. in fossas 2, 9, 7. decidens equus 4, 5, 17. decidentes aquae 3, 9, 2.
- Decipere** procul visentes marinae specie beluae 3, 13, 6. deceptus vanitate spei 2, 5, 40. deceptum se hoc aiebat 4, 2, 9. decepti custodes 3, 2, 9. Himeraci euentu 3, 10, 3. Megarenfes facie 4, 7, 44. Poeni specie 1, 4, 12. sunt a remanentibus 1, 4, 10.
- Decius collega** et Fabius 1, 8, 3. P. Tribunus 1, 5, 14. 4, 5, 9 et 15. Decium cinxit, obseditque 1, 5, 14.
- Decem anni** 3, 5, 2. millia Boiorum 1, 2, 7. hominum 2, 5, 31. militum 1, 1, 9.
- Decimum** quemque militem forte ductum fusti percutere 4, 1, 34. decima legio 1, 11, 3. 4, 5, 11.
- Decimani** praecipuae fortitudinis testimonio coguntur 1, 11, 3. 4, 5, 11.
- Decimare** cohortium militem 4, 1, 37.
- Deni ordines** 2, 3, 22. pedites 4, 1, 6.
- Denarii** centum 4, 5, 20.
- Decimus Brutus** 3, 13, 7.
- Decrescens** luna 2, 1, 16.
- Decurrere** a colle transuerso magno tumultu 2, 4, 1. a tergo clamore sublato 2, 4, 7. ad partem cum tumultu 3, 9, 10. in castra 2, 12, 4. in hostes subiectos 2, 2, 4. in vallem mediam 1, 5, 15. 4, 5, 10. pro fronte aciei 2, 2, 12. decurrit Euphrates omisso alueo 1, 1, 6. decurrunt omnes 1, 4, 10. decurri ex colle in hostium terga potest 2, 4, 2.
- Decursum** super catenam dedit nauibus 1, 5, 6. decursu Mithridatem superare 2, 2, 2.
- Decutere** virga eminentia papauerum capita 1, 1, 4.
- Dedecus** seruitutis effugere 4, 5, 16.
- Dedere** castella aduenienti hosti 1, 8, 11. se 3, 2, 1. 4, 5, 23. alicui sponte 4, 4, 1.
- Deditus** licentioribus conuiuiis 1, 1, 5.
- Deditionis** sub specie 2, 5, 28. ad deditionem compellere oppidanos miseratione suorum 4, 5, 21. siti Isauram oppidum 3, 7, 1. compelli fame 3, 15, 6. in deditionem accipere Gabios 3, 3, 3. populos 4, 7, 25. plurimos 3, 17, 7. venire 3, 5, 1.
- Deducere** agmen in Thraciam 1, 6, 3. copias ad naues 1, 5, 5. hostem in campos 2, 5, 18. in loca 2, 5, 32. Lucillum in insidias 3, 10, 7. Puenos in plana 2, 2, 11. deduci in insidias 3, 10, 6. consilio in loca iniqua 2, 7, 3. deductus in inferiorem collem 1, 5, 11. deducta fossa 1, 5, 4. deducti in loca iniqua 2, 5, 10 et 36. deducta praecidia 3, 6, 1.
- Deesse** partibus 2, 5, 23.
- Defendere** sua 1, 5, 16. defenden-

- dentium consensus 3, 9, 5. defendendae ciuitatis gratia 3, 10, 5. ad defendenda sua descendere 1, 8, 3. defensi amne a tergo 2, 2, 10.
- Defensore nudatae munitiones 3, 9, 10. defensores rari 3, 17, 1. defensorum paucitas contempta 3, 17, 1. defensoribus vacua vrbs 3, 2, 5-3, 6, 3. castella 3, 9, 3.
- Defensiones vrbiuum 3. praef.
- Deferre imperium alicui 2, 6, 2. deferuntur honores ei a populo 4, 5, 6.
- Deficere 3, 8, 2. a Romanis 1, 8, 6. 4, 5, 22. ad mores Alexandrinorum, vitamque 1, 1, 5. non solum animo, sed et lassitudine 2, 1, 15. deficienti voluntas 4, 7, 22. defici frumento 3, 15, 4. lignis 2, 5, 13. sparto 1, 7, 3. viu nauium 1, 7, 1.
- Defectionis causae 1, 12, 8. ad defectionem corrumpere populares 3, 16, 1.
- Defectus lunae 1, 12, 8.
- Deligere palos in terram 2, 3, 17. delixi pali 2, 3, 18. delixa pila 2, 1, 7.
- Disfluere ad oppidum 3, 14, 2.
- Defunctus dominus 3, 18, 2. defuncti in paupertate 4, 3, 5. defunctorum in modum strati iacent 2, 5, 12.
- Deicere muros 1, 1, 10. se in alueum 2, 13, 5. deiectionis ingis Calidromi 2, 4, 4.
- Delapsa de caelo fax 1, 12, 6.
- Delere exercitum 2, 5, 22. delati Poeni 2, 10, 2. deletae copiae 3, 17, 6.
- Deligere decem millia militum 1, 1, 9. firmissimos quosque 1, 4, 7. locum castris 1, 5, 3. delecti extorere exercitu 4, 7, 29.
- Delector 4, 1, 3.
- Delicior usus 4, 1, 1.
- extra Delictum esse 1, 9, 3.
- Delirescere 2, 1, 13. 3, 9, 4. ad extremas arbores 1, 6, 4.
- Delminium vacuata auxiliis 3, 6, 2.
- Delphis iussit signum 1, 11, 11.
- Delusus hostis imagine vana 1, 5, 22.
- Demandata redditus cura vni ex corpore 4, 2, 8.
- Deminutio fidei 1, 12, 9.
- Demittere exercitum 1, 2, 7. farinam dolis secunda aqua 3, 14, 2. pecora secunda aqua 3, 14, 4. demissus catenis euasit 1, 5, 21. exercitus in angustias 1, 5, 16. in vallem 1, 5, 15. 4, 5, 10. per saxa Tarpeia 3, 13, 1.
- Densus ordo 1, 5, 5. densa acies 2, 3, 12. densi pali 2, 3, 17. densiores nebulae 2, 5, 21. densissimae opacitatis lucus 1, 11, 10.
- Denuntiare alicui 3, 12, 1. denuntians Philippus 4, 5, 12. denuntiari omnibus idem notum fuit 1, 1, 1.
- Denuitiatione concitatus 1, 11, 6.
- Depellere praesidium facile 1, 10, 3. depulit hostem superiore adgressus loco 2, 5, 17. ventus ornamentum 1, 12, 5.
- Dependens infusae more ornamentum 1, 12, 5.
- Deponere ferrum 4, 7, 17. frumenta apud aliquem 3, 4, 6. intra munimenta rerum pretiosissima 1, 11, 5. onera 1, 5, 3. deposita opera 3. praef.
- Depopulari agrum hostium vltro 4, 7, 13. agros Chalcidensium 3, 11, 1.
- Deposcere pugnam 1, 11, 1. 2, 1, 3. inconsulte 4, 7, 6. et accipere trecentos milites 1, 5, 15. 4, 5, 10.
- Deprecari ignominiam 4, 5, 2.
- Deprehendere exploratorem intra castra sua 4, 7, 7. depressus ab multitudine 1, 5, 23. apud Aeserniam inter angustias 1, 5, 17. in loco edito 2, 5, 15. lucis iniquis ab hostibus 1, 5, 14. 4, 5, 9. depressa perfidia 4, 7, 23.
- Depressus locus 1, 5, 24.
- Depugnare aduersus Teutonos 4, 4, 6.
- Descendere ad conditiones Imperatoris 2, 10, 1. ad pugnam 2, 1, 11. 2, 5, 41. ad sua defendenda 1, 8, 3. in aciem 1, 11, 11. in plana 2, 5, 18. in proelium 2, 1, 10. in terga hostium 2, 4, 6. sponte 4, 6, 2. vndique 4, 5, 10. descendit hostis

- flis ad obprimendos eos 1, 5, 15.
 descendentes adoriri 3, 17, 9.
 Descensus erat vnus ex colle 1, 5,
 24. per colles 2, 12, 4.
 Desiscere 1, 8, 6. ad Iulium Ciui-
 lem 4, 3, 14.
 Descriptio priorum (librorum) 4.
 prol.
 Deserere aliquem 2, 7, 8. castra
 instructissima omnibus esculentis
 2, 5, 14. exercitum 4, 1, 20.
 Italiam 4, 7, 39. Remp. 4, 1,
 44. desertus exercitus Romano-
 rum 2, 7, 1. deserta regio 2, 5,
 13. desertum vatum prouere 2,
 5, 8. per deserta Africae itinera
 1, 7, 7. et confragosa emensus
 quadridui iter 3, 1, 2.
 Deserentibus tugientes caedi 4,
 1, 29.
 Desiderare nauigia 2, 6, 1. deside-
 rata sunt quinque millia 2, 3,
 21.
 Desidia corrumpi 4, 1, 15.
 Desistere coepto 3, 6, 4. itinere 3,
 11, 5.
 Desilire 4, 6, 2. equis 2, 3, 23.
 Desolata vrbs 3, 6, 6. desolatos
 agros per diuersa incendere 1,
 8, 4.
 Desperare Remp. 4, 5, 6. despe-
 rantes Carthaginenses 2, 2, 11.
 Desperatio et ira 2, 1, 11. praesidii
 aduentantis 2, 9, 2. in despera-
 tione esse 3, 17, 7.
 Despiciendi propter equorum de-
 formatem 1, 5, 16.
 Desponsata virgo principi gentis 2,
 11, 6.
 Destinare castris editum collem 1,
 5, 11. destinat eo 1, 4, 3. des-
 tinant deficere 1, 8, 6. nauiga-
 re Syracusas 1, 4, 12. destina-
 tum iugum 4, 6, 2. destinato
 ei satisfecisse visum prol. 1.
 Destinationi fidem facere 2, 5, 38.
 Destituere Imperatorem 2, 8, 13.
 Remp. 4, 7, 39. destitui ducis
 morte 2, 4, 9. destitutus Labie-
 nus 2, 5, 36. propugnatoribus
 3, 6, 4. destituta Mantinia au-
 xilio 3, 11, 5. vrbs alimentis
 3, 4, 3. destituti Phocenses 3,
 11, 2. destitutae res obitu serui
 4, 3, 3. portae praesidio 3, 9, 5.
 destituta propugnatoribus muni-
 menta 2, 5, 26.
 Detegere medicum regi 4, 4, 2.
 paucitatem 2, 4, 8. detecta ar-
 ma velut in acie 4, 1, 43.
 Detestabiles epulae 3, 5, 1.
 Detinere cohortem in statione 2,
 12, 1. hostem insomnem 2, 9,
 1. hostes per totam noctem 2,
 12, 1. insequentes 2, 13, 5. de-
 tinuit hostem adgressus 2, 1, 5.
 detentos eos tradit habilioribus
 4, 7, 42.
 Detrahere Craterum 3, 6, 7. im-
 perium 4, 1, 22. militiam 4, 1,
 25 et 43. proelium 1, 11, 1. pu-
 gniam 1, 1, 9. 2, 1, 3.
 Detrahere regi fiduciam proelio 2,
 5, 33. vallum 3, 17, 6. detra-
 cta libertas 2, 11, 3. frenata 2,
 8, 9.
 Deturbati ex classe Poeni 4, 7, 12.
 Detrimentum sentire 3, 17, 4.
 Deuenire in patentes campos 2, 5,
 40.
 Deuerrere in domum alicuius 4, 1,
 10.
 Deuincere Cyrum 2, 5, 5. Hirtu-
 leium proelio 2, 3, 5. deuicit
 hostem adortus 1, 12, 3. deuic-
 ta Thracia 2, 11, 3. deuictae
 ciuitates 1, 1, 1.
 Deuolare illuc 3, 13, 8.
 Deuouere se pro Rep. in Magistra-
 tu 4, 5, 15.
 Deusti vastatique (agri) 1, 8, 1.
 Deus spondens victoriam 1, 11,
 14. Deum ducem secutus 3, 9,
 1. Deum responso pugnare 1,
 10, 3. deorum maximus Iupiter
 1, 12, 12. deos Atheniensibus
 adesse 1, 11, 10.
 Dextrum cornu 2, 3, 1. 2. 21 et 22.
 2, 4, 11. 2, 7, 11. latus 2, 3,
 22. 2, 5, 31. dextra viae pars 1, 6,
 1. dextrae sunt praeciae com-
 prehensis in furto 4, 1, 16. dexteram
 transfugarum praecidere 4, 1, 42.
 Dianae templum incolis religiosum
 3, 2, 5.
 Diceret, Deos Atheniensibus ad-
 esse 1, 11, 10. ius 4, 5, 14. ob-
 murmurando 4, 6, 2. pro con-
 cione 1, 11, 3. 4, 5, 11. di-
 ctum est supra de legione 1, 6, 1.
 aduer-

INDEX II.

aduersus Dictum alicuius pugnare
4, 1, 39. dictorum et factorum
exempla prol. 1.

Dictat illi ratio 3, 6, 1.

Dictator L. Papirius Censor 4, 1,
39. Seruilius Priscus 2, 8, 8.
dictatores Carthaginensium 2, 1,
4.

Didicare 4, 7, 25.

T. Didius 2, 10, 1. aptari iussit
milites ad pugnam 1, 8, 5.

Diducere aliquid in tres libros
prol. 1. ordines 2, 3, 12, 2, 6,
4. proelium equestre 2, 3, 23.
vires suspectione proelii 1, 8, 5.
diducto exercitu vires minuire
4, 7, 31. diducti buculi 1, 5,
26. diductae in latera vires 2, 3,
8.

Dies festus 3, 2, 7 et 8. 3, 3, 2.
frigidior solito 1, 4, 7. inclina-
tus 2, 1, 5 et 13. oriens 2, 1,
2 et 15. posterus 1, 4, 5. 2, 5,
20. 2, 9, 1. 2, 10, 1. 4, 1,
43. 4, 3, 13. 4, 7, 30 et 42.
pugnae 1, 12, 9. reliquus 2,
13, 7. Saturni 2, 1, 17. vnus
3, 11, 4. constituta 2, 2, 8. po-
stera 1, 1, 12. 2, 4, 6-4, 7, 22.
praestituta 1, 2, 6. proxima 1,
1, 7. tota 1, 11, 19. diei hora
sexta 2, 1, 2. die ac nocte im-
bre continuo vexatus 4, 7, 30.
eodem epistolas reddi iussit ciui-
tatibus 1, 1, 1. pugnare 1, 11,
7. dies aliquot 1, 5, 19. 2, 5,
8. 4, 1, 33. continui 2, 3, 4. festi
4, 7, 13. dierum complurium ci-
baria portare 4, 1, 1. dies sacros
Minervae celebrare 4, 7, 13.

Differre pugnam 2, 1, 10. differti
3, 1, 1.

Difficile id est propter saxorum
asperitatem 2, 5, 38. difficilior
res 2, 2, 14. difficillima loca 1,
5, 1.

Difficultas expugnandi Delminium
3, 6, 2. necessitatum domestica-
rum 4, 7, 37. difficultates in-
mensae 4, 2, 5. superandi amnis
2, 5, 20.

Diffidens paucitate suorum 1, 8, 5.

Diffidentia simulata 2, 5, 4. dif-
fidentiam simulare 2, 5, 20.

Diffundere famam 2, 4, 29, 2, 7,

4. rumorem ad castra 4, 7, 26.
diffundi spe praedae 2, 5, 9.

Digesta Strategemata non exiguo
serupulo 4. prol.

Digito hostem ostendere 2, 7, 12.

Digressi Parthi 2, 13, 7. Poeni 1,
4, 11. Thebani ad tutanda moe-
nia 1, 4, 3.

Dilabi ad tutelam aliarum (vr-
bium) 3, 6, 3. dilabitur aliqua
pars eius 2, 5, 18. dilapsus in
fugam 3, 8, 3. dilapsa ex more
maxima pars 2, 1, 18.

Diligenter custodias agere 3, 13, 2.
parum custodiri 2, 9, 6.

Diluere existimationem 1, 1, 10.

Dimicare aduersus Lacedaemonios
1, 11, 6. Pharnacem 2, 2, 3.
apud Tigranocerta 2, 2, 4. ar-
dentius 1, 11, 5. contra Gallos
2, 4, 5. classe 1, 12, 12. cum
bonis ciuibus 2, 8, 11. fortiter
2, 6, 9. fortius ob desperatio-
nem 2, 6, 6. in planicie 2, 2,
9. segnius 2, 8, 1.

Dimicatio infausta 4, 7, 38. dimi-
cationis euentus 2, 9, 6. dimi-
cationi alienum tempus 2, 1,
11. nocturnum eligere tempus
2, 1, 12. dimicatione amittere
collegam Marcellum 4, 7, 38.
a dimicatione et nauticis mini-
steriis impediri 4, 7, 10. dimi-
cationum euentus praediscere
1, 11, 12.

Dimidia pars exercitus 2, 3, 21.

Dimittere aliquem laetum 4, 7,
36. auxilia 3, 6, 4. boues no-
ctu 1, 5, 28. Consulem 1, 5,
14. exercitum ad quiescendum
1, 5, 19. 2, 12, 1. legatum
cum ignominia 4, 1, 37. legatos
2, 7, 4. 3, 11, 1. legionem in-
iussu Consulis 4, 1, 32. litteras
circa municipia totius Italiae 4,
7, 38. pecora in hostium prae-
sidia 3, 15, 5. seruus lixasque
ad munera 2, 1, 6. socios Latini
nominis benigne 4, 7, 25. luos
pabulatum 2, 13, 6. M. Ther-
mum 1, 8, 10. Zopyrum ad hostes
3, 3, 4. dimissus de industria e-
quus 1, 2, 1. ingens lixarum nu-
merus 4, 1, 1. dimissum se Hispani-
a excelsurum accepit 1, 5, 19.
dimissa

- dimissa auis necata 4, 5, 14. dimissi Syracusae occulte redeunt 1, 8, 11. demissis cruribus, velut gubernaculis, cursum dirigere 3, 13, 6.
- Diodorus** 3, 16, 5.
- Dionysius**, Syracusanorum tyrannus 1, 8, 11. 3, 4, 3.
- Dirigere aciem** 2, 1, 4. 2, 2, 7 et 12. 2, 3, 8. 2, 4, 4. 2, 5, 24. cohortes in dextram viae partem 1, 6, 2. cursum 3, 13, 6. morem obambulandi in impetum 3, 2, 1. phalangem duplicem 2, 3, 20. scrobes ante aciem 2, 12, 2. tela in aliquem 3, 3, 4. directa acies 1, 12, 3. 2, 3, 1. 2, 5, 27.
- Dirimere iurgium** 3, 2, 10. proelium 2, 10, 1. seditionem 1, 8, 6. dirimebantur aduersarii spatio 2, 2, 8.
- Diripere castra** 2, 12, 4. ciuitates 3, 6, 1. oppidum 4, 7, 23. pecuniam 4, 5, 1. sarcinas 1, 6, 1. urbem 3, 16, 5. diripi naues posse, mentitus est 3, 16, 5.
- Diruere munimenta** 1, 1, 1. Rhegium oppidum 4, 1, 38. Thebas 1, 11, 6.
- Discedere** 3, 11, 4. ab ordinibus, signisque 1, 5, 3. a signis 2, 12, 2. in latera 2, 3, 14.
- Discessus aestus maritimi** 3, 9, 1. discessum suum ab Hannibale sentiri 1, 1, 9. discessu fallere Scythas 1, 5, 25.
- Discernere perquam similem naturam proli**. I. discreta ad rerum varietatem apte collocantur proli. 1.
- Discrimen anceps** 1, 3, 3. proelianti 1, 3, 4.
- Discere experimento** 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Discincta legio in conspectu armati exercitus** 4, 1, 43. discincti et galeati centuriones 4, 1, 27. milites 4, 1, 43.
- Disciplina correcta** 4, 2, 3. corrumptur propter illum 4, 1, 41. militum lapsa 4, 1, 2. sollers 2, 12, 2. stabilita est omnium consensu 4, 1, 22. disciplinae certioris arbitratu 4, 2, 2. tenaces viti 4, 2, 9. vigor 4, 2, 1. aduersatus 4, 2, 4.
- Discordiam mouere** 1, 8, 1. discordia consensus Romanorum distringitur 1, 8, 1.
- Discumbebatur non amplius quam duobus lectis apud Hannibalem** 4, 3, 7.
- Discutere in latera** 2, 3, 10.
- Discursatione magna montes collustrare** 1, 5, 28.
- Discutere consilia hostium** 4, 7, 31. periculum 2, 11, 4. discussa seditio est 1, 9, 2.
- Dispensator fidelissimus** 3, 16, 3.
- Dispergi ad contrahendas copias** 2, 1, 18. dispersi in proximos agros 1, 5, 3. isent a munera 2, 1, 6. milites 2, 13, 3.
- Disponere inuidias aduersus Byzantios** 3, 11, 3. in inidiis suorum manum 3, 16, 3. tria millia leuis armaturae 2, 5, 33. dispuerunt paucos adparere 3, 2, 10. dispositus cibus locis 3, 13, 8. exercitus circa latera viae 1, 5, 24. miles per occulta 3, 10, 6. disposita classis 1, 4, 12. ob hoc erat legio 1, 6, 2. pars copiarum per latebras 2, 5, 1. dispositi in hoc ipsum insidiatores 3, 7, 3. ob hoc 2, 5, 33. ab Hannibale insidiatores consurrexerunt 2, 5, 22. nocte milites 2, 5, 24. dispositae insidiae 2, 5, 29 et 39. 2, 9, 7. 2, 12, 2. legiones in fronte 2, 3, 22. disposita primo libro exempla 2. prol.
- Differere de rebus in theatro** 3, 2, 6.
- Disfidere** 2, 5, 18.
- Disimulare aliquid** 1, 2, 9. dissimulare metus 1, 9, 4.
- Disipare aciem** 2, 1, 14. dissipati per elephantos ordines Romanorum 2, 2, 11. dissipatos ex insidiis fudit 2, 5, 19. trucidare 2, 6, 2.
- Disociatus armis ciuilibus populus** 1, 10, 4.
- Disoluere metum** 1, 12, 1.
- Distare paucis millibus passuum** 2, 10, 2. distant castra a Punicis 2, 1, 4. distantes inter se manipuli 2, 3, 16. regulae duae 3, 13, 6. distantia oppida longo spatio 3, 8, 2.

- Distribuer** in contubernia 3, 5, 1. insidias in montibus 2, 5, 19. milites in supplementum legionum 4, 1, 43. distributum (exercitum) collocare in utroque viae latere 2, 12, 4. distributa inter suos Poenorum arma 4, 7, 12.
- Distingere** hostes 1, 8, 1. propugnatores domibus 3, 9, 8. distringi obpugnatione oppidorum 1, 3, 5. distringitur Romanorum consensus discordiâ 1, 8, 1.
- Diti patri** facer lucus 1, 11, 10.
- Ditioni** suae subicere hostes 1, 3, 10.
- Diuerſa pars** 2, 5, 21. 3, 6, 1. 3, 9, 6. porta 3, 18, 1. ripa 2, 5, 20. sententia 4. prol. diuersae partes 2, 3, 16. diuerſa loca 1, 4, 9, 1, 5, 26. in diuersum auocatus 1, 5, 14. 4, 5, 9. ex diuerso subitus se ostendit 2, 4, 3. per diuerſa incendit desolatos agros 1, 8, 4.
- Diuidere** equitarum in cornua 2, 3, 16. exercitum per vrbes 1, 3, 5. pecuniam 4, 5, 1. praedam militibus 4, 1, 45. vigilas ad fidem remanentium 1, 5, 17. diuiditur Babylon media Euphrate 3, 7, 4. diuisus equitatus 2, 5, 34. est exercitus 2, 5, 22. diuisi in cornua equites 2, 3, 21.
- Diuinitus** tamquam imperata ad omnia obediunt barbari 1, 11, 13.
- Diuis Augustus Vespasianus** 2, 1, 17. 4, 6, 4. Iulius 2, 8, 13. 2, 13, 11.
- Diu edoctus** exercitus 2, 3, 7. diutius solito 2, 1, 4.
- Diuturna** obsidio 3, 15, 6.
- Docere** barbaros, inconsulte pugnam exposcentes 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Dolabra**, id est, operibus hostis vincendus est 4, 7, 2.
- Dolia** iungere 1, 7, 1. doliis secunda aqua demittere farinam 3, 14, 2.
- Dolis Hannibalis** tentari 4, 7, 38.
- Doloris** auctor 1, 7, 2. per dolorem concitus 4, 5, 16.
- Domitius Calvinus**, 3, 1, 2. Corbulo 2, 9, 5. 4, 1, 21 et 28. 4, 2, 3. 4, 7, 2.
- Domum** possidere 4, 1, 10. in domum alicuius deuertere 4, 1, 10. domuum fores praefixae 4, 5, 23. domos abire 2, 11, 4. remittere paucos 2, 7, 7. domibus propugnatores distinguere 3, 9, 8.
- Domestica** vastitas 1, 8, 4. Domestici fines 1, 3, 8. Domesticae necessitates 4, 7, 37.
- Dominus defunctus** 3, 18, 2. Domini valetudo 2, 5, 30. plures 4, 1, 10.
- Donare** equo, super veterum honorem 3, 16, 1. donatus alicui equus 4, 7, 36.
- Dono** dare grande pondus auri 4, 3, 2. donum Scipioni adferre aurum 2, 11, 5.
- Donec** confisteretur Lacedaemoniis 1, 1, 10. impellerentur 1, 6, 4. instrueretur expectatis 2, 12, 3. persuasit aduersariis 2, 5, 31. pugnam deposcerent 1, 11, 1. spatium datent 2, 5, 33.
- Dormientem** videre vigilem 3, 12, 2.
- Dos** filiarum 4, 3, 4.
- Dorare** filiam inopem ex publico 4, 3, 15. filias publice 4, 3, 4.
- Dubia** mors 4, 1, 17. dubium proelium 2, 4, 11.
- Dubie** 2, 3, 16.
- Ducere** aciem aduersus Parthos 2, 5, 35. ceruam candidam insignis formae 1, 11, 13. cohortes 1, 5, 8. cornu sinistrum 2, 7, 11. exercitum 1, 4, 1 et 5. 1, 6, 1. 2, 5, 42. 2, 7, 6. 2, 12, 4. 4, 1, 8 et 24. 4, 6, 3. exploratores secum 1, 1, 3. fossam ante se 2, 5, 4. ingentis latitudinis 1, 5, 10. fossas 2, 3, 17. in campos patentes 2, 5, 24. vallum 1, 5, 1. 2, 5, 26. duci circa ea (arma) equos imperauit 1, 11, 9. in proelium 4, 1, 44. ductum sorte decimum queniſque fulſi percutere 4, 1, 34. ductos sorte vicenos securi percutere 4, 1, 35. ductae fossae circa tentoria 1, 5, 11. ducta ab latere brachia 3, 17, 5.
- Ductus** aquarum 3, 7, 6. Arthelai

lai 2, 8, 12. Camilli 2, 6, 1.
Dux ad bellum electus 3, 3, 3.
 clarissimus 2, 2, 6. Ligur 3, 9,
 3. tantus 1, 1, 8. ducis iussu
 diruere oppidum 4, 1, 38. mors
 2, 4, 9. perniciēs 1, 9, 4. si-
 gnum 3, 12, 1. summi nomen
 1, 3, 3. temeritas 4, 1, 43. duci
 necessaria munera 4, 6, 2. ducem
 ut Deum secutus 3, 9, 1. hostium
 instruunt in his proel. 1. iis se
 obtulit 1, 5, 14. trucidare 4,
 5, 4. se obferre 4, 5, 9. pro du-
 ce fuit obfessis nollis 4, 7, 8.
 duces amissi proelio 4, 2, 8.
 callidissimi 1, 1, 9. consilii et pro-
 uidentiae exemplis succincti proel.
 1. itinerum 4, 7, 35. occisi se-
 ditionis 4, 5, 2. in proelio 2,
 9, 3. superiores 4, 1, 1. ducum
 sollertia facta proel. 1.
C. Duilius Cos. 1, 5, 6. 2, 3, 24.
 3, 2, 2.
Dum ignibus submouentur hostes
 1, 5, 2.
Duo montes abrupti 1, 5, 8. Sci-
 piones occisi 2, 6, 2. oppida
 Magnetum 3, 8, 2. duae regu-
 lae inter se distantes 3, 13, 6.
 duarum partium praesidium 3,
 10, 7. duobus impat 2, 1, 3.
Duodecim cohortes 2, 4, 7.
Ducenti et quinquaginta equites
 2, 5, 21. ducentae naues 2, 5,
 46.
Duplex munitio 3, 17, 4. pha-
 lanx 2, 3, 20. damnum 2, 5,
 31.
Duplicatae copiae 1, 1, 9. dupli-
 cara castra 1, 2, 9.
Dupliciter Hannonis consilio satis-
 facere 3, 16, 3.
Duratus longo usu miles 2, 1, 9.
Dyrehachium 3, 17, 4. 4, 1, 43.
 refugere 2, 7, 13.

E.

E saltu erumpere 2, 5, 31.
 Edere obsequentiore in reli-
 quum operas 1, 9, 4. Stratege-
 mata 3. Praef. editus collis 1,
 5, 11. locus 2, 5, 15. editum
 locum castris eligere 2, 2, 2. ex
 edito in subeuntes enissa pila

2, 2, 3. edita caedes 4, 7, 44.
 editior saltus 2, 5, 17.
Edicere futurum, ut etc. 4, 7, 24.
 professionem in posterum 2, 5,
 20. edixit iussu commigrare 4,
 1, 10.
Edocere suos in campis 4, 7, 21.
 edoctus diu exercitus 2, 3, 7.
Educere agmen 1, 1, 7. copias 1,
 5, 9 et 22. 2, 1, 1. 2, 5, 22 et
 34. exercitum 2, 5, 31. in aciem
 2, 1, 5. legiones armatas 4, 1,
 43. manum militum e nauibz
 2, 5, 42. militem aduersus Par-
 thos 2, 2, 5. apud Calamarcum
 2, 4, 7. milites per ipsam flam-
 mam 1, 5, 27. requietos 2, 5,
 25. educi extra mutum amon-
 landi causa 4, 4, 1. eductus ad
 longiorem ordinem angustiam
 rei familiaris causa 4, 6, 4. exci-
 citus 1, 5, 24.
Efferare hostes in rabiem 2, 6, 7.
 efferatis restituit sanitatem con-
 silio 1, 9, 2.
Efficere crebris colloquiis, ut etc.
 1, 8, 7. 4, 7, 26. funes 1, 7, 3.
 interpretatione, ut etc. 1, 12,
 2. magnitudinem animi, ne etc.
 1, 8, 2. ponem 4, 2, 1. soller-
 tia, ut etc. 2, 2, 14. effecta est
 haec metatio 4, 1, 14.
Effectus verborum illustris proel. 1.
 sine effectu 1, 10, 1. 4, 7, 6.
Effugere cum reliquis expulsi 1,
 5, 19. dedecus seruitutis 4, 5,
 16. equites Antiochi 2, 13, 2.
 ex custodia 3, 6, 4. hostem 2,
 13, 1. iniquitatem locorum, et
 inopiam 1, 5, 28. effugiendi oc-
 casio inuenta 3, 13, 2.
Effundere aquam oblata in galea
 1, 7, 7. se 1, 4, 9. effundi in
 palantes gentili velocitate 2, 5,
 31. effusus cursus 2, 5, 38. in
 tergum Romanorum 2, 5, 21.
 Pompeii equitatus 2, 3, 22. ef-
 fuso studio excipi 4, 7, 23. ef-
 fusi hostes 2, 1, 7. in gaudium
 2, 5, 12. oppidani 3, 2, 5. ef-
 fusos et incautos caedere 2, 5,
 1. persecuti ceciderunt 2, 6, 7.
 effusae habenae 2, 5, 31.
Effuse extra moenia vagari 3, 2, 7.
 obuius alicui 4, 7, 44. sequi 2,
 5,

INDEX II.

- 5, 37. tubeantes adgressus 2, 5, 2.
- Egere facinore 4, 4, 2.
- Egeri terram existimant 3, 7, 4.
- Egredi e naue 3, 2, 10. in litus 1, 5, 7. in terram 2, 5, 44. nauem 1, 12, 1. vrbe 3, 2, 8. via 4, 1, 9. egresso alicui apros subministrare 3, 3, 6. egressa frumentum iumenta 3, 2, 9.
- Egregie muuita ciuitas 3, 2, 6. scire 1, 11, 4.
- Elicere caput Hasdrubalis in castra Hannibalis 2, 9, 2. parentes et liberos propter inopiam 4, 5, 18. signum in hostes 2, 8, 3.
- Elaea 4, 5, 16.
- Elapsus fuga 2, 9, 7.
- Elegantius scutum cuiusdam ornatum videre 4, 1, 5.
- Elephantus exasperatus 1, 7, 2. ferocissimus 1, 7, 2. elephantum ab hostibus acti 2, 3, 16. centum triginta 2, 5, 4. octoginta 2, 3, 16. elephantorum inpetus 2, 3, 16. rectores 2, 5, 4. elephantos agere in fossam 2, 5, 4. capere 4, 7, 18. habere in prima acie 2, 5, 4. transportare nauibus 1, 7, 1. per elephantos dissipati ordines 2, 2, 11. elephantis et equitat praestare 2, 2, 11. ferox est Numidia 4, 7, 18. vii 2, 4, 13.
- Eleusis 4, 7, 44.
- Elicere aliquem ad pugnam 2, 5, 34. credulitatem 2, 5, 23. Cyrum ad angustias 2, 5, 5. hostes 3, 10, 5. naues hostium ad proelium 2, 5, 46. Saguntinos 3, 10, 4. elicitus secreto 4, 7, 37.
- Elidere manum magnam 1, 6, 4. elisa est legio 2, 5, 31.
- Eligere castris locum editum 2, 2, 2. exercitum 4, 2, 2. grandes 4, 1, 3. statum belli 1, 3, 1. tempus 2, 5, 30. dimicationi noturnum 2, 1, 12. electus dux ad bellum 3, 3, 3. electi de toto exercitu viri 2, 3, 2. electos in insidiis ponere 2, 5, 23. electissimi centuriones 1, 2, 1.
- Elixa assaue carne vii 4, 1, 2.
- Elleboro corrupta aqua 3, 7, 6.
- Eloqui si id posset 1, 1, 12.
- Eluctari angustias 1, 5, 14. 4, 5, 9.
- Eludere hostem omni arte, 2, 5, 47. insidiatores 1, 2, 8. sagittas 2, 2, 5. sagittarios 1, 1, 6. eludi mobilitate classis graues naues videt 2, 3, 24.
- Ementus est iter repetitum 1, 4, 3. quatruidi iter biduo 3, 1, 2.
- Ementus est 2, 7, 10.
- Eminere viribus 2, 5, 30. eminentia capita 1, 1, 4. 2, 5, 43. eminentibus idem est faciendum 1, 1, 4.
- Emittere columbas a propinquo moenibus loco 3, 13, 8. Consullem 4, 5, 9. equites in stationem hostium 2, 5, 33. legionem in praesidium 2, 5, 31. liberus in Troezena 1, 3, 6. Romanos inclusos 1, 5, 16. suos 1, 5, 10. Thracas stimularos spe 3, 16, 5. velites 2, 3, 20. emitti Germanos inclusos 2, 6, 3. emissus undique miles 3, 17, 6. emissae armatura leuis 2, 5, 3. emissae equites 2, 3, 17. 4, 7, 25. Hispani 2, 5, 31. emissae pila ex edito in subeuntes barbaros 2, 2, 3.
- Emtor (muris) 4, 5, 20.
- Enipeus flumen 2, 3, 22.
- Enixam operam exhibere 2, 5, 30.
- Epaminondas dux Thebanorum 1, 11, 6 et 16. 1, 12, 5. 2, 2, 12. 2, 5, 26. 3, 2, 7. 3, 11, 5. 3, 12, 3. 4, 2, 6. 4, 3, 6.
- Epheius 3, 3, 7.
- Epheii 3, 9, 10. Epheios obpugnare 3, 3, 7.
- Ephialtes Trachinius proditor 2, 2, 13.
- Epicydes 3, 3, 2.
- Epidaurus 2, 11, 1.
- Epidaurii 2, 11, 1.
- Epirus 1, 13, 8.
- Epirotae 1, 4, 4. 2, 3, 21. Epirotarum legatus Cineas 4, 3, 2. rex Pyrrhus 2, 4, 13. 2, 6, 9. 3, 6, 3. 4, 1, 14 et 18. 4, 4, 2. vrbs 3, 3, 1. ex Epirotis Alexander 2, 5, 10.
- Epirotica regia 2, 5, 10.
- Epistola occultata balneo 3, 13, 2. epistolae interceptiuntur ab hoste 1, 4, 13. 1, 8, 8. epistolis credere 4, 7, 38. epistolas feta

INDEX II.

- ad collum religare columbis 3, 13, 8.
- Eques fidelis et fortis** 4, 7, 36. nobilis clarae operae 4, 7, 36. recedens in cornua 2, 5, 34. Romanus 2, 6, 2. 2, 10, 2. equiti inuiam facere planiciem 2, 2, 9. equitem in nouissimo collocare 2, 3, 17. equites acti equis citatis 2, 3, 20. Antiochi 2, 13, 2. Campani 4, 7, 29. cunctantes 2, 8, 9. 4, 4, 7. diuisi in cornua 2, 3, 21. ducenti et quinquaginta 2, 5, 31. emissi 4, 7, 26. formati 2, 5, 33. iussi decurrere pro fronte aciei 2, 2, 12. positi 4, 7, 29. quadringenti 4, 2, 6. quatuor coronati 3, 8, 2. Romani 2, 3, 16 et 17. 2, 5, 7. 4, 7, 32. Scordisci 3, 10, 7. sexcenti 2, 3, 12. 2, 5, 25 et 27. 4, 2, 6. equitum fidelissimi 2, 8, 14. grex 2, 5, 30. Magister Cossus Cornelius 2, 8, 10. Fabius Rullus 4, 1, 39. Minucius 2, 5, 22. numerus et genus 2, 5, 33. peditumque manus parua 2, 4, 6. Praefectus, Aemilius Rufus 4, 1, 28. scuta 1, 12, 4. turmae 2, 7, 11. equitibus adiuncti 4, 7, 29. singulos calones habere permisit 4, 1, 6. equites ad peditem redigere 4, 1, 18. immittere in flumine 1, 4, 9. praemittere clam 4, 1, 8.
- Equestris pugna** 2, 3, 22. equestre certamen 2, 2, 12. proelium 2, 3, 23. equestres copiae 2, 5, 33.
- Equitatus cedens** 2, 5, 35. diuisus 2, 5, 34. hostium 2, 2, 4. 2, 3, 22. 2, 4, 12. 2, 12, 2. 4, 7, 29. hostilis 2, 9, 6. 3, 17, 5. innumerus 2, 3, 14. Numidarum 2, 5, 40. omnis 2, 3, 3. Pompeii effusus 2, 3, 22. post terga peditum collocatus 2, 5, 37. reliquus 2, 3, 22. superans 2, 3, 17. vniuersus 2, 5, 33. equitatus facies 2, 4, 6. equitatum in cornua diuidere 2, 3, 16. equitatu praestare 2, 2, 11. praesulere 1, 8, 12. 2, 2, 9. 2, 5, 18. 4, 7, 21.
- Epulae detestabiles** 3, 5, 1. liberalissimae 1, 11, 19. epularum vniuersae copiam praebere 3, 3, 2. epulas praestare 3, 15, 6.
- Equus decedens** 4, 5, 17. de industria dimissus 1, 2, 1. donatus alicui 4, 7, 36. equi infirmi cauda 1, 10, 1. 4, 7, 6. equum conscendere 4, 6, 2. in orbem flectere 4, 5, 4. obferre 4, 5, 5. ad equum virga vti 4, 5, 16. equo donauit, super verborum honorem 3, 16, 1. inponere gregalem 4, 6, 2. vehi 4, 6, 2. equi admissi in hostem 4, 5, 15. candidi 1, 11, 10. citati 2, 3, 20. concitati 2, 8, 9. consternati horrore camelorum 2, 4, 12. duo in conspectum adducti 1, 10, 1. 4, 7, 6. parati 2, 5, 30. strigosiores 1, 2, 9. equorum deformitas 1, 5, 16. pectora 1, 12, 4. vestigia mane ostendens 1, 11, 9. equos confodere 2, 5, 33. duci circa ea (arma) imperauit 1, 11, 9. exercere castello 4, 7, 34. equis desilire 2, 3, 23. infidere 2, 4, 5. 2, 12, 1. labi 1, 5, 16. in equis iuuenum species oblata 1, 11, 8.
- Erepi in castellum** 3, 9, 3.
- Etigere animos proelio** 1, 11, 8. malos nauium 2, 5, 46. erigim conspectu tabernacula 1, 5, 3. erectae hastae 2, 4, 20. fudes 1, 5, 5. erecta cadauera adligauit 1, 5, 12.
- Eripere classem** 2, 7, 6. quadridui iter biduo 3, 1, 2. eripi sibi cursu prospero, ratus 2, 13, 11. ereptum signifero signum militare, 2, 8, 2.
- Errorum eundem obiecturi** 1, 5, 26.
- Erubescunt milites destituere Imperatorem** 2, 8, 13.
- Eruere oculum Thraci virga** 4, 5, 16.
- Erumpere a cornibus** 2, 3, 10. cum toto exercitu 2, 5, 4. e saltu 2, 5, 31. necesse habet per praesidia 2, 13, 9. per hostium praesidia 4, 5, 7. per intermissas stationes 1, 5, 16. 4, 5, 8. erupturus per limitem 1, 5, 10.
- Eruptio facta** 1, 5, 14. 2, 6, 5. 2, 12, 1. 3, 10, 1. 3, 17, 1. 2, 3, 4. 5, 8 et 9. 4, 5, 9. prima 3, 10, 4.

- 10, 4. eruptioni maxime aptus locus 1, 5, 27.
- Erythraei 2, 5, 15.
- Esculentis omnibus instructissima castra 2, 5, 14.
- Euadere ad patentia per angustias 2, 5, 24. aduersarium 1, 5, 18. copias, locorumque iniquitatem 2, 13, 4. ex locis difficillimis 1, 5, 1. inpetu in superiora 1, 5, 11. per solidos ac notos transitus 2, 5, 7. saltum 1, 5, 19. euadit Periclis exercitus per fossam 1, 5, 10. euasit demissus catenis 1, 5, 21. hoste intercluso 1, 5, 8. subitus in angustias freti 1, 4, 13. ad euadendum spatium dare 2, 13, 10.
- Euecti milites scalis in mutum 3, 9, 2.
- Euentus dimicationis 2, 9, 6. facilis 3, 1, 2. inuentionis proli. 1. similis 2, 10, 2. euentu decepti Himeraci 3, 10, 3. euentus dimicationum praediscere 1, 11, 12.
- Euitare necessitatem decertandi 2, 3, 8. proeliandi discrimen 1, 3, 4. euitatum est periculum noctis 3, 12, 1.
- Euocare Erythraeos in insidias 2, 5, 15. hostem 2, 5, 3 et 22. in insidias 2, 5, 6. Parthos 2, 5, 36. solos nocentes 1, 9, 3. euocari singuli 3, 6, 2.
- Euolare ad conspectum classis 3, 10, 9. euolant aues 1, 2, 7.
- Eumenes Cardianus 4, 7, 34. commissurus proelium cum Gallis 1, 11, 15.
- Europa 2, 6, 8.
- Euphrates 1, 1, 6. auersus 3, 7, 5. flumen 3, 7, 4.
- Eurymedon flumen 4, 7, 45.
- Ex aduerso adgressus 3, 9, 10. alio latere 1, 5, 21. arce ostendere lumen 3, 12, 1. rapta arma 3, 3, 7. auxiliatibus quidam 3, 10, 1. causa culpa 1, 9, 3. centuriis terni 4, 1, 36. ciuib. deturbati 4, 7, 12. classe vnus 1, 2, 3. collibus pugnare 1, 10, 3. composito 3, 8, 2. consuetudine extendit classem 2, 1, 18. ut focii, exci-
- piuntur 3, 16, 2. desperatione pugnare 2, 6, 3. diuerso subitus se ostendit 2, 4, 3. dubio 4, 7, 36. duobus alter 1, 1, 9. Epirotis Alexander 2, 5, 10. his vnus 1, 2, 5. 1, 5, 11. hostibus quidam 1, 1, 3. industria 2, 1, 9. 2, 3, 6. 2, 5, 12. 3, 17, 1. inopinato adgredi commeatum 4, 7, 19. insidiis adgressa legio hostem 1, 6, 2. fudit dissipatus 2, 5, 19. latrone dux 2, 5, 7. legione reliquis hordeum dari iussit 4, 1, 37. longinquo 2, 1, 7. 2, 2, 5. 2, 13, 11. luco acies conspici poterat 1, 11, 10. militibus aliqui transferunt 3, 16, 4. plerique 2, 5, 18. quidam 3, 2, 7. more pristino 2, 1, 4. dilapsa pars 2, 1, 18. Graecorum 3, 2, 6. numero vnus proli. 1. occasione nocentes punire 1, 9, 1. occulto adgredi 2, 5, 32. ordine recedere 4, 1, 4. pacto referre promissa 3, 3, 1. Poenis exercitum habere 2, 3, 16. principibus aliqui 1, 1, 10. publico dotare filiam 4, 3, 15. quibus pauci 1, 8, 5. sententia cessit 2, 5, 29. silua consurgere 1, 2, 7. Syria sagam habuit 1, 11, 12. via 1, 2, 9. vimine scuta 1, 7, 6. siluestri catenas conseruit 1, 5, 21.
- Exaequare altitudinem iugi 3, 8, 3.
- Exanimari vulnere 2, 5, 39. exanimatus frigore 4, 6, 3.
- Exardere in rabiem 2, 1, 10.
- Exarmati genere telorum 2, 3, 20.
- Exasperari contumelia 1, 11, 4. exasperatus elephantis 1, 7, 2. ob hoc 2, 1, 11.
- Exauktorare aliquem missione honesta 4, 6, 4. legionem rotam 4, 5, 2. exauktoratos coegit satisfacere 1, 9, 4.
- Exaudire tubam 1, 1, 13.
- Excedere Hispania 1, 5, 19. Italia 1, 5, 5. provincia 2, 5, 36. excessit terribilis Poenis 2, 13, 9.
- Excerptare notabilia proli. 1.
- Excidit gladius vagina 4, 5, 17.
- Excidere liluam 1, 11, 19. excidi Hasdrubalem cupit 1, 1, 9.
- Excipere agmen 2, 5, 39. arcana

INDEX II.

1, 4, 13. auxilia cum comae-
tibus 1, 8, 10. classem Mega-
rensiū 4, 7, 44. consilia ali-
cuius 1, 2, 4. hostium 3, 16,
4. Macedonas relis 2, 7, 8.
Poenos 2, 5, 29. 2, 9, 2. pro
ostento 1, 12, 8. Romanos feli-
ces 2, 3, 16, quadrigas palis de-
fixis 2, 13, 18. excipiens nul-
lus 1, 8, 5. excipiendo agmini
inminere 1, 2, 7. excipiendorum
causa 3, 16, 2. excipi 3, 3, 6.
a Bruto 3, 13, 8. ab insidiato-
ribus 2, 5, 11. ab obsessis 3,
14, 2. quatuor millia Gallo-
rum 3, 16, 3. studio effuso 4, 7,
23. excipiuntur ex consuetudine,
ut socii 3, 16, 2. exceptus hos-
tis a robustioribus 2, 3, 10. in-
sidiis veris 2, 12, 2. per ex-
ceptum aquarorem comperit 1,
8, 9. excepti Hiberi ingenti mul-
titudine 2, 2, 10. excepta pecora
3, 14, 4. vulnera 4, 5, 17.
Excitare animos illegetum 4, 7,
31. ignes 2, 5, 17. puluerem 4,
7, 20. vigiles 3, 14, 1.
Excludi pertinaciter a servis 2, 5,
30. excludendi hostis causa 1,
5, 10. exclusus oppido Samio-
rum 3, 3, 5. exclusi hostes 1,
5, 1.
Excogitare manus ferreas 2, 3, 24.
excogitandi gerendique facultas
prol. 1. excogitantur ea 1, 11,
13.
Excursiones frequentes 2, 5, 30.
prosperae 4, 1, 21.
Excursus inopinatus 2, 3, 22.
Excusare alicui, quod etc. 4, 7,
36.
Excutere fidem alicuius 1, 2, 6.
ignem lapidibus 1, 12, 10. ex-
cutitur fulmen adritu nubium
1, 12, 10. excusum caput bali-
sta 2, 9, 5. fulmen ante naum
1, 12, 12. excussa tela 2, 3,
10.
Exemplum audendi fecit reliquis
1, 7, 2. cladis Caudinae 1, 5,
16. per exemplum hoc osten-
dere 1, 10, 1. exemplo cogere
ad iurandum 4, 7, 39. perterriti
ceteri 2, 8, 8. temperantiae vti-
lior 1, 7, 7. exempla factorum

et discolorum prol. 1. primo li-
bro disposita 2. prol. straregicon
4. prol. exemplorum consilia
praeparare prol. 1. quidquid in-
signe prol. 1. exemplis consilii
et providentiae succincti prol. 1.
Exercere equos castello 4, 7, 34.
milites remigesque 3, 2, 2. re-
migem in triremi vicibus 4, 7,
19. exerceri iaculis et sagittis 3,
5, 3.
Exercitus abiens 4, 3, 13. admotus
3, 6, 7. adueniens 4, 3, 14. Afran-
nii et Petreii 2, 1, 11. aliquanto
maior 2, 5, 19. amissus ad Can-
nas 4, 5, 5. amplius 2, 5, 44. 3,
17, 7. Antiochi vexatus imbre 4,
7, 30. aurisus 2, 5, 44. 2, 8, 6
et 7. obuiis hostibus 4, 1, 29.
barbarorum 2, 2, 14. Bruti et
Cassii 4, 2, 1. circumactus 2, 5,
20. circumductus 1, 2, 8. cun-
ctans 2, 8, 5. demissus in angus-
tias 1, 5, 16. in vallem 4, 5, 10.
detrahtans proelium 1, 11, 1.
diuisus 2, 5, 22. ductus 2, 7, 6.
eductus et dispositus 1, 5, 24.
Faliscorum 2, 5, 9. Fulvii Flac-
ci Procos. 4, 7, 29. Hasdrubalis
2, 5, 4. hostium 1, 4, 8. 2, 2,
8 et 10. 2, 5, 33. ieiunus 2, 1,
1. 2, 5, 23. incitandus est ad
proelium 1, 11, 1. incolumis 1,
1, 11. indemnis 2, 3, 9. ingens
1, 8, 4. 2, 5, 4. interpositus
3, 10, 4. Iulianus 2, 3, 22.
Lacedaemoniorum 1, 3, 9. 3,
11, 5. 4, 2, 6. Livii et Neronis
1, 2, 9. longe minor 2, 3, 12.
magnus 2, 4, 8. sequens 4, 7,
20. Memnonis 2, 5, 18. Mir-
thridaticus 2, 8, 12. noster vin-
cens 4, 5, 14. ordinatus 2, 3, 4.
parans seditionem 4, 1, 41. Par-
thorum 2, 5, 35. perditus 2, 5,
40. perductus in locum iniquum
1, 5, 13. Periclis euadit
per fossam 1, 5, 10. prior
Neciorum 2, 11, 4. Porciense
vrguens 2, 13, 5. productus
1, 1, 11. pugnat 1, 11, 21.
Pyrrhi 2, 3, 21. relictus 2,
13, 4. reductus 2, 5, 13 et
14. remanens 1, 4, 4. reuo-
catur inde 3, 18, 3. Romanus 3,
3, 2.

INDEX II.

3, 2, 3, 17, 7. Romanorum 1, 11, 4, 2, 7, 1. Samnitium numerosus 1, 11, 2. sparsus 2, 13, 4. subitus 1, 4, 9. torus 1, 4, 5, 2, 3, 2, 2, 5, 4, 4, 7, 24. transmissus in Africam 1, 3, 8. transportatus 1, 12, 1. Triballorum amplior 2, 4, 20. vehemens 1, 3, 1. veteranus 1, 3, 2, 2, 3, 7. victor 2, 2, 11. viduus 1, 3, 5. vniuersus 2, 5, 26. 4, 3, 13. vocatus ad concionem 3, 1, 1. vterque 2, 4, 9. exercitus abduci spes 3, 11, 1. agmen 4, 1, 7. conspectus 1, 11, 11. latus 1, 4, 2, 4, 1, 40 et 43. pars reliqua 3, 10, 5. reliquum 2, 12, 1. robur 2, 3, 3 et 10. tergum 1, 5, 4. totius speciem praebere 2, 5, 17. exercitui inpar 1, 10, 1, 4, 7, 6. praeesse 1, 5, 17. subministrare comectus 3, 4, 3. exercitum adducere 1, 1, 6. auertere sine proelio 1, 8, 4. constituere 4, 1, 6. continere 2, 5, 3, 3, 6, 6. sub vallo 4, 1, 14. corrigere dum socordia corruptum 4, 1, 1. delere 2, 5, 22. demittere 1, 2, 7. demissum videt in eam vallem 1, 5, 15. desolere 4, 1, 20. dimittere per partes 1, 5, 19. ducere 1, 4, 1 et 5. 1, 6, 1, 2, 5, 42. 2, 12, 4, 4, 1, 8 et 24. 4, 6, 3. eligere 4, 2, 2. extrahere 1, 5, 15. 4, 5, 10. habere ex Poenis 2, 3, 16. quietum 2, 5, 26. transducendum 1, 4, 7. mouere 2, 5, 21. obstruere 2, 3, 15. prohibet traici 1, 4, 9. reducere 2, 1, 3, 2, 13, 7. recipere incolumem 1, 5, 13. seruare virtute 4, 5, 10. traicere per Zeugma 1, 1, 6. transducere 1, 4, 1. exercitu diducto vires minuere 4, 7, 31. praeualens 4, 7, 20. ab exercitu senatus trucidatus 1, 9, 3. exercitus Gallorum coeunt 1, 8, 3. habere in Hispania 3, 18, 1. exercitibus supplementum mittere 3, 18, 1. Exercitati pedites ad morem pugnae equestis 2, 3, 22. Exercitatio quotidiana 4, 1, 1. exercitationis gratia 3, 2, 1. more eo adsecutus est 1, 4, 9.

Exhaustus est hostis 2, 3, 15. exhaustum oppidanorum frumentum 3, 4, 3. Exhibere operam promptam et enixam 2, 5, 30. exhibet ipsum quasi ad interrogatum prol. 1. Exhortati fratrem, ut etc. 4, 7, 30. suos ad suscitandos muros 1, 1, 10. Exhortatio concitat inpetum 3, 1, 1. Exigere hiemem sub tentoriis 4, 1, 24. exacta aetas 4, 7, 5. Exiguus circuitus 2, 5, 38. numerus militum 2, 5, 37. scrupulus 4. prol. exigua manus 2, 1, 4, 2, 7, 2. exiguum praesidium 1, 4, 9. 1, 10, 3. triticum 3, 15, 5. Exilis equus 1, 10, 1. 4, 7, 6. Eximia forma 2, 11, 5. pulchritudo 2, 11, 6. Exire in adiutorium 2, 5, 11. in aestiuam 4, 1, 6. in lignationem 1, 5, 3. iussu 3, 16, 4. spectandi causa 2, 11, 1. Exitus pugnae 2, 7, 13. pugnam manet 1, 10, 2. exitum Hetruscis dare 2, 6, 7. exitus ceteros custodire 1, 5, 27. duos habere 1, 5, 10. Existimationem diluere 1, 1, 10. Exornare prouinciam tabulis stautisque 4, 3, 15. Exortus lucis 2, 12, 1. Expauescere multitudinem Graecorum 2, 3, 13. obsidionem 3, 5, 2. Expedit Pompeo 2, 5, 31. Expedita victoria 2, 2, 3. expediti 2, 5, 8. reliqui 1, 5, 19. velites 2, 3, 16. expeditis amplecti commentariis prol. 1. Expeditio aspera et insidiosa 4, 1, 43. expeditioni necessaria vasa 4, 1, 1. Expelli ex Europa 2, 6, 8. Experimento dicere 1, 10, 1. 4, 7, 6. experimenta probata prol. 1. Expleta inuentio 3. praef. Explicare ordinem captiuorum ab utroque latere 1, 4, 2. explicatus per latera miles 1, 6, 1. explicita regis Pyrrhi phalanx 2, 2, 1. explicitum est 2, 3, 14. X 3 Ex-

Explorare, ab hoste proximum teneri collem 1, 5, 24. consilia hostium 1, 2, 1. explorant successurā alia praesidia his 3, 2, 4. explorandi genus 1, 2, 6. sagaciores viae 1, 2, 2. explorata fides 3, 3, 4. natura locorum 2, 5, 31. solertia 3, 6, 6. exploratum habere 3, 5, 1.

Explorator hostium 3, 16, 4. 4, 7, 7. exploratores 2, 1, 10. ducere secum 1, 1, 3. praemissi 1, 2, 7.

Exponere aliquem ad hoc ipsum 2, 5, 44. partes firmissimas copiarum 3, 9, 4. exposuit, quam id necessarium esset 3, 1, 1. exposita ratio 1, 12, 9. super merce 3, 2, 10. expositi in terram milites 2, 5, 44.

Exposcere pugnam inconsulte 1, 10, 1.

Expostulare a terra voce et gestu 4, 1, 33.

Exprimere imitationem colentium 4, 7, 13.

Exprobare timiditatem et ignaviam 4, 1, 1.

Expugnare Antium oppidum 3, 1, 1. castra 2, 1, 6. Delinium 3, 6, 2. Lacedaemonios 1, 11, 6.

Expugnatio matura 3, 15, 4.

Exspectatus captiuitatem in Consule 4, 5, 16.

Exsequi genus ordinationis 2, 3, 7.

Exferere humeros 2, 1, 3.

Exilium simulatum 1, 2, 3.

Exsolui promisso 4, 7, 35. exsolutus meru 4, 7, 24.

Exspectare auxilia 2, 12, 3. equitatum hostium 2, 3, 22. legatorum reditus 1, 4, 6. legiones 1, 8, 5. nihil tale 2, 5, 19 et 31. signum 4, 7, 22. expectari 3, 2, 4. expectatur sollicito signum ducis 3, 12, 1. expectatis (auxiliis) instrui 2, 12, 3.

Expectatio equestris certaminis 2, 2, 12. expectatione barbarus intentos ienet 1, 4, 9.

Exstitit hac in re verborum effectus profl. 1.

Exstruere cornu milicibus vali-

disimis 2, 3, 1. exstructum materia vallum 1, 5, 8.

Extemplo 4, 7, 43.

Extendere classem 2, 1, 18.

Exrenuare hostilem frequentiam 1, 5, 23.

Exterrere hostem specie magni exercitus 2, 4, 8. exterriti per prodigium milites 1, 12, 12. Thebani 1, 4, 3. exterritae clamore reliquae quadrigae 2, 3, 17.

Fatis subponere manum 1, 11, 14.

Extra circumuenire 3, 17, 4. delictum esse 1, 9, 3. moenia vagari 3, 2, 7. murum educi 4, 4, 1. muros erat lucus 3, 2, 5. vallum tendere 4, 1, 8. 19 et 20.

Exterior ipse circumfusus corona obligauit Caesarem 3, 17, 4.

Externum bellum 1, 10, 4.

Extrema fames 3, 15, 1 et 3.

Extrinscus 1, 2, 6. 1, 12, 4.

Extrahere aliquantum temporis 1, 1, 10. dies aliquot 1, 5, 19. exercitum 1, 5, 15. 4, 5, 10. plebsque ab Italia inuitos 2, 3, 16.

Exuere aduersarios castris 2, 4, 15. 2, 5, 2. hostes praeda 1, 6, 3.

F.

Fabius alter Cos. occurrens 2, 6, 7. collega vulneratus 2, 7, 11. Caeso 1, 2, 2. et collega Decius 1, 8, 3. Dictator 2, 5, 22. Maximus 1, 3, 3. 1, 5, 28. 1, 11, 21. 2, 1, 8. 3, 4, 1. quinto Cos. 1, 8, 3. M. Fabius et Cn. Manlius Coss. 1, 11, 1. Q. Fabius Maximus 1, 2, 2. 1, 11, 4. 4, 1, 42. 4, 6, 1. Cos. 2, 5, 2. Cunctatoris filius 3, 9, 2. Rullus Cos. 4, 1, 35. Magister equitum 4, 1, 39. Maximus 2, 4, 2. Fabio par non erat Hannibal 1, 8, 2. renuntiare certa 1, 5, 28.

Fabricius 4, 3, 2. dux Romanorum 4, 4, 2.

Facere aliquid exercitationis gratia 3, 2, 1. iussu alicuius 2, 7, 1 et 2. perire 3, 13, 6. postera die 1, 1, 12. prudenter 1, 2, 2.

- solerte ex disciplina 2, 12, 2. castra 1, 5, 24. ampliora solito 3, 17, 6. consilia alicuius nota cinibus 1, 2, 3. contra pactum 2, 5, 41. contumaces 1, 1, 1. Cyzicenos certiores aduentus 3, 13, 6. eruptionem 3, 17, 4. exemplum reliquis idem audendi 1, 7, 2. fidem 2, 5, 27. adfirmationi 2, 5, 18. destinationi 2, 5, 38. eo statuorum 2, 13, 7. hosti alti maris 2, 5, 43. fiduciam reliquis partium 2, 7, 13. fossam 1, 5, 9 et 10. 4, 1, 43. idem adversus Fidenates 2, 8, 10. Pompeium 2, 3, 11. Romanos 2, 4, 14. sub Atilio 1, 5, 15. imperata 2, 5, 31. obsidibus repetendis 4, 4, 1. ignes multos 1, 5, 24. inperum in stationem hostium 1, 2, 5. iter per Macedoniam 4, 2, 1. in vrbes 3, 9, 4. mentionem pacis 1, 5, 18. militem in legione 4, 1, 12. nubes sagittarum multitudine 4, 5, 13. oppidum inexpugnabile 3, 6, 4. planiciem equiti inuiam 2, 2, 9. pontem tumultuarium 4, 7, 28. species strategaton 3. praef. testamentum 4, 1, 23. testudinem 2, 3, 15. victoriam expeditam 2, 2, 3. fecit gracilis, quod imperatum erat 1, 10, 1. fecisse me illud sient pro. 1. fieri certior de rebus 3, 13, 8. hoc vident 2, 5, 10. ignes iussit 1, 1, 7. 1, 5, 3. 3, 11, 5. maxime ea cupiebat 1, 1, 6. militum virtutem 2, 3, 24. sine intermissione 2, 5, 16. sit fiducia Popillio 3, 17, 9. seditio 4, 5, 1. sunt audentiores 4, 1, 19. ei aditus in fines 1, 4, 4. conspicui 2, 3, 14. haec a duce provide pro. 1. fietet regi suspectus 1, 8, 7. faciendum est eminentibus 1, 1, 4. facendi pontis copia 1, 5, 4. factus certior 2, 5, 14. 3, 17, 6. erat tribunus militum 2, 4, 4. inpetus 1, 4, 8. 4, 7, 39. pons 1, 5, 11. facta eruptio 1, 5, 14. 2, 6, 5. 2, 12, 1. 3, 10, 1. 3, 17, 1. 2. 3. 5. 8 et 9. 4, 5, 9. seditio 4, 1, 43. 4, 5, 2. factum est ita, vt etc. 1, 3, 5. id est saepius 3, 3, 6. pro occasione amplexi 1, 6, 1. facti ab exploratoribus certiores 2, 1, 10. milites primo iureiurando 4, 1, 4. per tota castra ignes 1, 5, 22. 3, 11, 5. securiores 3, 9, 9. factae in itinere insidiae 1, 6, 1. facta arma ad similitudinem hostilium 3, 2, 4. Facinus perpetrare 2, 5, 30. facinore egeret 4, 4, 2. Factum increpare 3, 12, 2. nobile referre 1, 7, 7. facti ruborem perpeti 4, 6, 2. facto addigi vehementer 4, 7, 29. facta sollertia pro. 1. factorum et ductorum exempla pro. 1. Factio Casti et Gannici 2, 5, 34. Facies castrorum 1, 1, 9. equiratus 2, 4, 6. truncata 3, 3, 4. Facie deceptus 4, 7, 44. Facilis euentus 3, 1, 2. requies 4, 1, 7. facile erit sub specie fuggerere pro. 1. et necessarium id est 3, 1, 1. faciliior prospectus et nifus per saxa foret 3, 9, 3. Facile auertere 3, 10, 1. depellere praesidium 1, 10, 3. effugere 1, 5, 19. praesliterunt hoc, ne etc. 1, 1, 10. facilius acie cedere 2, 6, 10. debellare inrequietum 2, 9, 1. Facultas consigendi, et abeundi 2, 1, 5. congressus 2, 2, 13. exco gitandi similia pro. 1. facultatem habere 1, 5, 9. 4, 2, 2. Falcatae quadrigae 2, 3, 17 et 18. Falisci 2, 4, 18. hostes 2, 8, 3 et 8. Faliscorum exercitus 2, 5, 9. liberi 4, 4, 1. Faliscus obtidere 4, 4, 1. Fallere hostes habitum 4, 7, 12. negoriorum specie 3, 2, 10. Scythas discessu 1, 5, 25. stationes Gallorum 3, 13, 1. Fallaciae constantia 3, 14, 1. fallacia instruere aliquem 3, 3, 6. Falsus rumor 1, 1, 10. falsis veta miscere 2, 7, 13. Fama iustitiae 2, 11, 7. rei gestae 2, 10, 2. famam diffundere 2, 4, 20. 2, 7, 4. spargere 2, 5, 19. Fames extrema 3, 15, 1 et 3. Romanorum 3, 15, 4. ad famem redi.

- redigi 3, 4, 1. fame adficere columbas 3, 13, 8. compelli ad deditionem 3, 15, 6. mori 4, 5, 23. perire 4, 5, 20. superare 4, 7, 1. vrgueri 2, 6, 5.
- cum Familia perire 4, 5, 14.
- Familias (matris) hospitio vti 4, 1, 10.
- Familiaris rei angustiae 4, 6, 4.
- Farinam collo portare 4, 1, 6. doliis secunda aqua demittere 3, 14, 2.
- Fas est aliquem sepelire 4, 1, 38.
- Fasces laureati 4, 5, 1. quinque cum securibus 2, 5, 34.
- Fasciculi sarmentorum 1, 5, 28. in fasciculos aptata militum cibaria 4, 1, 7.
- Fatigare animos 1, 11, 19. hostem 2, 3, 16. mora 2, 1, 8. fatigando eos compulsi 1, 11, 20. fatigatus 3, 17, 2. aestu 2, 1, 2. cogitationibus 2, 5, 30. inedia, siti, mora 2, 1, 1. fatigati hostes 1, 6, 3.
- Fatigationi incommodum oblicere 2, 2, 8.
- Fauces angustissimae 1, 5, 7. saltus obsidae 1, 5, 19. tenentur 1, 5, 16. faucibus adequitare 1, 5, 16.
- Fax delapsa de coelo 1, 12, 6. faces adreptae 2, 4, 19. et angues 2, 4, 18.
- Feliciores Magistratus 4, 5, 6.
- Feminae Atheniensium operatae Cereris sacro 4, 7, 44. hostium effuite vagantes 3, 2, 7.
- Ferax elephantis Numidia 4, 7, 18.
- Ferire hostem 4, 1, 4.
- Feroces in aciem procedunt 2, 1, 15. ferocissimus elephantaus 1, 7, 2.
- Ferocia contrita 1, 1, 8.
- Ferre arma 2, 5, 19. auxilium 2, 11, 4. molas et funes 4, 1, 6. opem aduersus ignes 3, 2, 5. suis 2, 7, 6. vrbi 4, 7, 43. praemium 4, 1, 44. venationem 3, 3, 6. fert mea opinio 2. prole ferebat decursus in aciem 2, 2, 12. ferebant aditus ad portum 1, 5, 5. ferens aqua 3, 14, 2. ferentem in oppidum ductum aquarum rumpere 3, 7, 6. ferri signa legionum in hostes 2, 8, 8. fertur dixisse 4, 1, 3. 4, 5, 13. 4, 7, 4. pecunia in triumpho 4, 5, 1.
- Ferrum deponere 4, 7, 17.
- Ferreae fibulae 4, 7, 17. manus 2, 3, 24.
- Feruidissimum tempus anni 2, 1, 2.
- Festus stando et pluuia 2, 1, 15.
- Festi hostes vigilia 2, 12, 1. Romani 2, 3, 16.
- Festinare ad cibum capiendum 2, 1, 5. ad deditionem 2, 9, 5. ad opem vrbi ferendam 4, 7, 43. ad praedam 2, 5, 19. festinat, ut adiungere Lioiu 1, 1, 9.
- Festinanter 1, 1, 10.
- Festus dies 3, 2, 7 et 8. 3, 3, 2.
- Festi dies 4, 7, 13.
- Fibulae ferreae 4, 7, 17.
- Fidenae 2, 5, 1.
- Fidenates 2, 4, 19. 2, 8, 10.
- Fidere pernicaciae fugitiuorum 2, 3, 17. virtuti suorum 2, 3, 19. fidens parum viribus 1, 1, 9.
- Fides adquisita 2, 5, 20. Aegyptiorum suspecta 1, 1, 3. explorata 3, 3, 4. iniuriarum 3, 3, 4. parata 2, 5, 30. popularium 3, 16, 1. remanentium 1, 5, 17. suspecta ciuibus 1, 8, 2. fidem adstringere 2, 11, 7. alicuius excutere 1, 2, 6. facere 2, 5, 18. 27. 38 et 43. 2, 13, 7. habere protectioni 1, 4, 11.
- Italicorum timere 2, 3, 16. seruare 4, 5, 20 et 21. fide ea merere, vt etc. 4, 4, 2. sua et ipsorum metu exsolui 4, 7, 24.
- Fidelis et fortis eques 4, 7, 36. fideliozem melioremque habere 4, 7, 37. fidelissimus dispensator 3, 16, 3. fidelissimi equitum 2, 8, 14. fidelissimos sibi subornare 3, 16, 2.
- Fiducia sit Popillio Laenati 3, 17, 9. magna copiarum 4, 7, 7. murorum 1, 1, 1. nauium 1, 11, 21. nimia 2, 12, 2. societatis 2, 7, 4. victoriae 2, 10, 2. vrbis 3, 6, 3. fiduciae species 2, 2, 5. fiduciam adferre 1, 11, 2. 2, 7, 1. ex multitudine crescere 2, 5, 37. detrahare regi 2, 5, 33. facere reliquis 2, 7, 13. ostendare 3, 18, 1. fiducia concitati sunt 2, 4, 1.

- Fixi pali ante portam 1, 5, 22.
 Filius hortans 4, 6, 1. Manlius 4, 1, 41. filium contubernalem habere 4, 1, 11.
 Filia inops 4, 3, 15. filiae Aristidis 4, 3, 5. tres insignes specie 4, 1, 10. filiarum dos 4, 3, 4. filias ob inopiam publice dotare 4, 3, 4. tres inops vix alit 4, 7, 37.
 Fingere aequatam fortunam 2, 7, 13. finxit litteras superuuisse 3, 11, 1.
 Finire proelium 2, 7, 6. vitam laqueo 4, 7, 5.
 Fines domesticae 1, 3, 8. nostri 2, 5, 9. Vbiorum 2, 11, 7. finium tutela 1, 3, 4 et 6. fines hostium vacuos infestare 1, 8, 4. Numidarum ingredi 4, 7, 18. finibus suis relictis 1, 8, 4.
 Finitima gens 2, 11, 6. inter finitimos orta seditio 1, 8, 6.
 Firma praesidia 3, 6, 1. firmior est Graecus miles 2, 3, 13. firmissima manus militum 2, 5, 42. firmissimae legiones 2, 3, 22. partes copiarum 3, 9, 4. firmissimos quosque delegit 1, 4, 7. id est, legionarios in cornibus collocare 2, 3, 4.
 Firme palos desigere 2, 3, 17.
 Firmatus cibo miles 2, 2, 8.
 Firmum 4, 1, 24.
 L. Flaccus Cos. 4, 1, 4.
 Flagitare aquam 2, 7, 12. idem 4, 7, 22. signum pugnae 1, 10, 2. flagitatum pugnam exitus manet 1, 10, 2.
 Flagrare cupiditate pugnandi 2, 5, 22.
 Flaminius 2, 5, 24.
 Flamma adolescit motu 1, 5, 28. per flammam educere milites 1, 5, 27.
 Flatu plena vela 2, 13, 11.
 Flavius Fimbria 3, 17, 5.
 Fletere ad montes exiguo circuitu 2, 5, 38. equum in orbem 4, 5, 4. iter 1, 4, 3.
 Flexus varius 2, 5, 47.
 Flumen auersum 3, 7, 1 et 4. Enipeus 2, 3, 22. Euphrates 3, 7, 4. Eurymedon 4, 7, 45. Hydaspes 1, 4, 9. Indus 1, 4, 9. interueniens 1, 6, 2. transnatum 1, 7, 2. Volturnus 3, 14, 2. fluminis alueus 1, 5, 4. ripa 1, 5, 1 et 3. transitus 1, 7, 2. 2, 5, 23. vsus 3, 7, 2. flumini se applicare 2, 2, 10. flumen liberare 1, 5, 3. 4, 7, 28. libere transfretus est 1, 5, 1. traicere habet 1, 5, 1. traiciendi occasio 1, 5, 3. transire 1, 4, 8. 1, 10, 3. transinittere 2, 5, 20. ex flumine aquantur 3, 7, 1. in flumine facere pontem 4, 7, 28. fluminum natura 2, 2, 7. vada pedibus traicere 4, 1, 1.
 Fluvium inmittere in castra 3, 7, 3. superare 1, 5, 2.
 Foedatus habitus 4, 1, 28.
 Foedus simulatum 3, 4, 6.
 Folia arborum 4, 5, 18.
 T. Fonteius Craesus 1, 5, 12. 4, 5, 8.
 Fontes cuniculis auertere 3, 7, 2. fontibus abundans ciuitas 3, 7, 2.
 Fore custodias remissiores cognouit 3, 3, 2. victoriam hostium respondent 4, 5, 14. foret capital tibi 4, 6, 3. prospectus facilius 3, 9, 3. quid rei 1, 2, 8. remissus 1, 1, 10. forent superati 2, 2, 13.
 Fores domuum praefixae 4, 5, 23.
 Forma eximia 2, 11, 5. formae insignis cerua candida 1, 11, 13.
 Formari equites 2, 5, 33.
 Formidinis atque fugae causa 4, 1, 4.
 Forte in horto ambulare 1, 1, 4.
 Fortis eques 4, 7, 36. fortibus libertatem dare 4, 7, 24. fortes eos reddam 4, 1, 3. fortissimus miles 3, 16, 1. quisque peditum 2, 3, 3. fortissimi hostium 2, 3, 3. Macedonum 3, 3, 7. milites 1, 1, 9. 2, 5, 21. suorum 2, 3, 2. viri, muliebri veste testi 4, 7, 33. fortissimis fundatur acies 2, 3, 4.
 Fortiter adoriri hostem 2, 7, 9. dimicare 2, 6, 9. pati mortem 4, 5, 21. fortius dimicare 2, 6, 6. pugnare 2, 6, 3. resistere 2, 6, 10.
 Fortitudinis praecipuae testimonium 1, 11, 3. 4, 5, 11.
 Fortuna parium aequata 2, 7, 13. Punici belli 2, 2, 11.

- Forum Gallorum** 2, 5, 39.
Fossa deducta 1, 5, 4. in fronte percussa 3, 17, 5. ingentis magnitudinis 2, 5, 4. tranſuerſa 1, 5, 8. fossae inieſti pontes 1, 5, 10. fossam ducere 1, 5, 10. facere 4, 1, 43. quindecim pedum fecit 1, 5, 9 et 10. et aggerem instituere 3, 7, 4. super fossam inieſti pontes 3, 9, 9. fossa circumdatus 1, 5, 20. intercludere accessum 3, 9, 9. fossae latitudinis ampla 2, 3, 17. ſimiles 1, 5, 11. triplices 1, 5, 11. fossas complere lignis 3, 17, 7. implere 3, 17, 6. fossis intercidero vias 1, 5, 5. fup-
 perlicere frondes 1, 5, 11. fo-
 uere militem ignibus, oleoque
 et cibo 2, 5, 23.
Frangere delicatioris vsus vasa 4, 1, 1. peruicaciam obstinatorum 2, 9, 3. fracta porta 3, 3, 6.
Fragor pontis abrupti auditus 4, 13, 5.
Frater occisus erat 2, 9, 2.
Fraus Graecorum 4, 7, 23. fraude concupiscere victoriam 2, 4, 1.
Fremitus equorum 2, 5, 31. cum fremitu mulos agere 1, 8, 9.
Frena detracta 2, 8, 9.
Frequens oppidi pars 3, 9, 2. iter 4, 1, 1. frequentes proucurrunt 3, 10, 6. excursions 2, 5, 30. frequentior mugitus 1, 5, 26. frequentia proelia 2, 3, 9. fre-
 quentiores ignes 1, 1, 7.
Frequenter idem facere 2, 4, 14. superatus virtute 2, 5, 30. trans-
 ire ad Romanos 3, 16, 2. fre-
 quentius vexari 1, 3, 9.
Frequentia hostilis 1, 5, 23.
Frerum Siculum 1, 7, 1. freti angus-
 tiae 1, 4, 13. fterum custodire 1, 4, 11.
Frigus maximum 2, 5, 23. frigore exanimatus 4, 6, 3. frigora et imbres pati 4, 1, 1.
Frigidior solito dies 1, 4, 7.
Frondes fossis superlicere 1, 5, 11.
Frons aciei 2, 2, 12. prima 2, 3, 16. 2, 4, 17. stipata 2, 3, 2. vacua 2, 3, 8. in fronte per-
 cussa fossa 3, 17, 5. proſilire 4, 1, 8.
Fruſtus intaſti 4, 3, 13. pro fru-
 ctibus locorum pretium ſolui 2, 11, 7.
Fruſtrum oppidanorum exhau-
 ſtum 3, 4, 3. frumenti veſtigia 3, 15, 5. frumentum compellere in forum 3, 15, 6. in ſationes conferre 3, 4, 1. reliquum habere 3, 4, 1. reportare 3, 2, 9. frumento deſici 3, 15, 4. frumen-
 ta deponere apud aliquem 3, 4, 6. reliqua habere 3, 4, 6.
Fruſtratatum egreſſa iumenta inter-
 cipere 3, 2, 9.
Fruſtarii ſacci 3, 2, 8.
Fruſtra conari 2, 4, 2. obſidere op-
 pidum 3, 6, 4.
Fruſtrari aliquem 2, 5, 34. Laca-
 daemonios ignibus ſuſtis 3, 11, 5. fruſtratum robur exercitus 2, 3, 3.
Fuga capeſſitur vbique, nuſquam pugna 2, 4, 7. ſimulata 2, 5, 1, 8. 24 et 37. 3, 10, 4 et 5. fugae ſimulatio 3, 9, 4. atque formidinis cauſa 4, 1, 4. ſpatium conſeſſum 2, 6, 2. viam dare 2, 6, 5. fugam maturare 2, 6, 8. mentiri 3, 10, 7. moliri 1, 1, 7. 2, 4, 2. ſimulare 2, 5, 6 et 12. 3, 10, 6. ſibi tutam arbitratuſ 2, 13, 3. in fugam diſapſus 3, 8, 3. verti 2, 4, 6. 4, 7, 28. fuga elapſus 2, 9, 7. illorum inquinari 1, 9, 3. ſibi conſulere 2, 3, 3. de fuga cogitare 2, 2, 14. 3, 17, 7.
Fugare ex inſidiis diſſipatos 2, 5, 19. hoſtem 2, 1, 4. Romanos 3, 17, 8. fugantur ſui 2, 1, 13. fugati caeſique 2, 5, 10. fui-
 que 2, 3, 1. hoſtes in altero cor-
 nu 2, 7, 10. turpiter milites 4, 1, 24. fugatae ſuſaeque copiae 2, 4, 1.
Fugere Caefarem 2, 3, 16. ex acie 2, 8, 14. ex Gallia in Bri-
 tanniam 2, 13, 11. inſequen-
 tem 2, 5, 44. per Pomptinum agrum 2, 6, 1. fugiunt ipſi quo-
 que reges 2, 1, 14. fugiens 1, 2, 1. Mithridates 2, 1, 12. pecuniam ſparſit 2, 13, 2. fugientis ſpe-
 ciem praeflare 3, 10, 2. fugien-
 tem inſequi 2, 5, 24. fugien-
 tibus vſque ad perniciem In-
 ſtane

INDEX II.

stant 2, 6, 10. fugientes adgre-
di 2, 6, 3. auide insequi 3, 10, 1.
pro desertoribus caedere 4, 1, 29.
Fugitiui Italicae gentis mixti 2, 3,
17. fugitiuorum bellum 2, 4, 7.
2, 5, 34. fugitiui loco cedere 4,
1, 26.
Fulgor galearum 2, 3, 14.
Fulmen decidit in castra 1, 12, 10.
excussum ante nauem 1, 12, 12.
Cn. Fuluius 2, 5, 9. Q. 4, 1, 44.
Flaccus Censor 4, 1, 32. Procos.
4, 7, 29. Imperator 2, 5, 8. No-
bilitior 1, 6, 1. 1, 11, 2. Romanus
dux 2, 5, 21. Fuluius et Postumio
scribere 1, 8, 3. Fuluium mouere
senatu 4, 1, 32.
Fumus obortus 3, 10, 5. fumo in-
terdiu significare 2, 5, 16.
Fundator fortissimis acies 2, 3, 4.
Fundere agmen 2, 5, 39. disipa-
tos ex insidiis 2, 5, 19. exerci-
tum victorem 2, 2, 11. hostem
2, 1, 8. 2, 4, 7. Lacedaemo-
nios 2, 5, 42. et exuere praeda
hostes 1, 6, 3. multitudinem
ingentem 4, 7, 43. fudit cir-
cumentos a lateribus 2, 3, 12.
partes lunata acie adgressus 2, 3,
4. fufus Hadrubal 4, 7, 15.
fusi acie 2, 13, 1. ad Cannas
4, 5, 7. Carthaginenses 2, 5,
11. fugatique Asri 2, 3, 1. fu-
sae fugataeque copiae 2, 4, 4.
Fusiores ripae 1, 1, 6.
Funditores interponere centuriis 4,
7, 27.
Funes et molas ferre 4, 1, 6. effi-
cere 1, 7, 3.
Fungi muneribus 4, 1, 31.
Funeribus ornari 1, 12, 5.
Furari ligna 4, 7, 8.
in Furto comprehensus 4, 1, 16.
furta bellorum 2, 5, 31.
Furim 1, 5, 9.
Furtis inponere vasa militum 4, 1,
7.
Furere perniciofa seditione 1, 9, 2.
2, 5, 18.
Furialis habitus 2, 4, 18.
L. Furius 1, 1, 11. 1, 5, 13. Agrip-
pa Cos. 2, 8, 2. M. Furius Ca-
millus, Tribunus militum 2, 8,
5.

Fusti percutere decimum quemque
4, 1, 34.

G.

Gabii 3, 3, 3.
Gabini 3, 3, 3.
Gabinorum principes 1, 1, 4.
in Galea oblata aqua 1, 1, 7. ge-
learum fulgor 2, 3, 14. galeas
protegere 2, 3, 14.
Galeati et discincti centuriones 4,
1, 27.
Galericulis gladiisque armare singu-
los 4, 7, 29.
Galero et chlamyde ornatus 3, 2,
11.
Galli 2, 4, 5. 2, 5, 10 et 34. 2, 6,
1. 2, 13, 1. 3, 15, 1. 3, 17, 6.
et Samnites 2, 1, 8. auxiliares
2, 3, 16. 3, 16, 2. Gallorum du-
ces Castus et Gannicus 2, 4, 7.
exercitus 1, 8, 3. 3, 17, 7. fides
1, 2, 6. Forum 2, 5, 39. mer-
cenarii 3, 16, 3. multi caeli 3,
17, 7. quadrigae 2, 3, 18. sta-
tiones fallere 3, 13, 1. in Gal-
lorum manus incidere 4, 5, 4.
Gallia 2, 1, 16. 2, 13, 11. 3, 7, 2
et 6. 4, 3, 14. Galliae 1, 1, 8.
Gallica via 2, 6, 1.
Gannicus et Castus duces Gallo-
rum 2, 4, 7. Gannici factio 2, 5,
34.
Gastron Lacedaemonius 2, 3, 13.
Gaudere aliqua re 1, 11, 19.
in Gaudium effusi 2, 5, 12. gaudio
impulsus 3, 10, 3.
Gelo, Syracusanorum tyrannus 1,
11, 18.
Gens auida vini 2, 5, 12. finitima
2, 11, 6. Italica 2, 3, 17. Valeria
4, 1, 30. vniuersa 2, 11, 5 et 6.
gentis caput ciuitas 3, 6, 3. gen-
tes ceterae 4, 1, 14.
Gentilis velocitas 2, 5, 31.
ad Genua alicuius prouolui 4, 1, 39.
Genus explorandi aliud 1, 2, 6. ma-
teria aliud 1, 5, 2. omne anima-
lium 4, 5, 18. pecudum 4, 7, 20.
ordinationis 2, 3, 7. telorum 2,
3, 20. generis omnis sequelae 2, 4,
8. genero equitum praeualere 2, 5,
33. Strategematon vti 1, 11, 13.
genera circumspicienda proli. 1.
Gen

I N D E X I I.

Gerere bellum 1, 4, 11. aduersus Arcadas 1, 11, 9. Aristonicum 4, 5, 16. Erythraeos 2, 5, 15. Hasdrubalem 2, 3, 4, 27, 5, 4. Illyrios 2, 3, 2. Italiae liberandae causa 4, 7, 25. Iugurtham 1, 8, 8. rem aduersus Thebanos 2, 4, 11. gerendi similia facultas prol. 1. gerenda sunt ante proelium prol. 1. gestum est proelium 2, 6, 1. gesta rei fama 2, 10, 2. res prospere 2, 9, 7, 4, 3, 4. gestarum rerum scriptores prol. 1.

Gestu et voce expostulare a terra 4, 1, 33. signum dare 2, 7, 14.

Germani 1, 1, 8. 1, 3, 10, 2, 5, 34. Germanorum aduentus 2, 5, 20. dux Arminius 2, 9, 4. rex Ariouistus 1, 11, 3. 2, 1, 16, 4, 5, 11. Germanos inclusos emitte iussit 2, 6, 3.

Germania 4, 7, 8.

Germanici cognomen merere 2, 11, 7.

Gisgonis filius, Hasdrubal 1, 3, 5.

Gladus cruentus 2, 4, 1. excidit vagina 4, 5, 17. recuperatus 4, 5, 17. strictus 2, 5, 27. 2, 8, 12. 4, 7, 39. gladii scutaque a tergo aptata 3, 9, 3. gladios stringere 4, 5, 7. tradere 2, 5, 27. gladiis armare singulos 2, 7, 29. petere ora oculosque 4, 7, 32.

Gladiator staturae contemptae 4, 7, 5. gladiatores quatuor et septuaginta 1, 5, 21.

Glaucias 4, 5, 1.

Gloria proelii praesentis 2, 4, 1. virtutis 1, 11, 3. 4, 5, 11.

Graechus (Ti.) 4, 7, 24.

Gracilis et robustus (equus) 1, 10, 1. 4, 7, 6.

Graecia 1, 4, 6.

Graecus miles 2, 3, 13. Graeca verba 3, 5, 3. Graeci 2, 3, 6. Graecorum fraus 4, 7, 22. mos 3, 2, 6. quatuordecim millia 4, 2, 7.

Grande pondus auri 4, 3, 2. grandes eligere 4, 1, 3.

Gratia ciuitatis defendendae 3, 10, 5. exercitationis 3, 2, 1. locorum 1, 1, 5. ostendendae fiducia 3, 18, 1. recidendi in-

pedimenta 4, 1, 7. signi recipiendi pugnare 2, 8, 1. gratias agere alicui 2, 11, 4. 3, 16, 3. 4, 5, 6. 4, 7, 6.

Gratissimus regi 1, 8, 7.

Gratificari Hannibali 3, 16, 1.

circa Gratulationem morari 4, 7, 43.

Grauis oratio 4, 5, 1. repletusque repertis 2, 5, 14. graue vulnus 2, 7, 13. graues carne 2, 5, 13. naues 2, 3, 24. grauissima firi adfectus 1, 7, 7.

Grauari belli incommodo 3, 11, 2.

Grex camelorum 2, 4, 12. equitum 2, 5, 30. greges asinorum ac boum 2, 4, 20. plurimi armentorum 2, 5, 13.

Gregalis fecit hoc perite 3, 13, 6. miles 3, 9, 3. quidam occisus 2, 4, 9. gregalem equo inponere 4, 6, 2. gregales pedites 4, 1, 31. gregalium portio 4, 3, 12.

Gubernaculis cursum dirigere 3, 13, 6.

Gubernatoribus tabellas dedit signatas 1, 1, 2.

Gymnici ludi 2, 11, 1.

H.

Habena effusae 2, 5, 31.

Habere aduersa castra 2, 5, 29. alam instructam armis 4, 1, 28. aliquos suspectos 2, 11, 2. 3, 16, 5. 4, 7, 22 et 23. amplum numerum equitatus 2, 3, 17. castra communis 2, 1, 6. in agro 3, 18, 1. in conspectu 2, 5, 23. locis campatribus 2, 12, 4. prope ab Orchomeno 1, 11, 5. cibaria in decem annos 3, 5, 2. classem ducenarum nauium 2, 5, 46. claues portarum penes se 4, 7, 22. concilium 2, 9, 5. copiam nauium 1, 7, 2. pontis faciendi 1, 5, 4. copias 4, 7, 20. denos ordines in latitudinem 2, 3, 22. duos exitus 1, 5, 10. elephantos in prima acie 2, 5, 44. equitem fidelem 4, 7, 36. equites in auxilio 2, 7, 8. equos paratos 2, 5, 30. exercitum 1, 3, 1 et 2. 2, 3, 16. quietum 2, 5, 26. transducendum 1, 4, 7: exci-

INDEX II.

exercitus 3, 18, 1. exiguum numerum militum 2, 5, 3. exploratum 3, 5, 1. facultatem eligendi exercitus 4, 2, 2. recipiendi se 1, 5, 9. fibulas ferreas in sagulis 4, 7, 17. fidem profectioni 1, 4, 11. fiduciam copiarum suarum 4, 7, 7. in equestribus copiis 2, 5, 33. filium contubernalem 4, 1, 11. in contubernio 4, 1, 12. frumentum reliquum 3, 4, 1. frumenta residua 3, 4, 6. in animo depugnare 2, 4, 6. in auxilio Mandronem 3, 3, 7. instanti arbitrium 2, 3, 9. legiones in Cappadocia 1, 1, 6. litteras insutas 3, 13, 6. maiorem exercitum 2, 5, 19. militem paratiorum ad pugnandum 1, 11, 11. milites ad pugnam constantiores 1, 11, 7. interritos 2, 12, 2. occultos 2, 5, 1. optimos 4, 5, 2. naues captivas 1, 4, 12. necesse decertare 1, 11, 2. non aem obportunam 2, 1, 13. non amplius etc. 2, 1, 14. 4, 1, 6. nihil praesidii 2, 7, 14. partem corporis aegram 4, 7, 37. parum praesidii 2, 11, 1. plures naues 2, 5, 44. plus praesidii in tuto 4, 1, 5. Pythiam meliorem 4, 7, 37. redeundum 3, 11, 1. Rhodios in auxilio 3, 9, 10. sagam ex Syria 1, 11, 12. secum Hannibalem 1, 8, 7. spatium transeundi 1, 4, 2. suspectam fidem 1, 1, 5. traicere flumen 1, 5, 1. transeundum 1, 4, 3. triremen 4, 7, 19. tutum regressum in profunda 1, 3, 10. vicina castra castris 2, 5, 31. vnam spem salutis 1, 5, 3. habet acies copias robustissimas 2, 3, 3. necesse erumpere 2, 13, 9. quisque quantum pecuniae 1, 11, 2. habentibus imperare 4, 3, 2. haberi non sine tacita custodia 2, 5, 30. habentur omnia στρατηγικὰ prol. 1. habita classis occulte 3, 10, 8. virgo custodia summa 2, 11, 5.

Habile onus 4, 1, 7. habilioribus suis eos detentos tradit 4, 7, 42.

Habitus armatorum 3, 8, 3. ca-

ptiuorum 3, 8, 2. 4, 7, 44. foedatus 4, 1, 28. furialis 2, 4, 18. hostilis 4, 7, 23. Illyriorum 2, 5, 10. languentium 2, 11, 2. Macedonicus 3, 2, 11. militum 2, 1, 6. Perficus 3, 8, 3. Romanorum 3, 2, 3. sacerdotum 2, 4, 18. feriorum 1, 2, 1. socialis 4, 7, 12. Tuscus 1, 2, 2. venatorum 3, 3, 6. habitum superstantium agnoscere 4, 7, 45.

Habitare anguste 4, 1, 10.

Haerere in litoribus siccis 2, 13, 11.

Halys 1, 5, 4.

Hamilcar 2, 4, 17. dux Poenorum 3, 16, 2. Rhodius 1, 2, 3.

Hannibal 1, 1, 9. 1, 3, 3 et 8. 1, 8, 7. 2, 2, 6. 2, 3, 7. 9 et 16. 2, 5, 13. 21. 22 et 27. 2, 6, 4. 2, 7, 7. 3, 2, 3. 3, 3, 6. 3, 6, 1. 3, 10, 3. 3, 14, 2. 3, 15, 3. 4, 1, 19. 4, 3, 7. 4, 7, 10. 25. 26 et 38. adliet moenibus 1, 18, 1. dimisit boues noctu 1, 5, 28. habet castra in agro 3, 18, 2. iussit elephantum sub aure vulnerari 1, 7, 2. non par Fabio 1, 8, 2. obsidens 4, 5, 20. se a transfugis vitus 3, 16, 4. Hannibalis castra 2, 9, 2. dolis frustra tentari 4, 7, 38. praesidium 3, 9, 2. frater Hasdrubal 1, 2, 9. 1, 5, 19. Hannibali gratificari 3, 16, 1.

Hanno 2, 3, 1. Carthaginienſium Imperator 3, 16, 3. clausus ab hostibus 1, 5, 27.

Haruspices respondent 4, 5, 14.

Hasdrubal Poenorum, dux 1, 1, 9. 1, 5, 12. 2, 1, 1. 2, 3, 8. 2, 3, 4. 2, 5, 4. 2, 9, 2. 3, 17, 1 et 3. 4, 3, 8. 4, 5, 8. 4, 7, 4 et 18. frater Hannibalis 1, 2, 9. 1, 5, 19. fufus 4, 7, 15. Gisgonis filius 1, 3, 5. Hasdrubalis caput 2, 9, 2.

Hastae erectae 2, 4, 20. septemae quaternorum pedum 4, 7, 29. hastis praefixa capita 2, 9, 3.

Hastari 2, 3, 16. 2, 5, 4. hastatos subducere ordinibus 2, 4, 2.

Haurire merum 2, 5, 12.

Helleſpontus 1, 4, 7. 2, 5, 44.

Hennae praesidium 4, 7, 22.

Hen-

INDEX II.

Hennenses 4, 7, 22. Hennensium
Magistratus *ibid.*
Heraclea 3, 10, 7.
Herbas alimentis praeripere 3, 15, 3.
Hermocrates Syracusanus 2, 9, 6. 4,
7, 42.
Hernici et Aequi hostes 2, 8, 2.
Hetrusci 1, 11, 1. 2, 5, 2. 2, 6, 7.
2, 7, 11. Hetrusca lingua 1, 2,
2. Hetruscum bellum 1, 2, 2 et 7.
Hetruscorum exercitus 1, 8, 3.
Hiberi 2, 2, 10.
Hiems saeuissima 2, 5, 23. hiemem
sub tentoriis exigere 4, 1, 24.
hieme ducere exercitum 4, 6, 3.
Hiberna Campaniae 1, 9, 1. in hi-
berna suos reducere 1, 3, 5. in
hibernis naues aedificare 4, 1, 15.
Hibernare eodem loco 1, 9, 1.
Hilaritati et socordiae insidiari 3, 3,
2. hilaritatem sequitur socordia
3, 3, 2.
Himera ciuitas 3, 10, 3. Himeraci
3, 4, 4. decepti euentu 3, 10,
3.
Himilco, dux Poenorum 1, 1, 2,
3, 10, 5.
Hippias Atheniensis 2, 2, 9.
Hirtius Cos. 3, 13, 7. 3, 14, 3.
Hirtuleius 2, 1, 2. 2, 3, 5. legatus
Sertorii 1, 5, 8. periit 2, 7, 5.
Hirtuleio tradere oppidum 4, 5,
19.
Hispania 1, 2, 5. 1, 5, 1. 8 et 19.
2, 1, 1. 2 et 3. 2, 3, 5. 2, 5,
14 et 31. 2, 9, 2. 2, 11, 5. 3,
1, 2. 3, 14, 1. 3, 18, 1. 4, 1,
23. 4, 3, 4. 4, 5. 8. 4, 7, 42.
ciuitas 3, 7, 3. Hispaniae ciui-
tates 1, 1, 1. Hispaniam vastare
4, 7, 31. Hispaniae amissae 2,
10, 2.
Hispani 2, 4, 17. Azabrigenses 4,
5, 19. constituentur in dextro
cornu 2, 3, 1. emissi 2, 5, 31.
leues, aptissimi ad furta bello-
rum 2, 5, 31.
Historiarum corpus prol. 1.
Homericus versus 2, 3, 21.
Homo ingentis staturae 1, 11, 10.
hominum corpora coloratiora 1,
2, 9.
Honeste missione exauctorare 4, 6,
4.
Honeste natus *ibid.*

Honor verborum 3, 16, 1. hono-
res deferuntur ei 4, 5, 6. hono-
ribus renuntiare 4, 5, 6.
Hora diei sexta 2, 1, 2. tertia 2, 5,
31. quinta 2, 13, 7. septima 2,
1, 1. horis certis suspendere 4,
7 34.
Horatius Caelus 2, 13, 5.
Hordeum ex Scito datum est velut
relegatis in Siciliam 4, 1, 25.
iussit dari reliquis 4, 1, 37.
Hotrea circumduxerunt captiuos 3,
15, 4.
Horror camelorum 2, 4, 12.
Hortari aliquem, vt etc. 2, 7, 9.
4, 7, 15. milites 4, 5, 10. hor-
tans filius 4, 6, 1.
Hospites iugulati 1, 9, 1.
Hospitium laxius accipere 4, 1, 10.
hospitio matris familias vti 4, 1,
10.
Hostis auocatus 1, 5, 27. cauendus
et obprimendus est prol. 1. cir-
cumductus 2, 13, 3. consternatus
1, 12, 3. delusus imagine 1, 5,
22. exceptus 2, 3, 10. exhaustus
2, 3, 15. fatigatus 3, 17, 2. illu-
stris et conspicuus 2, 1, 12. in-
compositus 2, 1, 5. inops com-
mercio laborat 2, 5, 14. inpari-
tus 1, 4, 13. inquietus 2, 9, 1.
insequens 2, 3, 7. infomnis 2, 9,
1. instans 2, 5, 32. a tergo 1, 5,
1. perductus ad securitatem 3,
17, 3. in persuasionem 1, 4, 8.
praeualens equiratu 1, 8, 12.
vincendus est dolabra 4, 7, 2.
hostis excludendi causa 1, 5, 10.
hosti aduenienti castella dedere 1,
8, 11. alti maris facere fidem
2, 5, 43. dare viam fugiendi 4,
7, 16. infesta loca 1, 4, 1. in
subsidium venire 3, 11, 5. mi-
re aduersantia incommoda 2, 2,
7. hostem adgredi 1, 1, 11.
euocare 2, 5, 3 et 22. fundere
2, 1, 8. infestare, et fatigare
2, 3, 16. lacessere 2, 5, 3. me-
dium cadere 2, 5, 33. mora fa-
tigare 2, 1, 8. persequi ad in-
ternecionem 4, 7, 15. hoste in-
tercluso euasit 1, 5, 8. hostes
asperrimi 2, 4, 6. capti et victi
4, 1, 24. conuersi 3, 17, 6.
effusi 2, 1, 7. exclusi 1, 5, 1.
Fa-

INDEX II.

Falisci 2, 8, 3 et 8. Hernici et Aequi 2, 8, 2. incolumes 4, 7, 17. inhibere tela 1, 4, 1. intenti 1, 5, 16. inuelli temere 2, 3, 14. obuii 4, 1, 29. ordinati procedunt 2, 3, 4. securi 2, 3, 12. subiecti 2, 2, 4. submouentur ignibus 1, 5, 2. tenebant fluminis ripam 1, 5, 3. tergum eius in itinere prementes 1, 6, 2. terga verterunt 1, 11, 10. victi bello 2, 11, 7. vniuersi 1, 4, 9. Volsci et Latini 2, 8, 5. hostium acies auersa 2, 2, 12. ordinata 2, 1, 14. tota 2, 3, 3. aciem turbare 2, 3, 16. aditus interseptus 1, 5, 11. aduentus 2, 5, 16, 3, 12, 2. agmen 1, 2, 8. castra 1, 1, 7, 2, 5, 18. 25 et 29. 3, 7, 3. classis 4, 7, 9. 10 et 12. consilia excipere 3, 16, 4. discutere 4, 7, 31. copiae 2, 5, 2. copias cingere 2, 3, 6. decem trucidare 4, 5, 4. equitatus 2, 4, 12. 4, 7, 29. exercitus 1, 4, 8. 2, 2, 8 et 10. explorator 4, 7, 7. exploratores 3, 16. 4. feminae 3, 2, 7. fines vacui 1, 8, 4. fortissimi 2, 3, 3. iaculus 1, 5, 11. 4, 1, 8. inpetus 2, 3, 3. inanis ingens 1, 5, 8. multo maior 1, 10, 3. multitudo 1, 5, 18. 2, 2, 10. naues mulrae 4, 7, 12. nauibus obrutus 1, 5, 7. occursum prohibitus 1, 4, 10. oculi 2, 2, 12. partes infirmissimae 2, 3, 4. persuasio 1, 5, 3. praefidia 3, 13, 6. 3, 15, 5. 4, 5, 7. probris coacti 1, 11, 1. quadrigae 2, 3, 17. refugia nudare 1, 3, 10. regni caput 1, 8, 12. statio 1, 2, 5, 2, 5, 33. stationes 1, 4, 7, 1, 5, 12 et 16. 4, 5, 8. terga 2, 4, 2 et 6. 2, 5, 23. victoriam fore respondent 4, 5, 14. in hostium copias incidere 4, 5, 16. hostibus cedere loco 4, 1, 13. concedere victoriam 3, 8, 3. inuicere necessitatem 2, 1, 12. metus iniectus 2, 4, 11. nuntiare de victoria 4, 7, 15. hostes fundere 2, 4, 7. insequi 1, 4, 2. inuadere 4, 5, 3. lacessere 1, 10, 2. obsidere 4, 7, 33. subiicere ditioni 1, 3, 10. impedi-

ditos religione vincere 2, 1, 16. insecutos eo perducere 2, 5, 1. intentos praedationi clausit 1, 6, 1. in hostes medios intrupere 4, 5, 4. de hostibus distringendis 1, 8, 1. Hostilis cruor 1, 12, 4. equitatus 2, 9, 6. 3, 17, 5. habitus 4, 7, 23. frequentia 1, 5, 23. nauis 2, 3, 24. hostile bellum 1, 3, 8. litus 4, 1, 33. hostilia agitantur 1, 2, 6. consilia 1, 8, 9. praefidia 3, 10, 8. spolia 4, 7, 35. Huc usque lectorem perducere 3. Praef. Humanitatis oblatae spes 3, 11, 1. Humeros exserere 2, 1, 3. Humus adgesta 1, 5, 5. nuda 4, 3, 8. humo et frondibus factus pons 1, 5, 11. Humida ligna 3, 10, 5. Humilis locus 3, 7, 3. Hydaspes flumen 1, 4, 9.

I.

Iacent strati in modum defunctorum 2, 5, 12. iacentium scuta 2, 5, 27. Iacere semina in praeparatum locum 3, 15, 3. tela intra muros 3, 6, 7. Iactare crura ad sudorem 4, 7, 34. panem in hostem 3, 15, 1. Iactus amphorarum 4, 7, 9. Iactura paucorum locum capere 4, 6, 1. Iaculis exerceri 3, 5, 3. Iaculari amphoras pice et caeda plenas 4, 7, 9. vascula viperis plena 4, 7, 10. Iam pridem 3. Praef. Iapydes 2, 5, 28. Ibi praefidio tenere castella 1, 8, 11. Ictus vnus 2, 5, 41. Idem transitus manet 4, 7, 28. eminentibus faciendum 1, 1, 4. audendi fecit exemplum 1, 7, 2. eadem persuasio 1, 4, 8. idem censere 4, 7, 22. denuntiare omnibus 1, 1, 1. facere aduersus Pompeium 2, 3, 11. flagitare 4, 7, 22. illud (iter) remensus 3, 11, 4. eodem consilio celare 1, 1, 9. die pugnare, quo etc.

I N D E X II.

- etc. 1, 11, 7. loco hibernare 1, 9, 1. caedem stationes 1, 1, 9. easdem (cohortes) lacerare 1, 10, 1. eodem perduci iussit quosdam 3, 8, 2.
- Ideo incustoditus mons 1, 5, 21.
- Idoneus locus 4, 6, 1. idoneum tempus 3, 16, 3.
- Iecur calidum 1, 11, 14.
- Ieiunus exercitus 2, 1, 1. 2, 5, 23.
- Ignarus 1, 1, 6. 2, 1, 8. ignarus rei 1, 1, 11. 1, 5, 13. 1, 11, 7. ignari locorum 2, 5, 7.
- Ignauos adfigere crucibus 4, 7, 24.
- Ignauiam exprobrare 4, 1, 1.
- Ignis conceptus 2, 4, 15. 4, 7, 40. subiectus 1, 5, 28. ignem excutere lapidibus 1, 12, 10. iniicere 2, 5, 29. subiicere aceruis 3, 10, 5. ad ignem residere 4, 6, 3. igne nocte significare 2, 5, 16. siccata coria 4, 5, 18. ignes facti per tota caltra 1, 5, 22. 3, 11, 5. frequentiores 1, 1, 7. multi 2, 12, 4. toridem ardent 1, 1, 9. excitare 2, 5, 17. fieri iussit 1, 5, 3. 3, 11, 5. multos facere 1, 5, 24. ignibus fovere militem 2, 5, 23. submouentur hostes 1, 5, 2.
- Ignobiles reliqui 2, 11, 3.
- Ignominiae verecundia pressus 4, 1, 13. ignominiam damnationis vlscisci 1, 8, 1. deprecari 4, 5, 2. redimere 4, 1, 21. vereri 4, 5, 17. per ignominiam occidere aliquem 4, 1, 33. cum ignominia dimittere legatum 4, 1, 37.
- Ignorare virtutes alicuius 4, 7, 36. ignorari aduentum exilimari 2, 5, 16.
- Ignota loca 2, 5, 6. 4, 2, 8.
- Ilerda 2, 5, 38. 2, 13, 6.
- Ilergetum animos excitare 4, 7, 31. legati *ibid.*
- Illac penetratum oppidum 3, 9, 5. venire 1, 1, 6.
- Illic agere 1, 8, 12. latet agmen hostium 1, 2, 8. aliquid insidiarum 1, 2, 7.
- Illinc petenda est (aqua) 2, 7, 12.
- Illo proficisci 3, 11, 5.
- Illuc deuolare 3, 13, 8.
- Illustis et conspicuus hostis 2, 1, 12. verborum effectus proli. 1.
- Illyrius Ardyas 2, 5, 19. Illyrii 2, 3, 2. 2, 5, 10 et 19. 3, 6, 3.
- Imago vana 1, 5, 22.
- Imber continuus 4, 7, 30. imbres et frigora pati 4, 1, 1. imbribus verberari 2, 1, 15.
- Imitatio colentium 4, 7, 13.
- Imperare habentibus 4, 3, 2. postsignanis 2, 3, 17. robustiori (equo) 1, 10, 1. 4, 7, 6. frequentis, vt etc. 2, 5, 25. tribunia conferent 1, 11, 2. imperauit agros vestari 2, 5, 11. equos duci circa arma 1, 11, 9. multos ignes facerent 1, 5, 24. signiferum cunctantem occidi 2, 8, 8. imperatorem credidit sibi 1, 1, 1. ignem aceruia subiicere 3, 10, 5.
- Imperata facere 2, 5, 31. 4, 4, 1. obediant ad omnia 1, 11, 13.
- Imperator Caesar Domitianus Augustus Germanicus 1, 1, 8. 1, 3, 10. 2, 3, 23. 2, 11, 7. 4, 3, 14. Carthaginensium Hanno 3, 16, 3. Fuluius 2, 5, 8. Hasdrubal 4, 3, 8. Imperatoris conditiones 2, 10, 1. Imperatori satisfacere 1, 9, 4. Imperatorem me mater peperit 4, 7, 4. destituere 2, 8, 13. relinquere 2, 8, 12. senem moribus esse oportet 4, 7, 3.
- Imperatoria praecepta 2, 6, 10.
- Imperium deferre alicui 2, 6, 2. detractare 4, 1, 22. infestare 2, 11, 4. rumpere 1, 10, 2.
- Imperioso cognomen fuit Maudio 4, 1, 10.
- In adiutorium exite 2, 5, 11. aduentum legionum trahere bellum 1, 8, 5. angustias freti euasit 1, 4, 13. decem annos cibaria habere 3, 5, 2. auxilium superuenire 2, 5, 45. ciues coalescit concordia 1, 10, 4. diem proximam moliri fugam 1, 1, 7. diuersum auocatus 1, 5, 1. 4, 5, 9. fines aditus sunt 1, 4, 4. gaudium effusi 2, 5, 12. Hispaniam 1, 3, 5. horam tertiam diei seruatum silentium 2, 5, 31. illam diem terra marique victor 2, 2, 11. Italiam versus 1, 4, 11. latitudinem habere ordines

INDEX II.

- dines 2, 3, 22. lignationem exire 1, 5, 3. modum defunctorum-strati 2, 5, 12. Lunae 1, 5, 1. maiorem vexare 2, 5, 13. morem Romanorum armari 2, 5, 31. ordinem densum strui 1, 5, 5. posterum 1, 1, 7. prouerbium tractum 4, 1, 7. quantum poterat 3, 13, 8. quintam horam continuit suos 2, 13, 7. rabiem efferare hostes 2, 6, 7. exardere 2, 1, 10. reliquum 1, 9, 4. sationes conferre frumentum 3, 4, 1. spectaculum resolui 1, 5, 16. terram defigere palos 2, 3, 17. Troezena emittere liberos 1, 3, 6. armis esse 1, 1, 8. concione pronuntiare 1, 11, 6. conspectu habere castra 2, 5, 23. desperatione esse 3, 17, 7. equis iuuenum species oblata 1, 11, 8. flumine equites immittere 1, 4, 9. praesentia 2, 11, 4. propinquo 2, 5, 31. 2, 10, 2. proximo occultare 3, 10, 2. specie prol. 1. tempore 1, 1, 1. 2, 1, 3.
- Inbellis multitudo 3, 9, 3. turba 2, 4, 20. inbelles Sueuetani 3, 10, 1. suorum amolitus 2, 5, 19.
- Incalescere inter moras decertandi 2, 1, 8.
- Incautus muris succedit 3, 17, 1. incautos caedere 2, 5, 1. obprimere 3, 11, 3.
- Incidere aduersarios 2, 1, 11. agros 1, 8, 4. castra 4, 7, 8. ligna humida 3, 10, 5. locum eruptioni aptum 1, 5, 27. omnia 2, 4, 15. 4, 7, 40. pontem 4, 7, 28. templum Dianae 3, 2, 5. vallum 1, 5, 2. materia extructum 1, 5, 8. materiis oneratum 1, 5, 1. uehicula taedae plena 2, 4, 17. incendi naues iussit 1, 11, 21. villas castellaque imperauit 2, 5, 11. incenditur silua 3, 8, 2. incensus agger 4, 1, 31 et 37. incensa ciuitas 3, 10, 5.
- Incendio confectum bellum 1, 2, 1. consumere classem 4, 7, 14. incendiis alimenta erant 2, 5, 29.
- Incidere in copias hostium 4, 5, 16. in manus Gallorum 4, 5, 4. in vada 2, 13, 10. Romanis in ora 2, 2, 7. incidit frigidior dies 1, 4, 7.
- Incipit resisti his 2, 5, 31. incipiens nox 1, 5, 12. 4, 5, 8. inceptum bellum 1, 4, 11.
- Incitandus est ad proelium exercitus, 1, 1, 11.
- Inclinatus dies 2, 1, 5 et 13. inclinatam rem consilio restituit 2, 7, 1.
- Inclusus Sardibus Croesus 3, 8, 3. inclusi ad Throsymenum 2, 6, 4. inclusos emittere 1, 5, 16. 2, 6, 3. inclusas columbas fame adhaerere 3, 13, 8.
- Incognitae ducibus viae 1, 2, 2.
- Incolis religiosum templum Dianae 3, 2, 5.
- Incolumis Consuli accessit 1, 5, 14. 4, 5, 9. exercitus 1, 1, 11. incolumi ipsi abire licet 3, 17, 3. incolumem exercitum reducere 1, 5, 13. perferre in castra 1, 2, 5. incolumes Canusium perueniunt 4, 5, 7. sunt hostes 4, 7, 17. suos in tutam perducere 1, 5, 17. incolumi reuersa sunt 4, 2, 8.
- Incommodum fatigationi obicere 2, 2, 8. incommodo belligrauari 3, 11, 2. hoc eius usus 2, 1, 14. incommoda praedicta 2, 1, 4. hosti aduersantia 2, 2, 7.
- Incompositus hollis 2, 1, 5. 2, 10, 2.
- Inconsulte flagitare pugnae signum 1, 10, 2. pugnam exposcere 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Increpare factum 3, 12, 2.
- Increfcere illis fiduciam videt 2, 5, 37.
- Incumbere ad recipiendum signum 2, 8, 2.
- Incurfus aduersariorum 2, 1, 4. hostium 1, 5, 11. 4, 1, 8. primus 2, 5, 23.
- Incurfare aliquem a fronte 2, 5, 31. in proximos 2, 2, 10.
- Incusata patris saeuitia 3, 3, 3.
- Incustoditus mons 1, 5, 21. incustodita urbs 3, 2, 6. 3, 3, 1.
- Indagine operis partem completi prol. 1.

I N D E X I I.

- Inde eis vſus eſt 1, 10, 2. in ripam tranſmiſit 1, 4, 9. reuocatur exercitus 3, 18, 3.
- Indeſenſus portus 3, 10, 8.
- Indemnſis exercitus 2, 3, 9.
- Indicata militibus fraus 4, 7, 22.
- Indidem conſertum proelium 2, 4, 5.
- Indigere ſale 3, 14, 3.
- Indocilis rationis miles 1, 11, 13.
- Induciarum tempus 1, 5, 18. inducias impetrare 2, 13, 8.
- Inductus ſimilitudine 4. prol. inducti adſhimatione 1, 1, 6. conſuetudine 3, 2, 1.
- Induere milites armis 4, 7, 45.
- Indus flumen 1, 4, 9.
- Indorum rex, Porus 1, 4, 9.
- Induſtria facere caſtra ampliora 3, 17, 6. de induſtria 1, 4, 16. 1, 8, 5. 3, 10, 3. ex induſtria 2, 1, 9. 2, 3, 6. 3, 17, 1.
- Induſtrie fecit hoc 1, 2, 2.
- Inedia adſci 2, 5, 23. laborare 2, 1, 4.
- Inermis procedit legio 4, 1, 43. inermes cadere 2, 1, 6. quidam 3, 2, 10.
- Inertiſſimus quiſque 4, 1, 8.
- Ineſſe illis viderur cura 2, 11, 3.
- Inexercitatus miles 2, 1, 9.
- Inexpugnabile oppidum 3, 6, 4.
- Inexſpectata terra 3, 9, 7. viſ 3, 11, 1.
- Infatigabiles ſpiritus 2, 1, 8.
- Infauſta dimicatio 4, 7, 38.
- Inſectum vinum 2, 5, 12.
- Inferior pars 3, 13, 6. inferius iter 1, 1, 6. vadum 1, 4, 10.
- Inferre bellum 1, 8, 12. iniuriam ſociis 4, 1, 15. obſidionem prol. 1. ſigna 2, 1, 9. tantum terroris 2, 4, 6. inlatum damnum ſollertia 2, 5, 31.
- Inſeſta hoſti loca 1, 4, 1. omnia 4, 5, 4.
- Inſeſtare caſtra 1, 5, 3. hoſtem 2, 3, 16. imperium 2, 11, 4. legionem a tergo 2, 5, 31. oppida 3, 6, 1. Peloponneſum claſſe 1, 3, 9. vacuos hoſtium fines 1, 8, 4. infeſtari a Lacedaemoniis 4, 7, 13. barbarorum ſagittis 2, 13, 7. naues inſtituit 2, 1, 18. regionem iuſſit 2, 5, 31.
- Inſeſtiſſimi 3, 6, 6.
- Inſinita multitudo ſagittarum 2, 3, 15.
- Infirmi equi cauda 1, 10, 1. 4, 7, 6. infirmior viribus miles 2, 3, 1. infirmiora latera 2, 3, 2. infirmiſſimus quiſque 1, 11, 18. infirmiſſimae partes 2, 3, 4. infirmiſſimos contra fortiſſimos ponere 2, 3, 3.
- Inſirmantur ob hoc animi 2, 7, 5.
- Inſtatis vtribus inſidere 3, 13, 6.
- Inſteſtere iter 1, 5, 13. ſe 1, 1, 11.
- Inſluit mare 1, 5, 7.
- Infraſtus impetus 2, 6, 5.
- Infrequens tota legio reſertur 4, 1, 46.
- Inſulae more 1, 12, 5.
- Inſulcire iumentum in auerſam partem 3, 13, 4.
- Ingens curſus 3, 17, 7. exercitus 1, 8, 4. 2, 5, 4. numerus 4, 1, 1. 4, 7, 43. puluis 2, 2, 12. claſſes 4, 7, 35. copias alimentorum 3, 15, 4. latitudo 1, 5, 10. magnitudo 4, 5, 4. manus capriuorum 2, 9, 6. hoſtium 1, 5, 8. moles 1, 5, 5. multitudo 1, 8, 11. 2, 2, 10. 2, 3, 2. 4, 7, 43. nauis 3, 2, 10. ingentis ſtaturae homo 1, 11, 10. ingentes aurae 2, 2, 7.
- Ingerere tela 2, 3, 17.
- Ingredi anguſtias 2, 5, 24. fines 4, 7, 18. ingreſſus iter 1, 2, 8. 1, 5, 8. ſiluam hoſtis 1, 6, 4. ingreſſi audius 2, 5, 16.
- Ingreſſum praebere 3, 7, 4.
- Inhabilis militiae 4, 6, 4. multitudo 2, 1, 14. inhabiles arcus 4, 7, 30.
- Inhaerere limo 2, 5, 6.
- Inhibere quadrigas 2, 3, 18. inhibuere hoſtes tela 1, 4, 1. inhiberi 2, 5, 30. inhibetur poſtulatione pugnae 1, 10, 1.
- Iniicere decernendi neceſſitatem 2, 1, 12. ignem 2, 5, 29. iniectus metus hoſtibus 2, 4, 11. iniecti pontes ſoſſae 1, 5, 10. ſuper ſoſſam 3, 9, 9.
- Inimiciſſimus Cyro 3, 3, 4.
- Iniquus locus 1, 1, 11. 1, 5, 11. 12. 13 et 14. 4, 5, 8. Xanthus 2, 5, 41. iniqua loca 2, 5, 10 et 36. 2, 7, 3. 4, 2, 8. 4, 5, 9.

INDEX II.

Iniquitas locorum 1, 5, 18, 24 et 28. 1, 10, 3. 2, 13, 4. iniquitatis plenae conditiones 1, 11, 4. iniquitates loci 2, 4, 4.
 Inire bellum 1, 1, 8. consilium deferendae Italiae 4, 7, 39. proelium 1, 11, 10 et 21. 2, 5, 33. ineunda pugna est 1, 12, 12.
 Initium aestatis 3, 4, 6. noctis 1, 8, 9.
 Iniungere iter militibus 4, 1, 1.
 Iniuria prolationis 3, 16, 3. iniuriam inferre sociis 4, 1, 15. iniuriarum fides 3, 3, 4.
 Iniuste labori veniam paciscar prol. 1.
 Iniussu Consulis 4, 1, 32. populi 1, 4, 11.
 Inlaqueati eo sunt 2, 5, 4.
 Inmanes nationes 1, 1, 8.
 Inmensae difficultates 4, 2, 5.
 Inmersi limo 2, 5, 7.
 Inminere Africae 1, 2, 3. agmini excipiendo 1, 2, 7. occasionibus 2, 5, 22. pugnam nuntiauerunt 1, 8, 5. imminet collis 2, 5, 24. periculum 2, 11, 4. imminens castris collis 2, 4, 4. lunae defectus 1, 12, 8.
 Inmiscere auxilia legionibus 2, 3, 21. centurionibus aeneatores 3, 9, 3. plerosque ex militibus 3, 2, 7. Poenos comitibus 3, 3, 6.
 Inmittere copias in barbaros 3, 17, 7. equites in flumine 1, 4, 9. fluuium in castra 3, 7, 3. naues in Thebanos 4, 7, 19. turmas 2, 7, 8.
 Inmotari pecuniae sectandae 2, 13, 2.
 Inmuniti adfuescunt periculis 4, 1, 19.
 Innixus pedibus posterioribus 4, 7, 34.
 Innoxia consuetudo 3, 2, 2.
 Innumerus equitatus 2, 3, 14. innumerae hostium copiae 4, 2, 4.
 Innumerabilis multitudo 2, 1, 14. 2, 2, 13.
 Inobseruati specie negotiatorum 3, 2, 8.
 Inops alic filias 4, 7, 37. filia 4, 3, 15. hostis commercio laborat 2, 5, 14.
 Inopia aquae 3, 7, 2. commectus 3, 5, 1. facit fidem destina-

tionis 2, 5, 38. necessariorum 3, 14, 4. inopiam effugere 1, 5, 28. perpeti 4, 5, 20. ob inopiam publice dotare filias 4, 3, 4.
 Inopinantium terga 2, 2, 12.
 Inopinatus 1, 4, 6 et 7. adpellit classem 1, 1, 2. inuadit 3, 1, 2. excursus 2, 3, 22. inopinata audacia 4, 5, 4. inopinatum bellum 1, 1, 8. proelium 2, 3, 14. inopinati et inualidi 3, 6, 4. ex inopinato adgredi 4, 7, 19.
 Inordinatos adgressus 2, 5, 3. adortus 2, 5, 38.
 Inpar duobus 2, 1, 3. equitatus hostium 2, 12, 2. numero 1, 9, 23. 2, 4, 3. Romanorum exercitui 1, 10, 1. 4, 7, 6.
 Inparatus hostis 1, 4, 13.
 Inpatiens morae 1, 3, 4.
 Inpedire consilia 1, 8, 9. planiciem arboribus prostratis 2, 2, 9. regionem alueo 2, 3, 22. inpediri a dimicatione etc. 4, 7, 10. nulla lege 4, 1, 11. inpeditus hostis 2, 13, 1. inpediti religione hostes 2, 1, 16. inpedita portae claustra 3, 3, 5. ad inpedita ventum est 2, 3, 23.
 Inpedimento est sibi ipsa phalanx 2, 2, 1. recidere inpedimenta 4, 1, 7. tormentaque 1, 5, 17. interfecta 2, 1, 11. vltima 1, 6, 1. inpedimentis onerari 4, 1, 7.
 Inpellere animum in alacritatem 2, 5, 40. in proximas arbores vltiores 1, 6, 4. impulsus gaudio 3, 10, 3.
 Inpendere operam prol. 1. quadraginta amplius dies 1, 1, 6.
 Inpetrare aliquid 3, 4, 3. inducias 2, 13, 8. inpetrari nullis precibus 4, 1, 43.
 Inpetus elephantonum 2, 3, 16. factus 1, 4, 8. 4, 7, 39. infractus 2, 6, 5. militum 2, 2, 2. primus 1, 11, 6. 2, 3, 3 et 14. subitus 3, 2, 1. violentus 2, 1, 9. inpetum concitare 3, 1, 1. facere 1, 2, 5. 3, 9, 4. in socios retorquere 4, 1, 8. Scytharum sustinere 2, 8, 14. inpetu adgredi urbem 3, 1, 1. instinctus 2, 1, 3. in superiora euasit 1, 5, 2.

- 5, 11. primo praeualere 2, 1.
12. transilire in classem 4, 7.
8. ab inpetu prohibere barbaros 1, 10, 4.
- Inplere** fossas 3, 17, 6. interualla veliribus 2, 3, 16. moenia armatis 4, 7, 43. multitudinis speciem 2, 4, 6. plaustra viris 4, 7, 33. promissum 4. prol.
- Implicatam** vado triremem capere 2, 5, 43. implicitae palis quadrigae hostium 2, 3, 17.
- Inplorare** ab exsilio 3, 13, 1.
- Inponere** gregalem equo 4, 6, 2. necessitatem alicui 1, 3, 8. vasa in fasciculos 4, 1, 7.
- Inprouisus** accessit 3, 9, 6. incendir lucum 3, 2, 5.
- Inprouiso** adoriri castra 3, 17, 2.
- Inprudens** incidit in manus 4, 5, 4. lembo adpulit Ambraciam 2, 7, 14.
- Inprudentiâ** suorum deductus 1, 5, 11.
- Inpugnare** nostros 1, 3, 10.
- Inquietare** hostem 2, 5, 26. inquietarur exercitus 2, 2, 14. inquietati confectique statione ac pluuiâ 2, 5, 25.
- Inquinari** fuga 1, 9, 3.
- Inrequietus** 2, 9, 1.
- Inridentes** conuulitones 4, 6, 2.
- Irurus** refugit equis ad Mirhidatem 2, 5, 30. cum iactura repulsus 2, 4, 4.
- Intuere** proximos agros 1, 5, 16.
- Intumpere** 3, 9, 1. Lydiam 1, 8, 12. auide ad castellum 3, 17, 4. in medios hostes 4, 5, 4. per munimen 2, 5, 26. per portas 3, 9, 5. vtrisque 2, 4, 4. inrupturus per alterum locum 1, 4, 4.
- Infalubres** cibi 2, 5, 13.
- Infcius** 1, 1, 9.
- Inscribere** interiora vaginarum 3, 13, 5. medicamento manum 1, 11, 14.
- Insequi** aliquem 2, 5, 34. castellanos 3, 9, 3. cereros audius 2, 10, 3. fugientes auide 3, 10, 1. hostes 1, 4, 2. insequens fugientem 2, 5, 24. hostis 2, 3, 7. insequenrem fugere 2, 5, 44. insequentes auide Celtiberi 2, 5, 8. detinere 2, 13, 5. insecutus auersos cecidit 2, 6, 5. plaustrum 3, 3, 5. insecuti temere oppidani 3, 10, 2. insecutos co perducere 2, 5, 1.
- Insidere** equis 2, 4, 5. 2, 12, 1. mulis 2, 4, 1. vtribus 3, 13, 6. omnia superiora 4, 5, 10. insidet ei picus in capite 4, 5, 14. insedit hostis superiora 1, 5, 15. insidentes praecipitare 2, 4, 12.
- Inseffa** loca 2, 5, 32.
- Insidiae** disposirae 2, 5, 29 et 39, 2, 9, 7. 2, 12, 2. praeparatae 2, 5, 35 et 44. verae 2, 12, 2. insidiarum aliquid 1, 2, 7. locus 2, 5, 37. metus 1, 5, 28. 2, 9, 7. insidius disponere 3, 11, 3. distribuere 2, 5, 19. prouidere 2, 5, 24. suspicari 3, 17, 9. tendere 2, 5, 31. in insidias deducere 3, 10, 6 et 7. insidiis adperere aliquem 2, 5, 30. de insidiis in itinere factis 1, 6, 1. in insidiis disponere manum 3, 16, 3. ponere electos 2, 5, 23.
- Insidiari** alicui 1, 8, 5. ciuitati 3, 2, 5. hilaritati 3, 3, 2. insidiari ei classe 1, 4, 1. iuxta muros erant 3, 10, 5.
- Insidiatores** disposiri 2, 5, 22, 3, 7, 3. eludere 1, 2, 8. ignem acervis subiecerunt 3, 10, 5. ab insidiaroribus excipi 2, 5, 11.
- Insidiôsa** expeditio 4, 1, 43.
- Insignis** formae cerua candida 1, 11, 13. insigne quidquid exemplorum prol. 1. insignes specie filiae 4, 1, 10.
- Insignia** abiecta 2, 1, 14. et arma Poenorum 4, 7, 12.
- Insolens** succellibus proeliorum 1, 3, 3.
- Insolentiae** plaenae conditiones 1, 11, 4.
- Insomnis** hostis 2, 9, 1.
- Inspectio** vrbis 1, 1, 5.
- Instare** 4, 7, 5. a tergo 1, 5, 1 et 5, 2, 5, 32, 3, 10, 5. alicui 2, 13, 7. castellanis 3, 9, 3. pertinaciter fugienti 2, 6, 10. instat P. Scipio 1, 3, 5. instans victores fugientibus 2, 6, 10. instans Fabius 1, 5, 28. pugna 1, 12, 7. instantem auertere 2, 13, 10. instandi arbitrium 2, 3, 9.
- Instinctus** inperu 2, 1, 3.
- Instinctu** adsecutus est 2, 7, 12. In-

- Instituere fossam** 3, 7, 4. **instituit** columbas illuc deuolare 3, 13, 8. **insestari** naues 2, 1, 18. **inmittere** equites in flumine 1, 4, 9. **producere** 1, 4, 8. **reducere** 1, 4, 5. **instituta** opera prol. 1. **instituti** in castris ignes 2, 12, 4. **instituta** conuiuia 3, 15, 6. **Institutum** est Ariouisto 2, 1, 16. **Instrata** iumenta centunculis 2, 4, 6. **Instruere** aciem 2, 1, 3, 2, 3, 12, 2, 5, 34. **in colle** 2, 2, 3. **pro vallo** 3, 17, 4. **triplicem** 2, 3, 20. **aliquem** fallacia 3, 3, 6. **classe** 1, 7, 3. **hostili habitu** 4, 7, 23. **consilium** alicuius 1, 8, 7. **ducem** prol. 1. **obpugnationem** 3, 10, 2. **obsessos** 3. **prol.** Pythiam pecunia 4, 7, 37. **quosdam** habitu Illyriorum 2, 5, 10. **scientiam** rei militaris prol. 1. **instrui** auxiliis 2, 12, 3. **instructus** comitati- bus 3, 5, 2. **ornatu** 3, 2, 4. **instructa** acies 2, 1, 2, 2, 3, 6. **armis** ala 4, 1, 28. **classis** 2, 5, 47. **instructum** castellum munitione 3, 17, 4. **instructos** suos ostendit 2, 5, 31. **instructissima** castra esculentis 2, 5, 14. **Instructionis** ordo 2, 3, 4. **Instructura** Macedonum 2, 3, 17. **Instrumenta** moliantur 1, 1, 6. **Insuere** litteras venationi 3, 13, 3. **insutas** litteras habere 3, 13, 6. **Insula** Gypros 4, 7, 45. **paullo** remotior 1, 4, 9. **insulam** continenti iungere 3, 13, 6. **Insuper** 1, 11, 2, 2, 7, 7. 4, 1, 2, 4, 7, 36. **Insuperabiles** sunt vniuersos ad- gredientibus 1, 10, 1. 4, 7, 6. **Intacti** fructus 4, 3, 13. **Integra** conscientia 1, 9, 3. **integri** excipiunt fessos 2, 3, 16. **integrae** vires 2, 1, 2 et 7. 2, 2, 14. **Intelligere** difficultatem 3, 6, 2. **maio** rem manum esse 1, 10, 3. **vi** res Consulium iunctas 1, 1, 9. **Intemperanter** 2, 5, 14. **Intempesta** nox 2, 5, 12 et 25. 2, 10, 2. **Intempestiua** postulatio 1, 10, 1. **Intenti** expectatione 1, 4, 9. **hos- tes** 1, 5, 16. **praedationi** 1, 6, 1. **intentior** ob exercitum 2, 5, 4. **Intentio** per haec auocata 1, 5, 18. **Intentata** militi silua 1, 2, 2. **Inter** angustias deprehensus 1, 5, 17. **bina** castra esse 2, 5, 33. **duos** montes 1, 5, 8. **difficulta- tes** superandi amnis 2, 5, 20. **disimulationem** 1, 1, 5. **ip** sos pugnate 1, 10, 4. **moras** decer- tandi 2, 1, 8. **se** coniurate 4, 1, 4. **omissa** ira 1, 10, 4. **Intercidere** eum iussit 2, 13, 5. **vias** fossis 1, 5, 5. **Intercipere** iumenta 3, 2, 9. **in- tercipi** cum copiis 2, 4, 16. 4, 7, 41. **intercipiuntur** epistolae 1, 4, 13. **interceptae** epistolae 1, 8, 8. **intercepta** praelidia 1, 4, 13. **Intercludere** accessum fossa 3, 9, 9. **interclusus** hostis 1, 5, 8. **in- terclusi** hostes ab oppido 3, 10, 4. **Interdicere** vsum omnibus 4, 1, 6. **Interdiu** 2, 5, 16. 3, 3, 6. **Interest** vtriusque partis plurimum 2, 5, 38. **Interficere** aliquem 3, 16, 1. **ma- nu** sua 4, 7, 39. **omnes** virilis sexus 1, 11, 6. **Pharnastanem** 2, 5, 37. **Romanos** 3, 3, 6. **interfici** ab hostibus 2, 8, 14. **in proelio** 4, 1, 46. **vniuersos** iussit 4, 7, 17. **interfecti** annulo potiri 4, 7, 38. **interfecta** impedimenta 2, 1, 11. **interficiendi** Gabinorum principes 1, 1, 4. **Interfluens** amnis medius 2, 5, 23. **Interemtus** Pyrrhus 2, 4, 9. **in- teremti** chlamyde ornatus 3, 2, 11. **Interfusa** acies proelio 2, 3, 14. **Interim** rex Munatius 3, 14, 1. **Interior** paullo scurati 2, 5, 31. **Interiores** litterae 1, 2, 6. **inte- riora** vaginarum 3, 13, 5. **Interitus** significatur 1, 12, 5. **vai** us 1, 1, 10. **Interlucet** acies 2, 3, 16.

Intermitti aduersariis aduentantibus 2, 5, 16. intermissae stationes 1, 5, 16.
 sine Intermissione fieri 2, 5, 16.
 ad Internecionem caedi 2, 5, 24. persequi 4, 7, 15.
 Interpellant legati 1, 1, 10.
 Interponere sagittarios centuriis 4, 7, 27. interpositus exercitus 3, 10, 4. interposita passio 4, 7, 25. interpositum tempus induciarum 1, 5, 18. interposita spatia 2, 3, 22.
 Interpretatus est victoriam portendi 1, 12, 4. hoc pro metu 1, 10, 3.
 Interpretatione efficere, ut etc. 1, 12, 2.
 Interriti milites 2, 12, 2.
 Interrogari a militibus 4, 5, 3. interrogatus, quid etc. 1, 1, 12.
 Intersepere vias parietibus 1, 5, 5. interseptus hostium aditus 1, 5, 11.
 Intervalla modica 1, 5, 22. relicta 2, 3, 17. velitibus implere 2, 3, 16.
 Interueniens flumen 1, 6, 2.
 Interuersae rationes 3, 16, 3.
 Intestina seditio 3, 6, 7.
 Intibilis oppidum 2, 3, 1.
 Intra brevissimum spatium 2, 5, 38. castra 1, 5, 24. 2, 1, 2. 2, 5, 12. 4, 7, 7 et 42. fossam 1, 5, 9. munimenta 1, 11, 5. 2, 5, 4. 3, 17, 7. munitiones 1, 3, 4. muros iacere tela 3, 6, 7. noxam 2, 10, 1. palos recipere aciem 2, 3, 17. Panormum copias tenere 2, 5, 4. paucos dies 2, 5, 39. portas recipi 3, 2, 7. suorum ordines 2, 3, 10. valulum 1, 5, 11. 2, 1, 4.
 Intrare aditum 1, 4, 4. angustias munimentorum 3, 17, 5. castrum 3, 2, 9. portum temere 1, 5, 6. Perfidem 2, 3, 6. urbem per alueum 3, 7, 4.
 Introducere fortissimos Ephesum 3, 3, 7. introductus in concilium 3, 6, 6.
 Introitus urbis 3, 13, 6.
 Intromittere salem cupis conditum 3, 14, 3.
 Intuentibus procul species esset 1, 5, 22.

Inuadere aciem 2, 1, 14. castra 2, 5, 25. 2, 10, 2. equitarum hostium 2, 2, 4. hostem 1, 12, 3. 2, 7, 8. 2, 8, 8. 4, 5, 3. oppidum 3, 10, 2. portum cum strepitu 3, 9, 10. res 1, 9, 1. inuadit inopinatus 3, 1, 2.
 Invalidus ipse 4, 7, 20. inualidi et inopinati 3, 6, 4.
 Inuectus ad aliquos 4, 7, 23. in iudefensum portum 3, 10, 8. inuadi temere hostes 2, 3, 14.
 Inuenite fatigatum cogitationibus 2, 5, 30. nihil praeter vnicum veru 4, 3, 6. quemque statim 4, 1, 8. inueni qualem, talem reliqui 3, 12, 2. inuenta effugiendi occasio 3, 13, 2.
 Inuentio expleta 3. prol. inuentionis eueptus prol. 1.
 Inuia equiti planicies 2, 2, 9.
 Inuicem paulatim sinuare 2, 3, 7.
 Inuidia commilitonum 4, 7, 36. redigit eos ad modestiam 4, 5, 6.
 Inuitos ab Italia extrahere 2, 3, 16.
 Inuitare hostem contemptu sui 2, 5, 44. inuitati quiete 2, 5, 31.
 Inulti motiuntur 2, 6, 2.
 Inundatio subita 3, 7, 3.
 Iphicrates, dux Atheniensium 1, 4, 7. 1, 5, 24. 1, 6, 3. 2, 1, 5. 2, 5, 42. 2, 12, 4. 3, 12, 2. 4, 7, 23.
 Ipse cum reliquis effugit 1, 5, 19.
 Ira et desperatio 2, 11, 1. inter se omisa 1, 10, 4.
 Ire iussit tribunos feruorum habitu 1, 2, 1. agasones 2, 4, 6. e nauibus velocissimam 3, 10, 8. ad laceffendos hostes 1, 10, 2. ad regem 1, 2, 3. it prima fortissima legio 1, 6, 1. euntium latera captiuis praeterevit 1, 4, 1. euntes strauit 2, 6, 4.
 Iter angustum 1, 4, 1. 1, 5, 8. brevissimum 1, 1, 6. frequens 4, 1, 1. longum 1, 5, 8. pedestre 2, 5, 42. quadridui 3, 1, 2. repetitum 1, 4, 3. eorum 2, 13, 2. itineris labor 2, 2, 8. itineri signum dare 2, 13, 6. iter facere 4, 2, 1. sledere 1, 4, 3.

3. inflectere 1, 5, 13. ingredi 1, 2, 8. maturare 1, 6, 3. fequi 1, 11, 16. iustum conficere 2, 13, 7. tridui conficere 3, 11, 4. itinere desistere 3, 12, 5. Spartam petere 3, 11, 5. in itinere insidias facere 1, 6, 1. itinera magna 1, 4, 6. nota 1, 5, 5. occultata 1, 1, 9. itinerum compendia 2, 5, 31. duces 4, 7, 35. per itinera Africae deserta 1, 7, 7.
- Isaura oppidum 3, 7, 1.
- Id ipsi animi est 4, 5, 7. eo perducere hostes 2, 5, 1. eiusmodi fallacia 3, 3, 6.
- Ita factum est, ut etc. 1, 3, 5.
- Itaque sollicitus, ne etc. 1, 1, 6.
- Italia 1, 3, 3 et 8. 1, 4, 11. 1, 5, 5. 2, 9, 2. 4, 1, 44. 4, 3, 15. Italiae municipia 4, 7, 38. Italiam deserere 4, 7, 39. liberare 4, 7, 25.
- Italica gens 2, 3, 17. Italici nouissimi 2, 3, 16. Italicae partes 2, 3, 16. Italicorum fides 2, 3, 16.
- Iuba rex 2, 5, 40.
- Iubet aeneatores concinere 2, 4, 3. iussit epistolas reddi ciuitatibus 1, 1, 1. milites in litus egredi 1, 5, 7. inpetum facere 1, 2, 5. ignes fieri 1, 5, 3. miliones abire cum mulis 2, 4, 5. naues incendi 1, 11, 21. prope adnuntiari 1, 9, 2. quosdam struere vallum 1, 5, 3. suos maturius uesci 2, 1, 5. procurrere aduersus aquam 1, 4, 9. sublidere 2, 3, 15. tribunos ire seruorum habitu 1, 2, 1. iusserunt virum ire ad regem 1, 2, 3. iussa militum pars subsistere 1, 4, 10. iusso commigrare edixit 4, 1, 10. iussum se responso Deum dixit 1, 10, 3. iussi equites decurrere 2, 2, 12. Poenirecedere 3, 10, 3.
- Iussa peragere 3, 9, 2.
- Insu alicuius exire 3, 16, 4. facere aliquid 2, 7, 1 et 2. ducis diruere Rhegium 4, 1, 38. Lacedaemoniorum 1, 1, 10.
- Iudaeos adortus superauit 2, 1, 17.
- Iugum destinatum 4, 6, 2. natura munitum 1, 2, 8. occupare 4, 6, 2. suspectum 1, 2, 8. sub iugum mitti 4, 1, 19. iuga Calidromi 2, 4, 4. montium 2, 4, 3. tenere praesidio 2, 4, 4.
- Iugulati hospites 1, 9, 1.
- Iugurtha 2, 1, 13. 2, 4, 10. de Iugurthae captiuitate res parum processit 1, 8, 8.
- Iugurthinum bellum 3, 9, 3. 4, 1, 2.
- Julianus exercitus 2, 3, 22.
- Iulius Civilis 4, 3, 14.
- Iumentum in auersam partem infulcire 3, 13, 4. iumenta agere 3, 2, 8. frumentatum egressa 3, 2, 9. instrata centunculis 2, 4, 6. fassis frumentariis mittere 3, 2, 8.
- Iungere dolia 1, 7, 1. fortissimos Macedonum alicui 3, 3, 7. insulam continenti 3, 13, 6. pontes et fusiores ripas 1, 1, 6. se collegae 1, 1, 9. iungi Hannibali 1, 1, 9. pontem oportet 4, 2, 1. iunctus Liuii et Neronis exercitus 1, 2, 9. sanguine alicui 4, 1, 31. iunctae a latere naues 1, 4, 12. paludes campis 2, 5, 6. vires 1, 1, 9. iuncta cum Pompeio castra 2, 1, 3.
- Iunius Dictator 2, 5, 25. D. Cos. 4, 1, 20.
- Iupiter Deorum maximus 1, 12, 12.
- Iurare se victores redituros 1, 11, 1.
- Iurgium dirimere 3, 2, 10.
- Ius dicere 4, 5, 14. iuris Atheniensium Cherronesus 1, 4, 13.
- Iureiurando primo facti milites 4, 1, 4.
- Iustum iter 2, 13, 7. nihil expectare 1, 11, 4. proelium 2, 7, 8.
- Iustitiae fama 2, 11, 7.
- Iuuenes similiter adfectos admo- uere 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Iuuentus iaculis et sagittis exercetur 3, 5, 3.
- Iuxta collem 2, 3, 14. litus 1, 4, 1. muros 3, 10, 5. oppidum ponere 3, 10, 5.

L.

Laberius 1, 5, 15. 4, 5, 10.
Labi equis 1, 5, 16. lapsa disciplina 4, 1, 2.

Y 4

T. La.

T. Labienus, C. Caesaris legatus 2, 5, 20 et 36. 2, 7, 13.
Labor adfiduus 4, 1, 21. itineris 2, 2, 8. labori veniam pacisci prol. 1. laborem in necessaria munera referuare 4, 6, 2.
Laborare inedia 2, 1, 4. laborat commercio inops 2, 5, 14. laboranti submisit turmas 1, 10, 2.
Lacedaemon 1, 1, 10. 3, 11, 5. **Lacedaemonem peruenire** 1, 1, 10. **versus altum agmen** 4, 7, 13.
Lacedaemonius quidam nobilis 4, 5, 12. **Lacedaemonii** 1, 1, 10. 1, 3, 7 et 9. 1, 4, 2. 2, 2, 12 et 13. 2, 5, 26. 2, 11, 4. 3, 11, 5. 3, 12, 1. 3, 15, 2. 4, 7, 13. pugnam distulerunt 2, 1, 10. securi 2, 5, 42. **Lacedaemoniorum duces** 1, 4, 12. **exercitus** 3, 11, 5. 4, 2, 6. **trecenti** 4, 2, 9. **Lacedaemoniis significatur interitus** 1, 12, 5. **Lacedaemonios expugnant Thebani** 1, 11, 6. **aduersus Lacedaemonios dimicare** 1, 11, 6.
Lacerare et carpere cohortes 1, 10, 1. 4, 7, 6.
Lacessere agmen 1, 4, 2. **hostes** 1, 5, 6. 1, 10, 2. 2, 5, 3. **lacessi classe** 3, 9, 7. **lacessiti barbari** 2, 5, 8.
Lacetani 3, 10, 1.
Lanceas vibrare 2, 1, 3.
Languentes Athenienses 2, 1, 9. **languentium habitus** 2, 11, 2.
Lapis quadratus 3, 3, 5. **lapidibus ignem excutere** 1, 12, 10.
Laqueo vitam finire 4, 7, 5. **laqueis buculos ad arbores adligare** 1, 5, 26.
Largiri pecuniam 4, 7, 36.
Lassitudine deficere 2, 1, 15.
Latet agmen hostium 1, 2, 8. **aliquid insidiarum** 1, 2, 7.
Latebrae obscurae 1, 3, 10.
Latina lingua 2, 4, 10. **Latini nominis focii** 4, 7, 25. **et Volsci hostes** 2, 8, 5. **cum Latinis confingere** 1, 11, 8.
Latine clare praedicare 2, 4, 10. **loqui** 3, 2, 3.
Latus pabulatus 1, 1, 7.
Latitudo ampla 2, 3, 17. **ingens** 1, 5, 10.

Latrantes canes 1, 5, 25.
ex Latrone dux 2, 5, 7.
Latus altetum 1, 4, 7. **castrorum** 2, 5, 37. **dextrum** 2, 3, 21. **sinistrum** 2, 3, 1. 2 et 22. **utrumque** 1, 4, 2. 2, 3, 17. **viae** 2, 12, 4. **ad latus confluere** 3, 9, 6. **latere alio circumfudit ea** 1, 2, 7. **a solo tentari** 3, 9, 6. **ducta brachia** 3, 17, 5. **ex alio Clodium terruit** 1, 5, 21. **latera angustiarum** 2, 5, 24. **euntium praetexit captiuis** 1, 4, 1. **inferiora** 2, 3, 2. **superiora** 1, 5, 15. **vallis** 4, 5, 10. **viae praedictae** 1, 5, 24. **utrumque** 2, 5, 32. **per utraque explicatus** 1, 6, 1.
Lauicati fasces 4, 5, 1.
Lauron oppidum 2, 5, 31.
Laxius accipere hospitium 4, 1, 10.
Laxare agmen 2, 12, 2. **Laxati manipuli** 2, 6, 2. **ordines** 1, 5, 16. 2, 6, 6.
Laelius 1, 2, 1. 2, 3, 16. **C. legatus** 1, 1, 3. **D.** 2, 5, 31. **Laelios, non Aelios periisse credunt** 4, 5, 14.
Laetum aliquem dimittere 4, 7, 36.
Lacinius (Valerius) 2, 4, 9. 4, 7, 7.
Legatus, C. Laelius 1, 1, 3. **C. Caesaris, T. Labienus** 2, 5, 20. **Epirotarum Cineas** 4, 3, 2. **Sertorii, Hirtuleius** 1, 5, 8. **legatum ad Consulem mittere** 3, 3, 1. **cum ignominia dimittere** 4, 1, 37. **legati Aetolorum** 1, 4, 6. **Ilergetum** 4, 7, 31. **Lacedaemone missi** 1, 1, 10. **Romanorum** 1, 8, 6 et 7. **Syphacis** 2, 7, 4. **Titurii Sabinus et Cotta** 3, 17, 6. **legatorum aduentus** 3, 15, 6. **reditus** 1, 4, 6. **species** 1, 2, 4. **legatis praecepit** 1, 1, 9. **respondere benigne** 3, 11, 1. **legatos dimittere** 2, 7, 4. 3, 11, 1. **mittere** 1, 11, 4. 3, 7, 3. **missos corrumpere** 1, 8, 8. **relinquere** 1, 1, 9.
Legatio perpetrata 3, 13, 1. **legationem minuere** 1, 2, 1.
Legere cochleas 3, 9, 3. **libros prol. 1. oram maris** 1, 4, 7. **legem**

- gentem confundere aceruo rerum prol. 1.
- Leſti duo 4, 3, 7. leſtiſſima manus 3, 16, 3. leſtiſſimos retinere 1, 6, 3.
- Leſio multa 4. prol.
- Leſtorem huc viſque perducere 3. prol.
- Legio cum legato ſuo elifa eſt 2, 5, 31. decima 1, 11, 3, 4, 5, 11. fortiffima prima it 1, 6, 1. hoſtem adgreſſa ex inſidiis 1, 6, 2. ſeditioſa inermis 4, 1, 43. tota infrequens reſertur 4, 1, 46. legionis acies *ibid.* preces 4, 1, 43. robur 2, 3, 16. ſigna ſubmittere 4, 1, 43. legionem dimittere 4, 1, 32. emittere in praeſidium 2, 5, 31. inſeſtare a tergo *ibid.* in occulto collocare 1, 6, 2. totam exauſtorare 4, 5, 2. corruptam ad prodicionem ſimulat 1, 11, 2. in legione eſſe 4, 1, 32. militem facere 4, 1, 12. legiones cedentes exercitui 2, 8, 12. ciuium Romanorum 1, 9, 2. duae 3, 17, 6. firmiſſimae 2, 3, 22. miſſae 1, 2, 7. ſeditionem mouent 1, 9, 4. ſuperueniunt 1, 1, 6. tutiſſimae peruenerunt 1, 8, 5. legionum ſigna 2, 8, 8. ſuppleimentum 4, 1, 43. in aduentum trahere bellum 1, 8, 5. legiones exſpectare *ibid.* habere in Cappadocia 1, 1, 6. in acie prima locare 2, 3, 21. in fronte diſponere 2, 3, 22. quatuor educere armatas 4, 1, 43.
- Legionarios in cornibus collocare 2, 3, 4.
- Lembus vnus 2, 7, 14.
- Lentius procedit media acies 2, 3, 6.
- Lenulus 4, 5, 5.
- Leonidas Lacedaemonius 4, 5, 13.
- Leptines Syracuſanus 2, 5, 11.
- Leuatae protae 1, 5, 6.
- Leuis armatura 2, 3, 4. 6. 10. 17 et 20. 2, 5, 3, 26. 31 et 33. 4, 1, 18. leue periculum et detrimentum 3, 17, 4. proelium 2, 5, 12. leues Hiſpani 2, 5, 31. materiae 1, 5, 27. leuia proelia 2, 1, 4. leuiſſima opera 2, 7, 7. leuius animaduertere 4, 1, 16.
- Leucadia comaeatibus abundans 3, 4, 5.
- Leutychidas, dux Lacedaemoniorum 1, 11, 7.
- Lex non pugnandi 2, 1, 16. lege nulla inpediri 4, 1, 11. ſub leges redigere 4, 7, 18.
- Liberi et coniuges 1, 3, 6. 4, 5, 22. Falſcorum 4, 4, 1. in ſeruitutem abducti 1, 11, 6. liberos coniugemque tolerare agello 4, 3, 3.
- Libera recedendi occaſio 3, 11, 2. liberum arbitrium 2, 3, 9. vadium 1, 4, 9.
- Libere transgredi flumen 1, 5, 1. liberius ſcrutari 1, 2, 1.
- Liberaliſſimae epulae 1, 11, 19.
- Liberalitate penſare iniuriam 3, 16, 3. liberare Campaniam periculo 1, 9, 1. flumen 1, 5, 3. 4, 7, 28. Italiam 4, 7, 25. Locros obſidione 4, 7, 26. rempublicam 3, 6, 7. ſuos obſidione 3, 17, 4.
- Libertas detracta 2, 11, 3. libertatis eius eſſe 1, 11, 4. libertatem dare ſortibus 4, 7, 24.
- Libri priores 3. prol. librarium promiſſum 4. prol.
- Liburni 2, 5, 43.
- Licendo ad id pretium agrum perducere 3, 18, 2.
- Licet id per hoſtem 3, 3, 6. ipſi abire incolumi 3, 17, 3.
- Licentiora conuiuium 1, 1, 5.
- Licentia otii 4, 1, 15. licentiae militum ſuccumbere 4, 5, 1.
- M. Licinius Craſſus 1, 11, 3. 4, 7. P. Procos 2, 5, 28.
- per Liſtorem ſcindere veſtimenta 4, 1, 28.
- Lignorum copia 4, 7, 8. ligna ad mouere vallo 4, 7, 8. ſurari 4, 7, 8. humida incendere 3, 10, 5. lignis deſici 2, 5, 13. ſarmentisque ſe onerate 3, 17, 7.
- Lignatum procedere 2, 1, 6.
- Lignationis anguſtiae 2, 5, 13. in lignationem exire 1, 5, 3.
- Ligur dux 3, 9, 3. Ligures 1, 5, 16. 2, 3, 16. 4, 1, 46. noſtris obiecturi errorem 1, 5, 26. vniuerſi 3, 17, 2. Ligurum fides
- Y 5 2, 2,

1, 2, 6. oppidum, Luna 3, 2, 1.
 Liguria 1, 5, 16.
 Lilybaeum 3, 10, 9.
 Limitem agere 1, 5, 10. limites acti
 1, 3, 10.
 Limo inhaerere 2, 5, 6. inmersi 2,
 5, 7.
 Lingonum ciuitas opulentissima 4,
 3, 14.
 Lingua Hetrusca 1, 2, 2. Latina
 2, 4, 10. utraque tradita monu-
 menta prol. 1.
 Lipararum obsidio 4, 1, 31.
 Litana filua 1, 6, 4.
 Litterae interiores, praesignatae
 1, 2, 6. plumbo scriptae 3, 13.
 7. religatae ad brachium *ibid.*
 resignatae 1, 2, 6. significant 1,
 11, 14. litterarum pars 1, 2, 6.
 litteras dimittere circa municipia
 4, 7, 38. infutas habere 3, 13.
 6. membranis mandare 3, 13, 3.
 mittere 1, 2, 6. sibi superuenisse
 finxit 3, 11, 1.
 Litus hostile 4, 1, 33. proximum
 3, 16, 5. litori adposita ciuitas
 3, 10, 8. litora sicca 2, 13, 11.
 Liuius auctor 2, 5, 31. tradit 2, 5,
 34. dux 3, 3, 6. Salinator 1, 1,
 9, 2, 3, 8. M. 4, 7, 15. Liuii
 et Neronis exercitus 1, 2, 9. Li-
 uio obferre apros 3, 3, 6.
 Lixae agafonesque armati 2, 4, 6.
 lixarum numerus 4, 1, 1. lixas
 seruosque dimittere ad munera
 2, 1, 6.
 Locci obsidentur a Crispino 4, 7,
 26. Locros liberare obsidione
ibid.
 Locus alter 1, 4, 4. amplior 1, 5, 2.
 aratus 3, 15, 3. artus 2, 2, 14.
 confragosus 2, 5, 35. consulta-
 tioni praebetur 3, 2, 6. depressus
 1, 5, 24. editus 2, 5, 15. eruptio-
 ni aptus 1, 5, 27. hic non alienus
 est 1, 7, 7. humilis 3, 7, 3. ini-
 quus 1, 1, 11. 1, 5, 12. 13 et 14.
 4, 5, 8. insidiarum 2, 5, 37. ob-
 portunus 3, 17, 4. patefactus 2, 3,
 14. praeparatus 3, 15, 3. propin-
 quus 3, 13, 8. superior 2, 5, 17.
 voraginolus et praealtus 2, 5,
 7. loci commutatio 2, 2, 11.
 iniquitates 2, 4, 4. natura 2, 2,
 6, 2, 5, 5. obportunitas 1, 4,

13. possessio 3, 2, 4. locum ca-
 stris capere 2, 7, 12. dare ali-
 cui ad fugam 2, 6, 9. deligere
 1, 5, 3. 2, 2, 2. eundem occu-
 pare 1, 4, 5. idoneum capere
 4, 6, 1. recuperare 4, 1, 23. lo-
 co cedere 4, 1, 34 et 35. fugiri-
 uis 4, 1, 26. hostibus 4, 1, 13.
 confidere 4, 6, 3. consistere 4,
 1, 8. eodem hibernare 1, 9, 1.
 Inca campestris 2, 12, 4. con-
 fragosa 2, 3, 3 et 20. 2, 5, 19.
 difficillima 1, 5, 1. diuersa 1,
 4, 9, 1, 5, 26. ignota 2, 5, 6.
 hosti infesta 1, 4, 1. iniqua 2,
 5, 10 et 36. 2, 7, 3. 4, 2, 8. 4,
 5, 9. infesta 2, 5, 32. munitione
 tata 3, 4, 6. siluestria 2, 3,
 3. superiora 2, 5, 2. vadosa 2,
 5, 43. vallo comprehendere 2,
 11, 7. locorum conditio 1, 6,
 3. 2, 6, 6. fructus 2, 11, 7. gra-
 tia 1, 1, 5. ignari 2, 5, 7. ini-
 quitas 1, 5, 18. 24 et 28. 2, 13,
 4. iniquitate vinci 1, 10, 3. na-
 tura 2, 5, 31. obportunitas 1,
 4, 2. locis montuosis aptius 1,
 8, 12. pluribus communicare ca-
 stella 1, 8, 11. quibusdam dis-
 positus cibus 3, 13, 8.
 Locare equitatum in cornu 2, 3,
 22. legiones in prima acie 2,
 3, 21. quadrigas in fronte 2, 3,
 17. locatae in conspectu capti-
 varum habitu matronae 4, 7, 44.
 in media acie cohortes 2, 3, 5.
 Longus coronae ambitus 1, 5, 23.
 vfus 2, 1, 9. belli 3, 2, 3. longum
 agmen 1, 6, 3. est singula
 persequi prol. 1. iter 1, 5, 8.
 proelium 1, 5, 15. 4, 5, 10. tem-
 pus 1, 2, 4. longa obsidione
 angere 3, 15, 6. longo spatio dis-
 stare 3, 8, 2. longe maior exer-
 citus 2, 5, 9. minor 2, 3, 12.
 longior ordo 4, 6, 4. longius
 auocari ad persequendum 3, 9,
 4. cedendo protrahere 3, 10, 5.
 fira regio 2, 5, 31. longissime
 remota pars 3, 2, 10.
 ex Longinquo 2, 1, 7. 2, 13, 11.
 vti sagittis 2, 2, 5.
 Loqui Latine 3, 2, 3.
 Loris et clauis adiutus 3, 9, 3.
 Lucani 1, 4, 1, 2, 3, 12 et 21. in
 Lu-

INDEX II.

Lucanos exercitum ducere 1, 6, 1.

Luceria 4, 1, 29.

Lustari cum equi cauda 1, 10, 1, 4, 7, 6.

L. Lucullus 2, 1, 14. 2, 2, 4, 2, 5, 30. 2, 7, 8. 3, 10, 7, 3, 13, 6.

Lucus erat extra muros 3, 2, 5. sacer Diti patri 1, 11, 10. lucum noctu incendere 3, 2, 5.

Ludi magister 4, 4, 1. Ludi gymnici 2, 11, 1.

Ludite milites 1, 12, 1. per Ludibrium 1, 5, 16.

Ludificatione concitare 2, 5, 4.

Lugere aliquem fas est 4, 1, 38.

Lustu addigi 2, 9, 2.

Lumen hoc Numina ostendunt 1, 12, 6. observare 3, 12, 1. ostendere ex arce 3, 12, 1. lumina addollere *ibid.* cessantia 2, 5, 16.

Luna, oppidum Ligurum 3, 2, 1. adueria 2, 1, 12. cana 1, 5, 1. descreicens 2, 1, 16. lunae defectus 1, 12, 8.

Lunata acies 2, 3, 4.

Lupum ostendere pugnantibus 1, 10, 4.

Lusitani 3, 5, 2. Lusitanorum dux, Viriathus 2, 13, 4.

per Lusitaniam ducere ceruam 1, 11, 13.

Lutatius Q. Catulus 1, 5, 3.

Lux prima 2, 5, 21 et 24. 2, 13, 7. 3, 6, 33. 3, 8, 3. 3, 10, 5. 4, 7, 22. lucis cibique auidae columbae 3, 13, 8. exortus 2, 12, 1.

Lydia 4, 7, 30. Lydiam inrumpere 1, 8, 12.

Lysander Lacedaemonius 1, 5, 7. 2, 1, 18. 4, 1, 9.

Lyfimachus 1, 5, 11. rex Macedonum 3, 3, 7.

M.

Macedo Alexander 4, 3, 10. Macedones collocati in secunda acie 2, 3, 16. equites 2, 7, 8. exarmati genere telorum 2, 3, 20. transfugientes 2, 7, 8. Macedonum arcana 1, 4, 13. fortissimi 3, 3, 7. instructura 3, 3, 17.

Macedonia 4, 2, 1. 4, 6, 3.

Macedonicus habitus 3, 2, 11. Q.

Metellus 4, 1, 23. Macedonica phalanx 2, 3, 17.

Machinamenta et opera deposita 3. prol.

Madentes nervi 4, 7, 30.

Madefacta coria 4, 5, 18.

Magnetum oppida duo 3, 8, 2.

Magnus consensus 3, 9, 5. cursus

2, 7, 8. exercitus 2, 4, 8. mo-

duus vini 2, 5, 12. strepitus 3, 9,

10. tumultus 2, 4, 1. magna

copiarum fiducia 4, 7, 7. ma-

nus equitum 4, 7, 32. pars bar-

barorum 2, 2, 13. reliquiarum

4, 7, 39. summa 4, 7, 35. vis

auium 1, 2, 8. tritici 3, 15, 5.

magno praemio sollicitatus 3, 6,

4. magna itinera 1, 4, 6. maior

circuitus 1, 1, 11. 1, 5, 13. ex-

ercitus 2, 5, 19. longe nostro

2, 5, 9. Armenla 2, 1, 14. 2, 2,

4. constantia 4, 5, 6. molitio

1, 1, 8. multo hostium manus

1, 10, 3. maius praesidium 1,

4, 9. maiorem in modum vexare

2, 5, 13. maiora castra 2, 5, 34.

maximus Deorum Iupiter 1, 12,

12. maxima pars 1, 2, 1. paupertas

4, 3, 5. maximum frigus 2, 3, 23.

maxime aptus eruptioni locus 1, 5,

27. inbelles Sueffetani 3, 10, 1. in-

par equitum 2, 12, 2. heri ea cu-

piebat 1, 1, 6. notabiliter 4, 1, 1.

Maguifice haec sunt prol. 1.

Magnificencia multiplex 2, 11, 5.

Magnitudo animi 1, 8, 2. 1, 12, 1.

ingens 2, 5, 4. telorum 2, 5, 4.

Magister equitum Cossus Corn. 2,

8, 10. Fabius Rullus 4, 1, 39.

Minucius 2, 5, 22. ludi 4, 4, 1.

magistrum virgis agendum tra-

dere pueris 4, 4, 1.

Magistratus Hennenium 4, 7, 22.

in magistratu se pro Rep. deuo-

uere 4, 5, 15. magistratus felici-

iores 4, 5, 6.

Mago, dux Carthaginiensium 2, 5,

23. 3, 6, 5. 4, 7, 26.

Maharbal 2, 5, 12.

Malos exaequant altitudinem in-

gi subrexit 3, 8, 3. nauium eri-

gere 2, 5, 46.

Mandatum ei fuerat bellum 1, 1,

9. mandatae membranis litterae

3, 13, 3.

Ma-

INDEX II.

Mandragorae venenum 2, 5, 12.
mandragorâ permiscere magnum vini modum 2, 5, 12.
Mandro Archipirata 3, 3, 7.
Mane ostendere vestigia 1, 11, 9.
procedere in aciem 2, 1, 1. *proflare auras* 2, 2, 7.
Manere in Italia 1, 3, 8. *in litore hostili* 4, 1, 33. *inanet eos supplicium* 4, 1, 17. *exitus pugnam* 1, 10, 2. *manens ibi multitudo* 2, 12, 4. *praetorium in castris* 2, 5, 34. *manentibus est spes salutis* 4, 7, 21. *mansuris necessaria sunt* 1, 5, 3.
Manifesta deficiendi voluntas 4, 7, 22. *manifestissima clades* 2, 7, 3.
Manipuli inter se distantes 2, 3, 16. *laxati* 2, 6, 2.
A. Manlius Cos. 1, 9, 1. *Cn.* 1, 11, 1. 2, 6, 7. 2, 7, 11. *filius* 4, 1, 41. *Imperiosus* 4, 1, 40.
Mantinia 3, 11, 5.
Mantinienfes *ibid.*
ex Manubiis nihil conuertere in suum 4, 3, 15.
Manus Aegyptiorum 2, 3, 13. *agros vicosque per diuersa incendit* 1, 8, 4. *cetera* 1, 4, 4. *circumducta per auis regiones* 2, 5, 17. *collocata in insidiis* 2, 5, 10. *exigua* 2, 1, 4. 2, 7, 2. *firmissima militum* 2, 5, 42. *hostium* 1, 5, 8. *multo maior* 1, 10, 3. *ingens captiuorum* 2, 9, 6. *leuissima* 3, 16, 3. *magna equitum Romanorum* 4, 7, 32. *media* 1, 5, 14. 4, 5, 9. *parua equitum peditumque* 2, 4, 6. *validissima* 1, 4, 5. *manum extis subponere* 1, 11, 14. *magnam elidere* 1, 6, 4. *mittere aduersus Sabinos* 1, 8, 4. *opprimere* 1, 4, 9. *submittere* 3, 6, 1. *manu adreptus signifer* 2, 8, 5. *sua interficere aliquem* 4, 7, 39. *manus amputatae* 3, 16, 4. *ferreae* 2, 3, 24. *praeciae* 3, 15, 4. *restrictae* 3, 3, 7. *post terga* 4, 4, 1. *in manus Gallorum incidere* 4, 5, 4.
Mapalia velut constituere castra per corpora cohortium 4, 1, 14.
Marathon 4, 7, 43.
Marcellus 2, 2, 6. 2, 4, 6. *M.* 2,

4, 8. 3, 3, 2. *Cos.* 4, 1, 44. *collega* 4, 7, 38. *Cl.* 3, 16, 1. 4, 5, 4. *caelus* 4, 7, 26. *Marcelli annulus* 4, 7, 38.
Marcentes vigilia 2, 2, 14.
L. Marcus eques Romanus 2, 6, 2. 2, 10, 2. *Q. Rufus legatus* 2, 4, 7.
Mare alterum 1, 4, 7. *altum* 2, 5, 43. *influxit* 1, 5, 7. *maris angustiae* 1, 4, 13. *ora* 1, 4, 7. *mari adiacet pars murorum* 3, 9, 5. *mari terraque obsidere Lilybaeum* 3, 10, 9. *victor exercitus* 2, 2, 11. *a mari adplicare naues* 3, 9, 8.
Marina belua 3, 13, 6.
Maritimus aestus 3, 9, 1. *maritima vrbs quaedam* 3, 9, 8.
C. Marius Cos. 1, 2, 6. 2, 2, 8. 2, 4, 6 et 10. 2, 7, 12. 2, 9, 1. 3, 9, 3. 4, 1, 7. 4, 2, 2. 4, 7, 5. *iagam habuit* 1, 11, 12.
Mariani Muli 4, 1, 7.
Marte aequo certare 2, 5, 5. *concurrere* 2, 4, 1. *pugnare* 2, 3, 13.
Maluissa 2, 3, 16. 3, 6, 1. 4, 3, 11.
Massilienses et Rhodii 1, 7, 4.
Mater peperit me Imperatorem 4, 7, 4.
Materia artium 3. *prol. materiae genus* 1, 5, 2. *materia exstructum vallum* 1, 5, 8. *leues adgestae* 1, 5, 27. *materiarum copia* 1, 7, 2. *materiis oneratum vallum* 1, 5, 1. *rates contextuntur* 1, 7, 2.
Matrisfamilias hospitio vti 4, 1, 10.
Matronae quaedam habitu captiuorum 4, 7, 44.
Matura expugnatio 3, 15, 4. *matutius vesi* 2, 1, 5.
Maturare fugam 2, 6, 8. *iter* 1, 6, 3. *promissam victoriam* 1, 11, 11. *transitum* 4, 2, 1.
Mauri 2, 3, 16.
Q. Maximus 4, 7, 36.
Medicus Pyrrhi 4, 4, 2. *medicum detegere regi* *ibid.* *medici plerique* 4, 7, 1.
Medicatum merum 2, 5, 12.
Mediocris staturae esse 4, 7, 29.
Mediolanum 1, 9, 3.

Me-

INDEX II.

- Medius annis** 2, 5, 23. 3, 14, 2.
inter eos 3, 17, 4. **inter hostes**
campus 2, 5, 22. **media acies** 2,
 3, 4. 5 et 21. **Babylon flumine**
Euphrate diuiditur 3, 7, 4. **pars**
 2, 3, 20. **vis** 2, 5, 12. **medium**
concilium 2, 9, 5. **hostem trep-**
idantem caedere 2, 5, 33. **in**
mediam vallem decurrere 4, 5,
 10. **in medio erat silua** 3, 8, 2.
mediae Caesaris copiae 3, 14, 1.
medios circumuenire 2, 3, 5. **in**
hostes inrumpere 4, 5, 4.
Medos vincere 1, 11, 19.
Megara 4, 1, 8.
Megarenles decepti facie 4, 7, 44.
Megarensum classem excipere 4,
 7, 44.
Megistanes 2, 9, 5.
Melanthus, dux Atheniensium 2,
 5, 41.
Meliorem fidelio remque Pythiam
habere 4, 7, 37. **mel us in um-**
bra propugnare 4, 5, 13.
Membris mandatae litterae 3, 13,
 3.
Membratim 3, 5, 1.
C. Memmius Frisbunus 4, 1, 1.
Memnon Rhodius rex 2, 5, 18 et
 46.
Meior, sibi esse militem 2, 1, 9.
virtutis Romanorum 2, 1, 13.
Memoriae proditum est 4, 2, 1. 4,
 5, 20. **tradere** 2, 6, 10. 4, 1, 16.
 4, 3, 13.
Memorabilis victoria 2, 2, 7.
Mens destituendae Reip. 4, 7, 39.
Menses vndecim 4, 5, 18. **men-**
sium aliquot mercedes recipere
 3, 16, 3.
Meutionem pacis facere 1, 5, 18.
Mentiri fugam 3, 10, 7. **mentitus**
est naues litori adplicuisse 3, 16,
 5.
super Merce exposita 3, 2, 10.
Merces constituitur ipsi 4, 4, 2.
repraesentari proditoribus potest
 1, 11, 2. **mercede sollicitatus**
 2, 2, 11. **mercedes recipere** 3,
 16, 3.
Mercenarii Galli 3, 16, 3.
Merer in ordine 4, 1, 11. **sub**
Rutilio 4, 2, 2. **Scauro** 4, 3, 13.
cognomen Germanici 2, 11, 7.
sive ea, ut etc. 4, 4, 2. **Cun-**
ctoris nomen 1, 3, 3. **remissio-**
nem supplicii 4, 1, 39.
Meridie ante tabernaculum stare 4,
 3, 11.
Merum medicatum 2, 5, 12. **mero**
ac oleo calefieri 1, 4, 7. **somno-**
que premir 2, 9, 7.
Messana 1, 4, 11. 4, 1, 31.
Messenii 2, 1, 10. **Messeniorum**
castellum 3, 2, 4.
Metari castra 2, 3, 9.
Metatores Maril 2, 7, 12.
Metatio haec nunc effecta est 4, 1,
 14.
Metellus 2, 3, 5. 2, 5, 4. 4, 2, 2.
Q. I. 8, 8. 3, 7, 3. 4, 1, 2 et
 11. 4, 7, 42. **Macedonicus**
 4, 1, 23. **Pius** 1, 1, 12. 2, 1, 2.
 2, 13, 3.
Mernere nihil tale 3, 1, 2. **me-**
ruentis suspicio 3, 17, 7.
Metus dissimulatus 1, 9, 4. 2, 5, 32.
iniectus hostibus 2, 4, 11. **in-**
sidiarum 1, 5, 28. 2, 9, 7. **minor**
 1, 9, 3. **simulatus** 2, 5, 3 et 5. 3, 6,
 1. **metus simulatio** 2, 5, 36. **me-**
tum simulare 3, 17, 6. **metu co-**
gere aliquem ad iurandum 4, 7, 39.
exsolutus 4, 7, 24. **poenae coire in**
collem 4, 7, 24. **seditionis anim-**
aduertere in aliquem 3, 16, 3.
viperarum perterritus 4, 7, 10.
Miles ardentius dimicat 1, 11, 5.
Atheniensis 4, 7, 44. **cibo firmat-**
us 2, 2, 8. **dispositus per oc-**
culra 3, 10, 6. **explicatus per**
utraq; latera 1, 6, 1. **fortissi-**
mus 3, 16, 1. **Graecus** 2, 3, 13.
gregalis 3, 9, 3. **longo viâ du-**
ratus 2, 1, 9. **nandi et nauticae**
artis peritus 3, 13, 6. **peritus,**
et ad omne momentum respon-
dens 2, 3, 7. **reductus** 3, 11,
 2. **robustus** 2, 3, 1. **viribus in-**
firmior 2, 3, 1. **vndique emis-**
sus 3, 17, 6. **militi intentata**
silua 1, 2, 2. **militem continere**
intra munimenta 3, 17, 7. **co-**
hortium decimare 4, 1, 37.
educere 2, 2, 5. **facere in le-**
gione 4, 1, 12. **paratiorem ad**
pugnandum habere 1, 11, 11.
quemque decimum fusti percû-
tere 4, 1, 34. **quietum in val-**
lo tenere 3, 17, 5. **milite bat-**
lazo

- baro et rationis indocili vti 1, 11, 13. milites Antiochi 3, 2, 9. armati 1, 5, 9. confusi 1, 12, 7. consummati 4, 3, 12. contristati 1, 12, 5. discincti 4, 1, 43. dispersi 2, 13, 3. dispositi nocte 2, 5, 24. fortissimi 1, 1, 9, 2, 5, 21. fugati turpiter 4, 1, 24. interriti 2, 12, 2. occulti 2, 5, 1. optimi 4, 5, 2. perterriti metu viperarum 4, 7, 10. pigriores 1, 11, 20. probris hostium coacti 1, 11, 1. redacti ad munus 4, 1, 1. relegati in Siciliam 4, 1, 44. Sertoriani 2, 1, 3. sexcenti 3, 9, 2. solertissimi 3, 16, 4. sparsi per Numidas 2, 2, 11. trecenti 1, 2, 5, 1, 5, 15. validissimi 2, 3, 1. velocissimi 3, 9, 3. vniuersi 1, 5, 6. militum disciplina lapsa 4, 1, 2. habitus 2, 1, 6. inpetus 2, 2, 2. licentiae succumbere 4, 5, 1. noxa 2, 3, 15. pars iussa subsistere 1, 4, 10. seditionem compescere 1, 9, 1. tribunus 2, 4, 4. P. Decius 4, 5, 9. nobilis, Valerius 4, 1, 30. Tribuni Sempronius Tuditanus, et C. Octavius 4, 5, 7. virtus inrita 2, 3, 24. militibus cortices pro scutis dare 1, 7, 5. diuidere praedam 4, 1, 45. milites conclamare vasa iussit 1, 8, 9. constantiores ad pugnam habere 1, 11, 7. educere per ipsam flammam 1, 5, 27. in castris tenere 3, 17, 6. remigesque exercere 3, 2, 2. retinere 2, 1, 6. suos induere armis captiuis 4, 7, 45. ad pugnam aptari iussit 1, 8, 5. ad milites procedere 1, 9, 4.
- Militare signum 2, 8, 2. militatis rei sciencia prol. 1.
- Militare sub Hasdrubale Imperatore 4, 3, 8.
- Militiae ordines 4, 1, 8. inhabilis 4, 6, 4. militiam detractare 4, 1, 25 et 43.
- Milesiorum dux, Thrafsybulus 3, 9, 7, 3, 15, 6.
- Milo 3, 3, 1.
- Mille sexcenti equites 4, 2, 6. millia, qui etc. 4, 7, 24. circiter quatuor 3, 16, 3. octo militum 2, 5, 21. decem Biorum 1, 2, 7. militum 1, 1, 9. passuum 1, 3, 10. 3, 11, 5. quatuor 4, 2, 6. tradita custodiae 4, 1, 38. quatuordecim armatorum 4, 2, 5. quadraginta hominum 4, 2, 4. vtrumque fuisse constare 2, 3, 21. quinque desiderata sunt 2, 3, 21. millium passuum spatium 2, 1, 41. nalectus 3, 13, 6. millibus paucis passuum distare 2, 10, 2.
- Miltiades 4, 7, 43.
- Minari mortem alicui 4, 7, 39. transitum 1, 4, 9. minatus bellum 1, 1, 1.
- Minax vultus 1, 9, 4.
- Mindarus Lacedaemoniorum dux 2, 5, 44.
- Minervae sacrum celebrare 3, 2, 8. sacros dies celebrare 4, 7, 13.
- Minor longe exercitus 2, 3, 12. merus 1, 9, 3. quinquaginta annos natus 4, 1, 10. minores gladii stricti 2, 5, 27. minora castra 4, 5, 7. minus agiler 2, 5, 47. constanter 1, 11, 21. frequens oppidi pars 3, 9, 2. minime timeri 4, 7, 13.
- Ministerium ac seruitus 1, 1, 3. ministeria nautica 4, 7, 10.
- Q. Minucius Cos. 1, 5, 16. magister equitum 2, 5, 22. Rufus Imperator 2, 4, 3.
- Minuere vires exercitu diducto 4, 7, 31.
- Mirari victoriam 2, 3, 23.
- Mire aduersantia hosti incommoda 2, 2, 7.
- Miscere velocissimos peditum 2, 3, 22. vera falsis 2, 7, 13. mixti fugitui 2, 3, 17. mixtos eis, qui extra delictum erant, venire iussit 1, 9, 3.
- Miseratione suorum compellere ad deditionem 4, 5, 21.
- Mithridates 1, 1, 7, 2, 1, 14, 2, 2, 4, 2, 5, 30 et 33. 4, 5, 21. fugiens 2, 1, 12. Mithridatis praefectus, Archelaus 1, 5, 18. 1, 11, 20. Mithridatem decursu superare 2, 2, 2. a Mithridate obsessi Cyziceni 3, 13, 6.
- Mithridaticus exercitus 2, 8, 12.
- Mittere aliquos ex principibus 1, 1, 1.

INDEX II.

1. 10. captivum Crotona 3, 6, 4. caput intra munimenta 2, 9, 5. centuriones paucos 3, 9, 3. classem 1, 3, 9. dispensatorem fidelissimum 3, 16, 3. iumenta onusta fassis 3, 2, 8. legatum ad Consulem 3, 3, 1. legatos ad Hasdrubalem 3, 17, 3: Carthaginem de conditionibus pacis 1, 11, 4. legationem ad Syphacem 1, 2, 1. manum medicam 1, 5, 14, 4, 5, 9. aduersus Sabinos 1, 8, 4. milites apud Arpos 3, 9, 2. in hostem 2, 5, 37. perfugam 3, 6, 5, 3, 17, 7. quemdam pro transfuga subornatum 3, 13, 2. quosdam ex militibus in hostium castra 2, 5, 18. Sextum Tarquinium ad hostes 3, 3, 3. signum militare in hostes 2, 8, 2. raptum in hostem 2, 8, 1. supplementum exercitibus 3, 18, 1. transfugam in castra 2, 9, 7. misit ad Xerxen, qui indicaret 2, 2, 14. eis litteras 1, 2, 6. miserunt, qui morarentur Romae 1, 2, 4. mitti praedatum 3, 16, 3. sub iugum 4, 1, 19. missus auxilio Sutrinis 2, 5, 2. erat ad eum a filio nuntius 1, 1, 4. sanguis in principis 4, 1, 16. missi Lacedaemone legati 1, 1, 10. nocte per auersam partem 2, 12, 3. sunt ad Antiochum regem 1, 8, 7. missae legiones 1, 2, 7. praeter portum naues 1, 4, 14. missa principia 2, 5, 30. missos eos, velut contraria pignora, retinuerunt 1, 8, 6. ad se legatos corrumpere 1, 8, 8.

Missionem postulare 1, 9, 4. missione honesta aliquem exaudivit 4, 6, 4.

Molus agri 4, 3, 12. vini 2, 5, 12. in modum defunctorum strati iacent *ibid.*

Moderatum aut iustum nihil expectare 1, 11, 4. moderatiora consilia 4, 7, 3.

Modicus pons 3, 13, 6. modica manus 1, 5, 14, 4, 5, 9. modicae amplitudinis signum 1, 11, 11. modica intervalla 1, 5, 22.

Moenia adgredi 3, 10, 1. implere armatis 4, 7, 43. occupata 3, 2,

1. tutari 1, 4, 3. moenium pars diueria 3, 9, 6. moenibus addidere 3, 18, 1. ad moenia malos subrexit 3, 8, 3. moenibus propinquo loco emittere columbas 3, 13, 8. se continere 3, 11, 3.

Molas et funes ferte 4, 1, 6.

Mules ingens 1, 5, 5.

Moliri fugam 1, 1, 7. 2, 4, 2. instrumenta 1, 1, 6.

Molitio maior 1, 1, 8.

Molossorum haec erant 2, 5, 19. rex, Arybas *ibid.*

Monitione consecutus 4, 7, 38.

Monumenta omnia petere proferre 1.

Mons arduus 3, 15, 5. asperrimus 1, 5, 21. praeruptus 3, 8, 3. proximus 1, 5, 3. faxeus 3, 9, 3. montis radix 2, 5, 24 et 34. faxa 3, 9, 3. monti admoere aliquem 3, 8, 3. montes abrupti 1, 5, 8. abscisi 1, 4, 7. in conspectu erant 4, 7, 26. proximi 2, 4, 5. montium iuga 2, 4, 3. montes collustrare discursatione 1, 5, 28. occupare 2, 5, 38. petere effuso chrisu *ibid.* in montes comportare omnia victui necessaria 3, 5, 1. montibus adiutus 2, 3, 9.

Montuosis locis aptus 1, 8, 12.

Monstrata a Diis creduntur 1, 11, 13.

Monychia 1, 5, 7.

Mora obdionalis 1, 3, 4. mora fatigare hostem 2, 1, 8. morae decertandi *ibid.*

Morari circa gratulationem 4, 7, 43. rapiditate 1, 6, 2. Romae 1, 2, 4. villa praelocutione 3. pro. moratus aliquamdiu 1, 4, 7.

Morbus simulatus 1, 1, 10.

Mori fame 4, 5, 23. pro patria 4, 5, 12. moriuntur inulti 2, 6, 2. moriturum se adfirmavit 4, 5, 1.

Mors Alexandri audita 2, 11, 4. alterius audita 4, 3, 3. dubia 4, 1, 17. ducis 2, 4, 9. multorum 1, 1, 10. mortis cupidus 4, 7, 5. mortem adipisci 4, 5, 15. confiscare sibi 4, 1, 13. minari alicui 4, 7, 39. pati fortiter 4, 5, 21.

Mos

INDEX II.

- Mos equestris pugnae 2, 3, 22.
 Graecorum 3, 2, 6. obambulan-
 di 3, 2, 1. pristinus 2, 1, 4.
 more exercitationis adsecutus 1,
 4, 9. infulae dependens 1, 12,
 5. spectantium stare 2, 3, 1. suo
 1, 3, 10. mores Alexandrini 1, 1,
 5. moribus senem Imperatorem
 esse oportet 4, 7, 3.
 Mouere bellum in Gallia 4, 3, 14.
 castra 1, 1, 13. 1, 8, 9 4, 7,
 42. copias ad Siciam 1, 8, 3. dis-
 cordiam 1, 8, 1. exercitum 2, 5,
 21. 2, 13, 7. Fulvium senatu 4,
 1, 32. tumultum 1, 9, 3. mouet
 pulvis speciem exercitus 4, 7, 20.
 mouent legiones seditionem 1, 9,
 4. moueri partem aduersam mi-
 nus agiler ferit 2, 5, 47.
 Motus terrae 1, 12, 3. motu ipso
 adolescit flamma 1, 5, 28.
 Mobiliras Punicae classis 2, 3, 24.
 Mugitus frequentior 1, 5, 26.
 Mulierum tonsarum crines 1, 7, 3.
 Muliebris ornatus 3, 2, 7. muliebri
 veste tegi 4, 7, 33.
 Multa lectio 4. proli. mulrum terro-
 ris 1, 11, 17. multi Gallorum cae-
 si 3, 17, 7. ignes 2, 12, 4.
 multae naues hostium 4, 7, 12.
 vrbes 3, 2, 3. 3, 4, 3. multa
 alimenta 2, 5, 29. spolia 2, 5,
 34. multorum mors 1, 1, 10.
 multos capere 1, 11, 18. nostro-
 rum auerit 2, 4, 10. multa au-
 dere temere 2, 5, 21. prohibere
 4, 5, 12. multo maior hostium
 manus 1, 10, 3. magis 1, 11, 13.
 post 3, 11, 2.
 Multiplex magnificentia 2, 11,
 5.
 Multitudo auium 1, 2, 7. Epiro-
 tarum 1, 4, 4. hostium 1, 5, 18.
 2, 3, 19. ibi manens 2, 12, 4.
 inbellis 3, 9, 3. infinita sagitta-
 rum 2, 3, 15. ingens 1, 8, 11.
 2, 4, 3. hostium 2, 2, 10. Per-
 sarum 4, 7, 43. innumerabilis
 2, 1, 14. 2, 2, 13. omnis
 cum tumultu decurrens 3, 9,
 10. sagittarum 4, 5, 13. su-
 perueniens 2, 3, 13. vniuersa
 4, 7, 22. Xerxis nauium 2, 2,
 14. multitudinis species 2, 4,
 6. multitudinem tenere specie
 consilii 3, 2, 6. multitudine se-
 perare 2, 3, 6. vti 2, 2, 14.
 Muli Mariani 4, 1, 7. mulus agi-
 cum fremitu iussit 1, 8, 9. mulis
 insidere 2, 4, 1.
 Muliones clam cum mulis abire
 iussit 2, 4, 5.
 L. Munatius 4, 3, 15.
 Munatius interim rex 3, 14, 1.
 Munda 2, 8, 13.
 Municipia totius Italiae 4, 7, 38.
 Munire accessum in castellum 3, 9,
 9. castra 4, 1, 24. muniri parua
 castella iussit 2, 5, 18. viam fu-
 giendi 4, 7, 16. munitur collis 4,
 7, 24. munit egregie ciuitas 3, 2,
 6. oppidi pars 3, 9, 2. vrbs 3, 6, 3.
 munitum natura iugum 1, 2, 8.
 munitae sunt Athenae 1, 1, 10.
 munita castra Fuluii 2, 5, 21.
 Munimenta destituta propugnatori-
 bus 2, 5, 26. hostium 2, 9, 5.
 munimentorum angustiae 3, 17,
 5. pars 1, 2, 1. munimenta con-
 scendere 3, 3, 2. diruere 1, 1, 1.
 intra munimenta conrinere militem
 3, 17, 7. deponere rerum
 periculosissima 1, 11, 5.
 Munio Athenarum 1, 1, 10. du-
 plex 3, 17, 4. munitione ruralo-
 ca 3, 4, 6. munitiones oppidi 1,
 3, 4. reliquae nudatae defensore
 3, 9, 10.
 Munus nuptiale 2, 11, 5. ad munus
 redigi 4, 1, 1. munere vacare
 4, 1, 44. in munera neces-
 saria duci referuare laborem 4,
 6, 2. mulieribus fungi 4, 1,
 31.
 Murum occupare 3, 2, 2. muri
 vrbs 3, 9, 1. murorum fiducia
 1, 1, 1. pars 3, 2, 10. 3, 9, 5.
 propugnatio 3, 9, 6. muris succe-
 dere 3, 17, 1. muros adgredi 3, 8,
 3. circui coplis instruit 3, 2, 1.
 delicere 1, 1, 10. lubire 3, 9, 8.
 fuscitare 1, 1, 10. transcendere 3,
 9, 6.
 Mus venit centum denariis 4, 5,
 20. muris venditor *ibid.*
 Murare consilium 2, 7, 9. statum
 belli 1, 3, 10.
 Mutilis 1, 5, 17.
 Mutinae obsideri ab Antonio 3,
 13, 7. a Mutina profugus 1, 7, 5.
 Muti-

Mutinenſes obſeſſi ab Antonio 3,
14, 3.
Myrina 4, 5, 16.
Myronides Athenienſis 2, 4, 11.
4, 7, 21.

N.

Naeuius (Q.) Centutio 4, 7, 29.
Nandi et nauticae artis peritus 3, 13, 6.
Nasci in Perſis 4, 6, 3. natus honeſte 4, 6, 4. in Macedonia 4, 6, 3. minor quinquaginta annos 4, 1, 10.
Narione Cyreſtes 1, 1, 6. nationes inmanes 1, 1, 8.
Natura fluminum 2, 2, 7. loci 2, 2, 6. 2, 5, 5. locorum 2, 5, 31. perquam ſimilis prol. 1. rerum 1, 12, 9. Romanorum cohortium 1, 10, 1. virium 4, 7, 6. naturā munitum iugum 1, 2, 8.
Naturalis adſiſtendi conſuetudo 4, 7, 34.
Nafica (P.) 4, 1, 15.
Nauis hoſtilis 2, 3, 24. ingens 3, 2, 10. praetoria 1, 1, 2. nauem egredi 1, 12, 1. e naue egredi 3, 2, 10. naues a latere iunctae aut puppe religatae 1, 4, 12. barbarorum 4, 7, 45. binae 3, 9, 8. Chiorum tranſitum tenentes 1, 4, 13. circumactae 1, 4, 11. 4, 7, 43. ducentae 2, 5, 46. graves 2, 3, 24. haerent in ſiccis littoribus 2, 13, 11. multae hoſtium 4, 7, 12. onerariae 4, 7, 14. oneratae praeda 3, 3, 7. onuſtae milite 2, 5, 42. pacis ſequeſtres 1, 4, 13. paratae in oculo 4, 7, 19. paucae hoſtium 3, 16, 5. plures 2, 5, 44. praeter portum miſſae 1, 4, 14. Punicae decem 1, 4, 12. fociae 2, 7, 14. ſubſequentes *ibid.* Thebaeae 3, 2, 10. turritae 3, 9, 8. veluti viſtrices 1, 4, 12. 2, 13, 9. vniuerſae 2, 1, 18. narium aut pontis faciendi copia 1, 5, 4. aut materiarum copia 1, 7, 2. fiducia 1, 11, 21. numerus 2, 5, 46. uſu deficiatur 1, 7, 1. Xerxis multirudo 2, 2, 14. nauibus ſuperſtruiſe turres 3, 9, 8. naues adpel-

lere 3, 9, 4. ad portum traicere 1, 5, 7. adſcendere 4, 7, 31. aedificare in hibernis 4, 1, 15. capere 1, 4, 13. capriuas habere 1, 4, 12. conſcendere 4, 7, 26. hoſtium elicere ad proelium 2, 5, 46. infeſtari inſtruit 2, 1, 18. in occulto tenere 3, 10, 9. omnes in Thebanos inmittere 4, 7, 19. primas agi iubet 2, 5, 46. reddere 1, 4, 13. nauibus hoſtium obrutus 1, 5, 7. reliquis Lilybaei portum occupare 3, 10, 9. e nauibus velociſſima 3, 10, 8.
Naualis acies 2, 5, 47. nauale bellum 4, 7, 9. proelium 1, 3, 6. 1, 12, 11. 2, 5, 45. 2, 13, 9. praefidium hoſtium 1, 4, 14. nauali et pedestri proelio vinci 4, 7, 45.
Nauigare in Pamphyliam 4, 7, 45. Syracuſas 1, 4, 12. nauigantem eum conſecuti ſunt nauigiis 1, 5, 5.
Nauigia omnia 3, 10, 8. parua 1, 5, 5. reſcupina 1, 5, 6. capere 4, 7, 44. deſiderare 2, 6, 1. complere milite 4, 7, 44. et habitum ſuperſtantium agnoſcere 4, 7, 45.
Nautica ars 3, 13, 6. miniſteria 4, 7, 10.
Nebula adiutus 2, 5, 24. et imbribus verberari 2, 1, 15. nebulae denſiores 2, 5, 21.
Ne nuntios quidem cladis relinquere 2, 10, 2.
Necantur tradita cuſtodiae 4, 1, 38. necata auis 4, 5, 14.
Neceſſe fuit Afris 1, 8, 11. Ligutibus auocari 1, 5, 16. habet decertare 1, 11, 2. erumpere per hoſtium praefidia 2, 13, 9.
Neceſſitas cogens 4, 1, 22. decernendi 2, 1, 12. decertandi 2, 3, 8. reuocandi Hannibalem 1, 3, 8. ſociorum 3, 14, 2. vltima 2, 6, 9. neceſſitates domeſticae 4, 7, 37.
Necellarius non eſt claffis uſus 4, 1, 15. neceſſaria non eſt ſibi opera eorum 2, 11, 4. quam neceſſarium et facile id eſt 3, 1, 1. neceſſaria ſunt manuſis 1, 5, 3. duci munera 4, 6, 2.
2
vaſa

- vasa expeditioni 4, 1, 1. neces-
 sariorum inopia 3, 14, 4. neces-
 saria viſui omnia comportare 3,
 5, 1.
 Neciorum exercitus 2, 11, 4.
 Nefas eis eſt 2, 1, 17.
 Negleſti ordines 2, 5, 19. trami-
 tes 1, 5, 19.
 Negligenter munita caſtra Fulvii
 2, 5, 21. negligentius custodi-
 re captiuos 1, 8, 5.
 Negligentia vigilum 3, 12, 1. re-
 ſolutus 1, 5, 17.
 Negotium alienum agere 2, 3, 1.
 Negotiatorum ſpecies 3, 2, 8 & 10.
 Nemini ad erumpendum audacia
 eſt 4, 5, 7. hoc volebat com-
 miſſum 1, 1, 4. ſuſpectus ob
 hoc 1, 4, 7.
 Nequam eris ſemper tibi 4, 1, 1.
 Neque omnino 1, 2, 8. conſigen-
 di, neque abeundi facultas 2, 1,
 5. virtute, neque artibus bel-
 landi par 1, 8, 2.
 Neronis & Liuii exercitus 1, 2, 9.
 Nerui madentes 4, 7, 30.
 Nicoſtratus, dux Aetolorum 1,
 4, 4.
 Nigerrimi erant 1, 11, 18.
 Nihil ex rebus ſuis amittere 4, 3,
 14. ex tantis manubiis in ſuum
 conuertere 4, 3, 15. nouare 2,
 11, 3. nuntio reſpondit 1, 1, 4.
 praefidii ſecum habet 2, 7, 14.
 tale exſpectare 2, 5, 19 & 31.
 metuere 3, 1, 2.
 Nihilominus 2, 1, 5. 2, 13, 11.
 Nil cauere 4, 7, 45.
 Nimia fiducia 2, 12, 2. ſecuritas
 2, 9, 7.
 Niſus per ſaxa facilius 3, 9, 3.
 Niti loris & clauis in adſcenſu 3,
 9, 3.
 Nobilis eques operae clarae 4, 7,
 36. quidam Lacedaemonius 4,
 5, 12. Tribunus militum, Va-
 lerius 4, 1, 30. nobile Alexan-
 dri factum 1, 7, 7. nobiles vi-
 ctoriae 3, 3, 2. nobiliſſimi au-
 ctiores 4, 7, 39.
 Nocentibus custodiendis adten-
 dere 1, 9, 3. nocentes punire
 ex occasione 1, 9, 1. ſolos eue-
 care 1, 9, 3.
 Nolant reliqui 3, 16, 1.
 Nolite milites trepidare 1, 12, 5.
 Nomen Cundiatoris 1, 3, 3. ejus
 varie traditur 1, 5, 15. Roma-
 num 1, 2, 2. nominis Latini
 focii 4, 7, 25. nomen abolere
 4, 1, 43. nomine hoc gratias
 agere 3, 16, 3. Periclen voce
 adpellans 1, 11, 10. regis nun-
 tiare alicui, ne &c. 2, 7, 4.
 nomina eius varie traduntur 4,
 5, 10.
 Non dubie 2, 3, 16. tantum, ſed
 1, 3, 10. 1, 4, 13. 1, 11, 13. 4,
 7, 27.
 Nonageſimus aetatis annus 4, 3,
 11.
 Noſtris Ligures obiecturi erro-
 rem 1, 5, 26.
 Nota conſuetudo 2, 5, 16. noti
 tranſitus 2, 5, 7. notae miſid
 anguſtiae 2, 5, 5. nota itinera
 1, 5, 5. vada 2, 5, 23. facere
 ciuibus conſilia 1, 2, 3.
 Notabilis alacritas 3, 8, 2. condi-
 nentia 4, 3, 13. notabilia ex-
 cerpere prol. 1.
 Notabiliter maxime 4, 1, 1.
 Netare equos ſtrigiliores 1, 2, 9.
 notari 4, 1, 22. notata ordina-
 tio 4, 1, 14.
 Nouae vires 2, 12, 3. nouiſſimum
 agmen 1, 6, 11. 4, 7, 28. no-
 uiſſimi Italici 2, 3, 16. in no-
 uiſſimo collocare equitem 2, 3,
 17.
 Nouiſſime 2, 3, 9. 2, 4, 2. 3, 6, 1.
 Nouitas camelorum 2, 4, 12. rei
 1, 5, 16. rerum 2, 11, 4.
 Nouare nihil 2, 11, 3.
 Nox circumuenit 2, 9, 1. inci-
 piens 1, 5, 12. 4, 5, 8. intem-
 peſta 2, 5, 12 & 25. 2, 10, 2.
 obportuna 2, 1, 13. obſcura 3,
 9, 2. proxima 2, 9, 6. 3, 16,
 3 & 4. quaedam 3, 3, 6. ſu-
 ſpecta 3, 12, 1. tota 2, 2, 14. 2,
 5, 25 & 26. noctis initium 1,
 8, 9. ſilentium 1, 5, 22. vnus
 ſpatium 4, 7, 22. nocte ac die
 imbre continuo vexari 4, 7, 30.
 commutatae copiae 2, 5, 34.
 diſpoſiti milites 2, 5, 24. facta e-
 ruptio 4, 5, 9. igne, interdum fu-
 mo ſignificare 2, 5, 16. inprouiſus
 accellit 3, 9, 6. intra caſtra re-
 liſi

liti 1, 5, 24. profectus 1, 5, 17. reductus exercitus 2, 5, 13.
Noctu 1, 4, 5. boues dimisit 1, 5, 28. castra mouere 1, 8, 9. clam ducere equos 1, 11, 9. eruptio facta 1, 5, 14. exponere partes copiarum 3, 9, 4. inprovisus incendii lucum 3, 2, 5. procedere 3, 3, 6. replere fossam 1, 5, 20.
Nocturnum dimicationi tempus 2, 1, 12. nocturnae cogitationes 2, 5, 30.
Noxa militum 2, 3, 15. sine noxa 1, 10, 2.
Noxii minore cum metu compa-
 ruerunt 1, 9, 3.
Nubes facere sagittarum multitu-
 dine 4, 5, 13. nubium adritus 1, 12, 10.
Nubilis virgo 2, 11, 5.
Nudus capite pedibusque 3, 9, 3.
 nuda humus 4, 3, 8. nudi pe-
 des 4, 1, 26.
Nudare castra 2, 5, 8. refugia ho-
 stium 1, 3, 10. nudatae muni-
 tiones defensore 3, 9, 10. vrbes
 propugnatoribus 3, 6, 1. nu-
 dados militibus ostendit 1, 11, 17.
Nullus excipiens 1, 8, 5. obstitens
 1, 4, 3. obstans 1, 4, 14. resi-
 stens 1, 4, 10. nulla vis 3, 2, 10.
 nullum adiutorium 1, 2, 6.
Num & pro patria mori nos pro-
 hibebit? 4, 5, 12.
Numantia 2, 8, 7. 4, 1, 1. 4, 7, 27.
Numantini 4, 5, 23. obsessi 3,
 17, 9.
Numerus amplus 2, 3, 17. arbo-
 rum & navium 2, 5, 46. bar-
 barorum 2, 2, 13. exiguus mi-
 litum 2, 5, 37. ingens Athenien-
 sium 4, 7, 43. lixarum 4,
 1, 1. magnus verimque caesus
 2, 10, 1. par 2, 2, 13. peditum
 2, 3, 17. volonum 4, 7, 24. in
 numerum gregalium referri 4,
 15, 31. numero equitum prae-
 ualere 2, 5, 33. impar 1, 5, 23.
 2, 4, 3. par 1, 8, 11.
Numerata pecunia 1, 11, 2.
Numerosus exercitus 1, 11, 2. nu-
 merosi pali 2, 3, 17.
Numidae 2, 2, 11. 2, 3, 16. 2, 5,
 23, 27 & 29. 3, 6, 1. auxilia-
 res 1, 5, 16. Numidarum equi-

tatus 2, 5, 40. fines ingredi 4,
 7, 18. Numidas subigere *ibid.*
Numidia 2, 4, 10. ferax elephan-
 tis 4, 7, 18.
Numina ostendunt hoc lumen 1,
 12, 6.
Numistro 2, 2, 6.
Numquam recubans cibum cepit
 4, 5, 6.
Nutquam pugna, vbique fuga
 capessitur 2, 4, 7.
Nuntius ad eum a filio erat mis-
 sus 1, 1, 4. renuntiat Tarqui-
 nio *ibid.* sine responso reuersus
ibid. nuntio nihil respondit *ibid.*
 velocius redire 1, 1, 9. nuntii
 cladis 2, 10, 2.
Nuntiare aliquid subitum 2, 5,
 30. hostibus de victoria 4, 7,
 15. nomine regis alicui, ne &c.
 2, 7, 4. Parthis omnia 1, 1, 6.
 suis pugnam imminere 1, 8, 5.
 nuntiatum ei est 1, 6, 3. nun-
 tiatam sibi victoriam partium
 vulgavit 1, 11, 7.
Nuptiae munus 2, 11, 5.
Nutritur illis facultas prol. 1.
Nuces spargere 3, 14, 2.

O.

Ob desperationem fortius dimi-
 care 2, 6, 6. hoc adtonitus
 1, 12, 1. disponi 1, 6, 2. 2, 5,
 33. exasperari 2, 1, 11. in fu-
 gam dilapsus 3, 8, 3. nemini
 suspectus 1, 4, 7. id neglecti
 tramites 1, 5, 19. securi Roma-
 ni 3, 17, 8.
Obambulandi mos 3, 2, 1.
Obediunt barbari ad omnis 1, 11, 13.
Obferre apros Livio 3, 3, 6. e-
 quum 4, 5, 5. pagos alicui 2,
 5, 28. se certamini 2, 5, 46. du-
 cem alicui 1, 5, 14. 4, 5, 9. ob-
 lata species duorum in equis iu-
 uenum 1, 11, 8. spes victoriae
 3, 17, 7. oblatae humanitatis
 spes 3, 11, 1. oblaram sibi a
 milite in galea aquam effudit 1,
 7, 7.
Obsufa est hostibus species mul-
 titudinis 2, 4, 3.
Obitus serui 4, 3, 3.
Oblicere alicui gladiatorem con-
 tem-

- temtae staturae 4, 7, 5. casti-
gatis laureatos fasces 4, 5, 1.
errorem alicui 1, 5, 26. incom-
modum fatigationi 2, 2, 8. in-
gentem pulverem oculis hostium
2, 2, 12. partem Spartaco 2, 5, 34.
triplices fossas intra vallum 1, 5,
11. stationem 1, 5, 16. vias a late-
re 2, 2, 6. obicitur facies equita-
tus 2, 4, 6. obiecta catena ad in-
gressum 1, 5, 6. per medium
annem 3, 14, 2. arma 2, 3, 20.
- Obligare** Caesarem 3, 17, 4. fidem
popularium sibi 3, 16, 1. se re-
ligione 4, 7, 39.
- Obliqua** acies 2, 3, 1.
- Obmurmurando** dicere 4, 6, 2.
- Obortus** fumus 3, 10, 5.
- Obponere** aciem suorum militibus
2, 8, 11. equitem 2, 3, 17.
gregem camelorum equitatu 2,
4, 12. militem adfectis in-
edia 2, 5, 23. robur legionis 2,
3, 16. se abeunti 2, 1, 12. ob-
positus erat ei 1, 1, 9. hostium
exercitus 1, 4, 8. obposita cohors
4, 1, 29.
- Obportunus** ventus 4, 7, 14. ob-
portuna nox ad delitescendum
2, 1, 13. obportuno et loco et
tempore facere eruptionem 3, 17,
4. obportuna exemplorum consi-
lia prol. 1.
- Obportunitas** collium 1, 1, 6. loci
1, 4, 13. locorum 1, 4, 2, 2, 3, 9.
- Obprimere** Africam 1, 12, 1. Al-
cibiadem 3, 6, 6. aliquem 1,
5, 15. alterum 1, 1, 9. barbaros
a tergo 2, 2, 13. Byzantios
incautos 3, 11, 3. custodes an-
gustiarum a tergo 1, 4, 7. Ger-
manos 1, 1, 8. hostes 1, 5, 24.
3, 1, 2. Lacedaemonios 2, 5,
42. milites 4, 5, 10. manum 1,
4, 9. oppidanos 3, 3, 5. Segor-
brigenfes securos 3, 11, 4. ob-
pressit hostem adortus a lateri-
bus 2, 12, 4. obprimi aduentu
classis Romanae 2, 7, 14. ob-
primendus hostis est prol. 1.
obpressus ab hostibus conforsitur
4, 5, 5. obpressum viribus fudit
hostem 2, 1, 8. obpressi ingressi-
que sunt audius 2, 5, 16. qui
illic agebant 1, 8, 12.
- Obpugnare** castellum 3, 9, 3 et
9. castra 2, 12, 3. ciuitatem 3,
9, 5. Dionysium 1, 8, 11. Cy-
zicum 3, 9, 6. 4, 5, 21. Ephe-
sios 3, 3, 7. in Sicilia loca mun-
itione tuta 3, 4, 6. Leucadiam 3,
4, 5. oppidum 3, 17, 8. oppida
Magnetum 3, 8, 2. urbem Grae-
cam 3, 5, 3. urbes 3. prol. ob-
pugnari ab Aetolis 2, 7, 14.
classe, sciscitatur 2, 7, 6. ob-
pugnatur Q. Cicero 3, 17, 6.
- Obpugnatio** ciuitatis cuiusdam 3,
10, 2. oppidorum 1, 3, 5. ob-
pugnationem relinquere 2, 7,
14. obpugnationes urbium 3.
prol.
- per Obreptionem** adgressus 2, 5, 36.
- Obrueri** exercitum Antonii 2, 3,
15. obrutos hostium nanibus 1,
5, 7.
- Obscura** nox 3, 9, 2. vallis 2, 5,
37. obscurae latebrae 1, 3, 10.
- Obscurare** consilium 1, 1, 7. strepi-
tum operis 3, 9, 2.
- Obscuritatem** praestare 2, 5, 21.
- Obssequi** conditionibus 4, 7, 17.
- Obsquentiores** in reliquum operis
edere 1, 9, 4. obsquentissimis eis
vsius est 1, 10, 2.
- ad Obssequium** redigi 3, 3, 14.
- Observare** lumen 3, 12, 1.
- Obsides** a principibus accipere 2,
11, 1. dedissent, quos recipere
studebant 1, 8, 6. repetere 4,
4, 1.
- Obsidere** Capitolium 3, 15, 1. Ca-
puam 3, 18, 3. Casilinum 3, 14,
2. castellum 3, 2, 4 et 9. ciuita-
tem Agrigentinarum 3, 2, 6. Hi-
meram 3, 10, 3. Crotona oppidum
3, 6, 4. Decium 1, 5, 14. 4, 5, 9.
Faliscos 4, 4, 1. hostes 4, 7, 33.
Laceranos 3, 10, 1. Lilybaeum
terra marique 3, 10, 9. Lunam
3, 2, 1. Phocenser 3, 11, 2. Ti-
granocertam 2, 9, 5. vadosa loca
2, 5, 43. obsidens Hannibal
4, 5, 20. obsideri 3, 8, 2. a
Crispino 4, 7, 26. ab Han-
nibale 3, 18, 3. Casilini 3,
15, 3. cum tota classe 1, 5,
7. Mutinae ab Antonio 3, 13,
7. Praeneste 2, 9, 3. obside-
tur Atroguia urbs 3, 14, 1. ob-
sessus

INDEX II.

- fessus in Vesuvio 1, 5, 21. ob-
 sessa ciuitas a Lacedaemoniis 3,
 12, 1. obfessi Campani a Romanis
 3, 13, 2. Cyziceni a Mithridate
 3, 13, 6. in Capitolio 3, 13,
 1. Murinenses ab Antonio 3, 14,
 3. Numantini 3, 17, 9. Petilini a
 Poenis 4, 5, 18. Thraces in ar-
 duo monte 3, 15, 5. obfessae fau-
 ces saltus 1, 5, 19. obfessis no-
 stris fuit p[ro]duce 4, 7, 8. osten-
 dere 4, 5, 21. obfessos instruere
 3. prol. ab obfessis excipi 3,
 14, 2.
Obfidio cuiusdam maritimae vrbs
 3, 9, 8. diuturna 3, 15, 6. Lipa-
 rarum 4, 1, 31. obfidionis inferen-
 dae soluendaeque *σπαργήματα*
 prol. 1. quid eis ad fiduciam su-
 perest 3, 4, 1. obfidioni sufficere
 1, 3, 6. obfidionem expauescere
 3, 5, 2. tolerare 2, 9, 5. 3, 15, 1.
 4, 5, 18. ad obfidionem venire 3,
 17, 1. obfidione adgredi ciuita-
 tes 2, 2, 14. liberare Locros 4,
 7, 26. suos 3, 17, 4. longa ang[us-
 ta] 3, 15, 6. ab obfidione recedere
 3, 15, 5.
Obfidionalis mota 1, 3, 4.
Obfignatae epistolae annulo 4, 7, 38.
Obfistere obfessis 3, 14, 2. obfistens
 nullus 1, 4, 3. 1, 5, 28. obfisti-
 terunt a limite 1, 5, 10. obfisti-
 tur qua 3, 9, 6.
Obstans nullus 1, 4, 14. praesi-
 dium hostium 1, 4, 14.
Obstinati Samnites 2, 4, 1. obstina-
 torum peruicacia 2, 9, 3.
Obstringi beneficiis 2, 11, 3.
Obstruere vias 1, 5, 5.
Obtexere professionem censu 1,
 1, 8.
Obtinere a patribus 4, 1, 22. op-
 pida firmis praesidiis 3, 6, 1.
 urbem cum praesidio 3, 3, 1.
 obtinuit, ut ipsum puniri pate-
 rentur 4, 1, 41.
Obuerfatur omnibus cladis exem-
 plum 1, 5, 16.
Obuius effuse alicui 4, 7, 44. obuui
 hostes 4, 1, 29.
Occasio effugiendi inuenta 3, 13,
 2. libera recedendi 3, 11, 2.
 mittendae legationis capta 1, 2,
 1. traiciendi flumen 1, 5, 3.
 occasionem Consuli ad extrahen-
 dum exercitum dare 1, 5, 15, 4,
 5, 10. oppetens 2, 5, 4. ex occa-
 sione nocentes punire 1, 9, 1. pro
 occasione factum amplecti 1, 6, 1.
 occasionibus inminere 2, 5, 22.
Occasus solis 1, 5, 9.
Occidere aliquem per ignominiam
 4, 1, 33. autem 4, 5, 15. spe-
 culatorem Erythraeorum 2, 5,
 15. milites octingentos 3, 10, 7.
 in acie legionis 4, 1, 46. in
 proelio 4, 5, 14. iussit aliquem
 ex captiuis 3, 5, 1. signiferum
 2, 8, 8. occisus Charmades 3, 2,
 11. Consul 2, 7, 11. C. Marius 2,
 4, 10. erat frater 2, 9, 2. quidam
 gregalis 2, 4, 9. occisi calones 3,
 2, 9. in proelio duces 2, 9, 3. Sci-
 piones duo 2, 6, 2.
Oculos confedit post castra ho-
 stium 2, 5, 8. ex occulto adgre-
 di 2, 5, 32. in occulto 1, 6, 2.
 3, 10, 9. 4, 7, 19. oculos
 habere milites 2, 5, 1. occulta
 itinera 1, 8, 4. per occulta dispo-
 situs miles 3, 10, 6.
Occulte habita classis 3, 10, 8. re-
 deunt Syracusas dimissi 1, 8, 11.
Occurrare cohortes 3, 10, 1. con-
 diuionem 1, 1, 3. gladius 2, 5,
 27. oppidanos in proximo 3, 10,
 2. peditem ab tergo 2, 5, 35.
 professionem specie remanendi
 3, 11, 5. sollicitudinem 1, 1,
 11. 1, 5, 13. occurrata epistola
 balteo 3, 13, 2. itinera 1, 1, 9.
 pars nauium 2, 5, 44.
Occupare Aegyptum 1, 1, 5. angus-
 tias 1, 4, 5. castra 2, 5, 12 et 21.
 Cherronesum 1, 4, 13. ciuitatem
 2, 11, 2. 3, 10, 8. collem 1, 5,
 14. 4, 5, 9. colles proximos 2,
 5, 38. sinibus relictis nostros 1,
 8, 4. gloriam proelii 2, 4, 1.
 insulam praesidio 1, 4, 9. iu-
 gum quoddam 4, 6, 2. locum
 1, 4, 5. Mantiniam auxilio de-
 stitutam 3, 11, 5. montes 2, 5,
 38. murum 3, 2, 2. portum nau-
 iibus 3, 10, 9. Sicyoniorum 3,
 9, 7. vacantem 3, 2, 10. proximum
 tumulum 2, 5, 22. Thermopylas
 Z 3 1, 4,

- 1, 4, 6. 2, 2, 13. occupavit in Samiorum portum receptus 3, 2, 11. occupati a pluribus 2, 5, 46. ab Aetolis 2, 5, 19. aduerso sole et vento et puluere 2, 2, 8. posse Lacedaemonem ratus 3, 11, 5. occupatus sacrificio 3, 11, 4. occupati Arpi praesidio 3, 9, 2. hostes circa praedam 1, 6, 3. occupata moenia 3, 2, 1. occupatis velocitate consuli debet proli. 1.
- O**ccurrere ad prohibendum 1, 4, 4. aduentanti 3, 9, 4. alicui 2, 5, 31. cum turmis equitum 2, 7, 11. omiserunt eis, quibus insidiabantur 1, 8, 5. legionibus *ibid.* occurrens alter Consul 2, 6, 7.
- O**ccursu hostium prohibitus 1, 4, 10.
- O**ceanum venire 2, 13, 11.
- O**ctavius Tribunus militum 4, 5, 7. Graecinus 2, 5, 31.
- O**cto millia militum 2, 5, 21.
- O**ctoginta elephantum 2, 3, 16.
- O**dingenti milites 3, 10, 7.
- O**culum eruere Thraci virga 4, 5, 16. oculi hostium 2, 2, 12. oculos praestringere 2, 1, 12. omnium in se conuertere 2, 11, 5. oraque eorum gladiis peti insit 4, 7, 32. in oculos et ora incidere Romanis 2, 2, 7.
- O**dio suo aduersus regem vti 3, 3, 3.
- O**ffendere Pythiam 4, 7, 37.
- O**fficiu simile 2, 10, 1.
- O**leo ac mero calefieri 1, 4, 7. fouere militem 2, 5, 23.
- O**mina aduersa 1, 12, 1.
- O**misit dimittere exercitum 1, 5, 19. omiserunt occurrere eis 1, 8, 5. omissa finium tutela 1, 3, 4. inter se ira 1, 10, 4. omisso alueo Euphrates decurrit 1, 1, 6.
- O**mnis equitatus 2, 3, 3. multitudo 3, 9, 10. omne animalium genus 4, 5, 18. omnes virilis sexus 1, 11, 6. omnium concursus 3, 6, 2. omnia esse infesta videri 4, 5, 4. victui necessaria comportare 3, 5, 1.
- O**mnino refidere 1, 2, 8.
- O**mnis habile 4, 1, 7. onera deponere 1, 5, 3.
- O**nerare se cibis insalubribus 2, 5, 13. lignis fermentisque 3, 17, 7. onerari impedimentis. 4, 1, 7. oneratus non armis, sed vulneribus 2, 13, 5. oneratum maritiis vallum 1, 5, 1. plaustrum lapide quadrato 3, 3, 5. oneratae naues praeda 3, 3, 7.
- O**nerariae naues 4, 7, 14.
- O**nuustus praeda 1, 4, 2. venatione 3, 3, 6. onusta palea 3, 2, 8. onustae naues milite 2, 5, 42.
- O**pacitatis densissimae. lucus 1, 11, 10.
- O**pem ferre aduersus ignes 3, 2, 5. suis 2, 7, 6. vrbis 4, 7, 43. ope sustentari 3, 5, 1. opes Alexandri 1, 2, 3. 1, 5, 11.
- O**pera data 3, 4, 6. eorum non est necessaria 2, 11, 4. instituta proli. 1. operae clarae eques nobilis 4, 7, 36. leuissimae pauci 2, 7, 7. pretium est in mercede 4, 4, 2. operam dare, vt etc. 2, 2, 1. inpendere proli. 1. promptam et enixam exhibere 2, 5, 30. opera nullius vti 1, 11, 3. 4, 5, 11. operas obsequentiore edere 1, 9, 4.
- O**perire cratibus 1, 5, 5.
- O**pima spolia referre 4, 5, 4.
- O**pinari aliquid 1, 2, 8. opinatus hostis etc. 3, 15, 5. opinati sunt prodigium 1, 5, 28.
- O**pinio mea fert 2. proli.
- O**portet Imperatorem senem moribus esse 4, 7, 3. non credi transfugae 2, 5, 30. pontem iungi in fluuio 4, 2, 1.
- O**pperiri occasionem 2, 5, 4. tempus 3, 9, 4.
- O**ppidum Crisaeorum 3, 7, 6. inexpugnabile 3, 6, 4. Intibilis 2, 3, 1. penetratum 3, 9, 5. relictum 1, 3, 6. oppidi munitiones 1, 3, 4. pars 3, 9, 2. oppidum adgreffi scalis 3, 17, 9. capere cohortibus 3, 10, 1. et aperire suis 3, 2, 7. diripere 4, 7, 23. inuadere 3, 10, 2. obpugnare 3, 17, 8. oblidere 3, 6, 4. tradere Hirculeio 4, 5, 19. oppido potiri 3, 1, 2. 3, 3, 1. Saniorum exclusus 3, 3, 5. oppida Magnetum 3, 8, 2. plura 3, 6, 1. oppidorum obpugnatio 1, 3, 5. alia adgre-

- di 3, 6, 2. complura Sardiniae capere 3, 9, 4. infestare 3, 6, 1.
- Oppidani** 3, 8, 3. dedunt se ipsos 3, 2, 1. effusi 3, 2, 5. inducti consuetudine 3, 2, 1. insecuti temere 3, 10, 2. proceclunt 3, 10, 5. oppidanorum frumentum exhaustum 3, 4, 3. perfidia 2, 11, 1. oppidanis praecepit, ne etc. 1, 11, 5. oppidanor a terra tentare 3, 9, 7. compellere ad deditiorem 4, 5, 21. obprimere 3, 3, 5. in securitatem resolvere 3, 3, 1. longius cedendo protrahere 3, 10, 5.
- Optare**, ut ea eueniant 1, 1, 6.
- Optima virium pars** 2, 3, 3. optimi milites 4, 5, 2.
- Opulentissima ciuitas** Lingonum 4, 3, 14.
- Opus est Reip.** felicioribus Magistratibus 4, 5, 6. adgredi proli. 1. operis indagine partem complecti proli. 1. operis strepitus 3, 9, 2. ad opus accedere 4, 1, 22. fatigando eos compulit 1, 11, 20. in opere esse 4, 1, 37. opera resecta 1, 1, 10. et machinamenta deposita 3. proli. operum atque urbis inspectio 1, 1, 5. operibus et situ tutum opidum 3, 2, 1. vincendus est hostis 4, 7, 2.
- Operatae Cereris facto feminae** 4, 7, 44.
- Operosiores pontes** 1, 1, 6.
- Ora maris** 1, 4, 7.
- Oratio grauis** 4, 15, 1.
- in Orbem flectere equum** 4, 5, 4. orbem terrarum adgressus 4, 2, 4.
- Orchomenos socia ciuitas** 1, 11, 5.
- Ordo captinorum** 1, 4, 2. densus 1, 5, 5. instructionis 2, 3, 4. longior 4, 6, 4. ordinem per species seruare 4. proli. ex ordine recedere 4, 1, 4. in ordine merere 4, 1, 11. ordines ducti 2, 6, 4. laxati 1, 5, 16. militiae 4, 1, 8. neglecti 2, 5, 19. peditum 2, 4, 12. primi 1, 5, 12. 1, 11, 2. 4, 5, 8. reducti, ad Cannas 2, 3, 7. Romanorum 2, 2, 11. seruati 2, 5,
33. suorum laxati 2, 6, 6. ordinum perturbatio 2, 3, 16. utdines diducere 2, 3, 12. petere 4, 1, 8. ordinibus subducere hastatos 2, 4, 2. consistere 4, 1, 43. ab ordinibus signisque discedere 1, 5, 3.
- Ordinate aciem** 2, 3, 17 et 19. 4, 1, 8. agmen 2, 5, 38. pacem 1, 4, 13. suos ratione simili 2, 3, 3. ordinatus exercitus 2, 3, 4. ordinata hostium acies 2, 1, 14. 2, 2, 8. phalanx 2, 3, 20. ordinatum in fronte acie triplici robur 2, 3, 16. ordinati hostes procedunt 2, 3, 4. ordinatis et requietis adgressus hostes 1, 6, 3.
- Ordinatio notata** 4, 1, 14. prudens 2, 3, 16. ordinationis genus 2, 3, 7.
- Orestis filius, Tisamenus** 1, 2, 8.
- Oriens dies** 2, 1, 2 et 15. ortus solis 3, 8, 3. orta inter finitimos seditio 1, 8, 6.
- Ornari chlamyde et galero** 3, 2, 11. funeribus 1, 12, 5. naues iussit 2, 13, 9. ornatum scutum elegantius 4, 1, 5.
- Ornatus muliebris** 3, 2, 7. ornatu instructus 3, 2, 4.
- Ornamentum insulae more dependens** 1, 12, 5. ornamentis arma adfixa 1, 11, 16.
- Ora phalangis** 2, 3, 20. ora oculisque eorum gladiis perii iussit 4, 7, 32. scutis contingere 1, 5, 27. in ora et oculos incidere Romanis 2, 2, 7.
- Ostendere copias in monte** 1, 5, 3. equitem a fronte 2, 5, 35. hostem digito 2, 7, 12. lumen nocte ex arce 3, 12, 1. naturam Romanarum cohortium, vel virium 1, 10, 1. 4, 7, 6. nudatos militibus 1, 11, 17. obfessis 4, 5, 21. paucos equites vigilibus 2, 5, 21. senes aegros in muris 3, 17, 8. suos instructos e collibus 2, 5, 31. vestigia equorum 1, 11, 9. ostendit lupum eis 1, 10, 4. se subitus ex diuerso 2, 4, 3. ostendunt hoc lumen numina 1, 12, 6. ostendi iussit partem classis 3, 10, 9.

Ostento consternari 2, 9, 5. pro
ostento excipere 1, 12, 8.
Ostentare fiduciam 3, 18, 1. spe-
ciem fiducia 2, 2, 5. se circa
castra 2, 5, 25.
Ostentatio consilii 1, 8, 12.
Otacilius Crassus Cos. 3, 16, 3. 4,
1, 19.
Oui licentia 4, 1, 15.

P.

Pabulum colligere 2, 5, 31. pete-
re *ibid.* pabulo euruati *ibid.*
Pabulatus latius et vique ad val-
les 1, 1, 7. pabulatum procedere
2, 1, 6. suos dimisit 2, 13,
6.
Pabulatoribus tendere insidias 2,
5, 31.
Paches Atheniensis 4, 7, 17.
Pacorus rex 1, 1, 6.
Pagos obferre alicui 2, 5, 28.
Palaepharfalus 2, 3, 22.
Palam pronuntiare 3, 16, 4. trans-
navigare 2, 5, 42.
in Palanres effundi 2, 5, 31.
Palea onusta 3, 2, 8.
Pali defixi 2, 3, 18. densi nume-
rosique 2, 3, 17. fixi ante por-
tam 1, 5, 22. palis implicatae
quadrigae 2, 3, 17.
Paludes campis iunctae 2, 5, 6.
contegere alga 2, 5, 6. paludi-
bus adiutus 2, 3, 9. adiuuere
sinistrum latus 2, 3, 22.
Pammenes Thebanus 2, 3, 3.
Pamphylia 4, 7, 45.
Pandere vela 2, 5, 45. 2, 13, 11.
Panem accipere 4, 3, 9. in hostem
iacitare 3, 15, 1.
Pannonii 2, 1, 15.
Panormus 2, 5, 4.
Panormitani 3, 17, 1.
Panfa Cos. 2, 5, 39.
Papauerum capita 1, 1, 4.
Papirius Cursor filius, Consul 2,
4, 1. 3, 3, 1. L. Dictator 4,
1, 39.
Par erat neque virtute, neque ar-
tibus bellandi 1, 8, 2. numerus
2, 2, 13. numero 1, 8, 11. seue-
ritas 4, 1, 2. pares sunt Romani
Campanis 4, 7, 29.
Parate amicos 1, 2, 8. cibaria 4,

7, 31. seditionem aduersus pa-
trem 4, 1, 41. transitionem ad
Poenum 4, 7, 22. parantibus re-
sistere adfirmat 4, 7, 18. parati
equi 2, 5, 30. expectant signum
4, 7, 22. paratae naues in occulto
4, 7, 19. paratiorem militem ad
pugnandum habere 1, 11, 11.
Parcere virgini captivae 2, 11, 6.
percitur illis ab hoste 1, 4, 2.
Parietibus intersepsit vias 1, 5, 5.
Peperit mater me Imperatorem 4,
7, 4. parata fides 2, 5, 30.
Parmulae amplae 4, 7, 29.
Pars aduersa 2, 5, 47. auersa 2,
12, 3. 3, 13, 4. cedens ob id 2,
7, 11. cetera 3, 9, 3. copiarum
2, 2, 4. 2, 5, 1 et 17. 3, 10, 5.
corporis aegra 4, 7, 37. dimidia
exercitus 2, 3, 21. diuersa 2,
5, 21. 3, 6, 1. moenium 3, 9,
6. equitum 2, 7, 9. inferior 3,
13, 6. litterarum 1, 2, 6. ma-
gna barbarorum 2, 2, 13. reli-
quiarum 4, 7, 39. media 2, 3,
20. milium iussa subsistere 1,
4, 10. munimentorum 1, 2, 1.
murorum 3, 2, 10. 3, 9, 5. op-
pidi 3, 9, 2. peditum 2, 5, 22.
reliqua exercitus 3, 10, 5. su-
perata 1, 5, 6. superior 1, 4, 9.
1, 5, 4. 3, 7, 3. viae dextra 1, 6,
1. virium optima 2, 3, 3. vtraque
2, 3, 7 et 8. 2, 5, 38. partem
clausis armatam iussit ostendi 3,
10, 9. operis indagine com-
plecti proli. 1. Spartaco obicere
2, 5, 34. parte castra facere 1,
5, 24. partes diuersae, et Ita-
licae 2, 3, 16. firmissimae copia-
rum 3, 9, 4. hostium infirmis-
sima 2, 3, 4. Pompeianae 2,
7, 13. 3, 14, 1. 4, 7, 32. vi-
ctae 2, 7, 13. partium fortuna
aequata 2, 7, 13. victoria nun-
tata 1, 11, 7. duarum praesi-
dium 3, 10, 7. partibus deesse
2, 5, 23. per partes adtentare
1, 10, 1. 4, 7, 6.
Parthus 1, 1, 6. Parthi 1, 1, 6. 2,
2, 5. 2, 3, 15. 2, 5, 35. 36 et 37.
2, 13, 7. 4, 2, 3.
Parthicum bellum 1, 1, 6.
Parua manus equitum 2, 4, 6. ca-
stella 2, 5, 18. nauigia 1, 5, 5.
par.

INDEX II.

Pene par numero 1, 8, 11.
Penes alios gloria virtutis est 1, 11, 3. 4, 5, 11. se habere clauas 4, 7, 22.
Penetrare siluam 1, 2, 2. penetra-
tum oppidum 3, 9, 5.
Penitus 1, 4, 12.
Pensare iniuriam vnus morte mul-
torum 1, 1, 10. interitum prola-
tionia liberalitate 3, 16, 3.
Per agrum Pomptinum fugere 2,
6, 1. aliquantum spatii 2, 2, 8.
aliquot dies facere 2, 5, 8. 4,
1, 33. angustias ad potentia
euadere 2, 5, 24. transeundum
habere 1, 4, 3. auersam partem
mitti 2, 12, 3. auiaa regionea
circumduci 2, 5, 17. castra face-
re ignes 1, 1, 7. causam venan-
di 3, 3, 6. centum viginti mil-
lia passuum 1, 3, 10. contra-
gosa emensus iter 3, 1, 2. con-
tinuos dies 2, 3, 4. deserta Afri-
cae itinera 1, 7, 7. diuersam
partem castra occupare 2, 5, 21.
diuersa incendit agros 1, 8, 4.
loca 1, 5, 26. dolorem concitus
4, 5, 16. errorem admissus 3,
2, 4. exceptum quemdam aqua-
torem comperit 1, 8, 9. flu-
men traici 1, 4, 9. hoc 1, 3,
3. consilium auocari 1, 4, 14.
exemplum ostendere 1, 10, 1.
haec auocata intentio 1, 5, 18.
hostem id non licet 3, 3, 6. ho-
stium praesidia erumpere 2, 13,
9. 4, 5, 7. id tempus praepara-
re classem 1, 4, 13. ignominiam
occidere aliquem 4, 1, 33.
ignota loca vehi 2, 5, 6. in-
mensum corpus historiarum prol.
1. inprudenciam castis locum
capere 2, 7, 12. intermissas
hostium stationes erumpere 1,
5, 16. ipsam flammam educe-
re milites 1, 5, 27. itinera
nota digredi 1, 5, 5. latebras
copiarum pars disposita 2, 5, 1.
licetorem scindere vestimenta 4,
1, 18. limitem erumpere 1, 5,
10. longum coronae ambitum
1, 5, 23. ludibrium 1, 5, 16.
Masiniam capere vrbes 3, 6,
1. modica interualla pali fixi 1,
5, 22. munimenta intrumpere

2, 5, 26. nota refugere vada 2,
5, 23. nota se recipere 2, 5, 35.
obreptionem adgredi 2, 5, 36.
occulta disposita miles 3, 10,
6. otii licentiam sociia ininriam
inferre 4, 1, 15. partes adtentare
1, 10, 1. 4, 7, 6. pontem re-
dire in urbem 2, 13, 5. portas
incumpere 3, 9, 5. proditorem
circumduci 2, 2, 13. quadragin-
ta millia passuum reuertit 3, 11,
5. quietem 2, 1, 4. sagittarios ar-
cere vsum fluminia 3, 7, 2. saxa
montis cochleas legere 3, 9, 3.
Tarpeia demissus 3, 13, 1. le
provident 1, 2, 6. septem annos
4, 1, 25. singulos pilula vellere
caudam 4, 7, 6. singula vellere
1, 10, 1. solidos ac notos sibi
transitua euadit 2, 5, 7. speciem
1, 2, 4. securitatis 1, 1, 5. serui-
tutis 1, 1, 3. species sexuare or-
dinem 4. prol. stationes hostium
erumpere 4, 5, 8. prorumpere 1,
5, 12. terram trahere ramos 2,
4, 1. totam urbem epulas praesta-
re 3, 15, 6. totum iter pecu-
niam spargere 2, 13, 2. tumul-
tum relicta obpugnatio 3, 10, 2.
viam transire 2, 12, 4. vicea 2,
5, 25. vrbes diuidere exercitum
1, 3, 5. vtraque latera explica-
tus millea 1, 6, 1.
Peragere iussa 3, 9, 2. peractus ci-
tus 4, 7, 13.
Percontare omnia monumenta prol.
1.
Percontans, quo tempore castra
moturus 1, 1, 13.
Percussus audacia inopinata 4, 5,
4. percussi animi Romanorum
4, 7, 39. prae puluere Samnites 2,
4, 1.
Percutere Fabium Rullum securi 4,
1, 39. fusti decimum quemque
4, 1, 34. securi filium, quam-
uis victorem 4, 1, 40. ternos
ex centuriis 4, 1, 36. vicinos
forte ductos 4, 1, 35. percussa
fossa in fronte 3, 17, 5. per-
cussi securi seditionis duces 4, 5,
2.
Perdicas 4, 7, 20.
Perditus exercitus 2, 5, 40.
Perdomita Thracia 2, 11, 3.
Per-

INDEX II.

- Perducere agrum venalem ad id pretium licendo** 3, 18, 2. aliquem vsque ad locum 2, 5, 7. exercitum in infidias 2, 5, 35. hostes eo, ubi etc. 2, 5, 1. in confragosa loca 2, 3, 20. ultra locum infidiarum 2, 5, 37. incolumes suos in tuta 1, 5, 17. lectorem buc vsque cum adtentione 3. praef. perducere eodem 3, 8, 2. in consuetudinem 2, 1, 18. perductus exercitus in locum iniquum 1, 5, 13. hostis ad securitatem 3, 17, 3. in eandem persuasionem 1, 4, 2.
- Peregrina societas** 2, 7, 4.
- Peregritant** Castor et Pollux 1, 11, 9.
- Perfississimi aeneatores** 3, 9, 3.
- Perferre conceptum ignem vsque in vallum** 2, 4, 15. 4, 7, 40. de eadem re ad populum 4, 1, 22. epistolam balteo occultatam 3, 13, 2. raptum incolumem in castra 1, 2, 5.
- Perfidia barbari** 1, 1, 6. deprehensa 4, 7, 23. oppidanorum 2, 11, 1. sollempnis 1, 1, 6. perfidiam spernere 4, 4, 1.
- Perfixit vnus** 2, 12, 11.
- Perfugae species** 2, 5, 18. perfugam mittere 3, 6, 5. 3, 17, 7. a perfugis cognoscere 1, 6, 1.
- Pericles Atheniensis** 1, 3, 7. 1, 5, 10. 1, 11, 10. 1, 12, 10. 3, 9, 5 et 9. Periclem nomine adpellans voce 1, 11, 10.
- Periculum imminet** 2, 11, 4. noctis suspectae euitatum 3, 12, 1. discutere 2, 11, 4. leue et detrimentum sentire 3, 17, 4. periculo liberare Campaniam 1, 9, 1. periculis adflescere 4, 1, 19.
- Periclitantibus subuenire** 2, 5, 22.
- Perire cum familia** 4, 5, 14. fame 4, 5, 20. periit Hirtuleius 2, 7, 5.
- Peritus linguae** 1, 2, 2. nandi et nauticae artis 3, 13, 6. perire facere aliquid *ibid.*
- Peritia et calliditas bellandi** 1, 8, 7.
- Permiscere modum vini mandragora** 2, 5, 12.
- Permittere sibi multa transire** prol. 1. permisit ita ordinari aciem 4, 1, 8. turnae equitum ad lacessendos hostes ire 1, 10, 2.
- Pernicies ducis** 1, 9, 4.
- Perniciosa seditio** 2, 5, 18. seditione furete 1, 9, 2. perniciosissimum est cedentibus 4, 7, 21.
- Perperellere Xenophontem**, ut etc. 4, 6, 2.
- Perperna dux** 2, 5, 32.
- Perpeti inopiam** 4, 5, 20. ruborem facti 4, 6, 2.
- Perpetrare facinus** 2, 5, 30. perpetrata legatio 3, 13, 1.
- Perpetuum filium contubernalem habere** 4, 1, 11.
- Perquam similis natura** prol. 1.
- Petrumper aciem hostium** 2, 4, 2 et 17. 2, 8, 9. petrupta statio ab hoste 4, 1, 36.
- Persae** 2, 3, 13. 4, 2, 5. 4, 6, 3. dicuntur sagittarum multitudine nubes esse facturi 4, 5, 13. Persarum acies 2, 3, 3. classis 4, 7, 43 et 45. multitudo ingens 4, 7, 43. innumerabilis 2, 2, 13. quosdam capere 1, 11, 17.
- Persicus habitus** 3, 8, 3. Persicum bellum 2, 8, 4.
- Persidem intrare** 2, 3, 6.
- Persedere in saxo** 4, 5, 5.
- Persequi aliquem** 2, 13, 11. 4, 1, 39. doloris auctorem 1, 7, 2. hostem ad internecionem 4, 7, 15. praedatores 3, 10, 6. Saburam 2, 5, 40. sparsa per inmensum corpus historiarum prol. 1. persequentes longius cedendo protrahere 3, 10, 5. persecutus milites sparsos 2, 2, 11. persecuti effusos ceciderunt 2, 6, 7. persecuturos arbitratus 1, 4, 14.
- Persectari equum** 1, 2, 1.
- Perfes**, Macedonum rex 2, 3, 20.
- Perseuerant fidem seruare Romanis** 4, 5, 20 et 21.
- Perseuerantius abeuntes trucidare** 2, 8, 14.
- Perseuerantiae causa facete** 3, 5, 1.
- Perspicere regias vires** 1, 2, 1.
- Perstare in principis** 4, 1, 27 et 28.

- Persuadere** adpropinquantibus 3, 6, 5. aduersariis 2, 5, 31. alicui, vt etc. 3, 3, 5. ciuibus 2, 2, 14. circumfidentibus, ne etc. 3, 15, 4. exercitui vtrique 2, 4, 9. Tarentinis, vt etc. 3, 3, 1. Gabinis, vterentur odio 3, 3, 3. persuasit hosti, superesse ipsis copias 3, 15, 6. ipsis proeliantibus eisdem adfuturos 1, 11, 9. militibus 1, 11, 16.
- Persuasio** alacritatem adtulit 1, 11, 2. eadem 1, 4, 8. hostium 1, 5, 3. persuasionem adiuuare 3, 3, 4. persuasione sollicitari 2, 5, 18.
- Pertendere** ad angustias 1, 4, 6.
- Perterritus** adseueratione 3, 8, 2. metu viperarum 4, 7, 10. voce 3, 5, 2. perterriti exemplo 2, 8, 8. Samuites 2, 4, 2.
- Pertinaciter** a seruis excludi 2, 5, 30. instare hosti fugienti 2, 6, 10. tolerare obsidionem 2, 9, 5.
- Pertinere** ad commune 3, 2, 6. ad rerum naturam 1, 12, 9. pertinent exempla ad proelium prol. 1. pertinens quid ad exercitum 1, 11, 5.
- Perturbare** aciem 2, 4, 13. hostem 2, 3, 17. perturbari visu 2, 5, 38. perturbatae Antiochi copiae 2, 4, 4.
- Perturbatio** ordinum 2, 3, 16.
- Peruenire** ad extremam famem 3, 15, 3. fluuium 4, 2, 1. hanc vsque metationem 4, 1, 4. hostium consilia 1, 2, 5. posteriora castelli 3, 9, 3. summum *ibid.* in amicitiam alicuius 1, 2, 3. Lacedaemonem 1, 1, 10. Veios 3, 13, 1. perueniunt incolumes Canusum 4, 5, 7. peruenierunt ad Didium legiones 1, 8, 5. peruenitur ad castra Pompeii 2, 5, 31.
- Peruicacia** fugitiuorum 2, 3, 17. obstinatorum 2, 9, 3.
- Pernigilatum** est ab omnibus 3, 12, 1.
- Pes** calrorum 4, 3, 13. pedem referre 2, 5, 3. 2, 8, 13. pedes circiter quaterni 4, 7, 29. nudi 4, 1, 26. priores adleuati 4, 7, 34. posteriores *ibid.* pedum quindecim fussa 1, 5, 9. pedibus et capite nudus 3, 9, 3. traicere vada 4, 1, 1.
- Pedes** circumductus ab ea parte 2, 2, 12. cominus accedens 2, 5, 33. prosiluit in primam aciem 2, 8, 13. ad peditem redigere equites 4, 1, 18. in pedite erat Romanorum robur 2, 2, 11. pedites deni 4, 1, 6. gregales 4, 1, 31. l. cunctantes 4, 5, 7. peditum acies subita 2, 3, 14. triplex 2, 3, 17. equitumque manus parua 2, 4, 6. fortissimus quisque 2, 3, 3. numerus 2, 3, 17. ordines 2, 4, 12. pars 2, 5, 22. terga 2, 5, 37. velocissimi 2, 3, 22. viginti quatuor millia 4, 2, 6. pedites iugum quoddam occupare iussit 4, 6, 2. proturbare 2, 2, 4. redigere ad leuem armaturam 4, 1, 18.
- Pedestris** cursus 4, 6, 2. pugna 2, 3, 23. pedestre iter 2, 5, 42. proelium 1, 3, 6. pedestri et nuali proelio vinci 4, 7, 45.
- Peditatum** praemittere 2, 5, 38.
- Petere** altissima aedificiorum 3, 13, 8. Asiam 2, 11, 3. Cariam 1, 8, 12. castra cursu 3, 17, 7. Catinam viribus 3, 6, 6. Graeciam 1, 4, 6. montes cursu effuso 2, 5, 38. pabulum 2, 5, 31. regionem *ibid.* Spartam 3, 11, 5. spatium noctis ad deliberationem 4, 7, 22. telum 4, 1, 4. tumulos proximos 2, 7, 1. vrbes ceteras 3, 6, 3. petentibus ordines respondit 4, 1, 8. peti gladiis ora iussit 4, 7, 32. partem vult 1, 1, 2. petenda est illinc (aqua) 2, 7, 12. petinus bello ab Ardie Illyrio 2, 5, 19. petium colloquium ad exercitum 1, 5, 17. concilium ab Agrigentinis 3, 2, 6.
- Petilini** a Poenis obsessi 4, 5, 18.
- Q. Petillius** Cos. 4, 1, 46.
- Petreius** Afraniusque castra noctu moturi 1, 8, 9. Petreii et Afranii exercitus 2, 1, 11.
- Phalanx** duplex 2, 3, 20. Macedonica 2, 3, 17. ordinata 2, 3, 20. regis Pyrrhi explicita 2, 2, 1. phalangis ora 2, 3, 20.
- Phalaris** Agrigentinus 3, 4, 6.

I N D E X I I.

- Pharnabazus regius praefectus 2, 7, 6.
 Pharnaces, Mithridatis filius 2, 2, 3.
 Pharnaëus quidam 1, 1, 6.
 Pharnastanes 2, 5, 37.
 Pharfalica pugna 2, 7, 13.
 Philippus, Macedonum Rex 1, 4, 6 et 13. 2, 1, 9. 2, 3, 2. 2, 8, 14. 2, 13, 8. 3, 8, 1. 3, 9, 8. 4, 1, 6. 4, 7, 37. Alexandri Macedonis pater 4, 2, 4. denuntians 4, 5, 12. exclusus oppido Saniorum 3, 3, 5.
 Phocenses destituti 3, 11, 2. obsidere *ibid.*
 Phormion, dux Atheniensium 3, 11, 1.
 Phrygia 1, 4, 2.
 Picentes 1, 12, 3.
 Picus in capere insidet ius dicenti 4, 5, 14.
 Pignora contraria 1, 8, 6. pignorum suorum supplicia spectare 4, 5, 22.
 Pigriores milites 1, 11, 20.
 Pila defixa 2, 1, 7. emissa ex edito in subeuntes 2, 2, 3.
 Pili singuli 4, 7, 6.
 L. Pinarius 4, 7, 22.
 Pireä 1, 11, 20.
 Pisidae 1, 4, 5.
 Pisidia *ibid.*
 Pisistratus Atheniensis 4, 7, 44.
 Piso captus 3, 6, 5. Cn. victus 3, 6, 5. L. 4, 1, 26.
 Pice et taeda plenae amphorae 4, 7, 9.
 Planus vertex 2, 2, 4. in plana deducere Poenos 2, 2, 11. descendere 2, 5, 18.
 Planities inuia equiti 2, 2, 9. planities contrariae 2, 5, 38.
 Plaustrum oneratum lapide quadrato 3, 3, 5. plaustra implere viris 4, 7, 33. plaustris cingere copias *ibid.* in plaustris esse *ibid.*
 Plebs spoliata principibus 2, 11, 3.
 Plebeiorum agri deusti vastatique 1, 8, 1. plebeios praeficere ignobilibus 2, 11, 3.
 Plenae amphorae pice et taeda 4, 7, 9. plena statu vela 2, 13, 11. promissa 3, 3, 1. taedae, sebi, et sulphuris vehicula 2, 4, 17.
 vascula viperis 4, 7, 10. plenae iniquitatis condiciones referre 1, 11, 4.
 Plerique ex militibus 1, 11, 5, 3, 2, 7. medici 4, 7, 1. plerosque inuitos ab Italia extrahere 2, 3, 16.
 Plumbo scriptae litterae 3, 13, 7.
 Plus ad victoriam Caesari conferre 2, 3, 2a. praesidii in scuto habere 4, 1, 5. pluris vendere iuuenturem 3, 5, 3. plures domini 4, 1, 10. aues 1, 3, 7. turmae 2, 5, 25. plura oppida 3, 6, 1. plurimum oppidorum obpugnatio 1, 3, 5. pluribus locis communire castella 1, 8, 11. plurimum interest partis viriusque 2, 5, 38. tamen consecutus est 1, 8, 8. plurimi armeniorum greges 2, 5, 13. plurimos in deditionem accipere 3, 17, 7.
 Pluvia continua 2, 5, 25. pluuiam recipere 3, 4, 6. pluuiä ac statione inquietari 2, 5, 25. et stando festus 2, 1, 15.
 Poenae meru coire in collem 4, 7, 24. poenam dare 4, 5, 14. patir 3, 12, 1.
 Poenitentia coëgit exauctoratos satisfacere Imperatori 1, 9, 4. poenitentiam adferre transfugis 2, 7, 9.
 Poenus 1, 1, 9. contemnens consuetudinem 2, 1, 4. ad Poenum transitionem parare 4, 7, 22. Poeni 1, 1, 9. 1, 4, 11 et 12. 1, 12, 9. 2, 3, 16. 2, 4, 14. 2, 5, 4. 2, 13, 9 et 10. 3, 3, 6. 3, 13, 2. 4, 1, 44. 4, 7, 38. circumuenti ab eo 2, 6, 2. deleti 2, 10, 2. deturbati ex classe 4, 7, 12. iussi recedere 3, 10, 3. victi 2, 9, 2. Poenorum arma et insignia 4, 7, 12. castra bina 2, 10, 2. Poenos in plana deducere 2, 2, 11. ad Poenos deducere 1, 8, 6. a Poenis nihil iustum expectare 1, 11, 4. obsessi Petilini 4, 5, 18.
 Polliceri salutem popularibus 3, 3, 1. pollicitus est, se daturum praemia 1, 11, 2.
 Pollicita dara 3, 16, 3.
 Pollux et Castor 1, 11, 8 et 9.
 Pomifera arbor 4, 3, 13.

Pom-

- Cn. Pompeius** 1, 1, 7. 1, 4, 8. 1, 5, 5. 1, 9, 3. 2, 1, 12. 2, 2, 2. 3, 11. 14 et 22. 2, 11, 2. 3, 17, 4 et 18. 4, 5, 1. Pompeii castra 2, 5, 31. equitatus effusus 2, 3, 22. praesidium transducere 3, 14, 1. Pompeio auctor fuit 2, 1, 3.
- Pompeiani** 2, 5, 31. **Pompeianae** partes 2, 7, 13. 3, 14, 1. 4, 7, 32.
- C. Pomptinius legatus** 2, 4, 7.
- Pomptinus ager** 2, 6, 1.
- Pondus grande auri** 4, 3, 2.
- Ponere aduersus Thebanos castra** super tipam 1, 10, 3. aliquos in insidiis 3, 10, 3. castra 1, 5, 3. 2, 5, 9. 22 et 24. 2, 13, 6. cohortes in valle 2, 5, 37. electos in insidiis 2, 5, 23. defensores in muris 3, 17, 1. equitem in dextro cornu 2, 3, 22. equitatum in utroque latere 2, 3, 17. factorum et distorum exempla proli. 1. fidelissimos equitum a tergo 2, 8, 14. Graecos in prima acie 2, 3, 13. Hispanos leues in prima parte 2, 5, 31. in sinibus Vbiorum castella 2, 11, 7. infirmissimos contra fortissimos 2, 3, 3. partem copiarum in insidiis 3, 10, 5. plaustrum in aditu portae 3, 3, 5. positum ad ripam praesidium 1, 10, 3. positi equites 4, 7, 29. in prima fronte 2, 3, 16. posita castra in colle 3, 17, 7. in diuersa ripa 2, 5, 20. loco humili 3, 7, 3. Volsorum prope virgulta et siluas 2, 4, 15. prope a virgultis siluaeque 4, 7, 40.
- Positio castrorum** 1, 2, 1.
- Pons abruptus** 2, 13, 5. factus 1, 5, 11. modicus 3, 13, 6. superiectus 2, 3, 24. tumultuarius 4, 7, 28. pontis faciendi copia 1, 5, 4. pontem efficere 4, 2, 1. incendere 4, 7, 28. iungere in fluuium 4, 2, 1. rumpe-re 2, 6, 8. pontes fossae inieci 1, 5, 10. operosiores 1, 1, 6. praeparati inieci que super fossam 3, 9, 9. praeparare 1, 5, 10.
- Ponticorum oculi** 2, 1, 12.
- Pontius Cominius** 3, 13, 1.
- Popillio Laenati fiducia** fit 3, 17, 9.
- Poplonia** 1, 2, 7.
- Populus Romanus** 2, 10, 2. armis ciuilibus dissociatus 1, 10, 4. superior 4, 5, 14. sociorum 4, 7, 31. populi iniussu 1, 4, 11. populos aliquot in deditionem accipere 4, 7, 25.
- Populares cogitant de fuga** 2, 2, 14. pendente ex illo 3, 16, 1. popularium animos concitare 1, 11, 19. conspectus 1, 10, 4. fides 3, 16, 1. populares corrumpere ad defectionem *ibid.* popularibus salutem polliceri 3, 3, 1.
- Populari agros** 1, 8, 2.
- Populatio agrorum patriciorum** 1, 8, 1. populationem timere 4, 3, 14.
- Porcius Cato consularis** 2, 4, 4. M. 4, 7, 12.
- Porfenae exercitus** 2, 13, 5.
- Porta diuersa** 3, 18, 1. fracta 3, 3, 6. portae aditus 3, 3, 5. claustra impedita *ibid.* portae clausae 2, 6, 9. 3, 16, 5. destituta praesidio 3, 9, 5. statione circumdatae 2, 6, 7. portarum claues 4, 7, 22. portas aperire suis 3, 2, 8. claudere 2, 11, 1. reuellere 3, 9, 2. portis quatuor eruptio facta 3, 17, 2.
- Portare cibaria complurium dierum** 4, 1, 1. farinam collo 4, 1, 6.
- Portendi victoriam interpretatus est** 1, 12, 4.
- Portione gregalium contentus** 4, 3, 12.
- Portus Atheniensium** 1, 5, 7. indefensus 3, 10, 8. proximos 1, 5, 7. Samiorum 1, 4, 14. 3, 2, 11. Sicyoniorum 3, 2, 10. 3, 9, 7. Syracusanus 1, 5, 6. vacans 3, 2, 10. portum capere 3, 9, 7. cum reliqua adeptus est classe 1, 4, 14. intrare 1, 5, 6. inuadere cum strepitu 3, 9, 10. Lilybaei nauibus occupare 3, 10, 9.
- Porus, Indorum rex** 1, 4, 9.
- Poscere Fabium Rullum virgis caesum** 4, 1, 39. pugnae signum 1, 11, 20. poscit res proli. 1. poscit

- poscit res 2, 5, 32. poscentibus securitatem promittere 4, 7, 18.
- Posidere domum 4, 1, 10.
- Possessio loci 3, 2, 4. possessiones publicatae 1, 8, 2.
- Post castra 1, 5, 4. terga peditum collocatus 2, 5, 37. restrictae manus 4, 4, 1. vineas aciem dirigere 2, 3, 8.
- Posterus dies 1, 4, 5. 2, 5, 20. 2, 9, 1. 2, 10, 1. 4, 1, 43. 4, 3, 13. 4, 7, 30 et 42. postera dies 1, 1, 12. 2, 4, 6. 4, 7, 22. posteriores pedes 4, 7, 34. posteriora castelli 3, 9, 3. postrema acies 2, 4, 20. 2, 5, 28. postremo in conspectu exercitus 1, 11, 11.
- Postridie 1, 11, 19.
- Postquam ex sententia contigit 2, 5, 33. intellexit 1, 1, 10.
- Postsignani 2, 3, 17.
- Postulare a Cos. vt etc. 4, 1, 44. 4, 7, 5. postulantibus missionem dedit 1, 9, 4.
- Postulatio intempestiua pugnae 1, 10, 1. per magnum tempus tracta 1, 4, 13.
- Postumius Cos. 2, 1, 4. Consularis 4, 5, 3. A. proelio animos suorum erexit 1, 11, 8. Postumio et Fulvio scribere 1, 8, 3.
- Potestas abeundi 2, 6, 4. barbarorum 2, 7, 12. consularis 2, 8, 5. in potestatem redigere potum 3, 2, 10.
- Potiri annulo interfecti 4, 7, 38. castris alicuius 4, 1, 14. ciuitate 3, 6, 7. com meatibus 4, 7, 19. oppido 3, 1, 2. per aliquem 3, 3, 1. Poenis et elephantis 2, 5, 4. praeda 2, 5, 13. victoria 1, 11, 6. 2, 8, 6. potitus amicitia 1, 2, 3. pecunia regia 1, 8, 12. redactis ad famem 3, 4, 1.
- Potius, quam 4. proli. fame, quam ferro superare 4, 7, 1. potissimum 1, 12, 12. 2, 1, 16. puluere perculsi Samnites 2, 4, 1.
- Praealtus locus 2, 5, 7. praealti fluminis transitus 1, 7, 2.
- Praebere hosti vincendos 2, 4, 12. hostem illustrem et conspicuum suis 2, 1, 12. ingressum 3, 7, 4. speciem alicui 4, 1, 9. exercitus longe minoris 2, 3, 12. remanentis 1, 4, 4. totius 2, 5, 17. hostium remanentium 1, 5, 26. virium nouarum 2, 12, 3. vrbis ardentis 3, 8, 2. vini epularumque copiam 3, 3, 2. praebetur locus consultatoni 3, 2, 6.
- Praecedere aliquem alacriter 2, 7, 9. praecedens rumor 4, 7, 31.
- Praecidere dexteras transfugarum 4, 1, 42. praecisus togae cinctus 4, 1, 26. praecisae dextrae comprehensis in futo 4, 1, 16. manus 3, 15, 4.
- Praecipere agmini nouissimo 4, 7, 28. praecepit hastatis, tela iacerent 2, 5, 4. ipsam oram maris legerent 1, 4, 7. vt etc. 2, 3, 3. 10 et 14. 4, 7, 22. auxiliariis, vt etc. 2, 3, 10. custodiis, vt etc. 1, 8, 11. legatis 1, 1, 9. oppidanis, ne etc. 1, 1, 2. 1, 2, 6. 1, 11, 5. suis, ne etc. 1, 5, 3.
- Praeceptum dare alicui 2, 3, 16. 4, 7, 31. praecepta imperatoria 2, 6, 10.
- Praecipitare insidentes 2, 4, 12. praecipitari in fugam 2, 5, 37.
- Praecipuae fortitudinis testimonium 1, 11, 3. 4, 5, 11.
- Praeclara victoria 1, 11, 2.
- Praeclusus a P. Varinio Procos. 1, 5, 22.
- Praeda castrorum 3, 17, 6. praedaes spes 2, 5, 9. esse alicui 4, 7, 13. praedam colligere 2, 13, 1. diuidere militibus 4, 1, 45. praeda exuere hostes 1, 6, 3. oneratae naues 3, 3, 7. onustus 1, 4, 2. potiri 2, 5, 13.
- Praedari coeperunt 2, 5, 10. praedatum mitti 3, 16, 3. proficisci 1, 5, 12. 4, 5, 8.
- Praedatores persequi 3, 10, 6.
- Praedationi intentos hostes claudere 1, 6, 1.
- Praedicare Latine clare 2, 4, 10.
- Praedicere futura 1, 11, 11. praedicti montis radices 2, 5, 34. praedictae viae latera 1, 5, 24.

• copiae 2, 5, 31. praediſta in-
commoda 2, 1, 4.
Praediſcere dimicationum euen-
tus 1, 11, 12.
Praediuinare futurum 2, 5, 38.
Praeſſe exercitui hoſtium 1, 5,
17. rebus ſummis 4, 3, 3. reli-
quiis exercitus 2, 10, 2.
Praeſens ſucceſſus 3, 16, 2. pau-
citas 2, 12, 3. proelium 2, 4, 1.
in Praeſentia 2, 11, 4.
Praeſerre faces et angues furiali
habitu 2, 4, 18. haſtas erectas 2,
4, 20. multum terroris 1, 11, 17.
Praeficere Aurelium obſidioni
Lipararum 4, 1, 31. plebeios
ignobilibus 2, 11, 3. praefectus
claiſſis, Crispinus 4, 7, 26. co-
hortis, C. Titius 4, 1, 26. equi-
tum, Aemilius Rufus 4, 1, 28.
Mithridatis, Archelaus 1, 5,
18. 1, 11, 20. regis Ptolemaei
Charmades 3, 2, 11. regius
Pharbazus 2, 7, 6. Sabura 2,
5, 40. Romanorum, Velius 3,
17, 3. Saniorum, Apollonius 3,
3, 5. Sullae 2, 7, 2.
Praefixae fores domuum 4, 5, 23.
praefixa haſtis capita ducum 2,
9, 3.
Praefringere hoſtium ſpicula 2, 3,
20.
Praegredi cum copiis 4, 7, 20.
famam rei geſtae 2, 10, 2.
Praelaſſatos ſuperare 2, 5, 47.
Praelocutio villa 3. prol.
Praemittere equites 2, 5, 31. 4, 1,
8. exploratores 1, 2, 7. ſtatrem
etc. 2, 4, 3. peditatum 2, 5, 38.
quosdam ſuorum 3, 2, 3. ſci-
ſcitatuſ 1, 2, 8. validiſſimam
manum ad locum occupandum
1, 4, 5. viginti ex velociſſimis
tribus 2, 5, 47.
Praemium ferre 4, 1, 44. prae-
mio magno ſollicitari 3, 6, 4.
praemia ampla 1, 11, 2. prae-
miis corruptus 3, 3, 1.
Praeneſte 2, 9, 3.
Praenoſcere cerua ſe adſeuerat 1,
11, 13.
Praeoſtare Rutilianum 4, 2, 2.
praecoſtant ſpectare ſupplicia
pignorum 4, 5, 22.
Praeparare Athenienſes ad ali-

quid 3, 2, 6. claiſſem 1, 4, 13.
conſilia exemplorum prol. 1.
pontes 1, 1, 5 et 10. praeparari
ad hoſtium incurſum 4, 1, 8.
praeparatus locus 3, 15, 3. prae-
paratae inſidiae 2, 5, 35. 2, 5,
44. praeparata ſubſidia 1, 1, 5.
Praepoſtere Laelium equitibus 2,
3, 16. praepoſitus praefidio 3,
10, 7. 4, 7, 22.
Praeripere herbas alimentis 3, 15,
3.
Praeruptus mons 3, 8, 3. praeru-
prae viae 2, 2, 6.
Praeſentire aduentum ducis 1, 1, 8.
Praefidium aduentans 2, 9, 2.
duarum partium 3, 10, 7. exi-
guum 1, 4, 9. 1, 10, 3. Hanni-
balis 3, 9, 2. hoſtium 1, 4, 14.
Romanum 3, 3, 6. praefidii ni-
hil ſecum habere 2, 7, 14. pa-
rum habere 2, 11, 1. plus in
ſcuto, quam in gladio habere
4, 1, 5. praefidio eſſe alicui 3,
11, 2. praepoſitus 3, 10, 7. 4,
7, 22. praefidium depellere 1,
10, 3. recipere 2, 11, 2. trans-
ducere 3, 14, 1. in praefidium
Lucanorum adſumi 3, 6, 4.
praefidio Amphipolin tueri 3,
16, 5. tenere capta caſtella 1,
8, 11. Corinthum 3, 12, 2. iu-
ga 2, 4, 4. teneri 3, 6, 7. cum
praefidio urbem obtinere 3, 3,
1. in praefidio Panormitano-
rum eſſe 3, 17, 1. urbi eſſe 1,
8, 3. praefidia alia ſucceſſura
his 3, 2, 4. deducta 3, 6, 1. fir-
ma *ibid.* hoſtium 2, 13, 9. 3,
13, 6. 3, 15, 5. 4, 5, 7. hoſti-
lia 3, 10, 8. intercepta 1, 4, 13.
relinquere *ibid.*
Praefignatae litterae 1, 2, 6.
Praeſtare aditum 3, 8, 3. alimen-
tum 4, 7, 9. aliquid facile, ne
etc. 1, 1, 10. Brutianos in ſum-
ma belli 4, 2, 1. epulas 1, 11,
19. equitatu et elephantis 2, 2,
11. idem ſiliis Ariſtidis 4, 3, 5.
multitudine 2, 2, 14. praeto-
rium ſecretius 2, 5, 30. ſe clau-
dendum 1, 5, 23. ſpeciem ſu-
gientis 3, 10, 2. ſuſpicionem
alicui 3, 17, 7. virtute 2, 2, 10
et 13.

Prae-

- Praestantis propugnatorum** 3, 2, 1.
- Praestituta dies** 1, 2, 6.
- Praestringere oculos** 2, 1, 12.
- Praesumpta victoria** 3, 17, 6.
- Praeualidus equus** 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Praetendere expectationem certaminis** 2, 2, 12. militibus 2, 3, 14.
- Praeter aduersariorum castra agi** 1, 8, 9. ahenum et vnicum veru nihil 4, 3, 6. hostilia praesidia ire 3, 10, 8. hostium castra 1, 1, 7. portum missae naues 1, 4, 14. oraphalangis transcurrere 2, 3, 20.
- Praetereuntes copias recognoscere** 4, 6, 3. praeterita aera 4, 1, 22.
- Praetexere captiuis latera cunctium** 1, 4, 1.
- Praetor Vrbanus L. Aelius** 4, 5, 14.
- Praetoria naus** 1, 1, 2.
- Praetorium manens in castris** 2, 5, 34. secretius praestare 2, 5, 30.
- Praeuale re cornibus** 2, 3, 4. equitatu 1, 8, 12. 2, 2, 9. 2, 3, 14. 2, 5, 18. 4, 7, 21. exercitu 4, 7, 20. numero et genere equitum 2, 5, 33. primo inpetu 2, 1, 8. praeualer hostis 3, 10, 3.
- Praeualidus equitatus** 2, 4, 12.
- Precari Deos** 4, 5, 4.
- Praeces legionis** 4, 1, 43. precibus militum concedere animaduersionem 4, 1, 39.
- Premere alterum latus** 1, 4, 7. fossam 1, 5, 8. Philippum fugientem 2, 13, 8. proras 1, 5, 6. tergum alicuius 1, 6, 2. premi ab aliquo 2, 7, 8. a Scordiscis Dacisque 2, 4, 3. iniquitate locorum 1, 5, 18. somno et mero 2, 9, 7. verecundia ignominiae 4, 1, 13.
- Pretium operae est in mercede** 4, 4, 2. solui iussit pro fructibus 2, 11, 7. pretio venite 3, 18, 2.
- Pretiosissima rerum** 1, 11, 5.
- Primus congressus** 2, 1, 8. hostes inuasit 4, 5, 3. incurtus 2, 5, 23. inperus 4, 11, 6. 2, 1, 8.
- hostium** 2, 3, 3 et 14. **prima acies** 1, 5, 9. 2, 1, 8. 2, 3, 10. 13 et 21. 2, 4, 10. 2, 5, 4. 2, 8, 12 et 13. eruptio 3, 10, 4. frons 2, 3, 16. 2, 4, 17. luce 2, 5, 21. 24-26 et 33. 2, 13, 7. 3, 8, 3. 3, 10, 5. 4, 7, 22. **primum bellum Punicum** 1, 4, 11. **inirium aestatis** 3, 4, 6. **primi ordines** 1, 5, 11. 1, 11, 2. 4, 5, 8. **primas naues agi iusserunt** 1, 4, 12.
- Primpilatis Caelius** 4, 7, 8.
- Prinatum castellum** 3, 8, 1.
- Princeps finitimae gentis** 2, 11, 6. **principes** 2, 3, 16. **beneficiis obstricti** 2, 11, 3. **Gabinorum** 1, 1, 4. **principibus spoliata plebs** 2, 11, 3. **ex principibus aliqui** 1, 1, 10.
- Principia missa** 2, 5, 30. **in principis perstare** 4, 1, 27 et 28. **sanguis missus** 4, 1, 16. **stare pedibus nudis** 4, 1, 26.
- Prior exercitus Neciorum** 2, 11, 4. **pars litterarum** 1, 2, 6. **priores libri** 3. **prol. pedes adleuati** 4, 7, 34. **priorum librorum descriptio** 4. **prol. prius tradere** 3. **prol.**
- Pristinus mos** 2, 1, 4. **pristina castrorum conuersatio** 2, 4, 10.
- Priusquam descenderet in aciem** 1, 11, 11. **iniret proelium** 1, 11, 21.
- Pro captiuis introducere** 3, 3, 7. **Charmade receptus** 3, 2, 11. **concione dicere** 1, 11, 3. 4, 5, 11. **duce fuit obfessis nostris** 4, 7, 8. **fronte aciei decurrere** 2, 2, 12. **incurioso me reprehendit prol. 1. moenibus sagittarios relinquere** 1, 5, 5. **nuptiali munere dare aurum** 2, 11, 5. **occasione factum amplecti** 1, 6, 1. **onibus suis pugnare** 1, 11, 5. **ostento excipere** 1, 12, 8. **patria mori** 4, 5, 12. **Rep. deuouere se** 4, 5, 15. **scutis cortices dare** 1, 7, 5. **significatione tristi** 1, 12, 7. **transfuga subornatus** 3, 13, 2.
- Probata experimenta prol. 1.**
- Probris hostium cogi** 1, 11, 1.
- Procedere ad milites** 1, 9, 4. **aduersus solum cum altero** 2, 5, 41. **in aciem** 2, 1, 1. **in acquum**

- quum 2, 3, 14. noctu per causam venandi 3, 3, 6. pabulum 2, 1, 6. procedit seditiosa legio 4, 1, 43. procedunt eis aera praeterita 4, 1, 22. hostes ordinati 2, 3, 4. in aciem feroces 2, 1, 15. oppidani 3, 10, 5. processit res parum 1, 8, 8. processerunt super catenam leuatae prorae 1, 5, 6. procedens lentius media acies 2, 3, 6. procedentia ad praeceptum cornua 2, 3, 7.
- Proclamat, victorem adesse** collegam 2, 4, 1.
- Procliuo adiuuante inpetum** 2, 2, 2.
- Procos. Fulvius Flaccus** 4, 7, 29.
- Procul a castris succendere aedificia** 2, 5, 9. a conspectu conabulare naues 3, 9, 8. ab vrbe 2, 11, 1. armatam partem classis ostendere 3, 10, 9. conspiciari numerum arborum 2, 5, 46. contemplatus 1, 2, 7. intuentibus stationis species est 1, 5, 22. visentes decipere 3, 13, 6.
- Procurrere ad succurrendum sociis** 2, 5, 29. ad vallum Punicum 3, 10, 3. aduersus aquam 1, 4, 9. hostes vidit 2, 1, 7. in primam aciem 2, 8, 12. propius 3, 3, 4. procurrit cum clamore acies 2, 5, 34. procurrit ad pecora vindicanda 3, 10, 6.
- Procurfus subita** 2, 2, 5.
- Prodere sibi regem** 1, 8, 8. produntur cogitata equorum fremitu 2, 5, 31. proditus a transfuga 3, 11, 5. proditum est memoriae 4, 2, 1, 4, 5, 20.
- Proditor Ephialtes Trachinius** 2, 2, 13. cum proditore agere 1, 1, 6. proditoribus praesentatur merces 1, 11, 2.
- Proditio simulata** 2, 2, 14. ad prodicionem corruptus 3, 3, 5 et 7. sollicitare Cononeum 3, 3, 2 et 6.
- Prodigium subitum** 1, 12, 4. opinati sunt 1, 5, 28.
- Prodire** 4, 7, 5.
- Producere capriuos vrbis Cyzici** 4, 5, 21. exercitum ordinatum 2, 3, 4. et reducere in castra 1, 4, 8. nudatum in conspectu 1, 11, 18. productus in locum iniquum exercitus 1, 1, 11. producta media acies 2, 3, 7.
- Proelium acerrimum** 2, 10, 1. asperum 1, 5, 15. commissum 1. prol. 1. 11, 15. 2. prol. 2, 4, 6 et 7. 2, 5, 6. 45 et 46. 4, 7, 30. confertum 2, 3, 7. confertum 2, 4, 5. contractum 2, 4, 3. dubium 2, 4, 11. equestre 2, 3, 23. gestum est Camilli ductu 2, 6, 1. inopinatum 2, 3, 14. iustum 2, 7, 8. leue 2, 5, 12. longum 1, 5, 15. 4, 5, 10. nauale 1, 3, 6. 1, 12, 11. 2, 5, 45. 2, 13, 9. 4, 7, 45. pedestre 1, 3, 6. 4, 7, 45. praefens 2, 4, 1. restitutum est 2, 8, 2. proelii cupiditas 1, 11, 19. suspensio 1, 8, 5. proelio aptatos trucidare 3, 17, 6. detractate 1, 11, 1. finire 2, 7, 6. inire 1, 11, 10 et 21. 2, 5, 33. redintegrare 2, 8, 13. restituere 1, 11, 8. trahere 2, 1, 9. ad proelium compellere 2, 1, 12. in proelium descendere 2, 1, 10. duci 4, 1, 44. proelio animos suorum erigere 1, 11, 8. amissi duces 4, 2, 8. proelio configere 2, 8, 1. cum Latinis 1, 11, 8. Hiruleium deuincere 2, 3, 5. superari 4, 2, 7. vinci 2, 9, 1. vrgueri 2, 7, 6. 4, 7, 45. in proelio dubiam mortem timere 4, 1, 17. occidi 4, 5, 14. sine proelio auertere exercitum 1, 8, 4. proelia frequentia 2, 3, 9. leuia 2, 1, 4. proeliorum successus 1, 3, 3. proelia committere 2, 1, 13.
- Proeliari** 4, 7, 29. proeliandi delictum 1, 3, 4. proeliantibus adesse 1, 11, 9 et 16.
- Proficit horum vis in arte posita prol. 1.**
- Proficisci a terris** 1, 12, 2. ad Syphacem 1, 1, 3. illo 3, 11, 5. praedatum 1, 5, 12. 4, 5, 8. proficiscens classis 1, 12, 11. profectus nocte 1, 5, 17. profecti sunt barbari 1, 5, 28.
- Professionis signum** 4, 1, 33. professioni habere fidem 1, 4, 11. professionem edicere in posterum diem 2, 5, 20. occultare specie remanendi 3, 11, 5. suam

INDEX II.

suam censu obtexere 1, 1, 8.
 Proflare auras ingentes 2, 2, 7.
 Profligare hostem 2, 1, 4. victo-
 riam 2, 3, 2. profligari labore
 itineris 2, 2, 8. nihil videt 2, 3,
 20.
 Profuit flumen altis ripis 2, 2, 10.
 Profuuium ventris 3, 7, 6.
 Profugere 1, 8, 5. in arcem 3, 3,
 6. profugientem persequi 4, 1,
 39.
 Profugus a Mutina 1, 7, 5.
 Profuit haec sollertia Hamilcar
 3, 16, 2. profuturus Romanis
 inperus 1, 10, 4.
 Profunda siluarum 1, 3, 10.
 Progredi ad eliciendos hostes 3,
 10, 5. ad simile officium 2, 10,
 1. aquatum 3, 9, 3. excipien-
 dorum eorum causa 3, 16, 2.
 Progressus Romanorum 1, 4, 8.
 Prohibere barbaros ab inpetu 1,
 10, 4. inexpectatam vim 3, 11,
 1. multa 4, 5, 12. tralici exer-
 citum 1, 4, 9. transitum 1, 6,
 2. prohibuit suos 2, 6, 8. num
 prohibebit nos pro patria mori?
 4, 5, 12. prohibetur occu-
 pare Cherronesum 1, 4, 13. tra-
 iectu fluminis 1, 4, 9. prohibi-
 tus hostium occursum 1, 4, 10.
 Prolicere se in patentes campos 1,
 1, 6.
 Prolabi 1, 12, 1. in acie 4, 5, 17.
 Prolationis iniuria 3, 16, 3.
 Promittere eadem prol. 1. po-
 scentibus securitatem 4, 7, 18.
 promittitur eis summa magna
 4, 7, 35. promissam victoriam
 maturare 1, 11, 11.
 Promissum trium librorum imple-
 re 4. prol. promisso. exsolui 4,
 7, 35. promissa plena 3, 3, 1.
 Promontoria quaedam 2, 5, 44.
 3, 10, 8.
 Promtam operam exhibere 2, 5,
 30.
 Pronuntiare clare 2, 7, 1. in coe-
 tu 4, 7, 39. in concione 1, 11,
 6. palam 3, 16, 4.
 Prona nostris victoria fuit 4, 7,
 29.
 Propagata supra Romanos ruina
 1, 6, 4.
 Prope exacta aetas 4, 7, 5. a vir-

gultis siluaque posita castra 4, 7,
 40. ab Orchomeno castra habere
 1, 11, 5. exanimatus frigore 4,
 6, 3. moenia ignem acervis sub-
 icere 3, 10, 5. virgulta et sil-
 uas posita castra 2, 4, 15. pro-
 pius procurrare 3, 3, 4.
 Proximus collis 1, 5, 24. 2, 2, 4.
 mons 1, 5, 3. portus 1, 5, 7.
 tumultus 2, 5, 22. proxima
 dies 1, 1, 7. nox 2, 9, 6. 3, 16,
 3 et 4. proximum litus 3, 16,
 5. in proximo occultare oppi-
 danos 3, 10, 2. proximi agri
 1, 5, 3. colles 2, 5, 38. mon-
 tes 2, 4, 5. tumuli 2, 7, 1. pro-
 xima castra 2, 10, 2. proximos
 intruere agros 1, 5, 16. in pro-
 ximos incurfare 2, 2, 10. ex
 proximis vnus 4, 7, 39.
 Propinquus locus 3, 13, 8. in
 propinquo 1, 5, 14. 2, 5, 31. 2,
 10, 2. 4, 5, 9.
 Propediem 3, 5, 3.
 Propere adnuntiari iussit 1, 9, 2.
 dimittere legatos 2, 7, 4.
 Proposuit transferre bellum 1, 5, 5.
 Proprium triticum 3, 4, 6.
 Proprie horum vis in arte posita
 prol. 1.
 Propter Atheniensium classem 1,
 4, 13. calliditatem et peritiam
 bellandi 1, 8, 7. conditionem
 locorum 1, 6, 3. equorum de-
 formitatem despici 1, 5, 16.
 illum disciplina corrumpitur 4,
 1, 41. inducias 1, 5, 17. litte-
 ras redeundum habere 3, 11, 1.
 obpositum hostium exercitum
 1, 4, 8. seditiones detrahere
 proelium 1, 11, 1.
 Propugnare in umbra melius 4, 5,
 13.
 Propugnator insequentes derinuit
 2, 13, 5. propugnatores fuere
 suorum 1, 4, 10. distringere do-
 mibus 3, 9, 8. propugnatorem
 praesentia 3, 2, 1. propugnatori-
 bus destitutus 3, 6, 4. destituta
 munimenta 2, 5, 26. nudatae vr-
 bes 3, 6, 1.
 Propugnatio mutorum 3, 9, 6.
 Propulsare hostes 2, 12, 1.
 Prorae leuatae 1, 5, 6. proras pre-
 mtere *ibid.*

- Proruere vallum** 2, 5, 8.
Prorumpere per stationes 1, 5, 12.
Prosequi commeatibus 2, 6, 1.
Prosilire in aciem 2, 8, 13. in cornu dextrum 2, 4, 11. in fronte 4, 1, 8.
Prosper cursus 2, 13, 11. prosperae excursionēs 4, 1, 21. prospere gestae res 2, 9, 7. 4, 3, 4.
Prospēctus, nīsusque per saxa faciliōr 3, 9, 3.
Prostratae arbores 2, 2, 9.
Protegere galeas in angustis 2, 3, 14.
Protenus 1, 10, 4. 2, 1, 2 et 14. 2, 5, 4.
Proterere renata 3, 4, 1. ordines peditum 2, 4, 12.
Proturbare pedites 2, 7, 4.
Protrudere nostros primo inpetu 2, 3, 7.
Prouehere quemque ad ordines militiae 4, 1, 8. prouehi 1, 11, 10. vsque ad moenia 4, 7, 29.
Prouentus satorum 3, 15, 3.
in Prouerbium tractum est 4, 1, 7.
Prouidere insidias 2, 5, 24. per se 1, 2, 6.
Prouide haec sunt a duce prol. 1.
Prouidentiae et consilii exempla *ibid.*
Prouinciam exornare tabulis stauisque 4, 3, 15. prouinciā excedere 2, 5, 36. prouinciis consulere 1, 1, 8.
Prouocare aliquem 4, 7, 5. eruptionem 3, 10, 7. prouocatus a rege hostium 2, 5, 41.
Prouolui ad genua alicuius 4, 1, 39.
Prudens ordinatio 2, 3, 16.
Prudenter atque industrie 1, 2, 2.
Prusias 4, 7, 11.
Ptolemaeus 4, 7, 20. Ptolemaei regis praefectus Charmades 3, 2, 11.
Publicatae possessiones 1, 8, 2.
Publice dotare filias ob inopiam 4, 3, 4. venire 4, 1, 20.
Publicum concilium 3, 6, 6. ex publico dotare filiam inopem 4, 3, 15.
Pudor rei 2, 8, 12. transfugis adtulit poenitentiam 2, 7, 9. pudore cogi 1, 11, 3.
Puduit ceteros non sequi 2, 8, 5.
Pugione traicere barbarum 2, 7, 5.
Pugna Cannensis 4, 1, 44. capessitur nusquam, ubique fuga 2, 4, 7. equestris 2, 3, 22. incunda est 1, 12, 12. instans 1, 12, 7. pedestris 2, 3, 23. Pharsalica 2, 7, 13. simulata 2, 5, 34. pugnae dies 1, 12, 9. exitus 2, 7, 13. postulatio intempestiua 1, 10, 1. signum 1, 10, 2. 1, 11, 20. datum 1, 11, 10. 2, 4, 17. pugnam deponere 1, 11, 1. 2, 1, 3. 4, 7, 6. detrahere 1, 1, 9. 2, 1, 3. differre 2, 1, 10. exposcere inconsulte 1, 10, 1. imminere nuntiauerunt 1, 8, 5. manet exitus 1, 10, 2.
Pugnare acius 2, 6, 2. acerrime 1, 10, 4. 2, 6, 4. aduersus Cimbroz ac Teutonos 2, 2, 8. dictum alicuius 4, 1, 39. Germanos 1, 11, 3. 4, 5, 11. hostem 1, 8, 12. Thebanos 4, 7, 21. aequo Marte 2, 3, 13. apud Numistromem contra Marcellum 2, 2, 6. ardentem 2, 8, 1. cominus 2, 2, 13. cum Attalo 2, 13, 1. hoste contra edictum 4, 1, 40. eodem die 1, 11, 7. fortius ex desperatione 2, 6, 3. in Boeotia 2, 8, 12. responso Deum ex collibus 1, 10, 3. segnius 4, 7, 24. pugnat exercitus 1, 11, 21. pugnandi cupiditas 2, 5, 22. lex 2, 1, 16. pugnandum pro omnibus 1, 11, 5. ad pugnandum concitari 1, 11, 4. paratiorem militem habere 1, 11, 11.
Pugnator bonus Pythias 4, 7, 37.
Pugnax parum 4, 7, 4.
Pulchritudo eximia 2, 11, 6.
Pulsus a Cimbris 1, 5, 3. acie 2, 13, 3.
Puluis ingens 2, 2, 12. mouet speciem exercitus 4, 7, 20. pulueris vertices 2, 2, 7. puluerem excitare 4, 7, 20. prae puluere percelli 2, 4, 1.
Punica acies 2, 3, 1. classis 2, 3, 24. Punicum bellum 1, 8, 6. 2, 2, 11. 4, 1, 25. primum 1, 4, 11. secundum 1, 3, 5. 2, 3, 8. ad Punicum vallum procurare 3, 10, 3. Punici 2, 1, 4. Pu-

Punicæ naues decem 1, 4, 12.
 Punire nocentes ex occasione 1,
 9, 1. puniri ipsum patiuntur 4,
 1, 41.
 in Puppim referre milites 1, 5, 6.
 puppe religatæ naues 1, 4, 12.
 Purpurea vestis 1, 11, 10.
 Pyrrhus rex Epirotarum 2, 2, 1.
 2, 3, 21. 2, 4, 13. 2, 6, 9, 3, 6,
 3, 4, 1, 3. 14 et 18. 4, 4, 2. in-
 teremptus 2, 4, 9. Pyrrhi exerci-
 tus 2, 3, 21.
 Pythias quidam bonus pugnator
 4, 7, 37.

Q.

Qua breuissimum iter est 1, 1,
 6. non obfistebatur 3, 9, 6.
 retistebatur 3, 9, 8.
 Quadratus lapis 3, 3, 5.
 Quadrigæ adpropinquantes 2, 3,
 17. falcatae 2, 3, 17 et 18. ho-
 stium 2, 3, 17.
 Quaerere transitum 1, 5, 2. quæ-
 ri duos aditus iussit 1, 4, 10.
 Qualem inueni, talem reliqui 3,
 12, 2.
 Quam necessarium et facile id est
 3, 1, 1.
 Quamquam hoc dissimularent 1,
 2, 9.
 Quamuis ignarus astæ rei 1, 11,
 7. naues in litoribus haerent
 2, 13, 11.
 Quantum cura nostra valuit prol.
 1. quisque numeratæ pecuniæ
 habet, 1, 11, 2. in quantum po-
 terat 3, 13, 8.
 Quartus consulatus 2, 4, 2. quarta
 vigilia commissæ 1, 5, 17.
 Quaterni circiter pedes 4, 7, 29.
 Quatuordecim Aelii 4, 5, 14.
 Quadringenti equites 4, 2, 6.
 Quatridui iter 3, 1, 2.
 Quasi ad interrogatum exhibet
 prol. 1. aptius locis montuosis
 1, 8, 12. contenderet Thebas 1,
 4, 3. lex est militibus 2, 1, 16.
 Queri de re aliqua 3, 11, 1. que-
 stus apud Censores 4, 1, 22.
 Qui a Poro aduersâ ripâ cauetur
 1, 4, 9.
 Quidam adolescens, honeste na-
 tus 4, 6, 4. collis munitus 4, 7,
 24. ex auxiliariis 3, 10, 1.

hostibus 1, 1, 3. Megistanis 2,
 9, 5. tribunis 1, 1, 3. gregalis
 occisus 2, 4, 9. nobilis Lacedæ-
 monius 4, 5, 12. Pharnaëus 1,
 1, 6. Syraculanus Sosistratus 3,
 3, 2. Tarentinus Cononeus 3,
 3, 6. quaedam nox 3, 2, 6.
 quemdam egressum via caliga-
 re 4, 1, 9. ex remigibus ster-
 nutantem audit 1, 12, 11. pro
 transfuga subornatum mittere
 3, 13, 2. prope exanimatum
 frigore conspiciere 4, 6, 3. quam-
 dam ciuitatem obpugnare 3, 9,
 5. sagam ex Syria habere 1, 11,
 12. quodam oppido potiri 3, 1,
 2. quidam inermes 3, 2, 10.
 quaedam promontoria 3, 10, 8.
 quosdam ex militibus suis mittere
 2, 5, 18. suis habitu Illy-
 riorum instruere 2, 5, 10. strue-
 re vallum iussit 1, 5, 3. Persæ-
 rum capere 1, 11, 17.
 Quietem dare castrensibus 2, 5, 30.
 quiete inuitati 2, 5, 31.
 Quietum exercitum habere 2, 5,
 26. in vallis militem tenere 3,
 17, 5.
 Quiescere omnes iubet 2, 5, 31.
 suos iussit 2, 1, 7. quiescentem
 inuenire 2, 5, 30.
 L. Quintius 2, 5, 34. Cos. 2, 12,
 1. T. Cos. 3, 1, 1. Capitolinus
 Cos. 2, 7, 10. 2, 8, 3. Crispin-
 us 4, 7, 38.
 Quinto Cos. Fabius Maximus 1,
 8, 3.
 Quis sufficiat? prol. 1. quid rei
 foret 1, 2, 8.
 Quisquam 4, 1, 4. quidquam se-
 riæ rei agere 2, 1, 17.
 Quisque fortissimus peditum 2,
 3, 3. inertissimus 4, 1, 8. quem-
 que militem decimum fusti per-
 cutere 4, 1, 34. quosque firmis-
 simos delegit 1, 4, 7.
 Quidquid exemplorum insigne
 fuit prol. 1.
 Quo consecutus est, ut etc. 1, 11,
 3. 4, 5, 11. destinauerat 1, 4,
 3. ardentius dimicaret miles 1,
 11, 5. constanter ad pugnam
 milites haberet 1, 11, 7. liber-
 rius 1, 2, 1. magis 1, 5, 3. paratio-
 rem militem haberet 1, 11, 11.

Quotidiana exercitatio 4, 1, 1.
Quum maxime 3, 11, 4.

R.

in **R**abiem exardere 2, 1, 10.
Radix montis 2, 5, 24. radices montis 2, 5, 34.
Ramos per terram trahere 2, 4, 1.
Rapere feminas 4, 7, 44. transitum 1, 4, 8. rapturi speciem praebere 4, 1, 9. raptus vnus ex his 1, 2, 5. raptum signum in hostem mittere 2, 8, 1. rapta ex arce arma 3, 3, 7.
Rapidius vehi per ignota loca 2, 5, 6.
Rapiditate morari 1, 6, 2.
Rapina rei nullius 4, 1, 9.
Raptim 2, 10, 2. actum agmen 4, 7, 13. adeptus verticem collis 2, 2, 4.
Rara acies 3, 10, 4. rari defensores 3, 17, 1. sagittarii 1, 5, 5.
Rates contextuntur materiis 1, 7, 2.
Ratio distat 3, 6, 1. expolita 1, 12, 9. similis 2, 3, 3. rationis indocilis miles 1, 11, 13. rationes, caussaeque defectionis 1, 12, 8. interuersae 3, 16, 3.
Ratus Hannibalem adesse 4, 7, 26. Lacedaemonem occupari 3, 11, 5. proelium committi 2, 7, 8. prospero sibi eripi cursu 2, 13, 11. rem spernendam 3, 16, 3. rati id fieri ab suis 2, 5, 11.
Rebellat Thracia 1, 4, 13. rebellantes Afri 2, 5, 12. rebellaturae ciuitates 1, 1, 1.
Recedere ab agmine ad rapinam 4, 1, 9. obsidione 3, 15, 5. anticipi discrimine 1, 3, 3. ad arcedendam vastitatem 1, 8, 4. equites suos iussit 2, 5, 8. ex ordine 4, 1, 4. in cornua 2, 5, 34. in superiora loca 2, 5, 2. inopia commeatu 3, 5, 1. iussu Poeni 3, 10, 3. sementis tempore 3, 4, 1. recedit morae inpatiens 1, 3, 4. recedens aestus 2, 13, 11. recedentium calliditas 2, 3, 20. recedendi occasio 3, 11, 2.
in Recessu spectantium more stare 2, 3, 1.

Recentes vires 2, 1, 2.
Recidere inopidimenta 4, 1, 7.
Recipere aciem 2, 3, 17. 2, 9, 7. aliquem 1, 8, 6. 4, 7, 24. exercitum 2, 1, 3. ex Parthis 2, 13, 7. intra munimenta 2, 3, 9. hostem in mediam aciem 2, 3, 7. mercedes aliquot mensum 3, 16, 3. omnes turmas 1, 10, 2. pluuiam 3, 6, 4. praesidium 2, 11, 2. quemquam in castra 2, 8, 6. se 2, 1, 4. 2, 5, 26. in castra 2, 4, 9. in castella 2, 5, 18. in siluestria loca 2, 3, 3. intra fossam 1, 5, 9. munitiones oppidi 1, 3, 4. munimenta 2, 5, 4. suorum ordines 2, 3, 10. per nota 2, 5, 35. sine periculo 1, 5, 9. signum 2, 8, 1 et 2. Thracas portas clausis 3, 16, 5. recipi a custodibus 3, 3, 6. ab aduersariis 2, 7, 8. in medium 2, 3, 21. in gregem equitum 2, 5, 30. recipitur quid ad exercitum pertinens 1, 11, 5. receptus in Samiorum portum 3, 2, 11. recepti in vltimum agmen 2, 5, 27. receptae aquilae 2, 5, 34. copiae 1, 1, 6. receptui dare signum 1, 12, 11. 2, 5, 25.
Recognoscere copias 4, 6, 3.
Recolligere se 4, 5, 17. recollectus exercitus 2, 13, 4.
Recubans numquam cibum cepit 4, 5, 6.
Recuperare locum 4, 1, 23. supra 1, 8, 6. recuperatus gladius 4, 5, 17.
Recurrere ad tumultum 2, 1, 6. trepide 3, 10, 5.
Reddere aliquos fortes 4, 1, 3. alueum fluminis 1, 5, 4. ciuicibus epistolas 1, 1, 1. clauas 4, 7, 22. virginem sponso habitam summa custodia 2, 11, 5. reddendo naues conciliare animos 1, 4, 13.
Redigere aliquem ad modestiam 4, 5, 1. ciuitatem ad inopiam aquae 3, 7, 2. in potestatem suam 2, 9, 6. 3, 2, 10. 3, 6, 1 et 3. 4, 7, 25. equites ad peditem 4, 1, 18. sub leges 4, 7, 18.

INDEX II.

18. redigi ad famem 3, 4, 1.
 munus 4, 1, 1. obsequium 4, 3.
 14. paucitatem 1, 8, 11.
 Redimere captivum 2, 11, 5. ignominiam 4, 1, 21.
 Redintegrare proelium 2, 8, 13.
 redintegrati animi 2, 7, 11.
 Redire ad viros 3, 13, 1. ad vadi
 tutelam 1, 4, 10. in castra 2, 8,
 7. 2, 12, 3. hostem 4, 5, 17.
 urbem per pontem 2, 13, 5. re-
 tro 4, 7, 31. redit onustus praeda
 1, 4, 2. redeunt occulte di-
 missi 1, 8, 11. rediit ad eum
 nuntio velocius 1, 1, 9. redeun-
 tes in ordinem conseruunt ver-
 tuteque 2, 5, 11. redituros se
 ex pugna victores iurant 1, 11,
 1. redibatur in castra 2, 5, 31.
 redeundum habere propter litte-
 ras 3, 11, 1.
 Reditus legatorum 1, 4, 6. reditus
 cura 4, 2, 8. de reditu cogitare
 2, 5, 31.
 Reducere instituit 1, 4, 5 et 8.
 aciem mediam 2, 3, 5. copias in
 castra 3, 2, 1. exercitum incolum-
 mem 1, 1, 11. 1, 5, 13. suos
 2, 1, 3. in hiberna 1, 3, 5. vni-
 uersos in aciem 2, 8, 11. reduci
 in aciem 2, 8, 6. reductus exerci-
 tus 2, 5, 13, 2, 5, 14. miles 3, 11,
 2. reductum sinistrum latum 2, 3, 1.
 reducti ordines ad Cannas 2, 3, 7.
 Referre ab aliquo promissa 3, 3, 1.
 condiciones iniquitatis plenas 1,
 11, 4. factum Alexandri 1, 7,
 7. habirum armatorum 3, 8,
 3. milites in puppim 1, 5, 6.
 pedem 2, 5, 3. 2, 8, 13. si-
 gnum 2, 8, 1. spolia 4, 1, 8.
 opima 4, 5, 4. victoriam 2, 2, 4,
 2, 7, 10. 2, 8, 1. referri in nu-
 merum gregalium 4, 1, 31. re-
 fertur legio tota infrequens 4, 1,
 46. relatum consilium ad primos
 ordines 1, 5, 12, 4, 5, 8.
 Referti sacci frumentarii palea 3, 2,
 8.
 Refici apud se aegros patiuntur 2,
 11, 2. refecta opera 1, 1, 10.
 Refugere 3, 6, 1. ad incursum per
 vada 2, 5, 23. ad primum in-
 petum hostium 2, 3, 14. Dyr-
 zachium 2, 7, 13. ex acie in
 castra 2, 8, 11. in siluas 2, 3,
 23. refugit equis ad Mithrida-
 tem inritus 2, 5, 30.
 Refugium ad naues erat 1, 11, 21.
 refugia hostium nudare 1, 3, 10.
 Refulgent simulacra 3, 8, 3.
 Regio deserta 2, 5, 13. Epirotica
 2, 5, 10. remota 2, 5, 31. tu-
 tior 2, 5, 31. vicina Aetoliae
 2, 5, 19. vltior 2, 5, 31. re-
 gionem circumspicere 4, 5, 4.
 inpedire alueo et alluue 2, 3,
 22. petere 2, 5, 31. regiones
 auiarum 2, 5, 17. duae 2, 5, 31.
 Rectores elephantorum 2, 5, 4.
 Rex hostium Xanthus 2, 5, 41. in-
 terim Munatius 3, 14, 1. Rho-
 dius Memnon 2, 5, 18. regi ali-
 quid scribere 2, 11, 4. fiduciam
 detrahare 2, 5, 33. medicum de-
 tegere 4, 4, 2. regem sibi pro-
 dere 1, 8, 8.
 Regius praefectus Pharnabazus 2,
 7, 6. Sabura 2, 5, 40. regia pec-
 unia 1, 8, 12. sella 4, 6, 3. re-
 gii amici 1, 8, 8. regiae vires 1,
 2, 1. regia castra 2, 4, 4.
 Regina Scytharum, Tomyris 2, 5,
 5.
 Regni hostium caput 1, 8, 12.
 Regredi paulum 3, 11, 1 et 2.
 Regressus simulatus 2, 5, 40. 3,
 11, 3. tutus 1, 3, 10.
 Regulae duae inter se distantes 3,
 13, 6.
 Regulus Atilius 4, 1, 29. 4, 3, 3.
 Relegari in Siciliam 4, 1, 25 et 44.
 Religare epistolas columbis sera ad
 collum 3, 13, 8. religatae litte-
 rae ad brachium 3, 13, 7. pup-
 pe naues 1, 4, 12. religata a ter-
 go farmenta 4, 7, 20.
 Religione inpeditos vincere 2, 1,
 16. obligare se 4, 7, 39.
 Religiosus dies 4, 7, 30. religiosum
 incolis templum Dianae 3, 2,
 5.
 Relinquere armentorum greges
 intra vallum 2, 5, 13. canes at-
 que asinos in castris 1, 5, 25.
 fines suos 1, 8, 4. Hanniba-
 lem 2, 7, 7. Imperatorem 2, 8,
 12. legatos 1, 1, 9. nuntios
 cladis 2, 10, 2. obpugnatio-
 nem 2, 7, 14. portas 3, 9, 5.
 A a 4 praef.

INDEX II.

- praesidia 1, 4, 13. raros pro
moenibus sagittarios 1, 5, 5.
suos paucos 1, 4, 4. reliqui
talem, qualem inueni 3, 12, 2.
relictus buccinator 1, 5, 17. re-
licta fructibus intactis arbor 4,
3, 13. per tumultum obpugna-
tio 3, 10, 2. pecunia 4, 3, 4.
vrbs 3, 6, 6. 3, 10, 3. relictum
oppidum 1, 3, 6. relictus igno-
biles 2, 11, 3. pauci intra castra
1, 5, 24. relictas intra castra
sarcinae 2, 5, 12. vrbes 3, 9, 4.
relicta intervalia 2, 3, 17. reli-
ctorum paucitas 1, 1, 9. relictos
adgressi, vicerunt 1, 8, 3.
- Reliquus dies 2, 13, 7. equitatus 2,
3, 22. exercitus 2, 12, 1. reli-
qua classis 3, 10, 8. pars exerci-
tus 3, 10, 5. reliquum aeta-
tis tempus 4, 5, 6. frumen-
tum habere 3, 4, 1. in reli-
quum 1, 9, 4. reliqua classe
adeptus est portum 1, 4, 14. re-
liqui expediti 1, 5, 19. Nola-
ni 3, 16, 1. suorum submoti 3,
10, 1. trepidant 1, 1, 11. 1, 5,
13. reliquae munitiones 3, 9,
10. naues 3, 10, 9. reliquis ex
legione hordeum dare 4, 1, 37.
idem audendi fecit exemplum 1,
7, 2. reliquos adortus cecidit 2,
1, 18. reliqua victoriae consum-
mare 3, 6, 5.
- Reliquiae exercitus 2, 10, 2. Teu-
tonorum 2, 9, 1. reliquiarum
pars magna 4, 7, 39.
- Remanere Darium credidit 1, 5,
25. remanens exercitus 1, 4, 4.
remanentium fides 1, 5, 17. ho-
stium speciem praebere 1, 5, 26.
a remanentibus decipi 1, 4, 10.
remanendi species 3, 11, 5.
- Remensus iter 3, 11, 4.
- Remigem exercere in tiremi 4, 7,
19. remiges militesque exercere
3, 2, 2.
- Remigantium vis 1, 5, 6.
- Remittere captiuos 3, 6, 7. cohortes
ad locum recuperandum 4,
1, 23. paucos leuissimae ope-
rae domos 2, 7, 7. remissus fo-
ret 1, 1, 10. ad suos ex captiui-
tate 3, 16, 1. remissa virgo
ad sponsum 2, 11, 6. remissi
- transfugae 3, 16, 4. remissores
custodes 2, 13, 8. custodinae 3, 3,
2.
- Remissio supplicii 4, 1, 39.
- Remora pars murorum 3, 2, 10.
- regio 2, 5, 31. statio ab vna
parte 2, 6, 7. remotior paullo
insula 1, 4, 9. in remotissimo
ponere equites 2, 5, 31.
- Renata proterere 3, 4, 1.
- Renauigare cum successu 4, 7, 44.
- Renuntiare certa Fabio 1, 5, 28.
honoribus 4, 5, 6. omnia tura
3, 11, 1. renuntiat nuntius Tar-
quinio 1, 1, 4.
- Repelli iniquitatibus loci 2, 4, 4.
repulsus a citeriore 1, 4, 10.
- Repente conuersum agmen 2, 5,
5. inpetus factus 1, 4, 8. mo-
uere exercitum 2, 5, 21. profili-
re in dextrum cornu 2, 4, 11.
vndique miles emissus 3, 17, 6.
- Reperire plures caecos 2, 10, 1.
praeritum exemplum proli 1.
resignatas litteras 1, 2, 6. reper-
tis intemperanter repletus 2, 5,
14.
- Reperere Asiam 4, 7, 43. auspicia
4, 1, 31. castra 2, 1, 1. Ilerdam
2, 5, 38. litteras 1, 2, 6. obli-
des 4, 4, 1. signum 2, 8, 3. ter-
ras 1, 12, 2. vadum inferius 1,
4, 10. reperitum iter 1, 4, 3.
- Replere fossam captiuorum corpo-
ribus 1, 5, 20. repletus repertis
intemperanter 2, 5, 14.
- Reponere spem in fame 3, 15, 4.
- Reportare frumentum 3, 2, 9. repor-
tari in Italiam 4, 1, 44.
- Reposcere clauas portarum 4, 7,
22.
- Repraesentare mercedem proditori-
bus 1, 11, 2.
- Reprehendere aliquem pro incurio-
so proli 1.
- Requies facilis 4, 1, 7.
- Requiescere ante noctem 4, 3, 7.
- Requietos educere 2, 5, 25. re-
quietis et ordinatis suis adgressus
hostes 1, 6, 3.
- Requirere causam faciliis euentus 3,
1, 2.
- Res agitur 1, 5, 13. exigit 2, 3,
17. parum processit 1, 8, 8. po-
scit 1. proli 2, 5, 32. spermen-
da

da 3, 16, 3. rei ignarus 1, 1, 11. 1, 5, 13. 1, 11, 7. nouitas 1, 5, 16. quid foret 1, 2, 8. famularis angustiae 4, 6, 4. gestae fama 2, 10, 2. militaris scientia proli 1. uellus rapinis 4, 1, 9. sensus 2, 5, 31. seriae quidquam agere 2, 1, 7. rem gerere aduersus Thebanos 2, 4, 11. inclinatam consilio restituere 2, 7, 1. res ad commune pertinentes 3, 2, 6. prospere gestae 2, 9, 7. 4, 3, 4. rerum natura 1, 12, 9. nouitas 2, 11, 4. summa 3, 6, 1. amplissimarum administratio 4, 3, 5. gestarum scriptores proli. 1. rebus summis praeesse 4, 3, 3. res inuadere 1, 9, 1. suas Aetolis concedere 2, 5, 19.

Reip. amor 4, 5, 6. opus est felicioribus Magistraribus 4, 5, 6. remp. deferere 4, 1, 44. desperare 4, 5, 6. destituere 4, 7, 39. liberare 3, 6, 7. pro rep. deuouere se 4, 5, 15.

Rescinduntur aera 4, 1, 46. rescissae rectorum camerae 3, 4, 6.

Residere ad ignem 4, 6, 3. in sedili 1, 12, 7. in sella regia 4, 6, 3. omnino 1, 2, 8.

Residua frumenta habere 3, 4, 6.

Resignatae litterae 1, 2, 6.

Resistere fortius ex necessitate 2, 6, 10. Graecis 2, 3, 13. parantes 4, 7, 18. phalangi 2, 2, 1. proeliis 2, 1, 4. resistens nullus 1, 4, 10. resisti his incipit 2, 5, 31. resistebatur qua 3, 9, 8.

Resoluere oppidum in securitatem 3, 3, 1. resoluti in nimiam securitatem 2, 9, 7. in spectaculum usque 1, 5, 16. negligentia 1, 5, 17.

Respergi cruore 1, 12, 4.

Respondere alicui 4, 7, 5. legatis benigne 3, 11, 1. Lacedaemone missis 1, 1, 10. nihil nuntio 1, 1, 4. percontanti 1, 1, 13. petentibus ordines 4, 1, 8. titulus suis 3. proli. respondent heruspices 4, 5, 14. respondens ad omne momentum 2, 3, 7.

Responso Deum ex collibus pugnare 1, 10, 3. sine responso reuersus nuntius 1, 1, 4.

Restituere aquam adfectis siri 3, 7, 6. consilio sanitatem effertis 1, 9, 2. deprecantes ignominiam 4, 5, 2. Hispanias 2, 10, 2. lapsam disciplinam seueritate 4, 1, 2. rem inclinatam consilio 2, 7, 1. proelium 1, 11, 8. 2, 8, 2.

Restrictae manus 3, 3, 7. post terga 4, 4, 1.

Retupina nauigia 1, 5, 6.

Retexere aliquid in conditionibus 1, 4, 13.

Retinere aliquem 1, 1, 10. cohortes in subsidio 2, 3, 22. leuissimos 11, 6, 3. milites 2, 1, 6. missos eos, velut pignora 1, 8, 6. suos in armis 2, 1, 5. reseruit longo et aspero proelio 1, 5, 15. 4, 5, 10. retenti aduersarii 1, 8, 9.

Retorquere inpetum in socios 4, 1, 8.

Retrahere animos a confusione 2, 7, 2. retracta in media acie leuis armatura 2, 3, 4.

Retro concedere 2, 3, 16. in suos acti elephantum 2, 5, 4. redire 4, 7, 31. se dare 4, 1, 8.

Reuellere portas 3, 9, 2.

Reuertere consellum 3, 11, 1. Mantiniam 3, 11, 5. reuerti ad suos 4, 5, 17. Athenas 4, 7, 13. ex acie 2, 6, 7. in Africam 3, 6, 1. reuersus sine responso nuntius 1, 1, 4. reuersa sunt incolumia 4, 2, 8.

Reuocare classem 2, 1, 18. Hannibalem 1, 3, 8. suos 3, 17, 9. reuocatur exercitus 1, 3, 9. 3, 18, 3. reuocati castellani ab inbelli multitudine 3, 9, 3. rursus omnes 3, 6, 3.

Rhegium 1, 4, 11. 4, 1, 38.

Rheginos adgredi 3, 4, 3.

Rhodus rex Memnon 2, 5, 18 et 46. Rhodii 1, 4, 13. 1, 7, 4. 3, 9, 10.

Rhyndacus 3, 17, 5.

Rigefacere exercitum 2, 5, 23.

Ripa aduersa 1, 4, 9. diuersa 2, 5, 20. fluminis 1, 5, 1 et 3. vltior 1, 4, 9 et 10. ad ripam post-

positum praesidium 1, 10, 3. super ripam ponere castra *ibid.* ripae altae 2, 2, 10. fuliores 1, 1, 6. Rixus peractus 4, 7, 13. Rixa simulata 3, 2, 10. Robur exercitus 2, 3, 3 et 10. legionis 2, 3, 16. Romanorum 2, 2, 11. Robustus equus 1, 10, 1. 4, 7, 6. robustiori imperare *ibid.* robustissimae copiae 2, 3, 3. Rogare, ut etc. 1, 1, 10. rogari sacramento a tribunis 4, 1, 4. Roma 4, 1, 39. Romae morari 1, 2, 4. Romanus dux Fulvius 2, 5, 21. eques 2, 6, 2. 2, 10, 2. exercitus 3, 3, 2, 3, 17, 7. populus 1, 10, 4. 2, 10, 2. superior 4, 5, 14. Romanum nomen 1, 2, 2. praesidium 3, 3, 6. instantem auertere 2, 13, 10. Romani 3, 15, 1. 3, 17, 9. 4, 7, 25 et 29. cedentes 2, 3, 9. 2, 7, 10. cines 1, 9, 2. duces 1, 2, 2. equites 2, 3, 16 et 17. 2, 5, 7. 4, 7, 32. festi 2, 3, 16. ignari locorum 2, 5, 7. ob id securi 3, 17, 8. obsessi in Capitolio 3, 13, 1. prodigium opinati sunt 1, 5, 28. vincentes 2, 3, 9. Romanae aquilae quinque 2, 5, 34. cohortes 1, 10, 1. vires 4, 7, 6. Romana castra 4, 7, 26. Romanorum acies 2, 5, 27. agmen 1, 2, 7. amicitiam adpetere 4, 4, 2. animi percussit 4, 7, 39. castra 2, 5, 13. consensus 1, 8, 1. exercitus 1, 11, 4. exercitui inpar 1, 10, 1. 4, 7, 6. fames 3, 15, 4. habitus 3, 2, 3. legati 1, 8, 6 et 7. ordines 2, 2, 11. progressus 1, 4, 8. robur 2, 2, 11. virtus 2, 1, 13. Romanis adferre alacritatem 1, 11, 2. crevit animus 2, 4, 2. Romanis in ora et oculos incidere 2, 2, 7. profuturus inperus 1, 10, 4. seruare fidem 4, 5, 20 et 21. Romanos caedere 3, 16, 2 et 3. eius esse libertatis sciebat 1, 11, 4. inclusos emittere 1, 5, 16. lacerare 4, 7, 6. ad Romanos transire 3, 16, 2. a Romanis obsessi Campani 3, 13, 2.

Romulus 2, 5, 1. Romae subiectae 1, 5, 7. Ruborem facti perpeti 4, 6, 2. Rudentes asini 1, 5, 25. Ruina supra Romanos propagata 1, 6, 4. Rullus Fabius Cos. 4, 1, 35. Magister equitum 4, 1, 39. Rumor falsus 1, 1, 10. praecedens aduentantis auxilii 4, 7, 31. rumorem diffundere ad castra 4, 7, 26. spargere 1, 4, 11. 1, 9, 1. Rumpere ductum aquarum 3, 7, 6. imperium 1, 10, 2. pontem 2, 6, 8. Rupes confragosae 2, 5, 23. Rursus reuocati omnes 3, 6, 3. Rutilius 4, 2, 2. P. Cos. 4, 1, 12. Rutilianum, minorem quidem praecipitare 4, 2, 2.

S.

Sabini 2, 8, 1. ad arcendam vastitatem recesserunt 1, 8, 4. victi a M. Curione 4, 3, 12. aduersus Sabinos manum mittere 1, 8, 4. Sabura, regius praefectus 2, 5, 40. Sacci frumentarii 3, 2, 8. Sacer Diti patri lucus 1, 11, 10. sacrum Minervae celebrare 3, 2, 8. sacro Cereris operatae feminae 4, 7, 44. sacros Minervae dies celebrare 4, 7, 13. Sacerdotum habitus 2, 4, 18. Sacramentum accipere 4, 7, 39. sacramento rogari a tribunis 4, 1, 4. Sacrificio occupati 3, 11, 4. Sacrificaturus Alexander Macedo 1, 11, 14. Saepius id factum est 3, 3, 6. Saeuum factum 3, 12, 2. saeuissima hiems 2, 5, 23. saeuicia patris incusata 3, 3, 3. Saga ex Syria 1, 11, 12. Sagaciores explorandi viae 1, 2, 2. Sagittae barbarorum vrguentes 2, 13, 7. transmissae supra testudinem 2, 3, 15. sagittarum multitudo 2, 3, 15. 4, 5, 13. sagitt-

INDEX II.

gittas eludere 2, 2, 5. sagittis uti
ibid. et iaculis exerceri 3, 5, 3.
 Sagittarii per itinera nota digressi 1,
 5, 5. rari *ibid.* sagittarios elu-
 dere 1, 1, 6. et funditores inter-
 ponere centuriis 4, 7, 27. per
 sagittarios arcere usum fluminis 3,
 7, 2.
 Sagulo rectus 4, 3, 8. in sagulis
 habere fibulas ferreas 4, 7, 17.
 Saguntini 3, 10, 4.
 Sal cupis conditus 3, 14, 3. sale
 indigere 3, 14, 3.
 Salaminiae angustiae 2, 2, 14.
 Salapia 4, 7, 38.
 M. Salinator Consularis 4, 1, 45.
 Sallentini 2, 3, 21.
 Saltus editior 2, 5, 17. fauces ob-
 sessae 1, 5, 19. saltum euadere
ibid. in saltu Tridentino loco
 hostibus cedere 4, 1, 13. saltus
 et obscurae latebrae 1, 3, 10.
 Saluius Pelignus 2, 8, 4.
 Salutis spes 1, 5, 3. 4, 5, 4. 4, 7,
 21. salutem popularibus pollice-
 ri 3, 3, 1.
 Samii 1, 4, 14. Samiorum portus 3,
 2, 11.
 Samnium 2, 4, 2. 4, 1, 29. ex Sa-
 mnio in Lucanos exercitum du-
 cere 1, 6, 1.
 Samnites 2, 1, 8. 2, 3, 21. caesi
 2, 4, 2. oblatinati 2, 4, 1. prae-
 puluere percussu 2, 4, 1. Samni-
 tiorum exercitus 1, 8, 3. 1, 11, 2.
 Samniticum bellum 1, 5, 14, 2,
 8, 11. 4, 5, 9.
 Sanguis missus 4, 1, 16. sanguine
 iunctus alicui 4, 1, 31.
 Saniorum oppidum 3, 3, 5. prae-
 fequs Apollonius 3, 3, 5.
 Sanitatem restituere efferatis consi-
 lio 1, 9, 2.
 Sarcinae reliquiae intra castra 2, 5,
 12. sarcinas solvere 1, 5, 3.
 Sardibus inclusus Croesus 3, 8, 3.
 Sardinia 3, 10, 2. Sardiniae oppida
 3, 9, 4.
 Sarmenta religata a tergo 4, 7, 20.
 sarmentorum fasciculi 1, 5, 28.
 sarmentis lignisque se onerare 3,
 17, 7.
 Satis munita urbs 3, 6, 3.
 Satisfacere consilio Hannonis 3, 16,
 3. Imperatori 1, 9, 4. satisfecisse ei
 declinato visus sum proli. 1.

Satorum prouentus 3, 15, 3.
 in Sationes conferre frumentum 3,
 4, 1.
 Saturni dies 2, 1, 17.
 Saucius illius beneficio curatus 3,
 16, 1.
 Saxo adclinare se 4, 5, 5. in saxo
 perferre *ibid.* saxa montis 3,
 9, 3. Tarpeia 3, 13, 1. saxorum
 asperitas 2, 5, 38.
 Saxeus mons 3, 9, 3.
 Scalas adgredi oppidum 3, 17, 9.
 euehi in murum 3, 9, 2.
 M. Scaurus 4, 1, 13. 4, 3, 13.
 Scindere vestimenta per lictorem 4,
 1, 28.
 Scipio 1, 3, 8. 1, 12, 1. 2, 3, 16.
 2, 4, 2. 3, 7, 4. 2, 8, 7. 3, 6,
 1. 3, 9, 1. 4, 1, 1. Cn. 2, 3, 1.
 4, 3, 4. 4, 7, 9. L. 3, 10, 2. P.
 1, 3, 5. 2, 1, 1. 3, 6, 2. 4, 1,
 1. 4, 7, 7. adolescens admo-
 dum 4, 7, 39. Aemilianus 4, 3,
 9. 4, 7, 27. Africanus 1, 2,
 1. 1, 8, 10. 2, 5, 29. 2, 11, 5.
 4, 1, 45. 4, 7, 4 et 16. Scipioni
 aurum adferre donum 2, 11, 5.
 Scipiones duo occisi 2, 6, 2. Sci-
 pionum duorum exercitus 2, 10,
 2.
 Scire egregie 1, 11, 4. dissociatum
 armis ciuilibus populum 1, 10,
 4. sibi pro omnibus suis pugnan-
 dum 1, 11, 5.
 Scientia armorum 4, 7, 32. reimi-
 litaris proli. 1.
 Sciscitatus secreto 2, 7, 6. sciscita-
 tuos praemisit 1, 2, 8.
 Scordisci 2, 4, 3. equites 3, 10, 7.
 Scorpionibus agmen adgredi 1, 4,
 1.
 Scorylo, dux Dacorum 1, 10, 4.
 Scribere aliquid regi 2, 11, 4. Ful-
 uio et Postumio 1, 8, 3. Sena-
 tui de successore 4, 3, 3. singulis
 ut etc. 1, 1, 1. suis, ut etc.
 1, 1, 10. scripserunt alii Labe-
 rium vocitatum 1, 5, 15. scrip-
 tum erat in tabellis 1, 1, 2.
 in telis 3, 6, 7. scriptae ad re-
 gios amicos epistolae 1, 8, 8.
 plumbo litterae 3, 13, 7.
 Scriptores rerum gestarum proli. 1.
 Scrobes aperire 2, 12, 2. diggere
 ante aciem *ibid.*

Scru-

- Scrupulus exiguus 4. prol.
Scrutari castrorum positionem 1
     2, 1.
Scutenna amnis 3, 13, 7. 3, 14, 3.
 Scutum cuiusdam elegantius orna-
 tum 4, 1. 5. scuta aptata a tergo
     3, 9, 3. coriis teguntur 1, 7, 6.
     ex vimine 1, 7, 6. iacentium ad-
     sumta 2, 5, 27. tradere *ibid.*
scutis ora, veste crura conte-
     gere 1, 5, 27. pro scutis cor-
     tices militibus dare 1, 7, 5.
 Scutari erumpunt e fuitu 2, 5, 31.
     positi paulo interius *ibid.*
Scythae vltiores 2, 4, 20: 2, 8, 14.
Scytharum rex, Atheas 2, 4.
     20. regina, Tomyris 2, 5, 5.
Scythas fallere discessu 1, 5
     25.
 Sebi, taedae, et sulphuris plena ve-
     hicula 2, 4, 17.
 Secare stramenta 4, 1, 43.
 Secedere cohortes in latera iussit
     1, 6, 3.
 Secreto elicitus 4, 7, 27. friscitatus
     2, 7, 6. secretius praetorium
     praestare 2, 5, 30.
 Secundus ventus 2, 13, 11. secun-
     da acies 1, 5, 2, 3, 16 et 17.
     aqua 3, 14, 2 et 4. vigilia 1, 1
     7. secundum Punicum bellum 1
     3, 5. 2, 3, 8.
 Secundum leges 4, 1, 12.
 Securi percutere 4, 1, 35. 36. 39
     et 40. 4, 5, 2. cum securibus
     falces quinque 3, 5, 34.
 Securi Carthaginientes 3, 2, 2.
     curuatque pabulo 2, 5, 31. cu-
     stodes 1, 4, 6. hostes 2, 3, 12.
 Lacedaemonii 2, 5, 42. ob id
     Romani 3, 17, 8. Segobrigenses
     3, 11, 4. securos vexare maiorem
     in modum 2, 5, 13. securiores fa-
     ci castellani 3, 9, 2.
 Securitas nimia 2, 9, 7. securita-
     tis species 1, 1, 5. securitatem
     poscentibus promittere 4, 7, 18.
     in securitatem oppidanos resolu-
     re 3, 3, 1.
 Sedare conturbationem 1, 12, 10.
 Sedere vetamur 1, 12, 7.
 Sedile succumbit *ibid.*
 Seditio discussa est 1, 9, 2. facta
     4, 1, 43. 4, 5, 1 et 2. intestina
     3, 6, 7. perniciosa 1, 9, 2. 2,
     5, 18. seditionis duces 4, 5, 2.
     meru animaduerrere in aliquem
     3, 16, 3. seditionem compellere
     1, 9, 1. dirimere 1, 8, 6. mouere
     1, 9, 4. parare aduersus patrem 4,
     1, 41. simulare 1, 8, 6.
 Seditiosa legio 4, 1, 42.
 Seducta pars copiarum 2, 5, 17.
 Sedulitas impendit operam prol. 1.
 Segnius dimicare 2, 8, 1. pugnare
     4, 7, 24.
 Segnitiam Italicorum vereri 2, 3,
     16.
 Segobrigenses securi 3, 11, 4. Se-
     gobrigensium pecora abigere 3,
     10, 6.
 Segouientes 4, 5, 22.
 Segrogari in turmas 2, 5, 25.
 Sella regia 4, 6, 3.
 Semicruda caro 2, 5, 13.
 Semina in praeparatum locum ia-
     cere 3, 15, 3.
 Sementis tempus 3, 4, 1.
 Semiramis 3, 7, 5.
 Semita vnâ et angustâ aditur, castel-
     lum 3, 9, 3.
 Sempronius Gracchus 2, 5, 3. 4, 7,
     33. T. Cos. 1, 12, 3. Longus
     Cos. 2, 5, 13. Tuditanus, Tribu-
     nus militum 4, 5, 7.
 Senem moribus esse oportet Impe-
     ratorem 4, 7, 3. senes paucos ae-
     gros in muris ostendere 3, 17,
     8.
 Senatus ab exercitu trucidatus 1,
     9, 3. dotauit filias publice 4, 3,
     4. Senatui scribere de successore
     4, 3, 3. Senatum consulere 4,
     1, 44. Senatu mouere Fuluium
     4, 1, 32.
 Senatusconsulto cautum est, ne
     4, 1, 38. ex Senatusconsulto am-
     pliatu ei modus agri 4, 3,
     12.
 Sentire discessum 1, 1, 9. periculum
     leue 3, 17, 4. proelium commis-
     sum 2, 5, 45.
 Sensus rei 2, 5, 31.
 Sententia Appii Claudii 4, 1, 18.
     diuersa 4. prol. sententiam hanc
     secuta Victoria est 4, 7, 30. ex
     sententia cessit utrumque 2, 5,
     29.
 In Sentine 1, 8, 3.
 Sepelire aliquem ex eis fas est 4,
     1, 38.

- 1, 38. ad sepeliendos inducias
inperrare 2, 13, 8. lepelenda in-
tra noctem corpora 2, 10, 1.
Sepulcra funeribus ornantur 1, 12,
5.
Septenae hastae 4, 7, 29.
Septima hora 2, 1, 1.
Septuaginta millia armatorum 4,
3, 14.
Sequi effuse 2, 5, 37. iter 1, 11,
16. vltima inpeumenta 1, 6, 1.
sequitur ordinata phalanx 2, 3,
20. socordia hilaritatem 3, 3, 2.
sequuntur hostes audacius 1, 6,
2. secutus Deum ducem 3, 9,
1. secuta est victoria hanc sen-
tentiam 4, 7, 30. sequens exerci-
tus 4, 7, 20. sequentem in infi-
dias deducere 3, 10, 7. sequen-
tes hostes 4, 7, 28. sequenda con-
silia moderatiora 4, 7, 3.
Sectari colles 2, 2, 11. pecuniam
2, 13, 2.
Sequelae generis omnis 2, 4, 8.
Sequestres pacis naues 1, 4, 13.
Seriae rei quidquam agere 2, 1, 17.
Q. Sertorius 1, 5, 1, 10, 1, 1,
11, 13, 1, 12, 4, 2, 1, 3, 2, 3,
11, 2, 5, 31, 2, 7, 5, 2, 12, 2,
2, 13, 3, 4, 7, 6. Sertorii lega-
tus, Hirtuleius 1, 5, 8.
Sertoriani milites 2, 1, 3.
Seruare ciuem 4, 1, 4. exercitum
virtute 1, 5, 15, 4, 5, 10. fidem
Romanis 4, 5, 20 et 21. ordi-
nem per species 4. prol. speciem
multitudinis 2, 12, 4. seruatur
eadem facies castrorum 1, 1, 9.
seruatum silentium 2, 5, 31. ser-
uati ordines 2, 5, 33.
Seruilius 4, 5, 1. P. 3, 7, 1. Pri-
scus Dictator 2, 8, 8.
Seruius Tullius adolescens 2, 8,
1.
Serui obitus 4, 3, 3. seruorum habi-
tus 1, 2, 1. seruos livasque dimit-
tere ad munera 2, 1, 6.
Seruitus ac ministerium 1, 1, 3.
seruitutis dedecus effugere 4, 5,
16.
Seta epistolas ad collum religare 3,
13, 8.
Seueritas par 4, 1, 2.
Sexta diei hora 2, 1, 2.
Sexcenti equites 2, 3, 22. 2, 5,
25 et 27. milites 3, 9, 2. mille
equites 4, 2, 6.
Sextiae aquae 2, 4, 6.
Sexus vitilis 1, 11, 6.
Sicca litora 2, 13, 11.
Siccatus alueus 3, 7, 4. siccata igne
coria 4, 5, 18.
Sicilia 1, 1, 2, 1, 4, 11. 2, 1, 4,
2, 5, 4, 3, 4, 6, 3, 6, 6, 3, 10,
9, 3, 16, 3, 4, 1, 25, 30 et 44,
4, 7, 22. in Siciliam traicere 1,
8, 11.
Siculum fretum 1, 7, 1.
Sicyonius Clisthenes 3, 7, 6. Si-
cyonii ad dirimendum iurium
aduocati 3, 2, 10. Sicyoniorum
portus 3, 2, 10, 3, 9, 7.
Sideris deminutio 1, 12, 9.
Signum adreptum 4, 5, 3. "aduen-
tus 1, 1, 9. datum 2, 1, 15. 2,
5, 15. 2, 13, 6, 3, 3, 5, 3, 9,
2, 4, 7, 22. ducis 3, 12, 1. mi-
litare 2, 8, 2. modicae ampli-
tudinis 1, 11, 11. professionis 4,
1, 33. pugnae 1, 10, 2, 1, 11, 10
et 20, 2, 4, 17. dare receptui 1,
12, 11, 2, 5, 25. voce gestuque 2,
7, 14. expectare 4, 7, 22. in ho-
stes Faliscos eicere 2, 8, 3. ra-
ptum in hostem mittere 2, 8, 1.
recipere 2, 8, 1 et 2. reperere 2,
8, 3. victoriamque referre 2, 8,
1. signa sex et viginti 2, 5, 34. ca-
nere 1, 9, 2, 2, 7, 8. inferre 2,
1, 9. legionis submittere 4, 1,
43. legionum ferre in hostes 2,
8, 8. signis collatis vrgueri 4,
7, 33. ab signis, ordinibusque
discedere 1, 5, 3.
Signifer cunctans 2, 8, 8. manu
adreptus 2, 8, 5. signifero ere-
ptum signum 2, 8, 2. signiferi
segnius dimicantes 2, 8, 1.
Signatas gubernatoribus dedit ta-
bellas 1, 1, 2.
Significare nocte igne 2, 5, 16.
significant litterae 1, 11, 14.
significatur Lacedaemonius inte-
ritus 1, 12, 5.
Significatio tristis 1, 12, 7.
Silentium seruatum 2, 5, 31. si-
lentio noctis educete copias 1,
5, 22.
Silua Ciminia 1, 2, 2. incenditur
3, 8, 2. Litana 1, 6, 4. praebet
spe

- speciem vrbis ardentis* 3, 8, 2. vicina 2, 5, 31. siluam excidere 1, 11, 19. transgredi 1, 2, 2. siluae et virgulta 2, 4, 15.
- Siluestre vimen* 1, 5, 21. siluestria loca 2, 3, 3. viae Aemiliae 2, 5, 39.
- Similis euentus* 2, 10, 2. deminutio fideris 1, 18, 9. natura prol. 1. ratio 2, 3, 3. simile consilium 3, 16, 4. officium 2, 10, 1. similes fossae 1, 5, 11.
- Similiter* 1, 2, 8. 1, 5, 2. adici 1, 10, 1. 4, 7, 6.
- Similitudine inductus* 4. prol. ad similitudinem hostilium facta arma 3, 2, 4.
- Simulacra referentia habitum armatorum* 3, 8, 3.
- Simul deditus conuiuiis* 1, 1, 5. ventum esset ad pedites 2, 3, 14. inpetum facere 1, 2, 5. euolat vis auium 1, 2, 8. plures aues 1, 2, 7.
- Simulatque ad inpedita ventum esset* 2, 3, 23.
- Simulare diffidentiam* 2, 5, 20. fugam 2, 5, 6 et 12. 3, 10, 6. metum 3, 17, 6. pacem 3, 4, 3. transitionem 3, 16, 2. vitro cunctationem 1, 11, 1. simulat cuniculum agi 3, 8, 1. se a fuga praediscere 1, 11, 12. agere classem in Italiam versus 1, 4, 11. vereri 1, 1, 6. legionem hostium a se corruptam 1, 11, 2. simulant seditionem inter finitimos ortam 1, 8, 6. simulauit futura praedici sibi a Diis 1, 11, 11. se petere Cariam 1, 8, 12. simulans se cedere Romanis equitibus 2, 5, 7. simulantes abigere pecora 3, 10, 7. simulatus metus 2, 5, 3. 5 et 32. 3, 6, 1. morbus 1, 1, 10. regressus 2, 5, 40. 3, 11, 3. timor 2, 5, 2. 3, 17, 2. simulata diffidentia 2, 5, 4. fuga 2, 5, 1. 8. 24 et 37. lignorum copia 4, 7, 8. proditio 2, 2, 14. pugna 2, 5, 34. rixa 3, 2, 10. vexatum traiciendi 1, 4, 5. simulatum exilium 1, 2, 3. foedus 3, 4, 6. simulata auxilia 2, 12, 3. simulatio fugae 3, 9, 4. 3, 10, 4 et 5. metus 2, 5, 36. vitiosis 2, 7, 3. simulatio-
- ne ad securitatem perducere 3, 17, 3. recipi intra portas 3, 2, 7.
- Sine effectu* 1, 5, 17. intermissione fieri 2, 5, 16. noxa militum 2, 3, 15. periculo 1, 5, 9.
- Singuli calones* 4, 1, 6. centuriones 4, 1, 37. euocati 3, 6, 2. pili 4, 7, 6. singulae acies 2, 3, 22. ciuitates 2, 2, 14. singulis scribere 1, 1, 1. singula persequi prol. 1. per singula vollere 1, 10, 1.
- Sinistra viae pars* 1, 6, 1. sinistrum cornu 2, 3, 1. 20. 21 et 22. 2, 7, 11. 4, 2, 11.
- Sinuantia inuicem cornua* 2, 3, 7.
- Siris* 4, 1, 24.
- Siti adici* 1, 7, 7. 3, 7, 6. angere exercitum 2, 1, 11. compellere oppidum ad deditionem 3, 7, 1. ad Sittim mouere copias 1, 8, 3.
- Sita regio in propinquo* 2, 5, 35. situm in monte saxeo castellum 3, 9, 3.
- Sirus vrbis* 3, 9, 2. situ et operibus tutum oppidum 3, 2, 1.
- Socii excipiuntur* 3, 16, 2. nominis Latini 4, 7, 25. vicerant classe 1, 11, 7. videntur 1, 1, 6. sociorum necessitas 3, 14, 2. populus 4, 7, 31. sociis iniuriam inferre 4, 1, 15. succurrere 2, 5, 29. socios alienare 4, 7, 31. in socios inpetum retorquere 4, 1, 8. socia ciuitas 1, 11, 5. sociae naues 2, 7, 14.
- Sociales habitus* 4, 7, 12. sociale bellum 1, 5, 17. 2, 4, 16. 4, 7, 41.
- Societas peregrina* 2, 7, 4. societatis fiducia *ibid.*
- Socordia sequitur hilaritatem* 3, 3, 2. superiorum ducum 4, 1, 1. socordiae insidiari 3, 3, 2.
- Soladuersus* 2, 2, 8. ortus 3, 6, 3. solis occasus 1, 5, 9.
- Solidi transitus* 2, 5, 7.
- Solitus capere cibos* 4, 3, 11. committete proelia 2, 1, 13. surgere de nocte 4, 3, 7. vesci 4, 3, 9. solito adtentius 2, 9, 6. ampliora castra 3, 17, 6. diutius 2, 1, 4. frigidior dies 1, 4, 7. solita castra 2, 5, 8.
- Sollemnis peridia* 1, 1, 6.
- Sollers disciplina* 2, 12, 2. sol-

lertia facta prol. 1. solleſſimi milites 3, 16, 4.
 Sollertia explorata 3, 6, 6. haec profuit Hamilcari 3, 16, 2. ſol-
 lertiâ efficere, vt etc. 2, 2, 14.
 inlatum damnum 2, 5, 31.
 Sollicitus, ne etc. 1, 1, 6.
 Sollicite exſpectatur ſignum 3, 12, 1.
 Sollicitare ad prodicionem 3, 3, 2 et 6. ſollicitatus mercede 2, 2, 11. perſuaſione 2, 5, 18. prae-
 mio 3, 6, 4.
 Sollicitudo, ne etc. 1, 1, 11. ſol-
 licitudinem occultare 1, 1, 11.
 1, 5, 13.
 Sola loci commutatio 2, 2, 11.
 ſoli ſibi imperare 1, 1, 1. a ſolo eo latere tentari 3, 9, 6.
 ſolos euocare nocentes 1, 9, 3.
 Soluere aciem 2, 3, 20. claſſem 4, 1, 33. obſidionem prol. 1. pretium pro fruſtibus 2, 11, 7. ſarcinas 1, 5, 3. ſoluta runica 4, 1, 26.
 Somno et mero premi 2, 9, 7. ſomnos capere 4, 3, 8.
 Sonus aquarum decidentium 3, 9, 2. ſonum continuare 1, 8, 9.
 Sonantia monitum iuga 2, 4, 3.
 Sopor ac venenum mandragorae 2, 5, 12.
 Sorte ductus 4, 1, 34 et 35.
 Soſiſtratus quidam Syracuſanus 3, 3, 2.
 Spargere aduerſarios 1, 8, 11. ſa-
 mam 2, 5, 19. nuces 3, 14, 2. pecuniam per iter 2, 13, 2. ru-
 morem 1, 4, 11. 1, 9, 1. ſpar-
 gi a cuſtodibus 2, 13, 1. ſpar-
 ſus exercitus 1, 8, 4. 2, 13, 4. ſparſi milites 2, 2, 11. ſparſa per corpus hitoriarum perſequi prol. 1.
 Spartacus 2, 5, 34. a M. Craſſo cir-
 cumdatus ſolla 1, 5, 20. Spartaco, copiisſque eius ſcura ex vimine fuerunt 1, 7, 6.
 Spartam perere 3, 11, 5.
 Sparto deſci 1, 7, 3.
 Spatium breuiſſimum 2, 5, 38. fugae conſeſſum 2, 6, 2. trium millium paſſuum 2, 1, 4. ſpatii aliquantum 2, 2, 8. ſpatium dare ad euadendum 2, 23, 10. conſurgendi a tergo 2, 5, 33.

manipulis 2, 3, 16. habere trans-
 eundi 1, 4, 2. noctis ad delibera-
 tionem petere 4, 7, 22. ſpatio ad contrahendas vt copias 1, 1, 6. aduerſarii dirimebantur 2, 2, 8. longo diſtare 3, 8, 2. ſpatia interpoſita 2, 3, 22.
 Species conſilii 3, 2, 6. duorum in equis inuenum oblata 1, 11, 8. exercitus 1, 4, 4. 2, 3, 12. 2, 4, 8. 2, 5, 17. 4, 7, 20. le-
 gatorum 1, 2, 4. multitudinis 2, 4, 3 et 6. 2, 12, 4. negotiato-
 rum 3, 2, 8 et 10. rerinendae vrbis 1, 5, 5. ſecuritaris 1, 1, 5. ſeruitutis ac miniſterii 1, 1, 3. ſtationis 1, 5, 22. Strate-
 gematon 3. prol. virium noua-
 rum 2, 12, 3. ſpeciem fugien-
 tis praestare 3, 10, 2. rapturi praebere 4, 1, 9. remanentium hoſtium 1, 5, 26. vrbis arden-
 tis 3, 8, 2. ſpecie beluae ma-
 rinae decipere 3, 13, 6. decipi 1, 4, 12. inſignes filiae tres 4, 1, 10. remanendi occultare pro-
 fectionem 3, 11, 5. ſub ſpecie deditiois 2, 5, 28. vnaquaque ſuggerere prol. 1. ſpecies quae-
 dam ſiducia 2, 2, 5. ſuas ge-
 neribus adtribuere prol. 1.
 Spectare ſupplicia pignorum 4, 5, 22. ſpectans in omnem partem acies 2, 3, 19. ſpectantes vniver-
 ſi 1, 7, 7. ſpectantium more ſta-
 re in reſeſſu 2, 3, 1. ſpectandi cauſa exire 2, 11, 1.
 Spectatorem continere 2, 5, 31.
 Spectaculo eſſe 1, 5, 16.
 ad Speculandum concurrere 1, 5, 28.
 Speculator Erythraeorum 2, 5, 15.
 Spernere perſidiam 4, 4, 1. rem 3, 16, 3.
 Spes expugnationis maturae 3, 19, 4. humanitaris oblarae, et abdu-
 ſi exercitus 3, 11, 1. ſalutis 1, 5, 3. 4, 5, 4. 4, 7, 21. quaedam vtilitatis 2, 7, 2. victoriae oblata 3, 17, 7. ſpei vanitas 2, 5, 40. ſpe praedae diſſundi 2, 5, 9. ſtimulari 3, 16, 5.
 Spicula hoſtium 2, 3, 20.
 Spiritus inſatigabiles 2, 1, 8.

Spo-

INDEX II.

Spolia hostilia 4, 7, 35. multa 2, 5, 34. bina hostium referre 4, 1, 18. opima referre 4, 5, 4.
Spoliatus consiliis 1, 8. 8. spoliata plebs principibus 2, 11, 3.
Spondere victoriam 1, 11, 14.
Sponso dare aurum pro nuptiali munere 2, 11, 5. reddita virgo *ibid.*
Sponte alicui se dedere 4, 4, 1. descendere 4, 6, 2.
Spurius Nautius 2, 4, 1.
Stabilita disciplina est omnium consensu 4, 1, 22.
Stagnum cedens 3, 9, 1.
Stare a tergo 2, 3, 16. ante tabernaculum 4, 3, 11. cominus 2, 5, 41. in recessu 2, 3, 1. in principiis 4, 1, 26. instructa cedente 2, 3, 17. stant arbores ex parte sustentatae 1, 6, 4. stantem quemque inuenire 4, 1, 8. stando et pluuiis fessus 2, 1, 15.
Statio hostium 1, 2, 5. 2, 5, 33. perrupta ab hoste 4, 1, 36. remota ab vna parte 2, 6, 7. stationis species 1, 5, 22. stationem obicere 1, 5, 16. statione circumdatae portae 2, 6, 7. inquietari 2, 5, 25. in statione esse 1, 4, 14. 2, 2, 14. 2, 5, 31. 3, 13, 6. stationes Gallorum fallere 3, 13, 1. hostium 1, 4, 7. 1, 5, 12 et 16. 4, 5, 8. transire 3, 3, 14. vigiliaeque 1, 1, 9. in stationibus esse 3, 12, 1.
Statiuorum fidem facere 2, 13, 7.
Statilius, nobilis clarae operae eques 4, 7, 36.
L. Statorius 1, 1, 3.
Statuis tabulisque exornare prouincias 4, 3, 15.
Statura contempta 4, 7, 5. staturae ingentis homo 1, 11, 10. mediocris esse 4, 7, 29.
Status belli 1, 3, 1. 6 et 10.
Statuere arma in castris 1, 11, 9. leuem armaturam in ultimo 2, 3, 17. statuit decernere 2, 3, 4. expugnare Antium 3, 1, 1.
Sternere euntes sine suorum sanguine 2, 6, 4. Ligures 3, 17, 2. omnem hostium exercitum 2, 2, 10. strati iacent in modum defunctorum 2, 5, 12.
Stragae hostium 3, 2, 4.

Stramenta fecare 4, 1, 43.
Sternutantem audire 1, 12, 11.
Stimulari spe 3, 16, 5.
Stipata frons 2, 3, 2.
Stipendium annuum 4, 1, 46.
Strategemata conquisita et digesta 4. prol. et στρατηματικά prol. 1. Strategematon genere vti 1, 11, 13. species 3. prol. Strategemata edere 3. prol. Στρατηματικά et στρατήματα prol. 1. Στρατηματικῶν adpellatio prol. 1. exempla 4. prol.
Strategicon exempla potius, quam Strategematon 4. prol.
Strenui in fronte profiliunt 4, 1, 8.
Strenue imperata facere 2, 5, 31. quidem, sed sine euentu 2, 5, 30.
Streptus magnus 3, 9, 10. operis 3, 9, 2.
Stringere gladios 2, 5, 27. 2, 8, 12. 4, 5, 7. 4, 7, 39.
Strigulosi equi 1, 2, 9.
Struere vallum 1, 5, 3. struatae trabes in ordinem 1, 5, 5.
Studet decertare acie 1, 3, 2. student obfides recipere 1, 8, 6.
Studium omne 1, 2, 3. studio effuso excipi 4, 7, 23.
Studiosus rei militaris prol. 1.
Studiose cum proditore agere 1, 1, 6. exerceri iaculis 3, 5, 3.
Suadere commilitonibus 4, 5, 7. Consuli, vt etc. 1, 5, 14. Parthis sollemni perfidia 1, 1, 6.
Sub aduentum 3, 12, 2. 3, 15, 6. diem pugnae 1, 12, 9. discessum aestus 3, 9, 1. iugum mitti 4, 1, 19. leges redigere 4, 7, 18. noctem recipi intra portas 3, 2, 7. occasum solis 1, 5, 9. tempus id instituta conuiua 3, 15, 6.
Atilio Calatino Cos. 1, 5, 15. aut vulnerari 1, 7, 2. Haidrubale militare 4, 3, 8. ipso vires erant 1, 1, 9. potestatem barbarorum est aqua 2, 7, 12. Rutilio merere 4, 2, 2. Scauro 4, 3, 13. specie deditionis 2, 5, 28. perfugae 2, 5, 18. tentoriis exigere hiemem 4, 1, 24. vallo continere exercitum 4, 1, 14. vna-

INDEX II.

- vnaquaque specie suggerere prol.
1.
Subducere hastatos ordinibus 2, 4,
2. subduci in dextrum latus 2,
5, 31.
Subfugere et maturare iter 1, 6, 3.
Subigere Numidas 4, 7, 18.
Subiicere acerbis ignem 3, 10, 5.
ditioni hostes 1, 3, 10. subie-
tus ignis 1, 5, 28. subiecti ho-
stes 2, 2, 4. subiectae rotae 1,
5, 7.
Subinde 1, 3, 10. 1, 4, 13. 2, 9,
1. 3, 9, 7.
Subire castellum 3, 9, 9. muros
3, 9, 8. subeuntes barbati 2, 2,
3. effuse adgredi 2, 5, 2.
Subitus a tergo adparuit 2, 4, 4.
evasis 1, 4, 13. se ostendit 2, 4,
3. consensit 2, 7, 8. exercitus
1, 4, 9. inpetus 3, 2, 1. motus
terrae 1, 12, 3. subita inundatio
3, 7, 3. necessitas 2, 1, 12. pe-
ditum acies 2, 3, 14. procursio
2, 2, 5. subitum prodigium 1,
12, 4.
Sublimem in curru equorum con-
stituit 1, 11, 10.
Subministrare apros alicui 3, 3, 6.
commeatus exercitui 3, 4, 3.
Submittere Aegyptiorum manum
2, 3, 13. auxilia alicui 4, 1, 24.
barbam et capillum 4, 5, 6. ma-
num ad infestanda oppida 3, 6,
1. milites vestitu calorum 3, 2,
9. quemdam exploratae solle-
ritiae ad Syracusanos 3, 6, 6. si-
gna legionis 4, 1, 43. turmas
laboranti 1, 10, 2. submissi ab
tergo equites 2, 5, 38.
Submouentur hostes ignibus 1, 5,
2. submoti reliqui suorum 3,
10, 1.
Subornare fidelissimos sibi 3, 16,
2. subornatus quidam 2, 5, 30.
subornatum quemdam pro trans-
fuga mittere 3, 13, 2. subor-
nati in habitum sacerdotum 2,
4, 18.
Subponere manum exis 1, 11, 14.
Subrigere malos ad moenia 3, 8,
3.
Subrutos se existimant 3, 8, 1.
Subsequentes naues 2, 7, 14.
Subsidere suos iussit 2, 3, 15.
Subsidium admoovere 2, 1, 8. in
subsidium hosti venire 3, 11, 5.
subsidia praeparata 1, 1, 5. in
subsidiis esse 2, 3, 21.
Subsistere iussa militum pars 1, 4,
10.
Subtrahere arma 1, 11, 16.
Subuenire periclitantibus 2, 5, 22.
subuenit Camillus 3, 15, 1.
Succedere 1, 5, 16. ad munitiones
2, 5, 8. muris 3, 17, 1. usque
ad munitiones 2, 12, 2. successit
gracili equo 4, 7, 6. successura
praefidia bis 5, 2, 4.
de Successore scribere Senatui 4, 3,
3. successores Alexandri 4, 7,
34.
Successus proeliorum 1, 3, 3. prae-
sens 3, 16, 2. cum successu re-
navigare 4, 7, 44. successibus tu-
midus exercitus 1, 11, 2. victo-
riarum alacres 2, 5, 36.
Succendere aedificia 2, 5, 9.
Succidere arbores 1, 6, 4. succincti
consilii et providentiae exemplis
prol. 1.
Succumbere licentiae militum 4, 5,
1. succumbit sedile 1, 12, 7.
Succurrere sociis 2, 5, 29.
Sudes erectae 1, 5, 5.
Sudines aruspex 1, 11, 14.
ad Sudorem iactare crura 4, 7,
34.
Suenda castellum 3, 2, 9.
Suessitani quidam ex auxiliariis 3,
10, 1.
Sufficere ad percensenda monumen-
ta prol. 1. obsidioni 1, 3, 6.
propugnacioni murorum 3, 9,
6. sufficit pecunia in ducem 4,
3, 4.
Suggestere sub vnaquaque specie
prol. 1.
Sui contemptum augere 1, 5, 16.
contemptu hostem inuitare 2, 5,
44. sibi id animi esse adfirmant
4, 5, 7. secum Hannibalem ha-
bere 1, 8, 7. sua persuasio ala-
cricitatem adtulit 1, 11, 2. in
suum conuertere nihil 4, 3, 15.
suorum animi consulti 1, 11, 3.
4, 5, 11. animos proelio erige-
re 1, 11, 8. paucitate diffidens
1, 8, 5. reliqui submoti 3, 10,
1. tuis admoovere subsidium 2,
B b 1, 8.

- 1, 8. scribere 1, 1, 10. suos castris continere 1, 5, 28. 2, 1, 15. contrahere 1, 8, 11. emittere 1, 5, 10. recuperare 1, 8, 6. revocare 3, 17, 9. sua defendere 1, 5, 16.
- L.** Sulia 1, 5, 17. 1, 11, 20. 2, 3, 17. 2, 7, 2. 2, 8, 12. 2, 9, 3. 4, 1, 27. consilio restituit sanitatem efferatis 1, 9, 2. praedici sibi futura simulavit 1, 11, 11.
- Sulphuris plena vehicula** 2, 4, 17.
- C.** Sulpicius Gallus 1, 12, 8. Peticus Cos. 2, 4, 5.
- Sum.** Est custodia in statione 2, 2, 14. sunt ea vsui vrbibus obpugnandis 3. prol. erant haec Molossorum 2, 5, 19. fuit necesse Afris 1, 8, 11. obsessis pro duce 4, 7, 8. esse abstinentiae tantae, ut etc. 4, 3, 6. alicui praedae 4, 7, 13. praesidio 3, 11, 2. eius libertatis 1, 11, 4. extra delictum 1, 9, 3. id sibi animi adfirmant 4, 5, 7. in armis 1, 1, 8. desperatione 3, 17, 7. opere 4, 1, 37. periculo 2, 6, 8. spectaculo 1, 5, 16. staturae mediocris 4, 7, 29. futurum arbitratus, ut etc. 4, 5, 21. edicere, ut etc. 4, 7, 24. praediuinare 2, 5, 38. praedicere 1, 11, 11.
- Sumere arma** 2, 11, 3.
- Summus dux** 1, 3, 3. summa abstinentia 2, 11, 6. alacritas 2, 8, 2. custodia 2, 11, 5. paupertas 4, 3, 4. summum adgredi 1, 6, 3. ad summum pervenire 3, 9, 3. summae angustiae lignationis 2, 5, 13. summis rebus praefesse 4, 3, 3.
- Summa belli** 4, 2, 1. magna 4, 7, 35. de summa rerum decertare 3, 6, 1.
- Super catenam decursus** 1, 5, 6. fossam iniicere pontes 3, 9, 9. nudam humum somnos capere 4, 3, 8. ripam ponere castra 1, 10, 3. merce exposita 3, 2, 10. verborum honorem 3, 16, 1.
- Superior collis** 1, 5, 11. locus 2, 5, 17. populus Romanus 4, 5, 14. pars 1, 4, 9. 1, 5, 4. 3, 7, 3. superiores acie 2, 13, 9. duces 4, 1, 1. superiora latera 1, 5, 25. loca 2, 5, 2. omnia infidere 4, 5, 10.
- Superare acie** 2, 5, 2. aliquem 4, 7, 5. amnem 2, 5, 20. difficultates 4, 2, 5. fame potius, quam ferro 4, 7, 1. fluvium 1, 5, 2. inscium 1, 1, 9. Mithridatem decursu 2, 2, 2. multitudine 2, 3, 6. Phocenses 3, 11, 2. praelatos 2, 5, 47. vadum 1, 4, 10. vrbem 3, 4, 3. 1, 1, 9. superavit Iudaeos adortus 2, 1, 17. superans equitatus 2, 3, 17. superari 2, 2, 13. a pluribus 2, 5, 46. acie 2, 9, 6. classe 2, 13, 10. proelio 2, 13, 9. 4, 2, 7. proeliis frequentibus 2, 3, 9. virtute 2, 5, 30. superata pars 1, 5, 6. superati 2, 2, 13. superatos se in parte existimant 3, 8, 2.
- Supersesse eladi** 4, 5, 5. supersessis ad fiduciam quid 3, 4, 1. magna vis tritici 3, 15, 5. Romanis ingens alimentorum copia 3, 15, 4. spes salutis 4, 5, 4. supersunt ipsis copiae 3, 15, 6.
- Supergredi fossam** 1, 5, 20.
- Superiicere frondes fossis** 1, 5, 11.
- superiectus pons** 2, 3, 24.
- Supersternium habitum agnoscere** 4, 7, 45.
- Superstitione consternatus** 1, 12, 3.
- Superstruere turre naubus** 3, 9, 8.
- Superuenire alicui in auxilium** 2, 5, 45. superuenisse sibi litteras finxit 3, 11, 1. superueniunt legiones 1, 1, 6. superueniens multitudo 2, 3, 13.
- Suppellex Epaminondae** 4, 3, 6.
- Supplere tironibus spatia** 2, 3, 22.
- Supplementum legionum** 4, 1, 43. mittere exercitibus 3, 18, 1.
- Supplicium certum manet eos** 4, 1, 17. supplicii remissio 4, 1, 39. supplicio adfici 4, 1, 33. alicuius reliquos concitare 3, 16, 1. supplicia pignorum spectare 4, 5, 22.
- Supra dictum est de legione** 1, 6, 1. ripam 1, 5, 2. Romano pro;

I N D E X I I.

propagata ruina 1, 6, 4. testu-
dinem transmissae sagittae 2, 3,
15.
Surgere de nocte 4, 3, 7.
Suscipere adversus Poenos bellum
1, 11, 18.
Suscitare muros 1, 1, 10.
Suspendere horis certis 4, 7, 34.
Suspiciari insidias 3, 17, 9. suspica-
tus quid 1, 1, 9.
Suspectus est 2, 5, 30. nemini ob
hoc 1, 4, 7. regi 1, 8, 7. suspec-
ta calliditas 2, 3, 20. fides 1,
1, 5. 1, 8, 2. nox 3, 12, 1.
terguerfatio 1, 1, 10. suspectum
hugum 1, 2, 8. suspecti transfu-
gae 3, 16, 2. suspectus habere
aliquos 2, 11, 2. 4, 7, 22 et 23.
suspecta habere duo millia Thra-
cum 3, 16, 5.
Suspectio proelii 1, 8, 5.
Suspicio metuentis 3, 17, 7. su-
spicionem auertere 1, 1, 7. au-
gere 3, 17, 7.
Sustinere inopem Scytharum 2, 8,
14. obsidionem 3, 15, 6. Par-
thos legionibus 4, 2, 3. primo
congressu, ut etc. 2, 1, 8. sus-
tinet experiri epulas detestabi-
les 3, 5, 1. sustinent comitari 4,
5, 7.
Sustentare incursum 2, 1, 4. ne-
cessariorum inopiam 3, 14, 4.
necessitatem sociorum comitatu
3, 14, 2. victum 3, 15, 3. sus-
tentari ope 3, 5, 1. sustentatae
ex parte arbores 1, 3, 4.
Sutrinis missus auxilio 2, 5, 2.
Syphax 1, 1, 3. 1, 2, 1. 2, 5, 29.
Syphacis legati 2, 7, 4.
Syracusae 1, 4, 12. Syracusas re-
dire 1, 8, 11.
Syracusanus Agathocles 1, 12, 9.
Hermocrates 2, 9, 6. Lepides
2, 5, 11. Sositratius 3, 3, 2.
portus 1, 5, 6. Syraculani 2, 9,
7. 3, 6, 6. Syracusanorum tyran-
nus, Dionysius 1, 8, 11. Gelo 1,
11, 18.
Syria 2, 5, 35. Syriae rex, Try-
phon 2, 13, 2. ex Syria saga 1,
11, 12.

T.

Tabellas signatas gubernatoribus
dare 1, 1, 2.

Tabellarius tristis 2, 7, 6.
Tabulis statuisque exornare pro-
uincias 4, 3, 15.
Tabulamentis consternere dolia 1,
7, 1.
ante Tabernaculum stare 4, 3, 11,
tabernacula pauca 1, 5, 3.
Tacita custodia 2, 5, 30.
Talem reliqui, qualem inueni 3,
12, 2. tale nihil expectare 2, 5,
19 et 31. metuere 3, 1, 2. ta-
lia agitantur in coetu 4, 7, 39.
erunt 1, 11, 13.
Tamen plurimum consecutus est
1, 8, 8. virga decussit papaue-
rum capita 1, 1, 4.
Tamquam ab tergo capti 3, 9, 3.
Castor et Pollux 1, 11, 9. cir-
cuitu hostem adgressurus 1, 1,
11. diuinitus imperata 1, 11, 13.
fugiens 1, 2, 1.
Tantus dux 1, 1, 8. tantae abstin-
entiae esse 4, 3, 6. tanti esse 4, 1, 41.
tantam inopiam perpeti 4, 5, 20.
tantum terroris inferre 2, 4, 6.
Tantum duos exitus habere 1, 5,
10. non tantum, sed etc. 1, 11,
13. 3, 16, 1 et 2. 4, 7, 27. ve-
rum etiam 3, 17, 4.
Tantummodo 1, 3, 2, 5, 31. 2,
12, 1. 4, 1, 4.
Tarentum 3, 3, 1 et 6.
Tarentinus quidam Cononeus 3,
3, 6. Tarentini 1, 4, 1. 2, 3, 21. 2,
4, 13. 3, 3, 1. Tarentinorum ar-
cem tenere 3, 17, 3.
Tarpeia saxa 3, 13, 1.
Tarquinius 2, 8, 9. adolescens 1, 1,
4. rex 2, 8, 1. Sextus filius Tar-
quinii superbi 3, 3, 3. superbus
ibid. pater 1, 1, 4.
Tarquinienfes 2, 4, 18.
Tarquinius Priscus 2, 5, 31.
Taurus 1, 1, 6.
Taedae plena vehicula 2, 4, 17. ta-
da et pice plenae amphorae 4, 7,
9.
Tegea 3, 2, 8.
Tegeatarum dies festus 3, 2, 8.
Tegi veste 1, 11, 17. teguntur scu-
ta coriis 1, 7, 6. testus sagulo 4,
3, 8. totius viri veste muliebri 4,
7, 33.
Tectorum camerae 3, 4, 6.
Teli coniectus 1, 11, 10. telum
B b 2 pe-

- petere 4, 1, 4. tela clamorque 2, 3, 17. excussa 2, 3, 10. telorum genus 2, 3, 20. magnitudo 2, 5, 4. tela dirigere in aliquem 3, 3, 4. iacere in belluas 2, 5, 4. intra muros 3, 6, 7. ingerere 2, 3, 17. inhibuere hostes 1, 4, 1. telis excipere Macedonas 2, 7, 8. in telis scriptum erat 3, 6, 7.
- Temere** adotiri 2, 5, 23. audere multa 2, 5, 21. insequi 2, 5, 1, 3, 10, 2. intrare portum 1, 5, 6. inuehi 2, 3, 14.
- Temeritas** ducis 4, 1, 43.
- Temperantiae** exemplo vtilior 1, 7, 7.
- Tempestatis** vis 1, 1, 2.
- Templum** Dianae religiosum incolis 3, 2, 5.
- Tempus** anni feruidissimum 1, 1, 2. breuissimum 2, 10, 2. certum 1, 2, 6, 2, 1, 18. dimicationi alienum 2, 1, 11. idoneum 3, 16, 3. induciarum interpositum 1, 5, 18. longum 1, 2, 4. nocturnum 2, 1, 12. opportunum 3, 17, 4. sementis 3, 4, 1. temporis aliquantum extrahere 1, 1, 10. tempus eligere 2, 1, 12, 2, 5, 30. tempore aliquanto oppidum obsidere 3, 6, 4. reliquum aetatis 4, 5, 6.
- Tendere** ad praedam castrorum 3, 17, 6. extra vallum 4, 1, 18, 19 et 20. insidias pabulatoribus 2, 5, 31.
- Tenebris** inclusae columbae 3, 13, 8.
- Tenere** angustias 1, 4, 3. arcem Tarentinorum 3, 17, 3. barbaros expectatione intentos 1, 4, 9. castella praesidio 1, 8, 11. copias 2, 5, 4. collem 1, 5, 24. Corinthum praesidio 3, 12, 2. fluminis ripam 1, 5, 3. gladium eruentum 2, 4, 9. iugum 1, 2, 8. iuga praesidio 2, 4, 4. militem in vallo quietum 3, 17, 5. milites in castris 3, 17, 6. multitudinem specie consilii 3, 2, 6. naues in occulto 3, 10, 9. planities contrarias 2, 5, 38. ripam vltiorem 1, 4, 10. suos defixa pila iussit 2, 1, 7. transitum 1, 4, 13. viam ad progessum Romanorum 1, 4, 8. reneo te, terra mater 1, 12, 2. teneri a praesidio Romano 3, 3, 6. tenetur introitus praesidii 3, 13, 6. tenentur campestria a Romanis 2, 2, 11. fauces 1, 5, 16. loca stationibus 1, 4, 7. praesidio 3, 6, 7.
- Tenaces** viri disciplinae 4, 2, 9.
- Tentare** castella 2, 5, 18. oppidanos a terra 3, 9, 7. tentari a latere eo solo 3, 9, 6. dolis 4, 7, 38. tentandum arbitratur 1, 10, sub Tentoriis agitare hiemem 4, 1, 24.
- Ter** datum profectiois signum 4, 1, 33.
- Ternos** ex centuriis securi percutere 4, 1, 36.
- Tertia** acies 2, 3, 17. diei hora 2, 5, 31.
- Tergum** premere 1, 6, 2. tergo circumfulus 2, 5, 24. a tergo barbaros obprimere 2, 2, 13. exercitus 1, 5, 4. defendi amne 2, 2, 10. gladii scutaque aptata 3, 9, 3. instare 3, 10, 5. stare 2, 3, 16. vtrbs capta 3, 8, 3. terga hostium 2, 4, 2 et 6, 2, 5, 23. inopinantiuni 2, 2, 12. peditum 2, 5, 37. Romanorum 2, 5, 28. dare 2, 4, 3, 2, 5, 33. caedere 1, 5, 24. vertere 1, 11, 10, 2, 3, 20, 2, 4, 1.
- Tergiuersatio** est suspecta 1, 1, 12.
- Terra** mater 1, 12, 2. terrae motus 1, 12, 3. terram adgerere 3, 8, 1. egerere 3, 7, 4. terra marique obsidere 3, 10, 9. victor exercitus 2, 2, 11. a terra adortus 3, 9, 8. tentare oppidanos 3, 9, 7. voce et gestu exposulare 4, 1, 33. terrarum orbem adgredi 4, 2, 4. terras repetere 1, 12, 2.
- Terrere** Clodium ex alio latere 1, 5, 21. hostem 2, 7, 14. 4, 7, 7. milites 1, 12, 10. terret eos fax 1, 12, 6. territum hostis 4, 7, 20.
- Terribilis** Poenis excessit 2, 13, 9.
- Territare** reliquias Teutonorum 2, 9, 1.
- Terroris** multum 1, 11, 17. tantum inferre 2, 4, 6. terrorem Veientibus adferre 2, 7, 1.

INDEX II.

- Testamentum facere 4, 1, 23.
 Testimonium praecipuae fortitudinis 1, 11, 3. 4, 5, 11.
 Testudinem facere 2, 3, 15.
 Teutonus 4, 7, 5. Teutoni 2, 2, 8. 2, 4, 6. 2, 7, 12. victi proelio 2, 9, 1.
 Teutonicum bellum 1, 2, 6.
 Theagenes Atheniensis 4, 1, 8.
 in Theatrum conuocari 4, 7, 22.
 in theatro de rebus disserere 3, 2, 6.
 Thebae 1, 4, 3. Thebas diruere 1, 11, 6.
 Thebani 1, 4, 3. 2, 4, 11. 2, 6, 6. 3, 2, 10. equitatu praevalentes 4, 7, 21. Lacedaemonios expugnant 1, 11, 6. pro metu hoc interpretari 1, 10, 3. Thebanae naues 3, 2, 10. Thebanorum comitatus 4, 7, 19. aduersus Thebanos 1, 10, 3. intransigantes inmittere naues 4, 7, 19.
 Them stocles 1, 1, 10. 1, 3, 6. 2, 2, 14. 2, 6, 8.
 Thermopylae 1, 4, 6. 4, 2, 9. Thermopylarum angustiae 2, 2, 13. 2, 4, 4. Thermopylas occupare 2, 2, 13.
 M. Thermum dimittere 1, 8, 10.
 Thesalicum bellum 1, 5, 2.
 Thraci oculum eruere virga 4, 5, 16. Thraces 2, 12, 4. 3, 5, 1. obsessi in monte 3, 15, 5. Thracum duo millia habere suspecta 3, 16, 5. Thraces simulatos spectare 3, 16, 5.
 Thracia 1, 4, 13. 1, 5, 24. 1, 6, 3. deuicta 2, 11, 3.
 Thrasylbulus, dux Milefiorum 3, 9, 7. 3, 15, 6.
 Thrasymenus 2, 5, 24. 2, 6, 4. ad Thrasymenum accipere cladem 4, 7, 25.
 Tiberis transuatus 3, 13, 1. Tiberim transire nauigiis 2, 6, 1.
 Tiberius Gracchus 2, 5, 14. 3, 5, 2. Nero 2, 1, 15.
 Tigranes 2, 1, 14. 2, 2, 4. 2, 9, 5.
 Tigranocerta 2, 1, 14.
 Timarchus Aetolus 3, 2, 11.
 Timere aliquid 1, 1, 6. casum 2, 13, 10. classem 1, 4, 12.
 Timere fidem Italicorum 2, 3, 16.
 mortem dubiam in proelio 4, 2, 17. perfidiam oppidanorum 2, 11, 1. populationem 4, 3, 14. timentes, ne etc. 2, 2, 10, 25, 19. timeri a Persis 2, 3, 13. minime 4, 7, 13.
 Timor simulatus 2, 5, 2. 3, 17, 2.
 Timidissimi 2, 8, 14.
 Timiditatem exprobrare 4, 1, 1.
 Timotheus, dux Atheniensium 1, 12, 11. 2, 5, 47.
 Tiro exercitus 1, 3, 2. 2, 2, 11. tionibus spatia supplere 2, 3, 22.
 Tisamenus, Orestis filius 1, 2, 8.
 Tissaphernae inferre bellum 1, 8, 12.
 C. Titius Praefectus cohortis 4, 1, 26.
 Titulis suis respondere 3. prol.
 Titurius Sabinus 3, 17, 7. et Cotta legati 3, 17, 6.
 Togae cinctus praefectus 4, 1, 26.
 Tolerare coniugem liberoque agello 4, 3, 3. oblidionem 2, 9, 5. 3, 15, 1. 4, 5, 18.
 Tollere clamorem 1, 9, 2. 2, 3, 17. 2, 9, 1. 2, 4, 7. tolluntur barbari 2, 7, 12.
 Tomyris, Scytharum regina 2, 5, 5.
 Tonfarum mulierum crines 1, 7, 3.
 Tormenta impedimentaue 1, 5, 17.
 Torpore adfici 2, 5, 23.
 Torquatus 3, 5, 3.
 Tortus ille 1, 2, 5.
 Totus exercitus 1, 4, 5. 2, 3, 2. 2, 5, 4 et 17. 4, 7, 24. tota acies 2, 3, 2 et 3. 2, 5, 4. classis 1, 5, 7. dies 1, 11, 19. nox 2, 2, 14. 2, 5, 25 et 26. vrbis 3, 15, 6. totum iter 2, 13, 2. totius Italiae municipia 4, 7, 38. tota castra confodere 1, 5, 11.
 Toridem ignes ardent 1, 1, 9.
 Trabes transmissae 1, 5, 5.
 Trachinius Ephialtes proditor 2, 2, 13.
 Tradere 3. prol. alicui millia armatorum ad obsequium redacta 4, 3, 14. aurum custodibus 2, 13, 1. detentos habilioribus 4, 7, 42. exercitum caedendum 2, 3, 22. gladius et scuta 2, 5, 27.
 B b 3 li.

- Hiberos Faliscorum Camillo 4,
 4, 1. magistrum pueris *ibid.* me-
 moriae 2, 6, 10. 4, 1, 16. 4, 3, 13.
 se 3, 5, 2. oppidum Hirtuleio 4,
 5, 19. patri Gabios 3, 3, 3. vr-
 bem 3, 3, 1. 4 et 7. tradit Liuius
 2, 5, 34. tradi sibi vium vole-
 bat 1, 8, 8. traditur eius nomen
 varie 1, 5, 15. M. Catonem vi-
 no contentum fuisse 4, 3, 1.
 Scipio dixisse C. Memmio 4, 1,
 1. traduntur nomina eius varie
 4, 5, 10. traditum ab auctori-
 bus prol. 1. est, Alexandrum
 etc. 2, 11, 6. tradita custodiae
 quatuor millia necantur 4, 1, 38.
 sunt monumenta lingua vtraque
 prol. 1.
 Trahere aliquem secum 2, 11, 3.
 bellum in aduentum legionum
 1, 8, 5. proelium 2, 1, 9. ramos
 per terram 2, 4, 1. signiterum in
 hostes 2, 8, 5. vitam coriis 4, 5,
 18. trahi in proverbium 4, 1, 7.
 tracta postulatio per tempus 1,
 4, 13.
 Traicere barbarum pugione 2, 7,
 5. exercitum 1, 1, 6. 1, 4, 5
 et 9. flumen habet 1, 5, 1. mi-
 litem 1, 4, 11. naues ad portum
 1, 5, 7. vada fluminum pedibus
 4, 1, 1. traiecit inopinatus Ther-
 mopylas 1, 4, 6. traiciendi ve-
 xatio simulata 1, 4, 5. flumen
 occasio 1, 5, 3. traicientes in
 Italiam ex Hispania 2, 9, 2. tra-
 iecturi in Siciliam 1, 8, 11.
 Traiectus Indi fluminis 1, 4, 9. se-
 ptem millium passuum 3, 13,
 6.
 Tramites angusti 1, 5, 19.
 Trans Apenninum 1, 8, 3. Tau-
 rum 1, 1, 6.
 Transcendere muros 3, 9, 6.
 Transcurrere praeter ora phalan-
 gis 2, 3, 20.
 Transducere exercitum per loca
 1, 4, 1. praesidium per Caesaris
 copias 3, 4, 1. transducendum
 exercitum habere 1, 4, 7.
 Transferre bellum 1, 3, 8. 1, 5, 5.
 statum belli ad proelium 1, 3, 6.
 Transfigere vigilem cuspide 3, 12,
 2.
 Transfugae credere 3, 16, 3. credi
 non oportet 2, 5, 30. transfu-
 gam mittere in castra 2, 9, 7.
 a transfuga proditus 3, 11, 5.
 pro transfuga subornatus 3, 13,
 2. transfugae ab Romanis com-
 prehensi 3, 16, 4. non debent
 vocari solertissimi milites 3, 16,
 4. remissi amputatis manibus
ibid. veri 3, 16, 2. transfuga-
 rum dexteris praecidere 4, 1, 42.
 transfugis adterre poenitentiam
 2, 7, 9. transfugas adsecutus
 collaudauit 2, 7, 9. a transfu-
 gis se vicisci 3, 16, 4.
 Transfugere 2, 5, 30. equites iussit
 2, 5, 27. ad hostes 2, 7, 2 et
 8. 4, 7, 36. Romanos 3, 16, 3.
 rationibus interuersis *ibid.* trans-
 fugientes Macedones 2, 7, 8.
 Transgredi ex Samnio in Luceriam
 4, 1, 29. transgressus flumen li-
 bere 1, 5, 1. siluam 1, 2, 2. va-
 do 1, 4, 9.
 Transilire in classem hostium 4, 7,
 12.
 Transire 1, 4, 12. ad Romanos 3,
 16, 2. ad superiorem 1, 4, 10.
 barbaros passus est 1, 5, 24. Eu-
 phraten 1, 1, 6. ex Sicilia in
 Africam 2, 7, 4. flumen 1, 4, 8.
 1, 10, 3. Halyn vado 1, 5, 4. Mes-
 sanam ad auspicia repetenda 4,
 1, 31. multa prol. 1. paucas e
 suis nauibus iussit 1, 4, 14. per
 viam 2, 12, 4. Tibetem nauigiis
 2, 6, 1. transeunt aliqui ex mi-
 litibus 3, 16, 4. stationes 3, 13,
 4. transierunt in hos opes Ale-
 xandri 1, 5, 11. transiens totum
 agmen 1, 6, 3. transeuntium
 suorum fuere propugnatores 1,
 4, 10. transiturus erat siluam 1,
 6, 4. transeundi spatium habere
 1, 4, 2. transeundum habere
 per angustias 1, 4, 3.
 Transitus fluminis 1, 7, 2. 2, 5,
 23. idem manet hostibus 4, 7,
 28. latus 1, 4, 7. transitum ma-
 turare 4, 2, 1. minari 1, 4, 9.
 prohibere 1, 6, 2. querere 1, 5,
 2. rapere 1, 4, 8. tenere 1, 4, 13.
 transitus solidi ac noti 2, 5, 7.
 Transitionem ad Poenum parare
 4, 7, 22. simulare 3, 16, 2.
 Transmittere exercitum subitum
 1, 4, 2.

- 1, 4, 9. flumen 2, 5, 20. in ripam 1, 4, 9. positus per Siculum fretum 1, 7, 1. transmitti possunt elephant 2, 3, 16. transmissus in Africam exercitus 1, 3, 8. transmissae sagittae supra testudinem 2, 3, 15. trabes 1, 5, 5.
- Transnare abruptiora 1, 4, 7. amnem 1, 7, 2. pontem 2, 13, 5. Scultennam amnem 3, 13, 7. transnatus Tiberis 3, 13, 1. transnatum flumen 1, 7, 2.
- Transnaugare 1, 4, 13. 2, 5, 42. 4, 7, 19.
- Transportare elephantos nauibus 1, 7, 1. transportatus exercitus 1, 12, 1.
- Transuendos Gallos censuit senatus 2, 6, 1.
- Transuetheratus ab eo 4, 5, 16.
- Transuersus collis 2, 4, 1. transuersa fossa 1, 5, 8.
- Trebia 2, 5, 23.
- Trecenti Lacedaemonii 2, 2, 13. 4, 2, 9. milites 1, 2, 5. 1, 5, 15.
- Trepidus ex conscientia 4, 7, 36.
- Trepide recurrere 3, 10, 5.
- Trepidare circa inoperta portae claustra 3, 3, 5. de euentu inuentionis prol. 1. milites nolite 1, 12, 5. trepidat propter damnum exercitus 2, 7, 3. trepidant reliqui 1, 1, 11. 1, 5, 13. trepidantem hostem caedere 2, 5, 33. trepidantes caedere 2, 5, 29.
- Trepidatio vera 3, 6, 1. trepidationem adferre 1, 12, 1.
- Triarii 2, 3, 6.
- Triballorum exercitus amplior 2, 4, 20.
- C. Tribunus Memmius 4, 1, 1. militum 2, 4, 4. M. Furius Camillus 2, 8, 5. P. Decius 4, 5, 9. in legione 4, 1, 32. Valerius 4, 1, 30. tribuni cornicularius Caesarianus 3, 14, 1. militum Sempronius Tuditanus, et C. Octavius 4, 5, 7. plebis 4, 1, 22. et centuriones 1, 1, 3. 1, 2, 1. 1, 11, 2. a tribunis rogari sacramento 4, 1, 4.
- Tridui iter conficere 3, 11, 4.
- triduo receptae copiae 1, 1, 6.
- Triplex acies 2, 3, 16. 17. 20 et 22. triplices fossae 1, 5, 11.
- Triremem implicatam vado capere 2, 5, 43. vnam habere 4, 7, 19.
- Triticum exiguum 3, 15, 5. proprium 3, 4, 6. tritici vis magna 3, 15, 5.
- Tristis tabellarius 2, 7, 6. significatio 1, 12, 7.
- In Triumpho fertur pecunia 4, 5, 1.
- Triumphare *ibid.*
- Troezen 1, 3, 6.
- Troezenii 3, 6, 7.
- Trucidare abeuntes perseverantius 2, 8, 14. aliquem 2, 5, 12. cominus 2, 3, 24. aptatos proelio 3, 17, 6. dissipatos 2, 6, 2. duces hostium 4, 5, 4. hostes in medio 3, 10, 4. octo millia militum 2, 5, 21. trucidari in medio 3, 10, 5. trucidatus ab exercitu Mediolani senatus 1, 9, 3.
- Truncos vniverfos amoliri 4, 7, 8.
- Truncata facies 3, 3, 4.
- Tryphon, Syriae rex 2, 13, 2.
- Tubam exaudire 1, 1, 13.
- Tuditanus Sempronius Tribunus militum 4, 5, 7.
- Tullius Hostilius, rex Romanorum 2, 7, 1.
- Tueri Amphipolim praesidio 3, 16, 5. Italiam 1, 3, 3. Peloponnesum 2, 5, 26. tutus se est auxiliis simulatis 2, 12, 3.
- Tutus regressus 1, 3, 10. tuta ciuitas consensu defendentium 3, 9, 5. tutum oppidum situ et operibus 3, 2, 1. tutam sibi fugam arbitratus 2, 13, 3. tuta loca munitione 3, 4, 6. omnia renuntiare 3, 11, 1. in tuta perducere suos 1, 5, 17. tutior regio 2, 5, 31.
- Tutissime legiones peruenerunt 1, 8, 5.
- Tutari moenia 1, 4, 3. tutatus quosdam aditus ingenti mole 1, 5, 5.
- Tutela finium 1, 3, 4 et 6. vadi 1, 4, 10. urbium 3, 6, 3.
- Tum demum 2, 3, 17.
- Tumentes animi 4, 5, 2. tumentia vela 2, 13, 11.

Tumidus successibus exercitus 1, 11, 2.
Tumulum proximum occupare 2, 5, 22. tumuli proximi 2, 7, 1.
Tumultus armorum ciuiliū 4, 5, 2. magnus 2, 4, 1. tumultum mouere 1, 9, 3. per tumultum relicta obpugnatio 3, 10, 2. cum tumultu decurrere ad partem 3, 9, 10.
Tumultuari et concinere coeperunt 3, 9, 3.
Tumultuarius pons 4, 7, 28.
Tunica soluta 4, 1, 26. tunicam comburere 1, 1, 12.
Turba inbellis 2, 4, 25.
Turbare aciem 2, 3, 2 et 16. 2, 4, 18. 2, 5, 4. aninos 2, 7, 1. instruam 2, 3, 17. turbatur pecus flamma 1, 5, 28. turbatus inundatione 3, 7, 3. turbatum coniuratorum consilium 1, 9, 1. turbatae aues 1, 2, 7.
Tutma equitum 1, 10, 2. turmae equitum 2, 7, 11. plures 2, 5, 25. turmas inmittere 2, 7, 8.
Turmales redire volunt 2, 12, 2.
Turpiter fugari 4, 1, 24.
in Turre quadam circumseptus 3, 6, 5. turres superstruere nauibus 3, 9, 8. turribus aliis adortus a terra *ibid.*
Turritae naues *ibid.*
Tuscanus habitus 1, 2, 2.
Tyrannus Syracusanorum, Gelo 1, 11, 18. Dionysius 1, 8, 11.

V.

Vacare ad coenam crepusculo 4, 3, 7. nūnere 4, 1, 44. vacans portus 3, 2, 10.
Vacua frons 2, 3, 8. vrbs defensoribus 3, 2, 5. 3, 6, 3. vacuum urbem capere 3, 10, 3. vacua castelli ob id defensoribus 3, 9, 3. vacuus infestare hostium fines 1, 8, 4.
Vacuata auxiliis Delminium 3, 6, 2.
Vaccæi 4, 7, 33.
Vadum inferius, superius 1, 4, 10. liberum 1, 4, 9. superare 1, 4, 10. Vado Halyn transire 1, 5, 4. implicata trirēmis 2, 5, 43. vada

fluminum pedibus traicere 4, 1, 1. nota 2, 5, 23. in vada incidere 2, 13, 10. vadosa loca 2, 5, 43.
Vagari extra moenia effuse 3, 2, 7.
Vagina excidit gladius 4, 5, 17. vaginarum interiora inscribere 3, 13, 5.
Valeria gens 4, 1, 30.
Valerius 2, 11, 1. Laeuinus 2, 4, 9. Cos. 4, 7, 7. nobilis Tribunus militum 4, 1, 30.
Valet cura quantum proli. 1.
Valentioris caudam per singulos pilos vellere 4, 7, 6. valentiorē per singula vellere 1, 10, 1.
Valetudo domini 2, 5, 30.
Validissimus cum equi cauda lustratur 1, 10, 1, 4, 7, 6. validissima manus 1, 4, 5. validissimi milites 2, 3, 1. validissimae cohortes 2, 3, 5.
Vallis media 1, 5, 15. obscura 2, 5, 37. latera 4, 5, 10. in vallem densissus exercitus *ibid.* mediam decurrere *ibid.* vallis hosti adplicitae 1, 1, 7.
Vallo alicuius adequitare 2, 5, 23. admonere aciem 2, 1, 2. ligna 4, 7, 8. vallum circuire 2, 12, 1. detrahare 3, 17, 6. ducere 1, 5, 1, 2, 5, 26. materia exstructum incendere 1, 5, 8. materiis oneratum 1, 5, 1. ceruiculis, et alio materiae genere constructum 1, 5, 2. proruerē 2, 5, 8. struere 1, 5, 3. ad vallum Punicum procurere 3, 10, 3. extra vallum tendere 4, 1, 18. 19 et 20. vallo comprehendere loca 2, 11, 7. in vallo militem tenere 3, 17, 5. pro vallo instruere aciem 3, 17, 9. sub vallo continere exercitum 4, 1, 14.
Vallare castra 2, 5, 34.
Vana alacritas 2, 5, 40. imago 1, 5, 22.
Vanitas spei 2, 5, 40.
Variana clades 3, 15, 4. 4, 7, 8.
P. Varinius Proculus 1, 5, 22.
Variis flexus 2, 5, 47.
Varie traditur nomen 1, 5, 15. traduntur nomina 4, 5, 10.
Varie.

- Varietas rerum procl. 1.
 C. Varro et L. Flaccus Coss. 4.
1. 4. collega L. Paulli 4. 5. 6.
 Vasa expeditioni necessaria 4. 1.
1. conclamare 1. 8. 9. et cibaria
 militum in fasciculos aptata 4.
1. 7.
 Vascula viperis plena 4. 7. 10.
 Vastus lucus 1. 11. 10.
 Vastitas domestica 1. 8. 4.
 Vastare agros 1. 8. 1. 2. 5. 11. 3. 4. 1.
 Hispaniam 4. 7. 31. hostem 1.
6. 2. regionem 2. 5. 10.
 Vel maior constantia 4. 5. 6.
 Vel a tumentia, et flatu plena 2. 13.
11. pandere 2. 5. 45. 2. 13. 11.
 Velare cladem vitionis simulatione
2. 7. 3.
 Velites expediti 2. 3. 16. et levis
 armatura 2. 3. 17. emittere 2.
3. 20.
 Velius, Praefectus Romanorum
3. 17. 3.
 Vellere valentioris caudam per sin-
 gulos pilos 4. 7. 6. valentiorum
 per singula 1. 10. 1.
 Velocius nuntio redire 1. 1. 9. ve-
 locissima e nauibus 3. 10. 8. ve-
 locissimi videntur 4. 7. 29. mili-
 tes 2. 9. 3. pedirum 2. 3. 22.
 velocissimae naues 2. 5. 47.
 Velocitas gentilis 2. 5. 31. veloci-
 tate occupari consuli procl. 1.
 Velut contraria pignora retinere 1.
8. 6. veluti viatrices naues 1. 4.
12.
 Vehemens exercitus 1. 3. 1.
 Vehementer adflicti facto 4. 7. 29.
 Vehi equo 4. 6. 2. rapidius per
 ignota loca 2. 5. 6.
 Vehicula taedae, sebi, et sulphu-
 ris plena 2. 4. 17. vehiculorum
 vsus 4. 1. 6. vehiculis adiuncti
 boues 2. 4. 17.
 Veios peruenire 3. 13. 1.
 Veientes 2. 4. 19. 2. 7. 1.
 Venandi causa 3. 3. 6.
 Venatorum habitus 3. 3. 6.
 Venationi insuere litteras 3. 13. 3.
 venationem ferre 3. 3. 6. vena-
 tione onustus *ibid.*
 Vendere iuuentutem plus 3. 5. 3.
 Venditor muris 4. 5. 22.
 Venire murem centum denariis 4.
5. 20. pretio 3. 13. 2. publice
4. 1. 20.
 Venalis ager 3. 18. 2.
 Venenum ac sopor mandragorae
2. 5. 12. dare Pyrrho 4. 4. 2.
 Venerabilem comam constituere 1.
11. 10.
 Veniam pacifici labori procl. 1.
 Venire ad capiendos elephantos 4.
7. 18. ad diluendam existima-
 tionem 1. 1. 10. diripienda ca-
 strata 2. 12. 4. liberandam rem-
 publicam 3. 6. 7. obfidionem
3. 17. 1. Oceanum 2. 13. 11.
 in conspectum 4. 1. 13. deditio-
 nem 3. 5. 1. Italiam 2. 7. 7.
 mixtos eis iussit 1. 9. 3. alicui
 auxilio 2. 5. 20. in auxilium Aeg-
 yptiis 2. 2. 13. in subsidium
 hosti 3. 11. 3. veniunt ab aliis
 castris coronati equites 3. 8. 2.
 ad eum legati 1. 4. 6. ventum
 est ad impedita 2. 3. 23. pedites
2. 3. 14.
 Ventidius 1. 1. 6. 2. 2. 5. 2. 5. 36.
 Ventris profluuium 3. 7. 6.
 Ventus depulit ornamentum 1. 12.
5. obportunus 4. 7. 14. secun-
 dus 2. 13. 11. ventos causari
4. 7. 31.
 Verberari nebula et imbribus 2. 1.
15.
 Verborum effectus procl. 1. ho-
 nor 3. 16. 1.
 Verecundia ignominiae pressus 4.
1. 13.
 Vereri, ne etc. 1. 1. 6. et 13. 1.
11. 21. 2. 5. 30. 4. 7. 8. igno-
 miniam 4. 5. 17. incursum ho-
 stium 1. 5. 11. multitudinem 2.
3. 19. negligentiam vigillum 3.
12. 1. omnia 1. 1. 6. segnitiam
 Italicorum 2. 3. 16.
 Vertere terga 1. 11. 10. 2. 3. 20.
2. 4. 1. vertunt redeunt in or-
 dinem 2. 5. 31. verti 2. 5. 45. in
 fugam 2. 4. 6. 4. 7. 28. verum in
 praeas pondus 1. 5. 6.
 Verus Lacedaemonem actum agmen
4. 7. 13.
 Versus Homericus 2. 3. 21.
 Vertex planus collis 2. 2. 4. ver-
 tices arenarum et pulueris 2. 2. 7.
 Veru vnicum 4. 3. 6.
 Vera trepidatio 3. 6. 1. verum
 B b 5 non

- non est 1, 2, 8. veri transfugae 3, 16, 2. verae insidiae 2, 12, 2. vera falsis miscere 2, 7, 13.
- Vere agi 1, 5, 3.
- Vesci maturius 2, 1, 5. solitus 4, 3, 9.
- Vespasianus Diuus Augustus 4, 6, 4.
- Vestigia equorum 1, 11, 9. frumenti 3, 15, 5.
- Vestis purpurea 1, 11, 10. vestem militi dare 2, 5, 15. veste crura contere 1, 5, 27. tegi 1, 11, 17. 4, 17, 33. sub veste celata arma 4, 7, 13.
- Vestitu calonum milites submittere 3, 2, 9.
- Vestimenta per listorem scindere 4, 1, 28.
- in Vesuio obfessus 1, 5, 21.
- Vexare castra ampliari 1, 1, 9. vetuit filium venire in conspectum 4, 1, 13. regionem ab armato adiri 2, 5, 31. vetamur sedere 1, 12, 7.
- Veteranus exercitus 1, 3, 2. 2, 3, 7.
- Vetus aluens 3, 7, 4.
- Vexare securos et graues carne 2, 5, 13. vexari frequentius 1, 3, 9. vexatus exercitus imbre 4, 7, 30. Xerxes ab trecentis 4, 2, 9.
- Vexatio traiciendi simulata 1, 4, 5. citra vexationem 1, 8, 9.
- Via Aemilia 2, 5, 39. alia 1, 2, 5. aperte ad euadendum 2, 6, 6. arcta 2, 5, 24. data est hominibus 2, 6, 1. Gallica *ibid.* vlla 1, 4, 8. viae latus vtrumque 2, 12, 4. pars dextra 1, 6, 1. praediatae latera 1, 5, 24. viam fugae dare 2, 6, 5. fugiendi 4, 7, 16. viâ egressus 4, 1, 9. viae cauae et ptaeruptae 2, 2, 6. explorandi sagaciores 1, 2, 2. vias interciderere fossis 1, 5, 5. interspire parietibus *ibid.* obstruere *ibid.*
- Vibrare lanceas 2, 1, 3.
- per Vices 2, 5, 25. vicibus remigem exercere 4, 7, 19.
- Vicos desolatos per diuersa incendere 1, 8, 4.
- Vicina regio Aetoliae 2, 5, 19. vicina castra Pompeii castris 2, 5, 31.
- Videre exercitum in vallem demissum 1, 5, 15. 4, 5, 10. vexatum imbre continuo 4, 7, 30. hostes procurrare 2, 1, 7. nulloam vltra artium materiam 3. prol. ornatum scutum elegantius 4, 1, 5. patrem aliquid agentem 1, 1, 4. proelium contractum 2, 4, 3. suos pugnae signum flagitantes 1, 10, 2. vela tumentia ex longinquo 2, 13, 11. vigilem dormientem 3, 12, 2. vident hoc fieri 2, 5, 10. videntur agnoscere 1, 1, 3. arcessiri 1, 9, 3. dedisse terga 2, 5, 33. legiones consurrecturae in perniciem ducis 1, 9, 4. socii 1, 1, 6. velocissimi 4, 7, 29. visus sum destinato satis fecisse prol. 1. visi excepisse arcana 1, 4, 13.
- Visu perturbari 2, 5, 38.
- Visentes procul decipere 3, 16, 6.
- Vigilem dormientem videre 3, 12, 12. transfigere cuspide *ibid.* vigiles caesi 3, 3, 2. veniunt 4, 1, 26. vigilum negligentia 3, 12, 1. vigilibus munitionum equites ostendere 2, 5, 21. vigiles quosdam excitare 3, 14, 1.
- Vigilia quarta commissa 1, 5, 17. secunda 1, 1, 7. fessi ad lucis exortum 2, 12, 1. marcentes 2, 1, 14. vigiliae aguntur 2, 9, 6. stationesque 1, 1, 9. vigilias ad fidem remanentium diuidere 1, 5, 17. circuire 3, 12, 2.
- ad Vigilantem vsque admitti 2, 5, 30.
- Viginti ex velocissimis nauibus praemittere 2, 5, 47. quatuor millia peditum 4, 2, 6.
- Viceni sorte ducti 4, 1, 35.
- Vigor disciplinae 4, 2, 1.
- Villas incendere 2, 5, 11.
- Villicus vnus 4, 3, 3.
- Vimen sinestree 1, 5, 21.
- Vincere classe 1, 11, 7. cornu dextro 2, 7, 11. sinistro 2, 4, 11. copias hostium 4, 2, 4. ducem 2, 2, 6. fatigatos aestu 2, 1, 2. exercitum 4, 2, 6. hostem 4, 7, 20. inpeditos religione 2, 1, 16. Medos 1, 11, 19. redactos ad paucitatem 1, 8, 11. reliquos 1, 8, 3. vincens exercitus 4, 5, 14. vincentes Romani 2, 3, 9. vin-

INDEX II.

- ci acie 3, 1, 1. proelio nanali et pedestri 4, 7, 45. vincendus est hostis dolabra 4, 7, 2. vincendo hosti praebere 2, 4, 12. victus a Diuo Iulio 2, 13, 11. Cn. Piso 3, 6, 5. exercitus 1, 3, 5. in campis Arusinis 4, 1, 14. Epiro 2, 13, 8. Tryphon, rex Syriae 2, 13, 2. Xerxes 2, 6, 8. victa classis Persarum 4, 7, 45. victi Carthaginieneses 1, 8, 7. hostes bello 2, 11, 7. 4, 1, 24. Poeni 2, 9, 2. Sahini a M'. Curio 4, 3, 12. Teutoni proelio 2, 9, 1. victae partes 2, 7, 13.
- Victor collega 2, 4, 1. exercitus 2, 2, 11. cum victore congregi 4, 7, 5. victores instant fugientibus 2, 6, 10. requirentes causam euentus 3, 1, 2. compellere in epulas 2, 9, 6. se ex pugna redituros, iurant 1, 11, 1. victrices naues 1, 4, 12. 2, 13, 9.
- Victoria clarissima 2, 2, 4. expedita 2, 2, 3. memorabilis 2, 2, 7. praeclara 1, 11, 2. praesumpta 3, 17, 6. Alexandro datur 1, 11, 14. eget facinore 4, 4, 2. est secuta sententiam 4, 7, 30. prona nostris 4, 7, 29. victoriae fiducia 2, 10, 2. reliqua consummare 3, 6, 5. spes oblata 3, 17, 7. victoriam adipisci 3, 1, 2. 4, 4, 1. 4, 5, 3. adnuntiare 3, 8, 2. adquirere 2, 8, 14. concedere hostibus 3, 8, 3. conferre patriae 4, 5, 15. consequi 4, 7, 21. consummare 1, 11, 2. 2, 3, 17. concupiscere fraude 4, 4, 1. hostium fore respondent 4, 5, 14. mirari 2, 3, 23. patrum sibi nuntiatam vulgavit 1, 11, 7. portendi interpretatus 1, 12, 4. profligare 2, 3, 2. promissam maturare 1, 11, 11. referre 2, 7, 10. 2, 8, 1. spondere 1, 11, 14. victoria potiri 1, 11, 6. 2, 8, 6. de victoria nuntiare hostibus 4, 7, 15. victoriae nobiles 3, 3, 2. victoriarum successus 2, 5, 36.
- Vindicare pecora 3, 10, 6.
- Vinum infectum 2, 5, 12. vini auda gens *ibid.* epularumque copia 3, 3, 2. modus 2, 5, 12. vino contentus 4, 3, 1.
- Violentus inpetus 2, 1, 9.
- Viperarum metu perterritus 4, 7, 10. viperis plena vascula *ibid.*
- Vir acer 1, 2, 3. viri fortissimi muliebri veste testis 4, 7, 33. tenaces disciplinae 4, 2, 9.
- Virilis sexus 1, 11, 6.
- Viritim conlatum triticum 3, 15, 5.
- Virga decutere papauerum capita 1, 1, 4. Thraci oculum enutire 4, 5, 16. vti ad equum *ibid.* virgis agi 4, 4, 1. animaduertere in Valerium 4, 1, 30. caesus 3, 3, 3. 4, 1, 20. 31. 39 et 40.
- Virginus Cos. 2, 1, 7.
- Virgo captiua eximiae pulchritudinis 2, 11, 6. nubilus 2, 11, 5.
- Virgulta et siluae 2, 4, 15.
- Viriathus 3, 10, 6. 3, 11, 4. 4, 5, 22. dux ex latrone 2, 5, 7. Lusitanorum 2, 13, 4.
- Virtus cuiusque 2, 3, 22. inilitum inrita 2, 3, 24. Romanorum 2, 1, 13. virtuti suorum fidere 2, 3, 19. virtute praestare 2, 2, 10 et 13. sua exercitum seruare 1, 5, 15. 4, 5, 10. superatus 2, 5, 30. neque virtute, neque artibus bellandi par 1, 8, 2. virtutes alicuius ignorare 4, 7, 36.
- Vis auium 1, 2, 8. in arte sollertiaeque posita proficit prole. 1. inexpectata 3, 11, 1. magna trititici 3, 15, 5. media 2, 5, 12. nulla 3, 2, 10. tempestatis 1, 1, 2. vicapere Prinaeum 3, 8, 1. remigantium nauigia concitare 1, 5, 6. vires sub ipso erat 1, 1, 9. consulum iunctae *ibid.* diductae in latera 2, 3, 8. integrae 2, 1, 7. 2, 2, 14. et recentes 2, 1, 2. nouae 2, 12, 3. regiae 1, 2, 1. Romanae 4, 7, 6. vniuersae 2, 1, 8. 3, 6, 6. virium pars optima 2, 3, 3. vires diducere suspicionem proelii 1, 8, 5. minuere exercitum diducto 4, 7, 31. viribus adiuuari 1, 11, 6. eminere 2, 5, 30. infirmior miles 2, 3, 1. parum fidens 1, 1, 9.
- in Visceribus adparent frumenti vestigia 3, 15, 5.

- Vitanda**, aut agenda praenoscere 1, 11, 13.
Vitia corporum 4, 7, 1.
Vitiatio 3, 8, 1. et in ind. cap. eius libri.
Viuerē collegam clamitans 2, 7, 11. constantia maiore 4, 5, 6.
Viuus abducitur 4, 5, 16. viuum tradere 1, 8, 8.
Vitui necessaria 3, 5, 1. vitum sustentare 3, 15, 3.
Vita, moreſque Alexandrini 1, 1, 5. vitae cupiditas 4, 5, 6. vitam finire laqueo 4, 7, 5. trahere cor-riis 4, 5, 18.
Vocare ſubſequentes naues 2, 7, 14. vocantium ad arma clamor 1, 9, 2. vocari Statilium ad ſe iuſſit 4, 7, 36. tranſugae non debent 3, 16, 4. vocatus exerci-tus ad concionem 3, 1, 1.
Vocitatus Calpurnius Flamma 4, 5, 10. Laberius 1, 5, 15.
Volatus citatior 1, 2, 7.
Volebar hoc nemini commiſſum 1, 1, 4. viuum tradi ſibi 1, 8, 8.
Voluntas maniſeſta deſcendi 4, 7, 22.
Velonum exercitus 4, 7, 24. nu-merus *ibid.*
Volci 2, 1, 7. et Aequi victi acie 3, 1, 1. et Latini hoſtes 2, 8, 5. Volſcorum caſtra 2, 4, 15. 4, 7, 40.
Volturnus amnis 2, 2, 7. 3, 14, 2.
Volumina haec illis cordi ſunt prol. 1.
Voragiноſus locus 2, 5, 7.
Voce et geſtu expoſtulare 4, 1, 33. ſignum dare 2, 7, 14. Periclen nomine adpellare 1, 11, 10. per-territus 3, 5, 2.
Vulgare nuntiatam ſibi victoriam partium 1, 11, 7.
Vulnus graue 2, 7, 13. vulnere ad-ſicere aliquem 2, 5, 39. exani-mari *ibid.* vulnera aliquot ex-cepta 4, 5, 17. vulneribus one-rari 2, 13, 5.
Vulnerari ſub aure 1, 7, 2. vulne-ratus adclinat ſe ſaxo 4, 5, 5. collega Fabius 2, 7, 11.
Vultus minax 1, 9, 4.
Vbi caput hoſtium regni erat 1, 8, 12. factum eſt 1, 6, 2. ani-maduertunt hoc 1, 5, 16. res
 popoſcit 2, 5, 32. ſuccceſſit 2, 1, 8. vidit 1, 2, 8.
Vbique fuga capeſſitur 2, 4, 7.
Vbiorum fines 2, 11, 7.
Viciſci ignominiam damnationis 1, 8, 1. ſe a tranſugis conſilio 3, 16, 4. ſuos 4, 7, 44.
Vltionis ſimulatio 2, 7, 3.
Vllus armatus 2, 5, 31. vlla prae-locutio 3. prol. via 1, 4, 8.
Vltior regio 2, 5, 31. ripa 1, 4, 9 et 10. vltiores Scythae 2, 4, 20. vltima neceſſitas 2, 6, 9. vltimum agmen 2, 5, 7. in vltimo ſta-tuere 2, 3, 17. vltima impedi-menta 1, 6, 1.
Vltra artium materiam nullam vi-dere 3. prol. locum inſidiarum perducere 2, 5, 37. naturam fluminum 2, 2, 7.
Vltro 1, 9, 4. 1, 11, 20. arceſſiri a Syphace 2, 7, 4. depopulari agrum 4, 7, 13. ſimulare cun-ſtationem 1, 11, 1.
 in Vmbra propugnare 4, 5, 13.
Vmbraſtica corpora 1, 11, 17.
Vmbri 1, 2, 2. Vmbrotum exerci-tus 1, 8, 3.
Vmbria 1, 1, 9.
Vnde victoria patrata eſt 1, 11, 2. multa tranſire mihi ipſe permiſi prol. 1.
Vndique abruptis cinctus 1, 5, 10. adoriri milites 2, 5, 1. circum-ueniri 3, 3, 19. deducta praefi-dia 3, 6, 1. deſcendere 4, 5, 10. iactare crura ad ſudorem 4, 7, 34.
Vndecim menſes 4, 5, 18.
Vndecimus annus 3, 5, 2.
Vnus ex ciuibus 1, 2, 3. his 1, 2, 5. 1, 5, 11. numero prol. 1. tor millibus 1, 12, 11. deſcen-ſus 1, 5, 24. 2, 12, 4. dies 3, 11, 4. iſtus 2, 5, 41. introitus 3, 13, 6. lembus 2, 7, 14. vil-licus 4, 3, 3. vna regio 2, 5, 31. ſemita 3, 9, 3. ſpes ſalutis 1, 5, 3. vnus interitus 1, 1, 10. noctis ſparium 4, 7, 22. vni ex corpore demandata cura 4, 2, 8. proximis minatus mortem 4, 7, 39. vnā legionem corruptam ſimulat 1, 11, 2. vnā triremem habere 4, 7, 19. vnā ope ſuſten-tari 3, 5, 1.

Vna cum aeneatoribus 2, 4, 3.
 Vnicum veru 4, 3, 6.
 Vnaquaeque species prol. 1. vrbium 1, 1, 1.
 Vniuersus equitatus 2, 5, 33. exercitus 1, 10, 1. 2, 5, 26, 4, 3, 13. 4, 7, 6. vniuersa cauda 1, 10, 1. 4, 7, 6. gens 2, 11, 5 et 6. multitudo 4, 7, 22. vniuersi a limite obstituerunt 1, 5, 10. aduersus hostem consentientes 1, 9, 2. gubernatores 1, 1, 2. Henneses 4, 7, 22. hostes 1, 4, 9. Ligures 3, 17, 2. milites 1, 5, 6. spectantes 1, 7, 7. vniuersae ciuitates 1, 1, 1. copiae 3, 17, 7. naues 2, 1, 18. vires 2, 1, 8. 3, 6, 6. vniuersorum clamor sublatu 2, 3, 17. vniuersos adgredi 4, 7, 6. interfici iussit 4, 7, 17. truncos amoliri 4, 7, 8. vniuersas cohortes adgredi 1, 10, 1. copias cingere plaustris 4, 7, 33.
 Vhrs ardens 3, 8, 2. Ategua 3, 14, 1. Babyloniorum 3, 3, 4. Beneuentum 4, 1, 14. capta ab tergo 3, 8, 3. Cyzicum 4, 5, 21. desolata 3, 6, 6. destituta alimentis 3, 4, 3. Epirotarum 3, 3, 1. Graeca 3, 5, 3. incustodita 3, 2, 6. 3, 3, 1. maritima 3, 9, 8. munita 3, 6, 3. nobilibus victoriis clara 3, 3, 2. relicta 3, 6, 6. 3, 10, 3. tota 3, 15, 6. vacua defensoribus 3, 2, 5. vrbis fiducia 3, 6, 3. inspectio 1, 1, 5. introitus 3, 13, 6. muri 3, 9, 1. situs 3, 9, 2. vrbis in praesidio erant 1, 8, 3. vrbem adgredi inpetu 3, 1, 1. diripere 3, 16, 5. intrare 3, 7, 4. tradere Lyfimacho 3, 3, 7. vacuam capere 3, 10, 3. defensoribus 3, 6, 3. vacantem occupare 3, 2, 10. vrbem egredi 3, 2, 8. vrbis tentantur dolis 4, 7, 38. nudatae propugnatoribus 3, 7, 1. relictae 3, 9, 4. acies suas Aetolis concedere 2, 5, 19. obpugnare 3. prol. petere 3, 6, 3. multas capere 3, 2, 3. 4, 3.
 Vrbanus Praetor L. Aelius 4, 5, 14.
 Viguens Porſenae exercitus 2, 13, 5. vrguentes barbarorum sagittae

2, 13, 7. vrgueri a Sempronio 4, 7, 33. fame 2, 6, 5. proelio 2, 7, 6.
 Vique ad adplicitas hosti valles 1, 1, 7. locum voraginosum et praecaltum 2, 5, 7. moenia prouehi 4, 7, 29. munitiones succedere 2, 12, 2. perniciem instant 2, 6, 10. satorum prouentum 3, 15, 3. vigilantem admittere 2, 5, 30. in tempus 3, 2, 2. spectaculum resolui 1, 5, 16. vultum perferre iguem 2, 4, 15. 4, 7, 40. eo cecidit 2, 5, 3.
 Vt arbitror 1, 7, 7. fert opinio 2. prol. opinor 1. prol. praecceptum erat 3, 9, 3. seruum castigauit 1, 1, 3.
 Vti assa elixae carne 4, 1, 2. elephantis 2, 4, 13. barbaro milite 1, 11, 13. milibus ad proelium 1, 11, 20. multitudine 2, 2, 14. natura loci pro munimentis 2, 2, 6. obportunitate collum 1, 1, 6. odio suo aduersus regem 3, 3, 3. opera nullius 1, 11, 3. 4, 5, 11. sagittis 2, 2, 5. spatio ad contrahendas copias 1, 1, 6. virga ad equum 4, 5, 16. vtendum est hoc genere Strategematon 1, 11, 13. vltus bis simili euentu 2, 10, 2. exercitu veterano 2, 3, 7. eius incommodo 2, 1, 14. eodem consilio 1, 8, 8. obsequentissimis 1, 10, 2. vltiunt crinibus mulierum ad funes 1, 7, 3.
 Vltus classis non est necessarius 4, 1, 15. delicatior 4, 1, 1. fluminis 3, 7, 2. linguae Latinae 2, 4, 10. longus 2, 1, 9. belli 3, 2, 3. magnus 4, 7, 14. vehiculorum 4, 1, 6. vlti sunt vrbibus obpugnandis 3. prol. vlti nauium defici 1, 7, 1.
 Vtilis propter calliditatem 1, 8, 7. vtilior exemplo temperantiae 1, 7, 7.
 Vtiliter a duce haec sunt prol. 1. Vtilitatis spes 2, 7, 2. ad utilitates conuertere 1, 1, 6.
 Vtribus duobus insidere 3, 13, 6.
 Vterque exercitus 2, 4, 9. vtraque acies 1, 11, 10. pars 2, 3, 7 et 8. 2, 5, 38. vtrumque cessit ex ten-

I N D E X   I I.

centia 2, 5, 29. cornu 2, 3, 20. la-
tus 1, 4, 2. 2, 3, 17. viae 2, 12,
4. vtraque latera 1, 6, 1. 2, 5,
32. vtrisque et sine noxa osten-
dere 1, 10, 2. vtrasque partes
confundere 1, 12, 3.
Vtrimque 2, 3, 21. caesus magnus
numerus 2, 10, 1. inrumpere 2,
4, 4.
Vtrobique deleti Poeni 2, 10, 2.
Vxores et liberi in seruitutem ab-
ducti 1, 11, 6.

X.

Xanthippus Lacedaemonius 2, 2,
11. 2, 3, 10.

Xanthus Boeotius rex hostium 2,
5, 4. iniquus 2, 5, 41.

Xenophon 1, 4, 10. 4, 2, 8. 4,
6, 2.

Xerxes 1, 3, 6. 2, 2, 14. 4, 2, 9.
2, 6, 8. Xerxis nauium multi-
tudo 2, 2, 14.

Z.

Zeugma 1, 1, 6.

Zopyrus Cyti comes 3, 3,
4.

I N D E X III.

A.

A tergo, idem quod supra ter-
gum 176.
Abscidere et *abscindere*, turban-
tur 29.
Acies averſa 89. *obliqua*, eius
forma 91. *lunata*, quales mi-
lites ad eam requirantur 93.
denſa 96. *in omnem partem*
ſpectans 102. *ſecunda* 98.
triplex, per haſtatos, principes,
triarios 103.
Ad exercitum, pro apud exerci-
tium 42.
Adſectus, i. e. vehementiores ani-
mi motus 61. *eos in militum*
animis prudens excitat impera-
tor 61.
Adipiſci mortem quaeritam 243.
Aditus, vel adeundi *facultas*, vel
locus, per quem adimus 28.
Adiutorium 260.
Adpellere naues, claſſem 177.
Adſcenſus et *acceſſus*, miſcentur
193.
Adſentari, pro adſentiri: et ad-
ſentatio, pro aſenſio 160.
Adſeueratio, pro ſimulatione 146.
Aduentare 38.
Aduentus hoſtilis rumor, quando
ſpargendus 55.
Aduerſus et *anerſus*, ſaepe a li-
brariis turbantur 131. 142.
Aduocare et *anocare*, confundun-
tur 54.
Aegros potami 82.
Agger incenſus 218.
Agmen longum deducere 47.
Ἀγορά 116.
Alienus, cum dativo 19.
Allucius 146.

Auſeſignani oppoſiti poſt ſignanis
101.

Aperire ſcrobis 148.
Aquillius pro Conſule 220.
Arcere uſum fluminis 170.
Armatura leuis, quae, et ubi col-
locata 95. *equitatu* oppoſi-
ta 101.
Armorum curam veteres habue-
runt 97. *ſplendorem vel Cae-*
ſar timuit ibid.
Arybas 117.
Arynſini campi 210.
Athmos 120.
Audacia et *audentia*, quomodo
differant 213.
Auxilium. In auxilio et in au-
xilium habere aliquem 179.

B.

Bάσις aciei 105.
Bantiuſ Nolanuſ 195.
Barca, cognomen Hamilcaris 184.
Bardylis 117.
Bellum hoſtile, ciuili opponitur
25.
Boii, ubi ſiti 48.
Brachia, in re nautica et caſtren-
ſi 198.
Buculi 45.

C.

Calamateuſ, mons 109.
Calones, qui? 206.
Cannae, Apuliae vicuſ 94.
Capital et *capitale* 248.
Capna obſeſſa 201.
Carne oſſa et *elix* tantum uti
militibuſ inſiſt Scipio 205.
Carpetani 134.
Carribago *Hiſpana* l. noua 173.
Caſco

*Casco abundant montanas regiones
magis quam tristico* 194.

Castra. Ex castrorum magnitudi-
ne l. paruitate hostis non est iu-
dicandus 15. cautio in castrorum
posicione addibenda 18.
maiora et minora 198. castra
metari primum docuit Pyrrhus
210. in montibus et collibus
232. castris solito arctioribus
falluntur hostes 199.

Catinenses 157.

Causa. Per causam venandi 162.

Cedere loco alicui 209.

Cervi et cervuli, erant trunci ra-
mosi 35.

Cherronesus 34.

Chii 116.

Cibaria militum 207.

Cinctus. sine cinctu stare in prin-
cipiis, ignominia militaris 216.

Circumagere exercitum, naues 266.

Circumfessus 198.

Circumuentus loco iniquo 40.

Coalescis concordia in ciues 58.

Codicum MSS. saepe in vitiosa
scriptura pertinax est conspira-
tio 8. 26. 130. 142. 160. 180.
199. 255.

Cogitans nocturni 122.

Cohortes continuas construere 99.

Cohortes equestres 216.

Commercium gr. ἀγορά 115.

*Comites magistratum in provin-
ciis* 160.

Comius Atrebas 152.

Commune, gr. τὸ κοινόν et τὰ κοινά,
i. q. res publica 157.

Comportare frumentum 194.

Concre in arma 60.

Confundere et confusio 69.

Confligata cornua 93.

Conclumare vasa 53. ad arma 55.

Conciliare, in utramque partem
169.

Concilium, et consilium 142.

Concitato cursu 77.

Coniurationis militaris formula
206.

Consilia, pro consiliarii 53.

Consistere ordinibus 223.

Conexere naues 49.

*Continencia ducum magni ad vi-
lloriam momenti est* 232.

Contundere 14.

Conturbatio 70.

Conuersatio castrorum 110.

Copiae, i. e. commectus et quae
ad victum pertinent 83.

Corpus, pro numerus 227.

*Crinibus mulierum ad funes effi-
ciendos usi sunt* 49.

Cuneus 103.

Cursus, inter exercitationes mili-
tares 29. pedestris et eque-
stris 247.

Cinneae scripta strategica 132.

D.

De nocte, i. e. post mediam no-
ctem 230.

Decreturus et decersaturus, in
MSS. confunduntur 166.

Decutere papauerum capita 10.

Deditio. in deditioem; et in
dicionem venire 166.

Deducere et educere, in MSS. mi-
scentur 249.

Deducere, i. e. extendere, in lon-
gitudinem exrenuare 48.

Delectus. delectus staturae ratio-
nem veteres habuerunt 205.

Delminium, caput Dalmatiae 166.

Deminutio sideris 69.

Demittere, et dimittere, miscen-
tur 21.

Deserere, absolute, pro deferere
exercitum 213.

Desertorum poena, fustuarium 213.
217.

Desperare, quid et de quo 238.

Destinatum, idem quod destina-
tio 2.

Detrahere pugnam 15. aliquem
169. 214.

Denertere, pro diuertere 209.

Dictum, i. q. edictum 221.

Diffa-

Diffatores Caythaginienſium 75.
Diducere praelium 106. ordi-
nes 130.

Discalceatus 216.

Discreta, i. e. diuiſa 4.

Discretio et deſcriptio 202.

Diſtringere et diſtinguere, con-
funduntur 24.

Doctrina πολιωρητικὴ duas com-
plectitur partes 153.

Ducere diem ex die, bellum 196.

Duilins et *Bilios* 37.

E.

Elaea, urbs Aeoliae 243.

Elephantus primus contra Ro-
manos eduxit Pyrrhus 49.

ἔλπις, ἐλπίζην 178.

Eluctari angustias 41.

ἡμεροσκόποι 116.

ἐμβολον 103.

Ephialtes, Trachineus 89.

Erepere iter 155.

Erepere in caſtellum 174.

Eruptionem facere portis, et ex
portis 198.

Euandere, cum accuſ. perſonae 42.

Eumenes Cardianus 262.

Excidere copias hoſtium 15.

Excipere alicuius conſilia 20.

Exſtimatio, actiue ſumta, i. q.
opinio 16.

Ex Epirotis Alexander 114.

Explicare, militare verbum 27.

Exprimere, i. e. cogere 156.

Exſerere humeros, manus 74.

Exſerere et exercere, turbantur
74.

Exſolui promiſſo 263.

Exſpectare pro metuere 128.

Extenuare hoſtilem frequentiam
44.

Extorum alii ſuperſitioſi; alii
prudentiores fuerunt obſerua-
tores 70.

F.

Faſces laureati 236.

Ferax, cum genitiuo et ab-
lat. 254.

Fides iniuriarum 160.

Fiducia non in muris; ſed in ar-
mis eſt ponenda 9.

Fonteia gens 40.

Formare aliquem 124.

Foſſam premere 38.

Frequens urbis pars 173.

Frans vacua in acie 24.

Frontinus conſularis 5. eius
ſcripta 5. Frontinorum men-
tio 1.

Funditores leuis armaturae 258.

G.

Galericulus et Galerius, tegu-
mentum capitis militum 259.

Gallus, defectionis lunae cauſſas
primus demonſtraſte dicitur
69.

Gatron 96.

Graeci rei militaris ſcientia flo-
ruerunt 96.

Granari belli incommoda 185.

H.

Heluetii caſeo abundant 194.
Hordeum, pro tritico mili-
bus datum, ignominia milita-
ris 215.

Hospitium laxius 209.

I.

Iapydes, Illyrici populus 121.
Ignes ſpeculatorum diurni et
nocturni 116.

Ilergetes, Hispaniae populus 260.

Impedimenta, i. e. ſarcinaria in-
umenta 78.

*Impedimentorum collocandorum va-
riatio* 46.

Inducere, pro falſo ſpecie decipe-
re 202.

Inexſpectata claſſis 173.

Inſinitius Actius ſine adiectio-
ne Perſonae quae iuſſa eſt
agere 194.

C c

Infre-

Infrequens miles 224.
In Hispaniam, in Hispania 23.
Italiam versus 32. 65.
Inopinasus, signific. Passiva 155.
Inseffa loca, l. e. infidiae 124.
Inflare, sine castu, l. e. *urgere* 250.
Instructura 102.
Instruere scientiam rei militaris, I.
Inscntata filua 19.
Interseptus aditus 39.
Intervalia inter ordines in acie
relicta 96.

Intra noctem 140.
Itineribus magnis tendere 29.
Iubeo, cum infinitiuo AQuo 112.
Iubet adiuucri et praeferre 112.

L.

Lacedaemon, de urbe et regio-
 ne 253.

Latitudo aciei 105.
Liberare angustias freti 33.
flumen 259.

Ligna acerba 182.
Limes et miles, commutantur 39.
limitem agere ib.

Lingua Etrusca, origine Graeca 19.

Lipara, insula 218.

Litana filua, ubi sita 48.

Longitudo aciei 105.

Luceria 217.

Ludificari et ludificatio in prae-
liis 113.

Lunae curuae forma in vallo, acie
35.

Luna decrefcente, Germani non
pugnauerunt 81.

Λύειν τὰς τάξεις 130.

M.

Magnificencia, excelfo animo
conuenit 146.

Manlius imperiosus 222.

Manus praecisae 211.

Megisthanes 141.

Mereri in ordine 209.

Μῆκος 105.

Miles, Singularis pro Plurali 267.

Molae manuariae 207.

Muli Mariani 207.

Multitudo nihil; virtus et disci-
plina plurimum ad victoriam
conferunt 80.

Munita loca, saepe calamitatum
causae 173.

Munychia et Monychia, portus
Atticae 37.

N.

Navis praetoria, quae 9.

Nautas a militibus veteres
scriptores distinguunt 252.

Nisus per saxa 176.

Notabiliter 204.

Nubes, Gr. νέφος, saepe pro mul-
 titudine 242.

O.

Oleo et ignibus membra foue-
runt antiqui 119.

Omissus alueus 119.

Operam dare 56.

Operari sacris 266.

Opinio. ut mea fert opinio 71.

Opportunitas locorum 95.

Ordines et signa religiose serua-
bant milites 36. 124. 256.

Ordines primi, qui? 59. *infe-*
riores et superiores ib.

Ordo vox est πολύσημος 107.

Oscilius Crassus 196.

P.

Palae pbarsalus 105.

Panormitani 197.

Παρασυνδήματα 266.

Παραχωρήν 209.

Pars auersa, l. e. posterior mae-
rae pars 189.

Participium pro substantiuo posi-
tum 213.

Pati frigora et imbres 204.

Paulus et Pappus, commutantur
21.

Pene-

Penetratum oppidum 177.
Per singula vellere 57.
Perlatum ἐλαπύς, subintell. ru-
 morem 16.
Perrumpere et prorumpere, tur-
 bantur 107.
Perfessari 18.
Perficere et proficere, in anti-
 quis libris confusa 18.
Pes castrorum 232.
Pessimi, secundum Homerum, in
 mediam aciem recipiebantur 104.
Pbalanx duplex 103.
Pbalanx explicita 83. eius robur.
 inconmoda ibid. in ea confer-
 ti, armisque confectis stabant
 milites 84. 104.
Pharnapates 126.
Pidaea 66.
Παλαίσιον 102.
Πληθύν τετραγώνων 102.
Populonia et Coptunia 21.
Possū facere, pro facio 50.
Possignani, oppositi antesignanis
 101.
Praecepta imperatoria 132
Praefixis foribus 246.
Praefringere 104.
Praefractus superavit 129.
Praedium iustum, quale dictum 71.
Praeloqui, i. e. praefationem fa-
 cere unde praefatio 153.
Praenestini 192.
Praesignare 20.
Praeflare, idem quod dare 44.
Praefringere 79.
Praetendere militibus 97.
Praetenturae ibid. Principia
 missa, i. e. missum Praetorium
 121.
Procedunt aera, Stipendia 214.
Prodere et perdere, saepe confu-
 sa 127.
Producere et perducere, turban-
 tur 17.
Professionis signum ter datum 219.

Profligare, varios habet signifi-
 catus 76.
Profligavit victoriam 91.
Profunda filiarum, graeco more
 25.
*Propraetores in provinciis popu-
 li R. Frontini aeno, etiam pro-
 consules appellati* 43.
Prosequi et persequi, turbantur
 139.
*Proverbiū. in proverbium tra-
 ctum est* 207.
Ψηλολ 211.
Pyrrhi scripta strategica 132.
Primus is castra metari docuit
 210.
Πυρραυταί 116.

R.

*R*ecolligere se 244.
*Religio plurimum valet in
 animis militum* 63. 64.
*Reliquiae, vel reliqua Pompeia-
 narum partium* 137. reliqui
 193.
Repraesentare et representatio 60.
Rescindere aera, et recidere, quo-
 modo differant 224. 225.
Reuertis 186.
Rhodanus vel Rhodius Hamilcar
 19.
*Romanorum fiduciae singulare
 exemplum* 201. primum sub
 pellibus biemarunt Veis 215.
Rullus, magister equitum 221.
*Rumor mendax de duce interempto,
 consternat hostes* 110.
*Rutilianus exercitus disciplina mi-
 litari nobilis* 225.
Rutilii disciplina 207.

S.

Sacramento rogare, dicere 206.
differentia inter *sacramentum*
et *insinrandum* ib. Quando pri-
mum obtinuerit *sacramentum*
militare apud Romanos ib.

Sagittarii, levis armaturae 258.
Sagittariorum varia conditio 85.

Saginati 109.

Sagula fibulatoria et fibulata 254.

Sagulo tellus miles somnum bumi
capiebat 231.

Sanguinis missio, militaris igno-
minia 211.

Sanii a *Sane*, vrbe Thraciae 161.

Satis facere, pro *deprecari* 56.

Saturni die Vespasianus Iudaeos
religione impeditos vicit 82.

Scaurus edidit libros de vita sua
232.

Scipionis Africani disciplina 204.

Scorpiones, machinae bellicae 27.

Scuta, qualia Heroica aetate 50.

Sellari 150.

Sedulitas nostra 3.

Senatu mouere 219.

Sentinas, subintell. *ager* 51.

Sepulcra ornare funeribus 68.

Sepulturae militum apud Graecos
et *Romanos cura* 221.

Sequestres naues 34.

Signorum in hostes iaculatione, mi-
litum animi excitati 137.

Signum prodere, turpissimum fuit
ibid.

Σκέλη, brachia 199.

Spartani Leonidae 227.

Sperare, Gr. ἐλπίζειν, pro *time-*
re 28.

Σφάλλονται τοῖς ὅλοις 151.

Spolia opima 237.

Sternutamenta mali ominis 70.

στρατηγικὰ, στρατηγήματα στρα-
τηγματικά saepe in MSS. Codd.
turbata 2. quomodo diffe-
rant 5.

Strategicae veteris regulae ex
pluribus experimentis sunt de-
ductae et comprobatae 3. cu-
ius praecipua sunt praecepta:
Imperator, si castra clam hosti-
bus sunt mouenda, ignibus fa-
ctis, noctu copias educat, et
vana hac imagine hostes de-
ludat 15. arcana sua consilia
habeat 17. com meatum et
reliquas copias non ex pacato,
sed ex hostico petat 25. Non
militari solum *plenoque gradu*
tendere; sed ad *cursum* quo-
que adluendū militem
curet 29. Si per angustias
ducendus est exercitus, prae-
missa copiarum parte, aditus
et iuga montium occupet. 38.
240. Aciem vel agmen num-
quam ita extenuet, ut hostis
facile perrumpere possit 44. 47.
95. hosti a tergo superueni-
re studeat 44. 131. impedi-
menta, pro hostilis impressionis
metu varie, plerumque vero in
medio collocet 47. agmen
extremum non minus, quam
primum fortissimis tueatur 48.
prudentes viros in consilium
adhibeat 53. si hostis prae-
ualet equitatu, loca angusta, as-
pera et montana petat 54. 87.
si dicto non audientem, vel se-
ditione furem videt militem,
imminere ab hoste periculum
singat 55. Pro rerum condi-
tione modo periculum vultu
dictisque tegat; modo sinula-
to metu augeat 57. Deum,
ob iustas belli causas, a suis
partibus stare, exercitui per-
suadeat. Superstitionem et
ignorantiam militum in suum
commodum vertat 70. leui-
no exercitu ne in aciem proce-
dat

INDEX III.

dat 73. Ad tetrotem incutiendum, interdum clamore et cursu impetum in hostem faciat 77. Cum hoste ad desperationem redacto ne pugnet 78. 130. Si numero copiarum praestat hostis, caueat, ne a multitudine claudatur 95. Splendoris armorum rationem habeat 99. 261. Mendacia interdum, ad excitandos militum animos, adhibeat 107. 110. 133. simulata fuga cedete loco, mox rufus instare meminerit 113. 182. Commerctus omnem curam agat 116. Ad accelerandam vrbs aut castelli expugnationem, milites per turmas segregatos, per vices sine intermissione pugnare iubeat 119. Transfugas diligenter seruandos; interdum in vinculis habendos cutet. 121. 196. Somni patciorem decet esse imperatorem 122. Si tes male ceciderit, suorum animos solatio erigat; resque adflictas virtute restituat 150. Munitis natuta locis ne temere confidat 173. Vigiles vt suo munere adcurate fungantur, curam agat 187. Castra interdum arctius contahat, vt paucitatis specie hostes fallantur 199. Aestus et frigora pati milites adfuefaciat 204. Caesotum in ptaelio sepulturae curam habeat 221. Ἀφύλακτον sibi inprimis commendatam habeat 233. in asperis quoque et cliuosis locis copias exerceat 247. Exploratores deprehensos, aut occidi, aut in vinculis fetuati, interdum ad suos dimitti iubeat 251. Ordines vt adcurate seruent milites, inptimis curet 256. Expugnatas vrbes humaniter clementerque habeat 258.

Serigofiores equi 22.

Studiofi libri Plinii I.

Sub discessum et sub discessu 173.

Subitus. enasit subita necessitas, acies, arma 31.

Subrigere, i. e. sursum erigere 172.

Suefitani 180.

Summa belli 225.

Sustentare victum 193:

Συνδύματα 266.

T.

Tacticae utilitas 80. 88. *antiquitas* 104.

Tantum, per Ellipsin saepe supprimitur 151.

Tendere extra vallum cogeantur ignaua 212.

Testamenta facere in castris, desperationis signum 214.

Timochares, medicus Pyrrhi 235.

Tisomenus 22.

Tollere pro interficere 136.

Thoraces operui 194.

Trahere praelium 78.

Tumultuarius pons 259.

V.

Vocare ad aliquid, pro alicui rei 231.

Valles adplicitae hosti 13.

Vallum 212.

Vastare hostem, nationes 47.

Venatio pro praeda venatione capta 162. 189.

Vertere et auertere, subintell. in fugam 92.

Vern, in militari suppellectili 230.

Vesunius et Vesunius 43.

C c 3

Via,

INDEX III.

Via, Gr. ὁδός, i. e. modus, ratio
20.

Vigilum negligentia maxime no-
xia 187.

Villus et cultus; villosus et viles,
quomodo differant 193.

Virgultae filuae 265.

Vitiatio aquarum 169.

Vlcisci se ab aliquo 197.

Vmbrosica corpora 65.

Vulturinus, annis et ventus 86.

Vsipii, Germaniae populus 147.

Vi, post verba quaedam suppri-
mitur 239.

Vtraque lingua, i. e. Graeca et
Romana 4.

X.

Xantippos Lacedaem. Tactico po-
etico 88.

Xenophon, cuius Cyropaediam
Strategici Scriptores secuti
sunt 31.

Y.

ὑπεκρίσεις 91.

ὑπερφαιγίαις 91-94.

THE BORROWER WILL BE CHARGED
AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS
NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON
OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED
BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE
NOTICES DOES NOT EXEMPT THE
BORROWER FROM OVERDUE FEES.

~~FEB 10 1990~~

WIDENER

CARREE-STUDY
CHARGE

